

**LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ
ESPANYOLA.
ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS
SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA**

Gerard Cintas Hernández

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

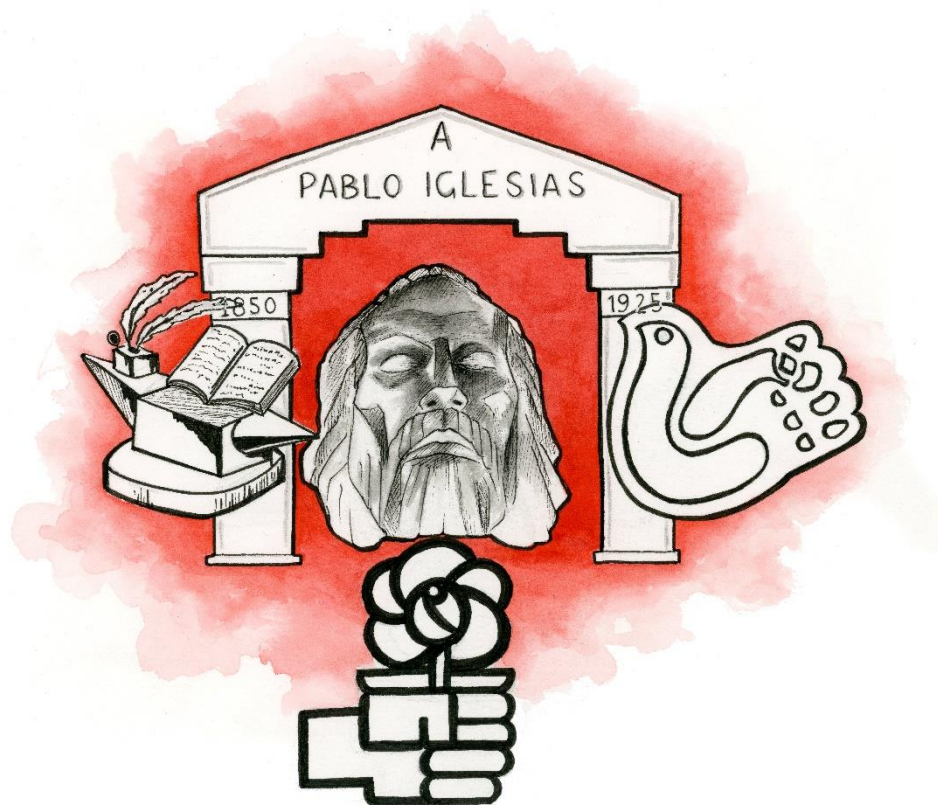
UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI

La (re)construcció del socialisme espanyol durant la Transició espanyola

Anàlisi des d'una perspectiva comparada de tres
partits socialistes en la dècada dels setanta

GERARD CINTAS HERNÁNDEZ

TESI DOCTORAL
2022

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

GERARD CINTAS HERNÁNDEZ

La (re)construcció del socialisme espanyol durant la Transició espanyola

Anàlisi des d'una perspectiva comparada de tres partits
socialistes en la dècada dels setanta

TESI DOCTORAL

dirigida pel Dr. Josep Sánchez Cervelló

Departament d'Història i Història de l'Art

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

TARRAGONA

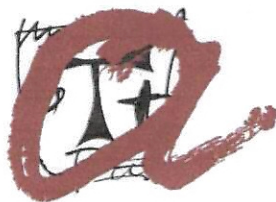
2022

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

FAIG CONSTAR que aquest treball, titulat "La (re)construcció del socialisme espanyol durant la Transició Espanyola", que presenta Gerard Cintas Hernández per a l'obtenció del títol de Doctor, ha estat realitzat sota la meua direcció al Departament d'Història Contemporània d'aquesta universitat.

HAGO CONSTAR que el presente trabajo, titulado "La (re)construcción del socialismo español durante la Transición Española", que presenta Gerard Cintas Hernández para la obtención del título de Doctor, ha sido realizado bajo mi dirección en el Departamento de Historia Contemporánea de esta universidad.

I STATE that the present study, entitled "The (re)construction of the Spanish socialism during the Spanish Transition", presented by Gerard Cintas Hernández for the award of the degree of Doctor, has been carried out under my supervision at the Department of Contemporary History of this university.

Tarragona, 14 de febrer de 2022.

El/s director/s de la tesi doctoral
El/los director/es de la tesis doctoral
Doctoral Thesis Supervisor/s

Josep Sánchez Cervelló

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

RESUM – RESUMEN - ABSTRACT

Català

El socialisme espanyol en la dècada dels setanta, en paral·lel a la Transició a la democràcia, va patir una pròpia transició, passant d'una marcada dispersió a un reagrupament forçós. Aquesta tesi doctoral intenta esbrinar semblances, diferències i connexions entre tres dels principals partits socialistes espanyols d'àmbit estatal: el PSOE, el PSOE(H) i el PSP. Concretament, tracta el recorregut d'aquestes tres formacions per entendre la seva pròpia evolució i particularitats i per poder després treure conclusions aprofitant el mètode comparatiu. També, posa damunt la taula els principals factors que van provocar aquest reordenament en el moviment socialista, així com aquells que van precipitar la preeminència del PSOE de Felipe González i la seva arribada al govern d'Espanya el 1982; entre ells, destaquem el paper de la Internacional Socialista i dels mitjans de comunicació. Alhora, s'ha prestat atenció a la importància del funcionament intern dels partits, a la heterogeneïtat i pugnes dins de cada organització i al mateix concepte de socialisme espanyol.

Castellano

El socialismo español en la década de los setenta, en paralelo a la Transición a la democracia, sufrió una propia transición, pasando de una marcada dispersión a un reagrupamiento forzoso. Esta tesis doctoral intenta estudiar las similitudes, diferencias y conexiones entre tres de los principales partidos socialistas españoles de ámbito estatal: el PSOE, el PSOE(H) i el PSP. Concretamente, trata el recorrido de estas tres formaciones para entender su propia evolución y particularidades y para poder después sacar conclusiones aprovechando el método comparativo. También, pone encima de la mesa los principales factores que provocaron este reordenamiento en el movimiento socialista, así como aquellos que precipitaron la preeminencia del PSOE de Felipe González y su entrada en el gobierno de España en 1982; entre ellos, destacamos el papel de la Internacional Socialista y de los medios de comunicación. A la vez, se ha prestado atención a la importancia del funcionamiento interno de los partidos, a la heterogeneidad y pugnas dentro de cada organización y al mismo concepto de socialismo español.

English

The Spanish socialism during the seventies, in parallel the Transition to the democracy, suffered an own transition, from a deep dispersion to a forced concentration. This doctoral thesis tries to study the similarities, differences and connections between three of the most important Socialist parties in Spain: the PSOE, the PSOE(H) and the PSP. A relate with built-in analysis about the path of these three parties will be offered in order to understand their own evolution and particularities as well as to achieve conclusions through the comparative method. In addition, we will deal with the main factors that caused that reorganization inside the socialist movement, as well as those which aroused PSOE's pre-eminence and their arrival to the Spanish government in 1982; between them, we underline the role of the Socialist International and the media. Moreover, we took into account the importance of the internal functioning of the parties, the heterogeneity and internal rivalries inside the organizations and the concept of Spanish socialism.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

Índex

Introducció	5
Objectius i marc de treball	6
Hipòtesis de treball	10
Metodologia.....	12
Impacte social de la recerca	13
Estructura del treball.....	16
Idioma i qüestions d'expressió	18
Agraïments.....	19
Preàmbul	23
1. Marc teòric	25
1.1. Cultures polítiques	25
1.2. Actors i factors externs	28
1.3. Què entenem per socialisme espanyol	30
1.3.1. Què entenem per PSOE.....	32
1.4. Funcionament dels partits estudiats	34
2. Context històric.....	37
2.1. El món als 70.....	37
2.2. L'Espanya dels 70.....	39
Bloc I	
El PSOE en els 70: de fènix roig a Leviatan de l'esquerra	43
1. Comentari dels principals autors i recursos emprats	45
2. La dècada gloriosa del PSOE	48
2.1. Antecedents.....	48
2.1.1. La generació del 56.....	50
2.1.2. Repressió i renovació frustrada.....	52
2.1.3. Gestació del canvi i sorgiment de competència.....	56
2.2. L'ocàs del socialisme històric i el canvi (1970-1974).....	59
2.2.1. Assalt a les sigles.....	63

2.2.2. Els inicis del PSOE[R] i la pugna del reconeixement de la Internacional Socialista.....	71
2.3. Auge del PSOE[R] (1975-1978).....	80
2.3.1. Alegalitat i eleccions (1975-1977).....	81
2.3.2. Cap a la Constitució i a la integració socialista (1977-1978).....	98
2.4. Reorientació: el nou PSOE (1978-1982).....	103
2.4.1. Repensar el partit continuïtat o canvi (1978-1979).....	104
2.4.2. La modernització i el PSOE (1980-1982).....	118
3. Perfils sociològics i subcultures polítiques en el socialisme espanyol	127
3.1. Perfils sociològics en el socialisme espanyol dels anys 70.....	129
3.1.1. Els veterans	129
3.1.2. Els fills dels veterans.....	131
3.1.3. La generació del 56 i la nova oposició.....	132
3.1.4. Els socialistes neòfits.....	134
3.1.5. "El español medio".....	135
3.2. Les cultures polítiques en el socialisme espanyol dels anys 70	136
3.2.1. El prietisme.....	137
3.2.2. Nova oposició, socialisme democràtic i socialisme autogestionari.....	138
3.2.3. Moderació socialdemocràcia i europeisme.....	140
4. La influència externa al socialisme espanyol: el "<i>amigo alemán</i>", els poders fàctics i la pressió homòloga.....	144
4.1. Influència externa internacional.....	144
4.1.1. La socialdemocràcia alemanya.....	145
4.1.2. El socialisme europeu i la Internacional Socialista.....	152
4.2. Influència externa estatal.....	156
4.3. Influència entre membres del socialisme espanyol.....	161
5. Fraus i irregularitats	164
5.1. El cas de la UGT de 1971	165
5.2. El PSOE de la segona meitat dels 70	169
6. Renovació o refundació?	173

7. Recapitulació i consideracions	179
Bloc II	
El PSI-PSP: un partit pel canvi.....	191
1. Comentari dels recursos emprats.....	193
2. Un partit amb una llarga història i amb una trajectòria curta	195
2.1. Antecedents.....	195
2.1.1. Els anys 50: la gestació d'un grup al voltant del viejo profesor.....	197
2.1.2. Els anys 60: la necessitat d'un socialisme alternatiu.....	206
2.2. El Partido Socialista del Interior: renovar el PSOE des de fora.....	208
2.2.1. 1968: naixement del Partido Socialista en el Interior.....	208
2.2.2. Trajectòria del partit (1968-1974).....	215
2.3. El Partido Socialista Popular: nou nom, nous objectius, vella essència.....	222
2.3.1. Rellançament del partit (1974-1977).....	222
2.3.2. Replegament i dissolució (1977-1978).....	236
3. La premsa: un fals reflex amb petjada política	255
3.1. Comentari metodològic.....	259
3.2. Resultats de la comparativa.....	261
4. Recapitulació i consideracions	266
Bloc III	
El PSOE Històric: L'altra cara del PSOE.....	273
1. Comentari dels principals autors i recursos emprats	275
2. El sector històric del PSOE: història d'una resistència	278
2.1. El PSOE[H]: nascut en l'adversitat (1972-1974).....	278
2.2. Entre la reunificació i el camí propi (1974-1976).....	289
2.3. Del PSOE[H] al PSOE(H): una lluita per la legalització i per l'espai polític socialdemòcrata (1976-1977)	300
2.4. Ressituar el PSOE(H) i seguir lluitant (1977-1979).....	323
2.5. Del PSOE(H) al PASOC: la vertebració d'una alternativa socialista al PSOE (1979-1982)	338
3. El socialisme més enllà del PSOE.....	363
4. Recapitulació i consideracions	368

Conclusions.....	375
Bibliografia i fonts primàries.....	387
Llibres.....	387
Articles.....	390
Fonts primàries	391
Índex de sigles.....	393
Índex d'imatges	395
Índex de figures	397
Índex de taules.....	397

ANNEXOS

Introducció

Si bé el meu interès en el socialisme espanyol ha anat creixent a mesura que han passat els anys, certament el seu estudi va arribar a mi de rebot.

Com a molts historiadors, un cop se'm va presentar la gran dicotomia, en la que s'ha de triar quina és l'època en la que et vols aprofundir més com a acadèmic, vaig optar per l'edat contemporània; i, més concretament, vaig triar el segle XX. Un camí que segueixen molts, certament. Això sí, a l'hora de trobar un camp d'estudi més propi i concret, les meves experiències personals van jugar un paper essencial. Arran d'un intercanvi universitari a Mèxic, vaig poder veure l'empremta del col·lectiu de refugiats espanyols que van haver de fugir de l'horror de la Guerra Civil Espanyola i la consegüent dictadura franquista. Des de l'Orfeo Català fins a una cafeteria al centre de Ciutat de Mèxic on els seus empleats llueixen una bandera republicana en els seus uniformes, passant per diferents personalitats descendents d'aquells exiliats i d'aquella cultura política importada, tot plegat va aconseguir meravellar-me. I amb aquest sentiment, vaig decidir endinsar-me en el món de la Segona República a l'exili.

No obstant, en lloc d'anar per la història cultural i social, sempre he sentit atracció per la història política i el funcionament dels partits polítics. I, com que la Segona República a l'exili, tot i que anà reduint les seves dimensions de manera exponencial, va ser sustentada per diversos partits polítics, es va fer necessari que, pel meu primer treball més rigorós¹, hagués de concentrar-me en una sola organització. I aquesta formació va ser la que més força parlamentària va tenir dins el Front Popular al 1936 i la que tingué més "personalitat" dins la Segona República a l'exili: el *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE). Així doncs, el meu primer contacte amb el PSOE fou per estudiar la seva composició a la postguerra i per entendre els seus moviments durant els anys 40.

Feta aquesta introducció al socialisme, ja vaig poder observar com l'històric secretari general del PSOE, Rodolfo Llopis, va ostentar aquest càrrec fins poc abans d'iniciar-se la Transició espanyola. Tot plegat, sens dubte, cridà la meva atenció i em va incitar a començar a investigar sobre què passà al PSOE en el tardofranquisme. Aquesta curiositat, on es suma el factor de trobar un director de tesi que entenia del tema i que

---

¹ El treball en qüestió és el Treball de Final de Màster titulat "*El PSOE i la Segona República a l'exili. Del final de la guerra al final de les esperances*", dirigit per Antoni Segura i en el marc del Màster d'Història Contemporània i Món Actual, de la Universitat de Barcelona i la Universitat Oberta de Catalunya.

m'encoratjava a que seguís per aquest camí, va fer que em decidís per engegar aquest projecte. Un projecte que, a més, ha aconseguit que, a mesura que anava avançant i anava trobant variables que ho feien tot més complex, m'anava agradant més.

I és que, si se'm permet un petit incís reflexiu, és curiós com el coneixement pot aconseguir seduir a una persona. Mentre que les persones no podem escollir els nostres gustos, sí ens exposem a poder descobrir de nous. Sincerament, l'estudi de la història, igual que el de moltes disciplines que acaben connectant amb el nostre dia a dia com a societat, ha provocat aquesta dinàmica en mi: d'allò que d'entrada no m'entusiasmava, he pogut descobrir que, a mesura que anava sabent més i ho connectava amb allò més proper o allò que ja coneixia, es tornava més atractiu. Mentre que la complexitat sovint acostuma a ser un mal de cap, dins l'estudi de la història es torna un requisit conèixer les diferents connexions i mesurar el grau d'importància; però és que, a més, aquesta complexitat pot esdevenir un agreujant d'aquest atractiu del coneixement. El fet d'esvaïr la boira de la ignorància i veure-ho tot més concret, d'observar les diverses dinàmiques i d'entendre com tot té la seva causa i efecte, pot generar una vertadera satisfacció. I no només de sensacions es tracta, ja que tot plegat ens ajuda a entendre les societats i les seves complexitats, ja siguin pretèrites o actuals.

Objectius i marc de treball

Un cop ja immers en aquesta tesi doctoral i ja havent llegit la principal historiografia del socialisme espanyol del període d'estudi, vaig poder entreveure els dos grans objectius que em marcava en aquest projecte.

Abans que res, això sí, caldria fer un matís preliminar, però a la vegada rellevant pel conjunt de la tesi. Si bé quan vaig estudiar el socialisme espanyol dels anys 40 ja vaig veure com el gruix dels estudis focalitzaven en aquell socialisme que aplegava les principals tendències del PSOE, bàsicament els seguidors de Besteiro, Largo Caballero i Prieto, ens adonem com el sector seguidor de Negrín quedà diluït i els estudis posteriors van poc més enllà de biografies dels seus líders. Tot i que aquest sector socialista, reunit al voltant de l'agrupació *Unión Socialista Española*, no tingué massa rellevància posteriorment i s'esfumà del panorama polític durant la Transició espanyola, ens serveix d'antecedent pel que s'intenta evidenciar en aquesta tesi. I es que, com que sorgiran en paral·lel al socialisme històric diverses formacions, tant en l'àmbit polític com en l'àmbit sindical, hem de fer el matís de parlar de socialisme espanyol. Perquè, efectivament, hi

hagué més organitzacions, a banda del PSOE i la UGT, que es deien socialistes i, a més, van suposar una seriosa oposició dins l'espai sociopolític que sovint s'havia adjudicat a les formacions històriques. És precisament en els 70 quan es dona la màxima expressió d'aquest socialisme espanyol dispers i, a la vegada, quan es produeix un intens reagrupament.

I fem aquest matís perquè, els principals historiadors que han estudiat el socialisme espanyol d'aquest període comparteixen tres trets: estudien el PSOE, els seus treballs daten dels 90 i fan estudis de llarg recorregut, on no tracten exclusivament els 70 o 60. Els estudis posteriors, que han begut de la base que aporten aquests tres historiadors, Abdón Mateos², Richard Gillespie³ i Santos Juliá⁴, han aconseguit focalitzar en temes fonamentals per entendre l'evolució del PSOE en la dècada dels 70 i 80. No obstant, manquen estudis que qüestionin l'estatus del PSOE en el camp socialista d'aquell temps i que valorin el paper que van tenir les formacions homònimes. Com que el PSOE va ser l'organització socialista amb més recorregut històric i la que va sobreviure a la Transició, sovint s'ha eludit la idea que el seu protagonisme va estar en qüestió. I, per regla de tres, quan s'ha parlat de socialisme espanyol als 70, s'ha relacionat directament amb el PSOE i la UGT i, com a molt, s'ha fet un matís a la trajectòria d'altres organitzacions socialistes.

Dit això, aquest incís ens ajuda a connectar amb els objectius de la tesi doctoral. Podríem dir que hi ha dos grans objectius que estan interconnectats: un que reinterpreta i un original.

En relació al primer, a l'hora de fer l'estat de la qüestió, ens trobem que hi ha dos grans blocs historiogràfics en relació al socialisme espanyol dels 70. Com hem dit abans, trobem les obres de referència que han intentat fer una lectura transversal dels fets seguint un discurs argumental determinat i, per altra banda, les aportacions posteriors, molt més temàtiques. Dins aquest segon grup, trobem estudis sobre l'evolució ideològica, la transcendència d'esdeveniments concrets, la influència d'actors externs i, últimament, estudis sobre l'evolució a nivell local i regional. No obstant, fins la segona meitat de la segona dècada del segle XXI, no han sorgit estudis que intentin actualitzar tot allò que es plasmà als 90 amb allò que s'havia esbrinat posteriorment. En aquesta línia, historiadors

---

² Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco: continuidad y renovación del socialismo español: 1953-1974*, Madrid, Pablo Iglesias, 1993.

³ Richard GILLESPIE, *Historia del Partido Socialista Obrero Español*, Madrid, Alianza, 1991.

⁴ Santos JULIÁ, *Los socialistas en la política española, 1879-1982*, Madrid, Taurus, 1997.

com Juan José de la Fuente⁵ i Alan Granadino⁶ han iniciat una revisió de la historiografia, introduint noves variables que ajuden a entendre millor aquest espai polític. En efecte, un primer objectiu d'aquesta tesi doctoral es, recollint tot allò dit pels historiadors fins ara i plantejant noves qüestions, fer una relectura que connecti tot allò rellevant pel socialisme espanyol als anys 70.

En relació al segon objectiu, es pretén assolir un major grau d'originalitat amb l'estudi de les divergències internes del socialisme espanyol dels anys 70. Si bé la part anterior focalitzaria en allò que s'ha estudiat prou bé, quedaria força limitada a allò que afecta al PSOE. Fora del PSOE i fins a mitjans dels 70 trobem una multitud de sigles que es diuen socialistes i que no han estat prou estudiades. A partir de la segona meitat dels 70, en canvi, hi haurà un procés d'aglutinament accelerat; però també hi haurà, quan la majoria de quadres socialistes ja siguin al PSOE, un gir ideològic contundent, el qual generà divisions importants en el partit històric. Així doncs, es partirà de la idea que hi havia divergències dins i fora del PSOE abans, durant i després de la Transició espanyola en el camp socialista. Si bé sabem que a principis dels 70 la rivalitat homònima que trobava el PSOE era amenaçant i a finals dels 70 era menor, es pretén veure no només quines eren aquestes rivalitats, sinó la seva evolució, la naturalesa de les diferències entre els sectors socialistes, les afinitats entre ells, valorar la força dels sectors divergents i les relacions entre ells.

Dit això, amb la intenció de fer una anàlisi amb més profunditat sobre partits socialistes que es van mantenir al marge del PSOE de Felipe González, hem considerat pertinent focalitzar en només dues formacions polítiques: el PSOE(H) i el PSI-PSP de Tierno Galván. L'altra opció que se'ns plantejava era fer un estudi incloent a més partits, però segurament el grau d'aprofundiment i d'anàlisi de cadascun s'hagués vist afectat. Per això, tot i que no estudiem totes les variables dins el socialisme polític espanyol, hem escollit tres formacions que considerem prou rellevants. Per una part, el PSOE liderat per Felipe González esdevingué el gran vencedor no només dins el camp socialista, sinó dins el camp de l'esquerra i, si avancem cap als anys 80, dins l'arena política espanyola. El PSI-PSP, encapçalat per Tierno Galván, esdevé un exemple de socialisme de nova

---

⁵ Juan José de la FUENTE, *La "invención" del socialismo: radicalismo y renovación en el PSOE durante la dictadura y la transición a la democracia, (1953-1982)*, Gijón, Ediciones Trea, 2017.

⁶ Alan GRANADINO, "La evolución del PSOE en la Transición. Entre el socialismo del sur de Europa y la socialdemocracia europea", *Ayer*, 117 (2020), pp. 75-102.

creació, que aplega tant a joves amb idees radicals com a personalitats de caràcter moderat, i que mantingué postures que trencaven amb la tradició socialista; a més, si ens situem a la segona meitat dels anys 70, ens trobem que fou un exemple de formació que optà per la renúncia a la seva autonomia i per la integració al PSOE. Finalment, el PSOE(H) representa la tradició i continuïtat dins l'espai socialista: tot i les múltiples fuites cap al PSOE renovat i el poc èxit electoral, és una formació que mantindrà la seva autonomia i personalitat.

Així doncs, no només es pretén fer una posada al dia de la historiografia del buc insígnia del socialisme espanyol, el PSOE, sinó que volem introduir nous debats historiogràfics i incloure en aquest estudi altres organitzacions que es deien socialistes, nodrint-nos a la vegada de l'element comparatiu. Per això, hem volgut que aquesta sigui una tesi doctoral que estudiï el socialisme espanyol en conjunt en la dècada dels 70.

També, en relació al període cronològic, el nostre estudi engloba els 70, però cal destacar que la dispersió inicial en el socialisme espanyol tingué antecedents en dècades anteriors i que la posterior concentració tindrà efectes subsegüents, tant immediats com llunyans; efectes que, de fet, arriben fins els nostres dies. Si bé Hobsbawm va parlar d'un segle XX curt⁷, podríem dir que per tractar el socialisme espanyol dels anys 70 hauríem de parlar d'una dècada llarga. Tot i això, marcarem les nostres fites d'estudi en els anys 1968, quan es conforma el PSI d'Enrique Tierno Galván, i 1982, quan el PSOE guanya les eleccions i es funda el PASOC. Mentre que la primera data evidencia l'estat de divisió del moviment socialista, la segona esdevé el punt final del període d'instabilitat en el socialisme espanyol.

He triat aquest període perquè esdevé de capital importància pel socialisme espanyol: un PSOE que havia acaparat l'espectre sociopolític de l'esquerra no comunista en el franquisme va començar a veure com sorgien formacions socialistes rebels que qüestionaven la seva figura hegemònica; i no fou fins el final de la dècada que aconseguirà aplegar de nou la majoria de quadres socialistes i obtenir de nou el lideratge. Uns quants factors i actors, interns i externs, permetran aquest renaixement del PSOE i, d'altra banda, no és casualitat que també hi seran quan es produeixi el gir ideològic al final de la dècada. I és que els 70, en relació al socialisme espanyol, són també una gran transició⁸: de la

---

⁷ Eric HOBSBAWM, *Historia del siglo XX: 1914-1991*, Barcelona, Crítica, 2000.

⁸ Abdón Mateos, en la línia de l'argumentació que seguim, titulà un article sobre el PSOE dels 70 referint-se a aquesta mateixa transició del partit dins la transició espanyola. Abdón MATEOS, "Una transición

dispersió al reagrupament, de la clandestinitat a la legalitat, de la radicalitat d'esquerra a la moderació, de l'antifranquisme al constitucionalisme.

En tant a l'objecte d'estudi, com que el socialisme espanyol havia adquirit, a més d'una tendència a l'atomització per diferències tàctiques i ideològiques, una certa regionalització, a l'hora d'analitzar-lo cal tenir en compte la complexitat geogràfica. Aquest fenomen era més tangible durant l'etapa de dispersió, però es mantingué de manera més o menys subtil dins el PSOE posteriorment. Sabent això, es pretén fer un estudi que es nodreixi de les aportacions historiogràfiques que s'han fet a nivell regional, però que centri l'atenció en l'àmbit estatal.

A més, també caldria dir que el treball en qüestió només focalitzarà en el terreny polític del socialisme espanyol. Si bé sabem que dins el socialisme trobem la vessant política i la vessant sindical, aquí només ens endinsaríem en la política. Així, si bé organitzacions com ara la UGT o la USO són rellevants per entendre el període, ja en el tardofranquisme van iniciar una trajectòria cada cop més diferenciada de la rama política. Tenint nexes inqüestionables i actuant com a *lobby* en les respectives formacions polítiques, es tindran en compte aquestes organitzacions en moments puntuals.

Hipòtesis de treball

Entenem que el socialisme espanyol dels anys 70 pateix un seguit de divisions a causa de les diferències entre les cultures polítiques que l'integren; diferències de caràcter estratègic i ideològic que seran engrandides fins la Transició espanyola i minimitzades durant i després d'aquesta. No obstant, seran actors i factors externs els que determinaran quin projecte polític dins el socialisme espanyol aconseguirà aplegar la resta. Així, si estudiem l'evolució de la composició dels quadres que integren el socialisme espanyol, els jocs de poder dins els partits i tenim en compte la influència externa a les organitzacions, entendrem el perquè de l'auge vertiginós del PSOE, el fracàs dels projectes socialistes alternatius i el gir polític encapçalat per Felipe González al final de la dècada.

Tot i això, si anem a pams i intentem fer més específiques i explícites aquestes hipòtesis de treball:

---

dentro de la transición. Auge y unidad y «conversión» de los socialistas", a: Javier TUSELL i Álvaro SOTO, *Historia de la transición, 1975-1986*, Madrid, Alianza, 1996, pp. 216-236.

- La diversitat de cultures polítiques dins el socialisme espanyol dels anys 70 esdevé explicativa de les diferents divisions que es van donar. Això comporta, lògicament, que aquestes divisions eren més evidents en el panorama atomitzat del moviment socialista a principis de la dècada, però també van seguir estant presents més endavant.
- Els factors que van provocar la divisió del socialisme espanyol eren bàsicament diferències estratègiques i orgàniques. No obstant, el principal factor aglutinant va ser el filtre que van suposar les eleccions de 1977. Això va comportar que es llimessin a marxes forçades les discrepàncies entre algunes formacions, cosa que evidenciava que les diferències no eren tan profundes i, alhora, que la seva convivència era possible.
- La interferència d'actors i factors externs van ser determinants de cara al futur de la composició del socialisme espanyol. Si bé els actors i factors interns també van jugar papers rellevants, cal valorar el pes de cada ítem i, sens dubte, la dialèctica entre les variables internes i externes. En aquest sentit i en el cas que estudiem, considerem que el suport extern va ser indispensable per resoldre quina devia ser la força hegemònica dins el camp socialista i quina trajectòria havia de prendre.
- Un creixement preelectoral desigual entre les diferents formacions socialistes va comportar que fos un determinat partit el que acabà liderant l'espai polític socialista i aprofità la seva situació preeminent per integrar la resta de partits homònims. En aquest escenari, no va haver, tret del cas del PSC, un procés de fusió, sinó d'absorció i integració, per part del PSOE, de la resta del socialisme espanyol.
- Durant els 70 va haver un procés de contagi entre els partits que composaven el socialisme espanyol, arribant a trobar punts en comú rellevants. Tot i això, la preeminència del PSOE no va ser fruit d'un posicionament ideològic diferent, original i més atractiu per a la societat espanyola, sinó sobretot per tenir més visibilitat a nivell mediàtic, més protagonisme polític i més marge de despesa, entre altres avantatges.
- El criteri de la Internacional Socialista l'any 1974 i el procés de legalització de partits a Espanya resulten insuficients i prou opacs com per donar per bo a nivell historiogràfic que el PSOE legítim fos el que fou liderat posteriorment per Felipe González.

- El sector històric del PSOE esdevé un exemple de relativa continuïtat en tant a postures polítiques, mantenint-se al marge de bona part de les influències provinents de la nova esquerra. En canvi, el PSP i el PSOE renovat van ser més permeables a aquests corrents de pensament. Per això, podem dir que durant la clandestinitat es va donar una onada ideològica en la que l'esquerra espanyola es sentia força còmoda i de la que gairebé totes les formacions polítiques i sindicals se'n van nodrir. Un cop superada aquesta situació i ja en el nou règim democràtic, les forces socialistes tornaran a poc a poc a les tesis moderades, però serà llavors quan el PSOE(H) es convertirà en la casa d'acollida d'aquells sectors influenciats per la nova esquerra, experimentant posteriorment una renovació.
- El PSI-PSP fou pensat com a partit de tràmit per a la renovació del socialisme espanyol, però ben aviat intentaria arrelar identitat i mostrar-se com a alternativa d'esquerres al marge del PSOE de Felipe González i del PCE. Això, finalment, no es va aconseguir perquè la militància va optar massivament per la integració al PSOE: tot i que els deutes contrets amenaçaven al partit, la seva rendició no fou per motius exclusivament econòmics.

Metodologia

En tant a la metodologia seguida, ha sigut gràcies a la confrontació de diverses fonts, les quals s'han sotmès a anàlisi i de les quals s'ha intentat extreure el màxim d'informació, que s'han pogut assolir les conclusions de la tesi.

Dit això, si passem a tractar les fonts, s'ha fet imprescindible classificar-les i entendre la seva procedència i naturalesa. Per parlar d'elles, les dividirem segons el seu tipus, ja siguin primàries o secundàries.

Començant per les fonts primàries, cal distingir entre les escrites i les orals. Com que tractem un període més o menys recent, hem tingut el privilegi de poder contactar amb persones que van viure aquell moment històric, gràcies a les quals hem pogut descobrir informació que d'altra manera no coneixeríem. De la mateixa manera, moltes de les persones que van ser protagonistes en aquella dècada, van deixar les seves memòries per escrit, les quals tenen cert valor. En tots dos casos, trobem problemes: les entrevistes permeten preguntes directes, mentre que el pas del temps i la memòria no són gaire bons aliats; d'altra banda, les memòries tenen en favor seu la frescor dels fets, però al cap i a la fi són textos tancats.

No obstant, el que ha permès el component d'originalitat de la tesi doctoral en qüestió ha estat el treball amb fonts escrites generades per les diferents formacions socialistes i per personalitats rellevants. Amb la intenció de veure la vida dels partits, s'ha intentat treballar amb la documentació produïda per elles mateixes, ja sigui en forma de premsa, d'actes de congressos, de circulars o d'intercanvis epistolars entre membres rellevants. També, hem tingut ben presents les publicacions de la premsa comuna del moment, amb la intenció d'entendre com es veien els fets des de fora de les organitzacions.

Pel que fa a les fonts secundàries, podríem dividir-les en dues categories. En primer lloc, destaquem les bibliografies que tracten en profunditat temes relacionats amb el socialisme espanyol; sens dubte, ha esdevingut la bibliografia de capçalera per poder perfilar l'objecte d'estudi i connectar-lo amb allò ja tractat. En segon lloc, tenim tots aquells estudis que esdevenen clau per entendre el context històric i els principals actors i, també, aquells que aporten idees de caràcter teòric; uns per ajudar a tenir més present l'escenari i els altres per enriquir el rerefons teòric, també passen a ser indispensables pel resultat del treball.

Seguint amb la metodologia, hem intentat treballar amb les connexions entre la història cultural, la història social i, sobretot, la història política, per poder assolir el resultat de la recerca. Així, treballant amb el mètode cronològic, hem pogut detectar la relació entre els diferents fets ocorreguts durant aquesta dècada llarga; fets, sens dubte, que estan a diferents escales, però mostren connexions. Tot plegat ha ajudat al mètode sintètic, mitjançant el qual s'ha intentat verificar la hipòtesi general del treball.

També, per fer l'estudi més fàcil i entenedor, quan ha tocat treballar amb dades quantitatives, s'ha fet ús de taules i gràfiques; entenent que aquestes ajuden a l'hora de treballar la informació i a l'hora de mostrar-la.

Impacte social de la recerca

Crec necessari deixar constància de l'impacte social esperat de la present recerca. Entenent que hi ha un vincle entre el món universitari i la societat, tenir com a objectiu que la recerca vagi més enllà del món científic i acadèmic esdevé un deure per als investigadors. Si bé aquest treball connecta amb altres estudis i pretén generar un impacte a nivell acadèmic, originant, per exemple, un debat sobre certes qüestions, també s'intentarà que tingui un impacte a nivell de societat.

En sí, quan parlem d'impacte social esperat respecte a aquest treball, hem d'entendre dues vessants. En primer lloc, un cop acabada la recerca, es procedirà a presentar-la en societat a través dels mitjans de comunicació que accedeixin a fer-ho; ja sigui en format escrit, radiofònic o audiovisual, s'intentarà presentar el contingut de manera que les principals idees quedin ressaltades. De la mateixa manera, es contactarà amb editorials perquè el contingut no quedi tancat en la universitat, sinó que pugui obtenir un format físic, en forma de llibre, que pugui ser accessible a tots els interessats en el tema. En tant a les idees que es reproduirien per a aquest públic, trobaríem aquest treball alineat amb aquella vessant historiogràfica que aposta per revisar, disseccionant i analitzant la immensa complexitat, el període de la Transició; és a dir, lluny de voler reproduir una retòrica conformista sobre el període en el qual ens vam dotar de la democràcia que tenim, es pretén estudiar i mostrar les variables que la van fer possible, per entendre millor la societat de llavors, la societat actual i els actors i factors que ho van possibilitar. En particular, aquest estudi va enfocat al socialisme espanyol, cosa que redueix el camp d'estudi però no el seu impacte. Parlem d'un període en què aquest moviment socialista pateix una metamorfosi orgànica i ideològica, però alhora parlem d'un dels protagonistes del nou règim democràtic. Per això, conèixer un actor protagonista i les circumstàncies que el rodegen esdevé imprescindible per entendre el període en qüestió. A més, a això li hem de sumar que és justament en aquest període quan es van assentar les bases d'un partit socialista que passaria a ser part i, també, defensor del nou règim democràtic; aquestes bases, amb els posteriors matisos, han estat vigents fins els nostres dies en un partit que no només ha sobreviscut, sinó que ha aconseguit governar l'Estat Espanyol durant força anys. En definitiva, presentar en societat una organització sense tota l'aura de victòria i de dignitat que els propis dirigents socialistes s'ocupen de difondre i amb la cruesa que rodeja tota formació política, pot ajudar a entendre la pròpia organització, el període d'estudi i els temps més recents.

L'altra vessant de l'impacte social esperat aniria a parar als partits polítics; en particular, al PSOE. Quan ens referim a aquest partit polític, que sovint oneja la bandera de tenir més de cent anys, hem d'entendre que, de la mateixa manera que sovint s'intenta difondre una història oficial des de les institucions estatals, també des del PSOE s'ha elaborat una història pròpia a la carta. Sovint aquestes històries oficials van lligades als canvis de lideratge polític i, segons la connotació que es doni al nou mandat, es posen en relleu certes figures o d'altres. El PSOE que coneixem avui en dia sembla que ha deixat

enrere els seus primers cent anys d'història i focalitza en la seva trajectòria ja en temps del règim del 78. Les seves mostres públiques de reconeixement a figures i fets del passat sembla que han passat a ser objecte de marketing polític, arribant a desfigurar l'essència original dels fets per fer-ho més digerible per a la societat actual⁹. Doncs bé, davant això, el present treball pretén oferir eines perquè un partit centenari com el PSOE pugui oferir un relat històric que sigui més fidedigne i, sobretot, més integrador. Aquesta necessitat sorgeix sobretot des que el PSOE de Felipe González es va ocupar de generar un discurs còmode en relació al passat del socialisme espanyol, el qual dona la sensació que ha estat reafirmat sense qüestionar-lo gaire fins els nostres dies. Aquest relat, que inicialment pretenia explotar el valor històric de les sigles i el seu vincle amb la memòria socialista, va connectar amb un PSOE en auge que cada cop més anava substituint l'interès d'alabar el passat llunyà per engrandir el paper del PSOE en la Transició¹⁰. El fet de focalitzar en allò més recent va anar bé als dirigents posteriors, ja que hi havia una continuïtat ideològica, el caràcter de les polítiques era molt més pròxim, *ergo* còmoda, i es connectava millor amb la memòria del votant.

Davant aquesta voluntat d'explotar en matèria de publicitat els mèrits assolits i un relat històric a la carta, tenim un contrarelat que ha existit i s'ha difós com s'ha pogut, però sempre fora de l'oficialitat del PSOE. Parlem, sobretot, d'escrits fets per *Izquierda Socialista* i per personatges que es van veure expulsats del partit. En aquest contrarelat es recupera una visió crítica del recorregut del partit, cosa que des de les altes instàncies del PSOE es va decidir prescindir i que potser era necessari tenir present i naturalitzar.

Així, en lloc de mostrar el socialisme espanyol com a casa gran d'una diversitat de tendències, que sobretot als 70 es van fer evidents amb la multitud de partits que es deien socialistes, el PSOE, seguint la tradició del "*bloque de cemento*", ha considerat millor vendre la uniformitat dels seus quadres. De la mateixa manera, en lloc d'explicar els diferents objectius del partit segons el context, s'ha tendit a naturalitzar el PSOE que avui entenem per explicar postures de períodes passats. En sí, assolint aquest discurs, s'ha

---

⁹ Juan AVILÉS, "El proyecto socialista: del marxismo a la modernización", a: Álvaro SOTO, *Historia de la época socialista*, Madrid, Sílex, 2013, pp. 21-42; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 285-299.

¹⁰ Eufemísticament, també es podria parlar de l'esperit de la reconciliació i fer referència a la voluntat generalitzada, almenys des de dalt, de fer *tabula rasa* un cop acabada la transició. Dins les files socialistes, una persona de prou prestigi, com Nicolás Redondo, ha reclamat en diverses ocasions com s'haurien de rescatar figures del passat i retre més homenatges. Abdón MATEOS, *Historia del antifranquismo: historia, interpretación y uso del pasado*, Barcelona, Flor de viento, 2011, pp. 259-273; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, *Nicolás Redondo: memoria política*, Madrid, Temas de hoy, 2008, pp. 60, 101-103.

invisibilitzat una diversitat dins el PSOE que ha permès al llarg del temps la variació de les seves postures; d'altra banda, aquest discurs ha beneficiat la naturalització d'un sector del PSOE que va assolir el lideratge i va aconseguir identificar el partit amb allò que ells predicaven.

Dit això, la contribució que es vol fer al PSOE i a tota aquella formació identificada amb el socialisme espanyol, ve en forma d'idees per a la modificació del relat històric ofert, sobretot en matèria de reconeixement de la diversitat dins les organitzacions. A través de la integració d'aquestes idees, es pretén assolir un discurs més correcte històricament i que, a la vegada, enforteixi les organitzacions; entenent que, en tant que es reconeix la diversitat del passat, l'èxit de la integració i el benefici fruit de la interacció, es mostren valors propis del partit. També, a través d'un relat que mostri l'evolució del partit en relació a les seves lluites, es pot donar a entendre l'adaptabilitat del mateix als diferents contextos; tot plegat amb un discurs pedagògic que justifiqui les renúncies, les noves demandes i els girs realitzats.

En sí, partim de la idea que, igual que els partits polítics contrauen un compromís amb els seus militants en tant que són els que decideixen el seu futur, i amb els seus votants en el moment que són escollits perquè compleixin un programa, també considerem que els partits polítics tenen un compromís amb la seva pròpia memòria històrica. En el moment que un partit centenari, com el PSOE, decideix exposar una versió deformada, de forma intencionada, de la seva història, ens trobem que cada cop hi ha menys veus per alçar-se i protestar, tant pel pas del temps com per un desinterès creixent en fer formació del militant en termes històrics. No obstant, són precisament les veus que ens han deixat i ens deixen les que han fet possibles molts privilegis que tenim avui en dia i les que van fomentar formacions com el PSOE. I precisament per això cal retre homenatge a la seva lluita sense que això afecti negativament al partit del present, ans al contrari.

Per això, es contactarà primerament amb el PSOE per exposar els resultats de la recerca en qüestió i proposar una sèrie d'idees per a un possible canvi en la seva imatge històrica.

Estructura del treball

Si bé anteriorment hem anunciat els dos objectius que ens hem marcat en aquesta recerca, hem decidit dividir aquest treball en tres grans blocs. El contingut d'aquests tres capítols,

finalment, quedarà recollit per les conclusions generals, on s'acabaran d'interconnectar les idees sorgides al llarg del treball.

Abans d'entrar al primer bloc, hem cregut necessari incloure un apartat que faci de preàmbul. Incloent qüestions teòriques i el context històric en el que ens movem, ho diferenciem dels tres grans capítols perquè afecta a tots tres i, per tant, no hauria d'estar integrat en cap d'ells. A més, és un preàmbul i no un epíleg perquè ens serveix d'introducció del contingut que tractem més endavant.

La primera part del treball, que seguirà el preàmbul, té com a objectiu conèixer la situació del PSOE (durant alguns anys, PSOE [Renovat]) en aquesta dècada. Es tracta d'una part del treball que és majoritàriament fruit del buidatge bibliogràfic, encara que també ha estat complementada per informació derivada de fonts primàries. Val a dir que el tractament de la historiografia que tenia com a objecte d'estudi al PSOE sovint també ens ha servit per entendre el context en el que es mou el socialisme espanyol en conjunt durant aquesta dècada. Per tant, bona part del que correspondria a l'estat de la qüestió del treball el trobaríem aquí.

Dins aquest primer bloc, trobem diverses seccions. En primer lloc, tenim un apartat que comenta els recursos emprats en aquest capítol. En segon lloc, trobem un recorregut dels fets que van acompanyar al PSOE (o PSOE[R]) durant la dècada dels 70. A l'hora de dividir aquest apartat, hem fet tres classificacions seguint un criteri cronològic i de contingut i, també, hem fet les subdivisions que hem cregut pertinents. En tercer lloc, trobem una sèrie de qüestions a mode de debat historiogràfic i d'ampliació de fets transversals que requereixen més detalls.

El segon bloc, en canvi, ens endinsa en el partit liderat per Tierno Galván: el PSI-PSP. Aquesta part, que comença també amb un comentari sobre les fonts usades, oferirà una descripció i anàlisi de la trajectòria de la formació política en qüestió a través d'informació provinent de bibliografia diversa, biografies i altres fonts primàries. A més, es veurà complementada per una secció que analitza l'impacte dels mitjans de comunicació en el socialisme espanyol.

El tercer i últim bloc, finalment, tracta la trajectòria del sector històric del PSOE. Deixant enrere el breu comentari sobre les fonts, l'apartat principal d'aquest capítol ens ofereix en primícia la lectura exhaustiva dels fets ocorreguts en aquesta formació política,

sempre acompanyada d'una anàlisi que, a la vegada, es nodreix de la comparació amb els altres dos partits polítics vistos. Finalment, per tancar el capítol, hem cregut convenient introduir un apartat de reflexió sobre el concepte “socialisme espanyol”, lligant-lo amb altres dades sorgides durant la tesi doctoral.

Finalment, com hem dit anteriorment, tancaríem l'escrit amb les conclusions sorgides al llarg del treball. Tot i que tenim un capítol exclusiu per tractar les conclusions generals, hem cregut pertinent fer una sèrie de petites conclusions en cadascun dels tres blocs, les quals hem anomenat recapitulacions. Al final, això sí, en les conclusions generals connectarem totes les idees i les relacionarem amb les hipòtesis inicials, tractant, per tant, el resultat de la recerca.

Com a altres apartats formals, hem cregut necessari incloure un apartat d'abreviatures i sigles, un índex de figures i taules i una secció per a les fonts documentals primàries i per a la bibliografia. A més, s'ha considerat convenient afegir uns annexos, on hi trobem documents que complementen l'explicació del treball.

Idioma i qüestions d'expressió

Aquest treball, com s'ha pogut comprovar fins ara, ha estat escrit en català. I s'ha triat aquesta opció perquè el català és la meua llengua materna, la qual crec que s'ha de cuidar, i perquè volia contribuir a la recerca en aquest idioma.

Certament, podria semblar que té poc sentit que una tesi doctoral sobre el socialisme espanyol que pretén tenir un impacte social s'escrigui en català, ja que el nombre de lectors es podria veure sensiblement reduït en estar escrit en una llengua minoritària. No obstant, gràcies a gestos d'aquest tipus, que simplement ofereix als interessats una lectura en un idioma en perill, es pot ajudar que aquest segueixi viu. Al cap i a la fi, sempre es poden dur a terme traduccions en els idiomes que interessi, sense que això afecti a l'original.

Dit això, aquesta tesi doctoral, en el ben entès que és sobre història, sempre parlarà sobre fets en el passat, ja siguin més o menys llunyans. Donant això per entès, molt sovint s'ha optat per l'ús d'un temps verbal que no és gaire habitual en termes acadèmics, però que hem cregut igualment vàlid: parlem del present històric. El cànon historiogràfic hegemònic diu que, en el ben entès que es parla de fets del passat, s'haurien d'usar sempre temps verbals associats, valgui's la redundància, al passat. No obstant, en aquest treball

s'ha cregut que l'ús del present històric no dificultava la comprensió de la informació que es volia transmetre i, per tant, s'ha apostat per aquest temps verbal alternatiu. Al cap i a la fi, no és més que una llicència artística: tota expressió humana ve acompanyada d'un estil personal que, mentre no afecti negativament al resultat de l'obra, en principi s'ha de respectar.

Agraïments

Aquesta tesi doctoral no hagués estat possible sense el suport de tota la gent que m'ha rodejat en aquests llargs i tediosos anys. Amistats de fa temps, amistats recents, família i gent que m'he anat trobant en el meu dia a dia han permès que allò que va néixer com a una idea i serà concebut amb il·lusió, però que semblava que mai s'acabava, finalment sigui una realitat.

Moltes coses han passat en els darrers sis anys. He perdut dues grans persones en la meva vida: aquells avis que cada Nadal ens rebien en la seva casa, que van ajudar a construir la nostra, que gaudien viatjant i que, si hagués estat per ells, haguessin estat ballant plegats fins els finals dels temps. La Carme i el Sisco sempre van creure en mi i sempre van contribuir a que tingués un futur millor.

També, un conjunt d'experiències vitals han contribuït que aquesta tesi doctoral hagi madurat amb mi: no només assistint a congressos i intercanviant impressions, sinó en el mateix dia a dia. L'actualitat, els debats filosòfics espontanis i la quotidianitat mateixa han permès que el treball que ara mateix està sent llegit sigui com és. Mudances, viatges, treballs precaris, petites operacions quirúrgiques, moments de buit, moments d'èxtasi, teràpies improvisades però necessàries, cerveses a la Plaça de la Font, visites a un socialista de cap a peus en un despatx presidit per Pablo Iglesias, jornades maratonianes a l'arxiu, *vijajesitos*, vermuts al *chino* de confiança de Badalona, fer d'arxiver rodamon per la Conca de Barberà, aplaudiments a un professor inexpert, una lleial companyia felina, una pandèmia aficionada al surf i, fins i tot, descobrir i viure què és l'amor romàntic del que tant es parla en les pel·lícules. Tantes i tantes experiències que han ajudat a ser qui sóc i que m'han ajudat a sobreviure en aquesta aventura intel·lectual.

Un projecte que està pensat per ser equivalent a un ofici ha resultat ser una inversió personal que es pot veure traduïda en un brindis al sol: al cap i a la fi, la voluntat de contribuir a explicar el món en el que vivim és el que ha fet tirar endavant aquest llarg treball. Cap remuneració, però molta satisfacció personal. Primer, perquè he pogut fer

allò que jo he triat i he gaudit fent aquesta tesi doctoral: el tema, efectivament, m'ha interessat i m'interessa tant com per seguir-li la pista. Segon, perquè gràcies a treballs diversos, des de repartidor de cupons d'un restaurant de menjar ràpid fins a arxiver i professor de secundària, i també gràcies a l'ajut de la meva família, he pogut guanyar-m'ho tot. Efectivament, la precarietat a la que m'he vist sotmès per no arribar a tenir cap beca s'ha vist compensat pel fet d'haver pogut provar professions diverses i veure les diferents condicions que hi ha en el mercat laboral. Alhora, m'ha servit per, davant el buit que s'obre quan acabes la tesi doctoral, ara pugui triar entre diversos itineraris.

He de fer menció a una de les experiències que més em va marcar i, alhora, que més em va determinar a tirar endavant aquesta tesi doctoral. Després d'haver llegit un llibre d'un socialista a l'exili, on el seu enuig cap al sector renovador era notori, vaig poder trobar per Internet que aquesta mateixa persona havia estat en actiu en el món associatiu fins feia ben poc. Sense cap esperança, vaig escriure-li un correu electrònic i, per sorpresa meva, em va respondre i es va mostrar disposat a fer una trobada. Jo encara estava començant la tesi i no acabava de trobar un marc propi en el que moure'm, però, arran de la visita a aquell poble prop de Toulouse, Pechbonnieu, vaig començar a perfilar cada cop més cap a on havia d'anar la meva tesi. Amadeo Calzada, un dels membres més fidels al sector històric del PSOE, en una sèrie de converses, em va transmetre aquesta necessitat d'explicar les injustícies i de donar veu als perdedors dins del socialisme espanyol. Jo, òbviament, en tant que historiador, no anava a recollir la seva passió, però sí la necessitat de veure el socialisme espanyol des d'una perspectiva polièdrica: és a dir, treure profit de les diverses veus i punts de vista partint del respecte i de l'anàlisi de la informació.

També, llargs i bons mesos vaig passar en la Biblioteca Arxiu Pavelló de la República; de fet, fins a assolir el rècord de permanència entre els usuaris! La Fuensanta, la Judith, el Ramon, la Lúcia, l'Olga, la Chiara i la Lourdes van formar part del meu dia a dia i els seus ànims van ser part del meu combustible per poder fer funcionar la meva ment entre tanta prestatgeria. A més, poder contemplar el *Guernica* de Picasso cada cop que sortia a dinar era un autèntic luxe bohemí per a mi.

La meua breu estada a Madrid per visitar els diferents arxius del socialisme espanyol a Alcalá de Henares és també digna de menció. Allà vaig conèixer a Mario Bueno i Alonso Puerta, dels quals també guardo bon record i considero que em van

encoratjar a propulsar el meu projecte. A la *Fundación Pablo Iglesias* i la *Fundación Largo Caballero* vaig poder consultar informació d'allò més valuosa i vaig ser tractat amb molta amabilitat. El mateix podria dir de la *Fundación Indalecio Prieto*, però és que, alhora, em va permetre conèixer a un altre dels protagonistes del socialisme espanyol dels 70: Nicolás Redondo. Aquella escapada, sens dubte, va ser trepidant.

He de donar les meves més sinceres gràcies, sens dubte, a Josep Sánchez Cervelló, qui ha estat el més pacient amb mi en aquests sis anys que ha durat el projecte. La seva comprensió davant els meus múltiples problemes personals ha estat enorme i sempre li estaré agraït. Els seus consells, el seu respecte i la seva proximitat han estat constants i han fet que no em desanimés, que seguís lluitant i que, finalment, hagi pogut amb aquest repte.

També, m'agradaria donar les gràcies a l'Ana per la impressionant il·lustració que ha fet perquè aquesta humil tesi doctoral tingui una presentació una mica més original i vistosa. Amb unes poques indicacions, ha pogut fer allò que els artistes fan amb tanta facilitat: superar les expectatives del que un esperava. I un no pot sentir més orgull de com, d'un petit poble de Tarragona, els Pallaresos, n'hagi sortit tant de talent.

Finalment, he deixat l'agraïment més sentit pel final. Aquella que sempre ha vetllat per mi, que ho ha donat tot mi, que sempre m'ha animat i que sempre ha cregut en mi, fins i tot més que jo. Aquella que em va portar a aquest món. Aquella que m'ha vist créixer, físicament i mentalment. Aquella que sempre ha estat un exemple i un referent moral. Tot allò que sóc i he arribat a ser és gràcies a tu. Gràcies, mama.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

PREÀMBUL

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

1. Marc teòric

A l'hora d'exposar una recerca, de la mateixa manera que es comenten l'estructura i les principals fonts utilitzades, creiem pertinent que es tractin conceptes que potser no són tan clars com sembla. Tot i que ja els hem emprat anteriorment, no està de més que introduïm dos de les principals idees que anirem repetint i usant al llarg d'aquest treball: parlem de les cultures polítiques i dels actors i factors externs. De la mateixa manera, especificar què entenem per socialisme espanyol en aquest treball i explicar el funcionament intern dels partits que estudiem amb quatre pinzellades ens pot ajudar a entendre tot plegat molt millor. Per això, perquè el lector tingui més clar a què ens referim quan utilitzem aquests conceptes, a continuació fem un breu apartat que els exposa.

1.1. Cultures polítiques

Les cultures polítiques sovint són usades per explicar fenòmens històrics, però, tot i això, crec que un recordatori sobre què entenem per aquest concepte no està de més. En aquest treball, efectivament, considerem les diferències entre les cultures polítiques com a factor explicatiu d'alguns dels canvis ocorreguts al voltant del socialisme espanyol dels 70; per això, cal deixar ben clara aquesta idea.

Si entrem a veure les parts que componen aquest concepte, és evident que cal que ens endinsem en el terreny de l'antropologia per entendre'l. Per una part, manegem la cultura, lligada al conjunt de tradicions i formes de vida de col·lectius; per l'altra, la política la relacionem amb l'art de governar. No obstant, de la relació entre ambdós conceptes també hauríem d'incloure, sobretot si tenim com a objecte l'estudi un espai polític, una tercera variable implícita: la ideologia; aquesta, per la seva banda, l'entendem com a conjunt d'idees, creences i ideals propis d'una persona o col·lectiu¹¹.

Un cop hem desglossat les parts d'aquest concepte, que, certament, ens ajuda a entreveure el significat de cultura política, rescatarem l'aportació de Miguel Ángel Cabrera per fer-ho més clar:

“Las culturas políticas son el producto de las experiencias pasadas de la sociedad y de la sedimentación histórica de valores, creencias y actitudes políticos que se transmiten de generación en generación a través de la socialización política de las personas. Éstas

---

¹¹ Per fer aquestes definicions esquemàtiques, hem fet ús del diccionari online de l'Institut d'Estudis Catalans i del de la Real Academia Española. S'han cercat les paraules: cultura, política i ideologia/ideología.

adquieren e interiorizan la cultura política en el transcurso de su incorporación a la sociedad mediante un proceso de aprendizaje y de transmisión que llevan a cabo los diferentes agentes o medios de socialización, entre los que destacan la familia, la escuela, el servicio militar, los medios de comunicación y los propios partidos políticos. Son esos medios de socialización los que inculcan a las personas los valores y creencias compartidos de una cierta cultura política y los que las convierten en miembros de una comunidad política y en agentes idóneos de un sistema político. Este proceso de socialización política confiere a su estabilidad temporal y su proceso de homogeneidad social a las culturas políticas y contribuye a conformar la identidad política de las personas y las bases subjetivas de su acción política.”¹²

Així, si donem per bona aquesta argumentació sobre les cultures polítiques, ens trobem com, a més dels valors, creences i actituds polítiques que venen amb aquest concepte, també entra en joc la seva reproducció a través dels processos de socialització, cosa que comporta el contacte intergeneracional. A més, l'autor fa bé de ressaltar la multitud d'agents socialitzadors d'aquestes cultures polítiques, on hauríem de fer l'incís que cada variable tindrà un pes diferent en funció de les vivències de cada individu i el moment històric en què ens trobem. També, parla de comunitat política i dels intents per establir i homogeneïtzar aquestes cultures polítiques dins de la mateixa, fet que tractarem més endavant.

Cabrera, seguint amb la seva aportació, també assenyala:

“Dado que ésta [cultura política] proporciona los valores, creencias y pautas normativas que guían la acción política y establece los fines hacia los que ésta se dirige, la cultura política constituye una auténtica variable causal de la acción política, un vínculo causal entre la realidad política y la conducta política. Y como tal ha de ser considerada en cualquier explicación de esta última. Ello es así porque los sistemas básicos de creencias, valores y normas que componen la cultura política no sólo hacen que los acontecimientos políticos sean interpretados de una cierta manera, sino que guían, orientan y dan sentido a la conducta política de las personas y definen los medios y los fines de la acción política.”¹³

---

¹² Miguel Ángel CABRERA, "La investigación histórica y el concepto de cultura política, a: Manuel PÉREZ LEDESMA i María SIERRA, *Culturas políticas: teoría e historia*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2010, p. 22.

¹³ *Ibid.*, p. 23.

Sens dubte, si bé és important el contacte entre generacions i la transmissió d'aquesta cultura política, també és rellevant com cada cultura rep i reacciona diferent a cada esdeveniment polític en funció del seu bagatge i el seu sistema de valors. No obstant, caldria veure fins a quin punt aquestes cultures polítiques són permeables a l'evolució de les societats.

Certament, Cabrera dóna la sensació que fa aquestes argumentacions sobretot pensant en grans col·lectius. No obstant, caldria sostenir que dins aquests grans col·lectius hi ha subcultures polítiques. De la mateixa manera que dins d'un partit hi ha un lideratge que normalment s'ocupa de convertir les seves postures polítiques en hegemòniques i dominants, també trobem que hi ha col·lectius que queden marginats pel simple fet de divergir i ser alternatius a la visió oficial. Partim de la base que les persones son subjectes polítics individuals que, si bé sempre actuen dins de i condicionats per una cultura política, poden discrepar de certs valors compartits en funció de les seves vivències i sistemes de valors.

Si això ho traduïm a les cultures polítiques, ens adonem com dins les agrupacions polítiques poden haver diferents subcultures que es van relacionant i influenciant entre sí, però que en certs moments prenen decisions diferents. Cal veure, per exemple, la història de la formació política, l'extensió de territori on actua, la quantitat d'afiliats implicats, el grau de cohesió del partit i, també, quins mitjans ha utilitzat per cohesionar el grup i l'èxit d'aquests. Aquestes subcultures poden tenir una gran quantitat de valors compartits, però, fruit de peculiaritats d'origen divers, poden diferenciar-se d'una subcultura política que s'ha convertit en hegemònica. Per això, podem parlar dins d'una cultura política, com podria ser la socialista, de subcultures polítiques hegemòniques i alternatives¹⁴.

I, aprofitant l'avinentsa, val la pena comentar el paper dels partits polítics com a agents de transmissió de cultura política. El procés d'ingrés a un partit polític normalment s'inicia quan un individu es sent atret per un determinat partit; i finalitza quan el mateix partit decideix que aquesta persona pot formar part de l'organització. D'entrada, aquest individu accepta el conjunt de valors, creences i actituds polítiques de la formació a la

---

¹⁴ Sobre això, Andrade ho planteja dins l'àmbit de les ideologies: ell parla d'ideologies hegemòniques i ideologies d'oposició. En tant a les primeres, les caracteritza tenir recolzament majoritari, voler perpetuar i naturalitzar la seva postura i lluiten contra les alternatives; les segones, en canvi, són minoritàries, esdevenen a vegades estridents i tenen una actitud crítica contra les postures hegemòniques. Juan ANDRADE, *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*, Tres Cantos, Siglo XXI, 2012, p. 37.

qual ha ingressat, pel que prèviament hi ha hagut un procés de socialització amb els diferents agents que l'han envoltat, que l'han convençut de prendre aquesta decisió voluntària. És a dir, aquest individu ha triat aquesta formació política perquè ja comparteix a priori cultura política; on no descartem que ja s'hagi nodrit de la difusió del mateix partit i/o dels mitjans de comunicació. No obstant, un cop ja dins d'aquesta formació política també s'exerceix un procés d'aculturació, o homogeneïtzació, en funció dels interessos de la direcció del partit. En definitiva, el nou afiliat passa a tenir un nou espai de socialització, a través del qual es reproduïxen uns certs valors, creences i actituds polítiques.

Dit això, considerem la cultura política com a construcció cultural que es va perpetuant gràcies al contacte entre generacions, però que també és permeable als temps. En el ben entès que una cultura política es construeix pel contacte amb certs estímuls socials durant la creació de la identitat, però la societat on creixem, en constant canvi, determina força la construcció cultural que fem, pot ser que dins la cultura política general que estudiem identifiquem diversitat fruit d'aquest constant canvi. Per tant, una cultura política pot estar més o menys arrelada en un col·lectiu i territori, però esdevé volàtil i pot contenir multitud de subcultures polítiques dins seu per diferències geogràfiques i/o generacionals.

I, en un segon pla d'aquesta perspectiva d'estudi, trobem les múltiples influències ideològiques que podien afectar a l'espai polític que pretenem estudiar. És a dir, d'acord amb la idea que un espai polític rep constantment estímuls d'ideologies circumdants, sabem que aquestes influències acaben originant part de les diferències dins d'un mateix col·lectiu. Però, a la vegada, aquestes diferències ideològiques són difícilment separables de l'àmbit geogràfic i generacional que anteriorment comentàvem. Per això, el terreny ideològic el considerem inclòs quan tractem les cultures polítiques, fent els deguts matisos quan pertoca.

Més tard, en el primer capítol, ens endinsarem en el món de les subcultures polítiques dins del socialisme espanyol en concret.

1.2. Actors i factors externs

Abans en aquest escrit també s'ha remarcat la presència d'actors i factors externs sense entrar en matèria sobre a què ens referim. Doncs bé, aquest cop rescatem les aportacions de Pilar Ortuño per tractar els fenòmens externs que influeixen des de fora a processos

interns. L'autora remarca com, en el moment que ella escrigué el llibre, mancaven estudis que tractessin en profunditat els organismes i les circumstàncies que van influir en la Transició espanyola. Més de deu anys més tard podem dir que sí que s'han fet més estudis en aquesta línia, però potser les conclusions que han aportat no s'han inclòs suficientment bé en els relats històrics que s'han fet a posteriori.

En tant al que pretenem treballar en aquest apartat, quan parlem dels factors externs, l'autora es refereix a ells com a:

*"[...] aquellas circunstancias políticas y económicas o acontecimientos excepcionales que ocurren fuera de un país y que pueden afectar de forma favorable o no, a la situación política interna."*¹⁵

Sobre aquests factors, Ortuño enumera quatre grans tipus. En primer lloc, comenta l'impacte de l'economia, ja vingui en forma de creixent globalització, noves tendències polítiques en economia, períodes de creixement o crisis econòmiques. En segon lloc, trobem els grans blocs polítics i econòmics, com són els conformats al voltant dels EUA i la URSS, tot i que també en aquest període podríem incloure la CEE; aquests blocs podien exercir una autèntica pressió directa i indirecta conjuntural als Estats que volien nodrir-se dels beneficis que comportava estar sota la seva ombra. En tercer lloc, tenim l'impacte dels grans corrents ideològics, on podríem posar com a exemple el Maig del 68. Finalment, també parla de l'efecte dominó, que podríem entendre com a contagi de fenòmens polítics, econòmics o socials entre països amb característiques similars; un bon exemple, en aquest cas, el trobem en Portugal respecte a Espanya.¹⁶

A més, diu l'autora, recollint aportacions d'altres acadèmics, que, si ho traslladem al terreny de la Transició espanyola, factors internacionals, com ara l'economia global, van accelerar el procés i, també, juntament amb altres factors, van modelar el resultat final i les lluites polítiques que hi tingueren lloc.

En canvi, a l'hora de tractar els actors externs, es limita a posar una sèrie d'exemples, entre els que recollim la CEE (futura Unió Europea), l'OTAN, els governs estrangers, els moviments polítics i sindicals, els grups de pressió o les ONG¹⁷. Ortuño, a

---

¹⁵ Pilar ORTUÑO, *Los socialistas europeos y la Transición Española (1959-1977)*, Madrid, Marcial Pons Historia, 2005, p. 24.

¹⁶ *Ibid.*, p. 24.

¹⁷ *Ibid.*, p. 25

continuació, enumera els tres tipus d'influència que poden exercir aquests actors internacionals: assistència política, assistència econòmica i, també, pressió diplomàtica.

En definitiva, parlem de fets i institucions que, des d'una òptica estatal, venen de fora per influir en processos interns. Mentre que els factors són més contextuals i potser més difícils de predir i mesurar, els actors externs sí són més identificables i, sens dubte, responen a interessos concrets.

No obstant, caldria ampliar l'aportació de Pilar Ortuño fins a integrar els factors i actors externs dins l'òptica estatal. Entenem que dins els països també hi ha influències externes en processos interns de partit; en el ben entès que un partit és una organització, amb uns afiliats que tenen el poder de decisió, i hi ha agents i factors externs que condicionen les decisions d'aquests. Per tant, la conjunció de crisi econòmica i transició política, l'amenaça militar i la continuïtat de certs *lobbies* econòmics, per posar uns exemples, han d'estar presents en la nostra anàlisi. Però no només això, sinó que dins el socialisme espanyol també s'exerciran influències entre els diferents partits que l'integren.

1.3. Què entenem per socialisme espanyol

Certament, a l'hora de començar a estudiar el socialisme espanyol dels 70, ens trobem amb el dubte d'on establir els límits d'aquest socialisme espanyol. Mentre que fins els anys 30 podem veure un socialisme clarament posicionat a l'esquerra dels partits republicans liberals, on destaquem *Unión Republicana* i *Izquierda Republicana*, quan arribem als 70 veiem com aquests dos partits no han mantingut la influència que tenien. En el lloc d'aquests partits liberals, s'alcen partits que es diuen socialdemòcrates i de centre, però que provenen sobretot de les files del franquisme, encara que alguns es convertissin en oposició en un moment o altre.

Dins el sector socialdemòcrata espanyol dels 70, trobaríem líders com ara Dionisio Ridruejo, Francisco Fernández Ordóñez i Manuel Cantarero del Castillo. Aquests grups, davant una esquerra antifranquista que, en general, competia per mostrar la seva cara més radical, amb els conceptes de socialisme democràtic i eurocomunisme damunt la taula, intentaven conquerir l'espai anteriorment dels republicans liberals; espai, sens dubte, que ja en temps de la Segona República era prou ampli i suculent.

No obstant, cap a finals dels 70 i principis dels 80, el PSOE va acabar ocupant l'espai socialista i bona part del de centre, que relacionem amb els liberals. I és en aquest

espai sociopolític que el PSOE ha intentat identificar-se, convertint-se en el gran partit de centre-esquerra del règim del 78. En aquesta identificació, trobem un intent de naturalitzar al PSOE amb aquesta imatge de partit d'esquerra moderat i poc atemoridor dels interessos econòmics dominants; parlem de la "socialdemocratització" de la imatge i de la cúpula del PSOE. Tot i això, en aquest treball intentem fer una correcta classificació dels partits segons el moment en què es trobessin.

Dit això, en aquesta tesi pretenem analitzar la trajectòria de les tres principals formacions polítiques dels anys 70 que es consideren a si mateixes socialistes, deixant fora de l'anàlisi més minuciosos als partits socialistes amb menys pes, als partits socialistes d'àmbit regional i al conjunt de partits socialdemòcrates. Dit d'una altra manera, el nostre objecte d'estudi comprendrà les tres principals forces a la dreta del PCE i a l'esquerra de les forces que es consideren de socialdemòcrates o de centre. Mentre que amb això podria semblar que ens referim a les formacions polítiques que acabarien integrant-se en el PSOE a finals dels 70 o principis dels 80, val a dir que no és del tot així: formacions com el PSOE(H) resistiran a aquesta absorció protagonitzada pel PSOE renovat i la incloem en el nostre estudi. Per tant, parlem de formacions que tenen en comú, almenys, tres factors: es consideren d'esquerres i marxistes, han tingut com a referència històrica i teòrica al PSOE i han participat en l'antifranquisme. Els sectors que deixem al marge de l'estudi més rigorós, com ara els trotskistes, maoistes, anarquistes o socialdemòcrates, que certament van poder exercir una influència als tres partits socialistes en qüestió, seran vistos superficialment i posant el focus en la influència que van tenir.

D'altra banda, sí que haurien d'estar inclosos en aquest estudi els grups que es van reunir en la FPS i d'altres que es van mantenir al marge, ja fossin d'àmbit estatal o regional. No obstant, el desig de fer un treball de qualitat en un temps limitat implica haver de reduir l'objecte d'anàlisi perquè el resultat sigui més profitós. Això comporta, efectivament, que deixem un front obert a l'hora de fer afirmacions sobre el socialisme espanyol, ja que ens basem en l'anàlisi de tres de les moltes formacions socialistes que composaven l'espai sociopolític en qüestió. Hem triat les més rellevants i deixem en una situació d'anàlisi més precari altres formacions que també mereixen la seva atenció, però confiem que això no afecti al resultat final del treball i les conclusions puguin englobar també les formacions socialistes restants.

Dit això, emprant el concepte de socialisme, incloem aquelles forces que recullen idees socialistes per fer-les compatibles amb la democràcia. Lògicament, entre un socialista autogestionari, que demana la socialització dels mitjans de producció i la gestió de l'empresa pels treballadors, i un personatge pròxim a la socialdemocràcia, que accepta conviure amb el capitalisme i retocar els efectes negatius a la societat, hi ha una distància important; però també és cert que històricament tots van trobar acollida en el PSOE. Aquest partit, encara que hi haguessin tendències majoritàries, va servir durant força anys com a calaix de sastre del socialisme espanyol: mentre que el seu programa màxim implícitament és marxista, hi havia espai suficient per socialdemòcrates i simpatitzants de l'anarquisme. Si bé el PSOE de principis dels 70 havia deixat de ser l'objectiu de molts socialistes, veiem com aviat anirà intentant recuperar l'espai perdut per l'esquerra i, després, per la dreta. No obstant, en aquest procés de reconquesta, aconseguirà també ocupar part de l'espai dels liberals, els quals també seran integrats en les seves files.

Així doncs, havent fet aquest incís sobre què entenem per socialisme espanyol, els grups polítics que entraran en el nostre camp de treball són: PSOE, PSOE(H) i PSI-PSP.

1.3.1. Què entenem per PSOE

L'enunciat que encapçala aquest apartat resulta aparentment absurd, ja que es pot seguir una trajectòria lineal contínua entre aquell PSOE fundat per Pablo Iglesias Posse i el que ha arribat fins els nostres dies. No obstant, en la introducció d'aquest treball hem esmentat de passada un cas de lluita per la propietat de les sigles del PSOE; parlem de la pugna entre el PSOE reorganitzat per seguidors de Besteiro, Largo Caballero i Prieto i entre el PSOE de seguidors de Negrín. Aquell episodi queda lluny del nostre període d'estudi, però resulta que aquest fenomen es va repetir en la dècada dels 70 i, per tant, mereix un comentari al respecte.

Tot i que l'estudi dels episodis que van provocar aquesta problemàtica els tractem més endavant en aquest treball, sí podem avançar una sèrie de fets que ens ajuden a entendre per què introduïm aquest punt. El PSOE al 1972 es va veure dividit en dos, on hi havia un sector que s'ha conegut com a renovador i un altre que s'ha identificat amb els històrics del partit; des de 1972 fins 1974 van lluitar per aconseguir el reconeixement de la Internacional Socialista (IS). Aquesta, finalment, va optar per reconèixer el PSOE renovat, cosa que va transferir a aquest sector socialista l'oficialitat entre els seus iguals internacionals. Més tard, al 1977, quan el règim franquista permet als partits registrar-se

per obtenir la legalitat, el PSOE renovat, amb el suport del socialisme europeu, farà pressió perquè no permeti al sector històric dir-se PSOE¹⁸; més tard, també impugnarà que s'acceptés que es diguessin PSOE(H) o *Partido Socialista*. A més, en el mateix any de l'incident del registre, el PSOE obtindrà 110 escons en el parlament espanyol, cosa que comportà que fos la segona força política de l'Estat i, a ulls de tots, el PSOE genuí.

No obstant, recollim les paraules de Mario Bueno per introduir una qüestió:

*“Cuando el PSOE se divide en dos partidos en 1972, ambas partes se identifican a sí mismas como el legítimo PSOE y no renuncian a usar sus siglas. De hecho, en un primer momento, los "Históricos" consideraban que era un término peyorativo - así lo manifiestan en su "Mensaje al Pueblo Español" , en agosto de 1975-; y solo aceptaron ser llamados así previamente a las elecciones legislativas de 1977. Por eso, es oportuno hacer uso de corchetes para identificar a qué PSOE nos referimos, sobre todo en los primeros años en los que puede existir una mayor confusión. Posteriormente, cuando queda claro que el PSOE oficial es el de Felipe González, usaremos para los "Históricos" las denominaciones aceptadas por ellos mismos, estas son: PSOE (Sector Histórico) o PSOE (Histórico).”*¹⁹

Efectivament, en aquest treball seguirem el patró que ens proposa Bueno, excepte perquè quan ens referim al PSOE (Histórico), quan s'identifica a sí mateix així, utilitzarem l'abreviatura PSOE(H). L'explicació que ens deixa l'autor és prou correcta i crida l'atenció com és una qüestió que ha estat completament eludida pels grans historiadors del socialisme espanyol, els quals, coneixent el conflicte que hi hagué, ni s'han plantejat aquesta qüestió i, davant el veredict de la IS, ja passen a dir al PSOE renovat com a PSOE oficial. Per correcció històrica, compartirem el criteri de Bueno, el qual sembla, a més, el més respectuós. Tot i això, farem un matís al text de Bueno que hem citat aquí: quan diu *“Cuando queda claro que el PSOE oficial es el de Felipe González...”*, cal ser conscients que tot plegat és fruit d'una convenció social i un desistiment dels històrics. Arran dels dos episodis citats aquí, del període 1972-1974 i de l'any 1977, es fa evident quin serà el PSOE que tothom reconeixerà i relacionarà amb les sigles; i, a banda d'això, el PSOE(H) va haver de deixar al marge la qüestió del seu propi nom per trobar una nova identitat amb la que la societat el relacioni i distingeixi del PSOE renovat. No obstant,

---

¹⁸ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *El amigo alemán: El SPD y El PSOE de la dictadura a la democracia*, Barcelona, RBA, 2012, pp. 333-338.

¹⁹ Mario BUENO, "Del PSOE (Histórico) al PASOC. Un acercamiento a su evolución política e ideológica (1972-1986)", *Stud. hist. Hª cont.*, 34, 2016, p. 334.

més endavant tractarem més detingudament els episodis entorn al PSOE i veurem el criteri d'autoritat de la IS i la netedat del procés de reconeixements de partits polítics.

1.4. Funcionament dels partits estudiats

Com que al llarg d'aquest escrit anirem esmentant qüestions del funcionament intern dels diferents partits socialistes, no està de més que abans fem un petit comentari introductori per entendre millor les dinàmiques internes.

En primer lloc, estudiarem el funcionament del PSOE per ser la força amb més trajectòria i que servirà en bona mesura de referència pels partits que estudiem. Es tracta d'un partit polític que veu la seva vida marcada pels congressos que es celebren cada dos anys; és en aquestes reunions de representants, els quals han estat nomenats per les diferents agrupacions/federacions, on es planteja la ruta a seguir pel partit durant el pròxim període i on es determina quin serà el lideratge pel mateix interval. Així, en els congressos es deixa més o menys explícit un mandat que un grup de representants, anomenat *Comisión Ejecutiva (CE)*, té l'obligació de seguir. Aquesta comissió executiva està encapçalada per un secretari general, el qual passa a ser el líder del partit; les seves àrees d'acció són la política i l'estratègia del partit. També, és en aquests congressos on es nomena un president del partit, el qual esdevé el representant oficial de la institució. La resta de membres de l'executiva normalment ocupen àrees temàtiques i es responsabilitzen de les mateixes davant els congressos. També, com a organisme de control entre aquests congressos, trobem un comitè que integra els executius i altres vocals escollits pel congrés. El conjunt dels elements citats, finalment, són regulats pels estatuts del partit; aquests estatuts són modificables en els congressos si aquesta és la voluntat de la majoria dels representants dels afiliats del partit. En definitiva, el conjunt de l'afiliació acaba tenint el control del partit; tot i que, tot sigui dit, aquest control de l'afiliació acaba sent sovint prou indirecte.

Aquest esbós de l'estructura organitzativa del PSOE ens serviria per entendre el partit dels 70 i anys enrere; avui dia, per exemple, s'han sumat les primàries com a via de decisió directa per part dels afiliats per escollir al secretari general. Però dins la dècada que estudiem també hi haurà canvis que mereixen menció. En primer lloc, durant uns anys, del 1974 al 1979, en lloc de secretari general, el líder del partit renovat es feia dir "primer secretari". En segon lloc, el comitè que controla l'executiva socialista entre congressos passarà de dir-se *Comité Director*, vigent durant bona part de l'exili, a *Comité*

Nacional, per decisió dels renovadors; finalment, passaria a dir-se *Comité Federal*, organisme que dura fins els nostres dies. De fet, fou durant aquesta reestructuració del partit, quan es va adoptar el nom de *Comité Federal*, que l'executiva central passaria a dir-se *Comité Ejecutivo Federal*. En tercer lloc, mentre que en un principi els congressos es celebren cada dos anys, el PSOE renovat en aquesta dècada es va veure forçat a convocar un congrés extraordinari; en aquests congressos extraordinaris es tracten qüestions concretes que mereixen una solució urgent, deixant la resta vigents fins el proper congrés ordinari. En quart lloc, i força lligat a l'anterior punt, el PSOE s'ha vist en moments puntuals de la seva història escapçat de lideratge, pel que ha estat regit per una comissió gestora encarregada de dirigir el partit en aquest interregne; a finals dels 70 es dona aquesta situació durant uns mesos. En cinquè lloc, val a dir que el mode de representació dels afiliats no ha sigut el mateix; fins principis dels 70 només votava l'exili en els congressos i a finals dels 70, en canvi, el vot dels afiliats, pel que fa al PSOE renovat, era força més indirecte que temps enrere.

El PSOE(H), per la seva banda, tindria una estructura i funcionament força similar al del PSOE renovat en un principi. A causa que tenen unes arrels comunes i ambdós es consideren continuadors del PSOE centenari, tenien un funcionament semblant almenys fins mitjans dels 70; des d'aquest moment, el PSOE renovat optarà per introduir els canvis mencionats anteriorment. El PSOE(H), per la seva banda, també acabarà adoptant, a causa de la recomposició interna que patirà cap als 80, una part dels canvis orgànics que havia patit el PSOE de Felipe González. Així, també acabarà tenint una estructura federal de partit, encara que no totes les regions del partit arribarien a fer-se un partit federat al mateix ritme, sinó que seria un procés progressiu i encapçalat per aquelles regions amb més presència; en tot cas, el partit parlaria de *Comité Federal* i *Comisión Ejecutiva Federal*. També, cal remarcar com, si bé en el PSOE històricament el lideratge del partit havia romàs en el secretari general, observarem com en aquest partit, encara que estatutàriament no canviés, de facto sí. Això sí, a diferència del PSOE renovat, el PSOE(H) no tindria la temptació tan evident de voler canviar la representació en els congressos i controlar des de la cúpula el partit, sinó que la seva democràcia interna tindria un funcionament força continu, on l'afiliat tenia més control sobre les grans decisions. Alhora, una altra diferència seria la gran quantitat de congressos extraordinaris que tindrà aquest partit, fruit de la seva inestabilitat.

Pel que fa al PSI-PSP, com que parlem d'un partit format en la clandestinitat i tenint com a base i com a antecedent el grup polític al voltant de Tierno Galván, presenta particularitats. En un principi, el partit seguia un funcionament democràtic similar al del PSOE: el partit, regit per uns estatuts que actuen com a norma legal interna, decideix la seva vida interna i acció en els congressos, en els quals també s'escull una *Comisión Ejecutiva* i un *Comité Permanente*, que actuaria de facto com el *Comité Nacional* del PSOE. Ara bé, en tant que el partit durant la majoria de la seva vida es va moure en la clandestinitat, la regularitat dels seus congressos va ser inexistent; de fet, el primer congrés, que és la reunió del grup en la que es decideix fundar el partit, fou tot prou informal. En tant a les funcions de cada càrrec executiu, tant en clandestinitat com en legalitat, esdevenen prou difuses: era evident la diarquia que regia el partit, però no sabem ben bé quines eren les funcions de cadascun dels membres de la directiva. En tant a l'estructura del partit, sabem que seria pioner en la incorporació de partits federats en el partit central, encara que el fenomen es donaria en algunes regions i es tornaria excepció.

2. Context històric

De manera força esquemàtica, la nostra intenció es deixar constància de com entenem el context en el que es va moure el socialisme espanyol en aquesta dècada. Esdevé, per tant, part d'una introducció al contingut que desenvolupem més endavant. No obstant, apuntant els principals factors nacionals i internacionals, creiem que donem valor a com el context també va poder incidir en les decisions partidistes i les ambicions que tenien com a moviment polític.

2.1. El món als 70

A nivell internacional, sens dubte, si volem estudiar els anys 70, ens hem d'anar fins mitjans dels anys 40, quan la fi de la Segona Guerra Mundial va encetar un nou ordre mundial i un nou episodi d'enfrontament. La Guerra Freda, amb els seus moments de tensió i distensió, va esdevenir un clima d'enfrontament constant entre dues superpotències i les degudes potències alineades. Tot i que des de la Conferència de Ialta (1944) es va donar un repartiment de les zones d'influència entre les principals potències del moment i es va assolir un cert ordre, a mesura que van anar avançant els anys es van succeir episodis que van posar en entredit aquesta certa estabilitat. Per això, observem com dins els deguts blocs, occidental i soviètic, es va prendre una actitud activa en no permetre grans canvis que alteressin l'status quo.

Si bé és cert que els anys 70 van ser uns anys de relativa distensió, sobretot si ho comparem amb la dècada dels 80, també trobem episodis força delicats. El gran exemple és la Revolució dels Clavells a Portugal l'any 1974, la qual va comportar que temporalment bona part del control de l'Estat fos en mans del comunisme portuguès; tot en el context d'una Península Ibèrica que havia quedat integrada en l'òrbita occidental. Esdevé, sens dubte, un episodi que, més o menys inesperat, va poder posar en entredit l'ordre europeu i occidental; per això, l'actuació europea per neutralitzar la revolució, que podia traduir-se en un canvi que poc interessava a certs actors, i, també, possibles efectes de contagi va ser ràpida i efectiva. I diem actuació europea perquè, efectivament, des de la RFA es va començar a exercir un cert lideratge dins l'occident d'Europa: la seva posició geopolítica privilegiada, la seva ràpida recuperació econòmica i industrial i l'aprofundiment de relacions entre països a un costat i l'altre del Teló d'acer, entre altres qüestions, van col·locar la RFA com a potència respectada de nou. A més, mentre que els

EUA tenien una actitud força passiva en afers de l'occident europeu, l'Alemanya occidental va mostrar força interès en mantenir un cert ordre.

No obstant, si sortim del continent europeu, trobem una sèrie de moviments d'alliberació que reclamen des de la fi de les colònies fins a la fi de les dictadures occidentals; és a dir, mentre que Angola reclamava la independència de Portugal, a Nicaragua es pretenia posar fi a la dictadura dels Somoza. Tot i que moltes de les colònies ja havien assolit la independència dècades abans, ens adonem que el caràcter dels moviments d'alliberació també fou adaptant-se a les condicions de cada país.

I, vinculat amb aquests moviments, cal veure l'evolució que va patir l'esquerra internacional entre els 60 i 70. Mentre que alguns països emancipats de la metròpoli van recórrer a l'ajut de la URSS i van posicionar-se a favor seu, també trobem casos que van optar per la no alineació. I tot plegat s'explica per, com a mínim, dos motius: el caràcter imperialista de la URSS i els defectes cada cop més evidents del sistema soviètic. Si bé l'esquerra no comunista sovint s'havia acostat al capitalisme i havia adquirit trets socialdemòcrates, la nova esquerra pretenia repensar posicionaments. Nodrint-se dels moviments d'alliberació, explotant les idees reunides en la Carta dels Drets Humans, posicionant-se contra l'imperialisme, anant de la mà de nous moviments civils (ecologisme, feminisme, sexualitat...) i buscant teòrics i experiències que aportessin idees per un règim socialista no burocratitzat, es va anar desenvolupant una esquerra diferent i, també, més crítica. Aquesta, si bé era d'inspiració intel·lectual, també va influir en la política d'alguns països, encara que sovint només es cristal·litzessin aquestes idees en posicionaments simbòlics de partits.

En tot cas, si bé tenim aquesta nova esquerra, moviments d'alliberació que van assolint les seves metes i revolucions, com la de Portugal, que intenten reinstaurar la democràcia, també trobem episodis com el cop d'Estat a Xile contra Salvador Allende i el govern d'esquerres que capitanejava. Així, si bé hi havia exemples recents que estimulaven dur a terme canvis, també n'hi havia que demostraven com el progrés podia xocar amb interessos i actors que podien revertir tot allò assolit per mitjà de les armes.

I, justament, fruit de conflictes bèl·lics i pugna d'interessos i actors, sorgeix al 1973 una crisi econòmica que va sacsejar a curt i mitjà termini les economies occidentals. Aquestes van haver d'ajustar la seva despesa i, a poc a poc, van acabar acostant-se a fórmules neoliberals. Tot plegat va significar la fi de l'edat d'or de la socialdemocràcia, el

pas a la resistència de l'Estat del benestar i, també, la negativa a les fórmules de la nova esquerra.

2.2. L'Espanya dels 70

Si aterrem a l'Estat espanyol, a més d'assumir tot allò dit anteriorment, hem de sumar una sèrie de circumstàncies particulars. Es tracta d'un territori que a nivell geopolític és força valuós pel fet d'estar entre l'oceà Atlàntic i el mar Mediterrani, a la vegada que esdevé l'entrada a Europa per occident i un territori a mig camí entre els EUA i la URSS. A nivell geogràfic i polític, Espanya va estar alineada amb el sector occidental un cop va acabar la Segona Guerra Mundial; és a dir, quedava a l'esquerra del Teló d'acer i el règim franquista es va presentar en tot moment com un bastió anticomunista, cosa que el va acostar als EUA.

A nivell polític, sabem que als anys 70 el règim encapçalat per Francisco Franco feia quatre dècades que regia l'Estat espanyol. No obstant, es tracta d'un règim que va anar modelant-se al context internacional i va patir les seves mutacions. Si bé a nivell polític no va deixar en cap cas de ser un règim autoritari, durant els 60 comença a adoptar receptes liberals en el camp de l'economia. La intenció d'entrar en organismes com ara l'OTAN o la CEE va provocar que les diferents potències occidentals exercissin una certa pressió a l'Estat espanyol; si bé no va aconseguir entrar mai en aquestes institucions, els contactes bilaterals i certs beneficis comercials sí els va obtenir.

De fet, el motiu pel qual l'Espanya franquista no va aconseguir entrar en certs clubs occidentals fou el seu caràcter dictatorial; és a dir, per accedir a aquests organismes una condició sine qua non era ser un Estat democràtic. De fet, si això ja era un estímul per a la democratització del país, sabem que també hi havia sectors creixents en la població i, sobretot, en els nuclis que sostenien el règim, que eren proclius a establir una democràcia a Espanya. Mentre que l'exèrcit sempre va romandre fidel, tret d'algun sector dissident que ràpidament era depurat, sabem que sectors de l'Església començaven a mostrar-se incòmodes amb el règim de Franco; a més, bona part de la burgesia i empresariat també mostrava símptomes de canvi. A nivell de cercles polítics, sabem que diversos sectors democristians van començar a organitzar-se i a sumar-se a un sector monàrquic que ja portava temps insubmís al règim establert.

Mentrestant, en tant a la societat espanyola en conjunt, les idees democràtiques i de benestar que venien d'Europa s'anaven fent cada cop més atractives. Un règim que

havia intentat despolititzar les classes populars i havia introduït amb èxit diversos trets d'una societat de consum i occidentalitzada, no va aconseguir neutralitzar uns anhels socials cada cop majors d'assolir una democràcia. Certament, la societat espanyola havia canviat arran de l'aplicació de fórmules liberals, aconseguint eixamplar les classes mitjanes i aconseguint un major auge de les ciutats. No obstant, les mancances en l'àmbit sindical i de llibertats, per posar uns exemples, seguien presents i bona part de la societat això no ho consentia. Tot i que l'activisme polític va quedar més reservat a les persones sortides de la universitat, l'oposició social a la dictadura va estar força present i de vegada en quant es feia sentir.

En tant a l'antifranquisme, sabem que el partit amb més força durant els 60 i la primera meitat dels 70 fou el PCE. Gràcies a l'estratègia de l'entrisme, l'adopció del concepte "reconciliación nacional", la rebuda de les idees de l'eurocomunisme, l'aposta per la no violència i les mobilitzacions pacífiques, la seva participació en la formació de les CCOO i moviments veïnals i cívics, però també per un socialisme cada cop més inactiu i dividit, el lideratge del PCE cada cop es va fer més evident. De fet, aquest auge del PCE també va provocar moviments i tensions en altres formacions i cercles polítics, que veien com una oposició liderada pel comunisme espanyol podia ser un mal escenari si el que es volia era un canvi de règim.

Davant aquesta oposició antifranquista, el règim, tot i que cada cop era més permissiu amb l'activisme polític, també intentava invisibilitzar els seus adversaris, quan no els combatia amb una premsa intervinguda. Això no vol dir, no obstant, que també el règim exercís despòticament la violència quan considerava que hi havia excessos; només cal que recordem els Estat d'excepció que va decretar a finals dels 60 o, també, les sentències de mort signades el setembre de 1975 pel dictador.

En tot cas, el procés de canvi polític va començar, tot i que anys abans s'entreveïen intencions, quan el dictador va morir al llit. Aquest fet va accelerar una sèrie d'esdeveniments que amb major o menor ritme i amb major o menor qualitat, havien de portar una democràcia liberal a Espanya. D'entrada, els líders polítics que es presentaven com a destacats eren més aviat simbòlics i proposats pel règim postfranquista: es tractava de personatges amb renom que havien exercit crítiques contra el règim, però que ben bé no se sabia quin era el suport real que tenien darrere. De fet, una particularitat de les diferents formacions que havien aparegut i seguirien apareixent fins les primeres

eleccions al 1977 era el seu caràcter personalista i la poca base militant. La situació de clandestinitat i alegalitat de moltes de les formacions dificultava saber el pes de cada formació, per no dir del suport social que rebien. I, relacionat amb l'activisme polític, tot i que sovint s'ha descrit la Transició espanyola com a procés pacífic, sí trobem episodis violents, protagonitzats per ETA o per grups d'extrema dreta, com l'atemptat d'Atocha, que evidencien com va ser un procés tacat de sang; per no dir que l'extrema dreta va tenir molta més impunitat durant tot el procés. Tret d'aquests incidents, certament, les mobilitzacions es van succeir, encara que in crescendo, i des de baix es van enviar missatges pacíficament perquè des de dalt els líders provinents del règim i l'antifranquisme es posessin d'acord.

També, un altre tret d'aquest procés era la tensió sempre present d'un exèrcit amenaçant i, també, d'una crisi econòmica provinent de l'exterior que va arribar a escanyar el procés. El remei pel primer problema va ser un monarca, Juan Carlos de Borbón, col·laborador amb el procés que va mantenir a ratlla tot intent de cop d'Estat. En tant al segon problema, va requerir que formacions de dreta i esquerra fessin un esforç, renunciant a idees que volien materialitzar a curt termini, per moderar-se i arribar a un acord; així, l'escenari econòmic va esdevenir un motiu d'entesa i consens entre diversos partits, que tots van acceptar acostar-se al liberalisme econòmic i polític. No obstant, un actor que va entrar en joc per construir i enfortir aquest consens va ser la premsa: una societat sense hàbits democràtics i força desinformada va trobar en la premsa un mitjà per educar-se políticament i entendre el món d'una determinada manera; no cal dir que aquest actor amb múltiples cares també tenia els respectius interessos i darrere una línia editorial amb una ideologia determinada.

Aquesta premsa, com a relatora del que passava, passaria i havia passat, es va ocupar de reproduir termes com ara "ruptura" i "consens" quan es va assolir un règim democràtic. Si bé és cert que políticament la Constitució de 1978 esdevenia una ruptura amb l'anterior passat dictatorial, el règim en conjunt que en resultava era força més continuista del que es deia. Les idees del liberalisme polític es van assumir, però dins de diferents cossos dependents de l'Estat no va haver una ruptura destacada en els mateixos anys. Tampoc es va canviar el grau d'influència de determinats poders fàctics, tret de l'exèrcit, ni la situació geopolítica d'Espanya, sinó que es va seguir una trajectòria ja dibuixada durant la dictadura, amb Europa i Occident com a referència. Es va passar a parlar de convivència en una democràcia tan jove com fràgil, en la que el procés cap a la

democràcia havia estat conduït pels sectors provinents del franquisme, marcat per una crisi econòmica i hi havia hagut una sèrie de vetos que havien impedit polítiques de reparació i reconeixement d'un sector de la societat.

BLOC I

EL PSOE EN ELS 70: DE FÈNIX ROIG A LEVIATAN DE L'ESQUERRA

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

1. Comentari dels principals autors i recursos emprats

Abans d'entrar en matèria, creiem necessari fer un petit comentari dels que són els principals autors que hem consultat per fer aquest apartat. També, a continuació, comentarem quines altres fonts hem emprat per, en aquest cas, complementar l'estudi.

Com ja hem avançat a la introducció, ens trobem amb obres que, fent una lectura transversal de la trajectòria del PSOE, arriben fins la nostra dècada d'estudi i fan una lectura general, i obres, en canvi, que focalitzen en temes concrets que afecten al partit en qüestió.

Els autors que fan una visió més general i plasmen cronològicament els fets ocorreguts al PSOE són tres: Richard Gillespie, Abdón Mateos i Santos Juliá. Tots ells van publicar els seus llibres a la dècada dels 90, exactament en l'ordre que els hem anomenat, després de força treball en la recopilació d'informació i en l'elaboració d'un discurs coherent.

Richard Gillespie ofereix en la seva obra un grau de detall admirable en relació a la dècada que estudiem. A través del treball amb fonts primàries, però sobretot gràcies a les fonts orals, ha aconseguit que el seu llibre sigui de capçalera. De la seva obra remarquem com ha sostingut l'argument d'una pugna allargada entre faccions del socialisme espanyol amb motiu de la seva renovació; a més, el relat dels fets ocorreguts durant els anys 70 resulta indispensable per entendre aquest espai sociopolític.

Abdón Mateos, que en la seva obra prima estudia el PSOE a partir de 1953 fins arribar al final de la dictadura, destaca per focalitzar en les continuïtats del partit en tot aquest període; és per això que ell assegura que tots els canvis soferts són part un procés de renovació del partit. A més, l'autor ha seguit vinculat a la recerca sobre el socialisme espanyol, passant a publicar estudis posteriors i abanderar historiadors que enriqueixen el camp d'estudi²⁰. En aquestes obres posteriors, veiem com reafirma la seva postura i decideix allargar el seu període d'estudi fins la segona meitat dels 80. En especial, destaquem de Mateos la seva defensa de la idea de renovació, en relació al PSOE dels 70, i l'estudi que fa de llarga distància respecte al socialisme espanyol, on ja introdueix la

---

²⁰ D'aquests treballs posteriors de Mateos i altres historiadors, destaquem les obres: Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición. De la renovación a la crisis, 1970-1988*, Madrid, Sílex, 2017; Abdón MATEOS i Guillermo LEÓN, *La reconstrucción del PSOE durante la transición: una perspectiva territorial*, Madrid, UNED, 2017.

idea de la diferència de les cultures polítiques i fa un admirable esforç per esbrinar determinades xifres.

Finalment, Santos Juliá, en l'obra citada i també en altres publicacions, veiem com assumeix una postura contrària a la de Mateos: aprofundint en les ruptures del socialisme espanyol d'aquesta dècada, arriba a parlar de refundació del PSOE. En particular, basa la seva argumentació en la ruptura generacional, ideològica i política que hi hagué en la dècada dels 70.

No obstant, encara podríem recollir les aportacions de dos historiadors que, en publicacions recents, han reivindicat que es faci una revisió del contingut ofert en les principals obres d'aquest camp. Per una banda, Juan José de la Fuente ofereix una perspectiva diferent que matisa algunes de les interpretacions fetes fins llavors sobre les dècades dels 50, 60 i 70 en el socialisme espanyol. Ho fa, per si fos poc, en un dels terrenys més concorreguts pels historiadors: el de l'anàlisi del canvi ideològic del PSOE. Per l'altra, Alan Granadino recupera documents que encara no havien estat consultats per projectar llum sobre fets que s'havien passat per alt, posant èmfasi en el paper del socialisme internacional i com aquest es relacionà amb el PSOE.

Si passem a veure estudis més temàtics, hem de citar per força a Antonio Muñoz Sánchez i Pilar Ortuño. Ambdós estudiosos, una fent un repàs del paper dels socialismes europeus en els 60 i 70 i l'altre aprofundint en el paper del SPD en relació amb el PSOE i la política espanyola, han aconseguit remarcar el paper dels actors externs. Tot i que els estudis anteriors ja tenien aquesta variable ben present, va ser gràcies a les obres de Muñoz Sánchez i Ortuño que es pot revaloritzar i mesurar millor aquesta influència externa.

També, hem de rescatar l'aportació de Juan Andrade per adonar-nos de la rellevància de factors sovint descuidats: les bases dels partits i el paper de la premsa. A causa que el seu estudi usa el mètode comparatiu per veure l'evolució del PSOE i el PCE, podem apreciar millor quin és el paper i l'abast d'aquestes dues variables. A més, com que l'estudi també tracta indirectament la relació entre els dos partits, també serveix força per veure les tensions existents entre ambdues formacions i les estratègies seguides per cadascuna.

Mereix també una menció la important aportació de Tezanos, el qual, gràcies als seus estudis sociològics, ens permet analitzar tant l'afiliació del PSOE com les característiques dels seus votants²¹.

Finalment, m'agradaria citar les obres amb tints biogràfics com la d'Amadeo Calzada²², la de Pablo Castellano²³ i la d'Antonio García Santesmases²⁴. Tots tres autors, havent militat en el PSOE, representen la resistència a un relat que s'imposà al PSOE des dels 70. En les seves obres, on s'entreveu, amb més o menys cruessa, la seva repulsa als moviments del PSOE de llavors, també ofereixen detalls que han possibilitat nous punts de vista per estudiar el socialisme espanyol. A més, dins aquesta categoria biogràfica, podríem incloure a Bruno Vargas²⁵ que, relatant la vida política de Llopis, intenta revaloritzar i dignificar una figura sovint oblidada.

Totes aquestes últimes obres, tret de les biogràfiques, han anat apareixent a partir dels anys següents a 2010. En el que sembla una nova fornada historiogràfica sobre el socialisme espanyol, ens trobem que tots aquests estudis no només han tingut en compte aquelles obres fetes als 90, sinó que també s'han nodrit dels estudis més recents.

Finalment, en tant a les fonts primàries consultades, s'han consultat aquelles que s'han cregut necessàries per poder endinsar-nos en determinats temes. Concretament, hem consultat algunes actes dels congressos de principis de la dècada dels 70 per conèixer el seu funcionament intern, així com també publicacions diverses del partit per percebre el seu clima intern en alguns contextos de tensió.

---

²¹ José Félix TEZANOS, *Sociologia del socialismo espanyol*, Madrid, Editorial Tecnos, 1983.

²² Amadeo CALZADA, *Mi compromiso con la historia. Sobre el exilio y el mito de Suresnes*, Santander, Publicaciones de la Universidad de Cantabria, 2008.

²³ Pablo CASTELLANO, *Yo sí me acuerdo*, Madrid, Temas de Hoy, 1994.

²⁴ Antonio GARCÍA SANTESMASES, *Repensar la izquierda: evolución ideológica del socialismo en la España Actual*, Barcelona, ANTHROPOS, 1993.

²⁵ Bruno VARGAS, *Rodolfo Llopis. Una biografía política*, Barcelona, Planeta, 1999.

2. La dècada gloriosa del PSOE

Un partit que estava en les seves hores més baixes aconseguirà, en menys de deu anys, reagrupar a tots aquells sectors del socialisme espanyol que s'havien escindit de la seva trajectòria i, sobretot, tornar a liderar l'esquerra espanyola. També, en cinc anys, passarà de lluitar per la seva pròpia identitat a ulls dels seus homònims internacionals a disputar, amb força èxit, el govern d'Espanya a les forces provinents del règim. Mentre que al principi de la dècada hi haurà un rebrot revolucionari en els seus plantejaments identitaris, al final de la mateixa hi haurà un gir pronunciat cap a la moderació. Si bé al 1970 eren uns pocs milers d'afiliats, al final de la dècada veuran multiplicades les seves files. Contrastos d'aquest tipus són els que visqué el PSOE en la dècada dels 70.

Parlem d'un partit que, en definitiva, es veié fortament beneficiat per la transició de la dictadura franquista a la democràcia que hi hagué a Espanya. I no només perquè passà de la clandestinitat a la legalitat, sinó perquè passà a ser una força de primer ordre en la política espanyola. En aquest apartat ens detindrem a analitzar la trajectòria del PSOE en aquesta dècada llarga dels 70 per, després, incidir en els factors que han sigut determinants per a aquest ascens.

2.1. Antecedents

Per entendre el socialisme espanyol dels anys 70, en especial el comportament del PSOE i la UGT, cal que ens remuntem fins el final de la Guerra Civil. Encara quan aquesta no havia acabat, era evident que les organitzacions socialistes hegemòniques presentaven serioses divisions. Divisions, d'altra banda, que venien d'abans, com ara l'enfrontament de visions entre Largo Caballero i Julián Besteiro, i divisions sorgides a l'hora d'encarar la guerra, on trobaríem l'origen de les disputes entre Juan Negrín i Indalecio Prieto. En tot cas, aquestes divisions van resoldre's de forma salomònica: un cop es va alliberar França de l'ocupació nazi i es va començar a reorganitzar el moviment socialista espanyol, es decidirà marginar i excloure el sector negrinista. Així, trobem dos punts d'unió significatius en el sector del PSOE reorganitzat: voluntat d'aplegar-se de nou davant l'adversitat del moment i condemna de tota acció del PCE. Tots els debats que s'havien originat anteriorment i que creaven divisió es deixaran de banda per trobar punts en comú i enfortir la cohesió del partit; sovint es parlarà del retorn al "*pablismo*"²⁶. Focalitzant en

---

²⁶ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 1-5; Bruno VARGAS, op. cit., pp. 258-269, 270-279.

els valors socialistes i democràtics i evadint els debats ideològics, trobem un partit que només trobarà nous moments de tensió en les decisions tàctiques. L'exemple més il·lustrador el trobem en la dicotomia entre intransigència republicana o accidentalisme sobre la forma d'Estat; la victòria, tot i la divisió que es va generar, va ser per la segona opció, la qual era defensada per Prieto. I és que, tot i que la direcció socialista en un principi intentava equilibrar forces entre dirigents seguidors de Besteiro, Largo Caballero i Prieto, ens adonem que el lideratge de facto del partit acabaria sent d'aquest últim.

Fou Prieto també el que, després del fracàs dels *Pactos de San Juan de Luz* (1948) entre socialistes i monàrquics, imposarà a les organitzacions socialistes el que anomenà "*cura de aislamiento*". D'aquesta manera, el PSOE i la UGT foren reticents a establir compromisos amb altres organitzacions polítiques fins que no s'alcés una nova oposició des de l'interior²⁷. Del que no s'aïllaran pas, sinó que en trauran força profit, serà de la Internacional Socialista (IS)²⁸ i les organitzacions sindicals internacionals. A través d'aquests ens de cooperació i solidaritat, podran exercir pressió per boicotejar el règim franquista i, a la vegada, rebre solidaritat moral i econòmica. Així, per reputació pròpia i per l'acció internacional, trobem un PSOE i una UGT que aconsegueixen mantenir la seva influència en l'oposició antifranquista.

En tant a les demandes que feien les organitzacions socialistes històriques llavors, sabem que la principal, al voltant de la qual giraven la resta, era la fórmula de Prieto: iniciar un procés de transició amb una amnistia general, un govern provisional sense signe institucional i unes garanties democràtiques, per tal de celebrar unes eleccions i decidir la forma d'Estat definitiva. Altres reivindicacions històriques del socialisme espanyol, on incloem la majoria de reformes iniciades per ells durant la Segona República, passaran a un segon terme. L'objectiu, en definitiva, era mostrar un partit disposat a arribar a una entesa amb altres forces per tal d'ensorrar la dictadura i reinstaurar la democràcia; en

---

²⁷ També, val a dir que fou llavors quan el PSOE deixarà d'enarborar la bandera occidentalista, ja que les potències firmants de la Nota Tripartida (1946), els EUA, França i el Regne Unit, havien fet cas omís a tots els intents de fronts comuns antifranquistes. Com que es va fer evident que la intervenció d'aquestes forces seria nul·la contra el franquisme, i per molt que el PSOE s'alineés més amb els EUA que amb la URSS en un món bipolar, el sentiment atlantista del PSOE va decaure. D'altra banda, el sentiment que sí va anar en crescendo va ser l'europeisme, on des del PSOE es defenia la creació d'una Europa federal i socialista. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 47-48.

²⁸ Precisament, el PSOE va ser membre de la COMISCO, institució precursora de la IS, i va ser membre fundador de la Internacional Socialista. Això sí, tot sigui dit, en la declaració de principis ja trobarà empremtes de la socialdemocràcia alemanya i laborisme britànic que no li agradaran; per això, preferirà mantenir relacions més estretes amb el socialisme francès. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 6-9.

aquest sentit, les demandes més d'esquerra van passar a un segon terme i a fer aparicions en la propaganda i premsa del partit de vegada en quant. La idea de front d'esquerres, per exemple, s'havia aparcat des de la Guerra Civil, per comportar una aliança amb el PCE i per no ser una fórmula prou convincent per a iniciar una transició on tothom es sentís representat.

Certament, en tant a estratègia, el PSOE i la UGT van optar per una tàctica força passiva en tant a activisme i més centrada en els fronts amplis antifranquistes²⁹. Si bé la resta de partits prendrien una actitud similar, tot i la presència dels maquis i altres grups que van optar per l'ús de la violència, sabem que per la via sindical es va idear i practicar l'entrisme. El PSOE, tot i la temptació d'algun dirigent de l'interior, rebutjarà oficialment la violència contra persones o coses; la UGT, per la seva part, rebutjarà tot tipus de contacte amb el sindicat vertical, encara que personalitats com Araquistáin defenguessin establir relacions amb el règim per assolir un estatus com el que tingué la UGT durant la dictadura de Primo de Rivera³⁰.

Doncs bé, tot allò que hem esquematitzat fins ara va obtenir el vist-i-plau d'Indalecio Prieto, el qual va esdevenir, un cop van morir Besteiro i Largo Caballero, l'últim líder destacat del partit. Tingués algun càrrec en l'executiva o no, Prieto va marcar el full de ruta del partit i va aconseguir doblegar tothom que dissentís de les seves postures. Fins i tot el secretari general del PSOE, Rodolfo Llopis, va haver de suportar el seu lideratge, coordinar-se amb ell i, fins i tot un cop mort Prieto, conviure amb el seu llegat polític. Sens dubte, parlem d'una figura que va ser respectada en el socialisme espanyol, tant pels seus crítics com per les noves generacions.

2.1.1. La generació del 56

Arran de les protestes universitàries de 1956, es va començar a organitzar una nova oposició³¹. Aquesta, iniciada autònomament, acabaria entrant en contacte amb

---

²⁹ Segons Andrade, el PSOE des dels 50 va marcar una línia política que acabaria comportant la seva "decrepitud". Pel que ens diu, el PSOE adoptaria una tàctica massa rígida, negant l'entrisme i tot contacte amb el PCE, una "*estrechez doctrinaria*", predicant moderació i un discurs anticomunista, i prejudicis generacionals cap a les noves generacions. Això, que anava lligat a la seva estratègia de pactes des de dalt, va provocar que desconnectés de les inquietuds de la nova oposició i aquesta busqués alternatives. Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 112-114.

³⁰ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 88-89, 127-130.

³¹ Segons Juliá, els grups més destacats que sorgiren durant la segona meitat dels 50 són l'*Agrupación Socialista Universitaria*, el grup de Dionisio Ridruejo (després *Partido Social de Acción Democrática*), el grup de Tierno Galván (llavors al voltant de l'*Asociación por la Unidad Funcional de Europa*), *Unión Demócrata Cristiana* (incorporant a antics membres de la CEDA), *Unión Española* (amb membres

formacions polítiques com ara el PSOE i el PCE; de fet, en el terreny del socialisme espanyol, es va conformar la *Agrupación Socialista Universitaria* (ASU)³² i poc després de la seva fundació s'enllaçaria amb el PSOE. Per arribar a aquest vincle mútuament beneficiós entre socialistes espanyols, sabem que una figura clau va ser Antonio Amat; aquest líder de la clandestinitat va aconseguir llimar les tensions hagudes entre la direcció socialista a l'exili i els nuclis de l'interior, el Moviment Socialista de Catalunya (MSC)³³ i els membres de l'ASU³⁴. No obstant, aquesta simpatia cap a la les noves generacions no era del tot compartida pels quadres veterans de l'interior ni per la cúpula de l'exili; el fet que les característiques socioeconòmiques i l'imaginari polític de molts dels nous nadius fos diferent a allò que estaven acostumats els afiliats del PSOE va generar tensions durant anys³⁵. Sens dubte, una dada significativa del moment, vora 1958, és que un 20% de la militància socialista a l'interior, que Mateos calcula que és d'uns 1500 afiliats, procedeix de classes mitjanes; això contrastava amb la tradició obrera del partit, on el col·lectiu obrer de l'interior s'havia vist reduït a la meitat, arribant a representar un terç de la militància clandestina³⁶.

El final de la història de l'ASU el trobem al 1962, quan el PSOE, després d'anys d'incertesa, força a l'agrupació universitària a integrar-se a les seves files. A causa de l'estatus autònom del que disposava l'ASU, sovint duia a terme pràctiques, com ara el contacte amb el PCE i líders democristians, i esgrimia arguments que anaven en contra

---

monàrquics, però també amb Tierno Galván com a promotor), el *Frente de Liberación Nacional* i l'*Acción Católica* (HOAC). Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 334-337.

³² Dins l'ASU, Fuente distingeix dues generacions. En primer lloc, trobem Vicente Girbau, Miguel Sánchez Mazas i Juan Manuel Kindelán, que van tenir un paper protagonista en un primer moment. En segon lloc, Francisco Bustelo i Luís Gómez Llorente, com a exemples, van ser personatges que van adquirir més rellevància en un futur, quan ja formaven part del PSOE. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 108-145.

³³ El MSC va esdevenir la principal força socialista en l'àmbit català durant l'exili, encara que a les acaballes de la dictadura es dividís en dos per enfrontaments polítics. Fruit d'un reagrupament de forces socialistes no comunistes, va aconseguir agrupar també antics membres del POUM i, temps més endavant, noves generacions universitàries i joves provinents d'Acció Catòlica. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 26-27..

³⁴ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 24-46.

³⁵ De fet, Gillespie, Julià i Fuente, en lloc de col·locar-lo com a persona de vincle entre les dues generacions i les dues cultures polítiques, el consideren el gran impulsor de la renovació del PSOE. Basen les seves sospites en el fet que qüestionés sistemàticament les postures de l'exili, entre elles la negació de l'entrisme, el poc activisme la propaganda anticomunista i la aparent resignació a actuar després que el dictador morí. Les teories d'aquests historiadors reben el suport de testimonis rellevants, com Carmen García Bloise, Antonio García Duarte o Juan Iglesias, tots ells personatges destacats i pilars del bloc renovador. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 237-250; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 34-45; Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 339-358; Bernardo DÍAZ NOSTY, *Ramón Rubial. Mi compromiso con el socialismo*, Madrid, PSOE, 1986, pp. 47-50.

³⁶ El col·lectiu obrer a l'exili, en canvi, calcula Mateos que representava tres quartes parts del total. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, p. 35.

de les postures del partit; per això, Llopis decideix trencar el pacte que tenia amb l'ASU i els ofereix vertebrar part de les Joventuts Socialistes (JJSS) de l'interior, encara que sobretot la seva influència estava a Madrid. I és que l'activisme i actitud dels joves asuistes (membres de l'ASU), potser no era l'esperat pels dirigents socialistes de l'exili: el seu esperit crític i la voluntat d'accelerar la caiguda del règim, sovint vistos com a indisciplina a ulls de la cúpula socialista, contrastava amb l'estratègia del partit. En sí, el PSOE i la UGT de llavors preferien apostar per la qualitat, no tant per la quantitat, dels afiliats socialistes, amb l'objectiu de tenir una base disciplinada mínima a través de la qual reconstruir les organitzacions socialistes històriques a les acaballes de la dictadura³⁷. En lloc d'això, es van trobar amb unes noves generacions que sovint eren desafiants.

I val la pena comentar l'existència de l'ASU, no tant per la importància de les accions que va dur a terme com a organització, sinó pel paper que van tenir molts dels seus membres en les properes dues dècades. L'impacte dels antics membres de l'ASU, efectivament, afectarà a les organitzacions socialistes històriques, ja que la major part dels asuistes van anar a parar al PSOE i la UGT; altres, en canvi, van optar pel PCE o, també, noves formacions com ara el *Frente de Liberación Popular* (FLP o *felipe*)³⁸.

2.1.2. Repressió i renovació frustrada

Justament va ser per aquelles dates, entre finals dels 50 i principis dels 60, que el PSOE va veure com es revitalitzaven les seves converses amb forces i personalitats de tota mena: des del govern de la República Espanyola a l'exili fins als monàrquics liberals, passant per Dionisio Ridruejo³⁹, Enrique Tierno Galván⁴⁰ i pel PCE⁴¹. Fruit d'aquelles converses, es van donar els Acords de París (1957) entre forces republicanes i, també, la

---

³⁷ Aquesta postura va ser presa sobretot arran de la caiguda de les sis executives de l'interior fins 1953, on es va considerar més responsable fer minvar l'activisme dels militants socialistes i optar pels fronts polítics. A més, per les constants caigudes de les comissions executives, es va extremar la precaució a l'hora de reclutar nous membres, ja que el rumor de l'existència d'infiltrats franquistes era constant. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 42; Bruno VARGAS, op. cit., pp. 275-279.

³⁸ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 219-224.

³⁹ Veure biografia de Dionisio Ridruejo als annexos.

⁴⁰ Veure biografia de Enrique Tierno Galván als annexos.

⁴¹ En aquells moments, el PCE va intentar de nou un acostament al PSOE per tal de fer un front antifeixista, encara que aquest últim rebutjà totes les ofertes. Tot i que el PCE va fer un gir estratègic amb la seva nova idea de "*reconciliación nacional*", seguia generant rebuig a la vella oposició, als monàrquics i a part de la nova oposició; tot plegat es traduïa en un autèntic bloqueig del partit en relació als contactes amb altres forces. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 52-61.

Unión de Fuerzas Democráticas (1960)⁴² i la *Alianza Sindical* (1960)⁴³. En tots aquests esdeveniments, el PSOE va jugar un paper força rellevant pel fet de ser considerat la principal força d'esquerres de l'antifranquisme; en el ben entès que tots aquests projectes pretenien tractar la reinstauració de la democràcia a Espanya i la presència del PSOE i la UGT es feia imprescindible. No obstant, tot i els èxits del PSOE en aquestes trobades i acords, l'acció exterior no obtenia el mateix grau d'acceptació entre l'afiliació socialista a l'interior. Per aquests últims, la prioritat era augmentar l'activitat antifranquista i formar plans d'acció efectius amb altres forces, pel que, sota el seu punt de vista, els pactes que es fessin a l'exterior no havien de condicionar l'acció dins la clandestinitat, sinó complementar-la⁴⁴. Per això, en el moment en què es signen els Acords de París i es conforma la UFD, alguns membres de l'interior van sentir com des de l'exili s'establien contactes amb forces ja sense presència a la clandestinitat i, per tant, s'allunyaven de les possibilitats polítiques del moment. Tot i que a la UFD es va aconseguir integrar a *Izquierda Democrática Cristiana* (IDC) i obtenir el suport de Ridruejo, des de fora, i Tierno Galván, des de dins del PSOE, sabem que aquest front no va tenir gaire vida, tant per l'activitat com per la seva vida efectiva; això, sens dubte, desacreditava els dirigents socialistes de l'exili i, a la vegada, desmoralitava el conjunt del socialisme històric espanyol, que veia com tota acció engegada no acabava en res. A més, per si fos poc, aquests acords i aliances evidenciaven la ruptura estratègica que hi havia entre sectors de l'interior i l'exterior, que sovint veien com la seva activitat era diferent, i a vegades contradictòria, i havien de resoldre tot plegat en tenses reunions; en aquestes trobades, els líders de l'exili, fent valer les resolucions congressuals que havien assolit, aconseguien imposar el seu criteri als membres de l'interior.⁴⁵

---

⁴² La Unión de Fuerzas Democráticas, entès com a organisme de coordinació entre les parts signants d'una sèrie de compromisos, va integrar a: PSOE, PNV, ARDE, ANV, IDC, STV i UGT. Com a consideracions, cal fer notar la presència del PSOE com a partit fort de l'esquerra, el PNV i ANV com a representació basca, la STV i UGT com a representants sindicals (on CNT es manté al marge) i, especialment, a IDC com a partit de la nova oposició i amb presència sobretot clandestina. De fet, IDC havia d'actuar de mediador entre la vella oposició, la nova oposició i els monàrquics; i precisament els moviments d'aquesta formació seran determinants per la vida d'aquesta formació. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 190.

⁴³ Aquesta formació, la Alianza Sindical, aconseguirà integrar a la UGT, la part de la CNT col·laboracionista (deixant la CNT apolítica al marge) i la STV com a representant del sindicalisme basc. A causa del procés de reunificació de la CNT, aquesta aliança es va veure paralitzada. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 177.

⁴⁴ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 113-114.

⁴⁵ Val a dir que personatges destacats en la clandestinitat com Antonio Amat o Francisco Román propulaven iniciatives que, si bé rebien suport de l'interior, anaven conscientment en contra de les postures de la directiva de Toulouse. De fet, mentre s'estaven gestant acords entre forces de l'exili, en paral·lel l'interior estava conformant un Front Nacional Antifranquista. Sens dubte, personatges des de fora del partit,

Si focalitzem en l'anàlisi d'alguns dirigents socialistes en la clandestinitat, veiem com ja al 1958 consideren que les forces franquistes s'estan disgregant, el sector catòlic es desmarca gradualment de la dictadura, els grups democristians comencen a organitzar-se, l'estratègia internacional del PSOE topa amb un règim ja consolidat, la Internacional Socialista i democràcies occidentals no exerciran una pressió suficient per fer caure el règim dictatorial i el component nacionalista segueix ben present a Catalunya i el País Basc. Per això, la seva proposta als dirigents de l'exili a finals dels 50 es basava en traslladar la major activitat del partit i sindicat a dins les fronteres d'Espanya, repensar l'estratègia sindical, aixecar vetos congressuals per poder establir contacte amb totes les forces antifranquistes⁴⁶ i plantejar un esquema federal de partit⁴⁷. Els membres de l'ASU, encara existent llavors, van donar suport a les peticions de l'interior i van afegir la qüestió d'obrir el socialisme històric a tot aquell que no procedís de la classe obrera, ja que consideraven necessari que també s'integressin a les classes mitjanes. D'altra banda, també fou llavors quan es va reafirmar la fórmula de transició ideada per Prieto, ja que aquest es va aconseguir imposar al possibilisme monàrquic que defenia Luís Araquistáin⁴⁸.

Justament va ser al 1958 que va haver l'última gran caiguda general i desarticulació dels òrgans clandestins del PSOE; a més, també afectarà a l'ASU, que es va veure escapçada i des de llavors va perdre presència⁴⁹. Aquest fet, que justament es donà quan les relacions entre els líders de l'interior i de l'exili estaven en escalada de tensió, va aconseguir neutralitzar el lideratge de la clandestinitat i, per tant, bona part de

---

com ara Tierno Galván o Dionisio Ridruejo, o des de dins, com ara Luís Araquistáin, incitaven a dur a terme opcions alternatives. Tot plegat va comportar, a banda de serioses reunions, un toc d'atenció de la Internacional Socialista a la directiva del PSOE, preocupant-se pel funcionament de la democràcia interna del partit. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 74-88.

⁴⁶ Aquesta proposta estava pensada per poder augmentar la flexibilitat del partit i, per exemple, establir accions conjuntes circumstancials amb formacions com el PCE. Tot i això, el rebuig a priori dels socialistes de l'interior als comunistes era aparentment el mateix que el que tenien els líders de l'exili; no obstant, ells diferenciaven aquest rebuig de, per exemple, dur a terme una mobilització conjunta puntual.

⁴⁷ De fet, el que es demanarà des de l'interior serà: una renovació de la direcció, una revisió de la política sindical, una estructuració federal del partit, un acostament als nacionalismes basc i català, evitar resolucions congressuals rígides i traslladar el gruix de l'acció a l'interior. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 113-130.

⁴⁸ Veure biografia de Luís Araquistáin als annexos.

En tant a l'opció defensada per Araquistáin al 1958 contra Prieto, ell, de la mateixa manera que no veia amb mals ulls que la UGT col·laborés amb el règim, com havia fet durant la dictadura de Primo de Rivera, també defenia que no s'havia de tancar la porta a un règim monàrquic, ja que a través d'aquest es podien assolir mesures socialistes i més tard qüestionar la mateixa forma d'Estat. Ambdues propostes, sens dubte, eren vies alternatives a la línia marcada i que pretenien desprendre al partit de part de la seva moral per tal d'assolir quotes de poder i accelerar l'arribada de la democràcia.

⁴⁹ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, p. 134.

la pressió que exercien a la cúpula del partit. A més, des de l'exili es va haver de col·laborar en la tasca de revifar els nuclis socialistes clandestins i, per això, es va designar a una persona de provada trajectòria i que fos lleial a la secretaria general perquè assumís el lideratge de l'interior. La persona encarregada d'això fou Ramón Rubial, el qual es mantindrà fidel a la cúpula dirigent del partit a l'exili fins entrats els anys 70⁵⁰. Així, amb un líder a la clandestinitat controlat per l'exili i, a la vegada, respectat per l'interior, es va engegar una obra de recentralització del partit i el sindicat socialistes: tot i que hi havia la figura de Rubial de moderador, ara es pretenia que el contacte fos entre les diferents agrupacions i l'exili i no pas com fins llavors, que es relacionaven les agrupacions entre si i després amb l'exili⁵¹. Sens dubte, l'exili volia aconseguir un partit que tornés a la distensió entre l'exili i l'interior i va considerar aquesta una bona tàctica.

Per part del corrent dins l'interior més combatiu amb l'exili sabem que es va veure temporalment inactiu. Amat, des de la presó, va seguir en contacte amb líders del sector divergent, però, tot i que hi hagué intents d'enfrontament amb l'exili⁵², no es va aconseguir dividir des de dins el PSOE i la UGT. Una altra cosa és que arran de l'empresonament d'Amat, personalitat mediatra amb els socialistes més joves i els més veterans, i de la desarticulació de bona part de la clandestinitat del socialisme històric, s'iniciés la proliferació d'alternatives socialistes. I és que, per molt que els caps divergents de l'interior baixessin la intensitat de la seva activitat, sabem que l'opinió d'una part de l'afiliació socialista de l'interior, sobretot la més jove, encara mantenia els seus postulats. Per tant, l'enfrontament generacional i cultural entre els membres de les agrupacions sacsejades per l'acció policial seguia vigent i, fins i tot, es va agreujar davant el pla recentralitzador de l'exili.

---

⁵⁰ Recollim una cridanera cita de Ramón Rubial de l'any 1960, en que diu, fent referència als joves de l'ASU: "*Esos petimetres que tanto bullen o quieran bullir para hacerse con el Partido Socialista y cambiar su fisonomía se van a joder*". Tot plegat fa força explícit quin és el seu posicionament en relació a la cúpula de l'exili i les noves incorporacions al partit. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 119; Bruno VARGAS, *op. cit.*, 265-269.

⁵¹ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco. op. cit.*, pp. 152-153; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 359-363.

⁵² Segons apunta Mateos, Amat inicialment va intentar seguir coordinant l'interior des de la presó utilitzant a la seva advocada, Josefina Arrillaga, com a enllaç. Aquesta última, aprofitant els contactes d'Amat, intentarà vertebrar una Comissió Executiva a l'interior i, quan veu el rebuig que genera l'opció plantejada, una mena de Comité Nacional que reunixi totes les agrupacions socialistes de l'interior. Els seus plans no obtindran el suport suficient, però, en canvi, sí triomfarà relativament el projecte de l'*Alianza Sindical Obrera* (ASO), on hi col·laborarà. Per part d'Amat, tot i que partidari d'un canvi en les organitzacions històriques del socialisme espanyol, rebutjarà tota mena de conspiració i defensarà el canvi a través de procediments estatutaris. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 146-152, 226-228 i 242; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 380-390; Bernardo DÍAZ NOSTY, *op. cit.*, pp. 63-81.

2.1.3. *Gestació del canvi i sorgiment de competència*

Un personatge que seguirà en escena i que seguirà projectant l'opinió d'una part de l'interior serà Francisco Román, el qual anteriorment havia col·laborat amb Amat i seguiria en actiu els propers anys. Aquest líder de l'interior assistirà al Congrés del PSOE de 1961 i, tot i patir una derrota, crida l'atenció com ja tindrà com a company de l'interior a un membre de l'antiga ASU, Luís Gómez Llorente. Per aquell llavors els antics asuistes ja havien aconseguit tenir una presència remarcable a les JJSS i irradiar-hi part del contingut de les propostes que defenien⁵³. A més, no cal perdre de vista que aquest mateix congrés serà l'últim que comptarà amb la presència de Indalecio Prieto, el qual, insistim, era el líder de facto del partit i era respectat tant pels seus partidaris com pels seus crítics, inclosos els membres de l'interior més divergents amb la línia oficial. També, sabem que fou en aquest congrés que es va qüestionar per primer cop la representació dels delegats de l'interior: davant la dificultat de verificar les dades d'un col·lectiu que es mou en la clandestinitat, alguns membres de l'exili van intentar deslegitimar allò que defenien els crítics de l'interior al·ludint que eren opinions més personals que no comunes de les regions que representaven⁵⁴. Aquest fet, sobre el qual parlarem més endavant, val a dir que serà repetit els propers anys i acceptat com a argument per part de sectors de l'exili. I remarquem aquest fet perquè aquest fou el primer congrés de l'exili en el que els membres de l'interior acudien i defensaven personalment allò que pensaven.

A principis dels 60, sabem que van haver dos fets rellevants en la política espanyola: nous episodis de protestes contra el règim i l'anomenat "*Contubernio de Munich*" (1962). Per part del primer fet, les jornades de vagues i mobilitzacions van fer evident la manca de coordinació entre exili i interior, tant del PSOE com de l'UFD, i van marcar un punt d'inici del distanciament entre les organitzacions socialistes històriques i l'antifranquisme clandestí⁵⁵; de fet, aquesta distanciació era inversament proporcional a l'acostament del moviment de protestes al PCE. En relació al segon fet, sabem que fou una trobada que va aconseguir reunir a bona part de l'antifranquisme, incloent a republicans i socialistes, però també a líders provinents del franquisme; d'aquesta reunió es va sortir amb un document aprovat per unanimitat que, encara que fos de mínims, feia visible el possible acord entre demòcrates en un possible escenari de transició. No obstant,

---

⁵³ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 20; Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 365-367.

⁵⁴ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 240-241.

⁵⁵ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 260-263.

el PSOE pensava capitalitzar molt més l'efecte d'aquesta trobada i, finalment, no va aconseguir treure'n gaires fruits⁵⁶: va assolir que s'unís a les seves files Tierno Galván, però no aconseguirà integrar a l'UFD la formació de l'històric dirigent conservador Gil Robles.

A més, va ser a partir de 1962, precisament, que començaran a sorgir amb força formacions alternatives al PSOE i la UGT. En primer lloc, trobem l'aparició de l'ASO, la qual, aplegant part del sindicalisme cristià, el socialisme català i sectors dissidents de la UGT i la CNT, va aconseguir presentar-se com a amenaça per les organitzacions històriques del socialisme espanyol. Primerament, l'ASO no pretenia alçar-se com a organització dissident, sinó que pretenia corregir les mancances a l'interior de l'AS oficialista; davant la denúncia de la UGT i la CNT, l'ASO es va conformar, ara sí, com a alternativa sindical. I no només es va alçar com a alternativa, sinó que va contactar amb el sindicalisme internacional, tant el democràtic com el socialista, on la UGT va témer per la seva hegemonia representativa del sindicalisme espanyol⁵⁷. Efectivament, l'ASO va acollir, lliure de tota la càrrega tàctica adoptada pels dirigents de l'exili, tota una sèrie de demandes que feia temps reivindicava part de la clandestinitat: socialisme llibertari, cap veto en tant als pactes d'unitat d'acció, ús de l'entrisme... També, per si fos poc, va rebre suport moral i econòmic de la IG Metal, el poderós sector del metall del sindicat socialista alemany⁵⁸; aquest fet, a més, significava, tal i com van denunciar els dirigents de l'exili, una intromissió del socialisme alemany en qüestions pròpies del PSOE i la UGT o, dit d'una altra manera, la incorporació d'un actor extern teòricament germà de la UGT que pretén introduir canvis. No obstant, tot i l'auge meteòric de l'ASO des de 1963, no

---

⁵⁶ A banda de la incorporació de Tierno Galván al PSOE, certament es va aconseguir que el grup de Dionisio Ridruejo mostrés disposició momentàniament a adherir-se a la UFD; no obstant, problemes en les negociacions i els canvis dins IDC van portar a un punt mort i, a més, la inacció de l'organisme va provocar que finalment res es materialitzés. Un nou intent de formar un organisme de coordinació entre forces de l'oposició va ser el Frente Democrático, que va aconseguir incloure a DSC, ARDE, ERC, PNV i PSOE, però va quedar en punt mort arran de moviments del règim franquista; concretament, en relació a la successió del dictador. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 274-294.

⁵⁷ No hem de perdre de vista que aquest rol de la UGT en el sindicalisme internacional tenia importància per, almenys, dos motius: un dels seus pilars d'acció era precisament l'acció exterior i el contacte amb els homòlegs internacionals i, també, era una de les principals vies de finançament del sindicat i del partit socialistes històrics. Si fem cas al testimoni d'Amadeo Calzada, fill del tesorero de la UGT entre 1944 i 1971, Miguel Calzada, els fons de solidaritat provinents del sindicalisme internacional era la principal font d'ingressos de la UGT i aquesta havia de cedir part dels diners al PSOE, que era encara més deficitari. Entrevista a Amadeo Calzada datada el 22 de agosto de 2017

⁵⁸ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 37-39.

arribarà als cinc anys de vida, ja que al 1968 és pràcticament dissolta, fruit de les divisions internes que es traduïren en la seva inactivitat⁵⁹.

El fet és que, tot i que l'ASO fou fugaç, va ser prou significativa. Va ser la primera organització que qüestionà amb força èxit l'hegemonia de la UGT en el sindicalisme socialista, on precisament el sindicat històric era més fort. Fruit d'aquests contactes de l'ASO amb l'exterior, el sindicalisme internacional, i més concretament el socialista, va qüestionar l'estratègia de la UGT i va començar a exercir cada cop més pressió perquè s'augmentés la presència del sindicat a l'interior; és a dir, des d'un ens internacional es va començar a posar en dubte l'estratègia del socialisme històric espanyol i la seva activitat a l'interior. A més, l'experiència de l'ASO a nivell clandestí també va engrossir a curt termini les files sindicals de les *Comisiones Obreras* (CCOO) i de la *Unión Sindical Obrera* (USO), les quals tenien una estratègia sindical similar i una certa proximitat ideològica amb l'ASO. En tant a les conseqüències de tot plegat a la UGT des de dins, sabem que va ser motiu de crítiques a la direcció i es van intentar engegar mesures per augmentar l'activitat, però sense massa èxit; en sí, no serà fins 1971 que es donarà el gir definitiu per trencar la dinàmica anterior.

En tant al paper de l'exterior en relació al socialisme espanyol, sabem que tot plegat no es limità a la implicació del sindicalisme alemany en l'ascens de l'ASO, sinó que també Tierno Galván establirà contactes amb el socialisme alemany. Tierno Galván va aconseguir entrar al PSOE al 1962, però ràpidament va ser objecte de força crítiques per les propostes que feia i les iniciatives que duia a terme; fins al punt de ser expulsat del partit de facto⁶⁰. Pel fet de mostrar-se moderat, Tierno Galván va aconseguir guanyar-se l'enemistat de les JJSS i, alhora, augmentar l'interès de certes personalitats; entre aquests contactes, trobem membres del Partit Socialdemòcrata Alemany

---

⁵⁹ Sobre aquesta breu formació sindical, rescatem una curiosa cita de Redondo: "*ASO fue sustancialmente una criatura salida de los laboratorios sindicales de IG Metall*". Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 298-327; Richard GILLESPIE, op. cit., pp. 256-259; Juan José de la FUENTE, op. cit., p. 145; Bruno VARGAS, op. cit., 265-269; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, op. cit., p. 148.

⁶⁰ Diem que fou expulsat de facto perquè tant la seva incorporació com la seva expulsió van ser irregulars i va acabar en una espècie de llimbs d'afiliació. El motiu de la seva expulsió va ser la seva trobada amb l'alt càrrec Fritz Erler, de l'SPD, sense autorització del PSOE, tot i que la seva trajectòria dins el partit va generar força tensions. Una acció que va generar força alarma va ser la publicació d'un manifest fent una crida a un "Frente Unido Socialista Español"; els seus punts es basaven en la reinstauració de la democràcia, el reformisme, la superació de la lluita de classes, l'abandonament del marxisme i l'obrerisme, la incorporació de classes mitjanes i catòlics, la unitat sindical, el possibilisme en relació a la forma d'Estat i la separació de les rames política i sindical del socialisme. Abdón MATEOS. *El PSOE contra Franco*. op. cit., pp. 329-333.

(*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD), els quals buscaven contacte directe amb la clandestinitat socialista i van trobar un bon interlocutor en Tierno Galván⁶¹. De nou, el socialisme alemany el trobem interessant-se en la política espanyola i en l'estat del socialisme espanyol.

Efectivament, poc després de l'expulsió de Tierno Galván, es va constituir el *Partido Socialista del Interior* (PSI) al 1968, el qual ell mateix el lideraria juntament amb Raúl Morodo⁶². Tot i que en un principi no es proclamava com a partit independent del PSOE, sinó que es considerava una representació a l'interior, va començar a adquirir força personalitat pròpia. Per exemple, el PSI es va alinear en termes sindicals amb CCOO, tot i que el socialisme espanyol teòricament donava suport a la UGT o, com a molt, a la USO. Davant això, el PSOE i la UGT van decidir augmentar l'activitat a l'interior i accelerar la reconstrucció de la xarxa d'agrupacions⁶³, cosa que segurament en un futur també ajudaria a la renovació en tant que la nova afiliació segurament combregaria més amb els postulats dels crítics que amb els de la cúpula socialista.

A més, la direcció socialista de l'exili va haver d'enfrontar-se a altres problemes, tant interns com externs: la creació de nous partits i d'escissions regionals d'antics membres del socialisme històric generaran mal de caps a l'executiva encapçalada per Llopis, la qual s'esforçarà per reintegrar els bàndols conflictius i atraure nous militants. Per a la rama sindical, CCOO ja havia aconseguit superar en visibilitat pública a la UGT en bona part de l'Estat espanyol i, dins el sector socialista, la USO, amb orígens cristians però amb retòrica autogestionària, aconseguirà ser integrada en el sindicalisme socialista internacional, juntament amb la UGT.

2.2. L'ocàs del socialisme històric i el canvi (1970-1974)

Els quatre anys que comprenen el període en el qual ens endinsem són d'allò més importants pel socialisme espanyol, ja que van mostrar un moviment polític d'allò més dividit i amb una preeminència inexistent en relació als membres que la composaven. En especial, són els anys en què es viurà la fragmentació de les organitzacions històriques socialistes i la seva disputa en l'obtenció de la legitimitat a ulls dels seus homòlegs internacionals.

---

⁶¹ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 336.

⁶² Veure biografia de Raúl Morodo als annexos.

⁶³ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 342-347.

Abans d'entrar en matèria, val a dir que, tot i que hem mencionat que al 1953 els responsables de la clandestinitat del PSOE i la UGT van cedir tota la seva autoritat a l'exili⁶⁴, sabem que a partir de 1958 es va decidir formar una comissió executiva pel PSOE amb representació tant de l'exili com de l'interior; és el que es va anomenar "direcció compartida". Va ser una reivindicació, que l'interior tingués pes en la presa de decisions, que va ser defensada per ells mateixos i assolida arran del congrés de 1958. No obstant, el marge de dos membres dins la comissió executiva no els va semblar suficient i la coincidència de la poca representació i el sorgiment de protestes en territori espanyol, que evidenciaven que el focus de l'activisme havia de ser dins les fronteres, va fer que comencessin a demanar la interiorització de l'executiva de les organitzacions o, com a mínim, més quota de representació en la cúpula del partit.

Un dels defensors dels postulats de la interiorització de les comissions executives va ser el líder sevillà Alfonso Fernández Torres⁶⁵, el qual, juntament amb Arsenio Jimeno, va ser durant anys un dels principals opositors a Llopis. Aquest aconseguirà liderar el Comitè de Coordinació⁶⁶ de l'interior autoritzat pels dirigents de l'exili i engegar una ofensiva fent valdre els seus plantejaments. Aquest Comitè de Coordinació acabarà sent substituït per la Comissió Permanent, la qual serà formada al 1964 i acabaria integrant als principals líders regionals, així com els membres que representarien a l'interior en les reunions plenàries de la comissió executiva del PSOE. Va ser en aquest nou organisme, la Comissió Permanent, que Ramón Rubial va adquirir més protagonisme i es va aconseguir fer minvar, a través d'accions dirigides de l'exili, la influència d'Alfonso Fernández Torres. Amb aquest nou lideratge, més lleial a la cúpula socialista de l'exili, es van engegar escissions a Madrid i, també, a Andalusia-Extremadura, aquesta última liderada per Fernández Torres; tot i això, s'arribaran a acords per fer tornar a la major part dels rebels⁶⁷.

---

⁶⁴ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 15-23.

⁶⁵ Veure biografia de Alfonso Fernández Torres als annexos.

⁶⁶ Tot i que el Comitè de Coordinació, i més tard la Comissió Permanent, fou un organisme creat arran de les protestes de 1962 per augmentar la comunicació entre agrupacions de l'interior i millorar la seva coordinació, cosa que demostrava que els líders del socialisme històric entenien que calia aprofitar i connectar amb les protestes clandestines, aviat es convertirà en una plataforma des de la qual es plantejaran i difondran inquietuds i crítiques entre líders de l'interior.

⁶⁷ Realment, l'episodi protagonitzat per Alfonso Fernández Torres serà tot un antecedent dels moviments renovadors. Líder, gairebé cabdill, d'Andalusia, va prendre les regnes en la reclamació de noves postures i va presentar una dura batalla contra l'executiva. A més, va aconseguir sumar suports d'alguns col·lectius ja a meitats dels 60; no obstant, va topar-se amb la negativa de sectors importants de l'interior que seguien fidels a les postures provinents de Toulouse. De fet, molts dels que més tard donarien un cop de mà a la

El fet és que, en paral·lel a aquests esdeveniments, el discurs de les JJSS va anar quedant cada cop més marcat per les idees introduïdes pels antics asuistes; a més, caldria sumar l'arribada amb força de les idees de la nova esquerra internacional, que contrastaven amb allò sostingut per la directiva del PSOE i la UGT⁶⁸. És per això que les JJSS van ser la primera organització històrica del socialisme espanyol que van promoure, al 1970, un triple canvi: a nivell orgànic, a nivell ideològic i a nivell estratègic. A nivell orgànic van engegar la interiorització de la seva cúpula dirigent, establint la residència a l'interior d'Espanya, permetent que la majoria de membres executius fossin a l'interior i conformant una estructura territorial de federacions. A nivell ideològic, van absorbir i fer seves les demandes de la nova esquerra, adoptant el discurs antiimperialista i apostant per una via alternativa al comunisme burocràtic i el capitalisme, que acabaria derivant en el socialisme autogestionari. En tant al canvi estratègic, sabem que les JJSS cada cop evidenciaran més les seves desavinences amb la cúpula del PSOE i la UGT i faran pressió perquè s'abandoni l'estratègia tradicional i s'aposti per més activisme a l'interior. Aquest triomf del sector renovador a les JJSS, certament, va inquietar als líders socialistes, en especial a Llopis, i va portar que s'intentés neutralitzar la seva influència; per exemple, el PSOE i la UGT van tallar la subvenció a les JJSS al·legant faltes de liquiditat pressupostària, la qual era segurament certa, però va ser usada com a arma política⁶⁹.

I aprofitant l'avinentesa del canvi dins les JJSS, val la pena rescatar el treball de Fuente per adonar-nos de la connexió entre aquesta organització juvenil, l'antiga ASU, les resolucions radicals en el si del PSOE i, també, el moviment renovador. Segons ens diu l'autor, els joves de l'ASU seran els que, un cop hagin assumit una postura radical de

---

renovació a principis dels 70 eren partidaris de la mà dura contra els insubmisos. També, si tot plegat ho posem sota una lupa cultural i generacional, ens adonem que Fernández Torres sí va aplegar els sectors més joves i relacionats amb la generació del 56. Entre les seves demandes trobem: sortir de la clandestinitat i augmentar la visibilitat, creació d'una comissió executiva a l'interior, retorn progressiu dels exiliats i mantenir diàleg amb altres organitzacions polítiques, sense vetos; tot i que amb alguna alteració, són demandes no gaire llunyanes a les defensades anys més tard. Dit això, caldria fer un estudi més minucios per poder esbrinar com l'exili va aconseguir neutralitzar la iniciativa de Fernández Torres i col·locar al capdavant de l'interior a Rubial; si bé va ser un lideratge, el de Fernández Torres, que va passar a un segon terme, sabem que no es va aconseguir que l'activitat del bloc renovador seguís endavant. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 348-363; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 162; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 391-395; Bruno VARGAS, *op. cit.*, pp. 267-269.

⁶⁸ Tal i com recull Richard Gillespie, les JJSS van estar sempre més obertes als canvis i van esdevenir una plataforma essencial per dur a terme la renovació. Gràcies a l'actuació de Carlos Martínez Cobo, el qual va esdevenir líder de les JJSS durant part dels anys 60, l'organització juvenil va aconseguir multiplicar el nombre de seccions i l'activitat de l'organisme en si. Va obrir les JJSS a antics membres de l'ASU, però també a joves procedents de l'emigració econòmica; i, a través d'aquesta obertura, també van arribar idees de la nova esquerra. Fou més tard, amb Garnacho com a cap de les JJSS i sobretot a partir de 1967, que es va decidir augmentar la tensió amb el partit i el sindicat. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 260-268.

⁶⁹ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, p. 407.

la tradició marxista i socialista, impregnaran el socialisme històric espanyol progressivament⁷⁰. Si bé Amat als 50 serà un interlocutor que els connectava amb el PSOE, a principis dels 60 ja estaven dins les organitzacions històriques; una prova de tot plegat la trobem en la bateria de resolucions aprovades al congrés del PSOE de 1964⁷¹. El principal paladí de la moderació dins el PSOE, Prieto, ja havia mort, la revolució cubana ja havia triomfat i els moviments d'alliberació nacional estaven en auge, cosa que potser també influencià al PSOE i la UGT de llavors. Els mateixos joves de l'ASU seran un agreujant en les diferències entre l'interior i l'exterior, ja que des de la clandestinitat, i després també per l'exili, qüestionaran les postures de la cúpula dirigent⁷². Arran de l'onada de repressió dictatorial al 1958 i la decisió d'integrar als membres de l'ASU, tant a l'interior com a l'exili, les seves idees, el seu ideari i paradigma i, en definitiva, la seva cultura política, construïda de forma diferent de la de la resta d'afiliats al PSOE i la UGT de llavors i, per tant, amb postures al marge d'allò assumit per la majoria dins les organitzacions, van anar difonent-se. Així, mentre que al principi les seves postures eren qualificades de filocomunistes⁷³, a mesura que van anar sumant suports i el context els era favorable, van anar penetrant en el PSOE i la UGT irremediablement. Evidentment, les primeres resolucions radicals, abans que aparèixer al PSOE, ho van fer a les JJSS; l'any 1961, amb Gómez Llorente al capdavant, s'aproven una bateria de resolucions, moltes de les quals es van presentar el mateix any i tres anys més tard al PSOE⁷⁴. Moltes propostes van ser frenades pels dirigents del partit, però un llenguatge radical va anar adoptant-se de nou⁷⁵; a més, les JJSS, amb òrgan d'expressió propi durant una temporada, van anar adoptant una actitud de creixent tensió amb els líders de l'exili. L'any 1967 va ser l'any que les JJSS van deixar votar a l'interior als congressos, antecedent clau, i, també, fou un any en què el PSOE, en un congrés, va veure com el pas del temps feia baixar els suports a Llopis i augmentava el nombre de joves rebels; no es va donar cap canvi

---

⁷⁰ Tot i que, tot sigui dit, en el primer manifest públic, es mostraran moderats en quant a les demandes; això sí, amb un llenguatge marxista evident. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 71.

⁷¹ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 20.

⁷² En especial, des de l'ASU es pensava que tenir una postura possibilista en la qüestió de la forma d'Estat, fins i tot acceptant la monarquia, era millor que la intransigència en la fórmula Prieto, per molt que anés convencent a sectors de l'exili. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 83-93.

⁷³ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 108-109.

⁷⁴ Entre les demandes proposades, tenim l'augment de l'activisme, practicar l'entrisme, ús de la violència contra el règim, col·laboració amb el PCE, establiment d'una democràcia socialista, actualitzar el llenguatge en l'òrgan d'expressió del partit, adoptar una postura neutralista activa en termes internacionals... Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 128-132.

⁷⁵ En les resolucions de 1964, trobem mots com ara; revolució, democràcia econòmica, planificació socialista, col·lectivització, socialització i nacionalització dels mitjans de producció; a més d'entendre la democràcia liberal com a instrument per assolir el socialisme. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 20, 151.

significatiu en la direcció ni a nivell estratègic però les veus crítiques són cada cop més nombroses i més presents⁷⁶. És a dir, les JJSS, amb tot un discurs que els connectava amb l'ASU i la nova esquerra, es van beneficiar del fet que les tres organitzacions històriques socialistes estiguessin fortament connectades i tota la militància compartint espais de sociabilitat, ja que així les seves idees van anar transcendent l'àmbit estrictament juvenil per saltar a la política del partit i sindicat; arribant a conformar, en un futur proper, un bloc crític contra la direcció socialista del moment.

2.2.1. Assalt a les sigles

El procés de canvi en les institucions socialistes històriques, tot i que veiem el seu origen espiritual en la difusió d'idees dels membres de l'ASU, s'inicia formalment en el moment en què les zones més importants de l'exili i de l'interior decideixen apostar pel canvi. El recanvi generacional va ser important en aquest procés, ja que els líders veterans a poc a poc anaven generant baixes; però també ho van ser la nova afiliació i, en conseqüència, el sorgiment de nous lideratges. Això sí, sense perdre de vista l'impacte de diferents fets en territori nacional i internacional.

En especial, val la pena veure la interacció que hi hagué entre els territoris més influents en la clandestinitat, Astúries i el País Basc, i certs col·lectius de l'exili. Aquests territoris al nord d'Espanya, que havien aconseguit, tot i les caigudes successives causades per la repressió, mantenir una continuïtat generacional en el socialisme espanyol, també eren regions que acostumaven a mostrar-se lleials a les directives provinents de l'exili. Representaven, suposadament d'acord amb el número d'afiliats, 2/3 de la militància clandestina del PSOE i la UGT⁷⁷, pel que comptar amb el seu suport era un requisit si es pretenia engegar un canvi general de les organitzacions històriques. Per això, la tasca de difusió d'idees crítiques i renovadores va ser imprescindible per convèncer no només als joves, sinó a aquells que començaven a obtenir protagonisme i s'havien mostrat lleials fins llavors; a més, també havien d'aprofitar les rivalitats clàssiques als líders de l'exili, com ara Arsenio Jimeno, que podia esdevenir una mostra de veterà crític amb la gestió Llopis i un paladí en la defensa de certes postures en un congrés. Per aquest motiu, per

---

⁷⁶ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 158-162.

⁷⁷ Altres dades numèriques d'interès podrien ser les que fan relació al percentatge de militants e les JJSS a l'exili que provenien de l'emigració econòmica, que es calcula que eren al voltant d'un 65% al 1966. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 394 i 413.

implicar a personatges de diverses generacions i per reunir persones amb projectes crítics, que no estrictament idèntics, amb la direcció vigent, s'ha de parlar d'un bloc renovador.

En tant a la tasca de difusió entre membres de les JJSS, les quals van acabar sent una caps de ressonància de les idees renovadores, hem de posar damunt la taula la seva importància. Si bé en totes les formacions polítiques es difonen una sèrie de valors i idees a mode d'adoctrinament per poder eixamplar la cohesió dins el partit, ens adonem com la direcció socialista a l'exili havia aconseguit perdre prestigi per les poques evidències d'èxit de la seva estratègia i, en conseqüència, s'havia allunyat, tant de membres de l'exili com de la clandestinitat. El creixement d'elements crítics es va fer inevitable amb el pas del temps i es va agreujar en el moment que augmentaven les mobilitzacions a l'interior d'Espanya. A més, cal sumar el fet que el perfil del nou afiliat era diferent del clàssic obrer de fàbrica que havia caricaturitzat al PSOE i la UGT durant anys: les condicions socioeconòmiques, l'ofici i, sobretot, la cultura política de les noves generacions cristal·litzava l'evolució de la societat espanyola des de la Guerra Civil. Per si fos poc, aquestes noves generacions podien trobar-se amb membres del sector crític, cada cop més abundant i millor organitzat, que curtcircuités la difusió i comunicació feta des de l'exili. En contrapartida, aquest sector crític, molt més proper en generació, en ideologia i, també, físicament⁷⁸, va aconseguir sumar forces ràpidament.

Doncs bé, tenint tot això en compte, ens adonem com ja a finals dels 60 comencen a evidenciar-se els problemes en el si del PSOE i la UGT. Un cas força il·lustratiu serà el viscut al 1969 a la UGT, quan els membres de l'executiva més crítics decideixen invalidar les mesures de reorganització de la cúpula sindical arran de la retirada del líder de la vella guàrdia Pascual Tomás per problemes de salut. Es tracta d'una mesura, la reorganització, engegada pel sector llopista per evitar un congrés, on possiblement veurien les seves candidatures amb menys força, i esgotar el mandat iniciat l'any anterior; per tant, esdevé una maniobra de dubtosa legitimitat que irrità d'allò més al sector crític⁷⁹. No obstant, no

---

⁷⁸ Si bé l'adopció de les idees de la nova esquerra internacional ha sigut un factor ben identificat per historiadors a l'hora de veure les similituds entre el sector renovador, també caldria valorar el factor de la proximitat física. Tot i que la cúpula socialista s'ocupava de tenir sempre un lloctinent en cada agrupació, fos a l'exili o a l'interior, cal tenir en compte el contacte entre militants locals a l'hora de vertebrar una oposició. Només cal veure, tal i com afirma Gillespie, com les crítiques cap a l'òrgan d'expressió oficial que venia de Toulouse eren cada cop més i, en canvi, hi havia més suport als butlletins locals o la tirada de *El Socialista* que es realitzava en la clandestinitat. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 283.

⁷⁹ Certament, diu Mateos que a la UGT es va donar un pas endavant per a la renovació al congrés de 1968, on 1/3 dels vots mostrar símptomes de canvi i van portar a l'executiva a una sèrie de personatges força crítics. A més, aquests mateixos executius disconformes amb la trajectòria fins el moment van provocar una crisi en el sindicat en el moment que dimiteixen en bloc davant la substitució gairebé arbitrària del

veiem que això tingui una gran repercussió immediata: al 1970 els joves, com era previsible, van engegar una renovació, però al congrés del PSOE d'aquest any no hi hagué canvis significatius. És més, si parem a analitzar el congrés del PSOE de 1970, veiem com Llopis és reescollit secretari general, Arsenio Jimeno pateix una nova derrota, s'aconsegueixen bloquejar alguns dels plantejaments més radicals de l'interior pel que fa a la línia ideològica i estratègica i es presenta una ponència conjunta de l'interior on es demana, lluny de la interiorització, una direcció compartida amb paritat interior-exterior, més autonomia pels executius de l'interior i paritat en la representació de les organitzacions socialistes històriques a l'exterior⁸⁰. Per tant, tot i els símptomes de malestar, el sector crític no va exercir cap ofensiva a la cúpula dirigent fins el congrés de la UGT de 1971.

Ara bé, el fet que el congrés del PSOE de 1970 no presentés grans canvis no treu que acabat aquest comencessin a donar-se situacions de certa tensió⁸¹. Si bé el congrés havia acceptat que hi hagués paritat de representació, atorgant 7 llocs al sector exiliat i 7 al sector clandestí, més tard els membres de l'interior van decidir unilateralment, ja fos per problemes de distribució de representació⁸² o per augmentar la seva força a

---

secretari general del sindicat, Pascual Tomás, per Manuel Muiño. Aquest col·lectiu no només va dimitir, sinó que va fer públiques les seves denúncies: inoperància de la direcció compartida, manca de renovació de càrrecs directius, retòrica i acció no prou d'esquerres i desvinculats de les necessitats de la societat espanyola i necessitat d'una nova estratègia sindical. En canvi, Gillespie va una mica més enllà i afirma que, arran d'aquests fets, en la votació en el proper congrés de la UGT, al 1971, es decidia si es volia una UGT més en la clandestinitat i activista o una UGT submissa al PSOE; és a dir, l'episodi de les dimissions, on es veu l'empremta de Llopis, sota el seu punt de vista, va esdevenir un catalitzador de la renovació. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 408-411; Richard GILLESPIE, op. cit., pp. 270-274; Bernardo DÍAZ NOSTY, op. cit., pp. 85-86.

⁸⁰ Curiosament, també es va proposar sense èxit des de l'interior introduir entre els principis ideològics, amb una certa petjada de la influència de la nova esquerra, una reafirmació en el socialisme i els valors republicans, una menció a la socialització i l'autogestió i una aposta per uns Estats Units Socialistes d'Europa. En canvi, en relació a les resolucions aprovades, per Gillespie aquesta sèrie de demandes que van aconseguir els de l'interior van suposar el principi de l'ocàs del lideratge de Llopis, ja que havia de conviure amb demandes que no eren del seu gust. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 417-419; Richard GILLESPIE, op. cit., p. 284.

⁸¹ De fet, durant el transcurs d'aquest ja s'apreciaren diferències polítiques entre determinats sectors, tot i que finalment s'aconseguien aplacar. Entre les demandes sorgides, sabem que els exiliats a Mèxic demanaven més moderació (de fet, eren titllats de "mexicanos" i socialdemòcrates), però els sevillans i asturians demanaven més marxisme, una aliança obrera i un neutralisme actiu en l'àmbit internacional; també, per la seva banda, des de Catalunya es demanava una federació de les nacionalitats ibèriques. Trets de les demandes dels residents a Mèxic, totes elles acabarien sent incorporades en l'ideari del bloc renovador. Richard GILLESPIE, op. cit., pp. 285. Juan José de la FUENTE, op. cit., pp. 184-193.

⁸² El motiu que van presentar els membres de la Comissió Permanent feia al·lusió a una correcta distribució de la representació dels territoris de l'interior, cosa que aparentment semblava vàlid; tot i això, aquest fet no estava fora de polèmica, ja que els de l'agrupació madrilenya van rebutjar que es rebaixés la seva representació. També, apunta Mateos que aquesta reestructuració, suposadament proposada per Felipe González representant a Andalusia, també era poc respectuosa amb els sectors veterans, que es veien exclosos a nivell representatiu de l'interior. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 420-421.

l'executiva, acabaren tenint 9 membres en la direcció del PSOE. I val la pena recordar aquest esdeveniment, i no confondre l'ordre dels fets com sembla que li passa a Santos Juliá⁸³, per entendre què passà al PSOE fins 1972. En tot cas, aquest increment de la representació de l'interior es va convertir en un mal de cap pels dirigents de l'exili, que veien com, en el cas que ho acceptessin, la seva representació estaria en minoria per primer cop en les executives de l'exili. Finalment, aquesta exigència de l'interior va ser acceptada per l'exili: la comissió executiva del PSOE entre 1970 i 1972 passaria a tenir 16 membres, en lloc dels 14 contemplats per l'últim congrés. L'interior, per tant, passava a tenir majoria en la cúpula del PSOE amb els seus 9 membres, davant els 7 de l'exterior⁸⁴.

Aprofitant l'avinentesa de la qüestió de la representativitat dels membres executius, val la pena detenir-nos per matisar la manera d'escollir els representats d'un costat i de l'altre i, també, el grau de representativitat de cada membre. Entorn a la primera qüestió, sabem que els membres de l'exterior eren escollits en els plens dels congressos i els vots utilitzats eren únicament de les agrupacions repartides per fora de l'Estat espanyol; en relació als membres de l'interior, davant la situació d'il·legalitat era força difícil tant fer una reunió de molta gent com fer constar els vots d'una candidatura, pel que l'elecció dels membres es podia posar en dubte. I això ens lliga amb el grau de representativitat dels escollits: en el ben entès que el fet de representar sovint comporta que hi hagi una minoria no representada, tant els membres de l'exili com de l'interior no comptaven amb el suport de tota la seva agrupació. No obstant, les actes de les eleccions de representants a l'exterior permetien veure la seva legitimitat i l'evolució dels suports rebuts; per part dels membres de l'interior, la seva representativitat esdevenia més qüestionable davant la impossibilitat de validar-ho. És per això que a l'interior es van succeir escissions d'agrupacions que qüestionaven a representativitat dels membres de la

---

⁸³ Santos Juliá, en la seva obra més destacada sobre aquest tema, diu que la decisió de que l'interior tingués 9 representants i l'exterior 7 es va prendre al congrés, cosa que, pel que diuen altres documents de l'època, no fou així. I, mentre que Juliá ho interpreta com a derrota del sector llopista, realment no fou tal, sinó que fou un consentiment posterior al congrés que es va convertir en un factor problemàtic quan les disputes ja havien començat. Per tant, en relació a la idea que la renovació comença amb el congrés del PSOE de 1970, on el sector llopista aconsegueix una victòria pírrica, no la compartim en aquest treball; d'altra banda, sí considerem significatiu el congrés de les JJSS i l'increment de representació de l'interior en la cúpula del PSOE posterior al congrés de 1970. Tot i haver documents que proven la versió d'una executiva equitativa, de 7 i 7, que fou alterada posteriorment, a la biografia de Rubial també s'intentà tergiversar la realitat. Tot plegat, en canvi, ho testimonia correctament Amadeo Calzada en les seves memòries. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 403-404; Amadeo CALZADA, *op. cit.*, pp. 51-67; Bernardo DÍAZ NOSTY, *op. cit.*, pp. 86.

⁸⁴ Això, si ho traduïm en membres renovadors i llopiques, ens adonem que tindrà una relació de 10 a 6, on els renovadors són majoria però els històrics mantenen els càrrecs més importants. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 194-196.

Comissió Permanent, que a la vegada eren els membres de la comissió executiva del PSOE; i era justament en moments de tensió creixent que aquests sectors apareixien. Plantegem aquesta qüestió perquè, efectivament, a partir de 1970 es va donar una escissió en força agrupacions de l'interior que no reconeixien la representativitat dels executius que teòricament els representaven. Parlem d'un sector, veterà i en part llopista, que a poc a poc havia estat marginat arran de l'ascens i lideratge dels joves⁸⁵; davant aquesta situació, ja fossin més o menys, decideixen formar una representació paral·lela. L'executiva del moment, lògicament, es va trobar amb un dilema important: si bé els membres de l'exili preferien no perdre afiliació ni suports del seu bloc, el sector de l'interior demanava l'expulsió del partit dels sectors rebels.

Doncs bé, si arribem al Congrés de la UGT de 1971, ens trobem que serà un congrés de paradoxes i canvis. Diem de canvis perquè es donarà pas, com es va fer amb les joventuts, a una interiorització de bona part de la direcció executiva (9 membres a l'interior i 5 a l'exterior) i, també, es decidirà liquidar la figura del secretari general, en favor de la creació d'una direcció col·legiada; amb aquests canvis, entre d'altres, es pretenia tant incentivar l'acció clandestina com evitar possibles excessos del lideratge del sindicat socialista històric⁸⁶. No obstant, diem que també fou un congrés de paradoxes per dos motius. El primer és que el congrés va desaprovar la gestió de la comissió executiva sortint, tot i que els dies anteriors alguns dels mateixos que van desaprovar la gestió havien votat a favor de la mateixa. El segon i més rellevant és que l'interior va passar de no tenir vot en les resolucions congressuals a tenir-lo i, a més, tenir sobrerrepresentació en la nova comissió executiva: la mesa del congrés va aprovar que l'interior votés per primer cop en un congrés de la UGT a l'exili, cosa que va comportar que votessin les

---

⁸⁵ Segons apunta Gillespie, la Comissió Permanent va intervenir en alguna ocasió l'agrupació de Madrid, Alacant i Sevilla, per tal de col·locar personalitats al capdavant afins a les seves idees i, normalment, en detriment de la representació dels veterans. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 288.

⁸⁶ Tot i aquesta mostra d'intencions que va suposar el congrés, Gillespie afirma que les conseqüències no van ser tantes a curt termini: no es reforçarà de manera significativa l'activitat de l'interior, no hi haurà una aliança formal amb el PCE, no s'optarà per l'entrisme i la debilitat de la UGT seguirà sent manifesta. També, sembla ser que l'adopció de moltes de les idees de la nova esquerra no arribarà en aquest congrés i que, realment, el sector renovador només requeria més flexibilitat tàctica; per tant, les diferències ideològiques no estaven tan presents en aquest esdeveniment. D'altra banda, Gillespie també fa constar que els històrics pretenien recuperar el control del sindicat l'any vinent, cosa que finalment no va passar. Afegeix Fuente que fou en aquest congrés que la UGT va adoptar força demandes pròpies de la nova esquerra, com ara la definició anticapitalista i republicana, la defensa de la plurinacionalitat d'Espanya i el rebuig als blocs militars i l'adopció d'un neutralisme actiu. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 2277-279; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 197-200.

resolucions i, també, els membres de la comissió executiva residents a l'exili⁸⁷. A més, a mode de protesta, bona part del sector llopista de l'exili va impugnar el congrés i va retirar-se de l'esdeveniment, cosa que va comportar que només un dels seus obtingués representació⁸⁸.

Així, es dona la situació següent: el sector llopista ha perdut el control del sector clandestí, de les joventuts i de la UGT, el sindicat socialista té una sèrie de resolucions que xoquen amb les del PSOE, encara llopista, i hi ha previst un congrés del partit pel següent any. Per això, el partit engemarà una ofensiva per intentar aturar l'avanç del sector renovador i impulsar un contraatac des del partit per recuperar el control de les altres organitzacions. Una arma que sovintejarà el sector llopista serà la de generar alarma per l'existència d'un sector del partit que perillosament s'acosta al comunisme, ja que el nou sector dirigent de la UGT ja no vetava dur a terme accions circumstancials amb el PCE o

---

⁸⁷ Sobre aquest fet, creiem pertinent rescatar part de l'acta d'una reunió plenària de la comissió executiva al maig de 1971 i que fa referència a les votacions:

Pablo I (possiblement Ramón Rubial): *Este es un problema de gran importancia. Hay que tener mucho cuidado con eso de las votaciones en el Congreso, por la parte que afecta al Interior. Porque, si por ejemplo vosotros queréis votar a la Comisión Ejecutiva del Exterior, este se encuentra en igualdad de derechos para votar, a la Ejecutiva del Interior. Y esto es muy peligroso. Se podrá votar en los asuntos generales que afectan a la organización. Pero en lo que se refiere a ejecutivos, el interior vota, como lo habéis hecho vosotros a los hombres del Interior, y el Congreso, las Secciones del Exilio, a los del exterior.*

Porqueras (membre de la Comissió Executiva resident a l'exili): *Cre[o] que se podría optar por la proporcionalidad, entre los votos que tiene el Exilio, y los que pueda tener el Interior. Pero lo que no se puede hacer es el espectáculo que yo presencié en el Congreso de las Juventudes que se sacaban debajo de la manga una cantidad de votos enormes.* FFLC. Reuniones de la Comisión Ejecutiva (1944-1976). 254-2, p. 11.

⁸⁸ Val la pena recuperar un document generat pel citat grup d'inconformes mentre el mateix congrés estava en curs, fent tota una queixa sobre com estava duent-se a terme el congrés en qüestió:

Independientemente de que en teoría cada delegado tenga derecho a proponer y votar candidatos para los cargos de la COMISIÓN EJECUTIVA, la realidad es que los del Exterior carecemos de facultad para elegir a los miembros del Interior, en tanto que los del Interior la ejercen en forma decisiva para proponer y elegir a los miembros del Exterior. La forma en que aquí se aplican los votos es evidentemente distinta a como se hace en el Interior, donde la parte de la Comisión Ejecutiva que allí reside es elegida por el procedimiento de atribuir un solo voto a cada Federación provincial, mientras que para elegir a la parte al Exterior de esa Comisión Ejecutiva, las Federaciones provinciales del Interior aplican aquí sus votos por número de afiliados.

Por tales razones, las Secciones que suscriben se abstienen de tomar parte en la elección de miembros de la Comisión Ejecutiva del Exterior. FFLC. Congresos. Actas de escrutinio para la elección de la Comisión Ejecutiva, Comité Nacional y Comisión Nacional de Conflictos. 234-5, p.27; Amadeo CALZADA. *op. cit.*, pp. 67-77.

CCOO i, precisament per això, el sector llopista pretenia usar l'anticomunisme tradicional del partit com a aglutinador contra els renovadors⁸⁹. A més, fent un ús abusiu del seu càrrec de secretari general del PSOE, Llopis impedirà que els intents d'acostament amb la UGT fossin fructuosos i pretindrà posposar la celebració d'un congrés ordinari. Concretament, intentarà convocar un congrés extraordinari per decidir únicament la postura del partit, cosa que no tindrà èxit; bloquejarà l'acord majoritari entre els membres de l'executiva del PSOE i de la UGT fent al·lusió a les postures congressuals del partit; cancel·larà tot canvi de postura i avançament congressual pel resultat d'una consulta a les agrupacions de l'exterior, la qual fou després qüestionat pel sector renovador; i, finalment, pretindrà posposar fins finals del mateix any el congrés ordinari del partit, que ell mateix havia acceptat i gaudia d'un ampli suport de l'executiva, per culpa d'una ofensa cap al sector oficialista que ell encapçalava⁹⁰.

D'aquesta manera, per les tensions durant temps existents i ara evidenciades pel contacte entre les executives de la UGT i el PSOE, es dona la escissió del partit en dos. Lluny d'haver un enfrontament dins un congrés entre els dos sectors⁹¹, el sector renovador va mantenir vigent la data prevista per celebrar un congrés ordinari a l'agost, mentre que el sector oficialista esperarà fins desembre per fer el seu propi congrés. Arribats a aquest

---

⁸⁹ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 291; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 204; Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, p. 27.

⁹⁰ Diem que el secretari general del PSOE, l'únic amb facultats per convocar un congrés, va fer un ús abusiu de les seves facultats perquè, si bé va emprar totes les eines a la seva disposició per aconseguir fer valdre les seves postures, va arribar a ser contradictori i actuar de manera poc legítima; a més, si tenim en compte els antecedents a l'hora de neutralitzar els seus adversaris polítics, no podem descartar l'opció que manipulés els resultats de les votacions a les agrupacions. El summum de la seva actuació il·legítima fou la posposició del congrés per un article que atacava ferotgement al sector exiliat; l'article en qüestió, titulat "*Los enfoques de la praxis*", sembla ser que fou escrit per Alfonso Guerra. Dit això, també cal posar en valor l'existència d'un col·lectiu a l'interior que va qüestionar l'actuació dels executius representants de la clandestinitat i que només va trobar com a mediador a Llopis; el sector renovador, ja ben definit i decidit, va ocupar-se de marginar, excloure i proposar l'expulsió dels seus sectors divergents. De fet, aquest episodi dels divergents dins el sector clandestí és narrat per Amadeo Calzada en les seves memòries, sota el nom de "*Ponencia de los no invitados al XII Congreso*". Tot porta a pensar, si sumem tot allò també dit anteriorment, que no fou un enfrontament amb joc net per cap de les dues parts. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 429-438; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 205-207; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 407-408; Amadeo CALZADA, *op. cit.*, 57-78.

⁹¹ Es comú veure, sobretot en articles recents, un relat dels fets un tant diferent del que realment va passar: mentre que, com diem, no es va donar un enfrontament entre els dos sectors del PSOE dins els mitjans establerts, com és un congrés, sovint podem llegir com al 1974 Felipe González va agafar el relleu a Llopis en la secretaria general del PSOE, acabant de consolidar el procés de renovació. Certament, Llopis va ser secretari general del PSOE fins 1974 i Felipe González va ser escollit primer secretari del PSOE; no obstant, cadascú formava part del corresponent sector del PSOE, un del sector històric i l'altre del sector renovat, i aquest relleu no es va donar en cap cas. Per citar un exemple, rescatem el següent article de Fernando Jáuregui, reconegut periodista que estudià el període de la transició i l'antifranquisme. Fernando JÁUREGUI, "Hacia un nuevo Pacto del Betis", a: Europapress, publicat el 14/01/2017. Link: <https://www.europapress.es/otr-press/firmas/fernandojauregui/noticia-fernando-jauregui-nuevo-pacto-betis-20170114080012.html> [consultat el 19/09/2019]

punt, el pas següent per ambdós sectors va ser la lluita pel seu reconeixement dins la Internacional Socialista.

No obstant, abans de seguir amb el fil de la història, val la pena fer un incís sobre aquest fet, vist com a escissió per alguns o com a procés de renovació per altres. Tusell, fent un comentari sobre els fets que van acompanyar al PSOE durant tot el franquisme, afirma que el procés de renovació va ser un "*parto largo y complicado*", a la vegada que insinua que la culpa és del sector veterà dirigent, que passa a qualificar de "*grupúsculo sectario*"; també, afirma que aquest canvi de direcció fou una condició necessària per a la futura prosperitat política espanyola⁹². Lluny d'assumir un criteri objectiu, Tusell constata una realitat, com és que el procés per aconseguir que la vella guàrdia del PSOE quedés al marge de la direcció fou llarg, però, a la vegada, denigra i condemna a Llopis i el cercle que l'envoltava, tractant-los de dictadors dins el partit i d'obstacle per al socialisme i la societat espanyola en conjunt. Es tracta, sens dubte, d'una postura molt personal, poc respectuosa i que no té que veure amb cap anàlisi científica; de fet, tractarem de matisar-la. El procés a través del qual el conjunt de forces renovadores va sumar força suficient per dur a terme els seus plans és tan llarg com la conformació del mateix bloc renovador; és a dir, si fins 1971 no van aconseguir liderar la UGT, i l'any següent el "PSOE", és perquè no representaven una majoria suficient i encara havien de sumar més suports. Per tant, pel fet que els socialistes més joves se n'anaven a altres formacions o perquè no sumaven suficient força dins el PSOE, no es va assolir fins principis dels 70; i encara es va aconseguir amb mitjans poc ètics, tot sigui dit. Que el secretari general i el seu equip duguessin a terme pràctiques també poc ètiques no ens hauria de sorprendre: l'equip de Felipe González anys més endavant també durà a terme una purga i intentarà posar el partit al seu gust; a més, en aquell moment, principis dels 70, l'escalada de tensió va provocar que totes dues parts es situessin en els marges de la il·legitimitat. A més, el funcionament democràtic del PSOE esdevenia una garantia pels crítics, els quals es van poder situar dins la comissió executiva. Finalment, Llopis representava una cultura política que també va arribar a impregnar a part del bloc renovador i que, certament, era força diferent de la que encapçalaven el joves de l'interior; no obstant, pel fet que encarnés una estratègia amb pocs fruits, fos el líder d'una formació durant gairebé trenta anys i fos una persona a l'exili, aparentment desconnectada de la realitat espanyola, no se'l pot

---

⁹² Javier TUSELL. "Prólogo", a: Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, p. XVII.

considerar un obstacle, un dèspota i, ni molt menys, poc apte pel càrrec que ocupava⁹³. Si va mantenir el càrrec que tenia durant tant de temps és perquè, a banda de possibles moviments per assegurar-se la reelecció, va ser constantment revalidat. I la prova que no anava tant errat és que l'estratègia de pactes des de dalt va acabar portant la democràcia a Espanya⁹⁴. Dir que fou un canvi imprescindible, la renovació, per assolir a democràcia i posteriors progressos, pot ser, sens dubte, caure en un determinisme innecessari.

2.2.2. Els inicis del PSOE[R] i la pugna pel reconeixement de la Internacional Socialista

Un cop el partit es va veure dividit en dos, va començar una cursa per aconseguir el reconeixement exterior, en el ben entès que cap de les dues parts reconeixeria a l'altra i només podien aconseguir l'estatus històric del PSOE si eren vistos com els dignes successors.

Certament, es va poder percebre la divisió del socialisme històric espanyol si ens parem a veure les actes dels congressos, on les xifres, tot i que segurament alterades en benefici propi⁹⁵, ens diuen que cap bàndol rebia el suport d'una majoria qualificada del que havia estat fins llavors el PSOE. Pel que calcula Mateos, entre un 60% i 65% dels militants el PSOE de l'exili i de la clandestinitat, en conjunt, són renovadors, tot i que, a l'hora de desglossar quant suport té aquest sector en cada costat de la frontera, afirma que a l'interior rebien un suport al voltant de 3/4 parts de l'afiliació i a l'exili la situació estava dividida a parts iguals⁹⁶. Tot i la dificultat i l'aventura que suposa calcular aquestes xifres,

---

⁹³ Sobre aquesta ineptitud dels veterans per mantenir les regnes del partit, s'hi suma Andrade, el qual afirma que el PSOE fins 1972 no tenia anàlisis precisos ni, per tant, proposava mesures realistes. També, si veiem les biografies de Redondo, González i Rubial, veiem com es converteix en un mantra que s'ha utilitzat des de l'antic sector renovador per justificar les seves accions. Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 123; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, *op. cit.*, p. 99; Bernardo DÍAZ NOSTY, *op. cit.*, pp. 82-86; Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, 82-86.

⁹⁴ El principal defensor de la figura de Llopis és Bruno Vargas, el qual, en diverses obres biogràfiques, ha intentat revifar la seva petjada com a pedagog i com a polític. Rescata d'aquesta personalitat els seus principis, que passaven per l'europèisme, la democràcia, el marxisme i els valors pablistes. També, defèn la seva altura de mires: sembla ser que va preveure que a Espanya arribaria la democràcia de la mà de pactes des de dalt, on el PCE no tindria tanta força com es creia i on el PSOE acabaria esdevenint partit del nou sistema. A més, defensa que Llopis sempre fou escollit democràticament dins el partit, tot i que es va preocupar que no sorgissin corrents internes i que certs lideratges, com el de Fernández Torres, s'invisibilitzessin en la mesura de les possibilitats. Bruno VARGAS, *op. cit.*, pp. 311-316.

⁹⁵ Per agafar un exemple, al congrés d'agost es va arribar a afirmar que es comptava amb el 75% del suport de l'exili i amb la integritat de la representació de l'interior; a més, un observador del PSF va afirmar que només uns 764 afiliats de l'exili es van mantenir al marge del congrés. Totes dues aproximacions semblen estar lluny de la realitat i mostrar interessos propis. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 207; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 295.

⁹⁶ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 439-440.

una de les coses que ens vénen a corroborar és que el socialisme històric espanyol estava força dividit i seria la capacitat per establir aliances externes el que acabaria determinant quin era el sector que es relacionaria amb el quasi centenari PSOE.

Deixant l'anàlisi del PSOE[H] per a més endavant, a continuació passarem a estudiar els fets que es van succeir en el sector renovat del PSOE; o, dit d'una altra manera, el PSOE[R].

A causa que va ser un bloc renovador el que va dur a terme aquest procés, no ens hauria d'estranyar que del congrés celebrat l'agost de 1972 en sortissin trets que recordaven a allò que havien estat reivindicant els joves durant anys i, també, allò que representava a l'antiga oposició a Llopi; de fet, la nova comissió executiva també ho reflectiria. D'aquest congrés no en sortiran grans proclames propis de la nova esquerra, sinó que es marcarà un discurs en vies d'incorporar aquestes idees, però sense fer-les encara massa evidents: és a dir, es reivindica el caràcter de classe i socialista del partit, es mostra la intenció de fer grans mobilitzacions i pactes amb l'antifranquisme en conjunt (ja sense vetos al PCE) i focalitzant en l'esquerra i hi haurà crítiques al mercat comú europeu i reconeixement de les nacionalitats dins l'Estat espanyol; tot plegat, val a dir, amb un to relativament moderat. Efectivament, es va dur a terme una interiorització significativa de la comissió executiva, quedant una relació de 9 de l'interior i 5 a l'exili, i, a més, es va decidir suprimir la figura del secretari general, quedant repartides les seves funcions en els diversos membres de l'executiva. També, durant el congrés es va tenir ben present la situació del socialisme espanyol i es va mostrar la intenció de reprendre el lideratge i contrarestar el protagonisme que havia adquirit el PCE⁹⁷.

No obstant, un factor força rellevant del congrés d'agost de 1972 és la presència d'internacionals i la ràpida col·laboració dels aliats dels renovadors. Mentre que el sector històric només va tenir presència belga i, respecte al socialisme espanyol, a Tierno Galván, el sector renovador va rebre representants del socialisme francès, britànic,

---

⁹⁷ Tot plegat, si ho comparem breument amb el congrés de desembre del PSOE[H], veiem com contrasta d'allò més: el sector històric del PSOE apostaria per la continuïtat. El seu congrés, a diferència del dels renovadors, sabem que apostarà definitivament per aconseguir la unitat de nou; els renovadors, en canvi, la buscaran a partir de 1975. Tot i això, també podem comentar dues curiositats més: tots dos partits faran una anàlisi de l'escissió i acabaran condemnant a l'altre sector i, també, es va produir un cert mimetisme, ja que el PSOE[H] també va recollir algunes qüestions ratificades en el congrés renovador. El gran exemple és l'al·lusió a la fórmula de Prieto, la qual, si bé el sector renovador s'entén que se'n volgués desfer i la va ometre, tampoc apareix citada en el congrés dels històrics. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 444; Juan José de la FUENTE, op. cit., pp. 208-211.

alemany, belga i israelià. I, en relació a la ràpida col·laboració que mencionàvem, sabem que el socialisme francès va deixar de reconèixer l'autoritat de Llopis abans del congrés, ja que els locals, el diari oficial i la tresoreria del partit van ser confiscats i, posteriorment, entregats als renovadors després del congrés d'agost. Tot plegat porta a pensar que aquesta renovació no només es va donar quan el bloc renovador era prou fort, sinó quan ja s'havien establert contactes a l'exterior i sabien que rebrien suport. Ara bé, la simpatia d'alguns partits, com el PSF no era suficient per aconseguir el suport en conjunt del socialisme internacional.

Un cop s'havia consumat la separació dels dos sectors, cosa que hauria de portar una certa estabilitat a cada sector escindit per estar més cohesionat, no es va donar pas a un període de pau: cap enfora hi hauria una pugna per ser reconeguts, però dins de cada sector, sobretot del renovat, es va donar pas a un període d'una certa inestabilitat.

Es diu que el lideratge del sector renovat, tant del PSOE com de la UGT, va recaure en Nicolás Redondo, qui més tard seguiria ostentant la secretaria general d'UGT fins principis dels 90⁹⁸. Per tant, no només hi havia més executius de l'interior, sinó que el lideratge de facto també es trobaria en la clandestinitat. Fou precisament ell qui renuncià a dirigir el PSOE al 1974, tot i que era el candidat amb més opcions, i inicià des de UGT una separació entre partit i sindicat, els quals durant tota la dictadura havien passat a ser organitzacions siameses, de les quals no es podia veure on acabava l'actuació d'una i l'altra. Es tracta d'un personatge que, si més no, era un pont entre l'exili i la clandestinitat: fill d'un socialista amb provada trajectòria, havent militat des de jove i format part de l'executiva durant anys i amb bona relació amb militants d'una banda i l'altra de la frontera, era una figura de consens.

No obstant, tot i la presència de personalitats com Redondo, que intentaven posar pau, els dos anys que comprenen el 1972 i 1974 van ser força moguts dins del sector renovador. Mentre que hi va haver acord en integrar i acostar-se a col·lectius abans repudiats per l'administració Llopis, com ara els grups derivats del MSC, el *Partido Social de Acción Democrática* (PSAD) i els negrinistes, hi va haver desacord en l'orientació d'altres acostaments. Mentre que els sectors més veterans, sobretot a l'exili, propugnaven

---

⁹⁸ De fet, sembla ser que Redondo, juntament amb Rubial, van ser dos suports imprescindibles i clau per engegar el procés renovador. Si bé fins els últims mesos s'havien mostrat lleials a Llopis, finalment van optar per l'opció renovadora. Bruno VARGAS, *op. cit.*, pp. 289-290; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, *op. cit.*, p. 101; Bernardo DÍAZ NOSTY, *op. cit.*, pp. 82-83.

un acostament al sector històrics, amb vista a assolir una reunificació⁹⁹, els sectors més joves i de l'interior volien orientar l'interès cap als socialismes regionals que havien començat a emergir; de fet, només cal veure la plataforma que s'organitzà per intentar aplegar a tot el socialisme espanyol, la *Conferencia Socialista Ibérica* (1974), que marginà sistemàticament als històrics i a Tierno Galván¹⁰⁰. També, mentre que alguns sectors demanaven prudència a l'hora d'acollir els discursos propis de la nova esquerra, altres ho creien molt necessari per curtcircuitar els diferents projectes socialistes que els feien competència. De la mateixa manera, alguns sectors demanaven, un cop s'havia aixecat el veto al PCE, iniciar un acostament, mentre que altres preferien mantenir les distàncies¹⁰¹.

Observem, també, un xoc entre personalitats destacades. Si bé el sector andalús havia anat creixent en tant a presència i influència en la nova cúpula socialista i havia significat un impuls final per a promoure l'escissió, ens adonem que tindrà conflictes amb dos personatges destacats: Pablo Castellano i Arsenio Jimeno. En relació al primer cas, sabem que Pablo Castellano va adquirir una certa rellevància amb motiu del seu càrrec de secretari de relacions internacionals en l'executiva del PSOE: havia establert contacte amb altres forces dins i fora d'Espanya, passant a ser una cara força visible del partit, i per molts havia passat a ser reconegut com a líder; no obstant, en ulls dels sevillans, presentava un discurs i unes idees massa moderades¹⁰². En tant a Arsenio Jimeno¹⁰³, representant de la vella oposició a Llopi i encarregat d'imprimir *El Socialista* a l'estranger, sabem que va censurar tot aquell contingut que contradeia la idea tradicional de partit, cosa que va enemistar-lo amb el sector sevillà, entre els quals Alfonso Guerra

---

⁹⁹ En les memòries d'Amadeo Calzada es mostren cites explícites on el pare d'Amadeo i Ramón Rubial intercanvien impressions i es plasma la voluntat dels veterans de reunificar el partit. Amadeo CALZADA, *op. cit.*, pp. 129-138.

¹⁰⁰ Contra aquesta postura de Mateos, Juliá afirma que sí hi hagué un intent d'apropar-se des del PSOE[R] al PSOE[H] i al PSI-PSP de Tierno Galván; no obstant, les negociacions se'n van anar en orris i la intransigència d'una o les dues parts i només es van produir fuites de militants entre partits. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 451-453; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 432-435.

¹⁰¹ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 29.

¹⁰² Si rescatem les memòries de Pablo Castellano, ell afirma que en la publicació oficial del partit, una sèrie de textos, firmats per "Betis" i que ell relaciona amb Guerra i González, l'acusen de ser un entregat a la burgesia, de connivència amb el repressor de l'octubre de 1934, de ser poc socialista i de "*socialmoderado*" o "*socialdemócrata agazapado*". Aquestes acusacions, diu Castellano, es van donar per la falsa percepció que ell era el nou líder de facto del partit, cosa que nega rotundament; no obstant, també considera que des de 1972 s'havia donat una aliança entre Múgica i Redondo a la qual s'hi oposaven i confrontaran els sevillans, González i Guerra. Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 158, 171-173, 185.

¹⁰³ Veure biografia d'Arsenio Jimeno als annexos.

ostentava el càrrec de secretari de premsa¹⁰⁴. Tot plegat va comportar la dimissió de Guerra al 1972 i poc després, ja al 1973, de Felipe González. Això sí, si bé podria semblar que això els va separar de la cúpula del partit i van passar a tenir un paper més discret, va donar-se tot el contrari: el criteri d'aquests dos sevillans va seguir estant ben present per a la resta d'executius socialistes fins el final del mandat i, en paral·lel, van estar fent una gira per engrossir les files socialistes, a la vegada que anaven sumant suports per a la seva causa¹⁰⁵.

No obstant, tot i aquestes tensions latents, val a dir que es van assolir almenys tres grans èxits en el sector renovat del PSOE. El primer d'ells ens l'apunta Gillespie quan diu que, tot i haver perdut un 30% de l'afiliació al 1972, es va passar d'uns 3.403 afiliats al 1972 als 3.586 de 1974; si bé insistim en el fet d'agafar aquestes xifres amb pinces, val a dir que el lleuger augment d'afiliació es va donar a l'interior i això ens indica que el partit estava estabilitzant-se¹⁰⁶. El segon, a iniciativa de Castellano, va consistir en la formació i inicial, a la vegada que important, impuls de la *Conferencia Socialista Ibérica*¹⁰⁷; creada com a plataforma per a reunir a tot el socialisme espanyol, encara que sospitosament només es van sentir invitats i van participar forces de la nova oposició i/o identificades amb les idees de la nova esquerra; el resultat d'aquesta conferència no va ser l'esperat, ja que el PSOE va excloure's i va emprendre un altre camí, però, certament, es va conformar un socialisme federal força interessant. La tercera i, segurament més important, va ser el

---

¹⁰⁴ Sobre aquest episodi d'enfrontament entre el sector sevillà i els veterans, també Antonio Muñoz recull el testimoni de José Barreiro, antiga mà dreta de Llopis que apostà sobre l'any 1967 per la renovació. Segons consta, el sector que ell encapçalava, que representava el col·lectiu més continuista i moderat, es queixava de la "*fiebre izquierdista*" que estava adquirint la formació cap al 1974. Malauradament, la versió contrastada d'Antonio Muñoz no va en la línia d'una de les biografies de Felipe González, on, curiosament, es sosté que el que s'enfrontà a Jimeno fou Felipe González i no Alfonso Guerra. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 133; Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, p. 91.

¹⁰⁵ Fuente resumeix aquesta situació donant a entendre que aquest col·lectiu estava millor contra Llopis que construint la seva alternativa; també, apunta que la seva estratègia política no avançava, la militància seguia sent dèbil, la direcció estava desestructurada, hi havia un problema de lideratge, l'assumpció de tesis molt d'esquerres no agradava a part e les bases, les lluites entre executius restava força d'acció i, també, seguia sense haver un líder dins la multitud de partits que composaven el socialisme espanyol. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 302-304; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 217-222; Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 413-418.

¹⁰⁶ Mateos, al contrari que Gillespie, afirma que el nou reclutament fins 1974 no va arribar a compensar l'escissió viscuda dos anys abans. En tot cas, com hem dit, el lleuger increment d'afiliació a l'interior, també confirmat per Mateos, ens ve a dir que no hi ha hagut un creixement important, però sí s'ha estabilitzat l'organització. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, pp. 459-460.

¹⁰⁷ Segons apunta Ortuño, aquesta iniciativa també va comptar amb el suport de la SPD, que llavors exigia unitat per un socialisme espanyol massa dispers. Pilar ORTUÑO, *op. cit.*, p. 55.

reconeixement dels homòlegs internacionals en el plet contra el sector històric i Tierno Galván¹⁰⁸.

Sembla ser que, a priori, el sector renovador va comptar amb el suport del socialisme francès, que recentment havia experimentat una refundació i també s'havia vist afectat per les idees de la nova esquerra, del socialisme italià, també dividit entre socialistes i socialdemòcrates, els països nòrdics i el laborisme britànic, el qual era el principal informador dins la IS sobre el socialisme

Imatge 1 - Congrés del PSOE de 1974, celebrat a Suresnes

Font: Fundación Pablo Iglesias.

espanyol¹⁰⁹. El PSF i el PLB, cadascú per la seva funció, van ser suports essencials: un per ser un suport moral i material i l'altre per controlar la informació que entrava a la IS i convèncer al principal membre, l'SPD¹¹⁰. A banda d'això, amb Castellano al capdavant, es va iniciar una gira amb la intenció de convèncer a la resta de partits socialistes europeus indecisos, posant el focus en la socialdemocràcia alemanya¹¹¹. El resultat de tot plegat va ser favorable, tot i l'intent del sector històric de mostrar unitat amb el grup de Tierno Galván. Un informe parcial i una suposada majoria d'afiliació a l'interior, sumat a un major activisme, van ser les peces que teòricament van moure la balança en favor d'aquests. Extraoficialment, l'adopció d'algunes tesis de la nova esquerra sense que arribessin a ensordir als moderats europeus, la idea de "jubilar" la vella guàrdia del PSOE i introduir joves clandestins als aparells del partit, l'absència d'antics líders europeus amb amistat Llopis, la promesa d'augmentar l'activisme i fer competència al PCE on és més

¹⁰⁸Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 300-304.

¹⁰⁹Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 300.

¹¹⁰Pilar ORTUÑO, *op. cit.*, p. 214-215.

¹¹¹ Crida l'atenció com, segons la biografia que llegim, es canvia l'autoria d'aquesta campanya del sector renovat del PSOE per obtenir el suport de la IS. Hi ha consens en el fet que Castellano va ser un dels principals, però a la biografia de Felipe González consultada també se'l col·loca a ell com a important col·laborador i, en canvi, Redondo apunta que van ser Castellano i Francisco López Real els principals enviats. Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, p. 91; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, *op. cit.*, p. 102.

fort, l'agermanament amb UGT¹¹² i les JJSS i, també, detalls que ens perdem del contacte entre despatxos, són algunes qüestions que poden ser rellevants.

Ara bé, tot i els èxits assolits, no hem de perdre de vista que la situació quan arriba el congrés del PSOE de 1974, celebrat a Suresnes, no és gaire més bona que al 1972. En primer lloc, hi ha una executiva que fa aigües pels enfrontaments i divisions dins seu, cosa que també es reflectirà durant el congrés. En segon lloc, les divisions en aquesta executiva també mostren idees de partit que no s'acaben de posar d'acord i que porten a la formació a un punt mort en tant al projecte; en tant a aquesta qüestió, dins el bloc renovador podríem reconèixer uns partidaris propers a Jimeno i identificats amb una versió un tant continuista del PSOE, uns partidaris d'aprofundir les idees d'esquerra, com ara el sector sevillà, i entremig un sector heterogeni, que la seva postura depèn en cada cas, com és el cas de Redondo¹¹³. En tercer lloc, tot i el triomf en el plet contra el sector històric i la iniciativa de la *Conferencia Socialista Ibérica*, el socialisme espanyol segueix estant dividit, enfrontat i debilitat. I no només la situació era així, sinó que tampoc hi havia previsions que això canviés, ja sigui per interessos partidistes o perquè la implicació de la IS no fou l'esperada. Si bé el PSOE[R] s'havia quedat amb la tresoreria del partit durant l'escissió, rebia ajuts per part de la UGT i també tenia un cert suport material i econòmic de l'estranger, a més de les quotes dels seus afiliats, tot i això no sobresortia en termes econòmics, i per tant de possibilitats, respecte als seus homònims espanyols.

Sabent això, i aterrant al famós Congrés de Suresnes, es va requerir una nova aliança per poder encaminar la situació del partit. Com que Redondo es va negar a assumir el lideratge del PSOE i va preferir dirigir la UGT, es va donar la situació que la resta de candidats estaven en una difícil escala de grisos; tot plegat en el context que l'experiència de direcció compartida no havia donat els resultats esperats i ara es volia implantar una nova secretaria general, encara que amb la denominació de "primer secretari". Si bé Castellano i Múgica eren sovint acusats de moderats i socialdemòcrates, a la vegada que se'ls havia responsabilitzat de la gestió de l'últim mandat executiu, l'altre candidat amb força personalitat era Guerra, el qual tenia antecedents de ser força conflictiu. La solució, sembla ser, que va passar per un pacte entre bascs, on estava el gruix de l'afiliació i

---

¹¹² Segons ens fa saber Amadeo Calzada en les seves memòries, que el suport econòmic de la UGT i la seva connivència amb el sector renovat van ser decisius per fer el pas cap a la ruptura i pel posterior reconeixement internacional. Amadeo CALZADA, *op. cit.*, p. 57-67.

¹¹³ Aquest enfrontament entre sectors dins el bloc renovador ja és apuntat molt encertadament per Vargas en el seu treball sobre Llopis. Bruno VARGAS, *op. cit.*, pp. 285-289.

pràcticament tenien dret de vet, i sevillans; el pacte en qüestió, que passarà a ser conegut com a "*Pacto del Betis*"¹¹⁴, consistia en, a grans trets, donar el lideratge a Felipe González i, a canvi, formar una comissió executiva inclusiva i amb força pes basc¹¹⁵. I així fou com es conformà la nova executiva: els bascs sumaven cinc membres, els sevillans tres, els asturians un i Madrid sumava dos; Felipe González esdevenia primer secretari, però amb rivals dins l'executiva i amb la constant necessitat de mantenir al seu costat al sector basc. Això sí, els elements més veterans i moderats, com ara Arsenio Jimeno, quedaven fora de l'executiva i l'exili veia reduïda la seva representació¹¹⁶.

Ara bé, aquesta situació no va impedir que el primer secretari anés enrobustint la seva figura i fent minvar la influència dels que considerava que eren els seus crítics. D'aquesta comissió executiva sortida de Suresnes en dimitiran dos personatges que tornaran a entrar en escena, si es que realment en van sortir, al final de la dècada: Castellano i Bustelo. Un havent dimitit al 1975 i l'altre al 1976, respectivament, van tenir profundes diferències amb el sector sevillà i, en tant a Castellano, va advertir que es van suplantar les seves funcions com a secretari de relacions internacionals per part del primer secretari, Felipe González¹¹⁷. Aquesta és, sens dubte, una petita mostra de com el nou líder del partit va començar a modelar l'organització. De fet, en podem afegir dos mostres més. La primera d'elles té a veure amb la caòtica agrupació madrilenya, la qual, a més de dividida, va rebutjar el lideratge de Felipe González i va seguir mostrant predilecció per Pablo Castellano; doncs, segons ens diu Gillespie, González va començar a conformar un "*aparato*" que li fos lleial i a través del qual, amb alguns favors, aconseguir aplacar els elements crítics¹¹⁸. Aquesta estratègia, si més no, no ens hauria d'estranyar que es repetís

---

¹¹⁴ Curiosament, d'aquesta aliança cal observar dos fets rellevants. El primer és que Madrid, a causa de les divisions internes que presentava, va quedar al marge de les negociacions i només Castellano i Bustelo se'n beneficiarien. El segon, en canvi, té a veure amb la sobrerrepresentació, i és que Guipúscoa va rebre acusacions d'haver inflat el nombre d'afiliats per tenir més pes en els congressos; de fet, Castellano ho confirma en les seves memòries. De nou, seguim sense tenir dades segures de l'afiliació a causa de la clandestinitat, i la desconfiança, a la vegada que la picaresca, segueixen sent presents. D'altra banda, afirma Redondo, un dels protagonistes de l'aliança, que tot plegat no es va planejar i es va improvisar sobre la marxa; en contra del seu testimoni tenim a Castellano, que creu que aquesta nova aliança sí es va donar. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 309; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, *op. cit.*, p. 113; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 170, 215-218.

¹¹⁵ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 307-309; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 228-232; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 418-422.

¹¹⁶ Segons diu Juliá, la nova executiva sorgida a Suresnes estaria íntegrament a l'interior, amb l'única excepció del secretari d'emigració, que romandria a l'exili. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 422-427.

¹¹⁷ Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, pp. 96-97; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 223.

¹¹⁸ També, segons el testimoni de Castellano, l'afluència de nova afiliació va ajudar considerablement a que s'anés acceptant la figura de Felipe González. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 308; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 432-434, 440-442; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 239.

en altres agrupacions o, almenys, que s'intentés dur a terme; una altra qüestió és quant va trigar en sortir efecte l'estratègia que tractem. D'altra banda, l'altre fet important és que, si bé hi havia una comissió executiva on existien postures de tota mena, a poc a poc es va anar conformant un nucli proper al primer secretari que acabava discutint i assabentant-se de temes importants; així, a mesura que s'anava construint i consolidant aquest nucli dur al voltant del primer secretari, la resta d'executius anaven ignorant més informació i acabaven sent exclosos. No ens hauria de sorprendre que fou llavors quan es va inaugurar, si no abans, el tàndem González-Guerra: un era el bon comunicador i l'altre era l'organitzador meticulós¹¹⁹.

En definitiva, ens adonem com, arran de la configuració de la nova executiva socialista, es va passar progressivament d'una organització en tensió i amb un rumb ple d'incerteses, a una amb una directiva més decidida però també més "sectària". Aquest procés, sens dubte, es va veure accelerat i, per tant, intensificat, des que l'ajut alemany arriba¹²⁰.

Ara bé, en tant a les resolucions assolides en aquest congrés, cal revisar algunes qüestions d'interès. A la vegada que es van marginar veus veteranes, també es van assolir noves postures, les quals podríem relacionar amb la nova esquerra i amb els anhels sorgits en el socialisme alternatiu. Per exemple, la fórmula Prieto, que consistia en una transició duta a terme per un govern sense signe institucional que permetés, un cop assolides les llibertats mínimes, una consulta sobre el model d'Estat i unes eleccions regulars, va ser omesa de nou i, a més, substituïda pel desig de dur a terme una ruptura democràtica a través d'un front antifranquista; si bé aquesta fórmula va deixar de ser explícita en l'anterior congrés, ara es va orientar l'estratègia cap a una nova alternativa. També, es va recollir el dret d'autodeterminació dels pobles d'Espanya i, alhora, es va posar com a objectiu territorial l'assoliment d'una república federal¹²¹; de fet, aquest últim punt també recorda a la resolució assolida al congrés del PSOE de 1964, que parlava d'establir a Espanya una Confederació republicana de nacionalitats ibèriques¹²².

---

¹¹⁹ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 309-311.

¹²⁰ De fet, els que van estar al corrent de tots els detalls de les relacions entre el PSOE i l'SPD van ser tres: Felipe González, Alfonso Guerra i Luís Gómez Llorente; la resta d'executius no van saber tots els detalls de les operacions. També, a l'hora de presentar les memòries de gestió en els congressos, la informació en relació als vincles amb l'SPD va ser mínima. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 252-261.

¹²¹ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 35.

¹²² Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 21-22.

Arribats a aquest punt, és evident que Suresnes no va esdevenir un congrés especialment rellevant¹²³. Si bé va ser l'últim fet a l'exili i va tenir l'assistència de personalitats socialistes reconegudes, com François Mitterrand, per la qual cosa a nivell propagandístic va complir expectatives, l'atenció llavors estava en la Revolució dels Clavells de Portugal, en la formació de la *Junta Democrática* per part del PCE i en la salut del dictador i la corresponent successió. A nivell de resolucions, tret de les relacionades amb l'àmbit territorial, que van tenir una vida ben curta, tampoc és que sobresortissin. On sí podem trobar un fet important és en l'ascens de Felipe González com a líder del partit, posició a través de la qual provocarà un important repunt de la formació, a la vegada que la pròpia reconfiguració¹²⁴.

2.3. Auge del PSOE[R] (1975-1978)

Sens dubte, aquest període que tractarem a continuació esdevé el de la ràpida expansió del PSOE[R]. En un període de tres anys va aconseguir revertir el període d'ocàs que havia viscut el seu partit en les últimes dues dècades. Evidentment, la mort del dictador va permetre que l'activisme i les possibilitats en general dels partits polítics augmentessin considerablement, però el cas de la formació en qüestió, el sector renovat del PSOE, esdevé insòlit. El seu ràpid creixement es va veure traduït ràpidament en una preeminència respecte a la majoria de partits socialistes de l'Estat espanyol; si bé el PSP de Tierno Galván va aconseguir també ser blanc dels focus d'atenció, el seu desplegament no es podia comparar amb el del PSOE[R]. Parlem, alhora, de l'ascens d'un nou lideratge dins l'esquerra espanyola, ja que els resultats electorals van posicionar-lo per davant del seu temut rival, el PCE.

---

¹²³ Tal i com afirma Fuente, tot i que s'ha presentat sempre Suresnes com a mític i com a un dels congressos més radicals del PSOE, no fou així; si volem buscar les resolucions més radicals dels últims temps, potser hauríem de rescatar les del congrés de 1964 i 1976. En canvi, Juliá entén que al 1974 es dona una refundació del partit pel fet que es van marginar els més veterans, els sectors exiliats i, en definitiva, els vincles personals amb la Segona República; a més d'adoptar un nou programa mínim i assumir més radicalitat. Davant això, Fuentes argumenta que ni es va adoptar cap nou programa màxim ni es va fer un gir a l'esquerra destacat, com diu Juliá, però tampoc es va adoptar la idea de socialisme autogestionari, com diu Andrade; segons Fuente, va completar-se la renovació orgànica i es va combinar, en allò conegut com a mètode dialèctic de Rosa Luxemburg, el llenguatge dur amb els continguts més realistes. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 19-20, 230-236.

¹²⁴ Com a curiositat, i força pertinent en relació als actors externs, diu Antonio Muñoz que, en el cas que Castellano hagués estat escollit secretari general del PSOE a Suresnes, tot el suport de l'SPD segurament s'hagués dirigit cap a Tierno Galván. Sembla ser que Castellano havia adquirit fama de ser el sector més esquerrà del partit i el rumor de pacte amb el PCE havia estat atribuït a la seva persona, pel que l'SPD li tenia una profunda desconfiança. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 132-134.

També, cal tenir en compte que aquests tres anys que passarem a tractar van ser els més determinants de cara al procés de transició política de la dictadura franquista a la democràcia liberal; d'altra banda, analitzar els dos fenòmens en qüestió, l'ascens del PSOE[R] i l'establiment d'un règim democràtic, per separat podria ser un error, ja que un factor va anar influenciant l'altre i a la inversa. És a dir, la democràcia actual no s'entendria sense la col·laboració del PSOE[R] i aquest mateix partit no s'entendria sense l'implantació del règim del 78.

Així, rescatant les paraules de Donald Share, qui afirmà que el PSOE renovat patí "una transició dins la Transició" espanyola¹²⁵, cal observar detingudament en aquest període i el següent, fins 1982, els canvis que van haver en aquest partit. Possiblement allò que ens cridarà més l'atenció serà: la construcció d'un lideratge, la multiplicació d'afiliats, la construcció d'una xarxa territorial força ambiciosa, la relació amb l'SPD i el socialisme europeu, les postures polítiques i relacions amb l'aparell franquista i la inquietud de les bases del partit en tant a la democràcia interna.

2.3.1. Alegalitat i eleccions (1975-1977)

Deixant enrere Suresnes, el següent fet remarcable dins la història d'aquesta formació va ser l'acord de cooperació establert amb l'SPD. Després d'uns mesos d'incertesa, en què el partit proclamava, d'acord amb allò emanat de l'últim congrés, la ruptura democràtica en uns moments en què el règim veia caure malalt el dictador, tot sigui dit, sense gaire èxit en tant a repercussió¹²⁶, al mes d'abril de 1975 va arribar a una entesa amb la plana major de la socialdemocràcia alemanya¹²⁷. Aquest fet esdevenia un segell que comprovava com el PSOE[R] a poc a poc s'havia anat distanciant del socialisme francès i havia procurat acostar-se a una força més considerable dins la IS, l'SPD; això no treu, no obstant, que ideològicament es mantingués més proper al PSF, mentre que a nivell estratègic seguís més els consells dels alemanys occidentals. Esdevé una aliança, sens dubte asimètrica, però que aconseguia beneficiar a totes dues parts: els alemanys creaven un partit

---

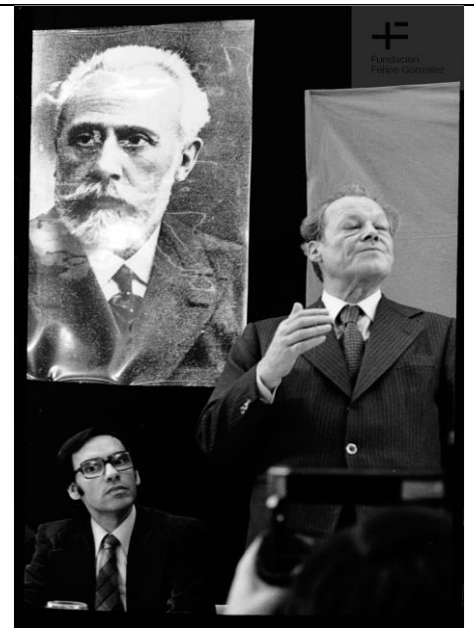
¹²⁵ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 313.

¹²⁶ Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 416-418.

¹²⁷ La imatge que se'n van endur els líders socialdemòcrates de Felipe González va ser el d'una persona pragmàtica, nacionalista, no estrictament marxista i força conscient del context; a més, segons ens diu Antonio Muñoz, González tampoc era partidari ni d'un front d'esquerres ni d'aconseguir la transició a través de les mobilitzacions, sinó que apostava més pels canvis des de dalt. En tant a la data de l'inici del suport alemany, el qual Castellano bateja com "oro de Bonn" o "oro de la socialdemocràcia", coincideix perfectament amb els càlculs de l'antic dirigent socialista, que en les seves memòries diu que aquesta ajuda arribà a partir de la primavera de 1975. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 185-187; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 181.

d'esquerra moderada per garantir una transició tranquil·la a Espanya i els del PSOE renovat aconseguien sobresortir respecte a la resta de partits socialistes espanyols. A més, es pot percebre com aquesta aliança serà des de dalt i les bases no coneixeran més que per la premsa els tractes establerts¹²⁸; els efectes, això sí, es faran notar i tothom els podrà percebre.

Imatge 2 - Willy Brandt i Alfonso Guerra, amb un retrat de Pablo Iglesias de fons, durant el Congrés del PSOE de 1976

Font: Fundación Felipe González.

Així, si bé aquesta aliança entre germans de la IS va influenciar l'estratègia del sector renovat del PSOE, cosa que tractarem a continuació, podem veure com durant anys això no acabarà de reflectir-se en la vida interna del partit. Les resolucions del congrés de 1976 serien la màxima expressió de totes les idees que s'havien anat acumulant durant els anys 60, on cal fer una especial menció de les idees vinculades a la nova esquerra. Tot plegat anava en contra de la imatge de moderació que presentava la cúpula dirigent, però es sostenia dins l'estratègia dialèctica que abans hem avançat, on es feia compatible l'expressió radical en segons quins públics i la pràctica moderada en altres situacions¹²⁹. A més, a mesura que anava avançant el temps, el primer

secretari va anar enfortint la seva figura i va aconseguir que, tot i conculcar part del contingut de les resolucions del seu partit, va seguir al capdavant de l'organització i va aconseguir minimitzar l'impacte de les idees radicals de les bases del partit.

¹²⁸ De fet, alguns sectors del PSOE[R], quan es van assabentar d'aquest suport estranger, van engegar algunes crítiques a la cúpula dirigent i van mostrar el seu rebuig a aquesta relació. Antoni SEGURA, "Los socialismos europeos y la presencia internacional del PSOE. 1972-1982, los años cruciales", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *Historia de la época socialista, Madrid, Sílex, 2013*, pp. 277-294.

¹²⁹ Fuentes analitza com aquest discurs canviava segons el públic: per la militància es reafirmaven els principis identitaris i revolucionaris del partit, pel PCE i altres partits socialistes es mostrava alternatiu i, alhora, ferm en les seves conviccions i postures, pels seus aliats es mostrava flexible, pel govern postfranquista es mostrava pragmàtic i pel conjunt de la IS era un partit prudent i moderat. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 241.

No obstant, si anem a pams, val la pena detenir-nos per veure una successió de fets; la majoria d'ells arran de l'arribada de suport alemany. El PSOE[R], tot i que seguia proclamant la ruptura democràtica, com bé s'havia resolt en l'últim congrés, en petit

Imatge 3 - Logotip del PSOE fins 1975

Font: Fernando de CÓRDOBA. "Un repaso a la identidad visual del PSOE". A: *Marca por hombro*, 02/05/2015. Link: <http://marcaporhombro.com/un-repaso-a-la-identidad-visual-del-psoe/> [consultat el 27/09/2019]

comitè començarà ben aviat a distanciar-se d'aquesta postura: en reunions de la comissió executiva, amb l'ambaixador dels EUA i amb l'SPD es va fer explícita la voluntat de permetre i col·laborar amb el règim per avançar cap a una democràcia; així, mentre es sostenia un canvi abrupte i un trencament absolut amb el passat franquista, es van anar fent passos en favor d'una transició ordenada i progressiva¹³⁰. *El Socialista*, òrgan d'expressió del PSOE renovat, va tornar a agafar la pràctica de convertir-se en objecte de propaganda de la direcció: mentre que durant l'interregne sense lideratge clar havia adquirit més trets plurals, ara tornava a ser una plataforma per divulgar, explicar i justificar la política de l'executiva i, en especial, del primer secretari; és més, podem veure com el mètode dialèctic pren cos en la premsa socialista, ja que en un mateix diari es podien veure proclames revolucionàries i, poc després, entrevistes amb membres executius tenint un to moderat¹³¹. També, la imatge del partit va anar mutant i va anar adquirint trets més europeus: fins l'any 1975 la icona del partit havia estat un llibre, una ploma, un tinter i una enclusa, mentre que més tard, a mitjans de 1975, va ser substituït per un sol naixent i, cap a mitjans de 1976, finalment va ser adoptats la rosa i el puny; sens dubte, esdevé tota una al·legoria de com el partit anava deixant enrere tot allò més obrer i tradicional i anava introduint elements més europeus i moderns¹³². De fet, crida l'atenció com l'antic logotip del partit no arribarà a veure's en les eleccions per aquest partit, ja que aquest ja havia adoptat la rosa i el puny com a oficials i només el PSOE[H] encara seguiria amb la imatge tradicional.

¹³⁰ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 238-239, 259-260; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 185-186.

¹³¹ Tal i com apunta Andrade, Felipe González i el seu grup més fidel van intentar controlar i posar de la seva part les vies de comunicació amb la seva militància, sent la premsa del partit i els cursos de formació uns bons exemples. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 242-243; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 229.

¹³² Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 244-245; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 326; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 272.

Un altre fet destacat va ser l'abandonament per part del PSOE[R] de la iniciativa de Pablo Castellano, la *Conferencia Socialista Ibérica*¹³³. Aquell projecte que pretenia acostar el PSOE renova als diferents partits regionals socialistes finalment no va tenir el resultat esperat: el PSOE[R] no va actuar en peu d'igualtat i pretenia que la resta de partits quedessin integrats sota les seves sigles¹³⁴. De fet, no és casualitat que poc després de la retirada del PSOE[R] d'aquest projecte en presentés un altre i encara més ambiciós: la *Plataforma de Convergencia Democrática*, on pretenia reunir partits i sindicats antifranquistes en un sentit ben ampli per poder combatre la *Junta Democrática* del PCE¹³⁵; sens dubte, aquest canvi d'orientació, des de la voluntat d'aplegar el socialisme al desig

d'articular una plataforma amb la resta de l'antifranquisme, responia a una nova orientació, més orientada cap a l'alta política i no tant en la reconstrucció del socialisme¹³⁶. És a dir, podríem deduir que el PSOE[R] des d'aquest moment va deixar en un segon terme la idea de reconstruir el socialisme per tal de fer competència a un PCE ja robust, perquè ja havia aconseguit un mitjà a través del qual podia rivalitzar a la formació de Santiago Carrillo. Efectivament, *Convergència Democrática* va rebre el suport europeu, integrant a socialdemòcrates i democristians, i no tant el suport popular, com la *Junta Democrática*, però, en tot cas, va aconseguir posar-se en el punt de mira de l'opinió pública i va aconseguir posar-se al nivell de la plataforma opositora. Tant és així que més endavant s'acordaria crear *Coordinación Democrática*, coneguda com a "*Platajunta*", on s'integrarien totes dues opcions¹³⁷.

Imatge 4 - Logotip del PSOE a les eleccions de 1977

Font: Fernando de CÓRDOBA. "Un repaso a la identidad visual del PSOE". *op. cit.*

¹³³ Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 201-203.

¹³⁴ Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 439-441.

¹³⁵ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 245-248; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 447-449; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 324-325.

¹³⁶ Curiosament, la iniciativa d'unitat socialista va ser encoratjada des del PSF i l'SPD en el seu moment, però la lentitud del projecte, les discrepàncies i la urgència del moment, entre altres factors, van portar a un canvi d'orientació; i aquest canvi d'orientació va estar validat i impulsat, de nou, per l'SPD. L'opció de reconstruir un espai polític va ser substituïda per la construcció artificial del mateix, el qual després servís de pilot des del qual s'anessin afegint la resta. De fet, Juliá ja apunta que Felipe González no volia tractes amb els partits socialistes menors, sinó que el que ambicionava era rivalitzar el PCE amb una política autònoma. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 443-447; Abdón MATEOS, "El PSOE de Felipe González. La transformación del partido", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 367-388.

¹³⁷ Sobre la formació de la *Platajunta*, ja al març de 1976, sabem que, tot i que els mateixos líders que la composaven veien bastant poc probable l'estratègia de la ruptura democràtica, la van seguir predicant.

No obstant, l'allunyament del projecte d'unitat socialista per part del PSOE[R] no va frenar la iniciativa de la *Conferencia Socialista Ibérica*, sinó que va seguir endavant sense un dels seus promotors. Com que el PSOE renovat era un dels principals opositors a conformar una opció política socialista d'organització territorial federal, un cop va marxar es va poder tirar endavant el projecte amb més facilitat. Així, es va formar la *Federación de Partidos Socialistas* (FPS), una formació política que apostava per la ruptura democràtica, el dret d'autodeterminació de totes les regions d'Espanya i que propugnava un Estat espanyol federal o confederal. Qui la va compondre, tot i que després s'hi afegissin altres forces¹³⁸, eren *Reconstrucción Socialista* (RS), braç polític de la USO, i una sèrie de partits regionals, entre els que trobem *Convergencia Socialista de Madrid*, *Convergència Socialista de Catalunya*, *Partido Socialista de Andalucía*, *Partido Socialista Galego* i *Partit Socialista del País Valencià*¹³⁹. S'alçava així un nou partit opositor al PSOE[R], on caldria sumar el PSOE[H] i el rebatejat PSP.

A més, en el lapse de temps fins les primeres eleccions, part de la militància va començar a inquietar-se sobre com el partit anava evolucionant. Un sector de la militància va començar a percebre l'ascens d'un líder com a perill, en tant que les seves decisions podien posar en risc la democràcia interna del partit, en forma de centralisme o limitació de la pluralitat d'opinions; és a través de les crides a la unitat i a la disciplina, a més de les seves postures, que comencen a encendre's algunes llums d'alerta¹⁴⁰. Si bé és cert que part de la militància tenia fe en Felipe González i veia positiu que es fes forta la seva figura com a líder, sobretot de cara a les negociacions amb el govern i a les eleccions, ja que esdevenia una cara amable i atractiva per l'electorat, altres ho veien amb temor¹⁴¹.

Evidentment, esdevenia una postura estratègica mentre negociaven amb el govern postfranquista i el pressionaven des de baix. Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 450-453; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 321.

¹³⁸ Després d'ensorrar-se el projecte de Tierno Galván anomenat "*Confederación Socialista*", bona part dels partits participants van voler formar part d'aquest nou partit federal. Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 438-440.

¹³⁹ Segons diu Gillespie, la USO, via *Reconstrucción Socialista*, va ser la principal combatent amb el PSOE[R] mentre estaven en converses, ja que es contraposaven la idea de restaurar el socialisme i, per contra, reconstruir el socialisme des d'una nova base. A més, va ser RS la que va promoure la creació de les plataformes de convergència madrilenyes i catalanes, les quals es van integrar a la FPS. Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 440-442; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 325-326.

¹⁴⁰ Es més, segons Antonio Muñoz, sabem que l'SPD va potenciar aquesta ultracentralització, hiperlideratge i reducció de la democràcia interna: el fet que el seu contacte fos bilateral amb la cúpula del PSOE els anava bé, mentre que involucrar les bases en alguns camps podia ser problemàtic. D'altra banda, les mateixes bases, en assabentar-se del suport alemanys, posaran en dubte la dependència del partit a l'exterior, quan hauria de ser dependència a les bases; sobretot si ho tenim en compte des del punt de vista econòmic. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 200; Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 442-443.

¹⁴¹ De fet, segons afirma Castellano, ell ja preveia que la construcció d'un líder indiscutit també comportava la eliminació de cabdills forts, els quals podien fer ombra a la nova figura erigida. I els mecanismes per a la neutralització d'aquestes persones incòmodes comportaven mètodes poc democràtics. No obstant,

La major part d'aquestes crítiques van venir dels sectors veterans, però aviat també s'hi sumarien veus joves. Mentre s'anava conreant un grup de crítics, que reclamaven més democràcia interna i més informació per a les bases, a la vegada que menys dirigisme, Felipe González va iniciar una gira, la qual pretenia augmentar l'afiliació en diferents territoris de l'Estat espanyol, però també donar publicitat de la seva acció i guanyar fidels. Però no tot acaba aquí, en relació a l'intent de control del partit, sinó que tot apunta que es van anar col·locant persones fidels en les diferents agrupacions, les quals s'anirien afavorint perquè ascendissin i després fossin fidels a la cúpula dirigent. Un bon exemple de tot plegat, a sobre coetani, el trobem en les JJSS: tot i que els mateixos sevillans, que ara ostentaven les màximes representacions del PSOE, abans havien estat explotant els discursos més d'esquerres del partit, ara pretenien dinamitar les JJSS per tal de contrarestar els seus missatges més crítics cap a la UGT i el PSOE. Així, van promoure les disputes entre els diferents sectors en les joventuts i, a la vegada, van iniciar una caça de bruixes; amb aquest mètode, que es repetiria en els següents anys, segons ens diu Fuente, els sevillans haurien guanyat el control del partit, sindicat i joventuts del socialisme històric espanyol el 1976¹⁴².

Dit això, podríem passar a veure les resolucions dels congressos del PSOE, UGT i JJSS en els últims anys de clandestinitat, entre 1975 i 1976. En contra de la deriva que estava prenent la direcció del partit, les bases de les tres organitzacions del socialisme històric a Espanya van adoptar les resolucions més radicals en força anys; i el que crida més l'atenció és que ho feien quan l'aterratge a la política institucional estava a la vista. Tot plegat seguiria estant controlat per les direccions del partit i el sindicat, que s'ocuparien de prendre les decisions pertinents i neutralitzar els missatges emanats dels congressos; les joventuts, en canvi, sí presentaven més simetria entre allò decidit en els congressos i allò dit pels seus dirigents. En l'últim congrés en la clandestinitat de les JJSS, veiem com apareixen idees com dictadura del proletariat, planificació econòmica i

---

deixant això a un costat, quan els militants socialistes es refereixen a una bona qualitat de democràcia interna es refereixen, segons Castellano, a un partit assembleari, amb capacitat per jutjar els mandats dels executius sortints i amb horitzontalitat organitzativa; en canvi, s'estava percebent amb el lideratge de Felipe González, diu l'autor, un partit cada cop més vertical, piramidal, jerarquitzat i personalista. D'entre els canvis a nivell de partit que es produïren llavors, els quals tracta Castellano, destaquem que es suprimís el referèndum que es feia a posteriori dels congressos per ratificar les resolucions i el control de les futures llistes electorals per part de la cúpula del partit. Entrevista a Alonso Puerta datada el 19 de febrer de 2018; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 119-121, 271-275.

¹⁴² Sobre la pràctica repressora per part de la directiva socialista, sabem que tot plegat ho justificaven afirmant, entre altres coses, que hi havia corrents organitzades dins les organitzacions i això no estava permès. El relat de tot plegat ens l'explica Fuente. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 248-252.

autogestió de la societat; a més, en el que semblava una deriva trotskista en el lideratge de l'organització juvenil, s'adquiria un caràcter crític contra algunes postures del partit. De nou, les JJSS eren les primeres en anar més enllà en tant a propostes radicals, en forma de socialisme democràtic i socialisme autogestionari, però no serien les úniques, ja que part del vocabulari i demandes es veuria reflectit en els propers congressos del PSOE i UGT¹⁴³. Efectivament, uns mesos més endavant, la UGT celebrava a l'abril de 1976 el seu propi congrés, en el qual les resolucions anaven més enllà d'allò dit al 1973 i s'assimilaven a les de les JJSS¹⁴⁴. Tot i això, el secretari general, recuperant la denominació històrica, Nicolás Redondo també va deixar clar des d'un principi al seu nucli més proper i de cara a sectors determinants pel procés democràtic, que aquestes resolucions no es durien a la pràctica i que l'estratègia de la UGT anava per un altre camí¹⁴⁵.

Per acabar, a finals del mateix any 1976, després de dos congressos de la competència, el PSP i el PSOE[H]¹⁴⁶, el PSOE renovat va fer el seu propi. D'altra banda, tot plegat ja estava pensat per generar impacte i fer una posada en escena que arribés a tota la societat espanyola; així, el propòsit era que se'n parlés i que se'n parlés bé, dintre de les possibilitats de l'època amb una premsa encara amb tics conservadors. En aquest sentit va ser tot un èxit. A més, caldria sumar la imatge europeista que es va assolir, tenint a grans personalitats del socialisme europeu, i, a la vegada encara que contradictòriament, una imatge de moderació de cara a la societat espanyola en conjunt i una imatge de

---

¹⁴³ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 250-251.

¹⁴⁴ Entre els termes amb els quals la UGT es definia arran del congrés de 1976, tenim la identitat de classe, el caràcter autònom respecte el partit, revolucionari, unitari, internacionalista, solidari i democràtic. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 265-266.

¹⁴⁵ Segons ens diu Gillespie, la formació d'una tendència organitzada a l'esquerra del partit va ser un factor a evitar, tant en el partit com en el sindicat, per part dels dirigents; tot plegat en un context de ple procés de transició política a la democràcia i d'expansió del partit i sindicat històrics del socialisme espanyol. Precisament per evitar la creació d'aquesta tendència organitzada o, encara pitjor, una escissió, diu Gillespie que les respectives direccions van acceptar empassar-se la gran majoria de les seves demandes. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 337-338; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 265-268; Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 469-471.

¹⁴⁶ Segons ens diu Gillespie, el congrés del PSP l'any 1976 seria el primer d'un partit socialista a Espanya des de la Segona República; en aquest esdeveniment, va voler marcar distàncies respecte al PSOE i a mostrar-se a favor d'un programa comú d'esquerres, a l'estil francès. El PSOE[H], per la seva part, també reivindicà ser el primer partit socialista en fer un congrés després de la Segona República, desconeixent el paper del partit de Tierno Galván i considerant-se l'hereu legítim del PSOE; segons afirma Gillespie, en aquest congrés s'evidenciarà la debilitat de la formació en diverses qüestions: manca de recursos financers, manca de infraestructura, fugida de membres de l'executiva cap al PSOE[R] i divisió interna per l'acostament al *Partido Socialista Democrático de España* (PSDE) de Antonio García López i pel poc èxit en les converses amb el PSOE[R] amb motiu de la reunificació. Per la seva part, la FPS, en constant creixement, des de 1976 estarà criticant els vincles externs, i els beneficis que se'n derivaven, del PSOE[R]. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, 330-333.

radicalitat per no deixar que ningun partit socialista el rebassi per l'esquerra. En tant a les resolucions assolides, trobem una menció explícita, per primer cop, del marxisme com a definició del partit, una voluntat d'assolir una democràcia que va més enllà de les occidentals i que es defineix com a socialista i, també, una reivindicació de l'autogestió, amb influències franceses i iugoslaves, que permeti conviure amb el capitalisme però vetllant pel benestar dels treballadors. En els discursos trobem una reivindicació de la tradició, fent valer les sigles històriques del PSOE, però també la integració de les idees de la nova esquerra, donant a entendre una mescla de tradició i modernitat¹⁴⁷. Aquest fenomen, combinar renovació i continuïtat, és molt ben estudiat per Fuente, el qual comprova com, a més de reivindicar l'exclusivitat de la tradició socialista en el seu partit, Alfonso Guerra, artífex del congrés del PSOE de 1976, va generar un relat escollint episodis de la història del socialisme espanyol en funció dels interessos de la cúpula dirigent del moment. En el que Fuente anomena "invenció", considera que en el discurs adoptat, a través de la reminiscència de la conjunció republicanosocialista dels temps de la Restauració i la Segona República, la connexió amb la resta de partits europeus i la no identificació, per evitar disputes internes, amb personatges destacats del socialisme espanyol¹⁴⁸, per posar uns exemples, es vol legitimar l'acció present, guanyar cohesió de partit i, alhora, presentar un relat històric atractiu de cara a la galeria. És a dir, es va fer ús de la història d'un partit per aconseguir beneficis coetanis, posant en relleu uns episodis convenients i explicant-los en funció d'allò que es considera correcte en el moment determinat i, en canvi, ocultant passatges que resulten incòmodes o justificant-los en benefici propi¹⁴⁹. Aquest fet es va anar repetint en els propers mesos, tant en forma de discursos com en forma d'actes, i esdevenia una manera de poder anar creant un cànon i, a través d'aquest, una forma d'anar legitimant els passos del primer secretari i, indirectament, reforçant-lo; aquest cànon, a la vegada, deixava enrere la desorientació del interregne de 1972 i 1974 i mostrava un projecte ja encaminat.

---

¹⁴⁷ No és pas casualitat que es dugués a terme aquest exercici de connectar les idees del programa màxim amb les idees de la nova esquerra, en un intent de mesclar tradició i noves corrents d'esquerres. Segons Andrade, dins l'esquerra hi havia una alta estima per part de les bases cap al passat dels partits i la tradició cultural que els acompanyava; i precisament connectar-les amb noves postures era un factor atractiu per a molts. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 273-288; Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 36-37.

¹⁴⁸ Segons ens diu Fuente, els únics personatges rescatats i vistos com a arquetips positius de lideratge són Pablo Iglesias, fundador del partit, i Julián Besteiro. En especial, Besteiro serà objecte de mitificació i indirectament s'anirà relacionant amb Felipe González. Els arquetips negatius de líders que detecta Fuente són Prieto i Largo Caballero, els quals consideraven personalitats força mogudes per les passions; Besteiro, en canvi, se'l relaciona amb la moderació. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 299-300; Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, p. 144.

¹⁴⁹ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 285-300.

D'altra banda, si seguim amb les resolucions adoptades, crida l'atenció com desapareix el dret d'autodeterminació que s'havia adoptat en el congrés de Suresnes, tot i que, posats a ser radicals i en la línia de molts partits socialistes regionals, hagués estat més coherent que s'hagués adoptat en aquest moment i no abans. El PSOE renovat va decidir al 1976 que, mentre que la dictadura franquista havia estat centralista i, a sobre, ho havia enllaçat amb el nacionalisme, la democràcia naixent havia de ser republicana, federalista i, a la vegada, havia de construir un nou nacionalisme tenint en compte les diferents nacionalitats dins seu; del dret d'autodeterminació de les diferents nacionalitats no va fer-se menció¹⁵⁰.

Ara bé, si deixem a un costat les resolucions assolides, aquest congrés també crida l'atenció per les seves paradoxes. Fuentes, parafrasejant a Castellano, considera que aquest esdeveniment va ser el "*congreso de la gran paradoja*", perquè, mentre es reafirmava el socialisme afegint-li tota una sèrie de complements, també es va aprovar la gestió d'una comissió executiva que tenia trets conspiradors i que era més aviat opaca¹⁵¹. Els mateixos dirigents, en especial el sector sevillà, s'havien ocupat de blindar-se, fent proclames radicals per evitar crítiques des de la seva esquerra i fent declaracions públiques moderades per mantenir-se en l'arena política. No obstant, el congrés de 1976 va esdevenir un punt d'inflexió; caldria avançar uns mesos més fins arribar a la legalització del partit i la preparació per a les eleccions per veure la conversió definitiva¹⁵². El mètode dialèctic havia donat els seus fruits al sector sevillà, però, davant els atacs creixents de la dreta amb l'amenaça que suposava un partit marxista, començava a ser més aviat molest i, més tard, necessari de superar i deixar enrere¹⁵³.

Arribats a aquest punt, és convenient assenyalar el debat historiogràfic que es dona en relació a les resolucions adoptades pel PSOE fins el 1976. Fuente és qui assenyala, després d'haver seguit la trajectòria dels membres de l'ASU i haver observat com s'anava

---

¹⁵⁰ Isidro SEPÚLVEDA, "De la consolidación del Estado de las autonomías al cuestionamiento de la nación española", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 91-104.

¹⁵¹ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 303.

¹⁵² D'una forma un tant poètica, però força visual, Fuente il·lustra aquesta conversió dient que fins 1976 al PSOE s'havia imposat "el desig", mentre que a partir de la proclama de la cita electoral s'imposa "la realitat". L'episodi de 1979, en canvi, el defineix com a "breve destello". Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 305.

¹⁵³ De fet, Avilés ja ho assenyala en un dels seus treballs, on afirma que un PSOE amb unes proclames explícites radicals, que després coquetejava amb mesures socialdemòcrates, que sempre es va negar a un front d'esqueres i que tant en afiliació com en votants hi havia classes treballadores però també classe mitjana, era una situació que no s'acabaria sostenint molt de temps. I, efectivament, aquest és el dilema i la situació del PSOE renovat entre 1976 i 1977. Juan AVILÉS, "El proyecto socialista: del marxismo a la modernización", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 21-42.

gestant una cultura política dins el socialisme espanyol que s'enllaçava amb la nova esquerra, que Gillespie s'equivoca quan diu que l'"acumulació ideològica" del PSOE, amb la seva màxima expressió en el congrés acabat de tractar, es deu a la clandestinitat i a la crisi econòmica¹⁵⁴. Sota el seu punt de vista, el fet que s'assolissin aquestes postures és pel procés progressiu de conquesta des de les bases per part d'un col·lectiu que defenia una sèrie d'idees polítiques. Certament, estem d'acord amb la postura de Fuente, però tampoc caldria descuidar com la situació de clandestinitat i a les acaballes d'una dictadura fossin un incentiu per proposar capgirar el sistema establert; a més, el fet que bona part de la competència, des del PCE fins alguns partits socialistes, propugnessin moltes de les demandes també va promoure l'adopció d'aquestes idees per part del PSOE[R]¹⁵⁵.

Ara bé, en paral·lel a aquests fets, sabem que la composició del partit va començar a canviar: a partir del congrés de 1976 i de la legalització del partit, l'arribada massiva de nous afiliats va ser una realitat. Els efectes d'aquest boom d'afiliació no es va fer notar fins més endavant, però caldria valorar-ho ja com a precedent, ja que fou en aquest moment que es van obrir les portes del partit. Precisament un altre dels factors que havia permès que s'adoptessin aquestes resolucions radicals era que el sector més jove i amb estudis universitaris havia anat sumant més presència i guanyant terreny, fins al punt d'aconseguir conquerir els espais de sociabilitat amb les seves idees i fer que aquestes passessin a formar una nova cultura hegemònica dins el partit. El procés d'adoctrinament havia estat lent i bona part de l'afiliació compartia perfils, ja fossin obrers o professionals liberals. En canvi, quan va arribar l'ansiejat moment de la legalització del partit i part de la societat espanyola va voler participar en el procés de transició i va voler militar en el PSOE[R], es va produir un autèntic debat dins el partit. Els vells requisits del partit, on es demanava la recomanació d'algué del partit, tenir algun familiar dins o afiliar-se a la UGT, començaven a ser una molèstia per alguns; a més, nous perfils volien participar en política en la majoria de casos la seva formació política era nul·la. Cridats per un líder carismàtic,

---

¹⁵⁴ En la línia de Gillespie, ens adonem que Andrade també considera que la situació de clandestinitat va ser un factor clau per a la radicalització del PSOE, però també suma el factor competència, el qual pressionava al PSOE perquè adquirís més proclames de la nova esquerra si pretenia equiparar al PCE i rivalitzar als altres partits socialistes. Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 40-41.

¹⁵⁵ De fet, en la línia d'aquesta tesi sobre influència contextual, Andrade planteja que el PSOE pretenia, mitjançant l'adopció de tesis de la nova esquerra, sobrepassar al PCE i la seva doctrina eurocomunista. Seguint amb el seu argument, ens diu que el PSOE pretenia jugar amb tesis combatives, les quals semblaven atractives de cara a l'esquerra i part de la societat espanyola, per tal de desprendre's de l'aire de moderació que l'havia acompanyat durant anys; i precisament un moviment a la inversa és el que feia el PCE, que pretenia mostrar-se moderat i esvair els aires radicals que se li havien atribuït. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 20; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 335; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 129.

per unes sigles històriques o per una presència contínua a la premsa mostrant-se com a força de progrés, el fet és que el PSOE[R] al 1976 acumulava uns 9.000 afiliats, on més de 7.500 eren de l'interior. Tot plegat, també, aniria modificant progressivament la quota de poder de cada territori: si bé els bascs i asturians havien tingut força pes històricament, ara noves federacions, com la andalusa i la valenciana, començaven a sumar afiliats. La necessitat d'augmentar la militància per equiparar-se a altres partits socialistes europeus però la pressió dels sectors veterans de voler prioritzar la qualitat de l'afiliat a la quantitat d'afiliats va provocar disputes durant mesos en el si del partit¹⁵⁶. En sí, Gillespie ja apunta com aquest fenomen ja s'havia viscut en bona part d'Europa: els partits socialistes havien passat de l'afiliació activa, disciplinada i compromesa i, també, d'entendre el socialisme com a ideologia per cultivar en la teoria i dur a terme a la pràctica, a ser partits electoralistes, amb el militant relegat i amb uns dirigents que, mitjançant els mitjans de comunicació i els mitjans de comercialització, volen el contacte directe amb el votant; és a dir, la conversió d'un partit socialista clàssic a un partit progressista "*atrapa-todo*" o "*catch-all*"¹⁵⁷. El PSOE[R], malauradament, va optar per la segona opció, permetent que la barrera per afiliar-se al partit cada cop fos més fina. No obstant, tot sigui dit, no tothom que llavors i més endavant es va afiliar al PSOE el podríem classificar com a "*español medio*", sinó que també hauríem de valorar les contínues fuites entre partits socialistes, cosa que comportava que qui arribava al PSOE renovat a vegades portava una motxilla política¹⁵⁸.

Ara bé, arribats a aquest punt, caldria recuperar un dels factors, possiblement un dels principals, que va portar al PSOE[R] fins aquesta situació. Del 1974 al 1976 el PSOE[R] va passar de 19 a 54 federacions¹⁵⁹, de 3.586 a 9.141 afiliats cotitzants¹⁶⁰, de dos alliberats a cinquanta i d'un despatx laboralista a quaranta; a més, també es va permetre la consolidació d'unes oficines centrals, compartides amb UGT. També, tot i que no

---

¹⁵⁶ De fet, Mateos ja apuntava com aquest dilema, entre molts afiliats i bons afiliats, ja va emergir al principi de l'exili. En aquell moment es va optar per tenir pocs i bons afiliats. Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 6-8; Bernardo DÍAZ NOSTY, op. cit., pp. 42-44.

¹⁵⁷ Richard GILLESPIE, op. cit., p. 314; Hans-Jürgen PUHLE, "Los socialistas y la consolidación de la democracia en España y Portugal", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *Transición y democracia. Los socialistas en España y Portugal*, Madrid, Fundación Pablo Iglesias, 2015, pp. 13-26.

¹⁵⁸ De fet, Mateos ja ens apunta com hi va haver contínues fuites, que podríem considerar creuades, entre el sector renovat i el sector històric del PSOE. Abdón MATEOS, "El PSOE de Felipe González. La transformación del partido", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, op. cit., pp. 367-388.

¹⁵⁹ Aquesta xifra és segons Gillespie, mentre que Antonio Muñoz parla del pas de 27 a 49 comitès provincials en mig any; la diferència entre 49 i 54 comitès desconeixem a què es deu. Richard GILLESPIE, op. cit., p. 336; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, op. cit., p. 250.

¹⁶⁰ Richard GILLESPIE, op. cit., pp. 304 i 334.

disposem de xifres, sabem que es va multiplicar: el nombre d'exemplars de *El Socialista*, propaganda, material pels afiliats, cursos de formació genèrics, cursos a l'estranger sobre disseny i comunicació, beques i estudis sobre la societat espanyola, locals, material divers i personal d'administració, entre altres¹⁶¹. També, de cara a les eleccions, es va crear el *Instituto de Técnicas Electorales*¹⁶², per tal d'estudiar la societat espanyola i importar mètodes des d'Europa per captar vots, i es va poder gaudir d'un pressupost força còmode per tal d'encarar la cita electoral amb ambició¹⁶³. Tot plegat va ser possible, i va comportar una dependència evident¹⁶⁴, gràcies al suport de la socialdemocràcia alemanya, la qual directa o a través de la Fundació Friedrich Ebert, va canalitzar un impuls econòmic sense precedents en el PSOE renovat. Tot plegat, això sí, amb una sèrie de condicions, entre les quals estaven l'acord del full de ruta a seguir i el manteniment a ratlla dels sectors més radicals del partit; tot plegat, indirectament, comportava que la figura de Felipe González s'anés enrobustint, ja que era el principal interlocutor amb l'SPD i l'executor de cara al partit, cosa que podia utilitzar en benefici propi.

No obstant, el suport germànic no acaba aquí. Sabem que la policia franquista va estar permetent l'activisme de bona part dels líders socialistes, inclosos els del PSOE[R], per la pressió que exercia l'Europa Occidental i, especialment, la RFA a través de l'SPD; tot plegat, fins i tot, quan Franco vivia¹⁶⁵. Felipe González va poder fer gires per Europa per poder conèixer a líders socialistes i, a la vegada, visibilitzar la seva germandat europea; des de trobades formals fins a congressos, la seva presència es feia notar¹⁶⁶. Tant és aquesta desig d'equiparar-lo a altres líders europeus, que el mateix congrés de 1976 va

---

¹⁶¹ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 185-250.

¹⁶² Aquest organisme va ser de força utilitat pel partit, ja que va poder esbrinar amb els seus propis estudis que la societat espanyola era majoritàriament moderada, rebutjava el conflicte, rebutjava grans canvis a nivell econòmic i li fascinava Europa. A més, no va ser precisament l'únic institut titella al servei del partit, ja que més endavant es va crear el *Instituto de Investigaciones Económicas y Sociales Aplicadas*, estudis del qual van acabar influint en majoria al PSOE i a la UGT; de fet, un terç dels seus membres aviat van passar a ser assessors o tenir càrrecs. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, "La Fundación Friedrich Ebert y el socialismo español en la Transición", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, pp. 83-96; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 286.

¹⁶³ En tant a xifres, Santos Juliá afirma, segons les seves fonts, que la Fundació Ebert havia destinat uns 27 milions de marcs al PSOE en el període de 1976 a 1980 cosa que correspondria a uns 2.300 milions de pessetes. En canvi, Antonio Muñoz, emprant xifres d'altres estudis, situa aquest ajut entre 1.600 i 1.230 milions de pessetes; en tot cas, Muñoz afirma que tot pressupost inicial va ser superat amb escreix. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 469-470; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 261-264.

¹⁶⁴ En contra de l'argument d'Antonio Muñoz, sabem que Gillespie sosté que, arran de l'aparició de notícies la premsa sobre aquesta qüestió, es va engrandir la influència alemanya al PSOE. En un intent de treure pes a l'assumpte, de fet, l'arriba a considerar una teoria de la conspiració. En tot cas, l'hispanista sosté que, si bé sí que va haver suport alemany, no va ser decisiu ni va provocar la posterior moderació del PSOE. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 264-265; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 385-387.

¹⁶⁵ Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 453-461.

¹⁶⁶ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 188-189.

ser una posada en escena d'aquest suport: François Mitterrand, Olof Palme, Willy Brandt i altres líders europeus reconeixien aquest PSOE[R] i el recolzaven públicament; de fet, des de mitjans de 1975 el suport europeu a altres formacions socialistes espanyoles es va reduir fins a ser inexistent i, així, el PSOE renovat va guanyar un suport exclusiu i força atractiu. No obstant, els contactes facilitats per l'SPD no acaben aquí: el PSOE[R] va poder tenir contacte amb les autoritats franquistes per tractar el procés de transició i les postures de Felipe González eren tingudes en compte com si realment fos el representant espanyol de la IS¹⁶⁷. També, va poder contactar amb representants dels EUA i el mateix Juan Carlos de Borbón, nou monarca d'Espanya¹⁶⁸.

Tot plegat va fer augmentar la presència pública del PSOE[R] de manera vertiginosa i aquest era precisament l'objectiu. Mentre que l'únic partit que podia fer ombra al PSOE[R] era el PSP pel seu conegut líder, Tierno Galván, els contactes que tenia aquest no eren del tot equiparables. La conquesta de l'espai públic, en forma d'activitats o de visibilitat a la premsa, va ser una prioritat de cara a unes eleccions imminents. I el partit que portava avantatge en aquest sentit era el PSOE de Felipe González.

Imatge 5 - Felipe González, François Mitterrand i Willy Brandt durant el Congrés del PSOE de 1976

Font: Fundació Felipe González

A més, va ser entrat l'any 1977, quan es va procedir a legalitzar als partits polítics de la clandestinitat, que es va obrir un nou front, en el qual els contactes internacionals del PSOE[R] van ser determinants. Un cop les "associacions polítiques" podien "pasar por ventanilla" per registrar-se i així ser legals i fer activitats amb tot el dret vigent, es va

¹⁶⁷ Tret d'alguns moments puntuals, el PSOE i l'SPD van mantenir postures idèntiques i es donaven suport mutu, pel que el règim franquista es trobava sovint amb un socialisme europeu cohesionat. Un dels moments en què van haver diferències de criteri i tot plegat es va fer notar va ser envers la Llei per a la Reforma Política, que l'SPD demanava que es donés suport a la iniciativa i el PSOE va optar per l'abstenció. També, recollim el testimoni d'Areilza, ministre d'afers exteriors durant el segon i últim gabinet d'Arias Navarro, per evidenciar la pressió exercida des de Bonn, RFA, en favor del PSOE[R]. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 202-206; Jose María AREILZA, *Diario de un ministro de la monarquía*, Barcelona, Planeta, 1977, pp. 47, 122, 156.

¹⁶⁸ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 259-260; Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, p. 46.

obrir un plet força tens en el moment que dos PSOE van demanar la seva legalització amb un mateix nom; i, de fet, el problema raïa en què el primer en sol·licitar la legalització va ser el sector històric. Segons el procediment administratiu, primer s'havia de resoldre un i després l'altre, essent l'ordre d'arribada un factor a tenir en compte; si tots dos tenien tota la documentació en regla, tenien el mateix dret a dir-se com havien demanat, però l'ordre d'arribada seguia sent un factor determinant. El fet és que el partit perjudicat per aquest procediment havia de ser el que tenia més bons contactes i, per tant, el que podia exercir una pressió més fort. Tot plegat va suposar discussions sobre ètica i alta política entre diversos ministres del govern Suárez, fins que finalment van resoldre que, pel moment polític, s'afavoriria al PSOE[R] fent una pirueta que vulnerava el procediment administratiu, però que permetia al sector renovat del PSOE tenir en exclusiva les sigles històriques i, en conseqüència, seguir amb un bon clima polític la transició a la democràcia¹⁶⁹. El que es buscava des del PSOE[R] i es va aconseguir era capitalitzar les quasi centenàries sigles del partit, convertint-les gairebé en una marca registrada i aprofitant tota la memòria històrica que les acompanyava. És per això que mesos més tard s'iniciaria un plet, amb les degudes tensions polítiques entre PSOE[R] i govern, en contra de la legalització del sector històric del PSOE sota les sigles *PSOE (Histórico)* o *PSOE (Sector Histórico)*; el que volia el PSOE de Felipe González era que no hi hagués cap confusió a l'hora de votar i que ningú aprofités la memòria del partit, la qual volien en exclusiva. Aquest plet s'aniria allargant i connectant fins 1983, quan el sector històric del PSOE va passar a denominar-se *Partido de Acción Socialista* (PASOC). El fet és que, si bé en algunes ocasions la premsa diferenciava els dos sectors del PSOE posant-los un complement al costat de les sigles, molt aviat es va perdre aquest costum i es va passar a identificar, tal i com deia la llei d'associacions polítiques, el PSOE amb el PSOE de Felipe González. El PSOE[R] havia passat a ser conegut com a PSOE pels seus iguals, per l'Estat espanyol i per la majoria de la societat espanyola.

En paral·lel a aquests fets, si observem més enllà del partit en qüestió, ens adonem que el ritme polític de la Transició va passar d'una lentitud desesperant a una intensitat remarcable. El govern d'Arias Navarro, el primer encarregat de dur a terme la transició a la democràcia, va mostrar ben aviat la disparitat d'opinions en el si del seu propi gabinet, com ara amb personalitats com Fraga i Areilza, i va fracassar en el seu intent de fer una

---

¹⁶⁹ Entrevista a Amadeo Calzada datada el 22 de agosto de 2017; Rodolfo MARTÍN VILLA, *Al servicio del Estado*, Barcelona, Planeta, 1984, pp. 67-70; Alfonso OSORIO, *Trayectoria política de un ministro de la Corona*, Barcelona, Planeta, 1980, pp. 280-281.

democràcia "*a la española*". No obstant, l'oposició també va fracassar en el seu intent de dur a terme una ruptura democràtica: l'exemple de Carrillo fent fallida en el seu intent de vaga general un cop va morir el dictador, va demostrar que la societat espanyola era més aviat moderada¹⁷⁰, que l'oposició no tenia prou força per dur a terme una revolució a l'estil portuguès i que el següent pas era el diàleg amb el govern per accelerar i controlar des de fora el procés de transició. El PSOE, tot i sostenir inicialment una tesi semblant a la del PCE, també va optar per aquesta opció i, fruit d'aquesta coincidència estratègica va néixer la *Platajunta* i, posteriorment, la *Comisión de los Nueve*. Efectivament, amb Suárez, molt més decidit en el projecte de transició, el contacte amb l'oposició va millorar notablement i, tot i les desavinences en relació a la Ley para la Reforma Política, entre altres qüestions, el resultat assolit va rebre el vistiplau de bona part de l'oposició.

En tot cas, crida l'atenció com el projecte mobilitzador de l'esquerra espanyola, que, almenys en la teoria, pretenia enderrocar el règim i aixecar un sistema nou, va fracassar estrepitosament. El factor pressió des de baix, majoritàriament en mans del PCE i CCOO, va fer-se notar en moments puntuals, però va anar in crescendo. En canvi, va ser en els contactes des de dalt que es va poder vertebrar el nou règim¹⁷¹; postura, d'altra banda, no tan diferent de la que tenia pensat prendre Llopis en temps del seu lideratge del PSOE¹⁷². És a dir, en el ben entès que l'objectiu de l'oposició era assolir una democràcia liberal, el procediment fins arribar a aquesta, mentre tingués uns mínims formals, no tenia tanta importància¹⁷³. Tot plegat, sens dubte, es deu a la situació que cap de les dues parts, govern i oposició, podia dur a terme una transició sense el reconeixement de l'altra part. No obstant, va ser fruit dels contactes des de dalt que es va determinar la fisonomia del règim encara vigent, en el sentit que es van posar determinats debats damunt la taula i no altres; és a dir, no només es va condicionar el procediment en aquests contactes des de dalt, sinó que també es va sentenciar part del resultat. I tot plegat, evidentment, jugant

---

¹⁷⁰ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 260-265; Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, p. 177.

¹⁷¹ Sobre aquesta transició feta des de dalt, destaquem el treball d'Águila, el qual ja apunta el grau de desconeixement de la societat sobre el procés, a la vegada que destaca el mar de sentiments amb el que es mou la societat, i, també, com fruit del consens i pactes des de dalt es van fer minvar les mobilitzacions i part del teixit associatiu. De fet, arriba a parlar de ciutadania espectadora del procés, ja que es calcula que llavors només un 5-6% de la població participava en política, i, també, de "*encapsulamiento de lo público*". Fruit de la manca de transparència i del desig de deixar la societat a les seves cases mentre es duia a terme el procés polític, es va poder imposar la idea que resultat era el millor i no hi havia cap alternativa. Ricardo de AGUILA, *El discurso político de la transición española*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1984, pp. 126-245; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 262.

¹⁷² Gillespie, en canvi, dirà que el PSOE[R] no va desitjar que es fes una transició des de les elits, sinó que va donar-se així per la successió de fets ocorreguts. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 322.

¹⁷³ Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 463-467.

amb el concepte de "ruptura", el qual va passar a tenir nous complements, nous significats atribuïts i noves personalitats que se l'apropriaven¹⁷⁴.

Finalment, un últim episodi que cal tractar abans de saltar a la legislatura constitucional, és la campanya electoral. Com ja hem avançat abans, el PSOE de Felipe González va fer cas omís a les resolucions adoptades en el congrés de 1976 i, en canvi, va fer un programa electoral d'allò més moderat; quedaven enrere, per tant, les idees autogestionàries, les nacionalitzacions i el vocabulari marxista, i s'oferien mesures de caire socialdemòcrata com ara una reforma fiscal i una ampliació de la sanitat i educació¹⁷⁵. L'objectiu de cara a les eleccions, almenys per la cúpula dirigent, era oferir una alternativa a Suárez des del progressisme i sense grans canvis¹⁷⁶; i, per sort, va

disposar de més temps i més recursos que altres forces polítiques¹⁷⁷. En la seva contra tenia a, segons dades de la IS, 23 grups socialistes que s'anirien aliant per tal d'ocupar l'espai sociopolític socialista, on els principals rivals serien la FPS i el PSP, els quals van presentar-se en forma de coalició; a això li hauríem de sumar el temible PCE, que havia de traduir el suport social que tant de temps l'havia engrandit en sufragis per saltar a la política institucional¹⁷⁸. El PSOE, tot i això, es va sentir prou fort com per anar en solitari a les eleccions; és a dir, presentant-se la seva pròpia marca. Això, cosa que podia semblar que només podia portar-li problemes que beneficis, per la resistència d'altres forces a renunciar a la seva identitat partidista, no

Taula 1 - Despesa dels partits en les eleccions generals de 1977 segons el que van declarar a la Junta Electoral Central (en milions de pessetes)	
Alianza Popular	538,1
Partido Comunista de España	108,2
Partido Socialista de Canarias	0,6
Partido Socialista Galego	1,5
Partido Socialista Obrero Español	297,9
Partido Socialista Obrero Español (Sector Histórico)	36,5
Partido Socialista Popular	27,1
Partit Socialista Unificat de Catalunya	32
Partido Socialista Vasco	8
Socialistes de Catalunya	40,6
Unión de Centro Democrático	882,9
Font: Resolució de la JEC de 13 de juliol de 1978, BOE, número 170, de 18 de juliol de 1978.	

¹⁷⁴ Ricardo de AGUILA, *op. cit.*, pp. 126-245.

¹⁷⁵ De fet, aquestes mesures econòmiques van rebre les degudes crítiques des de sectors de l'esquerra i des de dins del mateix partit, però la cúpula dirigent les va justificar fent al·lusió a la crisi econòmica que travessava el país i la necessitat d'assentar la democràcia. L'argument, sens dubte, era força convincent, si no fos perquè la línia de política econòmica que oferiria el partit en els propers anys era força similar. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 307-310.

¹⁷⁶ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 305-306.

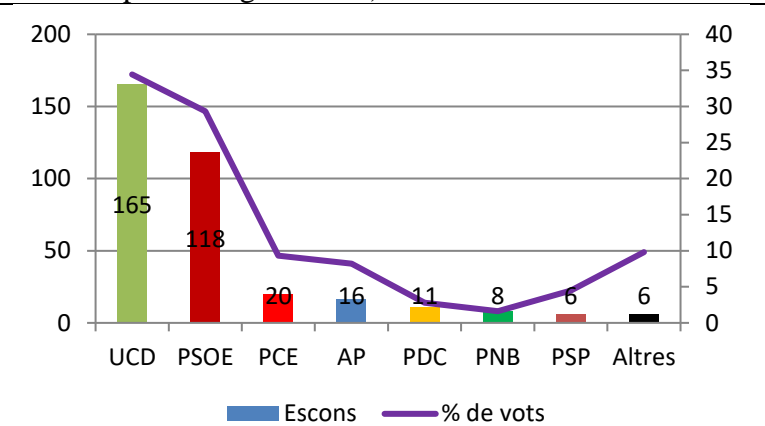
¹⁷⁷ Per exemple, en tant al temps que referim, sabem que el PSOE va ser legalitzat 50 dies abans que el seu principal competidor dins l'esquerra, el PCE, cosa que explotaria en benefici propi. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 338.

¹⁷⁸ Santos JULIÁ, *op. cit.*, p. 505.

va impedir que d'altres es sumessin, com és el cas del PSC (Congrés) de Reventós i de part de *Convergència Socialista de Madrid*. A més, sabent els suports que tenia darrere i amb sondejos donant-li un 25-30% dels vots¹⁷⁹, no ens hauria d'estranyar que optés per aquesta postura.

També, val la pena mencionar algunes dels fets que possiblement van marcar aquesta campanya. En primer lloc, sabem que el PSOE va presentar el seu programa econòmic als empresaris com a mostra de bona voluntat i aquests es van quedar prou satisfets tenint en compte les resolucions de l'últim

Fig. 1 - Resultat de les eleccions generals de 1977 (en escons i percentatge de vots)

Font: *Ministerio del Interior*.

congrés del partit. En segon lloc, sabem que van haver crítiques cap a la cúpula del partit per adjudicar arbitràriament les candidatures provincials a les eleccions i vulnerar la voluntat de les bases¹⁸⁰; a més, també van sorgir crítiques per l'evident exaltació de Felipe González com a líder i pel ferri missatge que havien d'aprendre's els candidats¹⁸¹. En tercer lloc, cal destacar l'àmplia varietat de mitjans per arribar a la gent que van emprar, segurament gràcies a l'estudi electoral fet per l'institut titella abans mencionat i les recomanacions de l'SPD: cartells, murals, pegatines, pòsters, díptics, anuncis¹⁸² i fins a 4.000 mítings¹⁸³; de fet, per fer tants mítings en tan poc temps, van haver d'emprar un avió per estalviar temps de desplaçament. En quart lloc, sembla ser que el PSOE va

¹⁷⁹ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 235-237.

¹⁸⁰ Aquesta versió, en la línia de la que afirma Castellano, contrasta amb la biografia de Felipe González que hem consultat, des d'on s'afirma que les candidatures es van decidir en les mateixes províncies. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 268-275; Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, pp. 111-112; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 298.

¹⁸¹ En la biografia de Felipe González consultada, en canvi, es parla d'una sèrie d'orientacions des de la cúpula socialista als candidats de tot el territori. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 477-483; Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, pp. 114-115.

¹⁸² Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 480-483.

¹⁸³ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 339.

admetre que rebia fons alemanys, però ho va justificar fent referència a un suposat altruisme per part de l'SPD i, també, a l'exclusió dels bancs a l'hora d'atorgar crèdits¹⁸⁴.

Finalment, el resultat de les eleccions no va agafar per sorpresa a ningú del PSOE[R]: tot i que la premsa menyspreava la seva candidatura, els estudis del partit ja els preparaven per un resultat així. I tot plegat no feia més que confirmar allò que més havien desitjat: s'havien convertit en l'alternativa del govern i, també, en una força indispensable per enllestir la transició a la democràcia. No van ser igualment rebuts per la resta de partits socialistes que es van presentar, que van veure que, tot i que havien fet coalicions per augmentar possibilitats, el vot va quedar força concentrat.

2.3.2. Cap a la Constitució i a la integració socialista (1977-1978)

En qüestió d'un any, no només es va poder assolir un nou text constitucional a partir del qual regir la vida de la societat espanyola, la qual es veuria immersa de nou i després de 40 anys en una democràcia liberal, sinó que també es va donar un replegament de bona part del socialisme espanyol. I tots dos fets tindran com a figura indispensable el PSOE de Felipe González, que era cap de l'oposició i nucli absorbent de partits socialistes a parts iguals.

En tant a la qüestió del procés de reagrupament del socialisme espanyol, deduïm que les eleccions de 1977 van esdevenir un tallafocs important. Si bé de cara a les eleccions les polèmiques entre partits socialistes es van deixar força al marge per tal de fer coalicions, cosa que preveïen que comportaria obtenir representació més fàcilment i costejar millor la campanya¹⁸⁵, no va donar els resultats esperats. I no només no va donar els fruits esperats, sinó que va provocar el desmantellament de molts d'ells: econòmicament i moralment havien rebut un cop molt fort i no tots ho van poder resistir; de fet, no es tractava només de mantenir les diferents formacions polítiques com a tal, sinó evitar les fuites d'afiliats. Davant aquest escenari, diverses directives van optar per una opció més sensata: la incorporació al PSOE. És a dir, l'escenari socialista no s'havia vist prou replegat, que encara quedaria més nítid després d'aquest acostament al PSOE. I, evidentment, el PSOE, coneixedor d'aquesta realitat, es mostrarà obert a rebre nous

---

¹⁸⁴ Sobre aquesta hipotètica exclusió dels bancs, que s'hauria de veure si aquesta exclusió es va mantenir en els propers anys, diu Juliá que entre els bancs més conservadors estaven el Santander i el Banesto, mentre que entre els més flexibles trobem el Popular, el Bilbao i Caja Madrid. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 480-483.

¹⁸⁵ Sobre aquest fet, val la pena citar textualment a Gillespie: "*Entonces [para las próximas elecciones], las consideraciones financieras y las alianzas pragmáticas se hicieron más urgentes, y las polémicas dentro del campo socialista se convirtieron en un lujo*". Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 326.

afiliats i absorbir diferents formacions abans adversàries. Això sí, amb una posició preminent i només permetent que alguns dels seus dirigents estiguessin ben col·locats en les llistes de les properes eleccions generals i municipals.

Els casos més sentits seran el PSP i la FPS, encara que seran casos ben diferents. El PSP segurament és dels més ben posicionats quan es va decidir integrar al PSOE; fins i tot, ens adonem que tot plegat es vestirà de "fusió", quan més aviat es tractava d'una absorció¹⁸⁶. Havent viscut un debat intern en què les bases majoritàriament eren proclius a l'acord amb el PSOE i, per exemple, el seu líder, Tierno Galván, confiava en poder seguir en solitari, finalment es va optar per la integració; Tierno Galván, fruit de l'acord, passava a ser President d'honor del PSOE i candidat per l'alcaldia de Madrid. No obstant, trobem sectors que no van acceptar aquesta incorporació a la formació de Felipe González i van decidir seguir el seu propi itinerari, com és el cas del secretari general Raúl Morodo¹⁸⁷. En canvi, la FPS, ja amb tensions i fugues d'abans, s'anirà disgregant i els diferents partits s'aniran adherint al PSOE, augmentant el seu teixit regional de manera considerable. Com a cas particular, entre altres, trobem al sector de Rojas Marcos, des del socialisme andalús, que es va negar a la integració al PSOE i, fins i tot, va presentar batalla al PSOE en les properes eleccions generals.

En canvi, un cas especial d'integració al PSOE va ser el del socialisme català. Aquest, que sumava fins a quatre formacions socialistes no nacionalistes, va aconseguir que tres d'elles es fusionessin i, després, es federés al PSOE, mantenint un estatus especial. Mentre que el PSP català es va quedar al marge del procés, la federació catalana del PSOE, el PSC-Congrés i el PSC-Reagrupament, van arribar a un punt d'entesa i, fruit d'això, naixerà el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC). Certament, el procés no va ser fàcil, a causa dels interessos partidistes, però al final va rebre també el vistiplau del PSOE de Felipe González; de fet, posats a ser clars, tampoc seria fàcil la convivència de les diferents famílies socialistes catalanes durant els primers anys¹⁸⁸.

---

¹⁸⁶ Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 514-515; Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 140-141.

¹⁸⁷ De fet, calcula Gillespie que al voltant de la meitat dels afiliats del PSP, uns 8.000, no es van afiliar al PSOE. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 346-348.

¹⁸⁸ Per conèixer la trajectòria del socialisme català després de la Guerra Civil, recomanem la lectura de Martín Ramos. José Luís MARTÍN RAMOS, "Los primeros pasos del Partit del Socialistes de Catalunya. Del Partit Socialista de Catalunya al PSC (PSC-PSOE)", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, pp. 47-62.

També es va donar el cas de sectors de partits que van decidir fer el pas en solitari, pel que pròpiament no es va donar una integració formal al PSOE. És el cas, per exemple, del PSOE(H), el qual va tenir fuites importants de militants; el cas més sonat és el de José Prat, que va passar de la presidència del sector històric a candidat del senat del sector renovat en les properes eleccions generals¹⁸⁹. Això sí, tot sigui dit, el fet que l'arribada de militants del sector històric del PSOE(H) fos en forma de degoteig, i no de pacte, va provocar que fossin pocs els càrrecs que se'ls va oferir¹⁹⁰. D'altra banda, i avançant-nos als fets, en els propers anys també s'anirien donant fugues en el sentit contrari, del PSOE al PSOE(H), pel que alguns consideraven una deriva dirigista i antidemocràtica del PSOE de Felipe González.

En tot cas, el fet que hi hagués aquesta migració de socialistes cap al PSOE també va comportar que la seva estabilitat, ja tocada de per si, es veiés alterada. Aquests socialistes nous no eren precisament com un ciutadà progressista que s'afiliava al PSOE per sumar-se a la causa, però sense tenir gaire idea del seu recorregut; els socialistes amb motxilla política aportaven tot allò que abans els havia distanciat del PSOE. Per tant, bona part d'ells es consideraven marxistes i/o havien passat per la universitat, a diferència de part de la ciutadania espanyola que s'afiliava al partit; a més, a nivell específic, caldria tenir en compte com els antics membres de la FPS pressionarien perquè l'estructura del PSOE fos més de caràcter federal¹⁹¹.

Arribats a aquest punt, cal tenir en compte com en un mateix partit començaran a conviure socialistes que, si bé tenen trets en comú, manifesten cultures polítiques diferents. En primer lloc, tenim el sector més veterà, de perfil obrer, amb aires conservadors en tant a què entén per socialisme i amb caràcter més aviat moderat tant a acció política. En segon lloc, trobem aquella generació que es nodrí de les idees de la nova esquerra i que, des d'un perfil de professional liberal, sap combinar l'expressió radical amb la pràctica moderada. En tercer i últim lloc, apareix l'"español medio", com a ciutadà espanyol, amb característiques socioeconòmiques ben diverses i sense gaire

---

¹⁸⁹ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 343-344.

¹⁹⁰ Mateos ens aporta xifres sobre el que es va calcular que va aportar cada formació socialista en forma d'afiliació: segons les dades que ens facilita, el PSOE(H) va aportar entre 700 i 800 militants, el PSP uns 4.000, els socialistes convergents de Madrid uns 50 i la FPS entre 200 i 300 nous. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 344-345; Abdón MATEOS, "La Transición del PSOE en perspectiva europea: socialismo y modelos de partido en el sur de Europa", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, p. 33.

¹⁹¹ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, p. 52.

activisme polític, que creu en l'opció socialista, en un sentit normalment moderat, com a via per a assolir la democràcia i el benestar¹⁹²; és a dir, aquest perfil no acostuma a veure tant el socialisme com a transformació de la societat, sinó com a mètode per a millorar-la, cosa que venia de l'exemple socialdemòcrata europeu. Totes tres cultures, amb la tercera amb especial auge, es va veure en una mateixa organització, cosa que va comportar les degudes tensions i discussions. A més, més enllà d'aquesta classificació esquemàtica de tres subcultures, caldria veure la quantitat de matisos que aquestes engloben, essent les qüestions republicana, territorial i identitària, entre altres, focus de creixents desacords. I, a tot això, si bé la segona subcultura que aquí hem mencionat és la que s'havia tornat hegemònica, ben aviat començaria a grinyolar davant l'actuació de la cúpula socialista.

També, a banda de les qüestions de diferències culturals, començaran a haver certes inquietuds, que es sumaven a crítiques ja fetes cap al nucli dirigent, en relació a les candidatures de les properes eleccions. Afiliats amb llargues trajectòries veurien com des de dalt s'anaven col·locant, a mesura que anaven arribant els socialistes nous i d'altres formacions, els futurs candidats, cosa que arribava a incomodar a persones que havien lluitat durant anys pel socialisme. Per tant, diferències de diversos tipus s'anirien sumant i generant tensió entre els militants socialistes¹⁹³. En definitiva, l'eixamplament de les bases del PSOE també es convertiria en un problema per aquest partit que tot just feia uns mesos havia sortit oficialment de la clandestinitat.

Pel que fa a la seva activitat institucional, sabem que des del principi el PSOE de Felipe González va optar per una oposició responsable. Per exemple, la col·laboració del PSOE en els pactes econòmics i socials, amb els Pactes de la Moncloa com a màxima expressió, per donar una certa estabilitat al govern van ser una autèntica mostra del que es diria "visió d'Estat". Evidentment, fins arribar a aquests acords, el PSOE va ser un dels que millors posicionats estava per combinar, tal i com havia fet durant els últims temps

---

¹⁹² Lluny de voler pensar malament, i recollint les afirmacions i dades de Gillespie i Mateos, caldria tenir en compte que també hi havia persones progressistes que es van afiliar al PSOE en busca de tenir càrrecs públics aprofitant la marca política. Així ho dona a entendre Gillespie i, segons les dades de Mateos, una quarta part de la militància va ostentar un càrrec públic durant els primers anys de democràcia. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 342-343; Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 53; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 142.

¹⁹³ Pel que fa a aquest tema, Mateos considera que la majoria de problemes tindrien relació amb diferències generacionals, ideològiques i socials. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 55-57.

de la clandestinitat, la pressió i la negociació¹⁹⁴. No obstant, en contra del que s'esperava la cúpula del PSOE, qui va capitalitzar aquest ambient de consens en les properes eleccions va ser precisament el govern.

També, un dels exemples de major consens parlamentari va ser l'aprovació de la constitució; això no treu, no obstant, que hi haguessin les degudes tensions i les corresponents polèmiques. De fet, el més conegut dels episodis protagonitzat pel PSOE va ser la seva actitud en relació a la forma d'Estat. La constantment reivindicada i defensada identitat republicana del PSOE es va haver de debatre entre una postura intransigent, a la vegada que coherent, que hagués dut a punt mort la negociació i una que cedia pel bé de la democràcia que estava a punt de néixer a la vegada que renunciava als seus principis. En les últimes dècades el PSOE havia reivindicat la celebració d'un referèndum específic que determinés quina era la forma d'Estat que volien els espanyols, si una república o una monarquia; no obstant, tenint ja a un rei coronat, vigilant el procés, amb el control de l'exèrcit i amb un bloc postfranquista lleial, aquest referèndum no era viable. Finalment, es va seguir la postura de Gómez Llorente, qui va proposar votar en contra de la monarquia en la comissió constitucional i, en canvi, abstenir-se en la votació de les corts. Simbòlicament, el PSOE havia donat batalla sense que això bloquegés el procés cap a una democràcia, i ja és més del que havia fet el PCE; no obstant, les crítiques que va rebre per aquesta cessió, en part des de les seves files, van ser considerables¹⁹⁵. L'altre tema espinós va ser el relacionat amb la qüestió territorial, en el qual el PSOE va haver de debatre's entre diverses opcions: una centralista d'acord amb la seva tradició, una federal d'acord amb les demandes de les noves generacions o un projecte autonomista que recordava a la Segona República i era un punt mig; a més, dins aquest últim punt, es plantejava l'atorgament d'autonomies a les nacionalitats històriques i, d'altra banda, la generalització de les autonomies a tot el territori, amb l'afegit de debatre si es reconeixien certes nacionalitats o si es parlava de regions com a calaix de sastre. Finalment, renunciant al projecte federal que havia estat sostenint en els últims anys, el PSOE va permetre el

---

¹⁹⁴ També, a banda de ser la principal força parlamentària després d'UCD, ens adonem que, des de l'inici de la transició, el PSOE va saber aprofitar la seva imatge de força progressista no extrema, cosa que el col·locava en una posició millor per arribar a una entesa. Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 486-490; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 320; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 143; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 263.

¹⁹⁵ Santos Julià recull una cita de Felipe González que ens resulta força il·lustrativa: "*Nuestro partido es republicano, pero nuestra posición no es beligerante, es simplemente definitoria*". Santos JULIÀ, *op. cit.*, p. 500; Alfonso PALOMARES, *Felipe González: el hombre y el político*, Barcelona, Ediciones B, 2005, pp. 65-70; Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, p. 58.

projecte autonòmic i la distinció entre regions i nacionalitats. Tot i això, la qüestió territorial agafaria més importància durant els pròxims anys¹⁹⁶.

2.4. Reorientació: el nou PSOE (1978-1982)

Un cop assolit l'èxit electoral i una nova constitució, el punt de mira es va posar en aconseguir el govern. Si bé al 1977 es va parlar d'una victòria simbòlica del PSOE, ja que, si bé no havia aconseguit ser primera força en les votacions, havia arribat a la segona posició amb força pronòstics en contra, el següent pas era convertir aquesta victòria simbòlica en efectiva. No obstant, per aconseguir això, el partit es va proposar eixamplar el seu electorat tirant cap a on tot indicava que estava la major part de la societat espanyola, el centre¹⁹⁷. El problema que sorgí és que, mentre que la cúpula del partit havia iniciat mesos enrere aquest nou itinerari, la militància seguia convençuda en tot allò que s'havia afirmat en l'últim congrés, cosa que va acabar provocant una crisi dins el partit.

Un partit que havia conservat força bé la seva fisonomia obrera clàssica, tot i la incorporació d'unes noves generacions intel·lectuals durant la segona meitat del franquisme, va veure com a poc a poc va anar transformant-se en un partit socialista d'estil europeu. Aquesta tendència va ser prou coneguda per la directiva socialista i no només no es va posar cap remei per intentar fer una transició més digerible per qui havia sostingut el partit durant tota la dictadura franquista, sinó que tot apunta que es va voler accelerar. Sota la bandera de la identificació marxista del partit, tot un conglomerat de crítics contra la comissió executiva liderada per Felipe González van decidir presentar batalla per fer que el partit seguís la seva trajectòria centenària i no caigués en el dirigisme ni es deixés portar pels cants de sirena de la socialdemocràcia.

L'agonia d'aquest intens combat va allargar-se mesos i va acabar amb una derrota estrepitosa del sector crític. El sector vencedor, en canvi, va intentar maquillar aquesta traumàtica reorientació a la vegada que realitzava les purgues pertinents; finalment, tot s'anava acomodant als desitjos d'una de les figures més fortes que havia engendrat el socialisme espanyol: Felipe González. Al seu costat, tindria a estrets col·laboradors que anirien acompanyant-lo durant els pròxims anys¹⁹⁸.

---

¹⁹⁶ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, op. cit., pp. 47-52; Santos JULIÁ, op. cit., pp. 490-505.

¹⁹⁷ Santos JULIÁ, op. cit., p. 516.

¹⁹⁸ Richard GILLESPIE, op. cit., p. 351.

2.4.1. Repensar el partit: continuïtat o canvi (1978-1979)

Un cop aprovat el text constitucional i amb uns pactes en matèria política i econòmica signats, que de facto esdevenien l'estabilitat del procés, el PSOE va canviar de postura per una més combatent. L'objectiu, sens dubte, era arribar al govern en les properes eleccions, les quals demanaven insistentment a Suárez¹⁹⁹. No obstant, per assolir aquesta meta, no només van voler exercir pressió al govern, sinó que també es va voler repensar la identitat del partit i la seva pròpia imatge²⁰⁰.

El PSOE, si bé ja s'ho ensumava abans de les primeres eleccions, aviat va detectar que el major nombre de votants s'ubicaven en el centre de l'espectre polític. Si bé ja s'havia guanyat a bona part del votant d'esquerra moderada, deixant a la seva esquerra als votants del PCE, el major nombre de vots es trobava on s'havia col·locat UCD. Per això, per la propera cita electoral havia d'aconseguir treure-li al partit en el govern els votants del seu flanc esquerre. No és casualitat que el PSOE comencés a coquetejar amb el sector socialdemòcrata d'UCD, encapçalat per Fernández Ordóñez, per tal que canviés de bàndol²⁰¹. No obstant, si el que volia el PSOE era conquerir el votant de centre, en opinió de la seva cúpula, el que havia de fer era canviar la seva imatge. I una de les coses que havia fet més mal al partit, segons ells, en les passades eleccions era sostenir la seva identitat marxista²⁰²; és a dir, no havia estat suficient la mostra de moderació en el programa electoral i en els diferents mítings, sinó que pel següent congrés s'havia d'esmenar allò més radical. Això sí, ja es sabia que aquest gir l'enfrontaria amb bona part de la militància, que havia begut fins aquell moment de la cultura política vinculada a la nova esquerra.

La cúpula del PSOE, a la vegada que prenia aquesta decisió de gir cap al centre, era conscient que estava mirant més pels seus votants que pels seus propis militants, tot i que aquests eren els que sostenien l'organització. De fet, era una mostra més de com el

---

¹⁹⁹ Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 311.

²⁰⁰ Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 146-147.

²⁰¹ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, p. 57; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 312.

²⁰² En una biografia de Felipe González feta a posteriori, trobem que va més enllà: es diu que s'havia de superar l'"esquematisme" marxista del segle XIX i aprendre a conviure amb l'economia de mercat, ja que històricament un règim sense economia de mercat, eufemisme de capitalisme, havia conduït a un règim autoritari. Sens dubte, no hem de perdre de vista que és un document posterior als fets i amb una intencionalitat clara, però, d'altra banda, invita a la reflexió. José Félix TEZANOS, *op. cit.*, pp. 78-87; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 517-518; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 313; Alfonso PALOMARES, *op. cit.*, pp. 117-131.

partit en qüestió s'estava convertint en un *catch-all*; o sigui, un partit electoralista²⁰³. També, aquest gir no es produeix en un moment casual ni d'una forma qualsevol. Tot just el PCE havia viscut un dels seus episodis més delicats de la seva existència, resolent en un congrés la renúncia a la identitat leninista del partit, Felipe González en una declaració reflectida a la premsa afirma que creia convenient que el PSOE deixés d'afirmar-se marxista i és per mostrar-se més transversal dins l'òrbita progressista²⁰⁴. És a dir, tot plegat va ser una operació que buscava que l'atenció es centrés de nou en el PSOE i que visibilitzés, un cop més, com el seu líder era partidari de la moderació²⁰⁵.

No obstant, a l'hora d'estudiar quest fet, que té el tret de sortida al 1978 i es resoldrà durant els dos congressos de 1979, caldria tenir en compte les dues principals variables: el lideratge de Felipe González i l'evolució de les bases del partit.

En tant a la primera qüestió, és evident que una persona que havia assumit les màximes responsabilitats i la màxima representativitat del partit durant cinc anys havia passat a ser identificat amb el partit; dit d'una altra manera, el partit havia sortit de la clandestinitat amb una cara visible i aquesta cara visible era la mateixa que havia participat a les eleccions. A més, justament aquest lideratge havia aconseguit portar al partit d'un dels seus punts més crítics a l'esplendor, ostentant la categoria de cap de l'oposició; i tot plegat en un temps rècord. Això, sumat a la seva habilitat comunicadora i la seva capacitat camaleònica segons els públics als que es dirigia, van comportar que bona part de l'electorat i, també, part de l'afiliació del PSOE el relacionés amb el factor èxit. De fet, aquest fet no era ignorat per la cúpula socialista, sinó que era ben conegut i s'havia procurat que fos així: el responsable de l'ajut alemany, Koniecki, va alertar que el partit estava adquirint aires stalinistes, en el sentit que el centralisme era evident, la direcció era prou opaca i des dels òrgans d'expressió del partit s'idolatrava la figura del líder; això ja era percebut com a factor de risc des d'un principi, ja que les part de les bases anaven aixecant crítiques, i es preveia que seria un debat que sortiria a posteriori²⁰⁶.

En relació al segon factor, val a dir que la militància socialista, tal i com havíem avançat, va augmentar les seves proporcions de forma considerable en qüestió de tres

---

²⁰³ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 313-314.

²⁰⁴ De fet, les paraules de Felipe González van ser: "*En el próximo Congreso del PSOE soy partidario de proponer la supresión del término marxismo de la declaración programática de mi partido [...] Desde el punto de vista social el término no ha sido aceptado*". Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 322-325.

²⁰⁵ Santos JULIÁ, *op. cit.*, p. 519.

²⁰⁶ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 275-279.

anys: de 1976 a 1979, es va passar de registrar uns 9.000 afiliats a uns 100.000; és a dir, el partit deia haver multiplicat per més de deu les seves files²⁰⁷. A més, si tenim en compte que al 1977 sumaven uns 15.000 afiliats²⁰⁸, ens adonem que el boom d'afiliació es va donar un cop es va saber el resultat de les eleccions i s'acostaven les eleccions municipals. Part de la societat que volia participar en el procés polític va optar per una opció progressista moderada, que vindria a assimilar-se a la socialdemocràcia europea; i precisament aquesta participació va portar a una major heterogeneïtat en les bases del partit. El clàssic obrer i els professionals liberals que havien militat fins llavors en el PSOE ara van començar a conuiu amb gent de característiques molt diferents; a nivell laboral, per exemple, s'hi sumaven administratius, professorat i mestresses de casa, per posar uns exemples. Mentre que en temps de la Segona República, i també anteriorment, el PSOE havia aplegat sobretot a gent de classe obrera, ara observem com també comencen a integrar-se part de les classes mitjanes; sens dubte, les característiques de la societat espanyola havia canviat substancialment des dels anys 30 i això també havia de repercutir en la composició dels partits, en tant que aquests són organitzacions que volien integrar aquells sectors que donessin suport al seu projecte. No obstant, aquesta nova afiliació, així com els mateixos votants del PSOE, ja percebien aquest partit com a opció socialdemòcrata²⁰⁹; tot i les seves proclames radicals d'anys anteriors, el PSOE havia fet mostra d'una "visió d'Estat" en temes importants i es projectava com a opció de govern progressista, cosa que es reproduïa a la premsa i acabava arribant a la societat. A més, aquests nous nous al PSOE, deixant a banda els que ja havien militat en altres partits, no tenien gaire formació política: el que sabien ho havien après d'una premsa tendenciosa i d'entorns familiars i laborals; les lectures de capçalera del partit, per exemple, no eren del tot conegudes o treballades.

Alhora, l'arribada massiva d'afiliació va traduir-se en una distorsió de la representativitat de les diferents regions en els congressos del partit. El que havia estat durant dècades un clar predomini del sector asturià i basc, ara es veuria alterat, fent que

---

²⁰⁷ Ja posats amb els números, Santos Juliá calcula que al congrés ordinari de 1979 el percentatge d'afiliats que militaven des del congrés de Suresnes era d'un 2,5% del total, mentre que els afiliats des de 1976 eren al voltant d'un 9%. Aquestes xifres, sens dubte, ens mostren com el pes d'aquests col·lectius va anar decreixent, tot i que durant els propers anys molts d'ells seguirien ostentant els diferents lideratges locals i regionals. Juliá, en canvi, considera que arran d'aquesta allau de nous nous, a partir de 1979 el PSOE és un nou partit; per tant, per sostenir el seu argument d'una refundació del partit, sabem que el factor sociològic és essencial. Santos JULIÁ, *op. cit.*, p. 513.

²⁰⁸ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, p. 53.

²⁰⁹ José Félix TEZANOS, *op. cit.*, p. 74.

les seves capacitats d'influir fossin minvant²¹⁰; cap al 1979 els col·lectius que presentarien més afiliació serien l'andalús, el valencià, el castellà manxec i el català²¹¹. És a dir, una reordenació del pes de cada regió, arran de l'arribada de més afiliats, podia acabar influint en la política del partit. En definitiva, un boom d'afiliació al partit, que modificava considerablement la seva fisonomia, va coincidir amb un moment crucial pel partit; que, de fet, acceleraria aquest canvi un cop passat 1979²¹².

Tot plegat venia a trencar amb el que era la tradició del partit i el posava més a prop de la idea de partit *catch-all*. En un principi, el partit havia estat pensat com a plataforma política a través de la qual provocar un canvi en la societat, no només en l'actuació institucional, sinó en voler transferir idees a les classes populars per tal d'engrossir el seu suport i provocar un canvi polític, econòmic i social; per això, les persones dins el partit havien de ser disciplinades i estar ben formades políticament, ja que eren paladins pel canvi. En canvi, l'arribada massiva de nous afiliats, facilitada per una menor discriminació a l'hora d'incorporar-los, i la voluntat per part de la cúpula del partit de no formar excessivament les seves bases a nivell polític van provocar que el partit a poc a poc anés canviant. La voluntat transformadora radical del PSOE va ser substituïda, sobretot un cop es va acordar el text constitucional, per una intenció reformadora dins dels nous paràmetres establerts; i això també involucrava el paper de les bases del partit. Certament, fins 1976 la formació dels nous afiliats era considerada una prioritat, cosa que queda prou reflectit en el curs d'estiu que es celebrà el mateix any; de fet, fins anys més tard tot porta a pensar, sobretot si mirem els resultats del congrés de 1979, que les sociabilitats dins el partit segueixen estan conquerides per aquella cultura política que associem a la nova esquerra²¹³. Els diferents caps locals es van preocupar

---

²¹⁰ Abdón MATEOS, "El PSOE de Felipe González. La transformación del partido", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 367-388.

²¹¹ Sobre aquest fet, tractarem més endavant en específic com les xifres presentades per cada regió en els propers congressos són força dubtoses.

²¹² Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 46-47.

²¹³ En contra del que sostenim aquí, Andrade considera que la cultura política de la nova esquerra, que relaciona amb l'antifranquisme, no era majoritària al partit; de fet, considera que el sector nouvingut de militants cada cop seria més reticent a les idees que aquests defenien. Coincidim amb ell en el fet que el conflicte sobre el marxisme no va ser entre bases i direcció, tot i que aquesta última estimulés el debat, sinó que implicava a les mateixes bases. No obstant, si sostenim que la cultura política de la nova esquerra no era majoritària al PSOE, no s'entén que al congrés ordinari de 1979 la postura victoriosa fos a favor de la continuïtat respecte al congrés de 1976. Tot porta a pensar que, tot i que influïdes pel lideratge de Felipe González i pel pragmatisme, les noves incorporacions també van acceptar bona part del discurs de la nova esquerra, ja que aquestes van permetre que els delegats al congrés fossin persones que defenien aquestes postures. I segons càlculs de després del congrés extraordinari, amb tota la campanya i accions engegades en favor del sector oficialista, el sector crític tenia un suport ben considerable, tot i que invisibilitzat. Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 273-285.

durant anys de formar als nouvinguts sobre allò que consideraven les idees i objectius del socialisme, tot i que certament les tensions anessin creixent i no trobessin sempre persones que estiguessin d'acord amb el que predicaven²¹⁴.

Tot i això, les posicions de Felipe González, així com els seus més estrets col·laboradors, i la mateixa premsa pròpia del partit des de 1978, si no abans, anaven en un altre sentit. A més, la consolidació d'un líder moderat i una premsa cada cop més al seu servei es va sumar al fet que la formació dels militants a partir de 1977 seria més aviat tècnica i no tant ideològica²¹⁵; també, els fils de la cúpula del partit es van anar movent perquè els caps regionals fossin els considerats com a fidels, els quals s'ocuparien d'anar persuadint els caps locals perquè canviessin l'orientació del seu discurs.

Tot porta a pensar que, avançant-nos als fets, el PSOE de Felipe González no va dur a terme una reconversió ideològica des del 1979 arran d'una irradiació de tesis moderades cap a la militància durant anys, sinó que més aviat va provocar una crisi quan el seu lideratge s'havia fet prou robust i la tàctica dialèctica li era més un problema que un mètode beneficiós; la militància socialista, a més, va haver de gestionar una crisi de partit, quan durant els últims anys se l'havia sotmès a una certa esquizofrènia política. Durant 1979, les bases socialistes van haver d'escollir entre la continuïtat o el canvi que proposava el primer secretari²¹⁶.

El que es proposava la cúpula del PSOE a partir de 1978, i que va aconseguir a finals de 1979, era la conversió d'un partit de classe a un partit nacional. Això, seguint la línia discursiva del moment, sabem que es va relacionar amb el que van anomenar "bloc de classes", entenent aquest com a conjunt de classes socials que engloba a classes populars i classes mitjanes. El motiu que es va donar, amb els deguts arguments sociològics, és que la classe obrera no sumava suficient suport electoral i s'havia d'eixamplar la base per tal d'incloure més col·lectius progressistes i així dur a terme

---

²¹⁴ De fet, en la biografia de Rubial es reflecteix com la idea era mantenir un nucli socialista durant tota la dictadura que permetés difondre la cultura política socialista quan es produís la previsible onada d'afiliació. Bernardo DÍAZ NOSTY, *op. cit.*, p. 52.

²¹⁵ Sobre aquest fet, ens resulta imprescindible l'estudi d'Andrade per veure el canvi de contingut entre els diferents cursos d'estiu i cursos de formació en general. Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 230-268; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, "La Fundación Friedrich Ebert y el socialismo español en la Transición", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, p. 83.

²¹⁶ De fet, Antonio Muñoz ja ens insinua en el seu treball com aquesta moderació del partit es va aconseguir també enfortint als líders del partit i a través del control de l'organització, i no tant irradiant a les bases idees moderades. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 268-279.

reformes en pro de la societat²¹⁷. Aquest discurs s'orientava de forma inclusiva, amb la voluntat d'acceptar en el partit des de l'esquerra trotskista fins a la moderada socialdemocràcia, però dut a la pràctica va acabar significant la identificació amb els postulats més moderats; en cap cas es va voler donar el pas, almenys en aquesta dècada, de renunciar a símbols i idees històriques del partit i abraçar la connotació socialdemòcrata, llavors considerades línies vermelles²¹⁸. Tot el contrari, es va voler demostrar la voluntat de sumar dins el PSOE sense renunciar a res. Fins i tot la identitat marxista, principal camp de la batalla en aquests dos anys, no acabava de ser repudiada pel sector oficialista, sinó que es pretenia que passés a un segon terme amb la resta d'identificacions ideològiques dins el partit.

Sumat a aquest bloc de classes que es volia representar, la directiva del PSOE volia esclarir les tres principals metes que es tenien: consolidar la democràcia, incorporar Espanya a la CEE i potenciar l'Estat del benestar²¹⁹. És més, pràcticament relacionaven l'èxit de la democràcia, la vinculació a Europa i assolir lleis socials amb l'accés del seu partit al govern de l'Estat. Durant mesos, també durant la campanya, aquestes idees es van anar difonent amb especial atenció a la ciutadania i als poders fàctics²²⁰, els quals no volien incertesa i canvis abruptes. No obstant, precisament aquest discurs, que s'havia volgut enllaçar amb allò resolt en l'últim congrés al 1976, cap al 1978 ja no es volia compatibilitzar: si bé el PSOE sempre havia tingut un programa mínim, on s'explicitaven les demandes a curt termini en relació a les metes finals, i un programa màxim, on es deien els objectius de l'organització, ara els dirigents del partit pretenien prescindir, sense dir-ho explícitament, del programa màxim²²¹. I diem això perquè, si bé les resolucions de 1976 no són el programa màxim del partit, sí podem veure com intentaven, després de força anys, connectar i anar més enllà de les idees que es desprenien del text fundacional;

---

²¹⁷ José Félix TEZANOS, *op. cit.*, pp. 39-51.

²¹⁸ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 235; Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, pp. 68-73.

²¹⁹ Santos JULIÀ, *op. cit.*, p. 517.

²²⁰ García Santesmases ens dona a entendre que la idea d'haver de conviure amb uns poders fàctics que no ho posarien gens fàcil a les forces de l'oposició ja l'havia plantejat temps enrere Enrique Múgica, el qual va tenir un paper aparentment discret però decisiu pel sector renovat del PSOE durant la dècada dels 70. No obstant, també és cert que les seves postures no sempre eren compartides pels seus companys de partit; de fet, ell també plantejà la idea d'una ruptura negociada amb el govern postfranquista quan tothom apostava per una ruptura total. Justament al 1976, quan ell predicava aquest gradualisme, es feien les grans proclames de la nova esquerra, contraposant socialisme i burgesia; entre els autors d'aquests discursos trobem a Bustelo i, també, Leguina, qui tres anys més tard proposaria un gir cap a la moderació. Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, pp. 31-49.

²²¹ Santos Julià ens explica en el seu estudi aquest fenomen per part de la direcció socialista de suprimir el binomi de teoria-pràctica i programa mínim-programa màxim, sempre en favor de la pràctica i el programa mínim. Santos JULIÀ, *op. cit.*, p. 524-527.

en canvi, la directiva del partit va traçar el seu propi itinerari fent cas omís al mandat que havia obtingut. I el que es buscava al congrés de 1979 des de la directiva era ser revalidada i pressionar perquè allò que els molestava en la seva acció institucional fos esmenat per la militància. És a dir, tot apunta que des de 1977 la cúpula del PSOE de Felipe González no tenia previst assolir una societat socialista, sinó assentar una democràcia formal a través de la qual millorar la qualitat de la vida de la gent; el problema raïa en el fet que bona part de la seva militància seguia amb els valors de la nova esquerra o amb les idees clàssiques de socialisme. Per tant, tenint com a teló de fons la identitat marxista del partit, es van confrontar dos projectes de partit²²²: aquell continuista que volia seguir mantenint una dualitat de programes i vetllava per conservar l'essència socialista del partit, i aquell que focalitzava l'atenció en l'acció immediata des d'una perspectiva moderada i en pro del règim democràtic assolit²²³.

Sens dubte, darrere aquest debat i pugna de projectes també s'amagava el com s'havia d'entendre el partit. Històricament el partit s'havia presentat amb la intenció transformadora de la societat, mentre que, si observem la dinàmica electoralista de la directiva del PSOE, el que des de 1977 es pretenia era adaptar el partit a la societat espanyola per tal de guanyar suficients suports electorals i dur a terme un seguit de reformes socials. És a dir, indirectament el que es volia des de la cúpula del PSOE era el pas d'un partit transformador sense prou

Imatge 6 - Portada de la revista "El Jueves"

Font: El Jueves.

²²² Apunta Andrade que tant el PSOE com el PCE van utilitzar la ideologia del partit per regular l'antagonisme que hi havia en les files dels respectius partits, ja que esdevenia un element de seducció que tapava altres temes polèmics. Castellano va més enllà i diu que amb aquest debat damunt la taula es va invisibilitzar una gestió oligàrquica i males pràctiques diverses. Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 43; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 322-324.

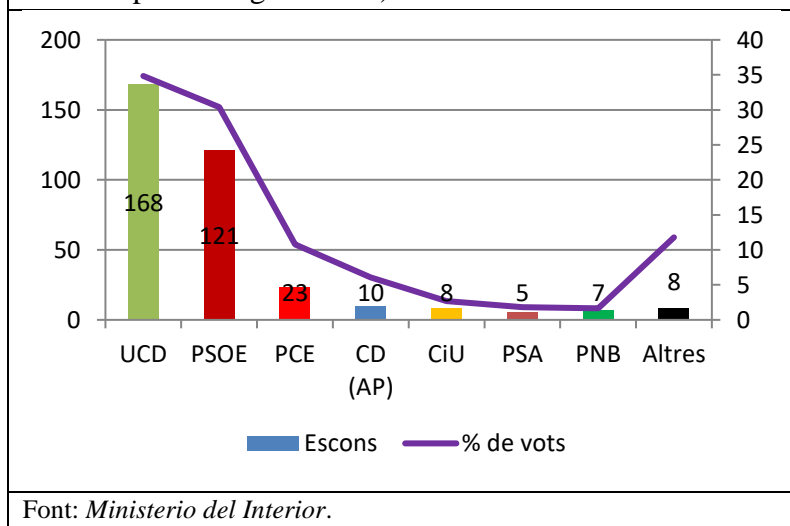
²²³ Diu Andrade que, efectivament, un cop assolit el text constitucional, el PSOE es va convertir en un dels seus més fermes defensors. Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 145.

força institucional a un partit transformat per tal de dur a terme canvis importants²²⁴. Sens dubte, totes dues visions pretenien millorar la vida de la gent des d'una òptica progressista, però, si bé l'opció transformadora requeria més temps per a poder, pedagògicament, anar introduint certs missatges a la ciutadania, l'opció camaleònica pretenia l'acció a curt termini.

De fet, si ens posem a comparar, trobem que la dinàmica encetada per la directiva socialista anava encaminada a assimilar-se a la resta de partits socialistes europeus. Bona part d'ells havien deixat enrere els discursos més d'esquerres i havien apostat per discursos de caire més moderat; l'exemple més sonat i amb el que es compararien la majoria de casos seria el de l'SPD en el congrés de Bad Godesberg, al 1959. A més, el context espanyol anava encaminat a convertir-se en un sistema bipartidista, en el que un partit conservador i un progressista s'anirien succeint en els governs de l'Estat. Si bé el PSOE ja s'havia convertit en el partit progressista d'aquest sistema, l'objectiu era reduir al màxim el marge de votants de centre i col·locar a UCD i AP a l'altre costat, al centre-dreta. No obstant, en aquest intent per acostar-se al centre, va trobar-se amb l'absoluta negativa d'un sector crític dins del partit, el qual ja havia anat denunciant diverses pràctiques de la directiva.

Anant als fets en si, sabem que, si bé es va originar força rebombori arran de les declaracions de Felipe González a mitjans de 1978 sobre la identitat marxista del partit²²⁵, la necessitat imperiosa de reprendre el debat i eliminar allò més incòmode de cara a

Fig. 2 - Resultat de les eleccions generals de 1979 (en escons i percentatge de vots)

Font: *Ministerio del Interior*.

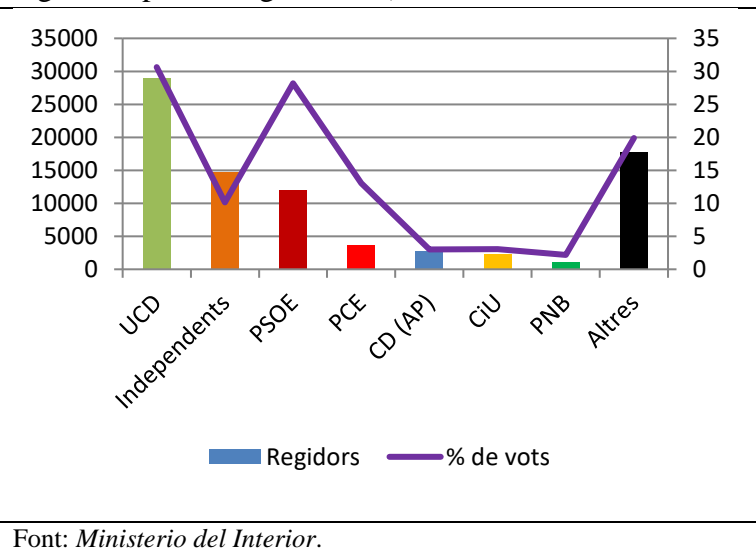
²²⁴ Sobre els postulats transformadors que es van reafirmar al congrés de 1976, García Santemas, parafrazejant a Francisco Fernández Santos, fa un bon resum en el seu treball. Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 150-151; Antonio GARCÍA SANTEMASES, *op. cit.*, pp. 52-54, 374.

²²⁵ Aquestes declaracions, com bé afirma Gillespie, es van donar a títol personal del primer secretari del partit, ja que no havien estat aprovades ni per la resta de la comissió executiva ni per la resta del partit. De fet, era tot un atreviment que posava en escac la democràcia interna de l'organització, ja que s'estaven fent

l'acció institucional, almenys per part de la directiva socialista, va ser arran de les eleccions del primer de març de 1979: el PSOE, un cop havia absorbit a bona part de partits socialistes que li feien competència, amb prou feines havia aconseguit millorar els seus resultats en percentatge i en vots. Un mes més tard, les eleccions municipals tampoc donaven el resultat esperat pel PSOE²²⁶: molts alcaldes socialistes van poder dirigir consistoris gràcies al suport del PCE, cosa que incomodava a una directiva del PSOE que havia aconseguit evitar aliances fins llavors amb els comunistes; per tant, encara que s'aconseguissin alcaldies com la de Madrid, la qual cosa no podia ser més que una bona notícia, els pactes que havia d'assolir eren un tant agredolços sota el punt de vista de la cúpula del partit²²⁷. I va ser precisament la necessitat de donar un cop de timó per treure al partit d'aquest punt mort el que va provocar una autèntica crisi de partit²²⁸.

Fig. 3 - Resultat de les eleccions municipals de 1979 (en regidors i percentatge de vots)

En el congrés de maig de 1979, efectivament, la directiva es va trobar amb un sector crític que, si bé no estava del tot organitzat, sí presentava tesis que aconseguien rebre un suport majoritari de l'afiliació; de fet, segons Santos Juliá, Felipe González no esperava que els crítics aixequessin tant

de fervor entre les bases i va haver d'anar modificant el seu discurs per tal de mostrar-se

declaracions en contra de les resolucions del partit aprovades en un congrés. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 352.

²²⁶ Tot sembla apuntar que al PSOE el va perjudicar l'abstenció en les generals i, en canvi, la multitud d'independents a les municipals; tot i això, el 70% dels alcaldes, segons Gillespie, eren progressistes. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 314-315; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 353.

²²⁷ Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 525-527.

²²⁸ De fet, segons ha pogut esbrinar Antonio Muñoz, des de l'SPD tampoc es veia amb bons ulls que el PSOE accedís al govern al 1979: sota el seu punt de vista, al PSOE sobrava ideologia i faltava preparació tècnica. Precisament per això es va voler dotar al partit de més formació i eines per conèixer la societat espanyola. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, "La Fundación Friedrich Ebert y el socialismo español en la Transición", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, p. 96.

més conciliador²²⁹. Entre les demandes d'aquests, trobem la fi de la deriva electoralista i personalista del partit, la recuperació de la democràcia interna i de les idees d'un partit de masses, l'oposició ferma al govern Suárez, la recuperació de la mobilització social i el no sacrifici de la identitat socialista per tal d'accedir al poder. Amb això, Gómez Llorente, Bustelo i Castellano, principals cares visibles del sector divergent, pretenien que, aprofitant la contesa sobre el terme marxista, es posés damunt la taula la concepció del partit, es qüestionés la direcció del partit, es fes balanç de la Transició i es marqués un projecte de cara al futur²³⁰. Sota el punt de vista de Bustelo, que va defensar la visió dels crítics en el congrés, el PSOE havia de ser un partit de classe, marxista, democràtic, internacionalista, antiimperialista i que combinés la lluita parlamentària amb la mobilització popular; a la vegada, considerava que la Transició no havia acabat amb la constitució de 1978, la qual havia tingut un gran cost polític i social, sinó que s'havia de seguir fins assolir un Estat socialista i federal seguint les regles del joc democràtic²³¹. Tot i la resposta oficialista per intentar apaivagar els ànims i mostrar en positiu la postura de la directiva socialista, el congrés va aclamar les postures dels crítics amb un 61% dels sufragis; també, la gestió de la comissió executiva va ser aprovada per un marge còmode i, a la vegada alarmant, sumant un 68%²³². Els símptomes de divisió del partit es van fer evidents i un fet inesperat pels crítics es va produir: Felipe González es negà a liderar un partit amb les condicions que havien posat els crítics i el congrés havia validat; és a dir, no acceptava la postura política i no veia bé que es formés una executiva integradora, la qual havia d'incloure personalitats fortes que fessin de contrapès a la seva figura. Aquesta variable, guanyar el congrés i no poder comptar amb Felipe González, no va estar previst

---

²²⁹ De fet, detecta com en els discursos de Felipe González es segueix alabant a Marx i s'invita a la militància a evitar caure en dogmatismes a la vegada que es demana que es mostrin més oberts a integrar a altres corrents progressistes dins el partit. Santos JULIÀ, *op. cit.*, p. 532.

²³⁰ Tot i això, val a dir que dins el sector crític hi havia diferents visions: per exemple, Castellano insistia en donar un caràcter més d'esquerres al partit, Bustelo volia seguir la via afirmada al congrés de 1976 i aprofundir en la democràcia interna del partit i Gómez Llorente esdevenia una figura més moderada. Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 149; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 354-355; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 319.

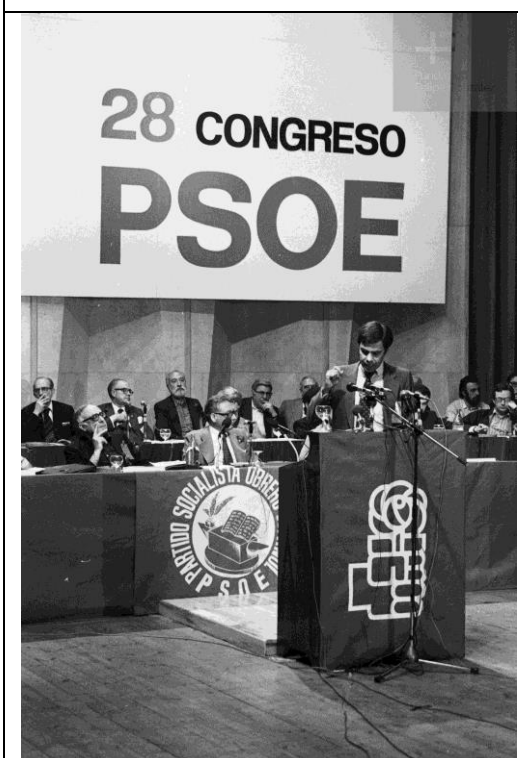
²³¹ García Santesmases també comparteix la idea que la transició va comportar una moderació tan ensordidora que va permetre cessions innecessàries i imperdonables de l'esquerra. Castellano, fins i tot va més enllà i diu que la constitució de 1978 va ser una "*gran burlada*"; de fet, en les seves memòries fa una comparativa entre allò que es demanava en la clandestinitat i allò que s'acabarà pactant. Santos JULIÀ, *op. cit.*, pp. 528-533; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 319; Antonio GARCÍA SANTESMAS, *op. cit.*, p. 34; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 40, 257, 310-312.

²³² En relació a la ponència política, Andrade va més enllà i ens desglossa els percentatges de suport: un 61% va ser a favor de la ponència crítica, un 31% a favor de l'oficialista i un 6% va ser abstenció. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 58; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 149.

pels crítics i, malauradament, tampoc van saber establir un nou líder²³³; aquesta situació es va resoldre temporalment amb la creació d'una comissió gestora que dirigís interinament el partit fins la celebració d'un congrés extraordinari que solucionés tot plegat.

El congrés ordinari del PSOE al 1979 va ser tota una victòria pírrica pel sector crític; i no només per allò que ja hem dit, sinó perquè se'ls havien escapat dues qüestions clau de cara al proper congrés extraordinari.

Imatge 7 - Felipe González al Congrés ordinari del PSOE de 1979

Font: Fundació Felipe González.

En primer lloc, havien permès que es prohibissin les tendències organitzades i corrents d'opinió en el partit. Si bé no hagués estat estrictament necessari que s'organitzessin en el cas que haguessin guanyat per complet el congrés, aconseguint una cúpula socialista amb els seus balanços de poder, no hagués estat de més aconseguir la seva permissió sabent que l'aparell del partit, normalment en contra dels seus postulats, s'havia acomodat als desitjos de la directiva fins el moment. És a dir, si fins aquell congrés havien estat relativament invisibilitats i no havien pogut organitzar-se per fer pressió a la directiva, era desitjable que a partir de llavors sí poguessin; de fet, la permissió de corrents d'opinió i tendències organitzades anava en la

línia de voler més democràcia interna.

En segon lloc, trobem el que probablement va ser un dels principals factors que van portar a la reelecció de Felipe González: el canvi en el sistema de representació en els congressos. El PSOE havia tingut fins el moment un funcionament de caire força

²³³ Pel que ha esbrinat Juliá, un dels candidats que es va suggerir va ser Tierno Galván, però aquest va rebutjar l'oferiment, alhora que afirmà que un candidat alternatiu no seria acceptat, ni per part del partit, ni pels poders fàctics i per la IS: el suport de Felipe González havia crescut massa. De fet, alguns dels delegats al congrés que havien votat a favor de mantenir la definició marxista del partit ara es veien aplaudint el dramàtic comiat de Felipe González. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 534-535; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 317-318; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 361.

assembleari, en el que la qualitat democràtica de l'organització es valorava força i es volia poder incidir en l'actuació del partit a través de les decisions de les bases; no obstant, els congressos que s'apropaven anaven a ser multitudinaris per la quantitat de delegats que haurien de representar a tots els afiliats. Precisament per això últim es va proposar des del sector oficialista un canvi en el sistema de representació: la idea era que es votés per federacions provincials, cosa que neutralitzava les agrupacions, que fins llavors eren les unitats de representació. De retruc, el que s'aconseguia així era marginar les opinions minoritàries i permetre un major control des de la direcció federal, ja que els delegats eren més controlables²³⁴.

Aquesta última qüestió, en relació a la representativitat en els congressos, no hauria comportat tants greuges contra els crítics si no fos perquè la comissió gestora i el mateix comitè federal emanats de l'últim congrés eren majoritàriament oficialistes²³⁵. Sobretot la comissió gestora, amb força poder d'actuació, no es va limitar a gestionar interinament el partit, sinó que va participar activament, de forma més o

Imatge 8 - Vinyeta sobre el Congrés del PSOE de 1979 a l'ABC

Font: ABC.

menys dissimulada, en la contesa entre oficialistes i crítics; vulnerant així la hipotètica neutralitat que haurien d'haver mantingut i alterant, a través de favors a un sector, el resultat del pròxim congrés. De forma deliberada, va torpedejar les activitats dels crítics, va exercir una purga contra ells i va anar col·locant al capdavant de federacions provincials a sectors oficialistes, sent els casos més sonats el de Madrid i València²³⁶.

²³⁴ Segons ens diu Juliá, el PSOE havia arribat al punt que les postures dels seus organismes centrals no era un reflex dels interessos locals i regionals, sinó que des de la directiva s'ocupaven de controlar els estrats sota seu, establint una autèntica jerarquia. A banda d'això, Gillespie ens aporta xifres sobre altres resolucions i, també, ens indica com la premsa va focalitzar tota l'atenció en la ponència política quan altres comissions tenien una igual o major importància, com ho eren l'admissió o no de corrents organitzades dins el partit o la representativitat en els congressos. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 538-543; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 360.

²³⁵ Santos Juliá calcula que un 58% dels membres del comitè federal portaven menys de cinc anys en el partit, cosa que comporta que havien ingressat quan Felipe González ja era primer secretari. A més, il·lustra la inquietud d'alguns sectors amb una cita de Pannebianco: "*Los arribistas habían desbordado enseguida a los creyentes [...] Los que ingresaron por interés superaron rápidamente a quienes habían militado por convicción*". No obstant, diu Fuente que, si bé també considera que la majoria de la comissió gestora era oficialista, el president de la mateixa fins llavors s'havia mostrat força crític; una altra cosa és que finalment canviés d'opinió. Santos JULIÁ, *op. cit.*, p. 542; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 318.

²³⁶ Diu Gillespie que també, a banda de mesures disciplinàries contra els crítics, que de fet van ser més evidents a València i Jaen, també es van fer esforços per augmentar l'afiliació a zones proclius, com

També, si ens endinsem a aquest període d'interregne, ens adonem que crida l'atenció tant el que es diu, com allò que s'omet. Davant un "marxisme crític i obert que no cedeix als desitjos dels poders fàctics de transformar al PSOE en un partit reformista", tal com digué Claudín, tenim un Felipe González que va enriquant el seu discurs amb noves idees, però en la línia del seu objectiu; per exemple, valors de la Revolució Francesa, com la llibertat, la igualtat i la solidaritat, o termes com canvi i seguretat van anar introduint-se en el seu argumentari. El pretendent a la secretaria general considerava que el partit havia de "madurar", entenent que ho faria si renunciava a la seva càrrega ideològica i apostava per assentar i enfortir el nou règim democràtic. Subtilment, el seu discurs s'anava allunyant de les clàssiques idees del socialisme, les quals l'havien acompanyat fins feia pocs mesos²³⁷.

Ara bé, de la mateixa manera que cal fixar-nos en què es diu, cal tenir en compte l'ambient que rodejava el període en qüestió. I és que una onada de solidaritat va inundar la gran majoria de portades de premsa, d'un signe o d'un altre, reconeixent la personalitat de Felipe

Imatge 9 - Plana major del PSOE durant el Congrés extraordinari del PSOE al 1979

Font: El Socialista.

González i l'existència d'un possible perill, fins i tot per a la democràcia, si el sector crític aconseguia dominar el partit. Aquest fet no va ser precisament puntual i aïllat, sinó que era part d'una campanya que es feia des de fora per afavorir al candidat González i desprestigiar al sector crític; i on veiem premsa, també podríem trobar altres poders fàctics movent fitxa en una qüestió que aparentment era interna del partit. És a dir, tot i que no es podia exercir vot per resoldre aquest conflicte, la conquesta dels espais d'opinió

Andalusia o Catalunya; això, d'altra banda, ens fa sospitar sobre la veracitat dels comptes en el congrés en tant a afiliats representats. També, val la pena comentar que la premsa va fer ressò, tot i donar suport al sector oficialista, va fer constar moltes de les expulsions deliberades per part de la comissió gestora; de fet, Cebrián arribarà a parlar d'un "verano de los cuchillos largos". Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, op. cit., p. 58; Richard GILLESPIE, op. cit., p. 362; Juan ANDRADE, op. cit., pp. 151-152, 334; Pablo CASTELLANO, op. cit., p. 326.

²³⁷ Santos JULIÁ, op. cit., pp. 538-539.

i l'exercici de pressió des de fora pretenia persuadir a les bases del partit i líders crítics per repensar la seva decisió²³⁸.

Coneixent totes aquestes variables, sembla evident que el sector oficialista va poder sortir-se amb la seva: només un 7% dels vots van donar suport als crítics en el congrés extraordinari de 1979²³⁹. El projecte vencedor vindria a ser un socialisme humanista, que pretenia, amb idees vinculades a la moderació des del progressisme, representar una àmplia varietat de classes socials. Tot i que els crítics van oferir en un últim moment una comissió executiva amb representació proporcional a les tendències, finalment es va aixecar una directiva homogènia i al gust del consolidat tàndem González-Guerra els quals ostentarien la secretaria general i vicesecretaria general, respectivament. La seva executiva ja no buscava una harmonia territorial²⁴⁰, sinó que buscava estar cohesionada i també tenir representats a sectors dels nous partits socialistes, sempre que coincidissin amb els criteris del nou secretari general. A més, astutament, es van voler neutralitzar les demandes del sector crític apropiant-se de part del seu discurs²⁴¹; a banda d'això, evidentment, es faria ús de la prohibició de les tendències organitzades per tal de perseguir als sectors divergents i esvalotadors.

---

²³⁸ Diu Andrade molt encertadament que tant en el debat sobre la identitat marxista del PSOE i la identitat leninista del PCE, va guanyar qui controlava l'aparell burocràtic del partit, qui tenia autoritat i, també, qui era millor tractat pels mitjans de comunicació. En relació a això últim, sabem que la premsa va esdevenir un autèntic paladí de la moderació durant tota la transició, penalitzant a tot sector que intentés sortir-ne. A la vegada, es va preocupar de la personificació de la política, sent aquest factor de gran importància en determinats moments. Precisament per això, podem considerar la premsa com a tot un actor polític més del procés. També, com a testimoni de l'episodi, Redondo, en una de les seves biografies, fa constar aquest episodi com a traumàtic. Mentre que al principi va votar a favor de la resolució marxista, finalment va donar suport a Felipe González, tot i que fent explícita la seva queixa sobre com s'havia plantejat la qüestió de la identitat marxista del partit. La seva opinió, sens dubte, estava compartida per bona part de l'afiliació socialista. També García Santesmases apunta que la qüestió marxista es va presentar malament i no es va donar un debat rigorós. Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 42, 309-338; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 363; Jorge MARTÍNEZ REVERTE, *op. cit.*, pp. 171-173; Antonio GARCÍA SANTESMASSES, *op. cit.*, pp. 59-60, 67; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 15-17, 261.

²³⁹ Tot i això, Gillespie recull uns càlculs de Nash on diu que el sector crític podria haver arribat a sumar el suport d'un 40% de l'afiliació, mentre que el sistema de representació no ho reflecteix per haver estat pensat per no respectar les minories. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 367.

²⁴⁰ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, pp. 59-61; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 369.

²⁴¹ Per exemple, en un dels seus discursos un cop havia recuperat el lideratge del partit, sabem que va parlar del PSOE com a partit de classe, de masses, democràtic i federal; si bé la nova trajectòria que perfilava per la formació política contemplava una acció nacional i en pro de la democràcia assolida, parlar de partit de classe encara era quelcom que es podia dir sense patir conseqüències i que connectava amb la tradició socialista que explotaven els crítics. També, paradoxalment, el sector oficialista va reafirmar les idees autogestionàries. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 546-547; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 324; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 152.

Finalment, la transició del socialisme espanyol dins la Transició espanyola a la democràcia havia acabat.

2.4.2. La modernització i el PSOE (1980-1982)

En paral·lel a aquests fets dins el PSOE, sabem que l'escenari polític no es va moure massa durant aquest lapse: tot i que es van produir unes noves eleccions, els resultats van ser força similars als de 1977 i les posicions dels partits es van mantenir. El nou règim polític encara s'anava construint i segons el tema en qüestió el govern d'UCD va poder rebre més o menys suports. No obstant, els problemes dins aquesta formació política van començar a evidenciar-se cada cop més i això aviat es va traduir en una crisi de partit i, alhora, en un govern inestable. Aquest fet, sens dubte, va ser aprofitat pel PSOE, que veia un sector socialdemòcrata dins UCD que podria integrar-se en les seves files²⁴²; de fet, aquesta hipotètica incorporació concordava amb la línia moderada que predicava Felipe González en els últims mesos.

El ritme polític va començar a agafar intensitat de nou quan el PSOE va tramitar una moció de censura contra el govern el maig de 1980. Aquest mecanisme, que tenia ben poques possibilitats d'èxit amb la situació vigent, pretenia posar el focus en el partit de Felipe González en un moment que el PCE i UCD vivien profundes pugnes internes²⁴³. Durant la sessió parlamentària de la moció de censura, el PSOE va posar damunt la taula una sèrie de qüestions que el govern tenia pendent: la lluita contra la violència terrorista, la necessitat de reduir l'atur, el rebuig a les bases dels EUA i l'entrada a l'OTAN i la lentitud del govern en relació al procés autonòmic van ser les principals queixes. Aprofitant que era el primer debat parlamentari televisat, el PSOE va vèncer un sentit estratègic: UCD, tot i no perdre el govern, mostrava un líder dèbil i una formació amb tensions internes; mentrestant, el PSOE oferia des de la tribuna una alternativa de govern des de la moderació progressista.

Mesos més tard, a principis de 1981, es produïen dos fets que van sacsejar de nou l'arena política: la dimissió de Suárez i el cop d'Estat durant la investidura de Calvo

---

²⁴² Des de mesos abans de la moció de censura, el que pretenia el PSOE era fracturar UCD i incorporar els sectors progressistes, encapçalats per Fernández Ordóñez i Garrigues, en les seves files. Primer es va temptar a aquests sectors divergents a trencar la minoria parlamentària d'UCD, però més tard es va voler anar a eleccions comptant amb ells. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 64.

²⁴³ Segons apunta Juliá, Suárez en qüestió de dos anys havia perdut el control del seu propi partit, del grup parlamentari i del govern, cosa que seria ràpidament detectat per l'oposició i aprofitat pel PSOE, el qual duria a terme l'acció més contundent: la moció de censura. Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 548-551; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 325.

Sotelo. Mesos abans d'això, el PSOE s'havia preocupat de tranquil·litzar militars, empresaris i la mateixa corona en el cas que, d'una manera o altra, ells accedissin al govern. La voluntat d'acostar-se als poders fàctics encaminaven al PSOE en convertir-se en part de l'establishment, cosa que facilitaria la seva entrada al govern i una gestió més còmoda²⁴⁴. Si bé ja havia començat aquest procés, ja que s'havia pogut accedir a alguns consistoris i havien hagut de tractar amb els diferents poders locals, la idea de poder accedir al govern encara era una meta a assolir i necessitava buscar aliats. Passats aquests dos fets, la duresa del PSOE envers govern va disminuir i es va estendre la mà a un possible govern de coalició; sens dubte, el PSOE volia que en un moment força delicat pel nou règim se'l relacionés amb la responsabilitat i la visió d'Estat. Finalment no es va donar aquesta coalició i simplement es van acordar pactes parlamentaris per encaminar els problemes més urgents: entre elles, l'harmonització autonòmica, el control de l'exèrcit i la política exterior²⁴⁵.

El PSOE de Felipe González des de la moció de censura anava perfilant el que seria el seu discurs de campanya per les properes eleccions. Deixant enrere els debats interns del partit, ara es demanava més democràcia, més seguretat i justícia i menys corrupció. Evitant la connotació socialdemòcrata, es mostrava un partit disposat a entendre el socialisme com a acumulació de reformes per millorar la vida de la gent dins el sistema establert. Superada l'etapa radical del PSOE i havent fet una anàlisi de la societat espanyola, es van proposar mesures que eren majoritàriament volgudes: més igualtat, sortida de la crisi econòmica, descentralització de l'Estat, aconseguir un Estat del benestar i enfortir els ajuntaments²⁴⁶.

1977	126
1978	137
1979	272
1982	1.375
Font: Abdón MATEOS. <i>Historia del PSOE en transición</i> . op. cit. p. 54.	

Crida l'atenció, no obstant, com el PSOE encara mantindria durant un temps una demanda de la nova esquerra: la idea del neutralisme actiu. Si bé en el terreny territorial

²⁴⁴ Aprofitant l'avinentesa, diu García Santesmases que, en el moment que en el nou sistema de partits manca un liberalisme progressista, aquest és ocupat pel PSOE. I precisament les pràctiques d'aquesta ideologia acostumaven a anar de la mà de les grans empreses, conformant una mena d'equip on ambdós sortien beneficiats. Fruit d'aquestes postures social-liberals, diu l'autor, es va poder assolir una Espanya liberal amb lideratges pragmàtics, moderats i racionals. Antonio GARCÍA SANTESMASSES, *op. cit.*, pp. 148-151.

²⁴⁵ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, pp. 65-66; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 548-575; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 326.

²⁴⁶ Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 552-557; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 388.

havia assumit la fórmula que havia engegat UCD, de generalització de les autonomies, cosa que significava la renúncia a la federalització de l'Estat espanyol²⁴⁷, en temes internacionals seguiria rebutjant les tesis del govern. Mentre va estar a l'oposició va negar-se a acceptar les posicions del govern de Calvo Sotelo, que consistien en entrar a l'OTAN com a accelerador per poder entrar a la CEE; és a dir, des de la comoditat de l'oposició es va adoptar una postura antiamericanista i antiatlantista, encara que sí europeista²⁴⁸. Ara bé, un cop va accedir al govern va anar en contra de tot allò que havia afirmat i es va trobar amb les mateixes crítiques que havia fet a UCD ara cap a ell mateix; finalment va complir amb la promesa electoral de convocar un referèndum sobre la sortida de l'OTAN, però fent una ferotge campanya en favor de la permanència²⁴⁹.

Deixant a una banda l'actuació institucional, el partit arran del doble congrés de 1979 havia patit una sèrie de baixes. Segons calcula Mateos, prop de la meitat de l'afiliació del PSOE va deixar la formació política, deixant al voltant d'uns 50.000 afiliats en el partit de Felipe González²⁵⁰. Això, en un partit qualsevol, podria haver suposat un greu problema, en tant que econòmicament els

Taula 3 - Despesa dels partits segons la Junta Electoral Central (en milions de pessetes)			
	1977	1979	1982
UCD	683	850	1.500
PSOE (amb PSC)	339	600	1.300
PCE (amb PSUC)	140	110	506
AP-CD	538	600	1.200

Font: Enrique GARCÍA VIÑUELA i Joaquín ARTÉS CASELLES. *La financiación de las elecciones generales en España, 1977-2000*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 2001. pp. 6-7.

partits acostumaven a estar sostinguts per les quotes de les bases; no obstant, en el PSOE no es va donar aquesta crisi. De fet, el mateix autor apunta que al 1979 la meitat de l'afiliació no estava al corrent de les quotes, cosa que suposava una anomalia en el ben

²⁴⁷ Tal i com apunta Núñez Seixas, a nivell territorial es va acceptar des del PSOE el "*café para todos*", que consistia en generalitzar les autonomies a totes les regions de l'Estat. Això realment va frustrar als nacionalismes històrics, els quals durant anys havien demandat aquest règim particular i ara s'havien vist equiparats amb altres regions i havien vist ensorrat la seva idea d'Estat plurinacional; tot i les accions legals dutes a terme per la minoria basca i catalana, poc es va poder fer al respecte. Sobre aquest fet, a més, ens adonem que el PSOE va encoratjar, un cop assolit el govern, a crear un nou nacionalisme espanyol d'acord amb les circumstàncies del moment i deixant enrere les visions de la dictadura, cosa que pretenia ser un reforç del nou status quo assolit, també en el tema territorial. Xosé M. NÚÑEZ SEIXAS, "La cuestión nacional en la época socialista", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 105-126.

²⁴⁸ Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 562-569.

²⁴⁹ Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 400-406; Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 93-109; Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, pp. 96-109.

²⁵⁰ També segons Mateos, el PSOE s'haurà recuperat d'aquestes baixes cap al 1982, quan tornava a superar els 100.000 afiliats. Abdón MATEOS, "El PSOE de Felipe González. La transformación del partido", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 367-388; Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 53.

entès que per ser afiliat i gaudir dels deguts drets has d'estar al corrent de les quotes, entre altres deures; a la vegada, agreujava la situació de la tresoreria del partit²⁵¹. No obstant, apunten diversos autors que a aquestes altures el PSOE ja no depenia tant de les quotes dels afiliats, que suposaven un 5% dels guanys del partit, sinó que ara els seus pressupostos es sostenien per ajuts externs, crèdits de bancs i ajuts estatals²⁵². De fet, en els últims anys el grau de suport de cada variable anà variant: fins 1977 el gruix del pressupost era facilitat per ajudes externes, sobretot des de l'SPD i la seva fundació particular, mentre que a partir de 1978 els ajuts estatals van permetre una major autonomia del partit; això no treu que, arran dels mals resultats al 1979 els deutes amb els bancs anessin creixent. El punt més alt del deute del PSOE amb els bancs en el període que estudiem, que coincideix amb el pressupost més ambiciós del partit fins el moment, va ser precisament l'any 1982; en aquest any gairebé un terç del pressupost es traduïa en deute.

En tot cas, creiem convenient fer un incís per tractar aquests suports econòmics del partit. En relació als suports externs, sabem que, tot i que es va mencionar en la memòria de la gestió de l'executiva socialista el suport extern al partit, també es va minimitzar la seva importància. És més, Antonio Muñoz Sánchez ens indica que de cara a la premsa es va negar sistemàticament el suport de la socialdemocràcia alemanya al partit; en el que semblava un intent de voler presentar-se com a força política nacional i autònoma de decisions i influències externes, el PSOE va optar per una deriva negacionista envers al suport de l'SPD²⁵³. També, en relació als deutes amb els bancs, caldria plantejar com el PSOE va tenir un major accés a aquests crèdits a mesura que anava moderant els seus missatges i els seus programes electorals. La bona relació amb els bancs podria ser indicador del seu desig d'entendre's amb els poders fàctics del règim, ja que, si bé democràtic, seguia mantenint els mateixos *lobbies* que el franquisme. També, si ho mirem d'una altra manera, aquesta entesa amb els bancs era proporcional l'abandonament de les tesis marxistes i de certes mesures que incomodaven a la patronal;

---

²⁵¹ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 53-54.

²⁵² Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 53-54; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 381.

²⁵³ De fet, segons l'autor, a Espanya s'havia plantejat legislar en contra de la intervenció de corrents polítiques estrangeres en les formacions polítiques nacionals, ja que tot plegat seria considerat una ingerència externa en qüestions nacionals; no obstant, a la vegada que es considerava aquesta opció, es rebia amb els braços oberts i es permetia la lliure acció de les internacionals liberal, democristiana i socialdemòcrata. El PSOE, en aquest sentit, pretenia mostrar-se com a partit independent i sense hipoteques amb l'exterior. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 261, 230.

és més, aquestes hipoteques que contreien amb els bancs es podien traduir en límits de cara a la seva acció de govern, ja que no eren pas gratuïtes. Dit d'una altra manera, un PSOE que havia començat la dècada dels 70 amb una independència considerable respecte a l'exterior va començar la dècada dels 80 amb força hipoteques i lligams²⁵⁴.

Doncs bé, tenint això en compte, i aterrant al congrés del PSOE de 1981, ens trobem amb un escenari insòlit. Si bé dos anys enrere el partit havia demostrat estar prou dividit, al 1981 aparentment el partit estava més cohesionat que mai. La gestió de la comissió executiva i totes les resolucions oficialistes van ser aprovades amb un 99% dels sufragis²⁵⁵; tal i com diu Mateos, "*al modo soviético*"²⁵⁶. El debat ideològic, que

Imatge 10 - Cartell de la campanya del PSOE a les eleccions generals de 1982

Font: archivoelectoral.org

havia estat central en l'última dècada pel partit, va ser arraconat en benefici del debat sobre les polítiques que s'havien de dur a terme amb urgència²⁵⁷. No obstant, en tant a la resolució política, que havia de sintetitzar la postura ideològica del partit i orientar la seva acció, sabem que es van ometre mencions al marxisme i les idees que l'acompanyen i, en canvi, es va passar a associar socialisme amb l'aspiració de l'home a la felicitat, la llibertat i la justícia. En tant al públic al que s'havia de dirigir el partit per assolir els seus propòsits, el PSOE ja no feia una crida a la classe obrera o treballadora, sinó que apel·lava a construir un bloc de classes a través del qual es duria a terme un projecte socialista que afectés la societat sencera. També, subtilment, animava a superar el model històric de partit per tal

²⁵⁴ En relació a aquest fenomen, caldria rescatar una aportació de Garcia Santesmases, que afirmà que el PSOE cada cop més, i sobretot des del govern a partir de 1982, era "*débil con los fuertes y fuerte con los débiles*", en tant que, sota el seu punt de vista, els lligams amb els poders fàctics provocaven que no sempre es prenguessin postures en favor de la majoria de la societat espanyola. Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, p. 21; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 141.

²⁵⁵ Si bé aquest 99% són dades de Mateos, Gillespie ens aporta altres xifres i les desglossa: la gestió de la comissió executiva va ser aprovada, diu ell, amb un 96,6% dels sufragis, mentre que Felipe González va ser reescollit pel 100% dels vots.

²⁵⁶ Entre els temors que tenia Koniecki, responsable del SPD en la gestió de l'ajut al PSOE, estava precisament aquest, que el partit acabés adquirint un funcionament stalinista. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, p. 70; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 275-279; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 375-376.

²⁵⁷ Sobre aquesta pràctica, Andrade ja planteja com les diferències ideològiques s'encaren de dues formes: en un debat obert o invisibilitzant el conflicte amb l'excusa d'aconseguir un major consens. Si bé al 1979 es viure un debat força passional, a partir de 1981 es va optar per la segona opció, la qual permetia gradualment i sense gaires traumes anar variant la identitat del partit i dur a terme mesures presentades com a necessàries. Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 38-39.

d'integrar els moviments socials sorgits recentment²⁵⁸. Per tot això, d'alguna manera, dona la sensació que el partit es presentava com a instrument de la societat per millorar la seva qualitat de vida²⁵⁹.

Evidentment, en l'intent del PSOE de mostrar que havien superat les divisions internes, es va reflectir que el partit estava fortament controlat des de dalt: el binomi González-Guerra es va ocupar de posar el partit al seu gust. Anys més tard, amb la consolidació de les autonomies, aquest domini es va anar matisant arran de la creació de xarxes clientelars al voltant dels secretaris regionals, però almenys fins 1981 el domini de l'executiva federal era força evident. Això sí, tot i que aquesta situació fou percebuda per tothom, era prou millor que el procés de descomposició que travessaven UCD i el PCE; és a dir, la falsa cohesió dins el PSOE donava millor imatge que la situació dels seus adversaris polítics.

No obstant, cal ser conscients que, tot i l'aparença creada per la cúpula del partit, el PSOE sí tenia encara pugnes internes i importants sectors en contra de la deriva de la seva executiva. Certament, els grups socialistes corresponents a antics partits absorbits pel PSOE es van dissoldre en el teixit del partit i no es va organitzar; això segurament també es va donar a causa d'una correcta integració de les principals personalitats en l'aparell del partit i en l'arc parlamentari²⁶⁰. No obstant, des del congrés extraordinari de 1979 es va anar gestant una corrent organitzada, la qual pretenia integrar al sector crític que havia presentat batalla a l'executiva i a tot aquell inconforme amb la deriva moderada i poc democràtica que, sota el seu punt de vista, estava prenent el partit. Certament, en el congrés es va plantejar la possibilitat d'establir quotes de representació per a les minories, tant per a les opinions divergents com per al col·lectiu femení, però, tot i que Felipe González estava a favor de la proposta, Ramón Rubial s'hi va oposar i al final es va optar

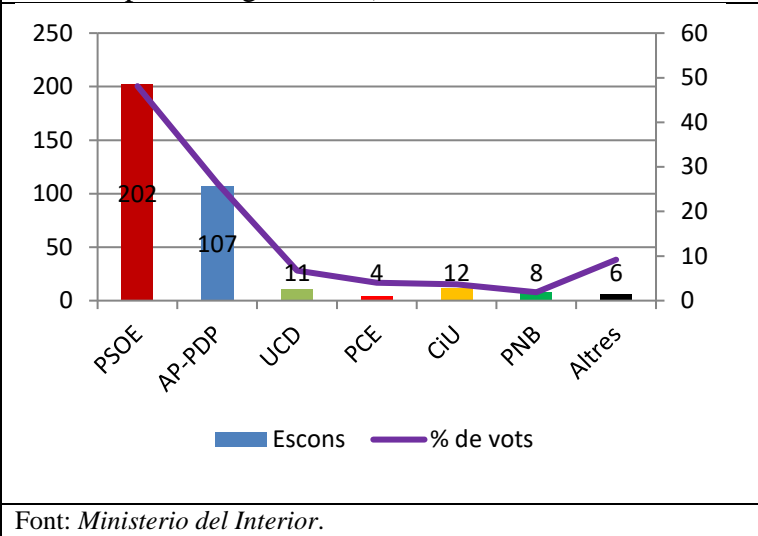
---

²⁵⁸ A banda de moviments socials, com ara l'ecologista, gai i feminista, crida l'atenció que també el PSOE fos atraient a intel·lectuals que abans s'havien emmarcat en el PCE; Andrade en el seu treball posa uns quants exemples. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 69-71; Abdón MATEOS, "El PSOE de Felipe González. La transformación del partido", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 367-388; Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 577-579; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 327-330; Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 155.

²⁵⁹ Santos JULIÁ, *op. cit.*, p. 579.

²⁶⁰ Segons ens indica Mateos, i per aportar unes dades sobre el tema, almenys una quarta part dels delegats als congressos des de 1982 s'havien afiliat al partit a partir de 1978; també, a les eleccions de 1982 30 escons correspondrien a militants del PSC i d'antigues confluències de la FPS, 18 a UGT, 7 a l'antic PSP i 7 a exiliats. De fet, segons apunta Andrade, l'antiga Convergència Socialista de Madrid va passar a ser una cantera important de dirigent polítics. Abdón MATEOS, "El PSOE de Felipe González. La transformación del partido", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 367-388; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 389.

Fig. 4 - Resultat de les eleccions generals de 1982 (en escons i percentatge de vots)

per posposar el tema pel proper congrés²⁶¹. En tot cas, això no va ser impediment perquè es comencés a vertebrar des de principis dels 80 una corrent organitzada, la qual després passaria a dir-se *Izquierda Socialista*²⁶². Mentrestant estava gestant-se, ens adonem que va guanyant suports a

mesura que l'executiva liderada per Felipe González actuava: un personatge que s'havia mantingut al marge dels crítics i els oficialistes, Alonso Puerta, el qual intentà crear una tercera via, finalment, arran de la seva derrota i marginació de la federació madrilenya, anar acostant-se als divergents. Sens dubte, dins aquesta corrent hi havia heterogeneïtat d'opinions, però hi havia punts en comú, com ara la reivindicació de més democràcia interna i polítiques més d'esquerres. Segons els càlculs de Gillespie, es creu que al voltant d'un terç de l'afiliació del PSOE simpatitzava amb les idees dels crítics, però la manca de representació proporcional feia difícil comprovar-ho. També és cert que tindran períodes de major visibilitat i de menor, sobretot en funció dels esdeveniments polítics; en tot cas, amb prou feines podien guanyar cos, ja que no tenien una publicació pròpia, dins el partit eren invisibilitats i se'ls donava l'oportunitat d'organitzar-se. També, la directiva socialista no es quedava pas de braços creuats davant certs personatges que li semblaven incòmodes, sinó que sovint practicava expulsions mitjançant expedients disciplinaris; és a dir, purgues de personalitats incòmodes. No ens hauria de sorprendre que molts d'aquests represaliats acabessin trobant acollida en l'antic sector històric del

²⁶¹ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, op. cit., p. 70.

²⁶² De fet, estrictament parlant, ja s'havia fet una temptativa d'organitzar els dissidents de l'executiva socialista cap al juliol de 1978, però la mort de Fernández Torres, principal instigador, va treure força al projecte. Els que van intentar rescatar el projecte, en forma de grup per estudiar el socialisme i criticar les tesis socialdemòcrates, van ser Manuel Turrión i Federico Fernández López; aquest grup passarà a denominar-se *Reflexiones Socialistas*. Richard GILLESPIE, op. cit., pp. 354-355; Pablo CASTELLANO, op. cit., pp. 327-335.

PSOE, partit que s'havia resistit a ser absorbit pel PSOE i que mantenia les essències del pablisme²⁶³.

En tot cas, arran d'aquet congrés, el PSOE es sentia reforçat de cara a les properes eleccions. El següent pas que van seguir va ser el d'anar enumerant propostes de govern que fossin atractives pel gruix de la població, com ara la creació de llocs de treball, modernitzar els sectors productius, ajudes i defensa de les PIMES, lluita contra el frau fiscal, millora de la sanitat i educació, modernització de l'administració, nova política internacional, descentralització de l'administració, control de l'exèrcit, defensa de l'economia de mercat, negació de les nacionalitzacions arbitràries... També, igualment, es van llençar missatges dirigits a empresaris i altres sectors influents de la societat per tal de tranquil·litzar-los i guanyar-se el seu suport²⁶⁴. A més, tot i que es va adquirir com a lema de campanya per les eleccions de 1982 la paraula "canvi", es va fer des d'una òptica força moderada, acompanyant-la d'idees com ara democràcia o modernització²⁶⁵; de fet, es va arribar a presentar el partit com a única força per poder estabilitzar la democràcia²⁶⁶. Així, si Andalusia va esdevenir un camp de proves per tantejar l'escenari polític uns mesos abans de les eleccions generals, va esdevenir un pronòstic d'allò més il·lusionant per a les files socialistes: el PSOE va passar a ser primera força i amb majoria absoluta. Efectivament, el resultat andalús es va reflectir mesos més tard a les eleccions generals, donant al PSOE una majoria absoluta ben còmoda.

El sector renovat del PSOE, contra tot pronòstic, en deu anys havia aconseguit arribar al govern de l'Estat espanyol, el qual conservaria durant deu anys més. El que s'havia criticat en un principi, que de fet va provocar una fractura del partit, i més tard havia esdevingut una crítica per part d'uns sectors cap a la direcció del partit, la

---

²⁶³ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 415-422.

²⁶⁴ De fet, Gillespie ens mostra com les seves demandes en els tres últims anys dels 70 es van anar rebaixant: al 1977 es parlava de nacionalitzar serveis bàsics i contrarestar l'atur, 1978 admet que l'economia de mercat trigarà en desaparèixer i que ara només hi ha la possibilitat de corregir-la i, finalment, al 1979 es parla d'un Estat que ha d'intervenir l'economia i millorar l'eficiència del sector públic. Cap al 1982, es negava tota nacionalització i es prometia afavorir la iniciativa privada. Sens dubte, la última cosa que es volia era una fuga de capitals com paral·lelament s'estava donant a França. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 377-379, 425-426.

²⁶⁵ Segons Andrade, el PSOE d'aquesta dècada destacava per haver adquirit una consciència tecnocrata: el terreny ideològic ja no era tan important com la resolució imminent dels problemes de la gent. Per això, la línia política que seguirà no s'allunyarà massa de la dels pactes de la Moncloa i a l'hora de tractar qüestions delicades, usarà eufemismes. Juan AVILÉS, "El proyecto socialista: del marxismo a la modernización", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 21-42; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 331; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 33, 393-400.

²⁶⁶ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 313.

moderació, finalment va dur el partit a prendre les regnes del poder executiu d'Espanya²⁶⁷. De fet, segons es miri, la renúncia del partit a la seva pròpia essència centenària va coincidir, i segurament permetre, l'accés al govern²⁶⁸. Dirigents anteriors del PSOE havien dut a terme accions no precisament en la línia del que es deia a les resolucions i, igualment, el que es marcava al programa màxim del partit; però mai s'havia plantejat i aconseguit que es fes cas omís al text fundacional i s'encaminés el partit a una direcció diferent d'assolir una societat socialista. En tot cas, el PSOE havia aconseguit conciliar retòrica amb pràctica²⁶⁹. El PSOE s'havia modernitzat.

---

²⁶⁷ Rescatant les paraules de Bustelo, recollides per Fuente i també compartides per Bustelo, ell considera que el PSOE en menys d'un lustre "*pasó de ser el partido socialista más radical de la Europa Occidental a ser el más moderado, sin saber muy bien el por qué de lo uno y de lo otro*". Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 15; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 313.

²⁶⁸ Tot i que Fuente veu aquests moviments del PSOE com a posada al dia dels pressupostos polítics del PSOE i no com a renúncia a l'essència del partit, certament apunta que, tal i com altres líders socialistes, l'objectiu que es va marcar pel partit va ser, primer, assolir la democràcia, segon, sortir de l'anonimat, i, tercer, assolir el govern; en aquest camí, lògicament, van haver d'anar cedint en les seves demandes. En opinió de Gillespie, en canvi, el gir a la dreta del partit es va deure a factors interns i externs, destacant-ne entre ells: la pressió de l'exèrcit, un PCE que també gira a la dreta, uns sindicats en regressió en quant a força, la temptació electoralista, la dependència financera, pressió Occidental, les necessitats de la cúpula i el canvi a nivell d'afiliació. Andrade, en canvi, considera que la moderació de l'esquerra, tant del PSOE com del PCE, es va donar pel context internacional, per la dinàmica de la transició i per la convulsa vida interna dels partits; de fet, l'autor remarca la pressió que va comportar la crisi econòmica perquè l'esquerra es moderés i es desnaturalitzés ideològicament. En tant a la vida interna dels partits, l'autor també remarca la pugna entre cultures polítiques dins les dues formacions i com, un cop traslladat el debat intern a l'espai públic, la base acabava acceptant la postura dictada des de dalt. Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, p. 344; Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 379-382; Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 20-22.

²⁶⁹ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 429-430.

3. Perfils sociològics i subcultures polítiques en el socialisme espanyol

Un cop hem seguit els fets que van ocórrer al PSOE dels 70, caldria anar una mica més al fons de la qüestió en alguns punts. Val la pena donar un punt de vista de les cultures polítiques per veure i explicar els fenòmens que van tenir lloc no només dins el PSOE, sinó també en relació amb els altres partits socialistes. En aquest treball, com hem dit, creiem que el factor de les subcultures polítiques dins el socialisme espanyol sí permet parlar de manera transversal i no només enfocant-nos en un partit; entenem, per tant, que va haver una sèrie de valors compartits encara que en certs moments alguns socialistes optessin per itineraris polítics diferents.

De fet, no ens hauria de sorprendre la presència de subcultures polítiques en aquest bloc polític, perquè, certament, ha estat històricament força ampli. Es tracta d'un moviment polític que ha tingut una llarga trajectòria, acumulant afiliats de diverses generacions, i ha inclòs i ha estat influït per diverses tendències: ha sigut embrió del comunisme, ha tingut vincles amb l'anarquisme i, també, ha tingut contactes amb el liberalisme²⁷⁰; per tot això, sumat a anhels regionals i nacionals, parlem d'un espai sociopolític ampli. Ara bé, aquest espai polític podia presentar-se més o menys fragmentat en funció del moment històric, tot i que es compartissin vincles de caire cultural i ideològic.

Per entendre aquestes subcultures polítiques, i connectant allò dit en el preàmbul d'aquest treball, podríem dir que entren en joc diversos factors, que podríem englobar en generacionals i de localització geogràfica.

Quan parlem de generacions, efectivament creiem que el moment en què van néixer i créixer els afiliats socialistes van ser determinants de cara a la seva concepció de socialisme. Si seguim la idea que les cultures polítiques es conformen d'acord amb les sociabilitats dels individus, es evident que les circumstàncies polítiques, econòmiques i socials dels afiliats socialistes espanyols van ser determinants en la formació del seu pensament. I, com bé sabem, la societat espanyola va patir grans canvis durant el segle XX en els tres camps mencionats: per fer-ho esquemàtic, a nivell polític va viure una

---

²⁷⁰ Sobre aquest vincle amb el liberalisme, diu García Santesmases recollint idees de Santos Juliá que el PSOE es va veure beneficiat de les herències obrera i intel·lectual republicana, arribant a mesclar tot plegar en un mateix partit; amb el pas dels anys, sens dubte, el caràcter obrer es va difuminar i l'ànima reformista es va imposar. Antonio GARCÍA SANTESMASES, *op. cit.*, p. 88.

democràcia fictícia, una democràcia breu i dues dictadures, a nivell econòmic passarà de ser una potència mediocre i agrària a viure una autèntica reconversió industrial i una promoció del turisme, i a nivell social començaria a adquirir característiques occidentals en tant a demografia i distribució de la renda durant els 60. Dit això, un militant que havia nascut en els 50 o 60 no partia del mateix context que aquells que havien viscut la Guerra Civil i, segurament, no tenia el mateix imaginari polític.

En tant a la variable geogràfica, considerem que no és suficient parlar de generacions, en tant que la unitat de mesura són les franges d'edat, sinó que cal introduir les especificitats que hi ha a nivell regional. És ben sabut que el socialisme català sempre va tenir un component autònom respecte a la resta del socialisme espanyol, però caldria anar més enllà d'això. Si ens parem a observar els eixos de continuïtat de militància entre els diversos territoris espanyols, veiem com el nucli asturià, basc, català i madrileny sempre van tenir activitat i, per tant, deduïm que hi hagué unes característiques diferents en tant a sociabilitats que a regions que durant la dictadura franquista van patir buits de representació i activitat. De la mateixa manera, l'aparició de cabdills regionals rellevants, com ara Alfonso Fernández Torres a Andalusia, també podia introduir especificitats rellevants en clau geogràfica.

Si bé es cert que a nivell de partit es difonien textos de capçalera, com eren les obres de Marx o dels fundadors del PSOE, que esdevenien un intent d'adoctrinar als nous quadres vinguts perquè tinguessin una visió semblant a la dels ja afiliats, sabem que altres sociabilitats van possibilitar l'existència de diverses subcultures polítiques. I és que cal atribuir el correcte grau d'influència a cada element de les sociabilitats: un militant amb familiars propers socialistes podia no tenir les mateixes idees que un militant que s'havia format de manera autodidacta sobre el socialisme en una societat cristiana i conservadora.

També, no cal perdre de vista les tendències que van sorgir en el si de l'esquerra europea i internacional i com aquestes van influir en l'ecosistema socialista a Espanya. La identitat obrera i la lluita de classes era ben present en el socialisme europeu dels 40 primers anys de vida, mentre que a partir dels 60 va començar a sorgir amb força una corrent socialdemòcrata entre els països més desenvolupats i a finals de la mateixa dècada una nova esquerra que posava damunt la taula noves qüestions i superava alguns trets de l'esquerra tradicional. Per tant, un afiliat dels anys 60 potser no acolliria de la mateixa manera uns textos doctrinals basats en els inicis del moviment obrer i del socialisme

espanyol que un afiliat dels anys 30, sinó que buscaria a més textos de nous teòrics i, possiblement, d'altres corrents ideològics.

Tot plegat porta a qüestionar fins quin punt aquestes noves generacions socialistes, i les diferents formacions sorgides en el tardofranquisme, tenien unes idees tan diferents del socialisme històric i, també, com de diferents eren els joves activistes d'aquestes formacions naixents i els joves renovadors del PSOE, per exemple. És més, caldria plantejar la possible relació entre les diferents generacions i les subcultures polítiques que van coincidir en el socialisme espanyol dels anys 70.

3.1. Perfils sociològics en el socialisme espanyol dels anys 70

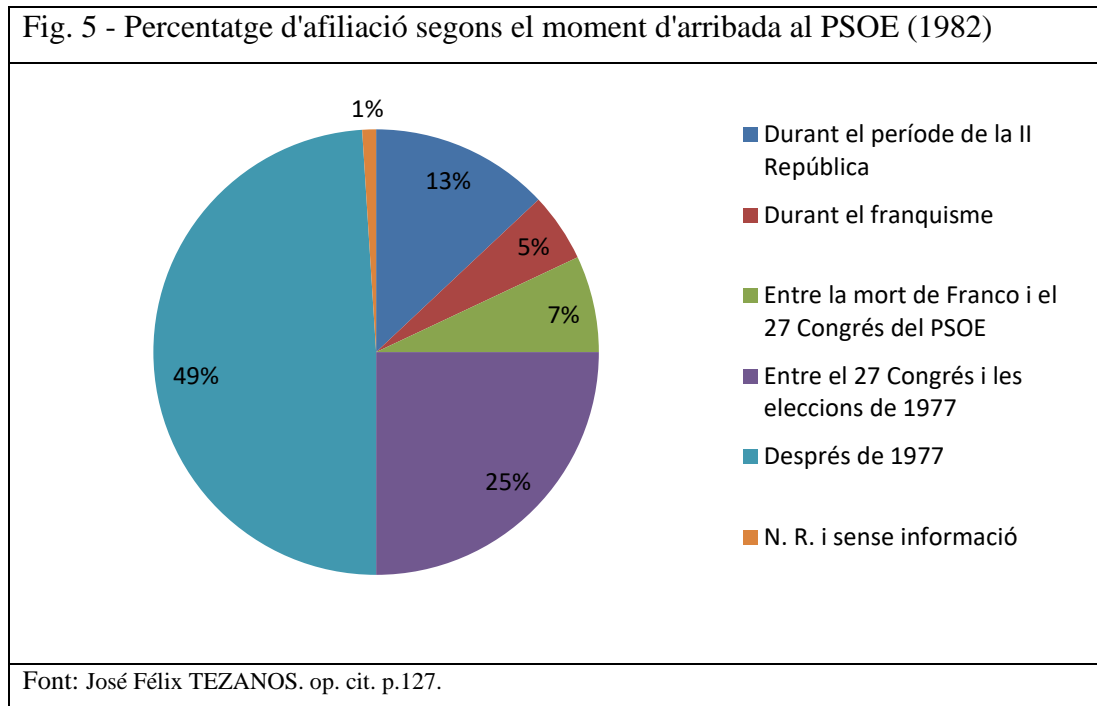
Un cop hem considerat els punts anteriors, creiem pertinent entrar en matèria classificant els diferents perfils sociològics que podíem observar en el socialisme espanyol dels setanta, així com esmentant algunes de les seves característiques generals.

Per fer aquesta classificació ha sigut de força ajut el treball que va fer Tezanos a principis dels anys 80, en el qual es pot veure una radiografia de l'afiliació del PSOE de la segona meitat dels 70; en aquest estudi, es té en compte l'edat dels afiliats, quan entren al partit, la seva activitat laboral i algunes opinions, entre altres qüestions. Tot i que ell acaba l'anàlisi establint una classificació de tres perfils sociològics en el partit, nosaltres creiem convenient fer una nova classificació que es nodreixi de les dades aportades per aquest i altres investigadors. Així, mentre que ell evidencia l'afiliat històric, l'afiliat del franquisme i l'afiliat durant la Transició, nosaltres diferenciem veterans, fills dels veterans, generació del 56, socialistes neòfits i *español medio*

3.1.1. Els veterans

Al principi de l'exili, sabem que bona part del PSOE i la UGT van començar a reorganitzar-se tenint com a nova seu la ciutat de Toulouse, des d'on es va aconseguir establir contacte amb altres nuclis socialistes. La direcció que va sortir d'aquests primers congressos va decidir superar els conflictes haguts durant els anys 30 en les organitzacions socialistes, apostant per un retorn al *pablismo* i als valors troncats del socialisme espanyol. Doncs bé, el col·lectiu que considerem els veterans seria justament el que va presenciar aquesta reorganització: aquells que van viure, i sovint participar en la Segona República, la Guerra Civil, la Segona Guerra Mundial i la reorganització d'aquest sector del PSOE. Parlem de la generació nascuda al voltant del canvi de segle,

on podríem incloure a Rodolfo Llopis, Antonio Amat o Ramón Rubial; és a dir, parlem de la segona generació del socialisme espanyol.

Es tracta d'un perfil força connectat amb les idees fundacionals del partit i gestat amb els valors propis del moviment obrer dels anys 20 i 30. Tot i que alguns d'ells podien tenir professions liberals, la gran majoria tenien treballs força manuals. És per això, i per l'ambient polític del moment, que la identitat obrera, la concepció marxista de la lluita de classes i la unió indissoluble entre el front polític i sindical era ben present en aquest col·lectiu. A més, cal remarcar que la implicació personal amb el partit i el sindicat era sovint sentimental, fins al punt d'implicar part de la família en la causa²⁷¹. Tot i que cadascú tenia els seus dirigents favorits, com ara Largo Caballero o Prieto, certament era un col·lectiu que havia crescut amb disciplina de ferro, acceptant tot allò acordat pel partit. Força relacionat amb això últim, sabem que els veterans van considerar prioritari mantenir en tot moment uns principis i una moral infrangibles, arribant a lligar-los amb la ideologia socialista.

²⁷¹ Sobre aquest fet, el testimoni de Ramón Rubial resulta esclaridor: amb un pla per exiliar-se a mig fer, ja que tenia la seva família ja a Amèrica, decideix fer marxa enrere davant el mandat rebut pel partit; en aquell moment se'l volia nomenar de facto líder de la clandestinitat del PSOE i UGT. També, Rubial és un exemple de militant amb familiars ja implicats amb les organitzacions socialistes. Bernardo DÍAZ NOSTY, *op. cit.*, 1986, pp. 37-38.

Serà una generació que conservarà el lideratge del PSOE i la UGT fins principis dels anys 70, encara que a partir dels anys 60 veuran com les influències de la nova esquerra van penetrant en les organitzacions socialistes i també impregnen la forma de pensar de la seva militància. En general, per la dècada que estudiem, el col·lectiu que associem a aquesta subcultura política, encara conservant l'ideari obrer i marxista, sovint també es mostrava disposat a moderar-se; possiblement per la influència pactista del líder Indalecio Prieto i per la llarga agonia de la clandestinitat i l'exili. Per aquestes idees moderades i per la seva concepció conservadora del perfil obrer socialista sovint van xocar amb les noves generacions; en sí, aquest perfil veterà era el que va exigir durant força temps que per entrar a les organitzacions socialistes havies de tenir algun familiar amb provada trajectòria socialista i uns mínims de formació.

Alhora, cal comentar que precisament aquest col·lectiu, arran de les seves vivències durant i després de la Guerra Civil, havia desenvolupat una especial animadversió cap al comunisme espanyol, que comportava una negativa constant a tot contacte amb el PCE.

En tant a les posicions que van adquirir els que englobem en aquesta subcultura política durant els 70, sabem que, en general, no van dur la iniciativa de la renovació del PSOE i la UGT. Els quadres veterans en majoria havien escollit en la postguerra apostar pel sector reorganitzat i opositor a Negrín, mentre que als 70 apostarien sobretot, per disciplina, simpatia i similituds en la cultura política, pel sector històric del PSOE²⁷². No obstant, trobem excepcions, com ara Ramón Rubial o José Barreiro, els quals van decidir apostar pel sector renovador sense tindre un paper protagonista en la iniciativa renovadora, o Arsenio Jimeno, que ja tenia un llarg recorregut d'oposició a Llopi. En tot cas, la trajectòria d'aquest perfil polític es mou dins del PSOE, encara que més tard es dividís entre el renovat o el històric.

3.1.2. Els fills dels veterans

En tant al col·lectiu que Abdón Mateos relaciona amb la segona generació de l'exili, creiem que es podria parlar d'un perfil sociològic que cal diferenciar. Aquest perfil, més que localitzar-lo a l'exili, també hauria d'englobar aquelles regions on el socialisme espanyol va poder tenir una continuïtat en tant a presència i activitat; parlem, sobretot,

---

²⁷² Aquest fet és provat per la majoria d'historiadors i els escrits del moment, que afirmaven que el PSOE(H), quan es presentà a les primeres eleccions democràtiques tenia uns candidats amb una mitjana d'edat força elevada, així com la seva militància.

d'Astúries i el País Basc, però també caldria incloure aquells petits nuclis que, tot i desconnectar-se en alguns moments, van poder enllaçar-se de nou i demostrar fidelitat a les organitzacions socialistes dirigides des de l'exili.

Aquesta generació, que vindria a ser la tercera del socialisme espanyol, comparteix força trets amb l'anterior: les seves feines també eren al voltant de la indústria i en unes condicions precàries, van formar la seva opinió política a través de la família i dels textos doctrinals del partit, tenien records de la República i la Guerra Civil, i la seva disciplina i compromís amb el partit eren alts. No obstant, aquesta generació, nascuda sobre 1930, començava a incorporar-se al PSOE i la UGT al voltant dels 50, moment en què començà a sorgir la nova oposició antifranquista. Certament, els nuclis socialistes a l'interior es veurien més influïts per les demandes de la nova oposició que no pas els que eren a l'exili, però tots ells rebrien l'impacte d'aquestes idees. De fet, en general, les van rebre obertament, encara que també trobem casos que la influència moderada dels seus antecessors era més forta; és a dir, acceptaven la teoria de la nova esquerra i reconeixien que era atractiva, però no renunciaven fàcilment a algunes fórmules heretades.

Sobre aquest perfil, sabem que a principis dels anys 70 es va veure dividit entre els que van optar pel sector històric i el sector renovador. En el sector històric trobem casos com Amadeo Calzada, mentre que en el sector renovador tenim a Nicolas Redondo, Carmen García Bloise o els germans Martínez Cobo. En aquest cas, podem considerar que els que van optar per la renovació al 1971 i 1972 sí van tenir un paper més actiu i alguns d'ells van passar a formar part de la nova direcció. No obstant, tot sigui dit, aquest col·lectiu va fer vida política i sindical sobretot a les organitzacions històriques del socialisme espanyol, ja fos en el sector renovat o el sector històric.

3.1.3. La generació del 56 i la nova oposició

Arran de les protestes de 1956, es va començar a organitzar el que seria la nova oposició a la dictadura de Franco. Entre els nous opositors trobem membres que havien donat suport al bàndol franquista durant la Guerra Civil, però també noves generacions descendents dels dos bàndols de la contesa. I si focalitzem en el socialisme espanyol, veiem com d'aquelles protestes va haver un intent de formar un organisme alineat amb el moviment socialista: l'ASU. En aquest organisme, trobem personatges com ara Miguel Sánchez Mazas, Juan Manuel Kindelán, Francisco Bustelo i Luís Gómez Llorente, els quals van tenir un paper destacat en els propers anys.

Parlem d'una generació que sovint no tenia vincles amb la vella oposició i que formarà part de l'oposició antifranquista arran de les seves vivències en la societat franquista; una altra cosa és que a mesura que anessin passant els anys acabessin sent influïts i sumant-se a les organitzacions de la vella oposició, com eren el PSOE i, sobretot, el PCE. Per tant, parlem d'una generació que havia conviscut amb les sociabilitats promogudes pel règim i, tot i això, decidirà plantar-li cara. No obstant, precisament aquest context diferent respecte al dels altres perfils ja esmentats podia marcar una diferència: des de les institucions franquistes es va cedir l'ensenyament a l'Església catòlica i es va procurar desmobilitzar i despolititzar la societat. Per tant, aquella formació liberal en l'ensenyament i aquella passió que movia el moviment obrer per reivindicar més drets es van veure parcialment debilitats. Ara eren sobretot els que arribaven a les aules universitàries els que reprenien la lluita, cosa que reduïa el nombre de nous militants i modificava el perfil socialista tradicional. És més, a poc a poc veiem com l'antifranquisme passarà de ser sobretot obrer a començar a incorporar a professionals liberals, com ara advocats.

Mentre que bona part dels protagonistes de les protestes del 56 van poder agrupar-se a l'ASU, a principis dels 60 aquesta organització es va dissoldre i reconvertir en part de les JJSS; però no tots els membres de l'ASU van acceptar sotmetre's a la disciplina del PSOE, pel que alguns van anar a parar altres formacions, com ara el FLP, o van començar a gestar noves organitzacions socialistes alternatives. El motiu d'aquesta decisió el trobem en que les organitzacions socialistes tradicionals, tot i la seva provada trajectòria de lluita, havien començat a adquirir mala reputació per culpa d'una estratègia que a ulls d'alguns antifranquistes era poc efectiva i dictada des d'un exili desconnectat de la realitat espanyola. A més, l'hostilitat que sentien alguns dels nous a les organitzacions històriques del socialisme espanyol i les pròpies particularitats com a cultura política diferenciada van incentivar aquesta tria d'opcions noves.

Parlem d'una generació que, tot i que ben a prop en temps i espai de l'anterior tractada, ha perdut el fil generacional del socialisme històric i es mostra ben crítica amb tot allò que consideren que funciona malament. A més, dins el PSOE, trobaran un valedor amb força pes en el partit i sindicat socialistes, Antonio Amat, que sovint abanderava les demandes dels joves asuistes. A part de crítiques a nivell orgànic i estratègic, serà aquest mateix col·lectiu el que defensarà les idees que aniran arribant per part dels moviments d'alliberació i de la nova esquerra. I és per això, per aquest caràcter transformador i el nou

perfil socioeconòmic dels nous militants, que aquest col·lectiu sovint xocava amb el més veterà, tant a la clandestinitat com a l'exili.

Evidentment, en la contesa entre històrics i renovadors de principis dels 70, aquests van ser la base del moviment renovador i els que van estar promovent aquest procés des de la seva entrada en les institucions socialistes.

3.1.4. Els socialistes neòfits

Creiem pertinent distingir, tot i les moltes similituds amb el col·lectiu acabat de tractar, una generació amb trets específics; aquesta aplega a tot aquell militant implicat amb el socialisme espanyol des de mitjans de la dècada dels seixanta i que, també, aplega a les generacions nascudes posteriorment a 1940.

L'anterior perfil podria ben bé agrupar aquest col·lectiu, ja que les característiques socioeconòmiques, algunes sociabilitats i les influències ideològiques són generalment similars als dels implicats en els fets de 1956; certament, els antics asuistes van ocupar-se bé de difondre les seves idees i demandes entre les noves generacions, essent les JJSS una bona caixa de ressonància. No obstant, aquest col·lectiu que ara presentem manca d'un fet, com les protestes de 1956, que aconseguís agrupar una sèrie de socialistes i cridés prou l'atenció com per establir contacte amb les organitzacions històriques del socialisme espanyol. Si bé pels asuistes el PSOE i la UGT els semblaven institucions llunyanes en tant a distància geogràfica i política, per aquestes noves generacions, força més desconnectades en tant a contactes amb l'exili i escoltant crítiques d'unes organitzacions històriques en plena decadència, l'organització de partits autònoms i alternatius els va semblar bona opció. És per aquest motiu que, tot i compartint valors amb antics asuistes, llegint els mateixos textos teòrics i defenent les mateixes consignes, comencen a sorgir tota una sèrie de partits socialistes. Mentre que alguns eren grupuscles locals o regionals, altres tenien ambició estatal, com és el cas del PSI de Tierno Galván i la ASO i la USO a nivell sindical. També, val a dir que aquests nous partits es van gestar en una societat espanyola que ja rebia els efectes de la política del *Desarrollismo*, ampliant-se la classe mitjana i introduint cada cop més la idea de societat de consum; alhora, és el moment en què el règim comença a relaxar la censura, hi ha més activisme antifranquista i es preveu la mort imminent del dictador i, amb sort i esperança, de la dictadura.

No obstant, creiem necessari destacar un cas especial i força il·lustrador: es tracta del clan dels sevillans. A diferència d'altres indrets peninsulars, el col·lectiu sevillà del

PSOE va aconseguir una cohesió significativa i va tenir un paper protagonista en el moviment renovador de les organitzacions socialistes històriques; de fet, podríem dir que va ser l'impuls final per dur a terme la renovació. Aquest potent sector, tot i que petit i concentrat al principi, va assumir, també, el lideratge del PSOE durant els anys 70 i 80; mentre que inicialment va requerir el suport de la generació dels fills dels veterans i dels antics asuistes, els sevillans cada cop van anar adquirint més força dins el partit. El fet que des del principi apostessin per les organitzacions històriques i que aconseguissin aplegar bona part del socialisme andalús al voltant d'unes postures determinades, cosa que els van servir per perpetuar-se en el lideratge socialista de la regió i de l'Estat, són suficients per fer una valoració particular d'aquest col·lectiu. Un dels perquès de la vinculació d'aquest grup sevillà al PSOE i la UGT el podríem trobar en el contacte que van establir amb un dels veterans crítics amb la gestió de Llopis en la secretaria general del partit, Alfonso Fernández Torres; tot i que després, en la divisió del partit al 1972, aquest últim, paradoxalment, apostés pel sector històric. I és que, igual que aquest col·lectiu va poder trobar un enllaç amb les organitzacions històriques, d'altres van optar per les organitzacions locals per la proximitat que oferien.

En tant a l'activitat política del col·lectiu en qüestió, sabem que, tot i optar per itineraris diferents en tant a formacions polítiques, eren força pròxims en tant a sociabilitats i, sovint, ideologia. És per això que, tret d'alguns matisos, les idees defensades per formacions com FPS, PSP i PSOE sobre 1976 són força similars. De fet, des que es va conformar el PSOE[R] al 1972, que a poc a poc es va anar posant al dia en relació a les demandes de la nova esquerra i, a la vegada, alineant ideològicament amb els seus homònims.

3.1.5. "El español medio"

Acollint-nos a l'expressió que utilitza Tezanos, usem aquest terme per a referir-nos a tot aquell socialista afiliat, principalment al PSOE i la UGT, durant la Transició i posteriorment. Parlem, en general, d'un col·lectiu que agrupa a les classes baixes i mitjanes, professionals de tots els sectors, però amb una formació política generalment força més precària que la dels dos anteriors perfils tractats. En sí, ens referim a persones que es consideren progressistes, a les quals han arribat part dels valors difosos durant la Segona República, a través de la memòria històrica, i que aposten per un partit polític no tan socialment intimidant com el PCE, però que es mostra contrari a la continuïtat en el poder dels polítics provinents del franquisme i a favor de mesures favorables als

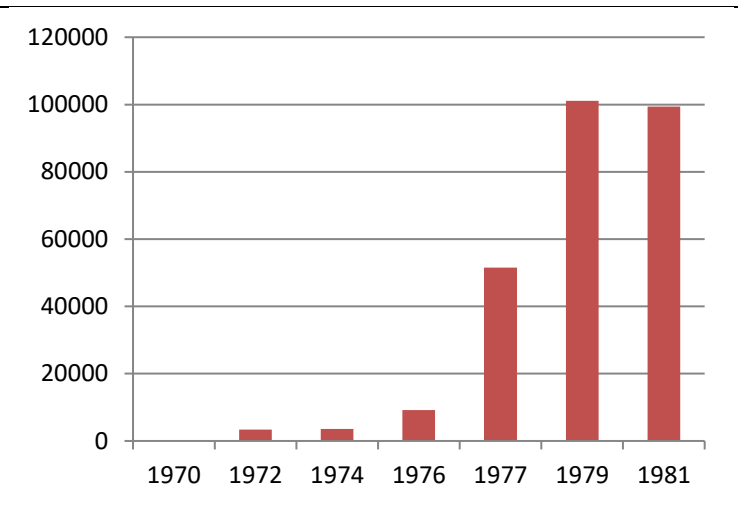

treballadors. A més, es tracta d'un col·lectiu que tendeix a ser informat a través de la premsa ordinària i que mostra poc activisme polític; en definitiva, que ha viscut tota la seva vida en un règim dictatorial que ha promogut el conformisme. No ens sorprèn, per tant, que si la política, tant a nivell sentimental com a nivell intel·lectual, havia passat a ser una prioritat pels perfils abans vistos, per a aquest afiliat la seva pertinença al partit es tornava complementària a la seva vida.

Val a dir que, a mesura que vagi avançant el procés transicional, sobretot després de les primeres eleccions democràtiques, aquest col·lectiu cada cop més s'identificarà

amb els discursos dels dirigents del PSOE i la UGT; és a dir, un factor d'atracció no serà tant l'ideari que es recopila en les resolucions congressuals o la trajectòria del partit, sinó que seran les figures públiques i els seus discursos. Aquest fenomen, que també es donava amb lideratges com el de Tierno Galván des del PSP i que

Fig. 6 - Evolució de l'afiliació segons dades oficials del PSOE

Font: José Félix TEZANOS. op. cit., p.91.

relacionem amb l'hiperlideratge, coincideix cap al final de la dècada amb un procés de moderació en el PSOE. Lluny de minvar la militància llavors degut a la confusió d'identitat que mostrava el partit, aquesta abundant afluència d'afiliació segurament va contribuir al procés de canvi en el PSOE; és més, públicament ja es relacionava en aquell moment el PSOE amb la socialdemocràcia.

3.2. Les cultures polítiques en el socialisme espanyol dels anys 70

Un cop hem vist els diferents perfils sociològics que hem detectat en el socialisme espanyol d'aquesta dècada, caldria relacionar-los amb les diferents subcultures polítiques d'àmbit estatal que es van desenvolupar. Tot i que ja hem avançat alguns dels trets de les

subcultures polítiques quan hem tractat els diferents perfils sociològics, a continuació passem a tractar-ho més detingudament i tractant altres aspectes.

Mentre que de perfils sociològics hem classificat cinc, de subcultures polítiques n'hem identificat tres, les quals intentarem relacionar amb els perfils sociològics. I fem aquesta distinció, entre perfils i subcultures, perquè, encara que connectats, presenten particularitats diferents i cal tenir-los ben presents en una anàlisi del socialisme espanyol dels anys 70.

3.2.1. El prietisme

Hem introduït, quan tractàvem el sector veterà, que la influència de Prieto encara era present en les tesis que sostenia aquest col·lectiu durant els anys 70. De fet, podem veure una línia contínua entre les postures del PSOE durant els anys 40 i les que defenien en el tardofranquisme i en la Transició. Un PSOE cada cop més desvinculat de la Segona República a l'exili i amb més personalitat pròpia, va ser pioner en la cerca d'una fórmula de reconciliació nacional; fins i tot abans que la cúpula del PCE adoptés aquest concepte a mitjans dels anys 50. Traïnt la seva identitat republicana i renunciant a les proclames més d'esquerres, que encara eren ben sentides pels militants i de vegada en quant feien alguna aparició, va optar per entrar en contacte amb els sectors franquistes més disconformes amb el règim que s'havia establert. Una sèrie de punts de trobada amb forces de dreta van ser minuciosament elaborats per la cúpula del partit i van ser negociats reiteradament fins entrat el tardofranquisme; tot i que finalment no van tenir èxit, val a dir que molts dels punts van ser posats damunt la taula durant el procés de transició a la democràcia. En definitiva, el pragmatisme en el PSOE va prendre cos durant bona part de l'exili i va deixar enrere les disputes ideològiques de les dècades anteriors. Les tesis més polèmiques, que acostumaven a ser les relacionades amb l'aplicació de les polítiques d'esquerres, van perdre el focus de debat i, en canvi, el protagonisme va ser per les idees en favor de la democràcia i la reconciliació de la societat espanyola.

No ens hauria d'extranyar que aquells que van mantenir aquestes tesis de Prieto, que sobretot s'aplegarien en el sector històric del PSOE, posteriorment es sentissin còmodes amb l'apèl·latiu socialdemòcrata, en un moment, mitjans dels 70, que gairebé tot el socialisme criticava les idees que comportava aquest espai polític i optava per situar-se a l'esquerra, en l'anomenat socialisme democràtic. La moderació que acompanya a socialdemocràcia i la voluntat de no fer canvis abruptes en una societat en vies de

democratització eren l'essència de la postura dels sectors més veterans. Ara bé, això no treu que, si bé de cara a la palestra i en les seves accions es palpa la moderació, en algunes de les seves reflexions i plans a llarg termini es segueixi reivindicant l'assoliment d'una societat socialista. El mateix Prieto no tenia problemes en recollir textos dels inicis del socialisme o, també, del seu company Besteiro a l'hora de projectar quin era l'objectiu final del partit, segons el seu parer²⁷³. Així, des d'un socialisme pragmàtic que acabava coquetejant amb idees liberals, no ens hauria de sorprendre que també s'acollissin algunes idees de l'anarquisme; això s'enten, també, si tenim en compte la seva animadversió al comunisme i la cerca d'aliats alternatius dins l'esquerra.

Val a dir, també, que la subcultura en qüestió acceptava la idea de posar el focus de l'estratègia en els pactes des de dalt en detriment de l'acció de les bases en actes de protesta. Tot i que les mobitzacions normalment estaven permeses, es confiava que els dirigents del partit assolissin algun acord per fer retornar la democràcia a Espanya.

Com hem dit, aquesta subcultura política l'hauriem de relacionar amb el sector veterà, però també acabaria englobant als seus descendents directes. Tot i que bona part d'aquests últims van ser sensibles a l'onada ideològica de la nova esquerra, la cultura política heretada probablement es va mantenir latent.

3.2.2. Nova oposició, socialisme democràtic i socialisme autogestionari

Els fets que es van donar el 1956 dins el món universitari van ser la mostra de l'aparició d'una nova oposició amb unes característiques particulars. Tot i que bona part es van acabar enllaçant a la vella oposició, el seu esperit crític amb velles formes d'actuar, almenys en l'espai polític del socialisme espanyol, deixa entreveure noves inquietuds i particularitats específiques.

No ens sorprèn que aquest mateix col·lectiu recuperés les idees dels primers teòrics socialistes i també recorrís a idees de personatges vinculats al comunisme, com és el cas de Rosa Luxemburg o Gramsci. A més, també recuperaven textos de teòrics contemporanis de l'Europa Occidental que no estaven convençuts ni amb la socialdemocràcia del nord d'Europa, que relacionaven amb l'acceptació del capitalisme i la influència dels EUA, ni amb el comunisme, que consideraven una degeneració i mala aplicació de les idees socialistes. Així, complementant idees d'autors de diversa índole,

---

²⁷³ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., p. 9-10.

les persones d'aquesta generació van acabar sumant-se a una iniciativa que va prendre cos en el tardofranquisme: el socialisme del sud d'Europa²⁷⁴. Sumant idees del socialisme democràtic i del socialisme autogestionari, van considerar que calia renovar el socialisme espanyol fent-lo sortir de les idees d'entesa que proposava la cúpula del PSOE.

Tot i això, val a dir que moltes de les postures que van assumir aquesta generació no eren tan diferents d'algunes que ja s'havien plantejat dins el partit. Durant els anys 40 ja es va posar damunt la taula el desig de formar uns Estats Units d'Europa de caràcter socialista que es situessin davant els EUA i, també, de la URSS; les experiències autogestionàries com a via per a evitar una burocratització del sistema també van ser estudiades i vistes amb bons ulls. No obstant, aquests plantejaments durant els anys 50 van ser invisibilitzats i no fou fins l'arribada amb força de corrents ideològics des d'Europa, incloent les reivindicacions dels moviments d'alliberació, i de noves generacions dins la clandestinitat a Espanya que es van recuperar i reforçar.

Fruit de la recuperació de les idees més d'esquerres dins el socialisme, i tot i que eren conscients de la rivalitat històrica i política, sovint van proposar alleugerir el bloqueig al que tenien sotmès al PCE, evitar les crítiques més dures cap a ells i estudiar aliances puntuals de cara a accions d'interès comú. La idea de deixar a una banda els pactes des de dalt i retornar a la lluita als carrers va ser un dels seus trets distintius, que, de fet, era una estratègia que animava a sumar forces entre les esquerres. Això, sumat a qüestionar fins quin punt tocava tenir una direcció a l'exterior i fer que fossin germans siamesos el partit i sindicat del socialisme històric, a més d'altres qüestions, és una mostra de com aquesta subcultura es va encarregar de repensar com havia de ser el socialisme del moment i quin camí havia de seguir. En tot cas, es podria dir que allò que havia de ser va ser allò més reivindicat per col·lectiu, en detriment d'allò que era realitzable a curt termini. És a dir, es va optar per projectar una imatge més progressista, rupturista i exposant els valors que havien de vertebrar la seva acció, en lloc de proposar mesures per realitzar a curt termini en un escenari de pau.

---

²⁷⁴ Sobre aquesta idea de socialisme, cal destacar la força amb la que va créixer a principis dels 70 i com a mitjans de la dècada va arribar a dissoldre's. Si bé aquest moviment admetia un pacte d'esquerres per dur a terme les diferents reformes, només el socialisme francès va practicar aquesta fórmula per arribar al govern. La resta de socialismes europeus van arribar al poder en solitari o amb pactes de centre, o, en el pitjors dels casos, van romandre a l'oposició. Abdón MATEOS, "El evanescente socialismo del sur de Europa", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, pp. 7-12.

Sens dubte, es tracta d'una subcultura política que considera que les idees liberals i la moderació que les acompanya són insuficients, pel que opta per una aproximació a les idees més cap a l'esquerra, on històricament el PSOE havia estat; és més, justament aquestes idees cercades acabaven sent polítiques que no havien estat prou implantades. Podem observar una certa aproximació a les idees que havien conformat l'eurocomunisme, però també idees que s'aproximaven a l'anarquisme, com ara quan es formulen tesis autogestionàries. De fet, crida l'atenció com descendents d'anarquistes dels anys 20 i 30 van anar aproximant-se cap al socialisme arran del contacte amb la generació del 56.

Naturalment, els col·lectius que associem a aquesta subcultura política són aquells que van començar a militar en la segona meitat del franquisme, incloent la generació del 56 i aquells activistes ja en el tardofranquisme. Tot i que els artífexs de la moderació del PSOE també els incloem en aquesta classificació, val a dir que fou aquesta subcultura política, sumat a bona part dels membres més veterans, la que més combativa es va mostrar quan al final de la dècada el PSOE de Felipe González va aprofundir l'hiperlideratge i va optar per convertir-se en un partit *catch-all* d'esquerres. Diem això perquè, si bé molts dels membres d'aquest col·lectiu van anar moderant les seves postures a mesura que anava avançant el ritme polític i s'anaven succeint fets, l'excés de poder en el nucli dur del primer secretari, després secretari general, i la vulneració d'alguns dels punts dels estatuts van provocar l'aparició d'un sector que vetllava perquè el funcionament intern del partit es mantingués i les posicions del partit es prenguessin més democràticament.

3.2.3. Moderació, socialdemocràcia i europeisme

Finalment, tot i que passem a englobar en un sol grup un volum important de persones, de fet el més important de les últimes dècades en tant a altes en el socialisme espanyol, considerem que bona part d'aquest conjunt reuneix unes característiques comunes. Característiques que, a la vegada, divergeixen força d'allò que havien estat les altres dues subcultures tractades.

Tot i que la dictadura franquista havia adquirit al principi trets totalitaris, exercint un control ferri de la societat i adoctrinant les noves generacions, i a poc a poc va anar alleugerint-los, sabem que part de la societat espanyola va conservar en la seva memòria què és el que va significar el PSOE per a la política espanyola; i no només es va conservar,

sinó que es va transmetre aquesta memòria als descendents. Així, tot i que el règim va esforçar-se tant a invisibilitzar l'activitat i postures de l'oposició com a condemnar-la a tota amb els pitjors qualificatius, no va aconseguir que tota la societat espanyola oblidés el paper del socialisme i, també, el distingís d'altres famílies polítiques. Si bé en un principi semblava que el règim havia aconseguit reduir al màxim l'ànim de participació ciutadana en política, tot plegat es va posar en entredit quan els partits van començar a aparèixer a l'escena pública i, encara més, quan es van començar a legalitzar. En aquest sentit, el PSOE sempre va gaudir de millor presència que la resta de forces de l'oposició antifranquista, en especial respecte al PCE, i aviat va aconseguir que la gent el relacionés amb una ruptura amb el franquisme des de la moderació. Quedaven enrere les temptatives de fer fronts d'esquerres i progressivament es van sumar adjectius al terme de ruptura, que venien a significar un procés de democratització des de la base del règim dictatorial. Així va ser percebut per bona part de la societat i a poc a poc es van anar sumant les persones que volien col·laborar en aquest projecte de transformació política d'Espanya. No obstant, curiosament el col·lectiu que anava incorporant-se en aquest espai polític ja l'entenia com a socialdemòcrata i també ja l'associava a un lideratge determinat. A això, si li sumem la variable que s'estava duent a terme un procés de transició política a la democràcia enmig d'una crisi econòmica, ajuda a entendre que la subcultura política en qüestió, en moments determinats, sacrificqués allò que havia estat escoltant anys abans per posicionaments més pragmàtics.

Es pot dir amb força seguretat que el col·lectiu que emmarquem en aquesta subcultura va anar a parar sobretot al PSOE de Felipe González, ja fos abans o després de les primeres eleccions generals. Aquest fet és així perquè, efectivament, aquest PSOE va gaudir del suport d'homònims europeus, va obtenir la legalitat amb les sigles històriques, era el més projectat per la premsa i, per tant, més conegut, i, també, perquè va quedar com a segona força en les primeres eleccions i això el convertia en una força amb possibilitat d'accedir al poder. Moltes de les altres forces socialistes van quedar marginades i altres van ser absorbides, però, en tot cas, la formació política que també prometia una bona posició en les municipals era el PSOE; i aquest fet no és aliè a l'atracció d'afiliats, ja que molts dels que acabaren d'arribar al partit en qüestió de mesos es van veure amb un càrrec rellevant en l'estructura de partit que s'anava fortificant i/o en un consistori com a regidor o, fins i tot, com a alcalde.

En tant als trets comuns d'aquest col·lectiu, sabem que d'alguna manera, si bé les dues anteriors subcultures polítiques apostaven per una Europa amb un caràcter socialista i independent dels blocs geopolítics vigents, aquest perfil era més partidari d'una assimilació respecte a la resta de l'Europa Occidental, en un sentit més transformador de la realitat espanyola que de contribució a un canvi conjunt europeu. També, tot i que acceptaven moltes de les postures del socialisme democràtic, el socialisme autogestionari i el tercermundisme, també sabien les poques possibilitats d'aplicació d'aquestes teories a curt termini, pel que el pragmatisme i les polítiques per solucionar la immediatesa era el que més capficava aquest col·lectiu. De fet, dins aquesta subcultura política també hem de situar persones que, si bé estaven interessades en la política a nivell estatal, també volien ajudar a construir les autonomies i ser gestors dels municipis; per tot això, i segurament altres qüestions, sovint el tema pragmàtic va acabar ocupant el gruix dels debats i no tant la idea de socialisme a aplicar. I precisament aquest també és un dels trets que el distingeix de les dues subcultures anteriors: mentre que històricament el socialisme havia tingut dos temps, un curt (programa mínim) i un a llarg termini (programa màxim), aquest col·lectiu va contribuir que el segon es desdibuixés i acabés substituït per termes com ara "felicitat", en referència a allò que es busca per a la societat. En definitiva, aquesta generació generalment considerava que les aspiracions de futur quedaven sotmeses a allò que es podia fer i es necessitava a curt termini.

A nivell ideològic, si bé al principi mostren connivència amb el socialisme democràtic que teòricament defensa el partit, ens adonem com el gir a la moderació no els agafa desprevinguts, cosa que ens ajuda a pensar que, efectivament, la postura socialdemòcrata no els resulta incòmoda. Les idees liberals que propugnava Felipe González en temps electorals als setanta i les mesures que durà a terme durant la següent dècada, amb el vistiplau dels militants, pot significar que el gruix del col·lectiu que relacionem amb aquesta subcultura política es sentís més còmode amb un socialisme moderat i pròxim al liberalisme. Com a conseqüència, les idees cap a l'esquerra del PSOE i pròximes al comunisme i l'anarquisme van ser poc contemplades.

Sens dubte, el moderantisme que acompanyava aquesta subcultura era força similar al que havien adquirit els més veterans influïts per Prieto; no obstant, la gran diferència rau en el imaginari polític i cultural que tenien cadascun, un per les vivències del socialisme dels anys 20 i 30, així com la convulsa història política de les últimes

dècades, i l'altre per la llarga agonia que suposava la dictadura i el desig d'assimilació a una Europa Occidental pròspera.

Finalment, és prou evident que relacionem amb aquesta subcultura política l'anomenat "*español medio*", que vindria a ser tot afiliat al PSOE a partir de 1977.

4. La influència externa al socialisme espanyol: el "amigo alemán", els poders fàctics i la pressió homòloga

Si bé anteriorment hem tractat els actors i factors externs i, quan hem fet el relat històric dels fets ocorreguts als 70, hem parlat de passada d'organitzacions socialistes internacionals, creiem necessari tractar breument com ha afectat al PSOE i a la resta del socialisme espanyol aquest conjunt d'influències externes.

Per fer-ho més ordenadament, hem cregut convenient dividir aquestes influències en tres blocs. El primer tractarà les influències de caràcter internacional; el segon, les que es produeixen dins l'àmbit estatal; el tercer i últim, tractarà les que es produeixen entre forces dins el socialisme espanyol. A causa que els actors i factors externs estan completament connectats i els actors són molt més identificables, posarem relleu en com aquests actors també aniran variant la seva relació amb el socialisme espanyol segons afectin altres factors externs.

4.1. Influència externa internacional

És ben sabut, i aquí ho hem esmentat, el bon tracte que es va assolir entre el PSOE i l'SPD durant la segona meitat dels 70. Una amistat que s'havia vist sedimentada durant els anys de l'exili, però que es veurà revifada amb força a partir de 1975. I el mateix podríem dir de la relació de la resta de la IS amb el PSOE. No obstant, tot plegat no es va donar de forma aliena als canvis no només d'Espanya sinó de la resta d'Europa.

En un context de món bipolar, on dues grans potències es disputen el control d'àrees del món, sabem que l'Espanya franquista estava dins Occident. De la mateixa manera, la meitat oest d'Europa també tenia règims afins a l'ordre occidental; és a dir, vincles amb els EUA. És aquesta mateixa meitat europea la que veurà créixer la CEE, que esdevenia una mena de club d'Estats europeus on hi havia beneficis mutus. L'Espanya franquista, per la seva part, tenia vetada l'entrada al conjunt d'organismes europeus fins que assolís un règim democràtic, cosa que esdevenia una condició *sine qua non* per accedir-hi. No obstant, mentre assolía aquest requisit, va poder rodejar l'exclusió a la que teòricament se la sotmetia amb tractes econòmics bilaterals.

L'actitud dels partits polítics europeus respecte a Espanya variava segons el color de la formació i, també, segons si estava o no en el govern. Els patrons que es van seguir durant bona part de la dictadura foren d'una dreta europea que, moguda per interessos

econòmics, no tenia massa miraments per arribar a acords amb el règim franquista, i d'una esquerra que quan estava a l'oposició es tornava força crítica amb tot contacte amb l'Espanya franquista i quan estava al govern es resistia amb més o menys gràcia a seguir el camí dels conservadors. Sobre l'esquerra europea, on incloem socialistes, socialdemòcrates i comunistes, ens adonem que les crítiques engegades contra el règim van anar disminuint a mesura que passava el temps. Això sí, la premsa internacional ajudarà a l'esquerra a visibilitzar els crims i les injustícies comesos durant la dictadura, cosa que provocava que hi haguessin rebrots de moviments antifranquistes per Europa.

Al final, ens adonem com els governs europeus anirien defenent els interessos del conjunt de la ciutadania de llurs països. Per això, fossin d'un color o altre, els diferents Estats seguien una lògica sobretot d'interès nacional, on un sector que era força emparat era l'empresarial²⁷⁵. Aquesta visió, en la línia de pensament del realisme polític, es va fer força explícita per Europa i el món no només durant la dictadura sinó també durant la Transició i posteriorment. I és que, per molt que alguns governs intentessin legitimar algunes postures un tant immorals, el que feien era defensar interessos propis; de la mateixa manera, quan deien promoure la democràcia fora de les seves fronteres, no tot era altruisme el que els movia. Per això, creiem que cal estudiar els actors externs: per saber els interessos que els van moure, fins quin punt arribava el seu altruisme i de quina manera van beneficiar o perjudicar allò que volien influenciar.

4.1.1. La socialdemocràcia alemanya

L'SPD va adquirir una polèmica postura als 60 no només respecte a Espanya, sinó també en relació a l'Europa de l'Est. En contra del que deia encara la majoria del socialisme internacional, que consistia en bloquejar en la mesura del possible el contacte amb les dictadures que oprimien els pobles, l'SPD, quan va arribar al poder, va engegar el projecte de l'*östpolitik* i una espècie de *sudpolitik*. La idea era, mitjançant acords de cooperació, exportar no només mercaderies, sinó també idees democràtiques; és a dir, l'objectiu era trencar l'aïllament d'aquests Estats i convertir-se paulatinament en un factor de pressió per a la democratització²⁷⁶. Si més no, encara que es vengués així, també podem entreveure una lògica de *realpolitik*: es buscava el màxim benefici econòmic per a la que fou l'Alemanya Occidental i una expansió en zona d'influència per territoris fins llavors vetats, tot i que els seus règims fossin d'allò més desprestigiats en l'opinió pública.

²⁷⁵ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 19.

²⁷⁶ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 21-32.

Aquesta postura fou inaugurada per un personatge clau, Willy Brandt, el qual inicialment exerciria de ministre d'afers exteriors i després saltaria a la cancelleria alemanya.

Aquesta postura, a més de ser rebuda amb rebuig per bona part de la IS i causar divisió en les pròpies files de l'SPD, generarà una commoció al PSOE de llavors. L'estratègia d'aïllament del franquisme xocava frontalment amb allò que aniria predicant i practicant l'SPD; i només s'aconseguiria que els socialdemòcrates alemanys cedissin puntualment a la seva postura davant episodis concrets de brutalitat dictatorial. Tot plegat fou el que portà que es refredessin les relacions entre ambdós partits. Relacions que, d'altra banda, tampoc havien estat mai gaire sòlides²⁷⁷.

A més, dins el socialisme alemany, sobretot per la vessant sindical, hi havia múltiples sectors. Si bé normalment hi havia coherència entre les decisions preses entre la vessant política i la vessant sindical del socialisme alemany, veiem com a vegades no era del tot així. És el cas del camí seguit per l'influent sindicat alemany IG Metal, que va posar en evidència les postures de l'SPD respecte al PSOE²⁷⁸. En aquest clima de relacions tenses entre el socialisme polític alemany i el socialisme històric espanyol, es va sumar la variable del sorgiment de formacions alternatives en l'interior d'Espanya. Davant una estratègia de la UGT que no donava gaires fruits, va sorgir una alternativa sindical socialista als anys 60 que seria alimentada pel sindicat alemany del metall. Aquest grup alternatiu, amb personalitats del socialisme català i ex-membres de l'ASU, va prendre forma en l'ASO, la qual va tenir un impuls remarcable i, en contrast amb l'AS oficialista del socialisme històric, va tenir certa presència a l'interior. L'incentiu econòmic alemany va col·laborar en l'expansió del projecte, però també caldria sumar la voluntat de varis sectors de formar una organització sindical des de dins d'Espanya i en connexió amb la nova oposició; tot i això, paradoxalment, serà per divisions internes que l'organització s'estancarà i es dissoldrà. No obstant, que el sindicalisme alemany intentés involucrar-se en qüestions que la UGT es reservava en exclusiva per a sí mateixa, com és l'activitat sindical socialista a l'interior, va caldejar força l'ambient, ja tens de per sí.

Aquest cas, sumat als que tenien que venir, com el del PSI de Tierno Galván, que oficialment no rebria suport de l'SPD, però via la Fundació Ebert rebia fons del socialisme

---

²⁷⁷ De fet, Muñoz Sánchez afirma que l'SPD de principis dels 60 ja considerava l'estratègia del PSOE poc productiva i desitjava que es produís una renovació de la directiva del PSOE i la corresponent estratègia i discurs. *Ibid.*, p. 36.

²⁷⁸ *Ibid.*, pp. 36-39.

alemany²⁷⁹, i la USO, que va ser admesa en el sindicalisme socialista internacional, van posar seriosament en dubte l'hegemonia socialista del PSOE i la UGT. El socialisme alemany deia mantenir-se al marge de les qüestions internes del socialisme espanyol i respectar l'oficialitat dins la IS, però dins seu hi havia sectors que pretenien donar suport als corrents renovadors.

Aquesta imparcialitat formal de l'SPD es va veure reafirmada durant el procés de verificació del PSOE en la IS entre 1972 i 1974; va ser llavors quan va repudiar tots dos sectors que es deien successors del PSOE²⁸⁰ i va exigir la unitat socialista espanyola, amb l'ànim d'integrar també el PSI. Aquesta unificació no es donà i l'SPD finalment cedí a les peticions d'altres membres de la IS perquè recolzés el sector renovador²⁸¹; sens dubte, el pes de l'SPD era tingut en compte i tota decisió dins el socialisme internacional havia de tenir el seu vist-i-plau.

No obstant, el que s'ha conegut com "*el amigo alemán*", en paraules de Antonio Muñoz Sánchez, obtindrà un paper més destacat en la segona meitat dels anys 70. El motiu d'aquest canvi el situem principalment en un factor exterior: la Revolució dels Clavells. Un moviment que es creia socialment i políticament prou ampli acabarà monopolitzat pel partit comunista portuguès quan accedeixi a la política estatal, cosa que incomodarà força a Occident. El pla de xoc que ideà l'SPD davant uns EUA força expectants serà, *a priori*, enfortir el socialisme portuguès. Així, en qüestió de pocs anys, un partit que havia estat refundat en terres alemanyes i que gairebé no tenia afiliació, passarà a ser la força més votada en les primeres eleccions²⁸². La idea que l'SPD tenia al cap era augmentar la força d'una formació política moderada d'esquerres que combatés el comunisme portuguès i restablís l'ordre a través d'una democràcia liberal; és a dir, ajudar a que s'imposés un règim equiparable a la resta de l'Occident europeu.

---

²⁷⁹Curiosament, tal i com ens diu Muñoz Sánchez, Tierno Galván, tot i tenir el SPD com a vincle, no donarà suport a l'ASO. De fet, Tierno Galván, per fets com aquests i altres, serà percebut des de la socialdemocràcia alemanya com a acadèmic brillant, però com a polític un tant inadequat. *Ibid.*, pp. 41-45.

²⁸⁰ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 103-122.

²⁸¹ Sobre la postura de l'SPD, Muñoz Sánchez remarca que hi ha diverses versions: Pilar Ortuño i Richard Gillespie creuen que van donar suport als renovadors, Bruno Vargas creu que van mantenir-se neutrals, Abdón Mateos creu que fou ambivalent i Alfonso Guerra afirma que reberen el seu suport des de mitjans de 1973. Pilar ORTUÑO, *op. cit.*, pp. 25-64; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 110.

²⁸² Per ser més concrets, i fent cas a les xifres d'Antonio Muñoz, el Partit Socialista de Portugal en iniciar-se la Revolució dels Clavells comptava amb uns 200 afiliats. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 150-157.

Quan ja s'havia encarrilat aquest primer objectiu, es va marcar un segon: l'Espanya de Franco ja mostrava clars símptomes de canvi i no es volia permetre un episodi de tensió com el viscut a Portugal, pel que s'havia de possibilitar una transició pacífica i ordenada a la democràcia²⁸³. De retruc, això exigia que es canviessin les tornes dins l'esquerra antifranquista: el PCE era la força hegemònica de l'oposició al règim i el socialisme espanyol es trobava atomitzat i dèbil. A més, a això es sumava la variable d'un socialisme espanyol que s'havia vist influenciat per els corrents ideològics de la nova esquerra: des dels moviments d'alliberació de les colònies fins el Maig del 68, havien anant calant missatges a una esquerra que feia temps que no havia tocat poder i que, per tant, es podia permetre el luxe de fer proclames de canvis profunds de l'status quo. Aquestes idees, que trobaren acollida en el PSOE renovat, arribaven a sincronitzar-se amb les idees que difonien des d'un PCE eurocomunista. Les crítiques als dos models d'Estat vigents en el món, el capitalista i el comunista, i la voluntat d'establir una alternativa socialista era un objectiu comú, per exemple, i precisament aquesta connexió incomodava a un SPD que volia trobar un partit socialista que es confrontés amb el PCE.

En un primer moment, l'SPD, encara que tenia com a company dins la IS al PSOE renovat, no va comptar amb ell en un principi²⁸⁴. Tot i que pel que buscava l'SPD potser el candidat més adient era el PSOE[H], ja que tenia una provada trajectòria moderada i anticomunista i, a més, una base d'afiliació, finalment, després d'unes converses entre el ja primer secretari Felipe González i Willy Brandt, es va optar per impulsar el PSOE[R]²⁸⁵. Tot això després que Tierno Galván s'autoexcloués donant suport tant a CCOO com a la *Junta Democrática* impulsada pel PCE.

Sobre aquest episodi, ens hauríem de detenir per estudiar-lo detingudament. Dos són les qüestions que ens són d'interès: per què no es va optar per una formació o líder de caire socialdemòcrata com ara Fernández Ordóñez, Dinisio Ridruejo o Cantarero del

---

²⁸³ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, "La Fundación Friedrich Ebert y el socialismo español en la Transición", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, p. 79-96; Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ, "La Revolución portuguesa y su impacto en la Transición española", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, *op. cit.*, p. 97-111.

²⁸⁴ De fet, apunta Antonio Muñoz que l'SPD cada cop es sentia més penedit de la postura que va adoptar en relació al reconeixement del PSOE[R] en la IS; des del seu punt de vista, aquesta formació tenia problemes interns creixents, seguia essent desconegut per l'àmplia majoria de la societat espanyola, no creixia en afiliats, no s'imposava com a líder del socialisme espanyol, no estava prou diferenciat de l'opció comunista i estava massa entretingut en pugnes de lideratge. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 123-125.

²⁸⁵ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 161-183; Juan ANDRADE, *op. cit.*, p. 121.

Castillo²⁸⁶; i, també, què va moure al PSOE de Felipe González a acceptar aquest tracte mútuament beneficiós amb l'SPD.

En tant a la primera qüestió, on podríem fins i tot incloure el PSOE[H], crida l'atenció com l'SPD va optar per una força que sovint feia proclames que a ulls occidentals podien semblar d'extrema esquerra²⁸⁷. En lloc d'això, podria haver establert contacte amb líders provinents del franquisme que últimament se'ls classificava com a oposició i propers a la socialdemocràcia. No obstant, podríem deduir que des de la socialdemocràcia alemanya es volia rescatar una formació política que estigués relacionada amb la clandestinitat, tingués vincles amb el socialisme internacional, una marcada identitat demòcrata i d'esquerres i un lideratge capaç de mostrar moderació en situacions delicades. Líders com Fernández Ordóñez complien l'últim ítem mencionat, però tenien dèficits en relació als altres, a més que no tenien més que uns pocs seguidors; en canvi, en relació al PSOE[H], deduïm que s'identificava més amb l'exili i la Guerra Civil i, també, sabem que havia perdut suports en el socialisme internacional, cosa que el deixava en un segon terme de prioritat per l'SPD.

La segona qüestió, en canvi, pot donar més de sí com a factor explicatiu. L'SPD va trobar en el PSOE de Felipe González un aliat amb el que durant anys tindria bones relacions, però no s'ha de perdre de vista que la posició de poder la tenia l'SPD i la de debilitat era la del PSOE[R] en un principi. El PSOE de Felipe González al 1975, tot i haver obtingut el reconeixement de la IS un any abans, no havia aconseguit enlairar-se gaire com per veure's amb preeminència respecte a la resta de forces socialistes. En canvi, l'SPD era un partit que tenia fons econòmics ja preparats per fer fort un partit socialista a Espanya; a més, era ben sabut per tot el socialisme europeu que rebre favors de l'SPD era sinònim de solidaritat de la resta de partits socialistes. El PSOE renovat tenia davant seu l'oportunitat d'aconseguir l'impuls que portava temps necessitant per sortir de la mediocritat, però sabia que havia de trobar la fórmula per obtenir el suport de l'SPD. Així, de la mateixa manera que mesos abans que es sabés el veredict de la IS sobre quin partit socialista era el reconegut, el PSOE renovat ja sabia la postura de l'SPD i es va esforçar per fer-lo canviar d'opinió, podríem deduir que el PSOE renovat va poder assabentar-se

---

²⁸⁶ De fet, sabem que l'SPD va contactar amb altres grups socialistes de l'interior abans d'apostar pel PSOE[R], fins i tot amb persones que provenien del règim franquista; la IG Metall, en canvi, sí que ja estava apostant pels renovadors. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 126-130.

²⁸⁷ Juan AVILÉS, "El proyecto socialista: del marxismo a la modernización", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 21-42.

de quins requisits volia l'SPD per focalitzar en una formació socialista²⁸⁸. Així, fruit d'un intercanvi d'interessos, en què l'SPD aconseguia influir en el panorama polític espanyol i el PSOE[R], de retruc, aconseguia preeminència respecte la resta de partits homònims, es va produir aquest gran auge.

Dit això, podem veure com el PSOE[R], establint un full de ruta conjunt amb la socialdemocràcia alemanya, va anar aconseguint els seus objectius²⁸⁹. En primer lloc, passà a ser un interlocutor privilegiat amb el govern d'Arias Navarro i Adolfo Suárez; gràcies al suport de l'SPD i de la resta de la IS, es passà a veure al PSOE[R] com a interlocutor vàlid del socialisme europeu. En segon lloc, hi hagué una onada de solidaritat moral i econòmica amb un partit fins llavors esquàlid; per posar un exemple, si bé el congrés de Suresnes va tenir certes personalitats, com ara Mitterrand, el congrés de 1976 va ser encara més acollit per personalitats socialistes europees, inclòs el mateix Mitterrand, però també Willy Brandt o Olof Palme. En tercer lloc, s'aconseguí multiplicar el nombre de sucursals del partit per tot el territori espanyol, de cursos de formació de militants i de persones alliberades per dur a terme tasques del partit²⁹⁰; gràcies al capital alemany, es va poder desplegar bona part de la nova infraestructura regional del PSOE[R] i augmentar l'activitat del partit, cosa que comportaria una major visibilització del mateix. En quart lloc i fruit dels altres punts, veiem com el sector de la premsa també ajudaria a visibilitzar aquest PSOE en detriment d'altres, ja que la seva posició privilegiada de conversa amb el govern franquista, la seva relació amb el socialisme europeu i la seva major activitat i presència eren fets propagandístics de per sí. En cinquè lloc, l'SPD també donaria un cop de mà al PSOE en un dels camps històricament més delicats per les esquerres: el sector empresarial; amb l'ànim de desfer una imatge expropiadora del socialisme, es va fer un esforç per tranquil·litzar als empresaris i mostrar la cara més amable i moderada pels interessos econòmics vigents.

Sens dubte, aquests ajuts enumerats marcaran la gran diferència dins el socialisme espanyol. És ben sabut que dins del sector franquista oberturista hi havia un sector,

---

²⁸⁸ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 117.

²⁸⁹ Sobre aquest full de ruta, hem de fer menció de Dieter Koniecki, el qual fou l'enviat de la Fundació Friedrich Ebert a Madrid per vetllar pel procés d'auge del PSOE i mantenir contacte entre PSOE i SPD. Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 186-216, 230-264.

²⁹⁰ Segons Segura, l'SPD, via la Fundació Friedrich Ebert, també finançaria, a més del que hem dit, la Fundació Pablo Iglesias, la Fundació Largo Caballero, diversos seminaris, el XXVII Congrés del PSOE i diversos programes de beques per estudiants espanyols. Antoni SEGURA, "Los socialismos europeos y la presencia internacional del PSOE. 1972-1982, los años cruciales", a: Álvaro SOTO i Abdón MATEOS, *op. cit.*, pp. 277-294.

començant per Fraga, que volia, un cop establerta la democràcia a Espanya, assolir un bipartidisme amb dues grans forces, una conservadora i una progressista, que s'entenguessin entre sí²⁹¹. Mentre que l'opció conservadora tindria força candidats aptes entre els franquistes, també es volia impulsar una opció progressista que estigués al marge de les forces a l'exili, pensant, per exemple, en Tierno Galván. Aquest projecte, en el moment que el PSOE[R] rep aquesta ajuda europea, fracassà de forma estrepitosa, ja que l'interlocutor va venir donat des de fora. De la mateixa manera, la resta de partits socialistes espanyols, començant pel de Tierno Galván, que havia rebut suport alemany amb anterioritat, veurien com aquest creixement accelerat del PSOE[R] contrastava de forma preocupant amb la situació dels seus partits.

Hem de ser conscients que llavors encara no hi havia cap mena d'ajut estatal pels partits polítics, ja que eren il·legals i es movien en la clandestinitat. Per tant, el finançament que rebien tenia dues fonts: la dels afiliats i la d'ajudes externes. Amb aquests diners havien de cobrir força ítems: infraestructura, alliberats, premsa pròpia (incloent la redacció, edició, impressió i distribució) i organització dels congressos, entre d'altres. Sabem que Tierno Galván va aconseguir suport econòmic extern, primer dels alemanys i després de Mèxic, Veneçuela i, fins i tot, Líbia²⁹². El PSOE[H], per la seva part, també sembla que va trobar alguna via de finançament exterior, encara que més limitada²⁹³. No obstant, la quantitat de diners que va obtenir el PSOE[R] sembla ser molt major per les conseqüències que va tenir.

Sens dubte, un dels punts culminants d'aquest ajut alemany al PSOE el trobem en les eleccions de 1977. La campanya electoral va saber connectar amb bona part de la societat espanyola i es va traduir en un èxit rotund; això sí, disposant de fons econòmics i d'assessorament d'estudis sociològics preliminars que havien estudiat què volien els espanyols i les espanyoles. La principal meta de l'SPD, finalment, s'havia assolit: tot i que el PSOE no havia guanyat les eleccions, es trobava en una situació força privilegiada; a Portugal, en canvi, tot i ser la primera força, Mario Soares havia necessitat pactes amb altres forces per governar. En tot cas, s'havia aconseguit col·locar a dues forces d'esquerra

---

²⁹¹ Jose María AREILZA, *op. cit.*, pp. 47, 122, 156; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 242-246, 288; Juan José de la FUENTE, *op. cit.*, pp. 266-268.

²⁹² Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, *op. cit.*, p. 43.

²⁹³ Segons ens diu Gillespie, bona part del finançament del PSOE(H) provenia de Mèxic, de les empreses espanyoles fetes amb els diners del *Vita*. No obstant, diu Castellano en les seves memòries que també es van destinar diners de l'exili republicà al partit de Tierno Galván. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 420-422; Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, p. 174.

no comunistes en posicions aptes per a la governabilitat i, també, marginar l'amenaça comunista²⁹⁴.

No obstant, a banda de col·locar en una situació privilegiada al PSOE, el socialisme alemany també es va ocupar d'estudiar la composició del partit i, fins i tot, d'incidir en qüestions internes. Era evident que aquest esperit de la nova esquerra, que semblava que s'havia apoderat del partit al congrés de 1976, era incòmode pels alemanys i era, alhora, una mala publicitat per una força que un any més tard es presentaria moderada des de la seva cúpula amb motiu de les eleccions. Per això, des del principi es va intentar recolzar als sectors moderats del partit, en un procés que ells concebrien com de "maduració" del partit, on les forces moderades havien de girar les tornes al partit i aconseguir imposar-se als radicals²⁹⁵. Aquest procés, finalment, es va assolir després de la victòria pírrica dels crítics en el congrés ordinari de 1979.

En definitiva, la socialdemocràcia alemanya tenia interessos propis quan va potenciar una determinada força socialista en la política espanyola. Una Espanya que compartís fisonomia política amb la Itàlia de llavors, on el comunisme italià tenia prou força, era un escenari a evitar, ja que, encara que l'eurocomunisme s'havia desmarcat de l'URSS, tampoc tenia perspectives de conviure amb el capitalisme i, per tant, esdevenia un risc tant per l'ordre polític mundial com pels interessos econòmics i polítics alemanys²⁹⁶. Si bé l'empremta alemanya va incidir en la política espanyola en conjunt, especialment va tenir repercussió dins el moviment socialista, que va veure en qüestió de dos anys com un dels seus actors passava de l'estat raquític a la primera línia política.

4.1.2. El socialisme europeu i la Internacional Socialista

El paper que va adquirir la IS en aquesta dècada, com hem vist, va ser secundari si ho comparem amb l'acció de la socialdemocràcia alemanya. Tot i això, no hem de descuidar que dins la IS també hi havia pugnes de poder i que entre els anys 1972 i 1974 va participar un judici rellevant de cara al socialisme espanyol.

Sobre el primer punt, sabem que durant aquesta dècada es va pronunciar la diferència entre la socialdemocràcia i el socialisme. Mentre que un predominava sobretot en el nord d'Europa i tenia com a màxim exponent l'SPD, al sud d'Europa va créixer el

---

²⁹⁴ Ángel VIÑAS, "Prólogo", a: Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 11-16.

²⁹⁵ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 268-278.

²⁹⁶ Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 144-146.

fenomen del socialisme democràtic, tenint com a màxim representant el PSF. Si bé el primer acceptava el capitalisme i pretenia corregir les desigualtats socials generades per aquest, el segon pretenia assolir un sistema alternatiu al capitalisme i al comunisme soviètic. A més, allà on hi havia partits socialdemòcrates s'havia aconseguit marginar el col·lectiu comunista, mentre que els socialismes del sud d'Europa tenien rivals comunistes ben presents i ben forts. La socialdemocràcia estava ja en els últims dies dels seus anys daurats per culpa de la crisi econòmica; per la seva banda, el socialisme del sud d'Europa, influït per idees del Maig del 68 i de la nova esquerra, arrancaria amb força, però veuria els seus plans frustrats per les conseqüències de la crisi del 73.

Coneixent aquests dos corrents, sabem que el socialisme francès va estar força interessat en el socialisme espanyol per poder guanyar aliats en la IS. És més, el mateix PSF es va veure involucrat en la pugna entre el sector renovador i el sector històric del PSOE, ja que des del minut 1 fins el reconeixement del PSOE renovat va estar vetllant per aquest corrent. Per posar un exemple de suport, sabem que es van donar facilitats perquè es celebrés el congrés d'agost de 1972 i es va tallar la tirada d'*El Socialista* que controlaven els històrics. Efectivament, es volia donar impuls a un sector del PSOE que predicava unes idees semblants; a més, la idea de renovar anava força amb el PSF de llavors, ja que pocs mesos abans havia aconseguit aplegar varis sectors abans enfrontats per generar un nou partit. No obstant, tot i que abanderés al PSOE renovat, sabem que després cometria l'error de també mostrar simpatia en públic per líders com ara Tierno Galván i Santiago Carrillo²⁹⁷. El PSF no va valorar suficientment que amb actes així creava escàndol en el PSOE[R]; així mateix, tampoc el socialisme francès estava disposat a oferir massa més ajudes al PSOE renovat²⁹⁸. Així, tot i que a Suresnes estigués Mitterrand donant suport al PSOE[R] i també fos present en el congrés de 1976, la relació entre PSOE[R] i PSF durant aquest dos anys es desgastaria i seria inversa a la que estaven formant el PSOE i l'SPD. Tot i això, les idees de la nova esquerra persistirien en el PSOE i es manifestarien fins al final de la dècada, cosa que simbolitzaven una connexió ideològica entre els dos partits.

---

²⁹⁷ Un fet insòlit que encengué a Felipe González fou quan en un mateix congrés del socialisme portuguès se'l va convidar a ell i a Santiago Carrillo. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición, op. cit.*, pp. 36-37; Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, p. 167.

²⁹⁸ Pilar ORTUÑO, *op. cit.*, pp. 145-163.

I aprofitant l'avinentesa per tractar les influències ideològiques, cal ressaltar com aquesta influència francesa, més connectada a les idees de la nova esquerra, seria progressivament substituïda des de dalt per autors italians, com ara Ludolfo Paramio o Norberto Bobbio, que predicaven un discurs més moderat²⁹⁹.

L'altre punt esmentat, en referència al paper de la IS entre 1972 i 1974, sabem que tingué poca repercussió dins el socialisme espanyol, però va ser tot un posicionament. Sabem que es va crear una comissió especial per poder tractar aquest tema en profunditat, on hi havia representants de varis països de la IS. Aquests eren els encarregats de produir un informe que ajudés a sortir del galimaties a la IS, però el poder real de decisió passava, sobretot, pel PLB i l'SPD. Ja hem dit que l'SPD era força reticent a acceptar només un sector enfrontat, mentre que el PLB, tot i que en contacte amb les dues parts, tenia certes simpaties amb el sector renovador; la resta de forces, en general, estaven a favor, ja d'entrada, del PSOE renovat. Lluny de ser un judici imparcial i aliè a interessos propis, ens trobem que un dels documents que ajudaria a sentenciar el cas era ben poc rigorós: el PLB va enviar dos responsables per estudiar els bàndols enfrontats i només establirà contacte amb un, el PSOE[R], el qual exposarà la situació sota el seu punt de vista i afavorint als propis. Davant la impossibilitat de poder reunir sota un partit a tot el socialisme espanyol, cada cop més es va pressionar més a l'SPD perquè permetés el reconeixement del PSOE renovat³⁰⁰. I, tot i que hi havia la possibilitat de reconèixer als dos sectors dividits, com així s'havia resolt amb el socialisme japonès i italià, es va optar per només acceptar a un. El perquè d'aquesta decisió el trobem en què el PSOE[H] no va aconseguir guanyar ni un suport incondicional: el màxim que havien aconseguit era que alguns partits s'abstinguessin en la decisió final. En aquest sentit, sembla que el PSOE renovat va guanyar la partida als històrics en guanyar-se la simpatia dels socialismes europeus, on segurament van explotar les idees de renovació i, depenent de l'interlocutor, les idees de la nova esquerra. El sector històric del socialisme espanyol, en canvi, semblava ja no interessar a la IS.

---

²⁹⁹ Justament Paramio, segons Andrade, anirà seguint el viratge ideològic del partit i li exercirà una forta influència. Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, op. cit., p. 101; Juan ANDRADE, op. cit., pp. 215-219.

³⁰⁰ En aquest moment, el mateix líder que havia promogut el recolzament a l'ASO des de la IG Metal als 60, Hans Matthöfer, va ajudar a fer el pas a l'SPD, on hi havia sectors que es resistien a mostrar preferències. Sembla ser que el PLB va fer de Celestina entre el PSOE i l'SPD en aquest moment. Pilar ORTUÑO, op. cit., pp. 52-54.

Aquest posicionament del socialisme internacional va comportar que el PSOE renovat ocupés l'escó que havia ocupat durant dècades el PSOE dirigit per Llopi, el qual havia participat en la fundació d'aquest ens internacional. El PSOE[R] seguiria rebent la solidaritat moral i econòmica de la IS i ara tindria teòricament una relació més propera amb els seus homònims europeus. Tot i això, sabem que, efectivament, el PSOE renovat tindria més relació amb els partits socialistes europeus, però la repercussió del seu estatus dins la IS no acabava de donar els seus fruits; d'altra banda, Tierno Galván seguia tenint força contactes i encara rebria fons alemanys durant uns mesos.

Un cop decidit l'SPD en el seu projecte per Espanya, l'onada de solidaritat de la IS cap al PSOE serà molt major. I aquest suport serà força més significatiu fins la celebració d'eleccions, ja que el PSOE[R] també pretenia visibilitzar les seves amistats europees; a través d'això, volia que se'l relacionés amb aquella Europa pròspera que estava en la ment de bona part de la societat espanyola³⁰¹. Passades les eleccions, el PSOE ja no sentirà tanta necessitat de legitimar-se així, sinó que mantindrà la relació assolida amb els homòlegs europeus, però es concentrarà en l'acció política que tenia per davant.

No obstant, si mirem l'altra cara de la moneda, veiem un socialisme espanyol que veu alterat l'ecosistema que havia assolit en els últims anys arran de l'arribada d'una sèrie de suports externs, cosa que vindria a traduir-se en una mena de competència deslleial. Efectivament, el socialisme europeu va deixar de mostrar altres simpaties i va tancar l'aixeta a tota formació que no fos al PSOE[R] des de mitjans de 1975. En conseqüència, el problema econòmic de partits com el PSI-PSP o el PSOE[H], fins llavors beneficiaris d'ajuts, s'agreujava i estava molt més present, cosa que dificultava no només la seva supervivència, sinó el seu rang d'èxit en les properes eleccions; a més, aquesta imatge europeista no la podien mostrar amb la mateixa contundència que el PSOE[R] i era un factor força atractiu en temps electorals.

En especial, val la pena comentar l'impacte econòmic del suport europeu en aquests moments. Com hem dit abans, en aquell moment els partits polítics, movent-se en la clandestinitat, sobreviuen a partir de quotes d'afiliats i d'ajuts exteriors. El factor

---

³⁰¹ Sobre aquesta idea, Gillespie ho resumeix de forma excel·lent:

El resultado internacional sería decisivo, pues como no existía ninguna operación socialista en España con bastante fuerza como para establecer de modo convincente su preeminencia en un campo que ahora se disputaban cuatro grandes rivales y docenas de acrónimos, los futuros votantes se verían influidos por el sector al que los principales partidos socialistas europeos considerasen como su homólogo español. Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 280.

econòmic, sens dubte, era una variable que podia determinar l'èxit o no d'una cita electoral com la de 1977. Si bé aquesta convocatòria ja presentava condicions d'allò més qüestionables, com un repartiment d'escons per províncies afavorint les perspectives dels sectors conservadors, caldria sumar la precarietat amb la que comptaven alguns dels partits polítics per poder afrontar tot plegat. A més, dins l'esquerra, si necessitaven més diners per la campanya, no devien esperar comptar amb el favor dels bancs per obtenir un crèdit, ja que el sector empresarial no contemplava donar suport a qualsevol força progressista. Llavors, tota perspectiva de partir d'una situació d'igualtat, quan el PSOE rebia fons de la IS i el PCE dels seus homòlegs, era una gran mentida. Aquests dos partits es podien permetre augmentar la seva visibilitat i, per tant, la possibilitat de ser coneguts i, de retruc, ser votats i tenir més capacitat d'acció, gràcies a les inversions que feien; a través del factor econòmic, podien augmentar el nombre de sucursals des d'on es podien fer plans de captació d'afiliats i votants, pagar salaris als afiliats alliberats, fer actes i aconseguir visibilitat a la via pública, difondre premsa propagandística i pamflets i fer estudis sociològics per comprendre millor a la societat, entre altres moltes coses. Moltes d'aquestes accions requerien una sèrie de despeses que no tots els partits polítics es podien permetre ni tan sols agrupant-se entre sí. Per tant, la diferència econòmica va interferir i interfereix directament en les eleccions d'un Estat.

Fins aquí, hem pogut veure un socialisme internacional amb preeminència europea, una distribució de poder clara dins el socialisme europeu, les pugnes ideològiques que es van obrir, l'impacte de les ajudes dels membres de la IS, els interessos que van moure alguns partits i, fins i tot, encara que de passada, les divisions que hi havia en els socialismes de cada país.

4.2. Influència externa estatal

Sens dubte, un factor que serà determinant per entendre l'evolució de l'escenari polític de la transició a la democràcia serà la crisi econòmica encetada al 1973; en conseqüència, entenent que el PSOE serà un partit rellevant en aquest procés polític, també serà afectat pel context econòmic. Si bé va ser un factor que inicialment caldejà l'ambient i beneficià a l'oposició, ja que les mobilitzacions al carrer aplegaven demandes polítiques i econòmiques, posteriorment, amb una oposició incapaç d'imposar-se i davant la possibilitat de fer fallida, va ser un factor d'acord entre oposició i govern. Com a exemple il·lustrador d'aquesta entesa trobem els Pactes de la Moncloa al 1977, els quals van obrir un període de consens mitjançant el qual s'havia d'arribar a una democràcia amb

una economia estabilitzada. No obstant, aquest consens va comportar renúncies partidistes i, alhora, pressió mediàtica per qui intentés sortir-ne.

Així, quedaven enrere les grans proclames de l'esquerra antifranquista de voler canviar-ho tot mitjançant la ruptura democràtica. Ara es volia aconseguir una ruptura pactada³⁰² i, en tot cas, es deixaven els grans objectius transformadors de la societat per a temps ulteriors, quan tot ja fos més estable; objectius, d'altra banda, que el PCE mantindria i el PSOE renunciaria cap a finals de la dècada. El motiu d'aquest canvi d'estratègia vindrà forçat per les circumstàncies: el PCE va fracassar en la seva vaga general quan va morir el dictador i l'oposició antifranquista en conjunt també quan van apostar per boicotejar el referèndum sobre la *Ley para la Reforma Política*; la resposta de la societat espanyola no va ser l'esperada i es va optar per noves tàctiques. Ara la voluntat de l'oposició no era substituir el govern postfranquista, sinó controlar el procés des de fora.

A causa d'aquest canvi de postura, la pròxima meta de l'oposició era aconseguir el màxim número de vots en les properes eleccions per tenir un paper destacat en el procés. El PSOE va aconseguir, com hem dit, un capital moral i econòmic des d'Europa que el va ajudar força, col·locant-lo, a més, com a interlocutor privilegiat amb els diferents governs postfranquistes. També, el PSOE tenia a favor altres factors, com ara la memòria històrica de la societat espanyola en relació al PSOE, i un orador, Felipe González, que aconseguia connectar amb sectors de tota mena. Això va permetre que el PSOE durant bona part d'aquesta dècada podés combinar un discurs radical d'esquerra amb unes mesures moderades: no permetria que s'escapessin ni els vots d'esquerra ni els de centre. El PCE, en canvi, comptava amb publicitat negativa del règim i una aura de perillositat que van intentar combatre amb idees força moderades; de fet, varis historiadors sostenen que sovint el PSOE avançava al PCE per l'esquerra. A més, el PCE va renunciar, en el context dels Pactes de la Moncloa, a un element clau de la seva força en aquest intent de mostrar moderació: les mobilitzacions al carrer. En tot cas, per guanyar els comicis, totes dues forces no van voler renunciar a l'electoral de centre-esquerra, pel que sovint competien

---

³⁰² Sobre els canvis de nom dels projectes de transició i els canvis de sentit, val la pena consultar el treball d'Águila. Rafael de AGUILA, *El discurso político de la transición española*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1984, pp. 126-245.

per un mateix espai sociopolític³⁰³; de fet, el PSP de Tierno Galván també competia pel mateix electorat, prenent situar-se entre el PSOE i el PCE.

Si aterrem a la fase de consens al voltant dels pactes de la Moncloa, ens adonem que imperarà la moderació en els principals partits. En sí, parlem d'un període de silencis i cessions, on es vol evitar que la societat relacioni la crisi econòmica amb la democràcia i, també, que un brot involucionista acabi amb el procés. Per això, es decidirà no posar damunt la taula temes que no generin acord i concentrar-se en allò que uneixi, com ara un règim democràtic liberal³⁰⁴. A més, és en aquest període que la premsa havia adquirit renom de nou i, en canvi, la propaganda partidista començava a decreïxer en influència. Deixant enrere una premsa franquista que s'havia allunyat de la societat espanyola, van començar a sorgir diaris, quan no renovaven progressivament la seva editorial els més antics, que generaven una nova opinió pública. No obstant, els periòdics més rellevants no s'allunyaven massa del centre sociopolític i van aconseguir ser actors polítics en moments puntuals. Com a garants del procés de transició i, posteriorment, del règim del 78, van preocupar-se d'allargar el màxim possible el període de consens i penalitzar a tota força que mostrés intenció de desmarcar-se. Podem posar com a exemple el interregne entre els dos congressos del PSOE de 1979, on la premsa en bloc va plorar el comiat de Felipe González i es va esforçar en que tornés a prendre les regnes del partit; també, crida l'atenció com els girs a la dreta del PCE no van tenir la mateixa visibilitat ni confiança per part d'aquesta premsa majoritària.³⁰⁵ En definitiva, veiem com, amb l'arribada de la democràcia, la premsa, encara amb l'ampli ventall que engloba, torna a ser un actor de primer ordre i s'ocuparà generar una determinada opinió pública més que de fer un reflex de l'actualitat i de la societat i vetllar per la qualitat de la democràcia que estava naixent.

Força enllaçat amb els diaris, no hem de perdre de vista el sector empresarial en relació a aquest procés. En el moment que el procés de transició no és de ruptura sinó de reforma des del franquisme, és evident que hi ha sectors que segueixen mantenint una

---

³⁰³ Aquesta tendència del PCE d'envair el camp electoral socialista el trobem, almenys, des de l'adopció de les idees eurocomunistes, les quals tenien una clara influència del comunisme italià. Desmarcant-se de la mala publicitat que suposava vincular-se a l'URSS, oferien idees que podríem situar en el socialisme democràtic, on es pretenia democratitzar no només el sector polític, sinó també l'econòmic; tot plegat amb certa influència del model iugoslau i acollint-se al socialisme autogestionari. Justament aquestes idees també sobrevolaven el PSOE de llavors, ja que formaven part de l'imaginari polític de la nova esquerra, la qual intentava oferir alternatives als models coneguts, però conservant els privilegis d'ambdós.

³⁰⁴ De fet, tal i com apunta Águila, la democràcia liberal entrava en allò que es consideraria l'espai de convivència i de context que imperaria durant els primers anys de transició. Ricardo de AGUILA, *op. cit.*, pp. 126-245.

³⁰⁵ Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 309-356.

quota de poder, com ara l'Església, el sector militar i els empresaris. Tots i cada un d'aquests diaris publicats responien a una línia editorial que condemnava o menyspreava l'opció de ruptura, cosa que concorda amb la idea que el sector empresarial tampoc estava interessat en la inestabilitat econòmica. Un episodi que hem comentat de passada abans és el de la relació entre partits i empresaris, on hem avançat que l'SPD va fer de padrí del PSOE davant els grans empresaris per esfumar tot dubte entorn la formació. Doncs bé, si ens parem a revisar quins partits van rebre crèdits d'entitats bancàries espanyoles, ens adonem com AP no va tenir gaires problemes; no obstant, el PSOE inicialment va rebre negatives i, en les eleccions de 1979 i posteriors, va rebre el favor de bancs. Aquest canvi de criteri no va ser pas per casualitat, sinó perquè el risc de morositat era menor en una formació que ja havia obtingut uns bons resultats amb anterioritat i, segurament, perquè el PSOE havia aconseguit ser vist com a un partit d'Estat; és a dir, com a partit que no iniciaria projectes arriscats i no es mouria massa del centre, ergo de la continuïtat. I aquest mateix canvi el podríem percebre en molts altres sectors empresarials que fins llavors col·laboraven activament perquè no guanyés una força d'esquerres i ara no veien amb tant mals ulls al PSOE de Felipe González.

Tot i aquestes deduccions, una recerca en profunditat sobre la relació entre el PSOE i el sector empresari també seria força necessària per acabar d'entendre la trajectòria del partit dels 70 i dècades posteriors. Quan un partit passa a la legalitat i comença a aspirar de forma real a accedir al poder, acaba tenint contacte amb les altes esferes econòmiques. En un Estat que accepta el lliure mercat i que l'estabilitat econòmica del qual, necessària per una governabilitat tranquil·la, comporta que els grans empresaris estiguin còmodes amb els diferents governs, hi ha intercanvi d'opinions i, finalment, influències de per mig; influències, d'altra banda, que adopten diverses formes. Sabem que el PSOE de la segona meitat dels 70 començarà a interessar-se pels empresaris, presentant-los les seves propostes econòmiques en el cas que arribessin al govern. La intenció d'atraure la seva atenció i tranquil·litzar-los dista força de la imatge del PSOE que guardaven molts dels empresaris. El PSOE, fruit d'aquest acostament, aconseguirà que s'aixequi el vet que tenien molts bancaris. El partit de Felipe González, per tant, tenia força probabilitats de continuar tenint un paper rellevant en la política espanyola.

En tant als altres dos actors rellevants de la política espanyola que havien sustentat el règim franquista, sabem que l'Església es va voler assegurar en tot moment que no es veuria perjudicada en aquest trànsit a la democràcia, pel que es va limitar a defensar els

seus interessos³⁰⁶. L'exèrcit, d'altra banda, va ser un sector que, des de l'ombra, no deixava d'estar present i de ser amenaçador; de fet, no va ser fins l'arribada al poder del PSOE que es van prendre més mesures per poder treure força a aquest actor i convertir-lo, progressivament, en guardià del nou règim³⁰⁷. Això sí, podríem dir que ambdós actors, un via els sermons i l'altre pel temor, van exercir també una influència rellevant a la societat espanyola en uns moments força delicats.

En relació als altres rivals polítics, el socialisme espanyol es veia rodejat pel PCE i la UCD. Sens dubte, la UCD va aconseguir connectar amb el gruix de la societat espanyola, que es situava al centre de l'espectre polític, i no va ser fins que es van fer cada cop més evidents les convulsions internes entre les diverses tendències dins UCD, que es va ensorrar el projecte liberal. A més, la UCD de principis dels 80 ja tenia un PSOE que intentava atraure als socialdemòcrates de Fernández Ordóñez, llavors a UCD, i, sobretot, que volia ocupar-li bona part de l'espai de centre. Si fins llavors el PSOE s'havia identificat amb l'esquerra sociopolítica i el marge de solapament era més reduït, ara es dificultava encara més l'existència d'un partit de centre, ja que des de la dreta també AP girava cap al centre.

El PCE, per la seva part, havia estat el gran rival del PSOE dins l'esquerra antifranquista. En el tardofranquisme, fins i tot, havia aconseguit superar al PSOE en molts camps: militància, visibilitat, sindicalisme, contactes amb la nova esquerra... No obstant, en els dos últims anys abans de les primeres eleccions, es donarà un ascens meteòric del PSOE que deixava enrere el seu declivi i incertesa en el sí del socialisme espanyol. Tant fou l'ascens que es va convertir en interlocutor privilegiat dels governs postfranquistes i, finalment, va veure el seu ascens consolidat amb els primers resultats electorals. En canvi, tota la força que havia mantingut el PCE durant la clandestinitat, beneficiat per no poder mesurar electoralment la seva força i basar-se en el criteri de la mobilització, es va veure esfondrada. Això sí, aconseguirà seguir en primera línia política,

---

³⁰⁶ Segons el testimoni d'Areilza, el qual va ser ministre d'afers exteriors en el primer govern postfranquista, les relacions entre l'Estat i l'Església eren d'allò més dolentes en els últims anys i, per tant, les perspectives de millora no depenien gaire del signe del règim que s'establís, sinó de la moderació i continuïtat que oferissin els governants futurs. Jose María AREILZA, *op. cit.*, pp. 47, 122, 156

³⁰⁷ Rescatant el testimoni d'Areilza, Martín Villa i Osorio, tots ells ministres dels governs postfranquistes, tots tres remarquen la importància del búnquer en els primers passos de la Transició; un búnquer que, sens dubte, tenia importants membres en les altes esferes militars. Aquest sector, que fou el més lleial a les idees franquistes, va exercir pressió a través de l'amenaça de les armes, però també va trobar personalitats polítiques, com ara Fraga, que defenien els seus interessos. Jose María AREILZA, *op. cit.*, pp. 47, 122, 156; Rodolfo MARTÍN VILLA, *op. cit.*, pp. 67-70; Alfonso OSORIO, *op. cit.*, pp. 280-281.

amb un paper més discret, i mantenir un electorat fidel d'esquerres fins principis dels 80, moment en què s'agreugen les seves divisions internes.

4.3. Influència entre membres del socialisme espanyol

No hem d'oblidar que, de la mateixa manera que afectà al PSOE què va fer la socialdemocràcia alemanya i l'evolució de l'escenari polític, també hi hagué influències entre la multitud de partits que es deien socialistes. És a dir, si bé és cert que el moviment socialista es va trobar dividit durant la primer meitat de la dècada dels setanta, també hauríem de considerar que entre aquestes formacions independents hi va haver pressions.

En un primer moment, aquesta proliferació de partits socialistes, tant d'àmbit estatal com regional, també va pressionar al PSOE perquè canviés. Un cop consumada la divisió, el sector renovador va acollir alguns dels plantejaments que també recitaven els seus homòlegs adversaris, com ara el dret d'autodeterminació dels pobles d'Espanya o el socialisme autogestionari. De cara als auditoris socialistes, es va acollir un llenguatge marxistitzat i radical que escurçava distàncies amb aquells que havien optat per un itinerari diferent; als despatxos, en canvi, es sabia mostrar moderació quan convenia. El gran exemple d'aquest acostament es va cristal·litzar amb la *Conferència Socialista Ibèrica*, on es pretenia conversar sobre el futur del socialisme espanyol. El projecte que havia de donar a llum un socialisme unit no es va donar: el PSOE es va desmarcar i la resta de membres es van organitzar en la FPS al 1976; en paral·lel, la USO, que va impulsar la FPS des del seu braç polític, *Reconstrucción Socialista*, també encara mantenia distància respecte a la UGT. D'altra banda, Tierno Galván i les organitzacions socialdemòcrates es van mantenir al marge d'aquest projecte i van seguir el seu propi camí. El PSP, antic PSI, per exemple, havia recolzat a CCOO i, posteriorment, es va sumar a la *Junta Democrática* promoguda pel PCE, cosa que simbolitzava un allunyament del PSOE i els seus plans d'unió socialista. El PSOE[H], també, es va autoexcloure d'aquestes conferències i només va intentar arribar a enteses per a la unificació amb el PSOE renovat, sense èxit.

Des de fora, la FPS va representar un model territorial de partit que també va poder servir d'exemple perquè el PSOE renovat adoptés el federalisme dins seu: la hipercentralització del PSOE[R], heretada dels temps que era dirigit des de l'exili, no donava massa bona publicitat en un escenari on els socialismes regionals tenien bastant força. Per això, en el congrés de 1976, es va adoptar aquesta nova estructura pel sector

renovat del PSOE i es van introduir tota una sèrie de demandes provinents de la nova esquerra; amb aquest moviment, el partit es va assegurar que ningú el rebassaria per l'esquerra i es va mostrar obert a integrar a nous nous d'altres formacions. Encara que, si ho mirem des d'un altre punt de vista, es va produir una sincronització a nivell de bona part del socialisme espanyol: la cultura política que associem amb el socialisme democràtic i les idees autogestionàries, finalment, es va tornar hegemònica en el moviment socialista a mitjans dels 70 i les idees que diferenciaven a les diferents formacions s'anaven reduint, pel que el punt d'entesa era més proper. I tot plegat sense que s'hagués donat una unificació.

Sens dubte, aquesta influència externa es va veure força reduïda després d'aquest congrés de 1976 i, sobretot, després de les eleccions de 1977. Arran d'aquestes cites, en què els diferents socialismes s'havien hagut d'aplegar en blocs per obtenir representació parlamentària, el PSOE passà a tenir un rol encara més dominant. Els destacats membres dels altres partits socialistes van anar pressionant per a la integració en el PSOE i reservant-se un càrrec en el nou partit. Aquest gran filtre de les opcions socialistes que representen les primeres eleccions democràtiques, per tant, significa una reducció de les opcions socialistes alternatives i un engrossiment de les files del PSOE. I, tot i que els nous nous al buc insígnia del socialisme espanyol provenien de formacions d'esquerra, presenciaren i participaren en el gir a la dreta del PSOE al 1979; certament, per molts que fossin els socialistes trànsfuges o conversos, eren encara més els que s'havien afiliat al partit sense haver estat en una organització política abans. A més, sembla ser que els grups nous nous d'altres partits socialistes no van organitzar-se internament, sinó que es van diluir entre tots els militants. A això, li hem de sumar que a partir de 1979 es va canviar el sistema de vot en els congressos socialistes per un més indirecte, pel que les divergències internes del socialisme espanyol es van veure encara més invisibilitzades. En definitiva, el PSOE cap a 1978 ja no tenia cap adversari polític homòleg a la seva altura que li prengués vots i el PCE s'havia quedat arraconat a l'esquerra del PSOE sense perspectives de prendre-li masses vots. A més, amb un partit que podia marginar les veus discrepants dins seu i explotava conscientment el factor lideratge, el gir a la dreta era una mesura en a l'abast.

Com a exemples d'enclavaments gals que es van resistir a aquest leviatan de l'esquerra que s'havia convertit el PSOE, trobem el PSOE(H), que poc després es passaria a denominar *Partido Socialista* (1978) i després PASOC (1982), i, en el terreny regional,

els socialistes andalusos del PSA, amb Alejandro Rojas com a líder. També, fruit del gir a la dreta, apareix un *Partido Obrero Socialista Internacionalista* (POSI), que intentava agrupar el sector trotskista bans integrat en el PSOE. A més, hem de sumar les contínues fuites del PSOE cap a altres formacions d'esquerra amb motiu de l'onada repressora dels sectors divergents, on podem trobar a personalitats com ara Alonso Puerta i Pablo Castellano. Algun d'ells van participar en l'enlairament d'un partit socialista alternatiu, el PASOC, durant els 80; però, certament, el grau d'influència cap al PSOE va ser pràcticament nul.

5. Frau i irregularitats

De la mateixa manera que hem tractat com actors i factors externs han influït en el socialisme espanyol, també creiem pertinent estudiar qüestions internes que poden semblar baladí, però arriben a ser significatives en certs moments.

En aquest apartat no pretenem tractar en profunditat els casos de corrupció que tenen diners de per mig i que arriben als tribunals, que sens dubte els havia³⁰⁸. Tot i que el PSOE era un partit força crític amb el franquisme pel fet que era un règim ple de corruptes, tot just el partit comença a tocar poder, encara que sigui a nivell municipal, comença a presentar casos de corrupció de diversa índole. Casos com els d'Alonso Puerta són força esclaridors del que estem parlant i val la pena tenir-los presents: en aquest episodi, Puerta, mà dreta en el consistori madrileny de Tierno Galván, va acusar a un company socialista de corrupció i, per interessos de la cúpula federal, va ser expulsat del partit sense que es comprovés la veracitat de la seva denúncia³⁰⁹.

No obstant, en aquest apartat volem aprofundir en el conjunt d'irregularitats que trobem a nivell orgànic dins l'organització socialista; irregularitats, sens dubte, que poden haver estat significatives en aquells esdeveniments de gran transcendència pel partit. Parlem, en definitiva, de la democràcia interna del PSOE, un partit que des del principi ha presumit de tenir un funcionament intern just, democràtic i transparent. Puresa, d'altra banda, que es podria haver vist alterada al llarg d'aquesta dècada per assolir els interessos de certs col·lectius.

Gràcies a la seva naturalesa democràtica, els estatuts del PSOE permeten que la voluntat dels seus afiliats puguin canviar la fisonomia del partit en tot moment si s'assoleixen les majories necessàries en cada cas. Per això, tot i que el partit té com a referència el programa màxim, aprovat en el procés fundacional del PSOE, les bases han pogut escollir una via ben diferent a allò que s'establí en un principi. I és que, en aquest sentit, els afiliats tenen el control del partit; control, això sí, que s'exerceix periòdicament i que mentrestant es delega a la comissió executiva.

---

³⁰⁸ De fet, Castellano enumera alguns casos en les seves memòries i afirma que la corrupció va arribar molt ràpid al PSOE. Pablo CASTELLANO, *op. cit.*, pp. 279, 329.

³⁰⁹ Entrevista a Alonso Puerta datada el 19 de febrer de 2018. També, Gillespie tracta aquest cas en el seu estudi; vegi's: Richard GILLESPIE, *op. cit.*, pp. 420-423.

El problema d'aquest funcionament és quan hi ha un abús de poder per part de l'executiva o quan hi ha una distorsió de la representativitat. Sobre el primer cas, ja hem mencionat anteriorment el cas de Llopis en el 1972, quan, ostentant el càrrec de secretari general, decideix desobeir el mandat que ell mateix havia recolzat i que havia aconseguit la unanimitat de l'executiva que liderava. Tot i que aquest cas estaria als límits de la legalitat del partit, moralment Llopis estava forçant una situació de forma bastant evident.

Sobre el segon cas, justament durant aquell trist episodi de fragmentació del PSOE podíem veure un possible cas de frau. El sector renovador del PSOE va denunciar el recompte de la votació que es va fer a les seccions del PSOE a finals de 1971 per ratificar les postures assolides en la darrera reunió del comitè director; suposadament, el sector llopista del PSOE hauria alterat els números del resultat³¹⁰. No obstant, si anem uns mesos més endavant, veiem com tots dos sectors del PSOE, un cop consumada la divisió a finals de 1972, tendiran a incrementar les xifres d'afiliats que suposadament estaven en les seves organitzacions. Sens dubte, parlem d'un terreny un tant espinós per treure res en clar, ja que les fonts de cada sector tenien una clara tendència a desacreditar a l'altre i a engrandir els trets propis; tot i això, aquest episodi ens serveix per introduir la idea sobre la irregularitat entorn a les xifres d'afiliació.

5.1. El cas de la UGT de 1971

Si anem un any enrere a aquest esdeveniment del PSOE i ens situem al 1971, veiem com la UGT també vivia un congrés d'allò més tens. Aquesta UGT, que durant la dictadura franquista havia sigut siamesa del PSOE, presentaria irregularitats en relació a l'afiliació que deien representar alguns membres de l'interior. I tot plegat passà en un congrés transcendental pel sindicat socialista.

Ens situem en un context de clandestinitat, on tenir una relació de tots els afiliats de cada regió tenia un risc considerable. Tot i que els majors horrors de la repressió ja havien quedat enrere, encara existia el temor que hi haguessin represàlies, pel que sovint mancaven documents que esdevenien essencials pel bon funcionament democràtic del partit. Precisament per aquesta afiliació difusa i difícil de controlar, els membres de l'exili eren reticents a deixar votar als representants dels afiliats de l'interior, ja que això comportaria fer un acte de fe respecte a les xifres que ells diguessin. I tot això quan els membres de l'exili sí tenien un control de l'afiliació. Per a fer-ho més gràfic, rescatem una

---

³¹⁰ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. 433-434.

acta d'una reunió de la comissió executiva plenària, que reunia als membres de l'exili i de l'interior, celebrada a finals de 1968:

“[Manuel] Muiño (secretario general de la UGT) plantea la necesidad de que los afiliados en España tengan y paguen su cuota aunque esta sea módica.

[...] [Bernardo] Simo exalta la necesidad de habituar los compañeros a que tengan carnet y a que paguen su cuota [...] con el fin de que nuestros compañeros del interior se sientan más ligados a la organización.

[José] Barreiro [afirma que] es cotizando como podrán los compañeros del interior hacer valer sus votos contabilizando los afiliados cotizantes.

Los compañeros Máximo [del interior] y Miguel [Calzada San Miguel] intervienen para manifestar que habiendo ellos estudiado esa cuestión, consideran que esto es muy difícil por el momento, ya que es poco menos que posible llevar esta idea a la práctica.

[...] Pablo, en nombre de la C[omisión] P[ermanente] dice que en lo que respecta a que los compañeros del interior puedan tener representación efectiva en los congresos, ellos lo han estudiado y estiman que en los actuales momentos no es viable, pero que sin embargo recogen la iniciativa aceptándola en principio para aplicarla cuando lo consideren oportuno.”³¹¹

En tot cas, si rescatem una veu d'autoritat que tracta els requisits de l'afiliat, acabarem de tancar l'equació:

“Es decir, para ingresar en el PSOE se requieren ciertos requisitos de fondo (aceptación de programas y de disciplina) y de forma (presentación por dos afiliados, cumplimentación de formularios, aceptación por la Asamblea de la Agrupación territorial, etc.) y comporta unas obligaciones (entre otras, la de pago regular de las cuotas), cuyo incumplimiento supone un cese automático (por ejemplo, cuando se deben más de 6 meses de cuota).”³¹²

Per tant, un afiliat, per a ser tal i poder exercir els seus drets, necessita pagar una sèrie de quotes. Aquestes quotes, tot i que han anat variant, han estat sempre un requisit per exercir el teu vot en el PSOE.

---

³¹¹ Acta de la reunió plenària de la Comissió Executiva de la UGT reunida el 12 d'octubre de 1968. El document en qüestió es consultable a l'arxiu de la Fundación Francisco Largo Caballero (FFLC), a: Reuniones de la Comisión Ejecutiva (1944-1976), 253-4 y 254-2.

³¹² José Félix TEZANOS, *op. cit.*, p. 91.

Doncs bé, sabent això, continuem amb els fets que es succeïren. La UGT de llavors, com ja hem vist, seguia una tendència que ja havia sobrepassat les JJSS i pretenia arribar al sindicat i al partit socialistes. Tendència que incloïa tints de canvi estratègics, ideològics i, també, orgànics. En relació als orgànics, sabem que entre les demandes estava que es deixés votar als representants de l'interior, cosa que finalment es va permetre en començar el congrés que estudiem. No obstant, en el moment que es deixa que els afiliats de l'interior votin en els congressos, no només entra el joc la incertesa sobre el nombre de sufragis representats, sinó que els de l'interior passarien a tenir una sobrerepresentació. Tal i com ja es temia pocs mesos abans en les reunions de la comissió executiva:

*“Este es un problema de gran importancia. Hay que tener mucho cuidado con eso de las votaciones en el Congreso, por la parte que afecta al Interior. Porque, si por ejemplo vosotros queréis votar a la Comisión Ejecutiva del Exterior, este se encuentra en igualdad de derechos para votar, a la Ejecutiva del Interior. Y esto es muy peligroso. Se podrá votar en los asuntos generales que afectan a la organización. Pero en lo que se refiere a ejecutivos, el interior vota, como lo habéis hecho vosotros a los hombres del Interior, y el Congreso, las Secciones del Exilio, a los del exterior”.*³¹³

En el moment que l'interior passa a tenir veu i vot als congressos de la UGT, passarà a decidir tant pel que fa a les resolucions congressuals com per als membres de l'executiva que representaven a l'exili, ja que els de l'interior els decidien ells mateixos. Com hem dit, es tracta d'un cas de sobrerepresentació de l'afiliació de l'interior a causa d'una decisió de la mesa del congrés.

No obstant, si tornem a la qüestió del nombre d'afiliats de l'interior que es farien constar, hem d'anar a una reunió de l'executiva un mes abans del congrés per trobar dades reveladores. El representant de Catalunya afirmava que hi havia *"unos 45 militantes y unos 100 simpatizantes"*; el d'Alacant, en canvi, deia que *"en Alcoy hay 50 cotizantes, en Elche 350 afiliados, y que en total, en la provincia, se aproximan a los 600 afiliados y cotizantes"*; finalment, el de Guipúscoa *"dice que allí, hay 550 cotizantes"*. Si fem cas a les dades que els representants d'aquestes regions ens donen i les comparem amb la comissió de credencials del congrés de la UGT de 1971 i, un any més tard, del congrés del PSOE renovat, ens trobem amb dades que no quadren entre sí.

---

³¹³ FFLC. Reuniones de la Comisión Ejecutiva (1944-1976). 254-2, p. 11.

Taula 4 - Relació d'afiliats declarats pels representants de l'interior en els Congressos de la UGT de 1971 i del PSOE d'agost de 1972

Federació de l'interior	Número d'afiliats declarats en el Congrés de la UGT de 1971 ³¹⁴	Número d'afiliats declarats en el Congrés del PSOE[R] d'agost de 1972 ³¹⁵
Àlaba	77	20
Alacant	475	200
Astúries	526	526
Catalunya	98	100
Guipúscoa	580	510
Madrid	166	192
Sevilla	100	100
València	28	20
Valladolid	15	38
Biscaia	-	492
TOTAL	2.065	2.216 ³¹⁶

Efectivament, aquesta variació només ve a facilitar el camí al sector renovador, ja que les federacions proclius als seus plantejaments haurien patit un increment important, mentre que d'altres, com Alacant, més proclius al sector veterà, havien vist reduïda la seva representació. Tot i que només sabem uns pocs casos concrets on aquesta representativitat és dubtosa, ens serveix per veure com el sector renovador va fer ús de frau per acabar de dominar la UGT. Mentre que en el PSOE es va donar una escissió i van quedar visiblement dividits els bàndols, la UGT va viure el seu congrés de 1971 com a camp de batalla entre els dos sectors.

El cas tractat, de la mateixa manera que es donà a la UGT, també veurem com es produirà al PSOE mesos més endavant. Tot i que el partit s'havia vist dividit en dos i estava en hores baixes, veiem com, curiosament, en algunes federacions de l'interior el nombre d'afiliats és gairebé idèntic a les xifres que consten en el sector renovador del PSOE. Ara el que es pretenia era mostrar vigor en aquest context de lluita pel reconeixement de la IS.

³¹⁴ FFLC. Congresos. Dictamen de la Comisión de Credenciales y relación de las Secciones representadas en el Congreso. 234-2. pp. 3-4.

³¹⁵ FPI. AE-707-1. p. 37.

³¹⁶ A aquest còmput faltaria afegir Còrdova, amb 18 afiliats.

5.2. El PSOE de la segona meitat dels 70

Si aterrem a l'any 1979, ens trobem amb un PSOE que ja havia tingut un creixement considerable en relació a la seva afiliació. Rescatant les dades oficials del PSOE, veiem com al 1976 eren al voltant d'uns 9.000 afiliats votant al XXVII Congrés, mentre que al 1979 ja comptaven amb 101.000 representats. Aquestes xifres venen a demostrar una autèntica allau d'afiliats en el moment que el partit assoleix la legalitat i passen tres eleccions, dues generals i unes municipals. Són força fets en tres anys, però també són força afiliats per any; a més, això comportarà un canvi en la fisonomia del partit.

No obstant, Abdón Mateos troba, revisant les dades d'afiliació, una sèrie de, tal com diu ell, "irregularitats". Segons li consta, al 1979 només s'havien repartit 79.000 carnets d'afiliats, sense comptar la Corunya, Navarra i les Illes Canàries. Al 1980, en canvi, consten entre 49.000 i 60.000 afiliats cotitzants. Aquest fenomen, diu l'autor, té la deguda explicació en què regions com Andalusia, València i Castella la Manxa acostumaven a "*inflar*" força el nombre de representants en els congressos³¹⁷.

Mateos situa a Andalusia com a principal regió sobrerrepresentada, arribant a unflar les xifres un 50% més del que constava en el control d'afiliats regional. Així, al 1979, consten 10.000 cotitzants, 15.000 afiliats i 25.000 representats en els congressos federals de 1979, el XXVIII i l'extraordinari³¹⁸. De manera força encertada, Mateos afirma que, gràcies a aquestes xifres, la regió andalusa va passar a representar gairebé una quarta part del PSOE.

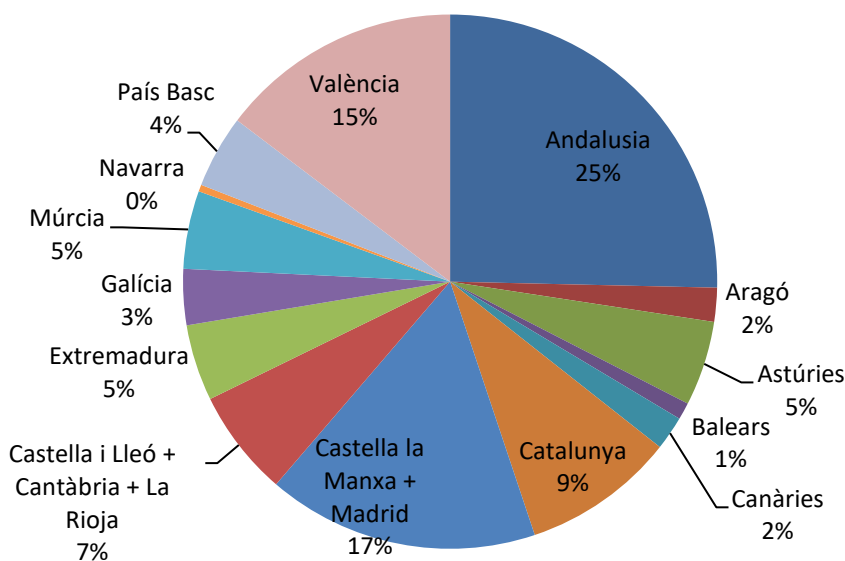
---

³¹⁷ Abdón MATEOS, "La Transición del PSOE en perspectiva europea: socialismo y modelos de partido en el sur de Europa", a: Abdón MATEOS i Antonio MUÑOZ SÁNCHEZ, *op. cit.*, pp. 33-34.

³¹⁸ *Ibid.*, pp. 34.

El que ens ve a dir això és que Andalusia, si bé controlava una quarta part dels sufragis amb l'aritmètica vigent, passava a tenir un poder de decisió notable. Mentre que en el PSOE de la clandestinitat el sector sevillà, encapçalat per Felipe González i Alfonso Guerra, havia aconseguit una federació andalusa força cohesionada i amb força impuls renovador, sempre s'havia vist mancada de força d'afiliació per tirar endavant les seves iniciatives; pel que sovint depenien de les federacions del nord, com ara Astúries o les situades en el País Basc. Ara l'escenari era ben diferent, ja que comptaven amb el lideratge i amb una base d'afiliació considerable.

Fig. 7 - Distribució regional de l'afiliació al PSOE al 1981

Font: José Félix TEZANOS, *op. cit.*, p. 95.

Sense aquesta triple divisió entre afiliats, cotitzants i representats, que no s'aguanta de ninguna de les maneres, la federació andalusa del PSOE tindria una força poc major que la del PSC. I també caldria estudiar el cas manxec i valencià, on Mateos ja apunta irregularitats en representació i Tezanos també els dona un volum d'afiliació considerable.

Sobre les xifres d'afiliació, certament, hem de dir que són un tant caòtiques, miris per on les miris. Si ja de per si trobem dades oficials qüestionables des de varis punts de vista, trobem que cada historiador maneja unes diferents: Tezanos podríem dir que seria el més "oficialista", Gillespie també es va aventurar a fer càlculs i, finalment, Mateos ha fet l'esforç d'engegar una revisió d'aquests comptes. En tot cas, hem pogut veure patrons comuns i ens hem basat en aquests per estudiar certs casos.

Aquesta irregularitat, que representa frau intern, es pot entendre en un context de lluita per imposar certes postures. I és que, en un partit que estava en ple procés de concentració de poder regional, en les famoses baronies, la correlació de forces territorials esdevé clau per entendre l'evolució del partit federal. Abans hem comentat com els factors i actors externs han condicionat força el procés de canvi, en un sentit ampli, del PSOE, però també cal parar atenció als moviments que hi van haver per dins. Es tracta d'un PSOE que, en passar a la legalitat, estava, segons les paraules d'Alonso Puerta, passant d'estat gasós a estat sòlid³¹⁹; és a dir, estava consolidant el tipus de partit que seria en aquesta nova etapa democràtica. Es va connectar el procés de democratització d'un país amb l'aterratge d'un PSOE[R] que acabaria redefinint-se i emmotllant-se al règim que s'estava ajudant a construir. Per això, potenciar certs sectors afins a les postures dirigents podia ser una sortida viable per aconseguir el resultat desitjat pels líders socialistes. I a aquest mecanisme, li hauríem de sumar la resta, on podríem incloure control de meses congressuals, comissions gestores o comissions regionals, control de la premsa i propaganda del partit, aprovació de sufragi indirecte als congressos i suport des d'instàncies externes, per posar uns exemples.

De fet, van tenir força eco a la premsa els múltiples casos que els sectors crítics de les diferents federacions i agrupacions denunciaven irregularitats durant l'any dels dos congressos del PSOE, el 1979. Certament eren temps de molta tensió i algunes acusacions podien no tenir una base fonamentada de l'acusació, però el fet és que no són fenòmens aïllats, sinó que es van donar a diferents nivells i diversos cops en la mateixa dècada.

Segurament aquests increments numèrics, referint-nos a tots els vistos fins ara, no van suposar un canvi de resultat dràstic, sinó que van ajudar a consolidar una comissió executiva o un posicionament en concret. Cobrir de més legitimitat una elecció gràcies a una majoria més àmplia esdevé clau per esvaire els rumors de divisió que, efectivament, rondaven el PSOE renovat dels 70 constantment.

D'altra banda, cal veure que aquest frau en el recompte d'afiliats respon a interessos diversos en aquesta dècada. Mentre que al principi de la dècada hi havia l'excusa de la clandestinitat per no tenir xifres del tot clares, ens adonem que els mètodes es repeteixen un cop s'ha legalitzat el partit; per tant, veiem mètodes iguals i interessos diferents. Si bé al principi de la dècada va haver la pugna entre renovadors i històrics dins

---

³¹⁹ Entrevista a Alonso Puerta datada el 19 de febrer de 2018.

la UGT i, després, entre els dos sectors per obtenir el reconeixement de la IS, cap al final de la dècada el que es volia era un PSOE a la carta de l'executiva federal.

I, tot i que això no entraria ben bé en la irregularitat, sinó més aviat en mètodes qüestionables a nivell legítim, trobem el control de la comissió de conflictes per part de l'executiva. A través d'aquest organisme es va dur a terme una purga significativa dels dissidents i crítics amb la gestió de la cúpula del PSOE de Felipe González. Així, una comissió que hauria d'estar al marge dels interessos d'un sector o altre del partit i, sobretot, que hauria d'estudiar tots els casos que es presenten es converteix en una eina de càstig i expulsió dels elements de la base disconformes.

6. Renovació o refundació?

Si hi ha un debat per excel·lència dins la historiografia del socialisme espanyol dels 70, sens dubte és el que tractarem en aquest apartat. Es tracta d'una qüestió relacionada amb els canvis sorgits en el PSOE cap a finals de la dècada, moment en què fa un gir que torna al partit irreconeixible respecte a la seva versió fundacional, però més en la línia del que s'estava predicant en la política del moment. Els dos principals historiadors implicats en aquest debat són Abdón Mateos i Santos Juliá, mentre que d'altres historiadors han decidit mantenir-se al marge o, simplement, posicionar-se sense justificar massa la postura.

Per una banda, Abdón Mateos defèn que els canvis del PSOE en aquesta dècada són part d'un procés de renovació. En el següent paràgraf, queden sintetitzades la major part de les idees que justifiquen la seva postura:

“Por tanto, me parece que una explicación histórica del auge del PSOE debe detenerse sobre todo en el propio itinerario interno del partido. Una trayectoria en la que no hubo ruptura ni una refundación sino elementos de renovación en la continuidad. No hubo ruptura con el exilio porque dicha renovación arrancó desde el exilio: primero en las Juventudes Socialistas en 1970, después con la UGT en su congreso de Toulouse en 1971 y, finalmente, en el partido en sus sucesivos cinco congresos de los años setenta (1970, 1972, 1974, 1976, 1979 y extraordinario).”³²⁰

El paràgraf en qüestió dona bastant de si per la quantitat d'idees que es desprenen. L'autor, en contra del que hem considerat en aquest treball, sosté que el gran auge del PSOE s'explica sobretot per mèrits interns; aquí, en canvi, hem tractat tant les influències externes que van propulsar el seu auge com les trampes ocorregudes en el partit. D'altra banda, com ja hem vist anteriorment, Juan José de la Fuente ve a demostrar en el seu treball que aquesta segona generació de l'exili estaria fortament influenciada per aquella generació del 56, pel que parlar de "*arrancó desde el exilio*" seria només en termes estrictament formals i orgànics, no de projecte; més tard l'autor, més encertadament, matisa:

---

³²⁰ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, op. cit., p. 191; Abdón MATEOS, "La Transición del PSOE en perspectiva europea: socialismo y modelos de partido en el sur de Europa", a: Abdón MATEOS i Antonio SÁNCHEZ MUÑOZ, op. cit., p. 29.

*“La renovación político-ideológica y la reestructuración orgánica de las organizaciones socialistas fue facilitada por la segunda generación del exilio”.*³²¹

No obstant, aprofundint en allò que més ens interessa aquí, veiem com l'autor opta per focalitzar en aquells eixos de continuïtat del partit. Mateos, per posar uns exemples, afirma en altres treballs com el PSOE mantindrà el seu caràcter hipercentralitzat i el seu repudi a les tendències organitzades dins del partit durant uns anys més³²², cosa que venia d'herència de l'exili. Ara bé, en relació als canvis successius que es van donar en el partit sobretot a partir de 1979, Mateos els considera "*ajustes ideològics*"; l'últim d'aquests canvis i que va generar també força controvèrsia serà la defensa del sí a la OTAN en la segona meitat dels 80. A més, ens donem compte que aquest autor basa també la seva postura en què tots els canvis ocorreguts es faran seguint les regles del joc del partit (deixant de banda les dades opaques dels afiliats); és a dir, hi haurà continuïtat orgànica i tot es farà des de dins de la institució. El mateix autor ho deixa entreveure línees més endavant.

*“Sin embargo, aunque el doloroso y complicado proceso de la unidad en el seno de las organizaciones tradicionales socialistas no culminó hasta seis años más tarde, en el verano de 1978 y aún en el doble congreso de 1979, estaba claro que el eje de esa unidad debía ser el PSOE y la UGT. La cuestión residía en sí debía producirse una "restauración" de la incidencia de las organizaciones históricas o una refundación o "reconstrucción" del socialismo español.”*³²³

Deixant de banda la idea que, pel que sostenim en aquest treball, no sempre va estar tan clar quina devia ser la força que fes d'eix del socialisme espanyol, Mateos ens ve a dir que sí s'hagués produït una refundació en el cas que, per exemple, la Conferència Socialista Ibèrica promoguda per Pablo Castellano hagués donat a llum una federació de partits socialistes amb un PSOE diluït. Per exemple, un partit que sí considera refundat és el PSF, que, amb el lideratge de Mitterrand, va aconseguir aplegar a la majoria de partits socialistes fins llavors hostils entre sí. No obstant, com això no es va donar i el PSOE va conservar les seves sigles i el seu funcionament, Mateos considera que tot el procés és renovació.

---

³²¹ *Ibíd.*, p. 29.

³²² Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, op. cit., pp. 216-236

³²³ Abdón MATEOS, *Historia del PSOE en transición*, op. cit., p. 192.

Força en la línia d'aquest autor, per la seva part, tenim al sociòleg José Félix Tezanos, el qual, donant suport a la visió de Mateos, entén que tots els canvis viscuts en els 70 són part d'un procés d'adaptació del partit a una societat espanyola que havia patit una transformació significativa des de l'última revisió ideològica del partit en terres nacionals³²⁴.

En tant a Santos Juliá, ell argumenta que la suposada refundació del partit es basa en la profunditat dels canvis en matèria d'organització, militància, ideologia i política del PSOE. En la seva producció científica podem veure com focalitza en el canvi en termes polítics i ideològics del PSOE: la renúncia al doble temps històric, el pas del caràcter obrer i de classe al model interclassista, l'abandonament de la lluita més enllà de les institucions de l'Estat, l'acceptació i convivència amb el capitalisme i la renúncia al model de societat socialista, el desgast progressiu en les relacions amb el seu sindicat germà... També, Juliá considera significatiu el profund canvi sociològic en el PSOE de la segona meitat de la dècada: el fet que les bases socialistes veteranes i de l'antifranquisme, davant el boom d'afiliació recent, passessin a tenir un pes en l'organització ben reduït, canvià l'essència del partit en tant que les cultures polítiques hegemòniques eren ben diferents de les de 10 anys enrere i de les que havien sostingut el partit durant un segle³²⁵.

Entrant a comentar un dels punts que considerem més forts de l'argumentació de Juliá, ell ens parla de la ruptura del doble temps històric del socialisme espanyol; idea que, de fet, connecta amb el programa màxim del partit, on s'estableix el model de classe, l'estratègia i l'objectiu final del partit. Segons el que es va marcar en el procés de fundació del PSOE, aquest tindria dos itineraris: un a curt termini, que anomenarien programa mínim, i un a llarg termini, que quedaria reflectit en el programa màxim. Mentre que el programa a curt termini havia de mesurar les possibilitats de canvi en un context determinat, el programa màxim esdevenia la màxima aspiració del partit. És en aquest programa màxim que es parla de dues classes antagòniques (burgèsia i proletariat), de la socialització de la propietat dels mitjans de producció i de la conquesta del poder polític. En aquest document, no es fa explícita la paraula "marxisme", però sí podem veure un vocabulari i unes idees que beuen de tot allò formulat pel conegut teòric alemany. Amb

---

³²⁴ José Félix TEZANOS, *op. cit.*, pp. 19-60.

³²⁵ Santos JULIÁ, *op. cit.*, pp. 398-404; Santos JULIÁ, "Continuidad y ruptura en el socialismo", *Leviatán*, 17 (1984), pp. 121-130.

aquesta lectura de confrontació de classes, els fundadors del PSOE es posicionen en el sector de la classe treballadora i, a més, es posen com a objectiu:

“En suma: el ideal del Partido Socialista Obrero es la completa emancipación de la clase trabajadora; es decir, la abolición de todas las clases sociales y su conversión en una sola de trabajadores, dueños del fruto de su trabajo, libres, iguales, honrados e inteligentes.”

Tot i que amb un llenguatge força difús, es ve a dir que s'aspira a una societat socialista o, almenys, més enllà de la societat capitalista coneguda.

A més, caldria rescatar les paraules de Juliá de nou per recordar com el PSOE va ser pensat per anar de la mà de la UGT, en una hipotètica "*familia socialista*"; família que més tard fou ampliada amb les JJSS. Compartint un objectiu comú, el PSOE devia ocupar-se de la vessant política i la UGT, per la seva banda, devia tractar els afers econòmics³²⁶. Si bé es cert que ambdues organitzacions estaven pensades per treballar plegades, van tenir els seus estira-i-arronsa i moments crítics en la seva història en comú. No obstant, la fractura que es va donar en la segona meitat dels 80 i l'enfrontament entre els seus lideratges va ser crítica: el sindicat socialista va deixar de demanar el vot pel PSOE a partir de 1986 i va engegar una campanya, juntament amb CCOO, contra el govern de Felipe González.

Dit això, veiem un PSOE que des de 1979 renuncia de facto tant al programa màxim com al doble temps estratègic. El document fundacional del partit passa a ser paper mullat amb uns objectius que no es desitgen ni des del mateix partit; ara el nou horitzó queda emmarcat en la constitució de 1978 i el bloc capitalista. El famós partit obrer i de classe passa a parlar de bloc de classes, amb l'objectiu d'integrar a tot aquell que vulgui apostar pel "canvi". El PSOE que desitjava una societat socialista que plantés cara al capitalisme i que expandís la democràcia al món econòmic, donava pas a un PSOE que acceptava la democràcia formal pactada amb els polítics franquistes i que volia regular l'"economia de mercat". L'objectiu final, el socialisme, passa a ser entès com a procés.

---

³²⁶ Santos JULIÁ, "Continuidad y ruptura en el socialismo", *op. cit.*, pp. 121-130.

En definitiva, si comparem als dos historiadors esmentats, Mateos focalitza en el procediment i en les continuïtats, mentre que Juliá en el contingut i les ruptures. També, si bé un focalitza l'anàlisi en l'evolució del partit entre 1970 i 1976, l'altre tracta la magnitud dels canvis arran de 1979. En tot cas, l'argument de Mateos esdevé convincent i lògic en el moment que evidencia la continuïtat de les organitzacions socialistes i que tot es fes des de dins. Ara bé, la visió de Juliá, incidint en els canvis ideològics i polítics del PSOE és prou vàlida, sobretot quan veiem un partit que marca un rumb diametralment diferent del conegut fins el moment.

I arribats a aquest punt, caldria fer un comentari. Lluny de voler naturalitzar al PSOE com a marxista o com a socialdemòcrata, que creuríem un error garrafal, podríem

dir que tant la postura més a l'esquerra que va assumir el partit a partir de 1976 com el gir en la direcció contrària assumit després de 1979, eren posicionaments inusuals en la trajectòria del PSOE. El gir a l'esquerra influït per la nova esquerra i pel context de cursa per conquerir l'hegemonia de l'espai electoral

Imatge 11: Logotip del PSOE

Font: www.psoe.es (2018)

socialista, anava força en la línia de proclames revolucionàries dels anys 30, però fins i tot llavors aquelles idees expressades no tenien massa conseqüències. D'altra banda, Indalecio Prieto, per posar un exemple, sempre va ser conegut per la seva moderació, però mai es va atrevir en un congrés a intentar canviar elements troncats del partit; més que res perquè, tot i tenir força seguidors, no hagués tingut els suficients suports. Si bé la nova ruta triada pel PSOE estava alineada amb allò que l'Europa Occidental desitjava, fent visible les diferències entre socialistes (socialdemòcrates) i comunistes, ens trobem que tot plegat topa amb un eix de continuïtat elemental pel partit. El programa màxim, que havia servit de vincle al PSOE amb els seus orígens cent anys abans, passa a ser quelcom ignorat i molest. La doble ànima dins el partit, la reformista i la revolucionària, que podríem traduir en la multitud de tendències dins el PSOE, veiem com dona pas a la naturalització del partit al voltant d'un discurs reformista; de retruc, bona part dels sectors divergents són marginats i víctimes d'un *acoso y derribo* fins a la seva neutralització.

Parlem, en conclusió, d'un PSOE que, efectivament, és una marca registrada, reconeixible i explotada, però amb un contingut i una lluita que han anat canviant força amb el temps.

I precisament un punt d'inflexió per a aquest partit i, també, per al socialisme espanyol en conjunt, és la dècada dels 70. Ja fos un canvi des de dins, com finalment es va donar, o des de fora, el fet és que els objectius, la cultura, la composició, les estratègies i la mateixa idea de socialisme van canviar de manera substancial. I, si bé no va donar-se un moment de refundació, el congrés extraordinari de 1979 va ser tota una esmena d'allò que havia esdevingut el PSOE fins llavors.

7. Recapitulació i consideracions

La història del PSOE als 70 resulta d'allò més complexa i no es pot analitzar si no és per parts. Cada part mereix la seva atenció i comentaris específics, a causa de la multiplicitat d'escenaris i situacions, abans de fer consideracions generals.

La primera part correspon al període comprès entre 1968 i 1972, en què el socialisme històric espanyol acaba trencant-se per les profundes diferències estratègiques que tenia dins seu. Diem diferències estratègiques perquè, efectivament, la meta final de la majoria dels socialistes dins les dues organitzacions, UGT i PSOE, segueix essent l'assoliment d'una societat socialista on les diferències entre classes socials sigui mínima; és a dir, a nivell ideològic les bases són generalment compartides, tret d'algunes qüestions específiques. També, hi havia diferències en com es creia que devia ser l'organització que els reunia i la seva cúpula dirigent, però, insistim, les diferències eren sobretot estratègiques: en com es creia que s'havia d'actuar per assolir aquesta societat socialista. La manca de capacitat, o de voluntat, de la classe dirigent del PSOE i la UGT per assimilar les noves demandes i permetre una renovació natural del partit va provocar que s'anés conformant una oposició tant dins com fora del partit. Les circumstàncies externes, amb el gran auge del PCE i CCOO com a principal motiu, i les internes, una direcció socialista que semblava poc propera, van fer proliferar grups socialistes alternatius i, també, la formació d'un bloc renovador dins les formacions històriques. Pel que fa al PSOE i la UGT, sabem que coexistien, com a mínim, dues cultures polítiques, amb el socialisme com a factor en comú, però amb importants diferències; precisament la manca de conciliació entre aquestes cultures sota un mateix organisme va provocar la seva escissió, la qual engrossia el nombre de partits socialistes en disputa³²⁷. Per tant, factors com les diferències socioeconòmiques no resultaven un factor de distanciació en sí entre militants socialistes, sinó més aviat les diferències culturals; no obstant, tot sigui dit, les diferències personals també van poder jugar un factor en moments de tensió creixent³²⁸. Així, una generació amb una cultura política diferent va esdevenir força crítica amb una cúpula dirigent amb esquemes i visions conservadors, fins al punt de, un cop el nombre d'afiliats al seu favor, ja fossin noves incorporacions o persones veteranes convençudes a través

---

³²⁷ Mateos ja ho apunta en un dels seus treballs: "*No había una división ideológica entre los socialistas respecto a las relaciones con el PCE sino de cultura política y de estrategia*". Abdón MATEOS. *Historia del PSOE en transición*, op. cit., p. 29.

³²⁸ Els testimonis d'Amadeo Calzada i Pablo Castellano donen força valor a les diferències personals en el procés de ruptura del PSOE. Amadeo CALZADA, op. cit., pp. 107-114; Bruno VARGAS, op. cit., pp. 285-291; Pablo CASTELLANO, op. cit., pp. 181-182.

d'arguments, era suficient, presentar una ofensiva amb altres sectors inconformes amb la directiva per tal d'enderrocar-la i fer el partit al seu gust.

Dit això, crec que és un error considerar, com alguns historiadors han afirmat, que els esquemes de la cúpula dirigent a l'exili eren antiquats i no responien a la realitat del moment, com si es tractés d'anàlisis atemporals i, a causa del seu exili, estiguessin desconnectats de la realitat espanyola³²⁹. Certament, la condició d'exiliats va comportar que no podessin percebre el dia a dia de la societat espanyola i es perdessin alguns matisos; no obstant, la quantitat d'informadors del partit i la lectura de la premsa els ajudava a no perdre de vista com era la situació en cada moment. El que van fer és mantenir-se fidels a l'herència política de Prieto i seguir esperant l'escenari idoni per dur a terme pactes des de dalt per reinstaurar la democràcia a Espanya, cosa que finalment és el que va passar, però amb protagonistes diferents. Les mobilitzacions i protestes al carrer, la mostra de força popular i els pactes circumstancials amb el PCE que preveien els renovadors, finalment, no van portar la democràcia a Espanya, sinó un partit amb uns determinats contactes i, també és cert, una certa implantació al territori. Per tant, tot i el que s'ha arribat a dir sobre el procés de renovació al 1971 i 1972, potser caldria plantejar que, en lloc de posar-se en sintonia amb el que volia la societat espanyola, potser es va posar més en sintonia de les idees que bona part de l'esquerra reclamava. Ni el sector renovador tenia més ni menys raó en les seves postures, ni l'escissió del PSOE al 1972 era una condició necessària per un resultat determinat del procés de transició.

La segona part la podríem situar entre 1972 i 1975, quan els dos sectors del PSOE lluitaven amb força igualtat de condicions pel suport extern. Un cop la incompatibilitat per conviure sota un mateix partit es torna manifesta, en forma de dos congressos per separat, podem dir que s'originen dos partits. Aquests, a partir d'aquí, prendran rumbos diferents, però sempre es reclamaran successors de tota la tradició d'un partit ja històric, el PSOE. I, tot i aquesta suposada divisió irreconciliable, ens adonem com compartiran alguns trets, com ara la distància respecte al PCE: un dels temes que havia generat més tensió finalment no es va traduir en cap actuació; també compartiran símbols, la idea de lluita de classes i el marxisme, per posar uns exemples.

En tot cas, la fase que va continuar a la divisió fou més lluita, dins i fora dels dos sectors. Si ens centrem en el PSOE[R], ens adonem que el bloc renovador va trobar aviat

---

³²⁹ Javier TUSELL, "Prólogo", a: Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco, op. cit.*, pp. XI-XXV.

les seves contradiccions i el xoc dels seus projectes. Un sector de l'interior moderat que anava alçant-se, representat en Castellano, i un sector veterà exiliat a la defensiva van topar-se amb un sector partidari d'un gir a l'esquerra del partit. Les diferents pugnes durant el mandat que va de 1972 a 1974 no van impedir, curiosament, que la sentència de la IS fos favorable per a ells; a banda que també van intentar dur a terme, amb menys èxit, algun dels projectes en els que coincidien, com ara augmentar l'activisme i les bases del partit. No obstant, la precària situació econòmica seguia limitant la seva activitat i la manca d'un impuls seguia mantenint el partit en una situació mediocre i poc diferent de la resta de partits socialistes espanyols. El congrés de Suresnes, més que aportar un tret distintiu respecte a la resta d'homònims, va ser propagandístic, en tant que va sortir Mitterrand a la fotografia, i, a la vegada, va néixer d'un nou lideratge.

No obstant, en tant a les particularitats d'aquest bloc renovador, ens adonem que efectivament reunirà persones d'interessos ben diferents, entre les quals hi ha personatges que encara es sentien identificats amb la cultura política mantinguda fins llavors, però no amb el lideratge de Llopis. Sostenim, per tant, que el bloc renovador, reunit en contra d'un líder i d'una línia estratègica determinada, també va mantenir l'heterogeneïtat en tant a cultures polítiques. I precisament aquesta convivència de visions diferents en la cúpula d'un partit que pretenia marcar una diferència va provocar pugnes importants. No serà fins l'ascens d'un nou líder, passat el congrés de Suresnes, que s'aconseguirà anar marginant certes postures i s'anirà modelant una nova cúpula amb una nova cultura política hegemònica. Per tant, deduïm que el període en el qual el PSOE[R] va tenir major diversitat en la seva cúpula en tant a cultures polítiques coincideix amb aquell període de major inestabilitat i manca de rumb; és a dir, entre 1972 i 1974.

Seguint l'ordre cronològic dels fets, ens adonem que l'any 1975 serà força gris en tant a avenços del PSOE[R]; no obstant, s'estava preparant tota una maquinària que es faria evident durant, almenys, els propers dos anys. El suport de la socialdemocràcia alemanya al PSOE de Felipe González va marcar la gran diferència respecte a la resta de partits socialistes a Espanya. Un partit reconegut pels seus germans internacionals va poder ser tingut en compte per les elits franquistes, cosa que el va portar a ser ben considerat per la premsa i, en conseqüència, per la societat espanyola. En paral·lel, va poder disposar d'un xec en blanc per poder dotar al partit d'una infraestructura formidable, formar als seus quadres i planejar la seva actuació de cara a la imminent campanya electoral. A això li hem de sumar l'aura europeïsta que rodejava al partit i la constant

reivindicació de la seva trajectòria quasi centenària sota les mateixes sigles. El conjunt de tots aquests factors no només van ser la diferència respecte a la majoria de partits socialistes espanyols, sinó que ser els que van portar al PSOE[R] a l'èxit.

Des d'aquesta posició, ja com a cap de l'oposició, no va ser gaire difícil la integració sota les sigles del PSOE a tot aquell socialista, vingués en solitari o en grup. No obstant, com a efecte col·lateral d'aquest eixamplament de les bases socialistes, trobem que les diferències entre afiliats s'aniran pronunciant; un partit que durant dècades havia aplegat unes tres mil persones veuria com les seves dimensions s'anirien multiplicant, cosa natural si tenim en compte que s'obria un període democràtic i la societat volia participar en la política, però també problemàtic per connectar les diferents visions de futur. Tot i això, totes aquestes diferències internes es van mantenir latents i no generaran especial soroll davant un partit que ostentava una posició privilegiada en un procés polític crucial. I és que, sens dubte, el procés en el que estava immers l'Estat espanyol va comportar que moltes crítiques no tinguessin massa ressò; això, a més, va ajudar força a la cúpula dirigent socialista, ja que va tenir carta blanca i va actuar segons creies convenient, tot i que no acabés d'anar en concordança amb les resolucions de l'últim congrés. És a dir, la militància socialista va donar carta blanca i es va mostrar comprensiva amb la seva cúpula amb motiu del context polític i econòmic.

De fet, podríem considerar que el procés de transició a la democràcia va ser essencial perquè el socialisme espanyol es modelés d'aquesta manera, incloent els fets fins les primeres eleccions, però també a partir d'aquestes. És a dir, la transició del sistema polític espanyol es va veure condicionada pel PSOE de Felipe González, però aquesta també condicionà al partit. En el ben entès que des de fora es va col·locar un interlocutor privilegiat representant de l'esquerra no comunista, amb un suport constant des de fora, ja es podia entreveure quin seria el partit socialista fort; tot i que, certament, encara hi havia molt en joc entre 1976 i 1977. Aquest suport extern va venir en motiu d'un procés que es veia imminent i es volia controlar; precisament per això no va rebre, tret d'algun intent de Fraga, especial rebuig des de les elits franquistes i aquestes van acceptar la seva representació. En sentit invers, la delicada situació d'una transició política i una crisi econòmica va comportar que totes les forces acceptessin acostar-se cap al centre. També, el sotrac que signifiquen les eleccions de 1977 pels partits socialistes va ser aprofitat pel PSOE, el gran vencedor dins l'esquerra en la contesa electoral. I, finalment, havent participat en la redacció de la Constitució de 1978 i perfilant-se com a possible nou

govern, el PSOE passà a emmarcar-se en el nou règim assolit i presentar-se com a l'alternativa a Suárez. Aquesta nova estratègia va passar per deixar enrere progressivament els discursos que havia enarborat temps enrere, com ara la identitat marxista, el neutralisme internacional actiu, el federalisme i les idees autogestionàries; ara, cada cop més, aniria acceptant conviure amb el capitalisme en forma d'una economia mixta, donaria suport al projecte de generalització de les autonomies, aniria traient vetos en termes internacionals i, en definitiva, aniria moderant la seva imatge. En si, tot plegat comportava l'acceptació del nou règim, amb les fites que aquest tenia, i la conversió progressiva del PSOE a part de l'establishment: els projectes trencadors van ser deixats al marge i la convivència, i posterior col·laboració, amb els poders fàctics heretats del franquisme es van fer evidents. L'objectiu ara, lluny d'assolir un règim democràtic liberal des del qual catapultar la societat espanyola a un Estat socialista, era assentar el règim encetat al 1978 i aplicar projectes progressistes en la mesura del possible.

I això mateix va ser el que, amb eufemismes, es va pretendre transmetre des de la cúpula a la resta del partit durant els pròxims anys. Evidentment, el xoc de bona part de la militància va ser considerable, ja que el tema va ser posat damunt la taula pel mateix primer secretari a través de la premsa. Un bon rebombori en el partit va anar creixent i, finalment, van prendre cos dues grans postures: la oficialista, prenent que Felipe González seguís liderant el partit i es retiessin les resolucions més radicals dels últims temps, i la crítica, que apostava per seguir mantenint el mateix lideratge, però amb més control i amb l'obligació de mantenir els postulats de la nova esquerra que s'enllaçaven amb el programa màxim del partit. El dur revés que va rebre l'executiva socialista en el congrés en la resolució política va ser prou compensat en el moment que van aconseguir canviar el model de representació en els congressos i el sector crític no va vertebrar una candidatura alternativa a Felipe González. El fet que la cultura política hegemònica en el partit, relacionada amb la nova esquerra, fes sentir la seva veu i derrotés la proposta del fins llavors líder del partit, no va ser suficient per derrotar-lo: mentre Felipe González s'acomiadava del congrés, s'obria el debat, entre remordiments, sobre si es preferia el projecte de partit escollit o un lideratge determinat. I no només això, sinó que abans que acabés el congrés ordinari ja s'estava movent tota la maquinària oficialista del partit per poder esmenar la situació: la comissió gestora escollida s'ocuparia de condicionar el partit perquè el proper congrés, ara extraordinari, donés una victòria rotunda al que seria de nou secretari general.

Tot porta a pensar que, efectivament, la conversió del PSOE a les acaballes dels anys 70 es va dur a terme a marxes forçades, des de dalt i amb amplis suports externs. La veu de la militància, tot i que prou dividida, va ser clara en el congrés ordinari de 1979 i, davant això, es va provocar una crisi de partit aprofitant la millor arma del sector oficialista: un lideratge que s'havia anat construint any rere any i que sovint s'havia relacionat amb l'èxit del partit. Es van moure els fils suficientment bé des del sector oficialista perquè el resultat fos l'esperat: Felipe González i Alfonso Guerra ja havien construït una xarxa de sectors lleials per tot l'Estat i ara només tocava a la Comissió Gestora acabar de col·locar algun delegat on el sector crític fos més fort. D'altra banda, també va jugar a favor del sector oficialista el fet que la gran majoria de militància al 1979 fos nouvinguda i el valor del seu vot fos igual que el de qualsevol afiliat veterà; sens dubte, part d'aquest col·lectiu, moltes vegades sense antecedents polítics remarcables, havia arribat a identificar el líder, amb les corresponents postures, amb el partit i es considerava en aquell moment com a figura clau per poder accedir al govern de l'Estat. A més, la campanya mediàtica a favor del candidat andalús va ser prou evident: mitjans de comunicació, polítics i altres sectors influents no van perdre ocasió d'analitzar què passava en el PSOE, d'afalagar a Felipe González i de pronosticar horrors en el cas que guanyés el sector crític del partit. El missatge de por i la crida a la responsabilitat, ergo la moderació del candidat González, van jugar a favor d'aquest, ja que tota aquesta informació arribava a la societat, als militants socialistes i als delegats en els congressos.

Ja des de la secretaria general, Felipe González va seguir amb l'objectiu que s'havia marcat des de les últimes eleccions, però ara més reforçat com a líder. Evidentment, es va ocupar que aquest episodi viscut al 1979 no es repetís en els propers congressos, així que, hàbilment, va acabar de neutralitzar les veus crítiques i va marginar el tema que més pugnes havia aixecat: l'ideològic. Allò que havia sostingut per les primeres eleccions seria agafat com a model i s'aniria guarnint de noves demandes que es sabia que la societat espanyola en majoria desitjava. I així, després d'uns mesos de governs inestables i d'un terrabastall al 1981 en forma d'intent de cop d'Estat, i tenint uns rivals a dreta i esquerra força afeblits a causa de pugnes internes, el PSOE de Felipe González va poder accedir al govern de l'Estat espanyol al 1982.

No obstant, tot i que la cúpula del partit s'havia sortit amb la seva, una part considerable de l'organització no estava conforme amb les decisions d'aquesta i va començar a articular-se una tendència organitzada dins el PSOE. El que seria conegut

com a *Izquierda Socialista* acabaria reunint persones a l'esquerra de la cúpula del partit que reivindicaven polítiques més progressistes i més democràcia interna. Realment, bona part d'aquest col·lectiu, el qual trigaria força en organitzar-se, podria considerar-se el sector conservador del partit; no precisament per sostenir postures moderades, ans el contrari, ja que vetllaven perquè aquell partit que havien sostingut durant la clandestinitat mantingués la seva fisonomia i rebutgés la temptació electoralista. Aquest nucli resistent, a banda de ser prou marginat, va patir algunes baixes en forma d'expulsions, cosa que tot sovint es va traduir en l'engrossiment de les files del sector històric del PSOE. Així, deu anys més tard d'haver una escissió en el PSOE, seguien havent intercanvi d'afiliats entre els dos sectors: si bé el PSOE(H) havia perdut base degut als mals resultats electorals, després es va convertir en casa d'acollida d'aquells socialistes que havien titllat anteriorment als històrics de moderats i ara es veien expulsats d'una formació política que es dirigia cap a la moderació.

En contra dels desitjos d'alguns, el PSOE de Felipe González s'havia convertit en un partit nacional, ja no obrer, i cada cop més era equiparable als altres partits socialistes de l'Europa occidental: un partit *catch-all* i electoralista que disputa el govern constantment als conservadors. Un partit ja centenari va decidir emmotllar-se a la societat espanyola i, en lloc de fer pedagogia i acció per canviar-la, preferia escoltar què preferia per incorporar-ho al seu programa electoral. Això sí, totes les accions que estava disposat a dur a terme eren en els límits del nou règim que s'havia ajudat a alçar: assentar la democràcia a Espanya era la principal prioritat del partit i les mesures progressistes s'aplicarien si el sistema ho podia suportar; entenent, sens dubte, que els diferents poders fàctics que rodegen els tres poders de l'Estat modern tenien la seva veu, la seva força i estaven en contacte, quan no penetrant, en els partits polítics.

Al cap i a la fi, ens adonem que el PSOE, en qüestió de deu anys va patir una transformació significativa. Al 1972 es va produir una divisió del partit que, amb ajuda externa, va acabar apartant de l'arena política a la vella guàrdia del partit; tot i que, ben mirat, l'actuació del PSOE[R] quan va entrar en joc cap al 1976 no va ser tan diferent de la que havien dut a terme Llopis i companyia durant anys i segurament de la que haurien practicat si haguessin estat en la seva posició. Dit això, ens adonem que, mentre que en un principi el PSOE[H] seguirà una trajectòria força continuista, el PSOE[R], a la vegada que la seva cúpula anava perfilant la seva actuació amb l'SPD, estava a punt d'experimentar un vertiginós desplegament de les tesis de la nova esquerra. Tot plegat va

ser controlat per una executiva que feia cas omís als mandats que rebia en els congressos fins que aquests li van semblar un problema. Un cop es va resoldre aquesta pugna entre part de les bases i la cúpula del partit, es va segellar la conversió del partit: en els anys 70, coincidents amb la Transició a la democràcia, el PSOE havia passat de ser un partit marxista a ser un partit socialista modern. I això, sens dubte, també es va veure reflectit en la cultura política hegemònica, sobretot després de 1979: aquelles tesis relacionades amb la nova esquerra van anar sent substituïdes per unes més moderades, assimilables a la socialdemocràcia; tesis, d'altra banda, més en sintonia de la societat espanyola i, alhora, de la nova militància del partit. Es tractava d'un nou partit amb unes sigles centenàries.

D'altra banda, en tant a qüestions específiques i rescatant els perfils sociològics que hem dibuixat anteriorment, hem pogut observar com existeix un element que va més enllà dels partits i ajuda a explicar la divisió en el socialisme espanyol dels anys 70: l'existència de subcultures polítiques. Tres tendències, amb les seves especificitats i amb el degut pes dins les formacions polítiques, van viure una autèntica contesa en aquesta dècada, que anava des de disputes entre partits a discussions dins els mateixos partits. Curiosament, en els deu anys que estudiem el PSOE va passar per l'hegemonia discursiva de les tres subcultures polítiques en qüestió: fins 1972 es van mantenir vigents les idees prietistes dels veterans, fins 1978 les idees autogestionàries i el socialisme democràtic van envair el discurs del moviment socialista i, finalment, a partir de 1979 es va imposar la moderació que correspondria a la socialdemocràcia. Per tant, totes tres cultures polítiques van ser hegemòniques i subalternes segons el moment d'aquesta mateixa dècada.

De fet, aquest canvi d'hegemonies, sumat a altres circumstàncies, també va donar-se a causa del recanvi generacional que va haver en el moviment socialista. Un sector veterà que a poc a poc anava morint, una nova oposició que a poc a poc va difonent les seves idees i acaparant presència en el socialisme espanyol i, finalment, una forta aflluència de nova afiliació desideologitzada durant la Transició van condicionar l'espai socialista i el seu caràcter.

No obstant, si anem a pams, ens adonem que totes tres subcultures tenen en comú l'aplicació d'una sèrie de mesures de caire progressista i que es nodreixen de tota una memòria socialista; ara bé, les principals diferències consisteixen en l'estratègia per aplicar aquestes mesures i la profunditat de les mateixes. Si bé trobem més similituds en

la concepció de socialisme entre les dues primeres subcultures, corresponents als que van participar en l'antifranquisme, en canvi, el socialista que comença a militar durant i després de la Transició distorsiona la fisonomia del PSOE fins convertir-lo en quelcom diferent, tant en aparença com en essència. En tot cas, totes tres tendències socioculturals, en major o menor mesura i més tard o més aviat, van trobar cabuda dins els PSOE de Felipe González.

A més, com ja hem avançat anteriorment, donem per bona la idea que, si bé aquestes cultures polítiques eren transversals i suprapartidistes, les similituds entre els renovadors del PSOE i membres d'altres formacions són prou evidents. La futura alineació dels renovadors amb les tesis autogestionàries i el socialisme democràtic va fer evident que el problema que havia provocat l'aparició de forces socialistes alternatives va ser el lideratge i postures corresponents a una subcultura política diferent, la dels veterans. Evidentment, un cop es va escindir el partit socialista històric en dos i cada sector va seguir el seu itinerari, l'acostament entre renovadors i altres formacions socialistes es va intentar, però, tot i les proximitats evidents, els rols de poder i interessos de partit es van imposar i no van permetre una reunificació socialista a mitjans de la dècada.

En tot cas, constatem que el socialisme espanyol dels anys 70 va ser prou divers, no només per les múltiples formacions que van aparèixer, sinó per les subcultures polítiques que es van trobar; i això encara es torna més evident si posem la lupa en l'àmbit regional. Es va viure un autèntic procés de transició sociològica i cultural dins del moviment socialista, el qual, d'acord amb el seu funcionament democràtic, va ser determinant per a la seva direcció i orientació. Tot plegat porta a pensar que aquest procés sociològic no va ser pas impedit, sinó que, pel contrari, fou propulsat durant la Transició, ja que els diferents partits també necessitaven tenir unes bases més àmplies; així, rebaixant els criteris d'admissió a les formacions socialistes, es va permetre que la nova fisonomia del partit fos més semblant a la societat espanyola, amb tot el que això comporta.

Ara bé, tot i que els canvis en l'àmbit sociocultural de la militància esdevenen d'interès per conèixer l'evolució del socialisme espanyol, també cal posar el focus en dos altres factors determinants: els lideratges i les influències externes. En relació als lideratges, sabem que van tenir el seu pes i influència cap a les bases del partit: només cal que observem l'hiperlideratge que es va donar en formacions com ara el PSOE de Felipe

González o el PSP de Tierno Galván. La projecció de la imatge i discurs del líder de la formació i el seu suposat atractiu electoral, van ser dos elements clau per entendre alguns dels moviments dins el socialisme espanyol. Però a això hem de sumar tots els poders que posseïen els caps dels partits: a través del nucli dur, que no sempre coincidia amb la comissió executiva del partit en conjunt, el líder dirigia el partit en funció del seu criteri i sovint, després, intentava legitimar la seva postura donant els arguments pertinents. Així, des de la cúpula del partit es controlava la premsa pròpia i els cursos de formació, per posar uns exemples, però també des de la premsa nacional eren els més visibles; tot plegat podia condicionar l'òptica de part dels afiliats, en especial els nouvinguts. Però, a més, eren els que tenien el control dels comptes, el poder de decisió sobre com actuar i els principals contactes amb diferents personalitats. Dit això, si bé tenien un mandat que legitimava moltes de les decisions que prenia, sovint no sempre es coneixien els excessos que es podien dur a terme ni es difonien correctament. En definitiva, tot i que els afiliats tenien el poder d'escollir una postura o una altra, així com un líder o un altre, quedaven força condicionats pel lideratge del moment. De fet, sabem que hi va haver casos on des de les bases es va aconseguir prendre una iniciativa que qüestionés la postura oficial del partit i el seu líder, però també és cert que van trobar força obstacles pel camí i no sempre es va assolir el resultat desitjat.

En canvi, en tant als factors externs, on incloem tant aquells fenòmens nacionals com internacionals, sabem que han anat condicionant la vida d'aquestes diferents formacions. En especial, posem en relleu com la socialdemocràcia alemanya, acompanyada de bona part de la Internacional Socialista, va aconseguir distorsionar la situació del moviment socialista convertint-se en *sponsor* del PSOE de Felipe González; arran d'aquest suport, impulsat des de 1975, veiem com va ser un el partit que va rebre totes les mirades dels mitjans de comunicació, el que va convertir-se en interlocutor privilegiat amb el govern postfranquista i el que va rebre el degut finançament per enfortir l'estructura de la formació política i costejar les primeres campanyes electorals. Mentrestant, la resta de partits socialistes, encara que algun partit també rebia suport econòmic estranger, estaven raquítics econòmicament, invisibilitzats i amb poc marge de maniobra. Més tard, aquests actors estrangers també s'ocuparien, de la mateixa manera que havien escollit la força que més els convenia entre totes les que oferia el socialisme espanyol, de pressionar la cúpula del PSOE renovat perquè moderés el seu perfil. Per tant, si bé les bases tenien el màxim poder de decisió estatutàriament dins els partits i els

lideratges de les formacions podien conduir o condicionar les seves postures, sabem que també van haver agents externs que van distorsionar el panorama de l'espai polític que estudiem a través d'intervencions de caràcter divers.

També, si aterrem a l'Estat espanyol, ens adonem que també hi hagué influències rellevants, algunes contextuals, però altres que eren d'actors concrets i identificables. Actors que aparentment no tenien pes polític, com ara l'exèrcit, la patronal, l'Església i la premsa, van fer la deguda pressió quan ho creien convenient i sempre defenent els seus propis interessos. No obstant, entre els mateixos partits polítics també hi hagué una sèrie d'influències i respostes, tant des de fora del camp socialista com des de dins. Així, si ens endinsem en l'espai socialista, veiem que el PSOE[R] va acabar adoptant a mitjans dels 70 bona part de les demandes que es venien demanant des dels perfils socialistes més joves i que anteriorment havien provocat l'aparició de rivals en el mateix moviment socialista; ja fos per influència des de fora o des de dins del mateix partit, la qüestió és que es va donar una certa homologació ideològica a nivell de socialisme espanyol.

No obstant, per si fos poca la influència que ve de fora dels diferents partits socialistes, també cap la possibilitat que el funcionament intern presentés irregularitats. Anteriorment hem dit que el major poder de decisió dels diferents partits raïa en l'afiliació, en tant que es tracta d'una organització que funciona democràticament; ara bé, també cabia la possibilitat que s'alterés des de la directiva el nombre d'afiliats per tal que sortís un resultat al seu gust. Així, cal tenir present que la democràcia interna dels partits es podia veure perjudicada i influenciada pels interessos de la directiva de manera més directa en comparació a les formes plantejades fins ara, com ho era la visibilitat dels seus líders. Per exemple, sabem que dins el PSOE[R] es van fer purgues de dissidents i es van inflar les xifres de certes federacions afins a les postures oficialistes, a la vegada que, de cara a les forces contrincants, es presentaven xifres incrementades del volum d'afiliats a l'organització en un principi.

I, finalment, en tant a la problemàtica semàntica sobre els canvis en el PSOE, considerem que els canvis en la dècada dels setanta, si bé es van fer des de dins del partit i tots ells presenten una certa continuïtat i convivència amb la idea de socialisme, tal i com s'havia entès durant la fundació del partit, l'excepció la trobem arran dels canvis introduïts al final de la dècada. Tot plegat va venir acompanyat de canvis en la fisonomia del partit, en matèria d'objectius i d'estratègia, però també a nivell sociològic i cultural.

Ja fos per una adaptació del partit a la nova societat espanyola o als temps que corrien, el fet és que el concepte de socialisme des de llavors va anar mutant i va perdre l'ànim transformador de la societat per un caràcter més de gestor des del progressisme.

BLOC II

EL PSI-PSP: UN PARTIT PEL CANVI

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

1. Comentari dels recursos emprats

Si bé en el capítol anterior, en el que hem tractat el partit que ha sobreviscut fins els nostres dies, bona part de la feina ha consistit en el treball amb la historiografia del tema i amb fonts primàries com a suport, la situació respecte a la formació que ara pretenem analitzar és prou diferent. Precisament perquè va desaparèixer durant la Transició i el partit en el qual es va incorporar no va creure convenient reconèixer la trajectòria d'aquesta formació, bona part de la documentació relativa al PSP s'ha vist dispersada i això ha dificultat el seu estudi.

És prou comú veure estudis del dret i del revés sobre com el PSOE renovat va anar transformant-se en aquest període, segurament per també intentar entendre el partit que incideix en la política actual. En canvi, es troben a faltar estudis sobre altres partits que es van dissoldre en aquest període, però que també van tenir la seva importància; i quan diem importància, no només ens referim a nivell polític estatal, sinó també a nivell del moviment polític del qual forma part. Aquest és el cas del PSI-PSP, una formació que va intentar capgirar un PSOE pilotat des de l'exili en el tardofranquisme i que després es convertiria en una peça clau durant la Transició, tot i que acabaria sent consumit per aquesta.

Poca cosa s'ha pogut trobar a nivell historiogràfic d'aquesta organització, encara que en tots els que tracten el socialisme espanyol acaba tenint la seva aparició estel·lar. L'única peça que s'endinsa en l'estudi d'aquest partit polític és una tesi doctoral inèdita, escrita per Maria Amàlia Rubio Rubio i dipositada a la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universidad Complutense de Madrid³³⁰. L'autora, en aquest projecte, decideix fer un seguiment de la trajectòria del grup de Tierno Galván des dels seus orígens fins la dissolució del PSP, tot contextualitzant-lo en cada moment; a posteriori, focalitza en aspectes temàtics com el líder del partit, la ideologia, el seu funcionament i altres aspectes relacionats amb la politologia. Aquesta tesi en qüestió, sens dubte, és una referència obligada i aporta un esquelet de cara a la redacció d'aquest capítol. No obstant, fruit de la comparació amb els altres dos partits que treballem i de la consulta d'altres fonts, creiem que hem pogut aportar més informació sobre el PSP.

---

³³⁰ Maria Amalia RUBIO, *Un partido en la oposición: el Partido Socialista Popular*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1995. Tesi doctoral inèdita.

Fora d'aquest estudi d'immersió i dels treballs que mencionen el partit i el tracten per damunt, s'han trobat diverses obres dels dos principals caps del partit que ajuden a comprendre i analitzar millor el partit. Parlem, evidentment, d'Enrique Tierno Galván i de Raúl Morodo, els quals van aixecar el partit i van decidir en tot moment la trajectòria que havia de prendre. Tots dos, juntament amb altres membres de la directiva, van elaborar una sèrie de publicacions per donar a conèixer el partit a la societat espanyola durant la Transició. Així mateix, també van dedicar-se a escriure a nivell personal, tant biografies com estudis sobre temes sociopolítics.

Alhora, caldria sumar una última variable que ha estat prou rellevant de cara a l'anàlisi d'aquesta organització: la premsa comuna³³¹. Com que el PSP va tenir sempre una cobertura mediàtica satisfactòria, això ens ha permès tenir una perspectiva externa de com avançava el partit, encara que aquesta font es limiti als anys que comprenen el període de tolerància cap a l'oposició entre 1975 i 1977 i els mesos restants fins la seva dissolució orgànica. També, la premsa comuna ens ha servit força per tal d'omplir els buits d'informació que hem trobat en algunes fonts consultades, sobretot pel que fa a l'acció del partit des de la creació de la *Platajunta*.

Dit això, un és molt conscient de les limitacions que hi ha a l'hora d'analitzar aquesta formació política amb les fonts consultades. D'entrada, trobem dues dificultats: la manca de debat historiogràfic i la falta de fonts primàries. Sens dubte, l'existència d'estudis anteriors i l'intercanvi d'opinions sobre un tema sempre enriqueix i aporta informació i punts de vista per arribar més lluny en l'anàlisi d'un tema; i aquest és un factor que falta en relació al PSP. També, les fonts primàries que s'han pogut consultar són relativament poques i hi ha molts flancs que quedaran cecs. Per exemple, disposem de documents fets des de la cúpula del partit, que ens aporten un punt de vista crucial per entendre la seva evolució; també, gràcies al seguiment de la premsa comuna, podem saber com es veia des de fora, sota diverses perspectives i interessos, el PSP. No obstant, s'ha tingut accés a molts pocs números de la premsa del partit, on les bases podien tenir la seva expressió, i no s'ha pogut accedir a altres documents o fer entrevistes a militants de base.

---

³³¹ En aquesta tesi doctoral ens referirem com a premsa comuna a tot aquell mitjà de comunicació que no correspon als òrgans d'expressió dels partits polítics.

2. Un partit amb una llarga història i amb una trajectòria curta

Sense cap mena de dubte, la història de la formació política que pretenem estudiar no s'explica sense la figura que la va engegar: Enrique Tierno Galván. Al voltant d'aquest professor universitari, en plena dictadura i, per suposat, en clandestinitat, es va anar gestant un grup d'oposició que a poc a poc va anar prenent cos a nivell de composició i d'ideologia. Aquest col·lectiu, actuant des de l'esfera universitària i amb unes pràctiques qüestionables des del paradigma de l'exili socialista, decidirà mantenir-se al marge de les directrius de Toulouse i crear un socialisme autònom; no obstant, encara que autònom, no estarà del tot aïllat i tindrà la intenció d'impulsar un canvi i de reunificar el socialisme espanyol.

Es tracta d'un partit, doncs, que va néixer en el tardofranquisme per impulsar un canvi en el moviment socialista, i, a mesura que avancen els fets i veu que es va frustrant aquest primer objectiu, intentarà ser una peça clau en el procés de Transició. Evidentment, fins les primeres eleccions, mai va renunciar a nivell discursiu al propòsit de reorganitzar el socialisme espanyol, i des de la cúpula del partit es va actuar sempre per evitar el desastre que ja intuïen; de fet, una d'aquestes accions va ser la d'actuar com a mediador i connector d'una oposició que fins a l'últim moment no va parar de divergir. En definitiva, és un partit de la Transició política i víctima d'aquesta, però sense que això signifiqui que els membres que van formar-hi part quedessin al marge de la política espanyola després del procés polític.

Posem per títol que és un partit amb una llarga història perquè, encara que el PSI neix el 1968, aquest sempre remarcarà que els seus orígens són molt més remots, tant com el grup liderat per Tierno Galván. No obstant, la seva trajectòria serà prou curta, ja que als deu anys del seu naixement decidirà ser absorbit pel PSOE de Felipe González.

2.1. Antecedents

Com ja hem avançat anteriorment, si busquem els antecedents del PSP, primer que tot ens hem de fixar en l'itinerari del seu màxim dirigent. Enrique Tierno Galván, provinent d'una família de tendència republicana, es nodrirà en un primer moment d'idees dispars en temps de la Segona República, tenint contacte amb persones tant de l'òrbita socialista i liberal com de l'anarquista³³². Sens dubte, la Guerra Civil, que irrompia quan

---

³³² Sobre aquest període, en el qual Tierno Galván sempre va ser prou discret, Raúl Morodo remarca que va ser llavors quan el *viejo profesor* va adquirir una base llibertària a través de l'anarquisme que mai

ell era estudiant universitari, deixaria una forta empremta en el seu pensament; de fet, durant la guerra, va participar integrat en el bàndol republicà i ja llavors era assenyalat com a persona no posicionada, a la vegada que com a persona de diàleg³³³. Els anys que seguirien, l'anomenada postguerra, serien prou durs per a Tierno Galván, el qual es reclouria en biblioteques i renunciaria temporalment a l'activisme contra el règim. Això no treu, no obstant, que observés com el franquisme declarava la guerra no només a les ideologies polítiques democràtiques i d'esquerres, sinó als valors culturals que s'havien edificat durant el període republicà i que connectaven amb bona part del món occidental. Així, mentre el règim dilapidava la coeducació, imposava un model estrictament confessional i reorganitzava les universitats, Tierno Galván ja anava maquinant i, a poc a poc, donant passos per iniciar una oposició des de dins del règim. Tanmateix, es va trobar que el seu passat republicà, el seu pensament agnòstic i el seu esperit crític serien barreres de cara al seu futur professional, ja que sovint va ser assenyalat, va rebre denúncies i, també, va ser vetat per ocupar places públiques; tot plegat va comportar que visqués durant una temporada llarga amb treballs precaris, però sense que això significués una renúncia al seu propòsit³³⁴.

De fet, encara que Tierno Galván va rebre represàlies pel seu pensament, també en part gràcies a aquest va aconseguir acostar-se a persones ben posicionades. I és que, encara que des del règim franquista es va pensar la universitat com a planter de futurs governants totalitaris, ben aviat es va veure que es convertiria en un nou nucli d'oposició³³⁵. Va ser precisament a la universitat on Tierno Galván faria un cercle d'amistats que l'ajudarien a anar escalant; un bon exemple seria Carlos Ollero, personalitat que durant la Transició també tindria un paper destacat³³⁶. Gràcies a aquest catedràtic d'universitat, Tierno Galván aconseguiria entrar a la universitat com a professor i començaria el seu periple com a opositor antifranquista. No obstant, ja abans havia participat en les primeres mobilitzacions universitàries i havia aconseguit establir una

---

abandonaria. I, sobre el tema en qüestió, aprofitem per fer menció de l'ampli treball de reflexió fet pel deixeble de Tierno Galván, Raúl Morodo, en relació a l'evolució ideològica i intel·lectual del seu mestre, cosa que queda evidenciat en diverses de les seves publicacions. Raúl MORODO, *Atando Cabos. Memorias de un conspirador moderado (I)*, Madrid, Taurus, 2001, p. 120; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, Madrid, Ediciones El País, 1987, pp. 169-161, 179-180.

³³³ Enrique TIERNO GALVÁN, *Cabos sueltos*, Madrid, Editorial Bruguera, 1981, pp. 19-32.

³³⁴ Federico YSART, *Enrique Tierno Galván. Perfil humano y político*, Madrid, Editorial Cambio 16, 1977, p. 12; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos, op. cit.*, pp. 162-163.

³³⁵ Federico Federico YSART, *op. cit.*, p. 12.

³³⁶ Francisco BOBILLO, *PSP*, Madrid, Avance-Mañana editoriales, 1976, p. 13; Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 128.

xarxa de contactes, en tant que professor de dret polític, amb estudiants de relacions internacionals que després li serien molt útils.

2.1.1. Els anys 50: la gestació d'un grup al voltant del viejo profesor

Després d'obtenir plaça com a professor universitari, aconseguirà el trasllat a la Universitat de Salamanca, on aconseguirà connectar amb el que serà el nucli dur del futur *Partido Socialista del Interior* (PSI). Així, si fins ara hem fet un breu recorregut de la vida de Tierno Galván, ara entrarien en joc altres actors que serien claus per entendre la constitució i l'evolució del grup i, després, de la formació política. Perquè, si bé és cert que el grup i el partit van tenir un fort component d'hiperlideratge, també és cert que aquest líder va haver de teixir relacions i, també, sondejar-les i convèncer-les constantment a cada pas que es donava. De fet, caldria plantejar la idea que Tierno Galván va ser més aviat un personatge aglutinador que un líder totpoderós dins del seu grup.

Si bé és cert que el mateix Tierno Galván admetia en les seves memòries que sovint primer era acceptat com a persona per les formes que sempre tenia i després era valorat pel que deia³³⁷, caldria desglossar el pensament d'aquesta personalitat per entendre per què es va convertir en un imant de l'oposició antifranquista ja des de la dècada dels 50.

En primer lloc, Tierno Galván ofería una oposició que podríem classificar inicialment com a alegal, en tant que és bàsicament intel·lectual i moral, però amb contingut polític³³⁸. La seva lluita des de la cultura i no des de la confrontació directa política li va permetre durant força temps eludir represàlies greus i, per tant, seguir treballant a l'ombra³³⁹. Les seves classes magistrals a la universitat, on, emparant-se en la llibertat de càtedra, es mostrava crític i deixava entreveure el seu pensament, esdevenien multitudinàries; de fet, va ser arran arran d'aquestes classes i conferències que es va conformar un seminari amb alumnes i professors, el qual seria el primer precedent del grup de Tierno Galván. El fet que tot quedés dins de l'acadèmia i no aterrés a la resta de la societat espanyola va fer que el règim es mostrés més permissiu: coneixia les activitats d'aquest grup i tenia una certa idea de la repercussió que tenia, però fins que no va passar

---

³³⁷ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, 144.

³³⁸ María Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 44.

³³⁹ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, *op. cit.*, pp. 184-193.

un fet greu el franquisme no va moure la maquinària repressiva³⁴⁰. Així, el tipus de clandestinitat que ofería la companyia de Tierno Galván, sota el paraigua de la universitat, esdevenia atractiu per a persones que no volien posar en risc la seva reputació o béns.

Aquesta via, molt més sibil·lina, va generar sorpresa i incomoditat a l'oposició il·legal socialista, que treballava fonamentalment des de l'exili per enderrocar la dictadura. Justament, el PSOE passava per una de les seves hores més baixes: el fracàs estrepitos que va significar el fallit Pacte de San Juan de Luz, entre socialistes i monàrquics, va portar al partit, per indicacions de Prieto, a l'aïllament en termes d'aliances amb la resta de l'oposició antifranquista. El que esperava el partit, a la vegada que ho procurava, era que sorgís una nova oposició a l'interior amb la que connectar i, en un futur, arremetre de nou contra la dictadura. No obstant, el que no esperaven els dirigents socialistes de l'exili és que aquesta nova oposició tindria personalitat pròpia i no es sotmetria amb facilitat als seus mandats. Aquest, juntament amb la manca d'activisme a l'interior del país per part del PSOE, va ser un dels motius pels quals el socialisme espanyol es va començar a fragmentar, a la vegada que a afeblir en termes d'efectivitat d'acció. Així, si bé el PSOE seguia sent tota una entitat, Tierno Galván va començar a anar obtenint visibilitat i protagonisme a l'interior del país.

De fet, Tierno Galván incomodava a l'exili socialista també pels seus posicionaments. Posicionaments, d'altra banda, que el situaven en punts concrets de convergència amb sectors polítics dispars, però amb prou presència, com el monarquisme liberal de Satrústegui, el conservadurisme de Gil Robles i el progressisme de l'ex-falangista Dionisio Riduejo. Tots ells eren personalitats al voltant dels quals es movia de forma més o menys discreta la nova oposició a l'interior cap als 50, sobretot si ens situem a nivell de la meseta castellana³⁴¹. No obstant, les postures de Tierno Galván no eren del tot noves, sinó que alguns dels punts que ell sostenia ja s'havien plantejat anteriorment al sector del PSOE en la clandestinitat durant la postguerra.

Si entrem en les posicions polítiques que Tierno Galván sostenia i que, en part, gaudia del suport del seu grup, ens trobem que sovint era titllat de monàrquic; en un

---

³⁴⁰ Segons diu Tierno Galván en les seves memòries, ben aviat el règim va anar seguint els passos del seu grup, encara que sovint emetien informes on es comprovava la seva ignorància: com que el grup de Tierno Galván estava ben organitzat, el règim creia que era molt nombrós. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 138-139.

³⁴¹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 46; Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 108.

moment en el qual el PSOE defensava un govern transitori sense signe institucional per rellevar la dictadura i estava alerta de qualsevol cessió més en el terreny de la forma d'Estat. Tierno Galván trencava amb el cànon adoptat pel PSOE en el moment que defenia el possibilisme monàrquic: creia que la monarquia era la sortida més realista de la dictadura, ja que podia deixar enrere la pugna de les dues Espanyes i aportar estabilitat a una democràcia naixent; no obstant, tot i aquest racionalisme monàrquic, ell sempre s'afirmaria republicà. Certament, a títol personal, Tierno Galván va donar suport a l'organització Unión Española³⁴², encara que era molt conscient que agrupava a personalitats de la dreta política, inclosos monàrquics col·laboradors del règim. Tot plegat ho va fer amb la intenció de donar suport a una sortida al franquisme en forma de monarquia³⁴³ i de crear un flanc esquerre dins l'organització³⁴⁴; organització, d'altra banda, que anava en la línia habitual de Tierno Galván, gratant la il·legalitat sense que això tingués greus conseqüències³⁴⁵. A més, gràcies a aquesta entitat, Tierno Galván aconseguiria més visibilitat, anant més enllà de l'àmbit universitari; a la vegada que Unión Española aconseguia un aire d'intel·lectualitat, una certa transversalitat ideològica i un contacte dins de la universitat.

Un altre fet que sempre va incomodar als dirigents del PSOE era la seva facilitat per establir contacte amb gent de tot l'espectre polític, incloent a antics falangistes, gent de l'Església, gent del règim franquista, monàrquics dissidents del franquisme, republicans, socialistes, anarquistes i, per suposat, comunistes. Aquest paper de persona de mediació era especialment irritant per a l'exili socialista, que veia una figura que estava augmentant la seva presència, que tot i alinear-se amb el socialisme no respectava cap dels mandats del PSOE, que proposava una alternativa socialista en les formes i que no

---

³⁴² Un factor força interessant que es planteja quan Tierno Galván es posiciona durant els propers anys serà fins a quin punt ho fa a nivell personal o també incloent el grup que té darrere. Morodo ho comentarà en les memòries, arribant a la conclusió que aquestes postures eren personals. Tot i així, accepta que la majoria de les postures tenien el suport del grup: un bon exemple és aquest republicanisme possibilista, en el qual, tot i ser republicans, creien que la sortida monàrquica amb Juan de Borbón com a pretendent era la més viable. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 358.

³⁴³ Sortida monàrquica tenint com a pretendent a Juan de Borbón i que, en teoria, després que s'assolís una democràcia estable es sotmetria a referèndum. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 60.

³⁴⁴ De fet, segons consta en una carta que va enviar Tierno Galván al pretendent monàrquic al 1960, no només estava operant dins d'Unión Española per poder fer d'aquesta organització una entitat promonàrquica més transversal ideològicament, sinó que també tenia en la seva ment l'establiment d'un règim neocanovista. Aquest règim, que tindria com a pedra angular a Juan de Borbón com a monarca, necessitaria un sector polític de dretes, que a Espanya no costaria edificar, i una ala d'esquerres que fos compatible amb la monarquia, que fos acceptada socialment i que el *viejo profesor* s'oferia a liderar. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, pp. 362-362.

³⁴⁵ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, 122-123, 138-139; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 55.

acabaven de definir ideològicament, en un temps que la desconfiança era ben present. Així, davant els vetos de l'exili socialista a comunistes i a franquistes, Tierno Galván ofería diàleg a tota persona que busqués el canvi.

Tierno Galván, a diferència del PSOE en aquells moments, havia aconseguit fer oposició des del món universitari i acostar-se a joves; de fet, el PSOE no assoliria això fins el final de la dècada dels 50 i el xoc amb aquest nou col·lectiu seria constant, com ja hem vist. En canvi, el grup de Tierno Galván, usant la universitat com a plataforma de formació i de protesta, va aconseguir connectar amb una nova generació i que la seva relació fos molt més fluïda. Gràcies a aquesta connexió, es va augmentar l'activisme, que era una de les coses que Tierno Galván trobava a faltar respecte al PSOE; també, s'obriria la possibilitat a trobar noves formes d'encarar el socialisme i l'estratègia de combat contra la dictadura. Tot plegat, a més, sense que hi hagués xocs traumàtics entre les diverses cultures polítiques que existien en aquest grup, que llavors era prou heterogeni. De fet, en un principi sembla ser que el grup de Tierno Galván no estava massa definit, sinó que era un punt de trobada de l'antifranquisme, reunint a gent d'ideologia diversa; serà amb el pas dels anys que el grup va anar prenent cos i posicionant-se més políticament cap a l'esquerra³⁴⁶.

Tanmateix, un punt de trobada entre el grup de Tierno Galván, l'organització Unión Española i el PSOE era llur fort component demòcrata i europeista. En un temps on els dos conceptes, a ulls del franquisme, estaven connectats i ja significaven oposició, ja que encara als anys 50 el règim no havia iniciat la seva obertura econòmica i seguia renegant del projecte europeu i de les idees demòcrates³⁴⁷. De fet, si ho focalitzem en el grup de Tierno Galván, sabem que al 1955 es crearà *l'Asociación para la Unidad Funcional de Europa*³⁴⁸, una institució que, amb la seva deguda publicació, *Europa a la vista*, va aconseguir reunir a personalitats com Tierno Galván, Raúl Morodo i Dionisio Ridruejo³⁴⁹ i va promoure idees europeistes, demòcrates i contràries a la propaganda

---

³⁴⁶ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 109, 138-139, 437.

³⁴⁷ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 108.

³⁴⁸ Un precedent clar d'aquesta organització va ser un article que Tierno Galván va publicar al 1955 en el butlletí universitari que ell mateix dirigia i que més tard esmentarem. En aquest article, titulat "*Las 12 tesis del funcionalismo europeo*", desplegava la seva postura europeista. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 62-63.

³⁴⁹ Sobre Dionisio Ridruejo, cal fer un petit incís. Esdevé una figura que en aquest període estaria força vinculat a Tierno Galván, arribant a signar acords d'unitat d'acció entre els seus respectius grups, els *funcionalistes* i els d'*Acción Democrática*. No obstant, crida l'atenció com Raúl Morodo afirma que hi havia una relació tensa entre els dos líders: segurament per competitivitat d'espai sociopolític i perquè diverses persones es trobaven entre els dos grups. Tot i això, la cooperació entre ells va ser real, ja que van saber

oficial³⁵⁰. Aquesta associació acabaria reunint al nucli dur del que després seria el PSI i, per primer cop, el seu activisme rebria represàlies més greus per part del règim, el qual considerava que es tractava d'una associació il·legal³⁵¹; de fet, la seva intenció era sobrepassar els murs de la universitat i aconseguir que els seus missatges anessin més enllà dels diversos nuclis de l'oposició i que arribés a l'Europa Occidental³⁵². Finalment, el seu objectiu, encara que l'associació no tingués una llarga vida, es va assolir, ja que va aconseguir que diverses personalitats europees ja al 1958 contactessin amb ell directament; fruit d'aquest protagonisme assolit dins de l'oposició, el grup de Tierno Galván passarà a ser conegut com a els "*funcionalistes*". Tant és l'èxit assolit que el despatx de Tierno Galván al carrer madrileny de Marquès de Cubas esdevindria un punt de trobada de l'oposició, però també de periodistes estrangers i personal diplomàtic; per exemple, sabem que Tierno Galván a partir de llavors va establir converses amb sindicats alemanys i, a través d'aquests, amb l'Organització Internacional del Treball (OIT)³⁵³. Gràcies a aquests contactes i a un llarg debat amb els seus col·laboradors, el *viejo profesor* aniria modelant l'estratègia a seguir pel seu grup en tant al combat a la dictadura: calia una llarga tasca de conscienciació de la societat, aconseguir una unió antifranquista transversal no violenta i forçar la reforma del règim pactant amb les seves elits³⁵⁴.

No obstant, arribats a aquest punt, caldria retrocedir uns anys per focalitzar en un parell de qüestions prou rellevants: la importància de les publicacions del grup de Tierno Galván i la relació que als 50 i 60 es volia mantenir amb l'exili socialista.

En primer lloc, si bé hem mencionat la publicació dels *funcionalistes* per difondre textos que llavors confrontaven amb el nacionalisme fervorós del franquisme, també cal rescatar una publicació anterior que seria determinant per a l'ascens de la figura de Tierno Galván i del seu entorn: el *Boletín Informativo del Seminario de Derecho Político de la Universidad de Salamanca*, publicat des de 1954. Tant aquesta com l'anterior publicació mencionada estarien inspirades per ell, però tenint com a persona responsable al que a partir de llavors seria la seva mà dreta: Raúl Morodo. Totes dues revistes jugarien amb

---

marginar les disputes ideològiques i personals per tal d'assolir un activisme amb més impacte. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, pp. 112, 134; Juan José FUENTE, *op. cit.*, pp. 75-83.

³⁵⁰ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, *op. cit.*, pp. 198-204.

³⁵¹ Si més no, és una evidència que s'utilitzava a Europa com a parapet per a l'activisme antifranquista. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, pp. 441-442.

³⁵² Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, p. 193; Federico YSART, *op. cit.*, p. 18.

³⁵³ Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, p. 191.

³⁵⁴ Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, p. 191, 108.

una particularitat ben pròpia de l'estratègia encapçalada per Tierno Galván: el llenguatge críptic³⁵⁵. Aquest llenguatge, bàsicament, esdevenia l'art de difondre idees crítiques o desterrades de tal manera que s'evités la censura, una tècnica que Tierno Galván, especialment, i el seu equip van anar aprenent a usar amb destresa. Tot plegat en un escenari on tot es podia interpretar com a política: tot el que s'allunyés del que predicava el règim es podia entendre com a oposició, com ara explicar altres principis ideològics, parlar d'Europa, plantejar alternatives de govern, fer crítiques al govern de torn franquista o simplement no defensar el règim. També, a través d'aquestes revistes, aconseguien, encara que fos en sectors molt concrets i reduïts, difondre articles d'intel·lectuals exiliats o estrangers amb idees contràries al règim³⁵⁶. A més, si focalitzem en el citat butlletí universitari, veiem que introduïa el neopositivisme com a aportació sociològica i, a mode esquemàtic, el materialisme històric propi de corrents marxistes; així, una publicació aparentment acadèmica esdevenia tota una revista política³⁵⁷. Tot i això, essent tot un avenç i atreviment per l'època, aquesta manera de comunicar de Tierno Galván, en forma de missatges crítics i de crítiques envoltants, no acabava de generar confiança a un exili que no semblava entendre aquestes maneres: mentre que l'exili acostumava a classificar entre franquisme i antifranquisme frontal, Tierno Galván explotava formes més subtils d'antifranquisme, les quals semblaven ambigües o, fins i tot, falses a l'exili³⁵⁸. A això, a més, li hauríem de sumar algun posicionament polèmic del *viejo profesor*, com és la qüestió de la forma d'Estat d'un hipotètic futur sense Franco.

No obstant això, no sempre Tierno Galván es va mantenir en aquest perfil prudent i ambigu que exigia la seva estratègia de no prendre riscos i anar rodejant la censura. Consten diversos episodis en què va fer passos més enllà; un bon exemple podria ser una conferència que va donar al 1954 davant alts càrrecs del règim, en la qual criticava obertament construccions culturals fetes pel règim i parlava de marxisme i de lluita de classes³⁵⁹. Sens dubte, eren fets que no es donaven gaire sovint per l'alt risc que tenien, però no deixaven de ser maneres de sondejar fins on arribaven els límits de l'expressió en

---

³⁵⁵ Federico YSART, *op. cit.*, p. 18.

³⁵⁶ També és cert que Tierno Galván es va buscar com a aliats dins del grup a persones ben posicionades dins del règim: per exemple, com a garantia de seguretat del butlletí universitari va col·locar a un membre de la Falange i del sindicat vertical que tenia curiositat per les idees que es treballaven en el seminari. Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 133.

³⁵⁷ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 13-14.

³⁵⁸ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 128.

³⁵⁹ Federico YSART, *op. cit.*, p. 19.

aquell moment. Això sí, Tierno Galván aconseguia, a través d'aquests exabruptes i de les diverses publicacions que feia, un protagonisme indiscutible dins l'oposició.

L'altre factor a tractar era la relació entre el grup de Tierno Galván i la direcció del PSOE a l'exili. Va ser precisament a finals dels 50 quan va prendre la iniciativa de contactar amb l'exili socialista i intercanviar opinions sobre diverses qüestions³⁶⁰. Prèviament, sembla ser, havia contactat amb Gil Robles, antic dirigent de la CEDA, i aquest li havia transmès la idea d'un exili socialista aïllat i que havia de ser convençut per establir una estratègia coordinada per enderrocar el règim franquista³⁶¹. D'entrada, sembla ser que Tierno Galván no tenia grans esperances del resultat de les converses amb els exiliats, ja que coneixia la seva trajectòria i la dinàmica dins de la cúpula del partit. Tierno Galván no volia obtenir reconeixement ni un bany de legitimitat republicana a través de l'exili, simplement volia arribar a acords per tal de fer moviments amb més força. No obstant, la realitat és que xocarà amb la direcció tolosana del PSOE: Tierno Galván veu l'exili com a entusiasta i, a la vegada, com a obstacle per l'antifranquisme en conjunt; això és degut a que l'exili socialista, segons el seu criteri, era molt exigent i cautelós. A més, creurà que aquest esperit de fortí havia portat a una desconexió de la realitat de l'interior d'Espanya, arribant a difondre propaganda antiquada, no representativa del socialisme espanyol ni de la classe obrera, ancorada en el passat, poc atraient pels joves i sense una ideologia marcada³⁶². Això no treu, en canvi, que l'actitud de Tierno Galván cap a l'exili fos sempre de màxim respecte: ell, encara rebent crítiques ferotges des de la direcció socialista de Toulouse, totes elles sense resposta, creia que al PSOE no se l'havia d'aïllar ni atacar, sinó agrair la seva tasca i intentar col·laborar amb ell³⁶³. Això sí, Tierno Galván

---

³⁶⁰ De fet, un dels documents fet per Tierno Galván al 1957 que va aixecar més enrenou al PSOE va ser el titulat "*Las tres hipótesis*". Aquest document, consensuat amb Gil Robles i Dionisio Ridruejo i amb l'aprovació d'Antonio Amat, pretenia que el PSOE modifiqués la seva postura sobre la forma d'Estat per una més possibilista. Les hipòtesis plantejades foren: la imposició d'un govern postfranquista, la implantació d'un govern que després havia de ser legitimat per la ciutadania i, finalment, l'establiment d'un govern i forma d'Estat que prèviament havien de ser legitimats pels espanyols. Encara que en el document s'afirmava que l'opció adequada era la tercera, en una carta privada de Tierno Galván es demanava a l'exili socialista que recolzessin una restauració monàrquica. La resposta de la direcció socialista a Toulouse serà un mes després signant el Pacte de París amb altres organitzacions a l'exili, on es reafirmava la postura del PSOE: s'havia d'aconseguir un govern provisional sense signe institucional i s'escolliria la forma d'Estat democràticament; de facto, s'acceptava la tercera hipòtesi proposada per Tierno Galván, però no el seu suggeriment personal. Això sí, la represa del contacte entre monàrquics i socialistes, amb Tierno Galván entremig es va aconseguir. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 110-113; Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 177.

³⁶¹ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 133.

³⁶² En la línia de l'opinió de Tierno Galván, Morodo afirmà que l'exili socialista era molt coherent, però a la vegada cec, lent i massa desconfiat, sobretot cap als líders de l'interior. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, pp. 179-180; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 113-117.

³⁶³ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 135-138.

també va aconseguir veure la divisió d'opinions dins del partit: personalitats com Luís Araquitain i Luís Jiménez de Asúa van mostrar diferències amb la postura oficial del partit i es van mostrar molt més comprensius amb les noves realitats i necessitats a l'interior d'Espanya³⁶⁴.

Aquesta etapa la podríem tancar amb l'empresonament de Tierno Galván i els principals caps *funcionalistes* després que la seva difusió encengués totes les alarmes del règim i precipités la repressió. Així acabava un període en el qual s'havia utilitzat la Universitat de Salamanca com a camp de proves i termòmetre polític, a la vegada que havia funcionat com a planter de futurs militants i com a altaveu; tot plegat, sens dubte, va ser clau per a les futures accions antifranquistes³⁶⁵. S'havia aconseguit alçar un líder antifranquista que era reconegut per l'oposició, pel règim franquista i per l'exterior; evidentment, no seria l'única personalitat crítica a l'interior, ja que Dionisio Ridruejo, Gil Robles i l'exministre Ruiz Giménez sovint incomodaven al règim, però sí era una de les poques figures que venia del bàndol republicà. També és cert que el pas per la presó de Tierno Galván no va deixar de ser una oportunitat: va coincidir el seu empresonament al 1958 amb el de molts altres activistes antifranquistes, amb els que dins la presó va establir un contacte que després no perdria³⁶⁶. A més, és quan el *viejo profesor* és a la presó que s'evidencia com aquells antics alumnes de diplomàcia generen el seu retorn: molts d'aquests, ja col·locats a ambaixades, es preocuparan de saber com estava a la presó i duran a terme alguns favors, cosa que es repetirà en els propers anys³⁶⁷. Sens dubte, és un dels grans exemples de com Tierno Galván treia profit als contactes que havia establert com a professional i intel·lectual; de fet, el grup de Tierno Galván, amb aquestes vies, ja als 50 va aconseguir tenir una xarxa de contactes tant àmplia que rodejaven i arribaven a penetrar al règim franquista.

D'aquesta manera, l'activitat del grup de Tierno Galván després d'aquest revés judicial no decreixeria, sinó que aniria augmentant; a més, ell mateix aniria canviant les formes, adoptant ara fórmules més explícites, i, alhora, virant cap a un marxisme cada cop més evident³⁶⁸.

---

³⁶⁴ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 128.

³⁶⁵ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 203-209.

³⁶⁶ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, p. 15.

³⁶⁷ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, pp. 215-219.

³⁶⁸ Sobre aquest punt, val a dir que Tierno Galván, en les seves memòries, diu que ja durant aquesta etapa el que s'intentava era utilitzar les revistes i els seminaris com a submarins marxistes; no obstant, Raúl

Abans d'entrar a la propera dècada, cal que ens aturem breument a tractar una de les figures amb més força dins del grup i que serà l'eterna mà dreita durant el períple antifranquista de Tierno Galván. Raúl Morodo, provinent de Galícia i aterrat a Salamanca el mateix any que Tierno Galván, però com a alumne, connectarà ràpidament amb el grup que s'estava gestant i ben aviat serà el coordinador de les principals iniciatives del *viejo profesor*: des de revistes fins als partits polítics que es formarien tindrien com a lloctinent a Morodo³⁶⁹. No obstant, aquest deixeble no va aconseguir aquest grau de confiança per mantenir les mateixes posicions que el seu mestre, sinó que des del principi va marcar algunes diferències a nivell ideològic i estratègic amb Tierno Galván. De fet, a mesura que passessin els anys, Morodo veuria com el *viejo profesor* aniria virant cap a l'esquerra cada cop més, així com feien a nivell discursiu l'àmplia majoria de partits progressistes, i, en canvi, ell mantindria sempre un tarannà més moderat, que posteriorment ell col·locaria entre el socialisme democràtic humanista i el socialisme liberal³⁷⁰. I això tindria poc sentit comentar-ho si no fos perquè dins del grup de Tierno Galván, igual que després en el partit, existirien subgrups, moguts per ideologia, però també per afinitats i complicitats³⁷¹. I, si bé Tierno Galván a la llarga acabaria deixant-se endur pels principis més progressistes i arrossegaria a part del seu grup, a la vegada que atrauria a gent nova, Raúl Morodo i el subgrup que liderava sovint era el fre moderat i que cridava a la sensatesa i a l'estratègia.

Tot i així, i aquí no hi ha cap mena de dubte, la cara visible i qui mantenia tot el grup cohesionat era Tierno Galván: era qui aportava en aquest moment la major part dels ingressos econòmics³⁷² i d'adhesions al grup, el vèrtex des d'on es distribuïa tota la xarxa de contactes i, també, el que rebia els càstigs més severos. Les seves formes, el seu esperit intel·lectual i crític i el lideratge inclusiu que oferia als membres del seu grup van ser tres de les grans armes de Tierno Galván per atraure a gent i promoure que es quedessin. De

---

Morodo, que llavors era el seu lloctinent i que ha estudiat molt bé la seva obra, considera que Tierno Galván als 50 havia passat d'un tacitisme a un neopositivisme més o menys influenciat pel marxisme, però sense ser clar. Seria més aviat als 60 quan sorgiren les idees marxistes amb força en el discurs de Tierno Galván, cosa que també es reflecteix en el seu grup. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 203; Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 147; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos, op. cit.*, pp. 160-161, 174-175.

³⁶⁹ Segons diu en les seves memòries, Morodo afirma que Santiago Carrillo i Elías Díaz van considerar-lo l'organitzador del "*tiernismo político*", cosa que ell no nega i creiem que és prou encertat. Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 114.

³⁷⁰ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, pp. 100, 142.

³⁷¹ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, pp. 134-136, 439; Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 196-199, 284-289.

³⁷² Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 147.

fet, bona part del recorregut del grup és gràcies als avenços del seu líder; per això, en aquesta part de la tesi, la cita del seu nom i d'episodis personals seus serà una constant. Tanmateix, per descomptat que Tierno Galván no hagués arribat tant lluny sense el suport del grup que tenia darrere.

2.1.2. Els anys 60: la necessitat d'un socialisme alternatiu

La primera meitat dels anys 60 estarà marcada per tres fets que afectaran al grup que treballem: el *Contubernio de Múnich*, l'aprofundiment dels contactes entre sectors socialistes alternatius al PSOE i, per suposat, la depuració de Tierno Galván com a professor universitari.

A mesura que passaven els anys, la tasca del grup de Tierno Galván anava a més i hi havia més adhesions i contactes. El *viejo profesor* tenia com a objectiu arribar a les classes mitjanes i a l'exterior, i a poc a poc, ho anava aconseguint. Com a exemple de contactes internacionals tenim l'ambaixada dels EUA, amb la qual va establir relació de forma extraoficial i arran d'això moderaria els seus missatges en contra del país ianqui. També, caldria remarcar les relacions que encetaria a mitjans d'aquesta dècada amb Mario Soares, personalitat que llavors lluitava per enderrocar la dictadura portuguesa i amb la qual signaria diversos documents de solidaritat mútua, tot i les diferències que hi hauria entre ells; tots dos líders, a més, tindrien com a connexió mútua la socialdemocràcia alemanya³⁷³. Així mateix, en aquesta dècada tindria intercanvis epistolars i trobades amb personalitats com Rodolfo Llopis del PSOE, el pretendent monàrquic Juan de Borbón, el monàrquic liberal Joaquín Satrústegui i personalitats europees.

Un episodi que va marcar un abans i un després en l'oposició antifranquista va ser el conegut com a *Contubernio de Múnich* (1962); titulat així pel règim franquista en un intent de voler denigrar la trobada i desprestigiar a totes i cada una de les persones que hi van ser. L'èxit d'aquesta reunió no va ser tant l'acord que en va sortir, sinó el fet que l'antifranquisme a l'exili i a l'interior es reunís. Aquesta trobada de demòcrates, europeistes i antifranquistes va aconseguir mostrar reconciliació en un moment que el règim seguia volent veure vencedors i vençuts; de fet, sembla ser que de forma extraoficial va rebre el vistiplau dels EUA. Tot i que Tierno Galván va rebre la missió de no assistir i quedar-se a la rereguarda pel que pogués passar, com efectivament va passar,

---

³⁷³ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 215-219, 226-227, 233; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 127-128.

també se'n beneficiaria: encara aconseguiria més contactes³⁷⁴. De fet, no és pas casualitat que al 1964, dos anys després del contuberni, Tierno Galván i el grup que liderava s'afiliessin al PSOE.

Això no treu, no obstant, que Tierno Galván seguís amb la seva línia personal i aixequés polèmiques dins del PSOE. Cap al 1963 va establir contacte amb Josefina Arrillaga, la qual pretenia formar, amb el suport de sindicats alemanys, un sindicat clandestí a l'interior d'Espanya que optés per l'entrisme; aquest fet, evidentment, xocava amb la concepció de l'exili, que considerava que el sindicat del socialisme espanyol havia de ser la UGT, germana del PSOE i braç sindical de la família socialista. Tierno Galván, tot sigui dit, sempre es va mantenir cautelós amb aquesta organització que sorgia, l'*Alianza Sindical Obrera* (ASO), ja que l'estratègia que hi havia darrere la comprava, però no les incertes intencions que hi havia darrere; el fet que la principal impulsora de l'organització a Madrid estigués en contacte amb el ministre franquista José Solís i que fos un sindicat creat artificialment des de l'exterior li donava mala espina³⁷⁵. Efectivament, l'ASO va ser com un soufflé, amb un creixement meteòric i una caiguda vertiginosa, però va crear unes formes que poc després recuperaria CCOO. I va ser precisament amb aquest últim sindicat que Tierno Galván sí es va implicar: la seva espontaneïtat, la seva naturalesa i la seva estratègia el van captivar i ràpidament va actuar en favor seu, arribant a fer de mediador entre el naixent sindicat i els sindicats alemanys³⁷⁶.

Un altre fet polèmic durant la breu estada de Tierno Galván al PSOE va ser la seva iniciativa d'un *Frente Unido Socialista Español* (FUSE), el qual va presentar fent un manifest públic. La perplexitat i enuig dels líders del PSOE devien ser severes, ja que veien com una persona que es comprometia a ser un militant de base i a complir una disciplina de partit, a la primera de canvi actuava bel·ligerantment en contra³⁷⁷. A més, la desobediència de Tierno Galván no va quedar en el manifest en qüestió, sinó que va impulsar una organització d'aquest front, l'*Organización Frente Socialista Unido Español* (OFSUE), capitanejant ell la *Federación Socialista del Centro*. Aquesta organització seria

---

³⁷⁴ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 165; Enrique TIERNO GALVÁN, op. cit., pp. 284-289.

³⁷⁵ Enrique TIERNO GALVÁN, op. cit., pp. 300-305.

³⁷⁶ Enrique TIERNO GALVÁN, op. cit., pp. 323-329.

³⁷⁷ María Amalia RUBIO, op. cit., p. 122.

el precedent més directe del partit liderat per Tierno Galván: la seva estructura seria la que anys més tard veuria néixer el PSI-PSP.

Evidentment, aquests moviments de Tierno Galván no passaven desapercebuts pel PSOE, on encara es seguia sospitant del *viejo profesor*. A això cal sumar el fet que Tierno Galván també tingués contactes amb el pretendent monàrquic Juan de Borbón, amb els carlins, amb membres de la socialdemocràcia alemanya³⁷⁸ i, entre d'altres, amb membres del PCE, cosa que era una línia vermella per la direcció de Toulouse. Després d'aquest activisme al marge del partit i essent una personalitat que, per la capacitat de convocatòria, per la quantitat de contactes i pel carisma que tenia, arribava a eclipsar a la direcció regional madrilenya clandestina del partit³⁷⁹, es decidirà expulsar-lo del PSOE; no sense que això generés sorpresa, polèmica i, fins i tot, incertesa, ja que el procediment d'expulsió fou irregular i la resta del seu grup mai va ser expulsat³⁸⁰.

També va ser l'any 1965 quan Tierno Galván és expulsat de la universitat via decret franquista i inicia un nou periple per Amèrica, sense que això el separi del seu activisme polític³⁸¹.

2.2. El Partido Socialista del Interior: renovar el PSOE des de fora

2.2.1. 1968: naixement del Partido Socialista en el Interior

Com ja hem dit anteriorment, cal rescatar la formació de l'OFSUE per tal de trobar el precedent que va permetre la fundació del PSI. I és que, si fem memòria, el grup de Tierno Galván es trobava sobretot entre Madrid i Salamanca, cosa que el limitava bastant: feia falta establir una xarxa que arribés a tots els indrets d'Espanya per tenir més força. Gràcies a l'OFSUE es va aconseguir tenir presència testimonial a gairebé totes les regions d'Espanya; de fet, s'arribaria fins i tot a formar grups de simpatitzants a diversos indrets

---

³⁷⁸ Certament, una d'aquestes trobades, així com l'entrada formal de Tierno Galván al PSOE, fou orquestrada per un dels grans rivals de Llopis, Alfonso Fernández Torres. Aquest líder de l'interior va proposar a Tierno Galván com a representant del partit en aquesta trobada, encara que pràcticament acabava d'ingressar. El que ningú s'esperava és que Tierno Galván en aquesta trobada, sembla ser, parlaria en nom propi i no en nom del partit; aquest fet, sens dubte, generaria un escàndol en el partit. D'altra banda, val a dir que fruit d'aquesta trobada, el *viejo profesor* seguiria en contacte amb l'SPD i seria una de les vies d'arribar a la Fundació Friedrich Ebert. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 122-123.

³⁷⁹ Un fet que es temia bastant des del PSOE, i no necessàriament des de la direcció a Toulouse, era que Tierno Galván representava, a ulls de molts, el socialisme espanyol de l'interior; això, per un partit que sempre havia ostentat el lideratge d'aquest espai polític i que tenia un funcionament democràtic era un risc i un factor a tractar. De fet, el mateix Llopis temia la figura de Tierno Galván dins del partit. Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, pp. 323-329; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 122-129.

³⁸⁰ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 122-129.

³⁸¹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 83; Francisco BOBILLO, *op. cit.*, p. 16.

de l'exili. Evidentment, el que compartirien aquests grups repartits pel territori espanyol era tant el seu rebuig per la direcció exiliada del PSOE com una visió diferent de l'estratègia a seguir; de nou, la figura de Tierno Galván era un reclam per aquests socialismes divergents³⁸². És a dir, encara que tots es col·loquessin sota el mateix paraigües, el *viejo profesor*, les diferències dins d'aquesta organització eren ben presents, però la voluntat d'engegar una lluita antifranquista activa, no violenta i eficaç era un factor comú, així com la voluntat de superar la dialèctica de la Guerra Civil, renovar la ideologia i estratègia dels socialistes, incorporar a la lluita a noves generacions, intel·lectuals i gent de classe mitjana i sense que tot plegat comportés una rígida disciplina de partit³⁸³. Tot això estava garantit en l'organisme que anava a liderar Tierno Galván.

Sembla ser que el pas de grup a partit ja es va voler prendre al 1966, però fora de Madrid no hi havia encara gaire presència³⁸⁴ i es va decidir posposar el debat sobre com s'havia d'actuar³⁸⁵; mentrestant, el pla d'estructurar-se com a partit polític seguia endavant. D'altra banda, el context a Espanya era prou diferent que anys enrere: la repressió ja no era tan dura com dècades abans i, així com a la resta d'Europa, les protestes aniran creixent a mesura que avanci la dècada dels 60. Això sí, el fet de constituir un partit polític i actuar dins d'Espanya seguia sent una temeritat, ja que es passava de grups d'activistes polítics coordinats a partits polític organitzats i formals. En definitiva, constituir una organització política comportava passar, a ulls del règim franquista, de l'alegalitat a la il·legalitat.

A principis de 1968, finalment, es decideix, en una reunió de 30 persones a una casa a la Sierra de Guadarrama, la constitució del *Partido Socialista en el Interior* (PSI). I la denominació no serà pas casualitat: en un principi, es dirà “*en el Interior*” perquè no pretenia trencar amb l'exili, sinó coordinar-se amb ell; més tard, curiosament, es canviarà el nom subtilment, passant a ser *Partido Socialista del Interior*³⁸⁶. En aquesta reunió,

---

³⁸² PSP. *Una opción socialista*, Madrid, AKAL editor, 1976, pp. 15-16; Francisco BOBILLO, *op. cit.*, p. 18.

³⁸³ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, pp. 245.

³⁸⁴ Segons càlculs de Morodo, sobre l'any 1968 es tindria un total, només a Madrid, de 300 persones implicades amb el grup de Tierno Galván, incloent a militants, simpatitzants i col·laboradors; xifra que ell mateix qualifica de molt bona en el moment que ho compara amb altres grups socialistes coetanis. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 499.

³⁸⁵ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 155.

³⁸⁶ A l'hora de fer el primer manifest i de trobar un nom per a l'organització, també hi va a ver debat. En primer lloc, hi havia la possibilitat de dir-se PSOE, però tot plegat seria una suplantació d'identitat massa flagrant; no obstant, la possibilitat hi era, perquè part del grup encara formalment en formava part des del 1964 i el mateix Tierno Galván no reconeixia la seva expulsió al 1965. En segon lloc, es va plantejar el

encapçalada evidentment per Tierno Galván, va sorgir el tema de constituir un partit polític; de fet, va posar damunt la taula la qüestió i va percebre com una bona part dels assistents eren reticents a aquesta proposta³⁸⁷. No obstant, ja fos perquè Tierno Galván va convèncer o per lleialtat a la seva persona, la votació de constituir un partit només va rebre un vot en contra: el de Elías Díaz, personalitat de caire més moderat que no acceptava fragmentar més el socialisme espanyol. I és que donar aquest pas comportava, efectivament, dividir més aquest espai polític i, segons pensaven, indirectament beneficiar l'estabilitat del règim; no obstant, Tierno Galván creia que cabia la possibilitat de no trencar completament amb l'exili socialista, sinó que d'aquesta manera es podien acostar a ell i aconseguir un enteniment més ràpid. El líder socialista volia conformar un grup amb personalitat pròpia per poder negociar i organitzar-se millor i, en un futur, soldar-se amb el socialisme a l'exili; és a dir, ja que no havia aconseguit canviar el PSOE des de dins, pretenia canviar-lo fent pressió des de fora. I tot plegat no era una mala idea, ja que el grup de Tierno Galván estava en un dels seus millors moments: tenien una estabilitat econòmica, més partidaris que mai, una xarxa de contactes cada cop més àmplia i un líder que arribava a eclipsar a nivell de repercussió al PSOE³⁸⁸.

Com era d'esperar, el naixement del PSI es va donar entre insults i crits de traïció per part del PSOE, actitud que es mantindria durant anys. El document que es difondrà des del PSI per donar inici a aquesta nova etapa, anomenat "*El Partido Socialista cara al futuro*", rebria fortes crítiques des del PSOE tant per la confusió que generava el nom com pel contingut. Serà en aquest manifest que es donarà una paradoxa inesperada, ja que es feia una crida a la unitat socialista mentre es consumava un altre partit dins del mateix espai polític; no obstant, d'aquest document també cal rescatar el clar posicionament del

---

nom de Moviment Socialista o similars, però llavors es corria el risc que es denunciés la seva separació completa del PSOE, cosa que no es volia. Finalment, es va posar damunt la taula el nom de *Partido Socialista en el Interior*, trobant un punt mig entre la vinculació al partit socialista històric i una certa diferenciació; la part negativa de la proposta és que es donava per fet, de forma insultant a ulls de l'exili, que el PSOE no tenia presència a l'interior i només tenia militants a l'exterior. Certament, en qualsevol dels noms que triessin sabien que es generaria conflicte i van triar el que menys mal anava a fer i més s'emmotllava al propòsit que tenien. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 174-175.

³⁸⁷ Segons les memòries de Morodo, que arriba a apuntar noms i tot dels assistents a la reunió en qüestió, afirmà que el sector moderat en general denegava la idea de Tierno Galván i optava per canviar el PSOE des de dins. Concretament, Morodo diu que part del sector galleg estava en contra, però l'altra meitat, el sector andalús, el sector manxec i els col·lectius estudiantil i sindicalista donaran suport a la formació d'un nou partit. Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 464.

³⁸⁸ Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, 394-399; Antonio MUÑOZ, *op. cit.*, pp. 97-98.

PSI a favor de CCOO i d'una consulta lliure per decidir el règim que es vol a Espanya, sense especificar preferències³⁸⁹.

En tant a les crítiques que venien des de Toulouse, àmpliament difoses en *Le Socialiste*, el PSI sempre en va fer cas omís i va focalitzar en tirar endavant el seu projecte; actitud, si més no, que anava en la línia del tarannà de Tierno Galván. I, de fet, la millor manera que van trobar d'impulsar el partit naixent va ser fent una publicació: *El Socialista en el Interior*; publicació, de nou, que no trencava amb el partit històric, sinó que se n'apropiava part de la identitat i remarcava la seva proximitat als carrers. En aquest periòdic el partit, normalment a través de la ploma de Tierno Galván i de Francisco Bobillo, s'ocuparia de difondre els seus posicionaments sobre els principals fets del moment i, també, introduïen textos que invitaven a la reflexió. Evidentment, i com comentarem més endavant, aquesta publicació oferiria una marcada línia d'esquerres, cosa que buscava el contrast amb la línia adoptada pel PSOE i, alhora, adaptar-se al discurs hegemònic de l'esquerra del moment; això no treu, tot sigui dit, que també anirien introduint elements moderats i reformistes de vegada en quant, per tal de tenir satisfet tant al membre més radical com al més liberal. L'èxit de la publicació va ser rotund, ja que la seva tirada, segons Tierno Galván, va arribar als 2.000 exemplars i, també, es va convertir en un punt de contacte i unió amb tots els que volien formar part d'aquest projecte³⁹⁰.

El *boom* del partit, que de fet va ser més de cara a l'exterior que a l'interior d'Espanya, cosa que segurament passava per la quantitat de partits que estaven proliferant llavors, va portar a que es poguessin permetre tenir altres publicacions. Una d'aquestes publicacions es donaria en un indret tan remot com Mèxic: arran d'una estada de Morodo per Llatinoamèrica³⁹¹, aquest aconseguiria connectar amb un nucli socialista a Ciutat de Mèxic. De fet, un dels que seria dirigent d'aquest petit grup seria Modesto Seara, persona

---

³⁸⁹ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 18-19; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp.167-172.

³⁹⁰ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 156-1160; Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 386-399.

³⁹¹ En aquesta gira llatinoamericana, Morodo podrà percebre com els socialistes a l'exili, tant militants de base com grans personalitats, com Jimenez de Asúa, tenien les seves reserves a priori de Tierno Galván i el seu grup; així com també trobaria persones crítiques amb la direcció tolosana. Havent rebut l'avis de Llopis que Morodo estava per terres americanes, gairebé com a fet amenaçant, els diferents socialistes que establien conversa amb ell, sembla ser, anaven amb peus de plom. El rumor que Morodo podia ser un agent franquista infiltrat era ben present, però ràpidament alguns van poder desfer aquesta imatge tenint converses amb ell; converses, d'altra banda, on ell va poder explicar, davant persones que el factor monarquia o república era fonamental, com ell posava el focus en aconseguir una democràcia i com algunes decisions de l'exili tenien alternativa. També, Morodo va poder percebre com el factor generacional era important: persones fills d'exiliats connectaven millor amb la postura de Morodo que persones que havien patit l'exili directament. Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, pp. 318, 349.

que estava afiliada al PSOE i que després veurem tenint un gran protagonisme al PSOE(H); i és que el grup que donarà suport a Tierno Galván des de Mèxic no trencaria amb el partit històric, sinó que es mostraria com a divergent de la direcció i procliu a una entesa entre “interior” i “exili”. Com que una de les persones del grup tenia prou capacitat financera, decidirà promoure una publicació, anomenada “*Nuevos horizontes*”, així com també reproduiria els números de “*El Socialista en el Interior*”; aquesta publicació d’origen mexicà contindrà articles amb una forta empremta anarcosindicalista i, pel que afirma Tierno Galván, la seva popularitat va fer que arribés a algunes ambaixades³⁹². La continuïtat d’aquestes publicacions aniria de la mà d’aquest potencial financer, ja que quan aquest es posicionà després de l’escissió del PSOE a favor del sector renovat, aquestes publicacions cessarien³⁹³. No obstant, rescatem d’aquest episodi en el país asteca el fet que l’afiliació a un partit o un altre era tan difusa com el mateix naixement del PSI: molta gent, encara sabent que eren proscrius a ulls de la directiva socialista a Toulouse, seguiran la pista del grup de Tierno Galván i no serà fins més endavant que es decantaran per una formació o una altra. Això porta, per tant, a contemplar que el suport a un grup o a un altre es tornava un tant difús en temps de clandestinitat: era una cosa “de paraula”³⁹⁴. A més, aquesta actitud diu molt dels socialistes del moment, que veia com dirigents diversos s’enfrontaven entre si, hi havia batalles dialèctiques de maneres diferents d’entendre el socialisme i de combatre el franquisme i, encara així, moltes vegades no movien fitxa o, quan la movien, moltes vegades al poc temps la rectificaven; parlem de temps, sens dubte, de tensió, de passió i d’incertesa sobre el futur del socialisme a Espanya.

Força relacionat amb les possibilitats del naixent partit està, evidentment, el factor econòmic: mantenir un grup tenia un cost determinat, però formar un partit, iniciar gires per augmentar la visibilitat i afiliació i, sobretot, mantenir una publicació mensual tenia un cost molt més elevat. Fins el moment de la fundació del PSI, sabem, a través de les memòries de Tierno Galván i de Morodo, que el gruix dels ingressos venia de diverses activitats que duia a terme Tierno Galván: per exemple, sabem que durant la seva estada a Amèrica feia cicles de conferències per acumular diners i enviar-los al seu despatx d’advocats a Marqués de Cubas³⁹⁵. També és cert que el fet que la seu del grup, i després

---

³⁹² Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 386-389.

³⁹³ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, pp. 315-317.

³⁹⁴ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 253.

³⁹⁵ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 250-259.

partit, fos un despatx, utilitzat com a *tapadera*³⁹⁶, provocava que aquest no tingués sobre costos per temes de locals. No obstant, no tot el manteniment del grup va estar en mans del seu líder: els ajuts des de fora, més nombrosos a finals dels 60 i principis dels 70, estarien ben presents. Podríem començar per un que ja hem esmentat, com és l'ajut econòmic des d'un simpatitzant de Mèxic, Manuel Ortuño, per mantenir les publicacions del partit i segurament altres afers³⁹⁷. Tanmateix, des d'on segurament vindrien més ingressos seria d'Alemanya: sindicats alemanys i la Fundació Friedrich Ebert injectaran diners a aquest grup/partit en un moment on el seu ascens era prou evident; aquests diners serien destinats, entre altres coses, a comprar material per a la publicació mensual, pagar a personal, ajuts per a represaliats i fer cursos de formació³⁹⁸. Sens dubte, els contactes que aconseguiria Tierno Galván serien fonamentals per l'enlairament i manteniment del partit; en particular, els relacionats amb la socialdemocràcia i sindicalisme alemanys. De fet, segurament sense aquest últim suport el grup de Tierno Galván no hagués fet el pas cap a partit polític³⁹⁹. La relació amb aquests s'institucionalitzaria i allargaria fins que el PSP decidí entrar a la *Junta Democrática de España* al 1974, fet que havia rebut l'avís que era una línia roja que els socialdemòcrates alemanys no acceptarien⁴⁰⁰.

Sobre la fundació del partit també tindrà a veure que Tierno Galván i el grup que el seguia comencin a radicalitzar el seu discurs i això els allunyés més de les tesis sostingudes pel socialisme comandat des de Toulouse. Efectivament, Tierno Galván tornaria de la seva gira americana amb un discurs marxista cavalcant; Raúl Morodo, que en aquesta etapa estaria més unit que mai al *viejo profesor*, més per logística que per ideologia, definiria el marxisme encunyat per Tierno Galván com a marxisme humanista, spinozista o, fins i tot, llibertari⁴⁰¹. De fet, aquesta inspiració anarquista i socialista es veuria reflectida, a banda de en els documents que signava, en el que ell volia en el partit

---

³⁹⁶ L'ús de negocis com ara despatxos laboralistes per a reunions clandestines de l'oposició antifranquista no va ser un invent de Tierno Galván, sinó que era una un procediment anterior i que serà força habitual; de fet, moltes de les agrupacions del PSI-PSP utilitzaven el mateix mètode, així com membres del PSOE. Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 33-34.

³⁹⁷ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 386-389.

³⁹⁸ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp.386-394; Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 239.

³⁹⁹ Segons afirma Raúl Morodo en les seves memòries, el pas a partit polític es dona per: la radicalització de Tierno Galván, una direcció del PSOE immòbil, un règim que mostrava símptomes de voler institucionalitzar-se, l'augment de socialistes crítics contra la direcció tolosana del PSOE, l'augment del nombre de contactes i visibilitat internacionals i, també, el suport que es rebia des de l'SPD. Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 462.

⁴⁰⁰ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos, op. cit.*, p. 249.

⁴⁰¹ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, pp. 277-278; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos, op. cit.*, pp. 209-245.

que liderava: sempre es negarà a una disciplina rígida i una cúpula dirigent del partit. En lloc d'això, sempre defensarà l'individualisme i la heterogeneïtat dins del partit, tant en posicions ideològiques com en procedència socioeconòmica, així com desitjarà que el partit sigui completament horitzontal, on la base i la cúspide es confonguin: un partit sense jerarquies⁴⁰². Això, evidentment, esdevenia un desig un tant naïf: molts partits socialistes també tenien aquesta disposició d'acceptar la diversitat ideològica i de combatre la jerarquizació, però la realitat els portava a tenir actituds ben diferents. El mateix Tierno Galván, tot i sostenir aquests plantejaments, després exerciria un fort lideratge i poques vegades veia limitat el seu poder; de fet, moltes vegades es va adonar de la capacitat que tenia.

A més, un fenomen que es donaria a partir de llavors, aprofitant que el partit estava cada cop més estructurat, amb seu i amb mitjà de comunicació, era convertir els seus màxims dirigents en personalitats de la política espanyola. És a dir, intentar col·locar a Tierno Galván i Raúl Morodo en l'escena pública per tal que aquests guanyin protagonisme i el partit posteriorment se'n beneficiï. Efectivament aquesta estratègia, pensada per Bobillo, va aixecar algunes crítiques, que no entenien perquè es donava tant protagonisme a aquestes dues personalitats⁴⁰³.

També, és força curiós com el PSI i després el PSP mai es van voler desvincular del socialisme històric espanyol: sempre es creuran hereus dels grans autors i personalitats del socialisme espanyol i els referiran com a base ideològica, juntament amb altres autors. Això, sens dubte, mostra la necessitat del socialisme espanyol de buscar legitimitat i de mostrar continuïtat, a la vegada que de mostrar orgull per l'herència rebuda; també, per descomptat, el PSI/PSP intenta treure-li l'exclusivitat al PSOE d'aquesta tradició⁴⁰⁴.

Finalment, a l'hora de fer balanç del naixement del PSI, Tierno Galván treu pit en les seves memòries: el partit aconseguiria un gran impacte dins i fora d'Espanya i, durant uns anys, sobretot al voltant de 1970, hi haurà l'expectativa de superar al PSOE⁴⁰⁵. Certament, el PSI estava lluny de tenir una bona base de militants i precisament el fet de donar el pas de formar un partit va comportar que perdessin a alguns companys

---

⁴⁰² Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 317, 386-389.

⁴⁰³ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 160-162; Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 21-22.

⁴⁰⁴ PSP. *Una opció socialista*, *op. cit.*, p. 21.

⁴⁰⁵ Antonio MUÑOZ, *op. cit.*, pp. 97-98.

valuosos⁴⁰⁶; encara així, Tierno Galván creu que va ser un pas necessari. Si no s'hagués materialitzat el partit, creu el *viejo profesor*, aquest grup s'hagués acabat dispersant, afiliant-se a partits diversos i, a més, no s'haguessin aconseguit diversos fets que va fer precipitar el PSI-PSP⁴⁰⁷.

2.2.2. Trajectòria del partit (1968-1974)

En el moment de la constitució del PSI, el partit comptaria amb l'herència estructural de l'OFSUE, cosa que implicava presència a Madrid, Galícia, Canàries, Andalusia, Extremadura i algun col·lectiu a l'exili; de fet, com hem dit, seria un grup ampliat del que havia estat l'associació funcionalista, afegint simpatitzants nous i els diversos grups socialistes que havien secundat aquest front de pensament i acció⁴⁰⁸. Sabent això, i que des del PSOE estaven sorgint grups que guanyaven dinamisme dins del partit encara amb el *corset* de la direcció tolosana, es decidirà augmentar la presència del partit per tot el territori espanyol. La manera per la qual es va voler aconseguir aquest objectiu va ser amb una gira de Tierno Galván: a través de cicles de conferències, seminaris i cursos de formació clandestins, anirà fent un entramat encara més gran d'agrupacions del nou partit; evidentment, aquestes agrupacions en un principi serien testimonials, però tenien la missió de fer proselitisme local i mantenir relacions entre elles. A més, darrere aquest desig d'ampliar la base i cohesió del partit, segurament també estaria la voluntat de superar la imatge elitista de la formació: es tractava d'un partit de burgesia progressista majoritàriament laica, integrada per professors, diplomàtics, metges, advocats i estudiants. Una de les vies de diversificar aquest grup i connectar amb gent de característiques socioeconòmiques més diverses seria el vincle que tindria des del principi el PSI amb CCOO⁴⁰⁹.

També, es va aconseguir assistir a congressos d'altres partits socialistes de dins i fora d'Europa, aparèixer en diaris europeus, tot i que es remarqués la importància del líder i el pobre nombre de seguidors, i, també, entrevistar-se amb el ministre d'afers exteriors de la RFA, Walter Scheel, al 1970. El més rellevant de tot plegat és que s'aconguís aquesta projecció quan el PSOE era el partit socialista espanyol reconegut per la Internacional Socialista i la seva principal arma fos la germandat de partits socialistes.

---

⁴⁰⁶ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, p. 19.

⁴⁰⁷ Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, pp. 394-399.

⁴⁰⁸ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, *op. cit.*, p. 248.

⁴⁰⁹ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 450.

Doncs encara així, Tierno Galván, així com altres líders de l'oposició a l'interior d'Espanya, aconseguiran una reunió a l'ambaixada alemanya i signar un document conjunt on es denuncia el règim franquista, es fan exigències democràtiques i es fa constar l'existència d'oposició antifranquista dins del país. Aquest fet, evidentment, no va passar desapercebut pel règim franquista i va comportar una multa als signants. Com també va comportar represàlies, en forma de presó provisional, el fet que el *viejo professor* i altres líders antifranquistes es reunissin de forma clandestina per tal d'organitzar una acció de protesta en favor dels encausats en el *proceso de Burgos* al 1970⁴¹⁰. El mateix any també es va rebre una multa pel simple fet de concertar una cita que al final no es va produir i enviar una carta al secretari d'Estat dels EUA⁴¹¹. Darrere de tot plegat, efectivament, hi havia la voluntat, encara que sortís cara, d'obtenir visibilitat i moure's en els principals eixos antifranquistes.

I, abans de saltar a un episodi que ens comportarà molt més espai, ens caldria rescatar abans un altre que cronològicament es donarà en paral·lel, però que també té la seva importància: les eleccions per a càrrecs directius del Col·legi d'Advocats de Madrid al 1972. Aquesta institució, encara que fins ara no ho havíem acabat de comentar, representava un dels grans sectors pels quals l'antifranquisme es movia: un era el món universitari, l'altre era el sindicalista i, força relacionat amb aquests dos, estava el món del dret. Si bé hem fet esment que el despatx de Tierno Galván al Marqués de Cubas era un negoci que amagava un punt de trobada de l'oposició antifranquista, també és cert que el món del dret permetia cert activisme; si més no, algú havia de defensar els presos polítics i sindicals, així com els treballadors davant una patronal que dominava el sindicat vertical. De fet, no és casualitat que la nova fornada de socialistes, de la generació que irromprà al 56 i endavant, estigui farcida de persones provinents del món del dret. Doncs bé, sabent això, quan s'acostava la cita per a les eleccions de la direcció d'aquest organisme, Tierno Galván pensarà en presentar una candidatura; i, igual que ell, també ho farà Gil Robles, ex-líder de la CEDA, entre altres. Tot plegat estava convertint aquestes eleccions del món del dret en una disputa contra el règim, però també entre famílies polítiques, ja que, amb els líders esmentats, ja tenim una candidatura socialista i una

---

⁴¹⁰ Federico YSART, *op. cit.*, pp. 25-27.

⁴¹¹ Cal remarcar que Tierno Galván i el seu grup durien a terme una gran mobilització en motiu d'aquest judici. Mourà diversos fills, que arriben a l'ambaixada alemanya, anglesa i estatunidenca. I és que, encara que ell defugia la via violenta i no li agradaven les formes que havia adoptat ETA, com a jurista creia que calia moure's per evitar la pena de mort i com a polític creia que era una oportunitat idònia per guanyar presència. Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 25-33; Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, pp. 416-425.

democrisiana. Davant aquesta amenaça, que podia crear un precedent, el règim decidí actuar i vetà les candidatures de les dues personalitats esmentades; davant aquesta intromissió flagrant, dos candidats més renunciaran a la seva candidatura i, finalment, acabarà obtenint el càrrec una persona afí al règim⁴¹². Sens dubte, aquest fet era un símptoma de com el règim cada cop veia més corcat el sistema.

Finalment, arribem a un episodi crucial per al socialisme espanyol: l'escissió del PSOE al 1972. Sembla ser que Tierno Galván feia temps que estava al corrent de la conspiració que s'estava gestant al PSOE i de qui la protagonitzava; de fet, el seu informador era un diplomàtic a Toulouse que també col·laborava perquè hi hagués un canvi en el PSOE. I, finalment, la divisió es va produir: el sector renovador va fer un congrés a l'agost de 1972 i el sector liderat per Llopis no el reconeixerà; el trencament s'havia consumat. No obstant, ràpidament Tierno Galván entra en joc quan Rodolfo Llopis, dirigent amb el que havia tingut molts i recents enfrontaments, li demana suport; així, d'una crisi de partit, passa a ser un fenomen que afecta a bona part del socialisme espanyol. I és que, a sobre, la Internacional Socialista, quan hagi de triar quin és el representant del socialisme espanyol, es debatrà entre tres candidatures, que, com ja sabem, eren el PSOE renovat, el PSOE històric i el PSI. Tierno Galván és contactat abans del congrés de desembre de 1972 pel sector que serà conegut com a històric, amb un Rodolfo Llopis angoixat; de l'altre sector, en canvi, no tindrà cap notícia ni coneixerà a cap dels dirigents destacats. Davant aquesta situació, el grup de Tierno Galván discutirà sobre la qüestió i, encara amb un sector en contra, entre ells Raúl Morodo, el *viejo profesor* imposarà la seva determinació de voler donar suport a aquells que han mantingut durant dècades la legitimitat històrica del PSOE⁴¹³.

Presca la decisió, Tierno Galván anirà al congrés del PSOE[H] i es trobarà un panorama inesperat: era un congrés, segons diu a les seves memòries, de persones a l'exili amb dades sobre els militants a l'interior inflades. Allà mateix Tierno Galván treu la conclusió que ha escollit el bàndol que parteix d'una situació menys avantatjosa; de fet,

---

⁴¹² Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 438-439; Federico YSART, *op. cit.*, p. 27

⁴¹³ Morodo, en una de les seves obres, menciona com aquesta decisió de Tierno Galván tenia poc sentit: el grup amb el que hi havia més proximitat era amb el sector renovador del PSOE; no obstant, per qüestions que Morodo creu generacionals, Tierno Galván va acabar donant suport a Llopis. Això no treu que també el *viejo profesor* creia que en podia treure profit d'aquesta aliança: en una situació de debilitat, potser hi hauria més possibilitat d'aconseguir la unitat en unes condicions bones per tots dos costats. Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, *op. cit.*, pp. 258; Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 397.

un altre símptoma de la previsible derrota era l'absència de la representació de la IS. Passat aquest esdeveniment, com hem dit, va iniciar-se la lluita pel reconeixement de la IS i, de nou, el sector històric demana ajuda a Tierno Galván. Sorprenentment, el PSI va decidir seguir donant suport al sector liderat per Llopis, segurament perquè el sector renovat encara no havia tingut intenció de contactar amb el PSI. Així, establerta aquesta aliança circumstancial, Llopis, Morodo i Tierno Galván acudiran a la reunió a Londres al 1973 per tal de mostrar versions similars dels fets i la imatge d'unitat, que era el que demanava l'ens internacional. Prèviament, els dos partits, aprofitant que les circumstàncies forçaven la reconciliació, van signar un protocol d'unificació al maig de 1973; jugada d'altra banda, que, si sortia bé, podia portar a la renovació del PSOE que tant havia desitjat Tierno Galván. Tanmateix, encara amb aquest protocol d'unificació sobre la taula, el missatge que es dona des de la IS ja a la reunió a la que assisteixen els líders socialistes és negatiu: el sector renovat del PSOE havia sabut moure fils abans per guanyar els suports necessaris.

Encara amb aquesta derrota, la intenció d'assolir una unificació dels partits va seguir endavant, però aviat es toparia amb un altre problema: el PSOE[H] no acceptava que hi hagués igualtat de representants en la directiva unificada; per trajectòria i per suposat major nombre de militància, demanaven la majoria executiva. Tierno Galván ja s'havia anticipat a aquest problema i havia inclòs en el protocol d'unificació que el document final havia de ser aprovat per les bases dels dos partits; així, sent la situació desavantatjosa del PSI tan evident, la resposta de les bases va ser negativa. La frustració d'aquesta unificació serà comunicada a la IS al desembre de 1973, just un mes abans que el PSOE[R] fos reconegut com a representant oficial del socialisme espanyol. Aquesta desentesa, d'altra banda, significarà el final de les comunicacions i un distanciament definitiu entre els dos partits⁴¹⁴: començava una nova etapa.

Les relacions amb l'altre PSOE, el renovat, durant i després d'aquest episodi seran força conflictives. Durant aquest període, com hem dit, no hi haurà contacte directe per falta d'interès de les dues parts, però sí hi haurà desconfiança; per exemple, Tierno Galván havia escoltat crítiques negatives del col·lectiu sevillà del PSOE i això ho tindria en compte⁴¹⁵. A més, un cop passí l'episodi, el fet que el PSI donés suport explícit al

---

⁴¹⁴ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 426-436; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 397-401; Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 51-55.

⁴¹⁵ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 426-436.

PSOE[H] va comportar que es tensesin encara més les relacions amb el partit renovat⁴¹⁶; així mateix, el PSOE[R] es sentiria reforçat amb el reconeixement internacional i es mostrava disposat a usar totes les seves armes per tal de tallar el camí al PSI.

D'altra banda, aprofitant el tema de les relacions entre PSI i PSOE, val a dir que el tema de la reunificació entre els dos partits va ser força recurrent des que es va produir la separació. Al 1969, en plena escalada de força del PSI, i arran de l'augment de protestes i de la preparació per a la successió de Franco, sembla ser que va sorgir el debat i es va arribar a la conclusió que encara no era el moment⁴¹⁷. L'episodi entre el PSI i el PSOE[H] l'acabem de veure. Però resulta que també al poc temps de la sentència de la IS va haver trobades entre Enrique Múgica, del PSOE, i Morodo; sembla ser que les converses van avançar bastant i que només calia el vistiplau del partit per iniciar negociacions formals. En aquest cas, Tierno Galván, sabent l'estat de les converses, va evitar que es donés el debat en la directiva del partit per impedir sorpreses: el *viejo professor* estava disposat a seguir amb un partit propi⁴¹⁸. No obstant, això comportava que hi havia d'haver necessàriament una guerra entre els dos partits: ambdós eren socialistes i pretenien tenir un paper clau en el futur postfranquista.

Això sí, abans de passar a la següent qüestió, cal tenir ben present com les cúpules dels partits van ser les principals responsables que no hi hagués una reunificació del moviment socialista: uns per quotes de direcció i altres per desconfiança i orgull, boicotejaven tot intent d'unificació. És evident que el moviment socialista era divers, amb cultures polítiques i postures múltiples dins seu, però aquestes diferències, igual que es van superar més endavant, es podrien haver solucionat amb unes direccions de partit que no alimentessin les diferències i focalitzessin en els mínims comuns dels partits socialistes existents. Perquè és evident, i els diferents líders eren molt conscients, que les bases estaven prou disposades a aconseguir una unificació. I aquest no és més que un exemple de com els líders, per molt que proclamessin estar al costat de les bases, imposaven els seus criteris.

Una qüestió que hem deixat pel final, i que està prou relacionada amb el que acabem de dir, és la diversitat ideològica del PSI i la seva postura oficial. Un dels debats més sovintejats dins del partit era quina postura s'havia d'adoptar en relació amb el

---

⁴¹⁶ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 400.

⁴¹⁷ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 408-411.

⁴¹⁸ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 426-436.

PSOE: a nivell discursiu tot apuntava a una intenció d'avançar al partit històric per l'esquerra, però després hi havia postures, com el possibilisme monàrquic, que feien bastant eclèctica la ideologia de la formació. No obstant, amb la separació del PSOE en dos aquests dubtes, sobretot en relació amb el sector renovat, creixien. I és que aquests dubtes demostraven l'existència de, com a mínim, dues ànimes que coexistien dins del PSI i, lògicament, també conviurien en el PSP: es tracta de l'ànima radical i de la moderada; fet que no és gens particular d'aquest partit socialista sinó que era i és prou habitual de trobar. Encara que Tierno Galván tenia un cert equilibri de les dues ànimes, com ja hem avançat, a partir de 1968 iniciarà un clar viratge cap a l'esquerra; no obstant, qui mantindria la seva postura moderada en aquests anys seria Morodo. Aquest últim va fer diverses propostes al seu mestre en clau estratègica que moltes vegades van ser ignorades perquè incloïen un tarannà moderat; no obstant, el que sí aconseguia Morodo era fer de resistència al radicalisme i vetllar perquè el partit tingués un caràcter progressista genèric⁴¹⁹. Per il·lustrar una mica el que diem, només cal rescatar la proposta que li va fer Morodo abans de la fundació del PSI i que hagués pogut significar un no enfrontament amb el PSOE: parlem de la formació d'un partit socialdemòcrata⁴²⁰. La proposta va ser ràpidament descartada per l'al·lèrgia que tenia Tierno Galván al qualificatiu socialdemòcrata i perquè ell ja s'havia proclamat obertament com a marxista, cosa que entrava en conflicte amb la proposta socialdemòcrata de Morodo.

En el moment que es forma el PSI, gràcies a que Tierno Galván accepta no incloure la definició explícita marxista⁴²¹, es podrà comptar amb Morodo com a mà dreta⁴²². No obstant, el problema de fons seguia present i s'aniria fent cada cop més evident amb el pas dels anys: Tierno Galván aniria fent manifestos i signant articles on el

---

⁴¹⁹ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 450.

⁴²⁰ Proposta, segons fa constar Morodo en les seves memòries, que també va ser feta des del PNV amb la intenció d'assolir una reconciliació entre el PSOE i el grup de Tierno Galván. Això sí, si la proposta podia semblar lògica i, fins i tot, desitjable per part de Morodo, tenia poc recorregut perquè el mateix PSOE també es considerava dipositari de l'espai socialdemòcrata. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., pp. 369, 379-380, 463.

⁴²¹ Si més no, i agafant un document del PSP que perfectament podria ser traslladable al PSI, el partit es manifestava com a "*partido de trabajadoras que tiene como objetivo fundamental la consecución de una sociedad sin clases y se integra en una concepción marxista de la evolución histórica*", rebent un matís posterior que diu que el partit està obert a tota persona que sense aquesta concepció marxista desitgin una societat no escindida en classes. Aquest fragment resulta interessant perquè si bé no hi ha una definició marxista explícita, sí que es diu que l'anàlisi base del partit es fonamenta en la seva ideologia, encara que accepta a gent que, sense ser feligresos marxistes, acceptin el resultat que es busca. Maria Amalia RUBIO, op. cit., pp. 177-178.

⁴²² Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., pp. 251-252; Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 463.

marxisme quedava implícit i, a més, el tornava un reclam per atraure a nous afiliats⁴²³; mentrestant, gent del partit amb ideologia moderada eren assenyalats pels més radicals i es succeïen episodis de tensió i, fins i tot, de transfuguisme per aquest motiu. Així, encara que tot quedés aguantat en la teoria, acceptant en un partit progressista a moderats i radicals, en la pràctica es tornava poc sostenible; si més no perquè el seu líder encoratjava i alimentava la radicalitat d'alguns mentre els moderats quedaven a l'ombra. Això sí, per tal de no provocar grans tensions, Morodo i un equip del partit s'ocuparan d'anar controlant els discursos de Tierno Galván i d'anar dosificant els elements revolucionaris i progressistes evolutius⁴²⁴. De fet, també a mode de control, Morodo, com a secretari general i coordinador del partit, s'ocuparà que a la comissió executiva de la formació hi estiguessin representats gent de formació professional i ideologia diversa; d'alguna manera, era una via per garantir la diversitat en el partit⁴²⁵.

Segons afirma Raúl Morodo en les seves memòries en relació al tema que estem tractant, es va donar una espècie de diarquia en el grup de Tierno Galván, però amb una certa preeminència del *viejo profesor*. Mentre que de les tasques executives s'ocupava Morodo, tant ell com Tierno Galván eren els que elaboraven l'estratègia del partit; tot i això, el mateix Morodo era molt conscient que moltes vegades el seu mestre actuava lliurement i ell, quan no el podia frenar, s'adaptava⁴²⁶. A un dels fets que Morodo s'acostumarà i no va creure gens convenient era la radicalitat, sota el seu punt de vista ingènua, que prendria el PSI i, sobretot, el PSP⁴²⁷. En canvi, si bé no tindrà cap problema en un futur acostament puntual amb el PCE, sí que farà pressió perquè no es reconegués exclusivament a CCOO com a sindicat del partit, sinó que s'optés també per una fórmula oberta⁴²⁸.

---

⁴²³ Raúl Morodo comenta en les seves memòries com, per exemple, van aconseguir acostar a un sector de l'antic FLP, el qual també esperava i fomentava un viratge del partit a posicions més d'esqueres i tercermundistes. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 417.

⁴²⁴ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., pp. 254-255.

⁴²⁵ Morodo era molt conscient que ell era un garant de la diversitat dins del grup de Tierno Galván: com que Morodo era una peça fonamental pel grup i Tierno Galván mai renunciaria a ell, havia de cedir per tal de fer el partit el més inclusiu possible. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., pp. 451, 480-481.

⁴²⁶ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 450.

⁴²⁷ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., pp. 451-452.

⁴²⁸ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., pp. 432-433.

2.3. El Partido Socialista Popular: nou nom, nous objectius, vella essència

2.3.1. Relançament del partit (1974-1977)

Reprenent la qüestió del naixent enfrontament entre partits socialistes espanyols, precisament perquè s'obria un període nou en l'espai polític però també en la política espanyola, el PSI va creure necessari un canvi en el partit. Fins al 1974, el PSI havia estat un partit, segons Tierno Galván, de protesta, sense ambició de poder i que no entrava en la crítica amb altres partits perquè rebutjava una visió de competència cruenta; no obstant, amb el nou escenari que s'estava obrint, calia nous objectius i, entre ells, estava la lluita per l'accés al poder⁴²⁹. I una de les primeres fites que es van marcar va ser, per evitar conflictes innecessaris i per aconseguir una identitat pròpia i allunyada de les confusions, adoptar un nou nom.

Sota el punt de vista de Tierno Galván, després del Congrés de Suresnes del PSOE[R] (1974) i de la no unificació amb ell, aquest canvi de nom es tornava un imperatiu⁴³⁰. De fet, sembla ser que va prendre la decisió durant el primer congrés del Partit Socialista Portuguès, liderat pel seu bon amic Mario Soares; en aquest esdeveniment, van poder trobar-se Santiago Carrillo, Tierno Galván i alguns dirigents del PSOE[R]. A causa del clima que hi havia en aquesta trobada entre els dirigents espanyols, que consistia en un allunyament per part dels del PSOE[R] envers els dirigents del PCE i del PSI, Tierno Galván va creure que calia passar a l'acció. El canvi de nom suposaria evitar tensions innecessàries, perquè socialistes a l'interior hi hauria dels dos i altres partits; però també era necessari per poder entrar en una confrontació en la que es poguessin mirar d'igual a igual i competir.

En la tesi doctoral de Maria Amàlia Rubio, quan intenta raonar el motiu pel qual es va donar el canvi de nom i, també, quan intenta trobar l'origen del nom del partit, es possible que li busqui tres peus al gat. En el seu treball planteja dues hipòtesis sorgides de fonts diverses. La primera, relacionada amb l'origen del nom, diu que fou un suggeriment de Santiago Carrillo mentre estaven preparant la *Junta Democrática*; el nom estaria inspirat en un partit cubà homònim on milità el dirigent comunista. La segona, que tracta el motiu pel qual es dona el canvi de nom, planteja que la IS el va forçar per evitar

---

⁴²⁹ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 426-436.

⁴³⁰ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 426-436; Federico YSART, *op. cit.*, p. 27.

confusions de sigles amb el Partit Socialista Italià; aquest argument, encara que l'autora li dona més importància, cau pel seu propi pes en el moment que les noves sigles xoquen amb l'homònim portuguès⁴³¹. La versió que sembla més encertada, i a la vegada és tan senzilla com el fet en sí, és la que donen tant Tierno Galván com Morodo en les seves memòries. Segons aquesta versió, el *viejo profesor* voldria mantenir els termes “*partido socialista*” i, a l'hora de trobar un mot diferenciador, va mostrar preferència pel terme “*popular*”, per les connotacions romàntiques de vincle amb el poble i de revolució, però alhora per les connotacions anarquistes que té darrere. El terme pensat pel líder socialista no va despertar entusiasme a la resta de la directiva, però, un cop més, Tierno Galván va imposar el seu criteri gràcies a la profunda lleialtat del seu grup; això sí, no sense percebre com, a poc a poc, el seu lideratge cada cop era menys robust⁴³². També serà en aquesta reunió, que segons el revisionisme que faran a posteriori serà un congrés extraordinari posterior al primer congrés fundacional del partit al 1968, que Tierno Galván imposarà un emblema al partit: agafant la idea d'un partit finlandès, s'intenta unir la força d'un puny amb la figura d'un colom, en un intent de mostrar duresa i pau. El *viejo profesor*, en les seves memòries, també fa referència a com aquesta icona generà rebuig a la resta de la directiva, però acte seguit treu pit dient que seria un reclam quan el partit es presentés en societat⁴³³. Finalment, sembla ser que també es va adoptar un esquema de partit més descentralitzat, amb estructura federal⁴³⁴.

Així, amb el nou nom adoptat, el partit es disposava a presentar batalla per ser el partit socialista de referència a Espanya. I és que, encara que Tierno Galván i el seu grup no havien obtingut el reconeixement de la IS, seguia sent un partit amb molt prestigi i amb una xarxa de contactes formidable i segurament superior a la que tenien en el PSOE[R]. El PSP gaudia de contactes entre la majoria de partits socialistes europeus i, també, tenia contactes pròxims i, fins i tot, dins del govern franquista; parlem, especialment, del que va ser el seu principal competidor durant les oposicions per accedir a la universitat com a docent, Manuel Fraga⁴³⁵. Alhora, Tierno Galván aprofitaria la xarxa

---

⁴³¹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 188-190.

⁴³² Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 451-455; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, *op. cit.*, p. 258.

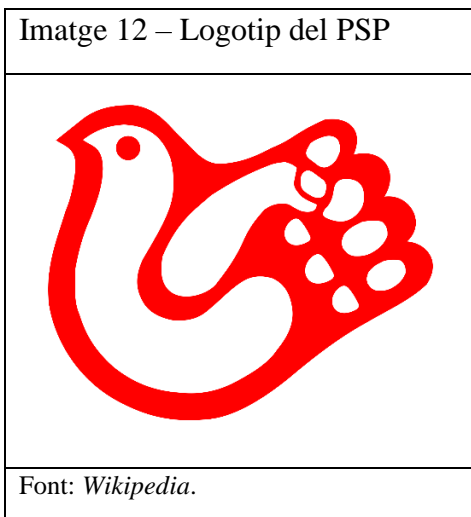
⁴³³ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 455-457.

⁴³⁴ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 188; Francisco BOBILLO, *op. cit.*, p. 58.

⁴³⁵ En les reunions que es donaran entre Tierno Galván i Fraga, el primer s'ocuparà de mostrar la seva moderació i, sobretot, de remarcar que a Espanya no hi hauria només una sola opció socialista. Tierno Galván mostrarà la seva convicció que la democràcia segurament arribaria de forma pacífica i, també, amb acords entre les elits franquista i l'oposició antifranquista quan Franco morís. A més, li comunica que proposarà una federació de partits socialistes per tal de combatre la dispersió de l'espai polític i, també, que

de diplomàtics que tenia per rebre informació i tenir contacte indirecte amb ambaixades i governs estrangers; un bon exemple seria el cas de l'ambaixada anglesa, amb la qual tindrà contacte el *viejo profesor* i s'ocuparà de fer-li entendre la voluntat de l'oposició per una transició pacífica i ordenada⁴³⁶. Tot plegat, recordem, tenint com a teló de fons la Revolució dels Clavells al país veí.

També, cal parar atenció a l'important canvi d'orientació que farà el PSP respecte al PSI en tant a acostaments: si bé el PSI tenia relació amb personalitats i partits de caràcter divers, però estant especialment atent als moviments del PSOE, el PSP mirarà decididament cap a l'esquerra, sense que això fos una renúncia als contactes anteriors. Des de l'esfondrament de la unió amb el PSOE[H], el PSP s'acostarà a partits que part de l'oposició antifranquista vetava, com

ara el PCE.

La major mostra del que diem la trobem en la formació de la *Junta Democrática de España* al juliol de 1974. Aquest organisme que pretenia reunir tota l'oposició antifranquista per tal d'enderrocar el règim i dur a terme una ruptura democràtica va ser idea de l'advocat republicà Antonio García-Trevijano, el qual es va ocupar de sondejar als principals líders de l'oposició i va decidir, veient les respostes, de tirar-ho endavant. Va ser un organisme que suposadament estaria controlat per Carrillo (PCE), Calvo Serer (monàrquic i de l'Opus Dei) i Garcia Trevijano, tot i que en la pràctica la força del PCE es faria notar. Davant l'oferiment de García Trevijano, Tierno Galván, després de consultar-ho amb la cúpula del PSP, va decidir sumar-s'hi: fins al 1974 havien sorgit diversos intents de fronts antifranquistes i el *viejo profesor*, encara que valorava positivament l'esforç, creia que no era el moment; ara, amb Franco malalt al llit, la cosa havia canviat i el líder socialista creia que calia donar suport a la *Junta Democrática*. De

---

el PSP estava disposat a acceptar l'opció monàrquica si això conduïa a una democràcia. Alhora, deixarà entreveure que el PSOE[R] encara no s'atreveia a manifestar-se a favor de la sortida monàrquica, però remarcant que calia veure com evolucionava. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 420-426, 442-445.

⁴³⁶ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 442-445.

fet, ràpidament va ser relacionat amb aquest organisme per unes declaracions fetes a *La Vanguardia*⁴³⁷.

Certament, era un pacte que naixia coix: si bé hi havia partits, sindicats i personalitats de pes, com ara el PCE, el PSP, CCOO, el Partit Carlista, el PTE i destacats membres monàrquics i conservadors, la gran absència era el PSOE[R]. Aquest últim partit faria un any després la seva pròpia òrbita, en forma d'organització de similars característiques i objectius que la *Junta Democrática*: es tracta de la *Plataforma de Convergència Democrática*⁴³⁸. No obstant, segons ens relata Tierno Galván en les seves memòries, la formació d'aquesta organització rival va ser molt benvinguda: sota el seu punt de vista, calia que els partits i organitzacions no integrats en la *Junta Democrática* s'organitzessin. Això no treu que el *viejo profesor* fos ben conscient del motiu de tot plegat: el PSOE[R] no volia integrar-se en una organització amb presència del PCE, partit hegemònic de l'antifranquisme en els últims temps, i del PSP, principal rival dins l'espai socialista; el que sí faria el sector renovat del PSOE seria crear un ens per mirar-se d'igual a igual amb els seus rivals⁴³⁹.

En tant a la *Junta Democrática*, cal destacar el seu èxit: la projecció que va obtenir tant l'organització com els seus participants va engegar de nou les llums vermelles del règim; i tot plegat en un moment en que els ministeris d'interior i d'informació deixaven més marge d'actuació. Així, en paral·lel a un augment de l'activisme, es donarà un increment de les detencions i multes a membres de la *Junta Democrática*: les detencions es donaven per rodes de premsa i entrevistes amb mitjans de comunicació de dins i fora l'Estat espanyol i, evidentment, per pertinença a un ens il·legal. La difusió i capacitat de convocatòria va ser tan significativa que l'eco va arribar a Europa i es van citar als màxims dirigents de la *Junta Democrática* per anar al Parlament Europeu; el que no esperaven és que a la tornada molts d'ells, com ara Tierno Galván i Morodo, van veure com els requisaven els passaports. De fet, Tierno Galván recuperaria el passaport mesos després, amb Franco ja mort i en un molt polèmic sopar amb Fraga com a ministre del nou govern⁴⁴⁰.

---

⁴³⁷ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 446-449.

⁴³⁸ Federico YSART, *op. cit.*, pp. 28-29.

⁴³⁹ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 525-532.

⁴⁴⁰ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 58-60; Federico YSART, *op. cit.*, pp. 28-34; Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 375-382.

Sens dubte, aquesta plataforma política va ser tot un èxit per al PSP. A través de la *Junta Democrática*, aconseguiria establir contacte més estret amb altres partits i, també, aconseguirà multiplicar el nombre d'afiliats. A més, es va contribuir al que seria un dels majors i més poderosos revulsius per a la conscienciació política en tot el país⁴⁴¹. També, un altre èxit assolit va ser el de desmitificar la radicalitat d'alguns partits de l'oposició, com el PCE i el PSP, ja que les propostes que sostenien no eren pròpiament socialistes, sinó democràtiques. De fet, el paper que va tenir el PSP en aquesta plataforma amb majoria d'esquerres va ser el de frenar els impulsos revolucionaris: Tierno Galván i Morodo serien els encarregats de moderar al PCE i de trobar en els comunicats i discursos un equilibri entre radicalitat i moderació; tot plegat en una organització que conté partits i personalitats amb força prou desigual. Així, per exemple, aconseguirien posar damunt la taula i parlar sobre una hipotètica reunió amb el govern, per tal de marcar el ritme de la probable transició; en un context on a nivell discursiu això no era atractiu, ja que la ruptura democràtica implicava el trencament amb el règim anterior.

Un altre punt positiu de la pertinença del PSP a la *Junta Democrática* era que aquesta plataforma, que tenia el PCE com a llevat, va permetre que un partit nou guanyés molta popularitat; de fet, durant uns mesos semblava que el PSP podia tenir suficient impuls com per avançar al PSOE[R]. Això sí, de retruc, el llevat que estava darrere la plataforma va comportar que l'SPD retirés el seu suport polític i econòmic al PSP. També, segons Morodo, les companyies que van rodejar al PSP en aquest període van promoure la seva radicalització ideològica, cosa que preocupava i disgustava als membres moderats del partit⁴⁴².

Ahora, sembla ser que els dos principals dirigents del partit cada cop més miraven pel procés que estava a punt de començar i a vegades descuidaven una mica els interessos del partit naixent que representaven. I és que Tierno Galván no dubta en remarcar que la participació en la *Junta Democrática* i els contactes que mantindria amb el PCE serien beneficiosos pel país: ell creia que no s'havia de marginar cap grup polític i encara menys permetre que estigués fora de joc en una futura democràcia; és per això que el *viejo profesor* creia que s'havia d'incorporar aquest partit a la vida política espanyola amb normalitat⁴⁴³. L'anàlisi de Morodo, sens dubte, era prou diferent: ell en les seves

---

⁴⁴¹ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., p. 259.

⁴⁴² Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., p. 259.

⁴⁴³ Enrique TIERNO GALVÁN, op. cit., pp. 451-457.

memòries fa balanç del pas del PSP per la plataforma en qüestió i dirà: “*nuestra elección fue, sin duda, positiva para acelerar el proceso anti-régimen, però negativa como opción socialista propia*”⁴⁴⁴. I és que és en aquest moment on la figura de Tierno Galván també es comença a configurar, almenys de forma més visible, com a persona pont i pacifista, més que com a socialista⁴⁴⁵.

En paral·lel a l'activisme, es va donar el que el PSP consideraria el seu segon congrés, celebrat al 1975. Aquest congrés era una reunió, bàsicament, per establir una ideologia definida i una estratègia a curt termini per al partit; tot plegat en un moment que el dictador agonitzava al llit i, davant això, el PSP volia estar preparat pel que vingüés. A més, hem de recordar que el debat sobre quina posició hauria de tenir el PSP en relació al PSOE[R] seguia obert: una opció era anar en paral·lel, mentre que l'altra era col·locar-se a la dreta o a l'esquerra; i, Morodo, sabent que ell representava la minoria moderada del partit, intuïa, per la deriva general que hi havia en l'oposició antifranquista, que l'opció que s'imposaria seria la de situar-se a l'esquerra del PSOE[R]⁴⁴⁶. Ell, no obstant, sempre creurà que entre el PSOE[R] i el PCE no hi havia un espai suficient per sobreviure, i així ho farà saber, sense cap efecte, a Tierno Galván⁴⁴⁷.

A l'hora d'especificar la vessant ideològica que es va establir, sabem que el PSP va marcar-se com a objectiu l'establiment d'una democràcia socialista que superés el capitalisme, tot plegat nodrint-se a nivell teòric de clàssics del socialisme, sense fer una lectura dogmàtica, i fent-ho compatible amb el socialisme autogestionari, el qual comportava la nacionalització dels mitjans de producció, l'autogestió dels treballadors i una planificació flexible i democràtica de l'economia. També, com havia fet a les acaballes de 1974 en un comunicat, el partit es proclamaria com a republicà, encara que admetria qualsevol forma de govern acceptada democràticament per la ciutadania espanyola⁴⁴⁸. D'altra banda, es barrejarien demandes antigues, algunes d'elles ja reivindicades des de l'OFSUE, com ara l'amnistia política i sindical, una reforma agrària,

---

⁴⁴⁴ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 379.

⁴⁴⁵ Federico YSART, *op. cit.*, p. 34.

⁴⁴⁶ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos, op. cit.*, pp. 258-259.

⁴⁴⁷ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 472.

⁴⁴⁸ Com era d'esperar, aquest canvi de criteri era de cara a la societat: Tierno Galván i bona part de la cúpula del partit seguien sostenint que la via més ràpida i segura per assolir i consolidar la democràcia era a través de la sortida monàrquica amb Juan de Borbón com a pretendent; i la insistència en el pretendent en qüestió era perquè hi havia una aura de desconfiança al voltant del pretendent franquista, Juan Carlos de Borbón. Això no treu que el líder socialista estigués obert a col·laborar amb el nou monarca si la seva disposició era correcta. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 245-252.

una educació obligatòria, laica, gratuïta i pública i la separació entre Estat i Església, amb noves demandes: l'abolició de la pena de mort, una revolució cultural lligada a una educació permanent, una justícia independent dels poders polítics, l'assumpció de les declaracions de dret internacionals, la igualtat absoluta de drets entre homes i dones, el dret a una informació lliure i no controlada per pressions econòmiques o polítiques, l'exigència d'un exèrcit estrictament professional, una política ecologista que protegís el medi ambient, la intervenció de la banca, la creació d'impostos progressius i la conversió a servei públic de serveis bàsics, com la sanitat, perquè arribin a tothom⁴⁴⁹. En tant a altres demandes importants que s'havien proclamat anteriorment i que implícitament seguirien vigents, tenim una reclamació dels drets polítics de les comunitats diferenciades dins l'Estat espanyol, la necessitat d'una lluita pacifista lluny de la violència, un sindicalisme lliure però preferiblement unitari, solidaritat amb el moviment anticolonialista, l'entrada d'una Espanya democràtica a la CEE i, també, una actitud crítica amb l'OTAN⁴⁵⁰. Darrere de tot plegat es trobava un estudi que va fer el partit cap a 1970 en el qual es feia una anàlisi dels problemes de l'esquerra europea: la seva moderació era preocupant i havia fet que la seva gestió i la de governs de dretes no es distingís, pel que la fe de les classes treballadores en el socialisme s'havia anat desgastant; davant això, el PSI, i ara PSP, buscava un revulsiu que no només es quedés en la teoria sinó que es notés en la pràctica des del primer moment. Aquest revulsiu consistiria en un retorn a les idees marxistes, un proselitisme que arribés i connectés amb una societat immersa en el consumisme i, també, una crítica ferotge al sistema. A més, un cop al poder, el PSP esperaria que els sindicats controlessin l'hipotètic govern socialista i vigilessin que no es sotmetés als *lobbies* econòmics⁴⁵¹.

En aquest congrés, que segons el partit va comptar amb 500 delegats que representaven uns 10.000 afiliats i 20.000 simpatitzants, dades que podríem considerar bastant generoses, també va marcar-se com a objectiu ampliar la seva presència a l'Estat espanyol⁴⁵². Segons Morodo, en aquest moment ja es tenia agrupacions a Galícia, Castella-la-Manxa, Catalunya, València, País Basc, Andalusia, Múrcia, Extremadura, Astúries, Balears, Castella i Lleó i, per suposat, Madrid⁴⁵³. No obstant, tot apunta que les

---

⁴⁴⁹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp.191-193.

⁴⁵⁰ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 56-58.

⁴⁵¹ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 39-49.

⁴⁵² Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 195.

⁴⁵³ Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 500.

agrupacions en moltes d'aquestes regions eren més aviat testimonials i, sens dubte, calia engrossir-les per aconseguir fer front a un PSOE[R] que s'anava enfortint.

El congrés, a més, va marcar-se dues metes més: assolir la unitat de l'oposició i del socialisme espanyol. En tant al primer objectiu, sabem que la *Junta Democrática* estava funcionant i el PSP es mostrava satisfet dels resultats. En relació al segon, en canvi, es proposava la creació d'una plataforma coordinada dels partits i grups socialistes, invitant el PSOE[H], el PSOE[R] i altres partits socialistes regionals o menors⁴⁵⁴. No obstant, crida l'atenció com Tierno Galván i Morodo en les seves memòries s'obliden de mencionar els intents del PSP per assolir la unitat socialista.

Un d'aquests intents d'unificació va ser la *Confederación Socialista*. Veient els fets que s'anaven succeint en la política espanyola, la necessitat d'agrupar d'una vegada per totes el socialisme, que es trobava dispers en múltiples partits tant regionals com estatals, es feia cada cop més urgent. Amb l'objectiu d'unificar pressupostos teòrics i estratègies i, alhora, de formar una sola candidatura en unes hipotètiques eleccions, sorgirà la *Confederación Socialista* a finals de 1975, agrupant a *Alianza Socialista Andaluza*, *Partido Socialista de Aragón*, *Movimiento Socialista de Baleares*, *Partido Socialista Autonomista de Canarias*, *Democracia Socialista Asturiana*, *Alianza Socialista de Castilla*, *Federación de Independientes Demócratas* i, per suposat, el PSP. Tots aquests partits van signar un manifest al desembre de 1975 en el que mostraven coincidència en la voluntat d'assolir una societat socialista i autogestionada, una ruptura democràtica i, també, una unitat socialista sense exclusions i feta de forma gradual. No obstant, el mateix naixement de la institució era un despropòsit: un any abans havia nascut la *Conferencia Socialista Ibérica*, a l'ombra del PSOE[R], amb els mateixos objectius principals.

El recorregut d'aquesta organització no va ser gaire llarg, ja que quan es va conformar la *Platajunta* al març del 1976, tots els membres van decidir dissoldre la *Confederación Socialista*. Els partits regionals d'aquesta organització, a més, van acceptar la seva integració en la naixent *Federación de Partidos Socialistas*⁴⁵⁵.

Un parell de mesos més endavant de la formació de la *Platajunta*, Raúl Morodo faria una sol·licitud al *Ministerio de Gobernación* per celebrar unes jornades d'estudis

---

⁴⁵⁴ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 193-194.

⁴⁵⁵ Francisco BOBILLO, *op. cit.*, pp. 62-63.

socialistes entre el 5 i 6 de juny de 1976. No obstant, tant els signants de la sol·licitud com el règim sabien perfectament què és el que s'anava a celebrar realment: el III Congrés del PSP i primer que feia un partit socialista en territori espanyol des de feia 40 anys. Tot i això, el règim va donar el seu vistiplau i durant la celebració d'aquest no-congrés no va intervenir⁴⁵⁶. L'etapa de tolerància després de la mort de Franco era cada cop més evident.

Evidentment, en el moment que es va rebre llum verda des del ministeri, va començar a funcionar tota la maquinària per fer un congrés que havia de ser memorable; hi havia la voluntat, sens dubte, de fer un cop d'efecte per posar al PSP a l'agenda política. Des de la directiva es va demanar a totes les agrupacions que decidissin quins delegats enviaven i, també, es va enviar invitació a partits i sindicals espanyols, però també estrangers. En relació als partits estrangers, va venir una àmplia varietat de partits, on destacava la diversitat ideològica, tant socialistes com comunistes, així com de procedència, tant europeus com del món àrab⁴⁵⁷; Tierno Galván era ben conscient que venien per la transcendència de ser el primer congrés d'un partit de l'oposició i d'esquerres, no tant per la reputació del partit en sí⁴⁵⁸. No obstant, només per la nombrosa quantitat de delegacions internacionals i pel bombo que generava en el camp mediàtic que un partit de l'oposició pogués celebrar un

Imatge 13 – Fotografia durant el III Congrés del PSP, on apareixen Enrique Tierno Galván i Raúl Morodo.

Font: *Hemeroteca del Buitre*.

⁴⁵⁶ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 195-196.

⁴⁵⁷ Segons reflecteix el partit, en el congrés van assistir les següents delegacions espanyoles: *Alianza Liberal*, CCOO, *Federación Popular Democrática*, FPS, *Grupo Independiente*, *Izquierda Democrática*, *Izquierda Democrática Cristiana*, *Justicia Democrática*, *Movimiento Comunista*, *Partido Carlista*, PCE, *Partido Demócrata Español*, *Partido Democrático Popular*, *Partido Social-Demócrata*, PSOE, PSOE (H), PTE, UGT, USO i *Unión Social-Demócrata Española*. En tant a les delegacions estrangeres: *Alianza Democrática* (Veneçuela), *Aliança Socialista* (Iugoslavia), *Front d'Alliberació Nacional* (Algèria), *Moviment Federalista Europeu*, *Partit Baas* (Iraq), *Partido Comunista de Chile*, *Partit Comunista d'Itàlia*, *Partit Comunista de Romania*, *Partit Demòcrata Liberal* (RFA), *Partido Radical* (Xile), *Partido Revolucionario Institucional* (Mèxic), *Partit Obrer Unificat* (Polònia), *Partit Socialista Italià*, *Partit Socialista Popular* (Dinamarca), *Partit Socialista Portuguès*, *Partit Socialista Unificat* (França), *Unió Socialista Àrab* (Líbia), *Front Polisari*, *Partit Comunista de la URSS* i *l'Organització per a l'Alliberació de Palestina*. *III Congreso del PSP*, Madrid, Tucur ediciones, 1976, pp. 83-85.

⁴⁵⁸ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 541-547.

congrés, ja es podia considerar tot un èxit.

A l'hora de tractar els resultats del congrés, cal anar per parts. En primer lloc, es va donar una actualització de la línia ideològica assumida al II Congrés. En aquest congrés es va ampliar el concepte de treballador, subjecte al que va dirigit aquest partit, fins incloure a tota persona que lloga o ven la seva força de treball; així, si bé fins llavors els partits socialistes havien focalitzat en els treballadors manuals, ara des del PSP també s'hi incloïen a professionals liberals que havien vist com també s'estava precaritzant el seu sector laboral. Sens dubte, era una manera d'eixamplar la base d'un partit socialista que creia en la lluita de classes, però no volia excloure a les classes mitjanes. També es va decidir incloure durant aquest congrés el principi d'autodeterminació de les nacionalitats i regions espanyoles, encara que en un sentit una mica confús i rebuscat: el principi d'autodeterminació es contrarestava amb un principi de solidaritat entre les regions d'Espanya articulats a través dels òrgans comunitaris de l'Estat Espanyol; és a dir, era un federalisme cobert per unes paraules de moda que estaven pensades genuïnament per anar més enllà⁴⁵⁹. En política internacional, presentava una novetat prou interessant: encara que seguia apostant per la incorporació d'una Espanya democràtica a Europa, mostrarà un gran interès pels llaços amb països del mediterrani. En el camp ideològic, es confirmava el pitjor temor de Morodo: el PSP es proclamava "*socialista de izquierdas*", pretenent assolir, a través d'una anàlisi marxista de l'evolució històrica, una societat sense classes i autogestionària que trenqués amb el capitalisme⁴⁶⁰. Aquest punt va precipitar que Morodo mostrés la seva insatisfacció a Tierno Galván i la seva voluntat de deixar la secretaria general del partit, però, un cop més, la lleialtat cap al seu mestre el va fer cedir i seguir en el càrrec; això sí, sabent que des de la constitució del PSP la seva figura no agradava a bona part de les bases del partit⁴⁶¹. D'altra banda, darrere aquest socialisme d'esquerres que proposava el PSP estava la inspiració del cas xilè, que pretenia arribar al socialisme de forma gradual i democràtica; no obstant, també estava en un sentit negatiu, en el sentit que el risc de cop militar estava ben present i calia ser prudents. Això sí, amb aquesta posició ideològica el partit es situava definitivament entre el PSOE[R] i el PCE,

---

⁴⁵⁹ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., pp. 261-262.

⁴⁶⁰ Tot això, a més, comportava una crítica cada cop més oberta i sovintejada cap a la socialdemocràcia, la qual, suposadament, també es volia integrar al partit. Federico YSART, op. cit., pp. 44-56.

⁴⁶¹ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., pp. 260-262; Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 500.

intentant prendre vots de tots dos partits⁴⁶². En tant a postures a curt termini, el PSP es mostrava reticent davant la reforma política engegada per Suárez i, en conseqüència, va acordar en congrés que optaria per l'abstenció. Finalment, una resolució que crida força l'atenció i que, encara que molt teòrica, trobem antecedents i mostres posteriors en aquesta línia, és la que diu que es subordinarà la ideologia del partit a la tasca comuna de totes les organitzacions que treballin per un sistema polític democràtic⁴⁶³.

El següent punt destacable té a veure amb l'estructura organitzativa del partit. Si bé al II Congrés el partit va acordar una estructura federativa, durant el III Congrés es va decidir augmentar la complexitat de l'organització. Encara que a nivell teòric l'estructura federal del partit funcionava des del II Congrés, celebrat al 1975, no serà fins finals de 1976 que es podrà parlar d'una estructura federal real: serà a partir de llavors, amb la imminent legalització del partit, quan començaran a circular els carnets i hi haurà un *boom* del nombre d'afiliats i d'agrupacions. De fet, al III Congrés del partit encara no s'havia produït aquesta expansió, però es col·locaran els fonaments perquè es canalitzi tot adequadament i d'acord amb els principis del partit. Si avancem una mica en el temps per veure de forma més acurada en què consisteix aquesta complexitat adoptada a nivell d'estructura territorial, sabem que al febrer de 1977 hi havia deu federacions regionals del PSP i cinc partits federats⁴⁶⁴. La complexitat que mencionàvem consisteix en la permissió d'aquests partits federats al PSP: aquelles regions amb característiques diferenciades que decidissin organitzar-se, podien fer-ho sota el paraigües del PSP en forma de subpartit. No obstant, el que en principi estava pensat per a les nacionalitats dins l'Estat espanyol, la basca, catalana i gallega, aviat es tornarà un criteri tan difús que altres regions també s'hi voldran acollir⁴⁶⁵. Un bon exemple de tot plegat és la formació del

---

⁴⁶² Morodo, com ja hem dit, va alertar que era un espai sense marge i que era més convenient situar-se entre el PSOE[R] i la futura UCD, cosa que també era un espai que socioeconòmicament era més representatiu del partit. Ell, amb dades sociològiques a la mà, veia que la societat espanyola era més aviat moderada i rebutjava la radicalitat: precisament per això rebutjarà la via radical que prenia el partit i que el PSP competís amb dos grans rivals d'esquerres. Raúl MORODO, *Atando Cabos, op. cit.*, p. 264.

⁴⁶³ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 195-217.

⁴⁶⁴ Segons la documentació del partit, les federacions a principis de 1977 eren: Andalusia occidental, Andalusia oriental, Aragó, Balears, Cantabria, Castella i Lleó, Extremadura, Madrid-regió, Castella-la-Manxa i Múrcia. En canvi, els partits federats eren: Astúries, Catalunya, Canàries, Euskadi, Galícia i País Valencià. També, pel que diu el document, es comptava amb grups de treball a París, Amsterdam, Roma, Milà, Londres i Frankfurt. *III Congreso del PSP, op. cit.*, p. 93.

⁴⁶⁵ Si ens situem a l'abril de 1976, sabem que al PSP hi havia només dos partits federats: el català i el basc; de fet, saben que aquest últim va celebrar el primer congrés, ja com a partit federat, al maig del 1976. Els següents en fer-ho seran el de Galícia i Astúries, a finals de juny de 1976, el de les Illes Canàries, a l'agost del mateix any, i el del País Valencià, a mitjans de febrer de 1977. *ABC*, 25 d'abril de 1976, p. 5; *El País*, 25 de maig de 1976, p. 2; *El País*, 24 de juny de 1976, p. 4; *ABC*, 30 de juny de 1976, p. 3; *El País*, 6 d'agost de 1976, p.3; *Informaciones*, 21 de febrer de 1977, p. 2.

Partido Socialista Popular de Asturias, el qual sorgí arran de l'absorció d'un partit polític, *Democracia Socialista Asturiana*⁴⁶⁶.

Un altre factor que cal tractar sobre aquest congrés és el tema de l'afiliació: si bé veiem moltes federacions i partits federats i, també, assisteixen 1.500 delegats del partit al III Congrés, quin és el volum d'afiliació que hi ha darrere d'aquestes dades? La pregunta no només és delicada sinó que la resposta encara no se sap; i diem que no se sap perquè les dades que aporta el partit estan a totes llums inflades i no s'han trobat fonts més fidels. Sens dubte, la manca de documentació al respecte no ajuda. I encara ajuda menys que es trobi documentació contradictòria des del mateix partit: al II Congrés el PSP deia que tenia uns 10.000 militants i 20.000 simpatitzants, mentre que al III Congrés, celebrat un any després i en suposada plena expansió, consten 7.000 militants⁴⁶⁷. Tot això ens fa desconfiar de les declaracions de Morodo als mitjans dient que al març de 1977 són 25.000 afiliats al PSP⁴⁶⁸ i a l'agost, després de perdre les eleccions, sumen un total de 31.000 membres⁴⁶⁹. Ja sabem que la situació de clandestinitat i, també, de competitivitat era una circumstància que alimentava la confusió i l'engrossiment de xifres, però tot plegat deixa poc marge per ser optimistes: tot apunta que el PSP era un partit petit⁴⁷⁰. En tant a les característiques de l'afiliació, és ben sabut, per oponents, la premsa i el mateix partit, que es tracta d'un partit de, majoritàriament, professionals liberals, encara que en certes regions hi predominessin altres col·lectius; per exemple, sembla ser que a Andalusia la majoria eren treballadors manuals i a Catalunya hi havia una majoria d'estudiants. També, estudis del mateix PSP il·lustraran que era un partit amb militància jove: la majoria dels membres tenien entre 20 i 45 anys; i una de les coses més curioses d'aquesta dada és que, essent un partit d'esperit tan jove, no hi haguessin joventuts del partit a nivell estatal, encara que estatutàriament es poguessin organitzar⁴⁷¹.

---

⁴⁶⁶ De fet, sembla ser que, si bé quan es va formar el partit federat eren al voltant de 50 militants, arran d'una visita de Tierno Galván a mitjans del març de 1977 es va augmentar la xifra fins els 1.500. Aquest partit federat, format per professionals liberals, estudiants i trànsfuges del PSOE, arribaria a formar unes joventuts. També, seria una de les regions més bel·licoses contra el PSOE[R] durant les eleccions de 1977, cosa que després tindria les seves conseqüències. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 230-236.

⁴⁶⁷ *PSP. Una opció socialista*, *op. cit.*, p. 25.

⁴⁶⁸ *Diario 16*, 18 de març de 1977, p. 4.

⁴⁶⁹ *Ya*, 14 d'agost de 1977, p. 2.

⁴⁷⁰ De fet, es pot veure com en alguns dels seus discursos es fa una crida al militant de qualitat que a una gran quantitat de militants; frase, sens dubte, bastant sovintejada per aquells partits que anaven escassos de personal, com ara el PSP o el PSOE[H]. Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 262.

⁴⁷¹ Es bastant curiós com en la premsa es pot veure com es recullen les primeres reunions de joves del PSP per organitzar-se i, de sobte, deixa d'haver continuïtat sense saber les conseqüències. *ABC*, 25 d'abril de 1976, p. 3; *ABC*, 13 de maig de 1976, p. 2.

Altres dades sobre la militància que ens poden resultar d'interès són: que al voltant d'un 20% de l'afiliació eren dones⁴⁷², que el partit no tenia comissió de conflictes per gestionar les expulsions encara que estatutàriament es podien dur a terme, que els requisits per afiliar-se al partit eren prou laxos, ja que només demanaven ser espanyol, fer una sol·licitud formal i estar d'acord amb els principis i normes, i, finalment, que s'encoratjava als militants del partit a la intervenció en les associacions de veïns.

L'últim dels temes que ens agradaria tractar abans d'avançar és també crucial per entendre l'evolució de la formació política: el finançament. I tot plegat cobra encara més interès quan sabem que els principals suports econòmics tradicionals dels partits polítics, les subvencions dels estats i les quotes dels afiliats, són absents i irrisoris, respectivament. També, hem de tenir ben present que era un partit socialista, cosa que a l'hora de rebre "ajuts" no era un qualificatiu massa atractiu. Ja sabíem que l'SPD, principal *sponsor* del PSI, havia retirat la seva ajuda al 1974 quan el PSP decideix sumar-se a la *Junta Democrática*; ara la qüestió era esbrinar d'on venien els diners per sostenir una formació política en plena expansió. Segons sembla, les quotes dels afiliats amb prou feines podrien pagar les despeses elementals del lloguer de locals, telèfon i despeses d'electricitat; i, en tant a les despeses de la impressió del butlletí mensual, les universitats americanes que havien acollit a Tierno Galván li proveïen material⁴⁷³. Si anem una mica més enllà, segons Morodo sembla ser que venien ajuts des de Veneçuela a través del *Partido de Acción Democrática*; ajuts d'altra banda, que també anaven a parar al PSOE[R]⁴⁷⁴. Finalment, Maria Amalia Rubio, en ocasió de la seva tesi doctoral, va poder entrevistar-se amb José Bono, membre de la comissió executiva del PSP, i va preguntar-li pel finançament del partit: sense obtenir més que sospites, Bono suggereix que el partit va poder rebre suport del *Partido Revolucionario Institucional*, formació política hegemònica a Mèxic, i del líder libi Gadafi. Aquest últim vincle, entre el PSP i el món àrab, ens porta a la principal acusació que es farà des del PSOE[R] quan el PSP els recordi que són titelles de la socialdemocràcia alemanya: el PSP, segons el sector renovat del PSOE, estava finançat pels petrodòlars del món àrab i d'Orient Mitjà. Sense voler entrar massa en la polèmica, perquè no es disposa de documents que demostrin ni la confirmació ni la refutació, és una evidència que Tierno Galván tenia interessos respecte al món àrab. Davant una IS que es

---

⁴⁷² Segons declaracions dels seus dirigents. *Pueblo*, 25 d'abril de 1977, p. 5.

⁴⁷³ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 272-273.

⁴⁷⁴ Raúl MORODO, *Atando Cabos*, *op. cit.*, p. 490.

negava a la seva incorporació, la qual va ser sol·licitada de nou sense èxit al 1977⁴⁷⁵ i tenia com a interès soterrat la recepció de suport moral i econòmic, el PSP va buscar nous aliats de l'àmbit socialista que també patissin marginació per part de l'ens internacional en qüestió. I gràcies a que aquests contactes van tenir el seu fruit, es va donar la *Conferencia Socialista del Mediterráneo*; en motiu d'aquesta trobada, essent el PSP el coorganitzador, és evident que el líder libi va enviar diners al partit per tal de realitzar l'esdeveniment, com cadascun dels membres participants. No obstant, m'agradaria rescatar el testimoni de Tierno Galván per tal d'oferir el punt de vista del líder del partit en tant al vincle amb el món àrab:

“El PSP hubiera podido conseguir grandes sumas, quizás sin gran esfuerzo, de esos países productores de petróleo. Pero llegó a las elecciones con poco dinero, salió de las elecciones con menos dinero y tuvo que unirse al PSOE, entre otras razones, por las muchísimas deudas. La consecuencia es clara. Nunca nos decidimos, ni nos pareció oportuno ni serio, depender de otro partido o, lo que sería peor, de otro país. De manera que, aunque el camino estaba abierto, lo cerramos [...] podríamos haber conseguido ayuda en

Imatge 14 – Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el caràcter independent del PSP.

Font: Pamflet electoral del partit.

cantidades tales que no hubiéramos tenido preocupación alguna para perfeccionar nuestra imagen y disponer de los medios necesarios para dar una gran batalla electoral. Pero no quisimos. Aunque podría decir de una manera mucho más contundente y clara: no quise. Me parecía ir en contra nuestros principios, equivalía a comenzar una prematura e injustificada disolución espiritual de nuestro partido.”⁴⁷⁶

Aquest testimoni cobra sentit quan veiem que el PSP a les eleccions va haver de demanar crèdits bancaris oferint com a aval propietats dels afiliats. També, el partit en tota la seva història farà grans esforços organitzant activitats i venent propaganda per tal de reunir fons; si més no, les agrupacions arribaran a autofinançar-se en un 60% segons

⁴⁷⁵ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 277.

⁴⁷⁶ Enrique TIerno GALVÁN, *op. cit.*, pp. 558-559.

s'ha pogut esbrinar⁴⁷⁷. En tot cas, la manca de fonts ens precipiten a un mar d'especulacions sense res gaire profitós per treure; qui sembla ser que podria tenir la resposta a tot això, segons Maria Amalia Rubio i tot apunta a que és així, és Raúl Morodo⁴⁷⁸.

També, val a dir que una de les conseqüències negatives del congrés va ser l'evidència de les divergències dins del partit. Actituds negatives i diferències ideològiques feien florir tensions que a poc a poc anirien fent-se més visibles i que acabarien apareixent a la premsa⁴⁷⁹.

2.3.2. Replegament i dissolució (1977-1978)

En paral·lel a aquests fets que hem tractat de la primera meitat de 1976, ens hem deixat per comentar algunes qüestions que poden tenir la seva importància. En primer lloc, tenim les múltiples visites a l'estranger que duïen a terme les dues principals cares del partit, incloent països tan diversos com Mèxic, el Regne Unit, Veneçuela, Portugal, Romania o la URSS; per tant, països que no tenien necessàriament un govern socialista. En segon lloc, crida l'atenció com durant el govern monàrquic d'Arias Navarro es van succeir les trobades entre Tierno Galván i el vicepresident i ministre de Governació Manuel Fraga, els quals, com hem dit, ja es coneixien⁴⁸⁰. Això no treu, tot sigui dit, que es mostrés una certa comoditat amb el grup de Tierno Galván, si ho comparem amb els altres partits socialistes espanyols, que després amb Suárez no continuaria⁴⁸¹; fet que segurament s'explica millor si tenim en compte que Suárez, davant una IS i un SPD que es mobilitzen a favor del PSOE[R], prefereix connectar amb les famílies polítiques europees que seguir coquetejant amb figures com Tierno Galván⁴⁸². En tercer lloc, el PSP anirà veient com internament es van celebrant assemblees regionals i el partit anirà cobrant vida pública i visibilitat en els mitjans de comunicació; de fet, crida l'atenció com s'implicarà en els projectes autonòmics regionals, com ara a Astúries, Andalusia i el País Valencià. I, en quart lloc, sabem que també s'aniran succeint els primes casos conflictius en la vida interna del partit. Per il·lustrar-ho, posarem tres exemples. El primer d'ells el trobem a

⁴⁷⁷ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 272-279.

⁴⁷⁸ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 272-279.

⁴⁷⁹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 213-217.

⁴⁸⁰ *Informaciones*, 17 de desembre de 1975, p. 1; *Ya*, 26 de gener de 1976, p. 2.

⁴⁸¹ De fet, curiosament les trobades que es donarien més sovint d'un estil semblant a partir de llavors serien entre Suárez i Morodo, els quals sembla ser que eren veïns. Anys més endavant la seva afinitat els portarà iniciar aventures polítiques de forma conjunta. *ABC*, 16 de febrer de 1977, p. 1.

⁴⁸² Això no treu que encara es produïssin reunions entre els dos líders, sinó que no tindran ni la mateixa assiduitat ni el mateix impacte. *ABC*, 4 d'agost de 1976, p. 3; *ABC*, 7 de setembre de 1976, p. 4.

Andalusia, on un dels antics militants, Primitivo de la Quintana, després de ser expulsat del PSP, decideix formar un nou partit, el *Movimiento Socialista Andaluz*; segons dirà el PSP, aquest partit no es formaria amb els seus militants, però la premsa donà per fet que fou una escissió⁴⁸³. El segon cas també, curiosament, es situa a Andalusia: un grup nombrós al voltant del dirigent Alfonso Lazo, decidí marxar del partit per diferències amb la directiva de la federació andalusa occidental, però no amb la direcció nacional⁴⁸⁴; en tot cas, tot plegat sembla ser que deixà l'agrupació de Sevilla molt debilitada. Finalment, el tercer cas ocorre a Castella i Lleó, on el dirigent Ángel Ojeda, persona de confiança de Tierno Galván i del nucli dur del PSP, decidí marxar del partit perquè, segons es relata, les posicions personals, fent al·lusió a Morodo, estaven per sobre de les col·legiades; a més, el dimissionari, i el grup que l'acompanyava, demanaven a Tierno Galván que depurés el partit perquè funcionés democràticament i ressorgís⁴⁸⁵.

Un dels fets que considerem més important del període que va des de la formació de la *Platajunta* fins la campanya de les eleccions, i que curiosament gairebé no s'esmenta ni en la tesi consultada de Maria Amalia Rubio ni en les memòries de Tierno Galván o Morodo, és la implicació del PSP en la mediació dins l'oposició i entre l'oposició i el govern postfranquista. Tot plegat, a més es veu acompanyat per una deriva del partit que consistia en situar-se en el pragmatisme i en la lluita per la democràcia i no tant en la promoció de les idees d'esquerres; de fet, el mateix Tierno Galván, en declaracions a la premsa, farà un crit a la racionalitat i a reduir els excessos acumulats durant la dictadura⁴⁸⁶. En aquesta línia, el PSP es comprometrà a posposar els principis ideològics socialistes per quan l'escenari de confrontació electoral ho permetés i, alhora, buscarà que l'oposició, en organismes com la *Platajunta*, no acabi fomentant l'enfrontament amb el govern, sinó que el controlï i negociï amb ell. Això portarà al partit a signar manifestos al marge de les posicions de la *Platajunta* i a fes esmenes importants quan trobava un component excessiu en les declaracions conjuntes, en temes com la forma d'Estat o la incorporació de les nacionalitats.

Un dels dèficits que tenia la *Platajunta* i que s'intentarà superar, utilitzant el PSP i *Izquierda Democrática* com a intermediaris, serà l'absència del sector moderat de

---

⁴⁸³ *ABC*, 28 de febrer de 1976, p.2.

⁴⁸⁴ *ABC*, 10 de juliol de 1976, p. 4.

⁴⁸⁵ *El País*, 14 de juliol de 1976, p. 2.

⁴⁸⁶ *El País*, 13 d'agost de 1976, p. 2; *El País*, 18 de setembre de 1976, p. 1.

l'oposició; és a dir, els liberals i democristians. Així, tots els contactes que havia anat gestant Tierno Galván i el seu nucli dur durant el seu període antifranquista, ara havien de servir per aconseguir que l'oposició en conjunt arribés a acords per negociar amb més força amb el govern de Suárez. Aquests contactes s'iniciarien a principis d'agost de 1976 i acabarien tenint el resultat esperat, després d'estira-i-arronses i de pactar certs documents, a finals d'octubre amb la constitució de la *Plataforma de Organismos Democráticos* (POD)⁴⁸⁷; en aquest nou organisme, conviurien la *Platajunta* amb la resta de l'oposició moderada. A més, en paral·lel a la formació d'aquest nou organisme unitari, també es va promoure la creació d'una plataforma de personalitats destinada a contactar amb el govern; seria la coneguda com a "*Comisión de los 10*". Tots dos organismes, sens dubte, anirien plegats en els seus objectius i postures. Un dels fruits d'aquest contacte de la major part de l'oposició seria la postura abstencionista davant el referèndum proposat per Suárez per ratificar la *Ley para la Reforma Política*; encara que, tot sigui dit, el mateix PSP creia que la postura abstencionista era molt gruixuda.

I quin era el paper del PSP en tot això? El PSP, davant un PSOE que dia a dia anava guanyant presència i força, pretenia mantenir-se a l'arena política gràcies a plataformes així. Si més no, el PCE es trobava en una situació similar, però les reticències d'alguns partits a relacionar-se amb el comunisme el deixaven en una situació molt més delicada⁴⁸⁸; en canvi, el PSP, si bé durant els últims anys havia ostentat un discurs radical d'esquerres, a través dels contactes acumulats, d'una rebaixa del to radical i d'una imatge conciliadora pretenia seguir en primera línia política i influir en els passos polítics que s'anaven donant. I, de fet, ho aniria aconseguint: no és pas causalitat que la gran majoria de les trobades tant de la *Platajunta* com de la POD i de la *Comisión de los 10* fos amb gent del PSP com a gestors o en els mateixos locals del partit; de la mateixa manera, tampoc és casualitat que el primer encarregat de lliurar la carta feta per l'oposició al govern fos Tierno Galván, encara que després el PSOE[R] forcés que no anés sol i l'acompanyés Jordi Pujol⁴⁸⁹. En definitiva, el PSP s'havia convertit en un partit frontissa dins les plataformes de l'oposició i se'n beneficiava⁴⁹⁰; de fet, periodistes d'esquerra i

---

⁴⁸⁷ *ABC*, 24 d'octubre de 1976, p.1.

⁴⁸⁸ De fet, que el PSP estigués en les mateixes plataformes que el PCE i que sempre defengués que el partit comunista havia de ser legalitzat i tenir la possibilitat de participar en les eleccions, va comportar que es suggerís en diverses ocasions que el PSP era un vehicle legal del PCE. *ABC*, 23 de juny de 1976, p. 3.

⁴⁸⁹ *Diario 16*, 10 de desembre de 1976, p. 1.

⁴⁹⁰ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 600-602.

dreia sempre guardarien respecte a Tierno Galván i Morodo i els relacionarien amb el pragmatisme.

En paral·lel a la formació d'aquestes plataformes, es va donar la I Conferència Socialista del Mediterrani, que va tenir lloc a Barcelona. El PSP i la FPS van ser els coorganitzadors d'aquest esdeveniment i van ser els més interessats en que aquest esdeveniment transcendís: sabent que en l'imminent congrés del PSOE[R] aquest partit tindria com a invitats a la plana major del socialisme europeu, aquests dos partits socialistes, tots dos fora de l'òrbita de la IS, van intentar fer una trobada amb els marginats de la citada internacional; en canvi, aquests altres partits el que volien era contactar amb altres partits, especialment europeus⁴⁹¹. No obstant, que no estiguessin en la IS no significa que no fossin importants: parlem de partits minoritaris europeus, però també de formacions polítiques que governaven en diversos països banyats pel Mediterrani, sobretot en la costa africana. L'objectiu general d'aquesta trobada era, si bé no intentar marcar una línia correcta de socialisme, compartir diverses maneres d'aplicar-lo fora de l'ortodòxia socialdemòcrata del nord d'Europa. També és veritat que aquesta mateixa filosofia era la seguida pels participants en la trobada de socialistes del sud d'Europa, on sí assistiria el PSOE[R], però la diferència rau en que els socialistes mediterranis intentaven crear una comunitat intercontinental. Força vegades es va criticar als participants que hi havia ben poc en comú entre molts d'aquests països, però ells, davant aquesta crítica, argumentaven que l'objectiu de tot plegat era fer del Mediterrani una regió independent, forta i no alineada en el món bipolar que patien, controlat pels EUA i la URSS⁴⁹². Sens dubte, aquesta posició per part del PSP desconcerta una mica si tenim en compte que els seus orígens estan vinculats al moviment europeu, però prenen tot el sentit, com hem vist, forçat per la circumstància d'un PSOE[R] rival que creix i que té com a amics els socis europeus que desitjava el PSP. La formació liderada per Tierno Galván, així com la FPS, es van veure forçats a buscar altres vincles, com també ho va ser Llatinoamèrica, que compensessin la manca de suport europeu. No obstant, l'efecte no va ser el mateix i, a més, aquesta identitat socialista mediterrània es va convertir en part de

---

⁴⁹¹ Entre els partits estrangers participants, tenim: el PASOK grec, el Partit Socialista Portuguès, el Partit Socialista Italià, el Partit Socialista Unificat Francès (alternatiu al liderat per Mitterrand), el Partit Socialista de Xipre, el Partit Laborista de Malta, el Partit Baas de Síria i d'Iraq, el Partit Socialista del Líban, el Partit Socialista de Tuníssia, el Front d'Alliberació Nacional d'Argèlia, l'Aliança Socialista de Treballadors de Iugoslàvia i la Unió Socialista de les Forces Populars del Marroc. *El País*, 19 de novembre de 1976, p. 3.

⁴⁹² *Arriba*, 28 de novembre de 1976, p. 2.

la identitat del PSP, essent un problema a l'hora d'estudiar la unió amb la resta del socialisme espanyol.

I, aprofitant l'avinentsa d'haver mencionat el tema de la unitat del socialisme, cal tenir present que des de mitjans de 1976 la premsa seguia amb deteniment els avenços en aquesta matèria. Deixant a una banda els intents d'unificació entre les dues branques del PSOE, l'altre focus d'unitat socialista raïa entre el PSOE[R], la FPS i el PSP. Com és d'esperar, les relacions del PSOE liderat per Felipe González generalment no eren gaire bones amb el PSP: per exemple, el PSOE[R] boicotejarà fins on pugui al PSP, sobretot en els contactes internacionals; mentrestant, el PSP, des de la trinxera del socialisme mediterrani, bombardejarà al partit de Felipe González constantment dient que és una sucursal d'una internacional socialdemòcrata⁴⁹³. Això sí, tot i aquests atacs i ser rivals polítics declarats, les notícies sobre converses encarades a la unificació aniran apareixent⁴⁹⁴. Converses, d'altra banda, que eren d'allò més esperades per la militància de tots tres partits, PSOE[R], PSP i FPS; de fet, més endavant van arribar a difondre un document de 120 signatures per encoratjar als dirigents socialistes a assolir la unitat⁴⁹⁵. No obstant, els problemes eren diversos, sobretot quan els dirigents socialistes eren preguntats per la premsa i aquests deien la seva. Per una part, el PSP creia que els problemes raïen en les estructures i els compromisos ja adquirits pels partits; és a dir, que mentre el PSOE[R] presentava una estructura de federacions, el PSP apostava per permetre que aquelles regions que ho desitgessin es poguessin organitzar en partits federats. També, el fet que cada partit marqués el seu territori estratègic i ideològic i el convertís en trinxera, com hem vist en el cas del socialisme del sud d'Europa i el socialisme mediterrani, no ajudava a l'entesa; un altre exemple seria el vincle indissoluble que tenia el PSOE amb la UGT, que contrastava amb un PSP molt més obert a nivell sindical. No obstant, la cosa anava molt més enllà: sabem que el PSOE[R] pretenia la unitat del socialisme espanyol sota les sigles històriques i, també, a través de les bases, amb unes votacions en un congrés unitari que escollís l'itinerari i el lideratge del partit resultant. En canvi, el PSP, amb una afiliació menor, pretenia fer una unió progressiva, amb una aliança electoral prèvia a la unificació, i des de les cúpules amb un repartiment

---

⁴⁹³ De fet, aquesta mateixa IS, segons Tierno Galván, que controlava al PSOE[R], era la responsable de la divisió del socialisme espanyol: “*El monopolio que la Internacional Socialista otorga en sus relaciones a un solo grupo socialista español es elemento decisivo para la desunión del socialismo en España*”. ABC, 17 de gener de 1976, p. 3.

⁴⁹⁴ ABC, 13 d'agost de 1976, p. 3.

⁴⁹⁵ Diario 16, 21 de gener de 1976, p. 3.

de càrrecs; alhora, qüestionava que el partit resultant s'hagués de dir "PSOE"⁴⁹⁶. I això sense entrar en actes de menyspreu, com el que protagonitza Felipe González dient que la unió amb el PSP és més difícil perquè li falta implantació a nivell territorial i no arriba a ser un partit polític. Sens dubte, també podríem introduir el factor humà: la culpa seria sobretot de la relació entre els líders de les respectives formacions polítiques i les seves ambicions personals; ni tan sols amb un mediador qualificat, com Mario Soares, es va aconseguir que es possessin d'acord, encara que tot apunta que es va estar a prop⁴⁹⁷. Va ser precisament després d'aquest intent que les relacions es van tornar a refredar i es va arribar al punt que el PSOE[R] no va invitar al PSP en el seu congrés de 1976.

No obstant, davant aquest enroc per part d'aquestes dues formacions, entre la FPS i el PSP la química va anar fluïnt. El contacte entre líders en alguns casos era molt més fàcil perquè ja hi havia hagut contacte anterior i, fins i tot, pactes: recordem que dins de la FPS estaven bona part dels membres de l'antiga *Confederación Socialista*. A més, tots dos partits compartien el mateix neguit: ser superats i absorbits per un PSOE[R] en plena expansió. Això els va portar a fer no només la trobada de socialistes mediterranis junts, sinó a fer un acostament entre partits; tot plegat tenint en compte que s'havien donat línies paral·leles entre els partits a nivell d'organització territorial i de postures ideològiques i estratègiques. Així, si els dos partits deien a finals de novembre que les converses estaven cada cop més avançades, a primers de gener ja s'havia establert la *Comisión Unitaria Socialista de Andalucía*; en aquest cas, el PSP i el *Partido Socialista de Andalucía*, en el ben entès que els partits que composaven la FPS tenien llibertat per establir aliances per separat, serien els més avançats⁴⁹⁸.

Un episodi prou cridaner que va viure el PSP entre finals de 1976 i principis de 1977 va ser la dimissió del seu vicepresident, Manuel Mora, el qual denuncia indirectament conductes poc democràtiques en el partit; tanmateix, darrere d'aquestes declaracions públiques sabem que hi havia molt més. A principis de novembre, Manuel Mora va presentar un informe a la directiva del PSP fent una anàlisi de la situació del partit i de la política espanyola, on conclouia, entre altres coses, que el PSOE[R] seria el

---

⁴⁹⁶ *El País*, 8 d'octubre de 1976, p. 5; *El País*, 12 d'octubre de 1976, p. 3.

⁴⁹⁷ *Informaciones*, 13 d'octubre de 1976, p. 3.

⁴⁹⁸ *ABC*, 16 de novembre de 1976, p. 4; *Informaciones*, 10 de desembre de 1976, p. 3; *Arriba*, 4 de gener de 1977, p. 2.

Imatge 15 – Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el caràcter pràctic del partit.

Font: Pamflet electoral del partit.

màxim exponent del socialisme a Espanya i que la resta de partits socialistes acabarien sucumbint al seu lideratge⁴⁹⁹. De fet, entre els arguments que utilitza per sostenir aquesta afirmació trobem algun dels comentaris que després usará el PSP per justificar la victòria electoral del PSOE, com ara: tenir unes sigles centenàries, tenir el reconeixement de la IS i, també, tenir el suport dels governs socialdemòcrates europeus.

El procediment que havia pensat el vicepresident del PSP consistia en una declaració pública de Tierno Galván anunciant el seu ingrés al PSOE, cosa que portaria, segons la seva hipòtesi, a una conversió de bona part dels militants del PSP i d'altres partits afins i, en definitiva, a una unitat socialista; a més, el que es buscava amb això seria consolidar una línia d'esqueres en l'estratègia del PSOE[R], a la vegada que una major estabilitat al sistema democràtic naixent⁵⁰⁰. No obstant, l'informe de Manuel Mora no va ser atès com ell esperava i es va fer cas omís a la seva proposta, la qual cosa el va portar a dimitir. En les declaracions que va fer a la premsa, va afirmar que des del PSP hi havia poques iniciatives per assolir la unificació del socialisme espanyol i, alhora, alertava que s'havia silenciats un document que s'havia enviat a la direcció⁵⁰¹. Tot plegat podria passar com una anècdota més del partit, però, si més no, és simptomàtic que des de la mateixa cúpula del partit cada cop s'era més conscient de la dinàmica que s'estava donant en el socialisme espanyol i que podia arribar a cristal·litzar-se en uns resultats electorals.

No obstant, la directiva del PSP decidirà acollir-se a la suposada incertesa de no saber quin és el suport social de cada formació per tirar endavant amb els seus plans: estaven disposats a la unitat, però no a qualsevol preu. És per això que Tierno Galván presentarà la “*Unión Electoral Socialista*” com a oferta al PSOE i la FPS de cara a les

⁴⁹⁹ Tierno Galván, en les seves memòries, també afirma que ja abans de les eleccions ell preveia que després de la contesa electoral hi hauria una unificació socialista, la qual segurament passaria per l'èxit del PSOE[R] i el sotmetiment i desaparició del PSP. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 650.

⁵⁰⁰ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 406-409.

⁵⁰¹ ABC, 19 de gener de 1977, p. 2.

imminents eleccions⁵⁰²; com era d'esperar, el PSOE no va accedir a l'oferta perquè el mandat del seu últim congrés l'obligava a presentar-se amb les seves sigles històriques i, a banda d'això, es creia prou fort com per anar en solitari⁵⁰³. A més, juntament amb aquesta oferta electoral, el PSP anunciava la seva disposició de fer un programa socialista moderat, cosa que anava en la línia d'allò defensat en els últims mesos. Per exemple, des de mitjans de juny el PSP havia apostat per participar en un govern

Imatge 16 – Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el suport a iniciatives democràtiques.

de coalició o salvació, degut a la forta crisi econòmica i a la important missió democràtica que hi havia per davant; a més, Tierno Galván havia anunciat mesures com ara el dret al divorci i a l'avortament, la igualtat legal entre homes i dones, una reforma fiscal, l'elaboració d'una constitució senzilla, clara i flexible, i, també, la creació d'un banc públic per a les petites i mitjanes empreses, descartant dur a terme en un principi una nacionalització dels bancs. Tot plegat era fruit d'un esforç per intentar sortir del marxisme més discursiu i aterrar als carrers per tal de saber les necessitats de la gent i adaptar-se a les possibilitats que oferia el sistema vigent. De fet, si avancem una mica en el temps, el PSP donarà mostres, durant la campanya i després d'aquesta, de proximitat a moviments com ara el veïnal, el feminista i l'ecologista; sens dubte, era un intent de voler incorporar a la lluita per assolir una societat socialista, una sèrie de demandes de sectors perjudicats pel capitalisme o pel status quo sociocultural. Serà justament en aquest tipus de moviments, així com amb CCOO, que connectarà amb els diferents partits comunistes alternatius al PCE, com eren la ORT, el PTE i la LCR.

⁵⁰² *El País*, 6 de febrer de 1977, p. 3.

⁵⁰³ En les seves memòries, Tierno Galván, en motiu d'aquesta proposta electoral encarada sobretot al PSOE, admetrà que volia assolir una unió electoral on els socialistes fossin junts però permetent que cada candidat representés les seves sigles. De fet, era una alternativa a l'última oferta del PSOE, consistent en pactar les llistes conjuntes permetent que socialistes d'altres partits anessin en les seves llistes, però fent-los constar com a independents. Mentre que alguns membres del PSP estaven disposats a adaptar-se a la fórmula del PSOE, com ara Morodo, ja que segurament s'obtidrien més escons, Tierno Galván es negarà rotundament, arribant a admetre que era una decisió presa per orgull i no per lògica. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 620-625; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos, op. cit.*, p. 265.

Finalment, després de múltiples converses entre dirigents del PSP i del PSOE[R], l'aliança electoral no es va assolir. A més, l'aliança que es donava per feta, entre el PSP i la FPS, serà parcial: només alguns dels partits que formaven la federació socialista decidiran anar amb el PSP a les eleccions. D'altra banda, encara tenint l'oferta de fer algun pacte amb el PSOE(H) i el PCE, el PSP ho descartarà; de la mateixa manera, tampoc s'assolirà cap aliança amb la *Federación Social-Demócrata*, formació amb la qual les converses estaven prou avançades. Així, a finals de maig es va presentar la coalició *Partido Socialista Popular – Unidad Socialista (PSP-US)*⁵⁰⁴, amb importants candidatures conjuntes a Andalusia, Aragó, el País Valencià, Múrcia, les Illes Canàries i les Illes Balears⁵⁰⁵.

En tant a la campanya i precampanya, caldria fer una sèrie d'observacions. La primera, i que segurament crida més l'atenció, és que el principal capital de la campanya, Tierno Galván, el qual es passejaria per tot el territori espanyol⁵⁰⁶, en molts dels seus mítings demanaria el vot per l'esquerra, a mode genèric; això, sens dubte, és prou curiós per un cap de llista que hauria de demanar el vot pel partit que encapçala⁵⁰⁷. No obstant, no sorprèn del tot si veiem la seva trajectòria recent, que consistia en fer passos de cara a la democràcia i no tant pel seu partit. També, sobre la personalitat en qüestió, destaquem que serà, segons alguns mitjans, el líder de l'esquerra amb més capacitat de convocatòria al principi de la precampanya⁵⁰⁸; encara que també és cert que a mesura que avanci la pugna electoral, la figura de Felipe González anirà guanyant popularitat⁵⁰⁹. Aquesta presència pública s'explica segurament per tota la trajectòria antifranquista de Tierno Galván, però també per l'àmplia cobertura mediàtica que havia tingut: gràcies a la seva activitat constant i la seva participació a les plataformes de l'oposició, aconseguirà aparèixer diversos cops per la televisió, on acabaria de consolidar la seva imatge de persona pragmàtica i honesta; a això, evidentment, caldria sumar totes les seves aparicions a la premsa escrita, on les seves paraules sempre eren tingudes en compte.

---

⁵⁰⁴ *Informaciones*, 29 d'abril de 1977, p. 1.

⁵⁰⁵ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., p. 265.

⁵⁰⁶ Si bé les eleccions es van celebrar al 15 de juny de 1977, ja des de març es va intensificar el nombre de mítings del partit, arribant a celebrar una "*semana del PSP*" a Madrid per promocionar el partit. *Pueblo*, 22 de març de 1977, p. 1.

⁵⁰⁷ *ABC*, 30 d'abril de 1977, p. 2; *ABC*, 3 de maig de 1977, p. 3; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., p. 265.

⁵⁰⁸ *ABC*, 19 d'abril de 1977, p. 4.

⁵⁰⁹ Jesús CONTE, *Los partidos políticos al desnudo*, Barcelona, Editorial de Gassó Hermanos, 1977, p. 163.

Un altre factor d'interès sobre aquestes eleccions és el finançament de la campanya: segons Tierno Galván, encara que a la premsa apareix una xifra molt més reduïda⁵¹⁰, el PSP arribaria a sumar 80 milions en crèdits bancaris; i a aquesta xifra li hauríem de sumar allò aportat per la militància i els abonaments posats a la venda⁵¹¹. A més, segons declaren des del partit, també comptarien amb ajuts menors per part de països llatinoamericans i àrabs⁵¹²; tot i

Imatge 17 – Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el caràcter internacionalista del partit i la voluntat d'assolir la convivència.

Font: Pamflet electoral del partit.

que a la premsa s'anés filtrant periòdicament un suposat ajut des de Líbia, sempre desmentit des del PSP, que arribaria a la xifra de 70 milions⁵¹³. En tot cas, durant tota la campanya i després de les eleccions el partit insistirà en la manca de recursos econòmics, cosa que, segons afirmaven, limitava la seva capacitat d'acció i afectaria als resultats electorals.

En tant a polèmiques aixecades durant la campanya, sabem que Tierno Galván tenia facilitat per fer afirmacions inesperades: per exemple, arribaria a afirmar que aquestes eleccions no les guanyarien les esquerres, sinó que s'haurien d'esperar a les properes eleccions, segurament municipals, per sortir victoriosos⁵¹⁴. També, una declaració que va irritar al PSOE, però que no anava del tot desencaminada si ho veiem en perspectiva, va ser aquella en la que Tierno Galván afirmava que el partit de Felipe González era socialdemòcrata⁵¹⁵. De la mateixa manera, el *viejo profesor* no deixaria de mostrar el seu pensament eclèctic en campanya, arribant a defensar la sortida monàrquica i a rebutjar l'entrada d'Espanya a l'OTAN⁵¹⁶, factors que, a ulls de la cultura hegemònica d'esquerres del moment, era una contradicció.

⁵¹⁰ *El País*, 1 de juny de 1977, p. 4.

⁵¹¹ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 630-632.

⁵¹² *Diario 16*, 21 d'abril de 1977, p. 4; *El País*, 4 de maig de 1977, p. 3.

⁵¹³ *Ya*, 19 de febrer de 1977, p. 2.

⁵¹⁴ *ABC*, 13 de març de 1977, p. 2; *El País*, 1 de maig de 1977, p. 1.

⁵¹⁵ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 645.

⁵¹⁶ *El País*, 31 de maig de 1977, p. 3; *El País*, 1 de juny de 1977, p. 5.

Finalment, caldria fer esment d'un parell de factors més, tots dos relacionats entre si i que deixaven el partit en mala situació. El primer d'ells té a veure amb els sondejos: amb l'inici de la campanya, es van publicar els primers sondejos i un parell d'ells mostraven un PSP molt afeblit en escons davant un PSOE robust i que competia amb UCD⁵¹⁷; sens dubte, estudis d'opinió d'aquest tipus, en un ambient que no hi havia referències recents de la força dels partits, condicionaven el futur resultat electoral⁵¹⁸. El segon d'ells, en canvi, està relacionat amb els interessos de la premsa: Tierno Galván denunciarà el partidisme d'un diari d'àmplia influència en el món progressista, *El País*; segons el líder socialista:

“[E]ste periódico no es neutral en cuanto a filiación política de partido se refiere[...]. Yo creo que *El País* ha disimulado, aunque ya parece que renuncia a hacerlo, su vinculación a ciertos sectores socialista en detrimento de otros, y que no somos nosotros los favorecidos”⁵¹⁹.

Doncs bé, sabent tot això, efectivament va arribar la jornada electoral i el PSP es va trobar amb 800.000 suports, però només amb 6 escons: un resultat, sens dubte, que va ser, encara que a la premsa es mostrés amb satisfacció, un autèntica decepció i un revulsiu intern pel partit⁵²⁰. El primer que va fer el PSP va ser intentar esbrinar els motius pels quals s'havien tingut aquests resultats, entre els que destacaran: la memòria històrica de la societat que beneficia al PSOE com a partit socialista clàssic, una llei electoral sota el sistema d'Hondt que afavoreix els partits majoritaris i la manca de suport internacional, tant en matèria moral com econòmica⁵²¹. En les seves memòries, Tierno Galván afegirà un altre factor més: un suposat pacte ocult entre UCD i PSOE per repartir-se la política en un nou sistema bipartidista; segons aquesta hipòtesi, es posarien d'acord per tal d'eliminar partits petits i simplificar la política espanyola⁵²². En definitiva, el PSP arribava a la conclusió que no era tant allò que havien fet malament, sinó contra qui competien.

---

⁵¹⁷ Tierno Galván, en les seves memòries, afirmarà que aquests sondejos també condicionarien la seva campanya en el factor econòmic, ja que, en preveure resultats dolents, cada cop menys gent estava disposada a donar diners a un partit marginal. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 628-629.

⁵¹⁸ *El País*, 10 de maig de 1977, p. 1; *El País*, 12 de juny de 1977, p. 1.

⁵¹⁹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 412-413; *El País*, 9 de juny de 1977, p. 2.

⁵²⁰ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 421; Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, *op. cit.*, p. 265; Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 632

⁵²¹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 423-424

⁵²² Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 620-632.

No obstant, un cop esbrinats els motius de la relativa derrota, el partit també veia amb preocupació el seu futur. Dues seran les principals variables que farien una gran pressió al partit: els deutes econòmics contrets durant la campanya i la confirmació d'un partit socialista hegemònic en l'arena política.

El primer punt està lluny de ser trivial: tot partit polític necessita un mínim capital per poder sostenir la seva infraestructura; i no només això, sinó que necessita seguir tenint liquiditat per poder enfrontar-se a properes conteses electorals. A més, el tema es tornava més delicat quan part del deute estava a càrrec de membres del partit que s'havien posat com a aval; per tant, per alguns militants no només era una decisió sobre el partit sinó sobre les seves pròpies vides. Així, si restem el total de la despesa del partit en les eleccions a la subvenció que es va donar des de l'Estat pels vots i els escons obtinguts, el dèficit del partit arribava a 112 milions de pessetes⁵²³. Aquesta situació econòmica per molts historiadors és la que va provocar que el PSP decidís liquidar-se i ser absorbit pel PSOE, ja que, suposadament, el partit liderat per Tierno Galván havia fet fallida i era insostenible. No obstant, caldria posar-ho en dubte per, com a mínim, dos grans motius: el primer és que l'activitat del PSP fins l'absorció del PSOE es va mantenir i el mateix Tierno Galván creia viable seguir en solitari; el segon, que no se'ns hauria d'oblidar, és que el *viejo profesor* podria haver comptat amb l'ajut dels petrodòlars àrabs. Per tant, no és que el factor econòmic no fos rellevant per prendre la decisió, ja que els mateixos dirigents en els propers mesos admetran una situació financera dolenta, però potser caldria buscar una mica més per trobar motius de més pes.

El segon punt a comentar és la consolidació del PSOE com a força hegemònica del socialisme espanyol. Això significava, sens dubte, que seria el partit que més incidiria en la política espanyola des de l'esquerra, ja que alhora havia aconseguit arraconar al PCE. De retruc, això comportava que el PSP es convertiria en un partit que seria invitat a ser absorbit pel partit liderat per Felipe González; a canvi, segurament s'oferirien concessions als seus líders i se'ls invitaria a prendre part en la política espanyola. Així, com ja es sabia i temia des d'abans de les eleccions, aquestes serien el filtre final de les opcions socialistes existents: la força que s'alcés amb la victòria electoral era aquella al voltant del qual s'hauria de produir la unificació tan suposadament desitjada per tots. No obstant, encara que a nivell de cúpula de partit el PSP s'obria a establir converses amb el

---

⁵²³ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 427-428.

PSOE per tal d'assolir aquesta unitat socialista, tal com es pot veure a la premsa dies després de saber els resultats de les eleccions, el PSP no tenia del tot clar quin era el pas a donar. De fet, es van donar opcions diverses. La primera, més minoritària, era l'autodissolució del partit, permetent als afiliats decidir el seu itinerari polític lliurement. La segona seria la que oferia Raúl Morodo, que consistia en mantenir el partit i ressituar-lo políticament entre el PSOE i la UCD, convertint-lo en un partit de centre-esquerra. La tercera opció era la de mantenir el partit de forma independent, situat entre el PSOE i el PCE, que estaria representada per personalitats com Tierno Galván. Finalment, la quarta opció era la de buscar la unitat socialista amb el PSOE per tal de fer més robust el moviment socialista i poder incidir amb més força en la política espanyola; no obstant, dins els partidaris d'aquesta opció hi havia els que volien una integració al PSOE amb condicions òptimes i els que tenien més pressa per assolir la unitat, com era José Bono⁵²⁴. No obstant, en un principi no es va prendre cap decisió i es va preferir anar madurant el tema.

El primer esdeveniment important pel PSP que es va donar després de les eleccions va ser la II Conferència Socialista del Mediterrani⁵²⁵, però, curiosament, no va tenir tant impacte mediàtic com altres notícies que sortirien per aquelles dates. A més, dos de les tres notícies amb més difusió serien un rumor i un fals comunicat: el primer era un rumor que implicava a Tierno Galván com a possible membre del nou govern de Suárez⁵²⁶, mentre que el segon era un comunicat no fet des de la direcció del PSP que deia que el PSP seria l'alternativa socialista i no s'integraria al PSOE⁵²⁷. La tercera notícia, en canvi, era la primera d'una successió de fets similars: començaven les dimissions i baixes de membres del PSP⁵²⁸. De fet, hi hauria casos de trànsfuges que decidien marxar sense fer gaire eco, i altres que feien una carta oberta enviada a la premsa criticant al PSP i la seva manca de voluntat per accelerar la unitat socialista⁵²⁹; tot plegat quan sembla ser que tot just el PSOE prenia la iniciativa i començaven les converses per assolir-la. No obstant, serà en comunicats d'aquesta mena que començava a haver crítiques en contra de la democràcia interna del partit, ja que suposadament no s'estaven

---

⁵²⁴ Raúl MORODO, *Tierno Galván y otros precursores políticos*, op. cit., p. 266.

⁵²⁵ *El País*, 21 de juny de 1977, p. 3.

⁵²⁶ *El País*, 19 de juny de 1977, p. 1.

⁵²⁷ *Diario 16*, 24 de juny de 1977, p. 2.

⁵²⁸ *El País*, 23 de juny de 1977, p. 3.

⁵²⁹ *ABC*, 13 de juliol de 1977, p. 1.

permetent segons quins debats, i, també, en contra del mateix Tierno Galván, cosa que fins llavors no s'havia produït.

El PSP, davant aquests fets, actuarà. En primer lloc, renovarà càrrecs a les diferents federacions que quedaren escapçades. En segon lloc, criticarà l'intent de desestabilitzar el PSP a través d'un complot perfectament planejat, que buscava agreujar les diferències dins del partit. Els culpables de tot plegat no semblaven ser molt diferents que els d'abans: *El País* farà un seguiment estricte de tota la vida interna del PSP i els seus moviments; en canvi, el PSOE de Felipe González començarà el seu setge a través del parlament, on s'asseguraria que el PSP no tindria grup parlamentari propi⁵³⁰ i, a més, impediria que pogués ser membre de la comissió parlamentària encarregada de redactar la nova constitució⁵³¹. Aquestes maniobres, evidentment, van ser detectades pel PSP i van refredar les relacions entre els dos partits, així com les converses encarades a la unitat socialista; segons afirmà Tierno Galván, el bloqueig del PSOE no estava en la línia d'un partit que buscava l'entesa i la unitat, sinó el d'un que buscava absorbir a un altre⁵³².

Així, encara que amb pocs escons, el PSP entre mitjans de juliol i finals de novembre de 1977 iniciarà un itinerari propi que, sense que quedi explícit, semblava optar per la via de la supervivència. Aquest itinerari començarà amb una intensa bateria de propostes i tràmits en el parlament⁵³³. Continuarà amb una represa de comunicacions amb antics aliats: es reprendran les converses amb partits com ara el *Partido Socialista de Andalucía*⁵³⁴, però també es començaran a tractar possibles pactes electorals, de cara a les municipals, amb el PCE⁵³⁵; tot plegat en el context de la nova proposta del PSP de fer un programa comú d'esquerres i presentar-se com a bloc en les eleccions municipals. També, en paral·lel a la lluita parlamentària, es donarà suport a mobilitzacions i iniciatives d'associacions diverses⁵³⁶ o s'ajudarà, encara que no obtingués cap escó per la regió en qüestió, a la formació d'ens preautonòmics⁵³⁷. Finalment, el PSP es posicionarà a favor d'un govern de concentració, així com el PCE, per tal de conduir amb més efectivitat el

---

⁵³⁰ *ABC*, 19 de juliol de 1977, p. 3.

⁵³¹ *Informaciones*, 4 d'agost de 1977, p. 2.

⁵³² *ABC*, 19 de juliol de 1977, p. 4.

⁵³³ *Arriba*, 20 de juliol de 1977, p. 3.

⁵³⁴ *Informaciones*, 4 d'agost de 1977, p. 3.

⁵³⁵ Sembla ser que es va arribar a estudiar la possibilitat d'assolir un pacte amb el PCE a nivell parlamentari, però Morodo aconseguirà que el PSP es mantingués independent passant a formar part del Grup Mixt. Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 433; *El País*, 21 d'octubre de 1977, p. 2.

⁵³⁶ *ABC*, 6 de setembre de 1977, p. 4.

⁵³⁷ *ABC*, 12 de noviembre de 1977, p. 4.

procés democratitzador i la crisi econòmica⁵³⁸; no obstant, encara amb una negativa implícita a la proposta, no es negarà a recolzar, encara que també es va veure parcialment marginat en les negociacions, els Pactes de la Moncloa⁵³⁹.

En paral·lel a aquesta activitat parlamentària, evidentment, seguirien havent casos de trànsfugues al PSOE i, a la vegada, es seguiran difonent notícies sobre el suposat finançament del partit a través dels petrodòlars llibis⁵⁴⁰. Tanmateix, també seguiria la vida interna del partit, celebrant congressos regionals, i, a sobre, segons declaracions a la premsa, el partit estava creixent en afiliació⁵⁴¹. També, un sondeig publicat a la premsa sobre les properes eleccions municipals ofería al PSP una certa millora respecte a les eleccions anteriors, sobretot pel que fa a les ciutats mitjanes i grans⁵⁴².

Aquesta dinàmica, malauradament, es veurà malmesa a finals de novembre, quan el rumor de la suposada dimissió de Raúl Morodo⁵⁴³ precipita que les tensions al partit, ben presents des de les eleccions, s'agreugessin. I és que, en aquest cas, es solapaven dos elements de tensió: la pugna entre partidaris de la unió amb el PSOE i de “*la travesía por el desierto*”, i entre radicals i moderats; aquest últim, com hem vist, present des de la formació del grup de Tierno Galván. Des de la federació madrilenya del PSP es formarà un grup de pressió intern, autoanomenat “*Colectivo de prensa del PSP*”, que difondrà missatges a la premsa en contra del secretari general del partit, el qual, suposadament, intentava imposar una línia socialdemòcrata al partit en contra de la voluntat de les bases⁵⁴⁴. De nou, va haver de sortir Tierno Galván a denunciar els intents de desestabilització del partit, els quals magnificaven disputes internes normals en una formació política; ahora, de forma calculada, negarà una evidència: l'existència de corrents internes en el PSP⁵⁴⁵. Certament, el grup de pressió díscol va quedar desacreditat en el moment que es va celebrar una assemblea per votar una moció de censura contra Morodo i altres líders del partit, tots ells de l'ala moderada, i la majoria es situa al costat dels líders del PSP. Això no treu que, encara així, Morodo presentés la seva dimissió com a secretari general, trencant, finalment, la famosa diarquia que formaven ell i el *viejo*

---

⁵³⁸ ABC, 25 de setembre de 1977, p. 3.

⁵³⁹ ABC, 28 d'octubre de 1977, p. 2.

⁵⁴⁰ Informaciones, 27 de setembre de 1977, p. 2.

⁵⁴¹ Informaciones, 31 d'octubre de 1977, p. 5.

⁵⁴² Informaciones, 18 de novembre de 1977, p. 3.

⁵⁴³ El País, 26 de novembre de 1977, p. 4.

⁵⁴⁴ El País, 29 de novembre de 1977, p. 3.

⁵⁴⁵ El País, 30 de novembre de 1977, p. 1.

profesor. Els motius que donarà, els quals en les seves memòries reconeixerà que eren una excusa, seran la suposada càrrega excessiva de feina que suposava la tasca parlamentària i el lideratge del partit⁵⁴⁶. Encara així, el clima hostil en la formació política no cessarà i la premsa seguirà pendent de trobar i informar sobre les fraccions del partit, cosa que no ajudava a la convivència dins el PSP.

Sembla ser que al desembre de 1977 la situació tant a nivell de bases com de directiva es va tornar insostenible: calia prendre una decisió si es volia evitar el sorgiment d'escissions en el partit. Segons explica Tierno Galván, el debat de la fusió no es podia posposar més: hi havia membres del partit que volien incidir més en la política espanyola i el PSP tenia darrere un gran deute i davant un horitzó incert. Això va provocar que el *viejo profesor* preveïés una fractura del partit, també a nivell parlamentari, i una reducció del seu marge d'acció; calia fer algun moviment per salvar un vaixell a la deriva. Tierno Galván narra en les seves memòries com va haver de renunciar a la seva postura, que consistia en mantenir la independència del partit situant-se entre el PSOE i el PCE⁵⁴⁷; entre els fets a destacar, tenim un José Bono que va forçar el debat de la unitat socialista, estant a punt de provocar una ruptura en la comissió executiva. Tierno Galván va veure clar que el seu lideratge en el partit s'havia erosionat molt, arribant a quedar-se sol en la seva postura i tement quedar-se sol a nivell parlamentari. Això farà que aposti de manera decidida per la unitat amb el PSOE i s'acceleri el procés: el *viejo profesor* preferia un final digne pel PSP⁵⁴⁸. Evidentment, l'executiva del partit donaria llum verda per assolir una fusió amb el PSOE.

Tanta va ser l'acceleració del procés d'unitat socialista que a final del mes de gener ja s'havia establert entre els dos partits el calendari d'unificació. Fins llavors, la vida interna del partit seguiria endavant, arribant a censurar a Tierno Galván per unes declaracions⁵⁴⁹ i, també, plantejar-se des d'Andalusia la formació d'un nou partit federat⁵⁵⁰. No obstant, a poc a poc podem veure com les notícies a la premsa aniran substituint el contingut sobre les divisions del partit per rumors relacionats amb la unificació. A més, aquesta unitat entre PSOE i PSP sempre serà referida com a "fusió",

---

⁵⁴⁶ ABC, 6 de desembre de 1977, p. 2.

⁵⁴⁷ Segons afirma: "Creía entonces, y creo ahora, que un partido como el PSP hubiera podido mantenerse como partido y ejercer una función equilibradora que hacía falta". Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 680.

⁵⁴⁸ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, pp. 677-681.

⁵⁴⁹ El País, 11 de gener de 1978, p.2.

⁵⁵⁰ El País, 14 de gener de 1978, p. 4.

quan a totes llums era una absorció⁵⁵¹: s'entén que es volia guardar respecte i reconèixer la dignitat de la formació política encaminada a l'escorxador. Així, començaran a sorgir rumors que molts d'ells acabarien sent realitat mesos després, com ara el càrrec de president d'honor del PSOE de Tierno Galván i la seva candidatura a l'alcaldia de Madrid; altres que van sorgir no van tenir tant recorregut, com era l'intent de mantenir el PSP com a corrent organitzada dins del PSOE⁵⁵².

Tanmateix, mentre s'anaven succeint les trobades entre Felipe Gonzalez i Tierno Galván per tal de desbloquejar les negociacions, també començaran a erigir-se moviments en contra de la unitat, des de federacions com ara l'aragonesa⁵⁵³, però també des dels partits federats valencià⁵⁵⁴ i asturià⁵⁵⁵. No obstant, la federació que va generar més enrenou va ser, de nou, la madrilenya: ni tan sols hi havia una majoria de la federació en contra de la unitat, però un sector va voler organitzar una assemblea amb motiu de la unificació i, quan des de la direcció es dissolgué l'assemblea, es decidí organitzar una clandestina per denunciar la manca de democràcia interna en el partit i la vulneració del mandat del III Congrés del PSP⁵⁵⁶. De nou, sobretot per part del sector més jove i radical, la figura de Tierno Galván era qüestionada, així com la resta de la cúpula del partit, ja que es denunciava que s'estava fent una unió socialista des de les cúpules i reduint-ho a un repartiment de càrrecs⁵⁵⁷.

No obstant, a principis de febrer ja estava tot dat i beneït: era qüestió de setmanes que la unió entre PSP i PSOE es fes efectiva. De res importava que s'hagués arribat a acords electorals amb el PCE i altres formacions⁵⁵⁸, com també que els sondejos electorals per a unes legislatives fossin òptims per al PSP⁵⁵⁹. Davant això, les diferents federacions, agrupacions i militants començaran a plantejar-se el seu futur: es donaran casos d'agrupacions rebels que simplement s'autodissoldran per evitar la unificació⁵⁶⁰; també, altres agrupacions s'haurien avançat a la unificació oficial⁵⁶¹. Finalment, a mitjans de març de 1978 la comissió permanent del PSP aprova l'acord marc per a la unificació i el

---

⁵⁵¹ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 680.

⁵⁵² *El País*, 25 de gener de 1978, p. 2.

⁵⁵³ *El País*, 21 de gener de 1978, p. 3.

⁵⁵⁴ *El País*, 28 de gener de 1978, p. 2.

⁵⁵⁵ *El País*, 22 de gener de 1978, p. 4.

⁵⁵⁶ *ABC*, 9 de febrer de 1978, p. 3; *El País*, 21 de febrer de 1978, p. 2; *ABC*, 28 de febrer de 1978, p. 3.

⁵⁵⁷ *El País*, 14 de febrer de 1978, p. 3.

⁵⁵⁸ *El País*, 11 de febrer de 1978, p. 4.

⁵⁵⁹ *Informaciones*, 28 de febrer de 1978, p. 1.

⁵⁶⁰ *ABC*, 2 de març de 1978, p. 4; *El País*, 11 de març de 1978, p. 3.

⁵⁶¹ *ABC*, 14 de març de 1978, p. 3.

difon per les diferents federacions amb la intenció que el valorin i preparin postures per al proper congrés, previst a principis d'abril⁵⁶². També, s'invita a les agrupacions a formar comissions mixtes amb el PSOE per tal de negociar les condicions concretes de la unió⁵⁶³.

En l'acord en qüestió, efectivament, es parlarà d'una fusió de partits, a través de la qual el partit resultant s'anomenaria "PSOE". En tant a les condicions, sabem que el PSOE va acceptar: assumir els deutes del PSP⁵⁶⁴, una proporció entre el 20 i el 40% en els diferents càrrecs executius del partit, la incorporació de l'emblema del PSP, col·locar a membres del PSP en les futures llistes electorals, respectar que els nous ingressats del PSP mantinguin la seva afiliació a CCOO i USO i, entre altres qüestions, continuar el contacte amb el socialisme mediterrani⁵⁶⁵.

Amb aquest document damunt la taula es va reunir el IV Congrés del PSP. Encara que amb moments de tensió, es va aprovar la unitat socialista, amb 202 vots a favor, 44 en contra i 13 abstencions; en tant als sectors més conflictius, eren els esperats: Aragó, el País Basc, el País Valencià, Extremadura i part de la federació madrilenya⁵⁶⁶; de fet, seran precisament aquests els que protagonitzaran el gruix de la fuga de militants un cop acabi el congrés⁵⁶⁷. No obstant, segurament el testimoni més dolorós del congrés en qüestió serà el propi Tierno Galván, que arribarà a referir-se a aquest procés com una mutilació.

El procés d'unitat socialista finalitzaria amb una roda de premsa conjunta entre Tierno Galván i Felipe González, la signatura de l'acord d'unificació i, finalment, la celebració d'un acte multitudinari en presència de militants i representants socialistes estrangers⁵⁶⁸. Segons calcula Maria Amalia Rubio, al voltant d'un 75% de la militància del PSP acabaria al PSOE⁵⁶⁹, però altres fonts destacaran aquells que van optar pel PCE, altres formacions polítiques o que simplement es retirarien de la política⁵⁷⁰. Sense anar més lluny, Morodo no s'integraria al PSOE i romandria al Congrés al grup mixt mentre els seus companys s'incorporaven al grup parlamentari socialista.

---

⁵⁶² *El País*, 12 de març de 1978, p. 3.

⁵⁶³ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 432.

⁵⁶⁴ Encara que Tierno Galván afirmés en les seves memòries que el PSOE no pagaria tots els deutes. Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 679.

⁵⁶⁵ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 431-433.

⁵⁶⁶ *ABC*, 9 d'abril de 1978, p. 1; *El País*, 9 d'abril de 1978, p. 1.

⁵⁶⁷ *El País*, 11 d'abril de 1978, p. 2; *El País*, 13 d'abril de 1978, p. 3; *El País*, 15 d'abril de 1978, p. 3.

⁵⁶⁸ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, 435; *ABC*, 2 de maig de 1978, p. 1; *El País*, 2 de maig de 1978, p. 1.

⁵⁶⁹ Maria Amalia RUBIO, *op. cit.*, p. 436.

⁵⁷⁰ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 680.

Això sí, val la pena comentar que seria a partir d'aquesta unió de partits socialistes que passarien dues coses prou curioses. La primera és que un cop consumat el procés, pocs dies després es parlaria d'integració del PSP al PSOE, trencant el tabú que havia existit en els últims mesos. La segona, i segurament la més important, és que un mes després d'haver-se realitzat aquesta absorció, els pitjors temors dels antics militants del PSP es tornaven certs quan Felipe González digué obertament a la premsa que volia renunciar al marxisme⁵⁷¹.

No obstant, no podíem acabar aquest apartat sense comentar un fet que hem deixat expressament pel final: Tierno Galván i Raúl Morodo van proposar la inclusió d'un preàmbul a la constitució que més tard, el 6 de desembre de 1978, ratificaria el poble espanyol. Si bé el PSP havia quedat sistemàticament marginat de la comissió redactora, sí se li va permetre la redacció d'aquest capítol de la constitució. Aquest document, a més, inclouria, a banda d'una referència breu a la història recent, una bateria d'idees democràtiques, així com mencions al pluralisme nacional, que remarcaven un canvi de sistema; això sí, com no podia ser d'una altra manera, recorreran a missatges críptics a l'hora de redactar. A tall d'exemple, tenim el concepte "*sociedad democrática avanzada*", que no era més que una manera rebuscada de Morodo de referir-se a la desitjada pels socialistes "societat sense classes"⁵⁷².

---

⁵⁷¹ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 627; *El País*, 8 de juny de 1978, p. 1.

⁵⁷² María Amalia RUBIO, *op. cit.*, pp. 452-454.

3. La premsa: un fals reflex amb petjada política⁵⁷³

Tenint en compte l'irremeiable paper polític que tenen els mitjans de comunicació, hem cregut convenient aprofitar la consulta de la premsa comuna per realitzar un estudi comparat sobre el tracte que tenen diverses editorials respecte als tres partits socialistes que treballem en aquesta tesi doctoral.

Creiem que és important perquè, si bé ja hem remarcat la dispersió del moviment socialista en el tardofranquisme i la importància de factors externs a l'hora d'"ordenar" i enfortir aquest espai polític, cal tenir ben present que l'encarregat de difondre tots aquests fets és la premsa; per tant, els encarregats d'interpretar i relatar allò que ha passat i connectar els fets amb la resta de la societat, són els mitjans de comunicació. Certament, en pàgines passades ja hem mencionat com els mateixos líders polítics, com ara Tierno Galván, eren conscients del *modus operandi* de les diferents editorials i, fins i tot, denunciaven la seva poca imparcialitat. Així, partint de la premissa que darrere de cada mitjà de comunicació hi ha uns interessos i una línia política determinada, pretenem detectar punts en comú i punts de divergència entre els diferents mitjans de comunicació consultats en relació als partits socialistes treballats: PSOE[R], PSP i PSOE[H].

Tot plegat, insistim, en un escenari predemocràtic, en el que fa 40 anys que no es mesura la força política de cada formació i, per tant, no es sap amb certesa quin és el partit hegemònic. Si bé durant la dictadura el pes de la militància i l'activisme polític, econòmic i cultural als carrers tenia un pes fonamental, en el temps de tolerància que s'obre quan mor el dictador entren en joc altres factors. De fet, serà durant aquest període que es podrà veure com partits com ara el PCE rebin una gran patacada electoral en les primeres eleccions, quan durant la clandestinitat eren la formació política més temuda, i que altres, com el PSOE de Felipe González, passin a ser cap de l'oposició i principal força de les esquerres⁵⁷⁴. Entre els factors implicats que cal rescatar, evidentment, considerem que hi ha la premsa.

Com hem afirmat durant tot aquest treball, a mitjans de 1976 no hi havia una preeminència clara de cap partit socialista per damunt dels altres: tots actuaven com si fossin, i deien ser, la punta de llança del socialisme espanyol. No obstant, ja llavors a la

---

⁵⁷³ De la recerca duta a terme per fer aquest apartat de la tesi també se'n deriva un article, ja publicat. Gerard CINTAS HERNÁNDEZ, "El socialismo español ante la prensa durante la Transición", a: *Rúbrica Contemporánea*, Vol. 10, núm. 19 (2021), pp. 207-218.

⁵⁷⁴ Juan ANDRADE, *op. cit.*, pp. 309-338.

premsa es comencen a evidenciar la presència de lideratges en el camp socialista. És a dir, si bé fins 1975 les notícies sobre el socialisme espanyol i els partits polítics en general eren escasses, un cop mort el dictador comença a multiplicar-se el nombre de notícies; i, amb això, algunes personalitats i partits polítics es veuen propulsats mentre altres es veuen marginats.

El fet que els mitjans de comunicació durant el franquisme estiguessin sotmesos a un fort control va comportar que la ciutadania busqués mitjans alternatius per informar-se. Així, a través de sociabilitats diverses, totes elles de caràcter quotidià i en petit comitè, la societat intentava estar pendent de l'actualitat, aprenia a llegir entre línies les notícies dels mitjans de comunicació espanyols, s'assabentava de notícies que el règim ocultava, es formava la seva identitat política i, també, es podia arribar a informar sobre els moviments de l'oposició antifranquista. En definitiva, davant una premsa que no complia la seva funció de transmetre informació verídica, contrastada i suficient, i, alhora, d'estimular l'esperit crític de la societat, part de la població es va ocupar de buscar altres vies per estar informat, encara que això comportés contactar amb organitzacions perseguides per la llei franquista. No obstant, amb les reformes econòmiques de tints liberals dels anys 60, també es va alliberar parcialment el control de la premsa per part del règim. Això va comportar dos passos rellevants: el primer va consistir en que passessin de fer el buit a mencionar l'activitat d'alguns partits, remarcant la seva il·legalitat; el segon, en canvi, va ser el pas a fer editorials visiblement més democràtics quan el dictador tenia els dies comptats. Així, aquells diaris clàssics, com ara l'*ABC*, alineats en posicions conservadores, començaran a reorientar el seu discurs per emmotllar-se a les noves circumstàncies. Si aquest fet ja podia ajudar a una reconciliació de la societat amb els mitjans de comunicació, cal afegir el naixement de la premsa de caire més progressista, com ho és *El País* i *Diario 16*; aquests dos últims diaris, sens dubte, aconseguirien captar l'atenció i confiança d'una bona part dels sectors socials considerats d'esquerra. Per tant, en aquest escenari en el que el debat polític arriba de nou als carrers i es demana a la ciutadania que es posicioni, val la pena plantejar que, encara que es conservarien moltes de les sociabilitats a través de les quals la gent anteriorment s'informava, els mitjans de comunicació cobrarien de nou certa credibilitat i serien freqüentats per amplis sectors de la societat per informar-se.

És per tot això que hem dit que creiem que la premsa té un paper fonamental en aquesta etapa de tolerància: serà un dels elements que donarà força a alguns partits polítics

i silenciarà altres. La política espanyola, que durant 40 anys s'havia negat a la ciutadania i s'havia reservat a les elits del règim, requeria de nou la participació ciutadana; i això requeria que la societat hagués de conèixer en un temps rècord a tota una sèrie de líders polítics i les idees que defensaven. No obstant, el paper de la premsa pren importància quan aquesta decideix, davant la gran multitud de partits en el panorama polític, filtrar els que considera més importants i ignorar, per tant silenciar, els que creu irrelevant; això permetia no sobrecarregar i confondre a la ciutadania, però, alhora, deixar en millor posició els polítics que es consideraven principals. Aquest criteri, sens dubte, serà discriminatori, tindrà poc fonament i, alhora, condicionarà el futur polític espanyol.

Precisament són aquests criteris els que caldria posar damunt la taula per entendre quins partits rebrien més suport. Perquè entenem que hi ha una relació directa entre la quantitat de notícies sobre cada partit i els resultats electorals de les primeres eleccions democràtiques; encara que, òbviament, per entendre els resultats electorals cal anar més enllà del nombre de notícies o del contingut de les mateixes. En tot cas, aquests criteris i el conseqüent comportament de la premsa ens pot ajudar a entendre com es va ensenyar a la societat a mirar aquest espai sociopolític des dels mitjans de comunicació.

En tant als criteris que va utilitzar la premsa en conjunt, n'hem detectat dos: les formacions polítiques en la nova etapa de tolerància passaven a ser més visibles en funció dels suports i reconeixements que tenien, així com també ajudava el nombre d'actes, plataformes o esdeveniments als que participaven; és a dir, prestigi i acció.

En relació al primer criteri, ja l'hem tractat anteriorment: un partit era més fort, i per tant podia incidir més en política, segons la fortalesa dels suports que tenia. En particular, els suports que es rebien des de l'exterior, sobretot d'Europa, eren molt tinguts en compte i, en part, condicionaven els reconeixements que s'obtenien a nivell estatal, tant amb altres partits com amb el govern. Si aterrem al socialisme espanyol, com sabem, el PSOE[R] és el que tenia els millors suports: a partir de mitjans de 1976 la IS en bloc donaria suport al partit liderat per Felipe González, destacant el suport moral, material i diplomàtic que comportava. Mentrestant, el PSP s'havia de conformar, com hem vist, amb l'anomenat socialisme mediterrani i, en canvi, el PSOE[H] es trobava orfe internacionalment parlant; en ambdós casos, el suport exterior no tindria cap efecte a l'hora de fer valer les seves postures.

En tant al segon criteri, val a dir que està, a la vegada, força condicionat pel primer. El PSOE[R] es podia permetre fer actes de forma contínua i sostenir postures particulars, fins i tot al marge de les plataformes de l'oposició, mentre que el PSP, amb menys suport econòmic i polític exterior, va saber aprofitar al màxim els seus contactes amb la resta de l'oposició, des de la dreta de Fraga fins els comunistes alternatius, com ara LCR, per tal de fer valer les seves postures i, així, incidir en el tauler polític. La situació del PSOE[H] seria encara més delicada si, a més de la manca de suports, sumem que va donar-se una doble adversitat: els dirigents del partit havien escollit no participar en cap organisme on fos el PCE i, a més, el PSOE[R] s'ocuparia que, en cas que canviessin d'opinió, boicotejar la seva entrada; en conseqüència, el sector històric del PSOE es veuria fora de l'arena política on es decidia tot i, sens dubte, això passaria factura tant a l'hora de tenir contacte amb altres formacions com a l'hora de presentar-se a les eleccions.

En definitiva, aquest prestigi exterior i activitat dins l'arena política van ser determinants a l'hora de donar major cobertura a una formació o a una altra. És evident que cada partit polític té la responsabilitat de dur a terme accions per estar present en l'opinió pública; i, de fet, aquesta responsabilitat devia exigir-se des de dins de les organitzacions. No obstant, quan entren en joc factors aliens a aquesta activitat política, com són els suports externs o una premsa exquisida a l'hora de projectar la informació, poc es pot atribuir a l'organització. Precisament això ens porta a pensar que en aquest període que treballem es van posar per damunt de les idees, molts cops compartides per diverses organitzacions, el prestigi i els protagonismes. És a dir, els suports i reconeixements el que van fer va ser determinar, al marge de les postures ideològiques, quins partits mereixien portades i un major volum de notícies. En definitiva, els mitjans de comunicació es van ocupar de reproduir unes convencions polítiques que es mourien en funció del prestigi de cada personatge o formació i no del que deien o proposaven⁵⁷⁵.

Finalment, cal també fer menció de la relació que es donarà entre premsa, partits i líders polítics. Seguint la tradició franquista d'identificar postures ideològiques amb personalitats, cosa que també es donava sovint a l'Europa democràtica, creiem que és interessant veure com es personificava els partits a través dels seus dirigents, els quals

---

⁵⁷⁵ Gerard CINTAS HERNÁNDEZ, "PSOE es aquello que los hombres llaman PSOE", a: Emilia MARTOS, Rafael QUIROZA-CHEYROUZE i Alberto SABIO (eds.), *40 años de Ayuntamientos y Autonomías en España*, Zaragoza, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Zaragoza, 2019, pp. 901-915.

eren les cares visibles. Aquest fet que pot semblar baladí, no ho és i el fet de tractar els tres partits que treballem ho il·lustra d'allò més: el PSOE[H] és un exemple de partit sense un lideratge clar i durador, el PSP encarna la idea de partit amb un líder indiscutit, i, finalment, tenim el PSOE[R], que encarna un partit històric, però que després d'un període de lideratge qüestionat, apareix en el seu si un líder molt popular a través de les gires europees i llatinoamericanes que duu a terme. Això, sens dubte, va tenir les seves conseqüències: el sector històric del PSOE canviarà constantment d'executiva i no tindrà un líder clar amb el que s'associï clarament, mentre que el PSOE renovat i el PSP la figura del líder era més que clara i servirà de capital electoral. Per tant, davant la polifonia del PSOE[H], trobem un Felipe González i un Tierno Galván constantment als mitjans i fortament identificats amb els seus partits.

3.1. Comentari metodològic

Abans d'entrar als resultats de l'estudi, m'agradaria fer menció dels condicionants i criteris tinguts a l'hora de buscar i tractar la informació trobada en la premsa espanyola.

Per la consulta que s'ha dut a terme s'han emprat tres principals recursos, tots ells en línia: la pàgina web del diari *El País*, la del *ABC* i, també, el lloc web de la *Fundación Juan Linz*. En tant a les dues primeres fonts, han estat bàsiques a l'hora de fer l'anàlisi comparatiu de freqüència de notícies i de temes tractats sobre els partits en qüestió. De fet, *ABC* serà el que utilitzarem com a principal referent comparatiu, ja que durant la cerca de notícies el lloc web de *El País* va decidir canviar el seu cercador i es va fer impossible consultar les notícies del període que estudiem sobre el PSOE renovat; per tant, la comparativa dels tres partits es farà tenint com a referència el diari *ABC*, mentre que *El País* serà un complement comparatiu que afectarà al PSP i al PSOE[H]. En tant a la pàgina web de la *Fundación Juan Linz*, ha estat d'enorme ajut el cercador que conté, en el qual es poden consultar notícies de diversos diaris del període de la Transició; gràcies a aquest lloc web, s'han pogut consultar diaris com *Alcázar*, *Diario 16*, *Arriba*, *Ya*, *Informaciones* i *Pueblo*, entre altres.

Si bé la consulta de diaris diversos ens ha servit per acabar d'omplir buits d'informació sobre els partits estudiats, i en traurem poques conclusions per aquest apartat sobre premsa, sí cal fer una sèrie de consideracions en tant a com hem treballat la informació dels diaris *ABC* i *El País*.

En primer lloc, la cerca d'informació s'ha fet introduint les següents paraules: “PSOE”, “PSOE Histórico” i “PSP”; encara que per a l'anàlisi fora de la comparativa també s'han introduït els noms dels principals líders. A més, en tant a l'anàlisi comparatiu, s'han col·locat com a límits temporals gener de 1975 i maig de 1978, mes en el que es consuma l'absorció del PSP per part del PSOE; això sí, tenint en compte que el diari *El País* naixerà a mitjans de 1976. No obstant, ha calgut fer una sèrie de filtres a l'hora de tenir en compte algunes notícies. Per exemple, si bé s'han tingut en compte notícies de tota mida i notes de premsa, s'han exclòs aquelles notícies en les que el partit no cobra un protagonisme en la notícia; és a dir, s'inclouen les notícies en les que el partit en qüestió està en els titulars o en el cos de la notícia i, també, on es tracta directament, tant per una postura activa com per declaracions alienes que afecten a la formació. En canvi, sempre que no sigui en fronts comuns o reunions de plataformes, s'han ignorat les notícies on el partit es citat i no té cap rellevància política. També, naturalment, s'han exclòs totes les notícies en les que consten les llistes o els resultats electorals.

A continuació, farem un comentari sobre què hem inclòs en alguns dels ítems de la classificació que podrem observar en els gràfics. Les categories de notícies que hem seleccionat són: unificació socialista, escissions i divisions internes, declaracions i posicions polítiques, reunions executives i congressos, relacions amb altres forces, actes i mítings i, finalment, cita en articles d'opinió, successos i altres. No obstant, val a dir que hi ha categories que varien de nom en funció del partit que es tracta, així com també hi ha categories que només trobem en alguns partits, com és el tema de la legalització i problemes legals, que afecta al PSOE(H), i l'activitat institucional, que només afectaria al PSOE i al PSP. En tant a les particularitats, cal destacar que per al que s'ha anomenat “Unitat socialista”, hi ha diferències entre els partits tractats: s'ha considerat com a tal les relacions que tenien PSP i PSOE[R] i, per la seva banda, PSOE[R] i PSOE[H]; en aquest ítem s'han inclòs tant reunions com declaracions. Pel que fa al PSOE de Felipe González, en canvi, s'han inclòs les relacions cap a ambdós partits. També, quan parlem de relacions amb altres partits, incloem els pactes electorals, així com també s'incorporen els contactes amb personalitats destacades d'àmbit estatal. De la mateixa manera, en declaracions i posicions polítiques s'inclouen totes aquelles emissions d'opinió per part de la formació o d'algun dels seus integrants. En relació a les reunions executives i congressos, s'han inclòs tant els esdeveniments com la seva preparació; a més, hem inclòs també les reunions de partit a tot nivell, tant local com regional o estatal. En tant a la participació

en plataformes de l'oposició, s'han inclòs les següents: *Plataforma de Convergencia Democrática*, *Junta Democrática de España*, *Platajunta*, *Plataforma de Organizaciones Democráticas* i *Comisión de los 9*. El que incloem en activitat parlamentària són reunions de parlamentaris, nomenaments, iniciatives parlamentàries i els Pactes de la Moncloa, entre altres. Finalment, pel que fa a la categoria d'altres, és un calaix de sastre: incloem tot allò que no acaba d'encaixar en les altres categories i no té una gran importància política, com ara les detencions de militants, atacs a seus de partits, etc.

Dit això, cal tenir en compte que moltes de les notícies incloïen informació de més d'una de les categories que treballem: davant això, s'ha optat per tenir-les totes en compte; per tant, han estat comptabilitzades, sense que això afecti al total de notícies. És per això que les dades numèriques, calculades com a percentatge, no donen un 100% si les sumem totes, però, en canvi, sí es té un total de notícies.

Naturalment, no s'han escollit aquests dos diaris, *El País* i *ABC*, per casualitat, sinó que hi ha un objectiu en tot plegat. El diari *ABC* és representant del conservadorisme des de la seva fundació; a més, és un diari veterà, en tant que es va fundar al 1903. En canvi, el periòdic *El País* era de caire progressista i va néixer a mitjans de 1976, quan el procés de transició a la democràcia ja havia començat. És a dir, analitzem els fets relacionats amb tres partits socialistes a través de l'òptica d'un diari nou i un de vell, i un suposadament d'esquerres i un de dretes.

3.2. Resultats de la comparativa⁵⁷⁶

Allò que crida més l'atenció d'entrada quan intentem treballar les dades d'aquesta recerca hemerogràfica és la freqüència de notícies sobre cada partit socialista dels tres analitzats: en el període abans mencionat, en el diari *ABC* el PSOE[R] sumava més de 900 notícies, mentre que el PSP gairebé arribava a les 450 i el PSOE[H] amb prou feines arribava a les 150⁵⁷⁷. Tot plegat, insistim, quan no es sabia la representativitat de cap dels partits polítics i tot es movia, suposadament, per intuïcions.

En tant al contingut de les notícies treballades, les dades també parlen per si mateixes. Els partits que tindran més veu en entrevistes, tertúlies i reaccions a declaracions o fets seran, amb molta diferència el PSOE[R] i el PSP, mentre que el

---

⁵⁷⁶ Per tal de no saturar de gràfics l'apartat en qüestió, cosa que podria dificultar la lectura del text, s'ha optat, en aquest cas, per posar les figures als annexos.

⁵⁷⁷ Veure als annexos les figures 6, 7 i 8.

PSOE[H] passaria a ser un ocasional. En el que sí destacarà el PSOE[H] és en les notícies que deixaran el partit en qüestió en mala situació, on podríem incloure les que fan referència a una reunificació del PSOE que mai es donarà, els problemes per legalitzar-se com a partit i, també, les divisions internes i episodis de transfuguisme; totes aquestes notícies sumen entre un terç i la meitat del total. En canvi, el PSOE[R] destacarà en un principi pels múltiples contactes i estades internacionals, mentre que després serà per la seva gran activitat institucional. Pel que fa al PSP, destacarà en els mateixos ítems que el PSOE[R], encara que per sota de la importància i freqüència de l'anterior; això sí, el PSP tindrà més protagonisme que el PSOE[R] pel que fa a la participació en les plataformes de l'oposició. Un altre barem que podríem posar damunt la taula és la freqüència en la que apareixen els partits treballats en articles d'opinió i la quantitat de vegades que se'ls veu relacionant-se amb altres formacions. Pel que fa al PSOE[R] i PSP, el percentatge de notícies en què apareixen en articles d'opinió i es relacionen amb altres forces polítiques és prou bo i equilibrat entre ells; mentrestant, el PSOE[H] amb prou feines apareix en articles d'opinió i, tot i que en proporció té bones xifres de contactes amb altres partits, si ens fixem més ens adonem que aquestes relacions són amb formacions amb poc pes polític. En la mateixa línia van els indicadors si mirem la quantitat de portades en les que surten aquests partits i la quantitat de reunions que tenen amb el monarca o el cap de govern de torn: el PSOE[R] és el millor posicionat, el PSP el segueix a poca distància i el PSOE[H] brilla per la seva absència⁵⁷⁸.

Un factor que pot agafar a més d'un desprevingut és la freqüència en la que apareixen els líders polítics quan es parla d'un partit a la premsa. En el diari *ABC* hem arribat a trobar a Tierno Galván fins a un 40% de les notícies en les que es parla de la formació que lidera; per la seva part, Raúl Morodo apareixeria en un 16%. No obstant, en el PSOE[R] trobem que el seu líder, Felipe González, apareixerà en un 27% de les notícies, deixant força més marge mediàtic a altres líders del partit. Pel que fa al PSOE[H], com ja havíem avançat línies abans, diversos dels seus principals dirigents tenien accés als mitjans de comunicació, sense que cap destaqués del tot.

També és cert que, treballant amb la premsa, hem trobat diferències a l'hora de tractar els diferents partits socialistes. Per exemple, els diaris *ABC* i *Arriba* seran més respectuosos i cordials amb el PSOE[H], cosa que contrastava amb *El País*, el qual era

---

⁵⁷⁸ Veure als annexos les figures 1, 2, 3, 4 i 5.

bastant més agressiu; per il·lustrar-ho una mica, direm que aquest diari s'ocuparà de difondre les escissions del sector històric del PSOE i donar l'oficialitat al sector favorable a la fusió amb el PSOE[R], considerant un sector marginal a la resta. Això sí, el que compartiran els diversos diaris consultats en relació a aquest partit serà la confusió a l'hora de saber de quin PSOE s'estava parlant en algunes notícies i, també, una relació prompta entre "PSOE" i el PSOE[R]. Alhora, hem observat que, com avisava Tierno Galván, *El País* mostrava una clara tendència a favor del PSOE[R]: es posarà el focus en divisions internes d'altres partits mentre s'ocultaran o relativitzaran les del PSOE liderat per Felipe González, en plena campanya electoral es llançaran articles en contra dels rivals socialistes del PSOE renovat, es monitoritzaran tots els processos d'unitat socialista en els que estigui involucrat el partit en qüestió, es donarà suport al punt de vista que aportin els líders del PSOE[R] i, també, s'edulcorarà el procés d'integració del PSP al PSOE, traient pes als grups del PSP contraris a la unitat i parlant sempre de fusió i mai d'integració fins que el procés es va consumir. També, crida l'atenció com *El País* acostumava a donar més informació sobre els fets relacionats amb els partits socialistes si ho comparem amb diaris com *ABC*, sobretot quan es tractava de beneficiar al sector renovat del PSOE⁵⁷⁹.

Evidentment, tots els diaris informaven dels fets, ja que aquesta era la seva funció; no obstant, la seva manera de dir les coses deixava entreveure els seus interessos i línia de pensament. El diari *ABC* mostrava respecte cap al PSOE[H] perquè aquest partit es mostrava socialdemòcrata i menys exigent que bona part de l'oposició, a part que es considerava una oposició clàssica; també, el mateix diari sempre tractaria amb formalitat al PSP pel gran sentit pragmàtic del seu líder, a la vegada que per les seves formes i contactes. Un cas ben diferent seria el de *El País*: a través de les seves línies editorials intentarà afavorir un partit polític determinat, tant defensant les seves postures com minant als seus rivals homònims. És a dir, es tracta d'un mitjà de comunicació que pretén ser progressista, donant, certament, més cobertura mediàtica als partits socialistes i donant una informació més àmplia, però amb un enfocament que el que buscava era fer un socialisme fort al voltant del PSOE renovat.

No obstant, tot i aquestes diferències editorials, caldria plantejar l'existència d'una mena de convencions polítiques en els mitjans de comunicació: tots els diaris informaven

---

⁵⁷⁹ Veure als annexos les figures 7 i 8.

de gairebé el mateix i amb la mateixa intensitat; és a dir, tot i ser uns temps que suposadament eren de confusió en tant al suport electoral que tindria cada partit, hi havia uns estàndards que tots els diaris seguirien. I serà precisament el seguiment d'aquests estàndards per part dels diferents mitjans de comunicació allò que ajudarà a configurar el socialisme espanyol de la manera que ho va fer: insistim, no va ser l'únic causant, però no hem de treure-li la importància que va tenir. És evident que no tindria el mateix suport social un força política que veu difós cada pas que fa, que se'l relaciona amb altes esferes espanyoles i europees i que pot canviar el tauler polític amb el seu criteri, que no un partit polític que està a mig camí entre ser ignorat i ser torpedinat.

Parlem d'un escenari, sens dubte, en el que el fet i la seva difusió no van de la mà, i que un fet no tingués la seva difusió repercutia políticament. I això comporta que, abans de difondre un fet, des dels mitjans de comunicació es preguntés qui ho havia fet. És a dir, en termes periodístics, podríem dir que en el període que treballem es va focalitzar en el qui i no en el què. Tot plegat, insistim, en el terreny de la política, on hipotèticament es discuteixen les idees i postures; a més, sense haver-hi cap més criteri que el prestigi de cada partit per mesurar la seva força. En definitiva, parlem de criteris compressibles, però segurament injustos.

A aquest panorama tan terriblement desigual, li hauríem de sumar els pocs estímuls que segurament tindria la societat espanyola per buscar informació alternativa o partits polítics que no fossin els més coneguts. Si bé es conservarien els espais de sociabilitat en els que es podia debatre més enllà del que proposaven els mitjans de comunicació i, també, en els que les forces menys afavorides mediàticament podien recuperar terreny, es podia intuir que el vot acabaria anant massivament cap als partits més monitoritzats. Certament, això no tenia per què canviar el sentit del vot de molta gent, però el factor del vot útil estava a l'ordre del dia; sobretot si tenim en compte que eren les primeres eleccions, que aquestes s'havien pensat per afavorir a la dreta i que tenien la missió de sortir de la dictadura per introduir-se a la democràcia via una constitució.

Sens dubte, és evident que la funció dels mitjans de comunicació és oferir informació rellevant i sintetitzada per als que busquen estar al corrent de l'actualitat, a més de brindar material de més per als més curiosos; per tant, s'entén que la premsa pugui arribar a simplificar. Encara més s'entén en el context d'una societat despolititzada, com

era el cas de bona part de l'espanyola de la Transició; però tot plegat té un alt risc si tenim en compte que els mitjans de comunicació de llavors tenien directors que havien estat còmplices del règim franquista i, de cop i volta, eren demòcrates fervorosos. Aquesta gent seria la que, a través de simplificacions, beneficiaria a alguns i discriminaria a uns altres. A més, aquesta simplicitat, que era còmoda per la societat i per la premsa, per allò de que hi ha menys peces en el tauler, comportava que els mitjans de comunicació moltes vegades no complissin amb una de les seves funcions: estimular l'esperit crític; davant això, trobem una realitat mediàtica que focalitza més en els personatges i els titulars. I és precisament quan es focalitza en el qui, el que està millor rodejat és el guanyador, mentre que el que aposta pel què es pot veure aïllat per molt bones propostes que tingui.

En definitiva, creiem que en la premsa espanyola es va donar una convenció política que va ser determinant per incidir en aquest escenari predemocràtic: aquell que té capacitat d'influència en la política, mereix atenció. No obstant, per influir en un sistema polític no democràtic, hi ha dues opcions: des de dins del sistema o oposant-te a ell amb suports populars i/o exteriors. Si això ho traslladem al terreny del socialisme espanyol, sabem que el que tenia més capacitat d'incidir i al que ràpidament se li va reconèixer aquesta capacitat és el PSOE liderat per Felipe González.

Per tot el que hem dit, considerem que la premsa espanyola sí va influir en com es va acabar constituint el socialisme espanyol. Sens dubte, va ser determinant a l'hora de construir a nivell d'imaginari col·lectiu, mitjançant la difusió de notícies, una imatge del PSOE[R] de caràcter europeista, internacional, forta i respectable. Sense la visibilitat i bon lloc que va guanyar el PSOE renovat a través dels mitjans de comunicació, possiblement aquesta formació no hagués aconseguit sobresortir tant respecte als altres competidors homònims. És a dir, la premsa, que servia d'intermediari entre la política i la societat, seria la que filtraria la informació i fixaria el rumb del debat; alhora, seria la que presentaria de cara a la palestra un determinat escenari polític a Espanya, identificant cada peça i donant-li la seva deguda importància.

4. Recapitulació i consideracions

D'acord amb el que hem vist fins ara, caldria remarcar una sèrie de punts sobre el partit que hem treballat en aquest bloc.

En primer lloc, queda clar que el PSI-PSP va ser un partit que va sorgir amb motiu de la situació de clandestinitat, però, en contra del que s'acostuma a dir, no tot és degut a les postures o a les personalitats de la directiva socialista a l'exili. És cert que l'exili socialista era molt cautelós i havia arribat a una sèrie de postures que, si bé eren molt conseqüents amb el que havien viscut i sostingut durant anys, no acabaven de connectar amb els anhels de l'interior. No obstant, les circumstàncies a les que es va veure obligada l'oposició antifranquista durant la dictadura va portar a que proliferessin la formació de grups al voltant de personalitats. A través de les incipients parcel·les de llibertat que es creaven al voltant de figures procedents del dret o del món universitari, es van gestar nous líders, els quals tenien postures que no estaven lligades a una tradició, com és el cas dels partits històrics, i que sorgien de les necessitats d'algú que viu la dictadura des de dins, deixant al marge qüestions, com la forma d'Estat, que esdevenien, al seu parer, secundàries; de fet, és així com es trencaran progressivament els esquemes guerracivilites. Moltes figures amb bagatge polític, com és el cas de Tierno Galván, van aconseguir connectar amb la nova oposició que s'anava desenvolupant, alhora que contribuïen a que es donés.

Lideratges com el del *viejo profesor* pretenien noves estratègies que, com que no sempre anaven en la línia de les postures de l'exili socialista, provocarien tensions. Un bon exemple és que Tierno Galván no tingués cap problema en tenir contacte amb gent de tota mena, mentre l'exili vetés tot allò vinculat al règim i al PCE. Tot plegat també s'explica perquè Tierno Galván tenia una llibertat de moviment molt major: no es representava més que a si mateix i no tenia en les seves esquenes una organització històrica i sòlida; és a dir, el líder socialista de l'interior tenia la possibilitat d'actuar com li semblés sense haver de retre comptes amb ningú. Serà més tard que el grup que liderava, el qual l'assessorava i reforçava, es convertiria en partit, encara que això no significués gaires canvis en les seves accions.

Serà precisament al 1968 que, davant un règim que dona mostres de desmembrament, debilitat i canvi, sobretot en vistes de la imminent mort de Franco, l'oposició començarà a augmentar la seva activitat i preparar-se pel nou escenari. En

aquest context, el socialisme espanyol, en lloc d'enfortir-se, va acabar dividint-se per diferències internes: la resposta al nou escenari i a un PCE en auge no era igual per tots els socialistes. La reacció a tot plegat va donar-se per dues vies: des de dins del PSOE i des de fora. Justament aquest últim cas és el del PSI, que apropiant-se de la representativitat del socialisme espanyol clandestí, pretenia fer pressió al partit històric per canviar les seves postures. Ara, vist en perspectiva, sabem que aquesta via liderada per Tierno Galván no va aconseguir del tot els seus propòsits, tal i com intuïen alguns dels seus col·laboradors; la irrupció i èxit del sector renovador i la sèrie d'aliances internacionals que assolí i que ja hem tractat el van catapultar, deixant la formació política de Tierno Galván en segon terme.

Això sí, no cal perdre de vista que també el naixement del PSI segurament va ajudar a convèncer a molts militants socialistes de la necessitat d'un canvi de directiva en el PSOE. És a dir, davant l'emergència de competència en el camp socialista, i de l'esquerra en general, molts van creure que calia rellevar una estratègia i postures que portaven anys sense donar fruits, com és l'anticomunisme fervorós, les tesis socialdemòcrates, la política d'inactivitat a l'interior per prioritzar els pactes entre partits i tot un seguit de tesis heretades del líder socialista Indalecio Prieto.

Els líders del grup que hem treballat, Tierno Galván i Morodo, en les seves memòries insistiran en destacar la continuïtat ideològica del seu grup des de la fundació de l'OFSUE fins el PSP. Certament, hi haurà punts que es conservaran fins el final, com és l'aposta per la sortida monàrquica durant la transició i com a forma d'Estat del nou règim democràtic; també, es mantindran postures com ara l'anticolonialisme, el suport a CCOO, el rebuig a la violència, una economia basada en la planificació econòmica, la integració al socialisme de les classes mitjanes, el rebuig a l'entrada d'Espanya a l'OTAN i el mètode d'anàlisi marxista, entre altres. Molts d'aquests factors eren trencadors si ens parem a revisar el cànon socialista que havia seguit el PSOE: el PSI pretenia acollir bona part de les demandes de la nova esquerra, fent-les compatibles amb el socialisme i amb postures de caràcter pragmàtic, com ara el possibilisme monàrquic. Això sí, no tot el que es va sostenir a l'OFSUE es va conservar en el PSP: cal rescatar, per exemple, la qüestió de l'uropeisme. El que havia estat un tret identitari del grup de Tierno Galván i un cavall de batalla contra el franquisme es va veure prou difuminat en el PSP. I no és pas casualitat, ja que hi ha una connexió entre ideologia i estratègia en aquest cas: la pèrdua del suport de la IS i dels seus padris europeus va comportar que el caràcter crític contra la

socialdemocràcia cresqués i es busquessin alternatives identitàries. El camí del socialisme del sud d'Europa, que era la identitat més propera per canalitzar les seves crítiques i trobar la seva zona de confort també es va convertir en un terreny del PSOE[R], així que no va haver més remei que buscar una altra alternativa. Finalment, el terreny que es va trobar encara inexplorat era el del socialisme mediterrani, agrupant un heterogeni grup de partits socialistes marginats de la IS que buscaven crear una germandat progressista a les dues riberes del *Mare Nostrum*. Això no va comportar que el PSP abandonés les tesis europeistes, sinó que passaven més desapercebudes i posaven més peròs a l'hora de tractar-ho.

Tot plegat no ho recordem per casualitat, sinó que ens serveix per fer prou visible que el socialisme espanyol en la dècada dels 60 i 70 no s'entén si no ens fixem en els moviments dels diferents partits o grups que el componen. Cal una perspectiva comparada per apreciar els diferents canvis que es donaran durant aquests anys en aquest moviment polític. Dit d'una altra manera: bona part dels canvis que es donen en els diferents grups o partits socialistes s'entenen pels moviments que donen els adversaris dins del mateix ecosistema polític. Hem fet ja menció de dos fets en aquesta línia, com ho són la pressió del PSI per a la renovació del PSOE o el canvi de l'europeisme del grup de Tierno Galván pel socialisme mediterrani del PSP. No obstant, podríem trobar molts d'altres en els que la influència dels moviments d'altres partits socialistes està ben present. Dos exemples més serien la reivindicació republicana del PSP i relatiu ocultament de la sortida monàrquica quan s'acosten les eleccions i es troba sol dins l'esquerra sostenint el possibilisme monàrquic; i, també, el viratge del PSP cap al PCE quan fracassen els intents d'unió amb el PSOE[H] i s'inicia una fase d'enfrontament amb el PSOE[R].

Força relacionat amb això, cal rescatar el factor humà, el qual va estar molt present en aquests anys. Parlem, sens dubte, de la passió i d'altres sentiments i emocions que moltes vegades decidien les postures d'individus i partits en conjunt. No és pas casualitat que entre 1968 i 1978 hi hagués un seguit de forts posicionaments per part de molts socialistes, molts dels quals acabaven fent accions posteriors contradictòries amb allò sostingut; tot plegat s'explica pel clima de tensió que es vivia particularment al socialisme, on urgia una estratègia pel postfranquisme i per vèncer els rivals homònims i al PCE. És una dècada on l'intercanvi d'afiliats entre partits, també anomenat transfuguisme, serà un fenomen comú; i creiem que en part és pel que acabem de dir. Igualment el factor humà va entrar en joc en els infinits processos d'unificació del

socialisme, els quals s'encaraven amb fórmules d'allò més variades i gairebé sempre trobaven punts morts; gràcies a memòries com les de Tierno Galván i Morodo podem demostrar com moltes vegades aquests processos no arribaven a la seva resolució per motius personals. Tot plegat invita a pensar que no tot es movia estrictament per qüestions ideològiques, sinó també per qüestions estratègiques i personals.

El següent punt que se'ns planteja és una pregunta força bàsica però que ha suscitat polèmica a l'hora de ser resposta: és el PSI-PSP un partit polític? El mateix Tierno Galván sovint es referirà al grup que encapçalava com a moviment de resistència antifranquista i, posteriorment, com a un moviment d'esquerra⁵⁸⁰, recurrent, com era habitual en ell, a formes difuses i llibertàries que defugien formalitats; per la seva part, Abdón Mateos defèn que el PSI mai va arribar a ser un partit, sinó que era una plataforma al voltant del professor, tot i que accepta la consolidació com a partit quan es converteix en PSP⁵⁸¹. Certament, cal tenir ben present que el naixement del partit serà gràcies a l'activisme d'una persona, la qual, a la vegada, seria la que mantindria unida la formació política de principi a final: Tierno Galván. Això porta a pensar que parlem d'una organització amb un fort component personalista, el qual no es dissimularà, sinó que fins i tot es potenciarà, sobretot en temps electorals. Així mateix, caldria sumar un altre factor en relació a si el PSI-PSP va ser un partit: la conquesta del poder. Segons Morodo, el partit del qual va ser secretari general no va pretendre accedir al poder, sinó lluitar contra ell; per tant, la conquesta del poder polític, segons afirma Morodo, no estava en els plans del partit. Ara bé, que un partit sigui personalista i que no pretengui accedir al poder no té perquè comportar que no sigui un partit: podríem posar diversos exemples de partits amb un fort component personalista, així com també observem partits, sobretot als EUA, que actuen en forma de *lobby*. Per tot això, considerem que, efectivament, sí es pot parlar del PSI i PSP com a partits, en tant que són organitzacions que es diferencien de la resta de formacions i grups socialistes i es marquen una sèrie d'objectius.

En tant al paper del PSI-PSP en el període que hem treballat, val a dir que va ser un partit amb un gran activisme i un important paper en relació al conjunt de l'oposició antifranquista. En particular, destaquem el paper que va tenir el seu grup precedent quan, a través del paraigües universitari, es feia oposició al règim antifranquista a través de publicacions i mobilitzacions; alhora que s'anava teixint una xarxa de contactes amb

---

⁵⁸⁰ Enrique TIERNO GALVÁN, *op. cit.*, p. 223

⁵⁸¹ Abdón MATEOS, *El PSOE contra Franco*, *op. cit.*, p. 348

personalitats d'ideologia diversa. Serà precisament aquest entramat el que possibilitarà el paper destacat que tindrà el PSP en el si de l'oposició, sent una peça de convergència entre l'oposició més progressista i la més moderada. Així, tot i que es proclamava com a força socialista d'esquerres, ens adonem que exerciria un paper pragmàtic formidable durant les reunions de l'oposició; i és que no només pretenia l'entesa de l'oposició, sinó que desitjava l'acord amb el règim per fer una transició coordinada. Precisament seria aquesta imatge de pragmatisme la que detectaria la premsa i la que es transmetria a la ciutadania. No obstant, els èxits del PSP van més enllà: es pot considerar tot un èxit que ajudés a visibilitzar col·lectius fins llavors vilipendiats, com ho eren el feminista, l'ecologista, el moviment veïnal o persones amb discapacitats; per tant, donant veu a aquells menys afavorits en la societat. També, no cal perdre de vista la trajectòria de molts dels membres del PSP, els quals en un futur tindrien un paper destacat en el món de la política i intel·lectual. De fet, el que sabrà detectar el talent de la gent d'aquest partit serà el PSOE, que, després de l'absorció, sabrà capitalitzar-ho; és per això que es podria parlar del PSP com una cantera d'intel·lectuals i polítics rellevants.

Finalment, ens queda comentar un tema que té diversos flancs: el final del partit. En primer lloc, en aquest bloc hem anat remarcant com en el grup de Tierno Galván van conviure dues animes des del principi: la més radical, encarnada en el *viejo profesor*, i la més moderada, liderada per Morodo. El fet que les tesis de Tierno Galván s'imposessin a nivell ideològic i, després de la fase més pragmàtica del partit durant les negociacions entre l'oposició i el govern, s'intentés ocupar l'espai a l'esquerra del PSOE i a la dreta del PCE, va ser segurament un error. L'avís de Morodo no va ser suficient i efectivament es va donar un solapament amb el PSOE, el qual també es va veure beneficiat per una llei electoral pensada per afavorir les majories. Això, com hem vist, va provocar un terrabastall en el partit un cop es van saber els resultats electorals.

Després d'aquest episodi es van donar dues grans problemàtiques: militants i dirigents del partit que multiplicaven la pressió per assolir la unitat socialista i, també, uns deutes econòmics que anirien estrangulant la formació. Començant pel segon punt, ja hem avançat línies enrere que el deute econòmic segurament no era tant com per haver de forçar la dissolució del partit: el PSP es va permetre durant un temps seguir el seu propi itinerari, i si es va prendre aquesta via, encara que provisional, era perquè segurament era viable en un termini mitjà o llarg. Només cal llegir les memòries de Tierno Galván i Morodo per adonar-nos-en que ells creien viable la continuïtat del partit, encara amb els

deutes; i, de fet, el *viejo profesor* mateix va admetre que podria haver hipotecat l'essència del partit si hagués volgut a canvi dels petrodòlars libis. A més, el partit es veia beneficiat en els sondejos dels mitjans de comunicació i anava fent pactes amb altres forces, com ara el PCE, de cara a futures eleccions. Per tant, si bé el factor econòmic era delicat i la situació era dolenta, no sembla que fos un motiu que forcéss la dissolució del partit.

On sí trobem més motius és a l'hora de capejar les pressions internes i externes amb motiu de la unitat socialista. És prou conegut que les bases de tots els partits socialistes espanyols portaven anys fent crides a la unitat, però no va ser fins que un dels partits va rebre un revés important que aquestes demandes no van arribar seriosament a la cúpula; això sí, quan hi van arribar, van esdevenir un punt de confrontació que va deixar el partit a punt d'escindir-se. És el cas del PSP: després de les eleccions van començar les inquietuds dins el partit i des de la cúpula també començaran a generar-se enfrontaments cada cop més agressius amb motiu del futur del partit. Si bé mai es va parlar de retre comptes o d'exigir responsabilitats a la directiva, sí es va començar a fer majoritari a les bases el desig d'accelerar la unitat. D'altra banda, el sector en contra de la unitat també s'aniria enrocant, provocant que el marge gris en el partit anés desapareixent.

L'element que farà que l'espurna cobri força segurament serà la intervenció de la premsa, que a finals de novembre donarà veu a un sector minoritari del partit que, encara que no fos representatiu i busqués la confrontació, va intentar defenestrar a Morodo. Això, evidentment, li hauríem d'afegir l'àmplia publicitat que es donaria en alguns mitjans del degoteig de baixes del PSP i altes al PSOE, cosa que ja s'havia vist anteriorment i en paral·lel entre els dos sectors del PSOE. La monitorització de les pugnes internes del partit va fer que el futur del PSP es convertís gairebé en un assumpte públic: en definitiva, s'havia aconseguit que la crispació s'apoderés del partit. Així, amb aquesta formació dividida de dalt a baix, Tierno Galván preferirà propulsar una unió amb el PSOE que ni ell mateix desitjava, però que preferia a la fragmentació.

I precisament hem introduït la premsa com a actor polític en aquest bloc perquè considerem que va ser una de les grans causants de la desfeta del PSP. Ja hem vist com va tenir un paper crucial a l'hora de construir el mapa polític espanyol, en tant que esdevenia el prisma a través del qual la societat espanyola veia la política; per tant, esdevenia un actor polític de primer ordre que s'ocupava de filtrar opcions polítiques i

remarcar la importància d'algunes. Evidentment que la premsa no s'inventava la realitat, sinó que s'ocupava de relatar els fets, però precisament en el focus i en la manera de dir les coses es troba l'efecte que tractem. Es va passar a identificar l'èxit en alguns partits i personalitats, mentre que d'altres es veurien entre ignorats i boicotejats; també, el terreny ideològic i programàtic es va tocar bastant per damunt en campanya quan potser hauria d'haver estat un dels objectius del debat. Si bé en un principi, abans de la precampanya el PSP no era pas dels menys afavorits, ans al contrari, sí veiem que altres eren més beneficiats; de fet, la major mostra de tot plegat serien els resultats del sondejos, que deixaven al PSP força desplaçat pel PSOE. Aquest era, segurament, l'inici d'una campanya que acabaria provocant en un any la seva humiliació.

En definitiva, i fent al·lusió al títol del capítol que tractem, considerem que el PSI-PSP sí va ser un partit pel canvi; de fet, va ser un partit clau per a la Transició espanyola. No va ser el principal partit d'esquerres, ni molt menys, però sí que va ser un partit que va aconseguir que els engranatges de la Transició funcionessin. En contra del que sosté Morodo, que parla del partit com si fos una formació política feta per la Transició i destinada a morir amb l'aprovació de la Constitució, es pot sostenir que l'alternativa socialista sí era viable; de fet, encara que existís la contradicció entre interessos de la democràcia i interessos de partit⁵⁸², el partit va saber sortir-ne reforçat de l'aposta per la primera. En tot cas, creiem que el PSP va ser víctima d'un clima hostil.

---

⁵⁸² Raúl MORODO, *Atando Cabos*, op. cit., p. 472.

BLOC III

EL PSOE HISTÒRIC: L'ALTRA CARA DEL PSOE

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

1. Comentari dels principals autors i recursos emprats

En termes d'historiografia, val a dir que només s'ha pogut trobar un article que tracti directament aquest partit polític. Es tracta d'un article, fet per Mario Bueno, que, en unes 36 pàgines, aconsegueix fer un itinerari de la vida del partit entre 1972 i 1986, posant el focus, efectivament, en els punts més importants de la vida d'aquesta formació. Sens dubte, és, com bé diu el títol de l'article, una aproximació a l'evolució del partit, però és de gran ajuda per tal de tenir una referència: deixa anar claus i punts de vista prou interessants per dur a terme una anàlisi més completa.

El fet que només hi hagi un article d'aquest partit segurament s'explica per, com a mínim, dos factors. El primer d'ells té a veure amb que no va obtenir representació parlamentària en cap de les eleccions del període que treballem, cosa que contrasta bastant amb altres partits de la mateixa tendència política que sí en van obtenir i, efectivament, van incidir en la vida política del país. El segon d'ells, força relacionat amb el primer, és que no va sorgir cap personalitat destacada que motivés un estudi particular: a diferència del PSP, que va tenir com a líder al que després seria alcalde de Madrid, Tierno Galván, el sector històric del PSOE no va tenir personalitats que s'hagin conservat en la memòria col·lectiva; certament, Rodolfo Llopis, pel càrrec que va ostentar durant 30 anys, bé podria ser aquesta personalitat destacada, però el fet que el PSOE renovat reescriu la seva història invisibilitzant la seva figura o deixant-la malparada, ho ha impedit.

Per tant, a l'hora de tractar aquesta formació política hem hagut de buscar altres fonts. En primer lloc, hem rescatat aquelles aportacions d'estudis sobre el PSOE que han fet pinzellades, que són la majoria, o petites incursions al món del sector històric del PSOE, com ara Gillespie, així com estudis com el de Guillermo León⁵⁸³, el qual ofereix un interessant estudi regional sobre el socialisme a Badajoz tractant els diversos partits que l'integraven. Val a dir que bona part de la informació que trobem en aquestes fonts corresponen sobretot al període que va fins les primeres eleccions generals, al 1977, mentre que a partir d'aquesta data, cessen les mencions.

En segon lloc, tenim un total de tres llibres escrits per diferents dirigents del partit que intenten explicar, posant el focus on els interessa en cada moment, moments històrics

---

⁵⁸³ Guillermo LEÓN, *La construcción de la alternativa socialista en la provincia de Badajoz (1974-1979)*, Badajoz, Universidad de Extremadura, 2018.

de la formació política. Parlem de, per ordre, Manuel Murillo⁵⁸⁴, Miguel Peydró⁵⁸⁵ i Modesto Seara⁵⁸⁶; realitzant tots ells aquestes obres quan ostentaven el seu càrrec en la direcció. Mentre que Murillo pretenia amb el seu breu llibre fer una presentació del partit de cara a les primeres eleccions democràtiques, Peydró incidirà en com es va dur a terme l'escissió de 1972 i els diferents intents de reunificació haguts; finalment, Seara farà una immersió en el terreny reflexiu, tractant les diferències entre els dos sectors del PSOE a finals de 1979 i oferint una visió de cap a on orientar el socialisme. Totes tres obres les considerem fonts primàries, en tant que són de l'època i escrites per protagonistes, i les hem aprofitat per tal de tenir més informació i més perspectives.

Una altra font que hem consultat per tal d'aprofundir en la vida d'aquest partit és la premsa comuna: a través dels diaris *ABC*, *El País* i aquells que inclou la web de la *Fundación Juan Linz*, hem intentat reconstruir buits d'informació que teníem en tant a l'itinerari de la formació, sent molt conscients que aquesta informació combinava tant allò que el partit volia projectar com allò que el partit potser no informava en el seu òrgan d'expressió però els mitjans sí optaven per difondre. Sens dubte, és una font d'allò més interessant a l'hora de contrastar impressions i saber quina era la imatge pública que s'oferia del partit, cosa que, com ja sabem, incidia en la trajectòria de tota formació. No obstant, de forma similar a la historiografia que tracta de forma colateral aquest partit, sembla que desaparegui del mapa un cop passen les primeres eleccions legislatives, cosa que no correspon a la realitat.

Finalment, amb l'ànim d'omplir els buits d'informació que deixen les fonts anteriors, de conèixer la perspectiva del propi partit i el seu relat dels fets i, també, assolir un estudi el més complet possible, s'ha recorregut al buidatge del principal òrgan d'expressió del partit (primer *Le Nouveau Socialiste*, després *El Socialista* i, finalment, *Acción Socialista*), alhora que s'han consultat algunes de les circulars que emetia la Comissió Executiva. Era un pas completament imprescindible en el moment que es vol treballar una formació política que prèviament no ha tingut un estudi en condicions i no es sap tot el seu itinerari. Efectivament, és pràcticament l'única font que ens ofereix informació sobre aquest partit a partir de les eleccions legislatives de 1977, si deixem de

---

⁵⁸⁴ Manuel MURILLO, *Partido Socialista Obrero Español (Sector Histórico)*, Bilbao, Ediciones Albia, 1977.

⁵⁸⁵ Miguel PEYDRÓ, *Las escisiones del PSOE*, Esplugues de Llobregat, Plaza & Janés, 1980.

⁵⁸⁶ Modesto SEARA, *El socialismo en España*, Mèxic DF, UNAM, 1980.

banda alguna dada que apareixia en mitjans de comunicació locals i regionals. Aquesta situació no és la desitjable, ja que el contrast d'informació sempre aporta claus interessants, però sí ens permet seguir el fil de l'evolució del partit i obtenir moltes respostes.

La situació respecte als dos blocs anteriors, com hem dit, és prou diferent. Si bé del PSOE renovat s'ha escrit molt i del PSP teníem una tesi doctoral com a referència d'un gruix important d'informació, cosa que ens permetia entrar menys en la descripció de fets, en tant que aquests es poden trobar en altres fonts, i posar més el focus en l'anàlisi de dades, ens trobem que amb el sector històric del PSOE caldrà anar a pams i, per tant, anar oferint dades rellevants acompanyant-les d'una anàlisi.

2. El sector històric del PSOE: història d'una resistència

2.1. El PSOE[H]: nascut en l'adversitat (1972-1974)

Aquest capítol seria la continuació de la trajectòria del sector històric del PSOE arran de l'escissió del partit: si fins la pàgina 70 hem tractat uns antecedents que ens serviren pels dos sectors del PSOE, a partir d'ara treballarem el sector que al 1972 va romandre lleial a la part de la direcció liderada per Rodolfo Llopis.

La primera notícia pública que trobem del que serà el sector històric del PSOE després de l'escissió del partit data de finals d'octubre, a través d'una nova publicació: *Le Nouveau Socialiste*. En aquesta publicació, efectivament, es començarà donant explicacions sobre tot el que va passar, des de la suspensió de la publicació del partit fins tot el recorregut dels fets abans, durant i després del congrés celebrat a l'agost per un sector del PSOE, el qual més tard serà identificat com a "renovat". A més, tot plegat es farà en un to de declaració de guerra força evident, on s'atacava especialment als veterans a l'exili que van donar ales als sectors de l'interior per, suposadament, desavinences personals amb gent de la direcció, però també s'acusava a sectors de l'interior de forçar la ruptura per la seva voluntat de tenir contactes amb el PCE. Tot i que es deixava un cert marge perquè els afiliats que volguessin esmenessin la seva participació al congrés d'agost de 1972 i retornessin a la disciplina de Toulouse, la part de la directiva encapçalada per Llopis tenia la intenció d'enrocar-se i presentar batalla⁵⁸⁷.

Fins octubre, certament, el partit va haver de fer front a diverses adversitats, que, com ja veurem, no seran les úniques que es trobaran. A mitjans de juliol, el periòdic *Le Socialiste* va oferir el seu últim número sota la direcció de la secretaria general: un dels executius renovadors de l'exterior, com que controlava la tresoreria, decidí suspendre la publicació del setmanari fins nous avís; aquest nou avís, evidentment, es donaria passat el congrés i quan s'acordés amb l'administrador el reconeixement del seu sector, cosa que permetria que fos el seu òrgan d'expressió i que el sector liderat per Llopis perdés un element identificador del partit i quedés silenciats. També, els locals del partit a Toulouse serien requisats pel sector renovador dies abans de la celebració del congrés d'agost, al·legant que la part de la directiva de Llopis es trobava al marge de disciplina del partit⁵⁸⁸.

---

⁵⁸⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 26 d'octubre de 1972, p. 2.

⁵⁸⁸ Circular 16, 17 de juliol de 1972, PSOE[H]. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

Des de llavors, la directiva del PSOE liderada per Llopis intensificarà l'ús de circulars per mantenir el contacte amb la resta d'afiliats, intentarà una bateria de denúncies i reclamacions per tal de recuperar els locals i la publicació i, alhora, mourà fils per tal de buscar alternatives en cas que les seves demandes no tinguessin èxit, com efectivament va ser.

La situació pel sector històric era ben delicada: es trobaven que havien de començar de nou i en un escenari prou advers, ja que no tenien caixa, no tenien publicació i els seus antics aliats més propers, del PSF, estaven alineant-se progressivament amb el sector renovador.

Davant aquesta situació, Llopis decidirà buscar aliats. Si bé ell ja coneixia l'existència d'un grup d'afiliats de l'interior que s'havien declarat al marge de la disciplina del partit per desavinences amb la part de la direcció executiva a l'interior⁵⁸⁹, els quals impedièn la reconciliació, ara el que s'intentaria seria un acostament a ells i integrar-los de nou al partit⁵⁹⁰. De fet, aquesta integració no va ser gaire problemàtica, ja que aquest grup de l'interior, certament dispersat per diverses províncies, s'identificava amb la postura assolida en els congressos del PSOE fins 1970, cosa que els connectava amb la directiva tolosana. És més, un cop incorporat aquest sector en el PSOE[H], les crítiques contra el sector renovador es van fer més diverses en el moment que s'inclouïen comentaris en contra dels directius de l'interior⁵⁹¹.

No obstant, la llista d'aliats no acaba aquí. Mentre que aconseguirà que un membre del PSF doni la cara en la constitució del nou setmanari del partit, *Le Nouveau Socialite*, també Llopis procurarà que, si el congrés d'agost va tenir delegacions estrangeres, el seu futur congrés, que es celebraria al desembre de 1972, tingués també un bon nombre de delegats. Tanmateix, també buscarà un suport un tant inesperat: el de Tierno Galván, personalitat amb la que, com sabem, el partit havia xocat anys enrere. De fet, en un temps rècord, es passarà de criticar-lo per dividir el socialisme espanyol fundant un nou partit,

---

⁵⁸⁹ Aquest fet serà narrat per Peydró, qui, justament, participà en les reunions que acabarien derivant en aquesta escissió d'un sector de l'interior del PSOE. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 55-60, 80.

⁵⁹⁰ Circular 17, 4 d'agost de 1972, PSOE[H]. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

⁵⁹¹ De la mateixa manera que feien els directius de Toulouse a l'hora d'explicar els fets ocorreguts, els membres de l'interior rebels a la part de l'executiva a l'interior d'Espanya, que es van manifestar per primer cop en el document "*Ponencia de los no invitados al XII Congreso*", focalitzaven les seves acusacions en els procediments dels renovadors. És a dir, intentaven desbaratar tota defensa del sector renovador al·legant que les seves accions anaven en contra dels estatuts del partit; en el cas dels "*no invitados*", deien que la part de l'executiva a l'interior havia estat escollida amb mètodes fraudulents i no era representativa de la diversitat d'opinió. *Ibid.*

el PSI, a invitar-lo al congrés de desembre de 1972 i fer valer el seu suport com a garantia d'autenticitat en tant a la representació del “vertader” PSOE.

En tant a la vida del partit entre agost i desembre, sabem que va aconseguir obrir una nova caixa per tal de dur a terme el nou setmanari i que va indicar a les diferents agrupacions que es reorganitzessin, escollint noves direccions en el cas que hi hagués presència de participants en el congrés d'agost i separant-se clarament dels elements que consideraven al marge de la disciplina de partit⁵⁹². Tot plegat, sens dubte, portaria a la duplictat d'agrupacions i a la dissecció del partit, vertebrant dues estructures de partit diferenciades.

En el seu òrgan d'expressió seran sovintejades les explicacions des de la directiva dels fets que van portar a aquesta situació d'escissió, sempre insistint especialment en l'ànim del sector renovador de pactar amb el PCE, cosa que confrontava amb la postura històrica dins del PSOE des de la Guerra Civil de vetar tot tipus de contacte amb els comunistes. De fet, aquest anticomunisme serà un dels mantres que s'aniran repetint durant anys en l'òrgan de premsa del PSOE[H] i que passarà a formar part del seu ADN, en tant que alhora els diferenciava de l'altre sector escindit. També, podem veure en el setmanari del sector històric del PSOE una mena de dol polifònic: veus de crítica als executius per haver estat molt tous amb els renovadors i haver cedit, crides a la unitat, comparacions amb l'escissió ocorreguda al 1921 arran de la formació del PCE, crides a la identificació amb els líders històrics del socialisme espanyol, referències a motius personals, repartició de culpes...

També, entre referències despectives al congrés d'agost, el qual qualificaven de “congresillo”⁵⁹³ i menyspreaven per la seva suposada poca participació⁵⁹⁴, així com als dirigents que en sorgiren, trobem notes sobre actes de proselitisme per captar socialistes suposadament desorientats, però alhora notícies sobre diferents partits socialistes europeus, als quals s'afalagava: també, articles de personalitats com ara Gregorio Peces-Barba o Raúl Morodo. Sobre el fet que es mostrés simpatia cap a líders socialistes

---

⁵⁹² *Le Nouveau Socialiste*, 26 d'octubre de 1972, p. 3.

⁵⁹³ *Le Nouveau Socialiste*, 2 de novembre de 1972, p. 1.

⁵⁹⁴ De manera força encertada, Mario Bueno recull que quan el PSOE[H] fa referència a la poca participació en el congrés d'agost de 1972, ho fa fent referència a la quantitat d'agrupacions, però no a la quantitat d'afiliats que les integren, essent tot plegat una manera d'enfocar les dades de forma interessada. Mario BUENO, *op. cit.*, p. 340.

europaus, ben bé ho podríem enquadrar en l'estratègia de guanyar el seu favor en la contesa internacional ja oberta contra el sector renovador.

Arribats al congrés de desembre de 1972, com era d'esperar, el sector històric del PSOE ho presentarà en el seu òrgan de premsa com a èxit rotund, destacant la gran lleialtat

Imatge 18: Fotografia del Congrés del PSOE[H] de desembre de 1972

Font: *Le Nouveau Socialiste*, 21 de desembre de 1972, p. 1.

al partit dels afiliats i denunciant els intents de boicotejar-lo per part de l'altre sector⁵⁹⁵. De fet, des de la direcció tolosana es va buscar que la càrrega simbòlica fos ben present: es va buscar que coincidís amb l'aniversari de la mort de Pablo Iglesias, esdeveniment que cada any comportava diversos homenatges, i, també, es va realitzar al mateix indret on es va celebrar el primer congrés del PSOE a l'exili després de la Guerra Civil. Ahora, es

veuran certs paral·lelismes amb aquest últim esdeveniment, en el moment que hi havia dos sectors del PSOE enfrontats (els reorganitzats, incloent a seguidors de Prieto, Largo Caballero i Besteiro, contra els negrinistes), reclamant el mateix nom i demanant el suport del socialisme francès⁵⁹⁶. No obstant, a diferència d'aquell episodi de la postguerra, el partit farà una crida a la unitat i a la continuïtat, paraula que intentava contrarestar la terminologia de canvi que s'impulsava des del sector renovat. Això sí, val a dir que tot i que la resolució final va ser favorable a la reunificació del PSOE, el debat, com consta en el periòdic, va ser força crispat i hi havia veus prou contràries a la unitat amb els que consideraven uns traïdors i uns infiltrats al PSOE, arribant a distingir entre dirigents renovadors culpables i afiliats anònims innocents i perdonables. Finalment, s'aprova una resolució a favor de la unitat, però amb condicions: s'havien de recuperar els mètodes democràtics, essent aquesta afirmació una clara picada d'ullet als fets ocorreguts al

⁵⁹⁵ Criteri, com hem vist, que diferia bastant de l'opinió d'externs, on tots coincideixen que el congrés va ser una mostra de debilitat evident, tant per la manca de suport de delegats estrangers com per l'alta edat dels congressistes. Tierno Galván i altres testimonis recollits per diferents historiadors ho corroboren.

⁵⁹⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 21 de desembre de 1973, p. 2.

congrés de la UGT de 1971, i s'havia de recuperar el veto a tot contacte amb els comunistes⁵⁹⁷.

Altres dades d'interès que podem rescatar d'aquest congrés és el fet que es fa una crida de solidaritat material i moral a la IS, fet força comprensible per a un sector del PSOE que es creu el legítim continuador d'un partit que va ser membre fundador de la mencionada internacional i que té com a líder a un dels signants de l'acta al 1951. De fet, no és pas casualitat que Llopis fos reescollit secretari general: a banda de revalidar el seu lideratge al capdavant del partit, era una manera de, davant la imminent disputa en l'ens internacional contra l'altre sector del PSOE, mostrar una personalitat coneguda i amb contactes. No obstant, també és cert que la presència d'altres partits socialistes europeus en aquest congrés va ser mínima i això ja era indicador que alguna cosa no anava bé; efectivament, els renovadors havien sabut establir contactes dins de la IS i, a més, la posició internacional de Llopis a mesura que havien anat passant els anys s'havia anat afeblint a mesura que els lideratges europeus s'anaven renovant.

També, a banda de trobar entre les resolucions el resotmetiment de les JJSS al partit, per tal d'evitar que fossin un nou ariet per fer oposició des de les mateixes organitzacions socialistes, hem de destacar la creació de grups sindicals socialistes del PSOE a l'exterior. Efectivament, davant una UGT que té el mateix lideratge que el PSOE[R] i que, per tant, actuarà en la mateixa línia, el PSOE[H] es va proposar crear una mena de sindicat amb el que anar de la mà; això sí, el fet que adoptessin aquesta fórmula de grups sindicals socialistes ja diu molt de per si. En el moment que el sector històric del PSOE va participar en el congrés de la UGT de 1971 i va perdre, encara denunciant les possibles irregularitats que van haver, pel simple fet de la seva assistència i participació, d'alguna manera, va validar el resultat de tot plegat; i, a més, no va exercir el boicot frontal a aquests fets des d'un principi perquè el sector històric pensava revertir la situació a través del partit. Un cop el partit havia estat dividit i es preveia que la reconquesta de la directiva en el sindicat era gairebé impossible, el sector històric va impulsar aquests grups, però sense reclamar el nom de la UGT. I segurament no va reivindicar aquesta legitimitat per dos fets: perquè anaven tard a l'hora de reclamar i el seu discurs legitimista general s'esquerdaria, però sobretot perquè a l'interior d'Espanya ja s'havia originat una UGT rebel des d'abans del congrés de 1971 i es volia connectar amb ella. Aquest sector de la

---

⁵⁹⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 4 de gener de 1973, p. 3.

UGT rebel a la directiva emanada del congrés de 1971, que adoptaria el nom de Comitè Nacional Provisional de la UGT en España i que té molta similitud amb el grup del PSOE que es va rebel·lar contra els dirigents de l'interior de l'executiva del partit moments abans de l'escissió, es va mostrar fraterna al congrés del PSOE[H] i es va decidir des del partit crear aquests grups sindicals com a suport des de l'exterior a aquest sindicat⁵⁹⁸. No obstant, el fet que s'optés per aquesta relació i no una completa fusió i enfrontament a la UGT seguidora del congrés de 1971, com sí s'havia donat en el partit, deixa entreveure que hi havia algun problema darrere. Caldria plantejar que el sector reunit en aquest Comitè Nacional Provisional de la UGT preferia mantenir el seu lideratge i no sotmetre's a les direccions de Toulouse, tot i mostrar la seva solidaritat en les idees; hipòtesi que guanya més força en un context que l'activisme a l'interior agafa força. Però, alhora, també caldria tenir present que, si bé en el partit la divisió va ser clara, en el sindicat no va ser així: en el moment que el PSOE[H] deixa de reconèixer el seu sindicat germà i no imposa una obligació d'afiliar-se a un sindicat determinat, els afiliats del PSOE[H] podien triar militar en aquest partit i seguir militant en la UGT que després seria liderada per Nicolás Redondo. De fet, la formació d'aquests grups sindicals va ser una proposta que es va anar estudiant durant setmanes i es va desenvolupar en algunes regions del territori francès. Tanmateix, pel que s'ha pogut saber, no es va desplegar a tot l'exili i no tothom es va apuntar a aquesta aventura⁵⁹⁹. Tot plegat ens suggereix que el PSOE[H] es va proposar iniciar també una ofensiva sindical, però sense tenir gaires certeses i esperances.

El nou any, 1973, seria rebut amb notícies per part de la IS, la qual notificava que havia creat una Comissió Especial per tal de valorar la situació del socialisme espanyol arran de la escissió del PSOE. Encara que des del partit, tant en les circulars com en el setmanari, es va difondre la innecessària intervenció per part de la IS en un conflicte intern del PSOE, també es donava a entendre que acceptarien la seva mediació i participarien en les seves activitats⁶⁰⁰. De fet, la seva implicació en aquesta pugna internacional seria una de les seves principals metes des del congrés de 1972, establint contactes amb els diferents partits socialistes europeus, enviant memoràndums i fent les gestions que fossin

---

⁵⁹⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 28 de desembre de 1972, p. 1.

⁵⁹⁹ De fet, en la circular 3 es comenta que la secció de Limoges proposa esperar al proper congrés de la UGT abans de prendre una decisió així, i la secció de Caracas proposa l'afiliació directa al *Comitè Nacional Provisional de la UGT* a l'interior. Circular 3, 19 de març de 1973, PSOE[H]. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

⁶⁰⁰ Tot i això, sabem que Llopis des de la convocatòria del congrés d'agost de 1972 va mantenir informada a la IS dels problemes que estava tenint i ja acusava als renovadors d'escissionistes. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, p. 128.

necessàries. En el setmanari es pot veure una reproducció de les novetats en tant a les gestions en la IS, així com anàlisis de la composició ideològica de l'ens internacional en qüestió, però serà en les circulars on es faran posicionaments sobre alguns dels seus partits membres. En especial, a mesura que es va fent cada cop més clara la posició del PSF a favor del sector renovador, començaran a alçar-se crítiques cap al partit que temps enrere es considerava germà i a assenyalar-lo com a membre conflictiu dins la IS per la seva iniciativa d'unió de les esquerres, la qual cosa trencava amb el principi de distanciament amb el comunisme que s'assenyala en el programa fundacional de la IS⁶⁰¹.

Relacionat amb això, si seguim la pista a l'òrgan d'expressió del PSOE[H], veiem articles que darrere tenen clares intencionalitats. Tot i que no s'havia mencionat res fins llavors, es farà eco de la intervenció del règim franquista a les eleccions per la junta de govern del Col·legi d'Advocats de Madrid, on, recordem, estava implicat Tierno Galván⁶⁰². També, es farà una editorial comentant les paraules del president de la IS, on criticava a la URSS i reafirmava la postura en contra de l'entesa entre socialistes i comunistes, essent tot plegat una mena de reafirmació en la postura anticomunista del PSOE[H]⁶⁰³. Alhora, veiem intermitents articles sobre líders històrics del socialisme espanyol així com comentaris a l'obra de Marx, alhora que es reivindicava la seva obra; sens dubte, aquests articles intentaven contrarestar les crítiques sovintejades al PSOE[H] per moderat i socialdemòcrata, a la vegada que buscaven barrar el pas al sector renovat a nivell ideològic no deixant que s'apropriessin de certes figures o idees. En aquesta línia, si bé és cert que les crítiques al sector renovat van reduir-se considerablement després del congrés de desembre, sí podem veure alguns comentaris contra dirigents, com ara a Pablo Castellano o Alfonso Guerra; no obstant, també s'alçaven crítiques contra figures crítiques provinents del règim, com ara Cantarero del Castillo⁶⁰⁴.

Això sí, cal posar èmfasi a com el partit, tant en les circulars com en el setmanari, intentava demostrar el màxim consens en totes les decisions que prenia. De fet, aquest sector del PSOE, l'històric, intentarà fer de la democràcia interna una de les seves grans banderes, cosa que alhora els servia d'arma en contra de l'altre sector, el renovat. Així, totes les decisions preses amb unanimitat es remarcaran i, d'acord amb la tradició del

---

⁶⁰¹ *Ibid.*

⁶⁰² *Le Nouveau Socialiste*, 11 de gener de 1973, p. 2.

⁶⁰³ *Le Nouveau Socialiste*, 18 de gener de 1973, p. 3.

⁶⁰⁴ *Le Nouveau Socialiste*, 22 de febrer de 1973, p. 3.

partit, després de cada congrés es votarà la gestió dels delegats i, també, les resolucions assolides per part de totes les agrupacions, cosa que es recollia en els mitjans de difusió de la formació⁶⁰⁵.

Si ens situem a mitjans de l'any 1973, ens adonem que fins llavors els articles en el setmanari tenen un fort caràcter melancòlic, ja que bona part de les notícies són sobre el passat i no presten prou atenció als problemes de l'actualitat espanyola; alhora, també són força d'enroc al voltant de les seves postures. No obstant, sí val la pena remarcar com durant aquests mesos es va anar desplegant la xarxa de grups sindicals socialistes i es va arribar a un acord, que es traduiria en una circular conjunta, amb el Comitè Nacional Provisional de la UGT de l'interior d'Espanya; de fet, sembla ser que es van adherir a l'acord la Federació d'Indústria i de la Banca provinents de la UGT amb la direcció sorgida del congrés de 1971⁶⁰⁶.

L'altre fet que cal rescatar és el tema de les relacions amb altres forces. Si bé els contactes amb altres socialistes no transcendien gaire, sí que eren estretes les relacions amb l'ARDE, arribant a reproduir articles del president de la Segona República a l'exili; també, força lligat a aquesta bona entesa, trobem intercanvis de missatges amb el president Luis Echeverría de Mèxic, i, fins i tot, trobades que es feien constar en el setmanari⁶⁰⁷. Això sí, una relació que va estar completament silenciada en el setmanari però sí es podia anar seguint en les circulars era la que es tenia amb el PSI de Tierno Galván. Encara que hem pogut trobar algun article més sobre algun dels seus líders en el setmanari, es va decidir no difondre públicament les negociacions per a la unificació del PSOE[H] i el PSI, limitant la informació als afiliats; de fet, es va informar als afiliats d'aquests contactes en el moment que ja estava tot enllestit i només se'ls demanava la seva aprovació sobre el protocol d'unificació acordat⁶⁰⁸. Com sabem, aquesta unificació quedaria suspesa més endavant i finalment no es duria a terme⁶⁰⁹, però crida l'atenció

---

⁶⁰⁵ *Le Nouveau Socialiste*, 8 de març de 1973, p. 1.

⁶⁰⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 14 de juny de 1973, p. 2.

⁶⁰⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 19 i 26 d'abril de 1973, p. 4.

⁶⁰⁸ En tant a la votació sobre aquest acord, sabem que dels 853 vots que es van emetre, 851 eren a favor. Sobre això, crida l'atenció dos fets: la quantitat de vots emesos, que resulta prou baixa en comparació amb els vots que s'emeten en l'últim congrés, i la gairebé unanimitat a favor d'aquest acord. Circular 6, 17 d'octubre de 1973, PSOE[H]. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

⁶⁰⁹ Tots dos sectors confirmen que la frustració d'aquesta unitat es deu a la negativa del PSOE[H] a acceptar una comissió executiva sortint que fos paritària entre membres del PSOE[H] i del PSI. No obstant, cal remarcar que aquest procés de negociació va suposar crítiques cap a Llopis, el qual va haver de fer una carta en defensa de la seva gestió per aquest assumpte concret en vistes al congrés de 1974, la qual aprofita per arremetre contra Tierno Galván. Miguel PEYDRÓ. *op. cit.* pp. 150-157; Carta de Rodolfo Llopis als

com tot això no va transcendir en el seu òrgan de premsa: és un clar exemple dels silencis que rodejaven aquesta formació, cosa que obliga a intentar llegir les subtils; sens dubte, que cessessin els articles sobre gent provinent del PSI és una bona pista del canvi de relacions entre partits.

No obstant, abans de passar a la següent qüestió, crec que és de rebut recuperar l'aportació de Mario Bueno quan diu que, en tant als contactes per unir el PSOE[H] i el PSI, no es va ser tant exquisit des del PSOE[H] a l'hora de tenir contacte amb una força política que promovia l'afiliació a CCOO, sindicat amb una clara i coneguda petjada comunista. És a dir, mentre que les relacions amb el PSOE[R] suposadament s'havien trencat amb motiu de la voluntat d'aquests últims d'establir contacte amb tota organització política i sindical sense exclusions, cosa que era una línia roja pel PSOE[H], aquets últims sí podien fusionar-se amb un partit que feia seu el sindicat amb més presència comunista; a més, cal recordar que el PSI sostenia un possibilisme monàrquic que també xocava amb la fórmula Prieto de transició que havia sostingut el PSOE orgullosament durant bona part del seu exili⁶¹⁰. Sens dubte, aquesta contradicció s'entén millor si es té en compte l'escenari de guerra oberta entre els tres partits socialistes espanyols pel reconeixement de la IS, essent el PSOE[R] el que estava en millor posició; aquest fet, evidentment, obligava als altres dos contrincants a moure fitxa, fins i tot arribant a accions un tant desesperades. També, el fet que s'aconeguís que els membres del PSI acceptessin de paraula les postures del PSOE[H] va ajudar a tranquil·litzar els dirigents d'aquesta última formació; no obstant, era una evidència que segons quines postures del PSI acabarien intentant canviar els posicionaments del PSOE[H] en un futur des de dins del partit resultant de la unificació⁶¹¹.

D'altra banda, ben bé no sabem com es va aconseguir sostenir aquest partit des d'un principi en el camp econòmic: en les últimes dècades eren els partits germans els que sovint donaven ajudes o assumien alguns deutes del partit, sent el setmanari la major font de despeses, però el PSOE[H] cada cop es trobava més sol. Si bé és cert que el partit intentava sostenir-se a través de les quotes dels afiliats, sabem que això era insuficient: el setmanari portava setmanes sent deficitari i, finalment, va haver de suspendre la seva

---

membres del Comitè Director i a totes les seccions del partit. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

⁶¹⁰ Mario BUENO, *op. cit.*, p. 343.

⁶¹¹ Així ho fa constar Miguel Peydró, qui va formar part de la negociació representant al PSOE[H]. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 150-157.

tirada durant dos mesos pels deutes; a més, represa la tirada, es va decidir, en el Comitè Director i amb la posterior aprovació de les agrupacions, que el setmanari passaria a ser una publicació quinzenal, es passaria de 4 pàgines a 6 i es pujaria el preu de l'exemplar. Sobre l'economia del partit, segurament hem de donar per bones les hipòtesis de Gillespie, on diu que serà el col·lectiu socialista espanyol a Mèxic el que haurà d'invertir diners per tal de sostenir-lo⁶¹²; no només ho donem per bo per l'autoritat de l'historiador en qüestió, sinó per dades que trobarem anys més endavant.

Avançant en el temps fins 1974, després de veure com en el partit hi havia debat entorn figures com Cantarero del Castillo⁶¹³, es denunciaven símptomes de possible acostament entre el PSOE[R] i el PCE⁶¹⁴ i es seguia amb preocupació fets com ara el cop d'Estat a Xile o la mort de Carrero Blanco, arriba la notícia de la decisió de la IS de reconèixer al PSOE[R] i cau com una gerra d'aigua freda; de fet, si el reconeixement es va donar pel dia de reis de 1974, 6 de gener, no va ser fins un mes després que la polèmica va arribar al periòdic⁶¹⁵. El PSOE[H], davant aquest fet, intentarà recórrer la decisió de la IS intentant desautoritzar la cúpula de l'organisme i demanant que sigui la IS en assemblea plenària la que decideixi sobre aquest afer; a la vegada, engegarà crítiques contra l'ens internacional, dient que ells no són ningú per donar patents de socialisme⁶¹⁶. En tot cas, el revés patit era greu, però no esdevindria letal: el partit, i en especial els seus líders, es va sentir molt dolgut per la decisió d'un organisme que havia vist néixer i amb el que compartia les essències ideològiques; no només era perdre recursos econòmics i contactes, sinó quedar al marge d'una corrent ideològica institucionalitzada. Era, també, un atemptat a l'honor del partit i a la tasca dels líders veterans que havien sostingut durant anys l'estructura partidista.

També serà per aquestes dates que es donarà el primer cas de confusió en els mitjans de comunicació sobre els dos sectors del PSOE, fet que es repetirà durant aquesta dècada molt sovint. A més, val a dir que des d'un principi el partit que aconseguirà sortir-ne beneficiat serà el PSOE[R]: els mitjans tant espanyols com estrangers, li donaran més cobertura mediàtica i l'afavoriran⁶¹⁷.

---

⁶¹² Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 297.

⁶¹³ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de gener de 1974, p. 2, i 15 de febrer de 1974, p. 3.

⁶¹⁴ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de desembre de 1974, p. 1.

⁶¹⁵ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de febrer de 1974, p. 4.

⁶¹⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de febrer i 31 de març de 1974, p. 2.

⁶¹⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 28 de febrer de 1974, p. 3.

Així, si fem balanç de la situació del partit des de l'últim congrés, celebrat al desembre de 1972, la situació és prou adversa: s'havia fixat com a repte competir amb el sector renovador del PSOE a nivell internacional per aconseguir el favor del socialisme europeu i, d'aquesta manera, tornar a enquadrar als renovadors sota les files dels històrics; però no només aquesta meta no l'havien assolit sinó que ara eren ells es que s'enfrontarien a la pressió de quedar marginats o ser absorbits. Davant això, en la seva concepció de ser els vertaders portadors de la tradició del socialisme espanyol i de ser els legítims successors del partit, es decidirà tirar endavant. Això sí, no sense que en el periòdic proliferin les veus per buscar una sortida a la situació: canviar el nom del partit incorporant la sigla “*Pablista*” i tornant a sol·licitar l'entrada a la IS, encoratjar la directiva perquè treballin per la unitat o, pel contrari, demanar que es faci cas omís a la resolució de la IS i, sense insistir en la reunificació, es focalitzi en enfortir el partit⁶¹⁸.

Tanta va ser la determinació de seguir endavant que les tasques sobre l'activitat sindical aniran avançant i en l'òrgan del partit es donarà bona difusió. Com a novetat, sabem que des d'aquesta UGT alineada amb el PSOE[H] es van editar diverses publicacions⁶¹⁹, es va anar estenent la seva xarxa de grups sindicals, es van fer actes conjunts a l'exili entre els dos organismes socialistes, partit i sindicat històrics, i, també, es va originar una “*Comisión Nacional en el Exterior de la Unión General de Trabajadores del Interior de España*”, consolidant-se l'aliança setmanes després entre el PSOE[H] i aquesta “*UGT de España*”, alineada amb el sector històric⁶²⁰.

També, les crítiques cap al sector renovador i a altres personalitats socialistes de l'interior, com ara a Tierno Galván, aniran apareixent de tant en tant, sobretot incidint en el seu caràcter radical, el seu origen dubtós, les poques ganes que mostren per aconseguir la unitat del socialisme espanyol o el seu activisme en solitari⁶²¹. Això no implica, no obstant, que les veus a favor de la reunificació perdessin força en el partit, ja que aquest debat seguia obert: en aquest moment, mitjans de 1974, les crítiques al sector renovador seran igualment compatibles amb el discurs a favor de la unitat del PSOE. I és que la reunificació que buscava el PSOE[H] de llavors era aquella que no passés per cap

---

⁶¹⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de maig de 1974, p. 3, i 15 de juny de 1974, p. 2.

⁶¹⁹ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de gener de 1974, p. 1, i 15 de febrer de 1974, p. 1.

⁶²⁰ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de març de 1974, p. 1, i 30 d'abril de 1974, p. 2.

⁶²¹ Crítiques, com pot deduir el lector, cap a figures que números abans de la mateixa publicació es tenien ben considerats i dels quals es reproduïen textos, com és el cas de Peces-Barba. *Le Nouveau Socialiste*, 31 de juliol de 1974, p. 3.

humiliació: en tant que no consideraven que tinguessin culpa dels fets ocorreguts temps enrere i, en canvi, sí creien que la culpabilitat era aliena, es creien legitimats a assenyalar les pràctiques dels altres i, a la vegada, fent al·lusió a temes d'estratègia política davant futurs escenaris a Espanya, a proposar fer una *tabula rasa* i assolir la unitat del partit. No obstant, com és obvi, aquesta actitud demostrava que, efectivament, les ferides entre líders del partit encara estaven obertes.

2.2. Entre la reunificació i el camí propi (1974-1976)

Amb aquest clima intern, arribem al congrés d'agost de 1974. Un congrés que es celebra enmig de força esdeveniments rellevants i que no s'escaparan de les valoracions del PSOE[H]: el congrés celebrarà els processos oberts a Portugal i Grècia, a la vegada que assenyalarà la mala salut del dictador espanyol i criticarà la proposta de la *Junta Democrática de Espanya*⁶²². I és també en resposta a aquests fets que el PSOE[H] prendrà posicions. En primer lloc, sabem que el Comitè Director passarà al nom clàssic de l'òrgan, Comitè Nacional, cosa que vinculem amb els preparatius en marxa per poder retornar a l'interior la direcció del partit; això sí, la fórmula de mantenir la paritat interior-exterior en la directiva i en el Comitè Nacional es mantindrà. En segon lloc, podem veure com la postura del partit a nivell programàtic i ideològic és continuista, però amb algun tímid atreviment radical, com és un possible suport a un hipotètic procés similar al que s'ha donat a Portugal; també, es trobaran postulats, si bé no radicals, diferents, com ho són la voluntat d'eliminar les províncies i proposar una nova divisió administrativa, així com el reconeixement dels pobles dins d'Espanya, la descentralització de competències en l'àmbit municipal i regional i la possibilitat dels municipis de federalitzar-se en regions⁶²³. En tercer lloc, sabem que es reafirma la resolució del passat congrés en favor de la reunificació del PSOE i s'insta a tots els afiliats a fer els majors esforços per aconseguir-la, però, i atenció a la condició, exigint que l'altre sector deixi sense efectes els acords amb el PCE⁶²⁴. De fet, no és pas casualitat que Llopis deixi la secretaria general i li agafi el relleu Víctor Salazar: és precisament Salazar qui, amb Ovidio Salcedo, va estar negociant per evitar la ruptura al 1972 i qui ara tenia la missió d'intentar la reunificació; encara que Llopis va deixar el càrrec al·legant motius de salut, certament la

---

⁶²² Curiosament, quan es parli de la *Junta Democrática*, es remarcarà la presència del PCE i de Calvo Seres, de l'Opus Dei, i no es farà cap menció de la participació de Tierno Galván. *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1974, p. 1.

⁶²³ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de maig de 1975, p. 1.

⁶²⁴ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1974, p. 2.

seva presència podia ser un impediment per a la reunificació i ara, amb Salazar al capdavant, no només es desbloquejava la situació sinó que ja es donava a entendre la voluntat de fusionar els dos sectors del PSOE. A més, una altra mostra de bona voluntat cap a l'altre sector seria la constitució d'una comissió especial per a la unitat del PSOE, composta per Salazar, Salcedo i dues figures que més tard adquiriran força protagonisme i que pertanyien a l'interior: Juan Zarrías i Manuel Turrión⁶²⁵.

A banda d'això, val la pena rescatar tres qüestions més sobre aquest congrés. En primer lloc, queda palesa la voluntat del PSOE[H] de seguir intentant recursos contra la decisió de la IS; a més, el congrés decidirà reafirmar l'adhesió als principis de l'ens internacional. En segon lloc, i força relacionat amb això últim, trobem que en aquest congrés sí hi haurà més presència de delegacions estrangeres, encara que no com en els congressos anteriors a l'escissió; per exemple, sabem que hi va haver presència del Partit Socialista d'Itàlia i del Partit Socialista Suís, així com missatges d'adhesió de Partit Socialista Belga, del Partit Laborista Britànic, del Partit Socialista Portuguès, del grup parlamentari socialista mexicà i del mateix president de Mèxic, Luís Echeverría. Certament, era una relativa millora respecte a l'anterior congrés, i més si tenim en compte que ara estaven oficialment fora de la IS; això sí, la manca d'una delegació oficial de la IS es feia notar⁶²⁶.

Finalment, un tercer tema per comentar és el dels grups sindicals socialistes, el projecte que el partit s'havia marcat com a objectiu en l'anterior congrés i que s'havia anat desplegant a poc a poc i amb molta incertesa. De fet, aquesta incertesa arribava a la mateixa cúpula del partit: aquests grups sindicals a l'exili en principi s'havien d'anar generant des de dins de la UGT ja liderada per Nicolás Redondo, però allò que s'havia de fer després d'organitzar-se encara no estava decidit. És cert que s'havia formalitzat una aliança amb aquest sector rebel de la UGT a l'interior que no va acceptar el congrés de 1971, i la idea era treballar per assolir una unitat amb ells, però a la vegada no es descartava organitzar un congrés d'unificació de tota la UGT, integrant tots dos sectors i els grups sindicals. A més, tampoc queda clara quina és la situació d'aquests grups sindicals: sabem que pagaven quotes com a organismes independents, però no sabem si també pagaven la quota de la UGT de Redondo; des de la direcció del PSOE[H] es diu que s'han de crear grups sindicals dins de totes les seccions de la UGT, pel que s'entén

---

⁶²⁵ Mario BUENO, *op. cit.*, pp. 348-349.

⁶²⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1974, p. 3.

que no s'ha trencat el vincle i no es descarta intentar un *sorpasso* dels històrics contra els renovadors ugetistes⁶²⁷. Llavors, l'estratègia a seguir en la branca sindical que podríem qualificar d'històrica es trobava entre intentar desbancar al grup renovador, assolir una unitat entre els grups històrics dins i fora d'Espanya per fer una nova UGT i assolir una unitat completa de la UGT.

Per acabar, des de la nova direcció es dirà que el congrés ha tingut una gran repercussió en els mitjans de comunicació. No obstant, aquest optimisme es veu ràpidament contrarestat per la molt major cobertura del sector renovador del PSOE: Felipe González, ja escollit primer secretari del partit, apareixerà en mitjans públics, com *Cuadernos para el Diálogo* o *Cambio 16*, i des del PSOE[H] no es perdrà ocasió de denunciar el fet que, amb Franco encara viu, es projectés la imatge de dirigents de partits clandestins i no hi hagués cap tipus de represàlia; això no s'ha d'entendre en el sentit que el PSOE[H] estigués a favor de la repressió, sinó que trobava aquest fenomen molt sospitós i ho relacionava ràpidament amb hipotètics vincles entre el dirigent socialista sevillà i les elits franquistes. També, el sector històric del PSOE es veurà obligat constantment a aclarir que certes declaracions no són fetes per part seva, sinó des de l'altre sector, a la vegada que denunciarà que a nivell mediàtic s'ha relacionat directament el PSOE amb el sector renovat i que no s'ha explicat què va passar amb el partit al 1972⁶²⁸.

Quan arribem a l'any 1975, veiem com s'inaugura una pràctica nova: es dedica cada cop més espai en el periòdic als dirigents del PSOE[H] residents a l'interior. Aquest fet és significatiu en el moment que, arran del congrés de 1974, es marca com a objectiu anar cedint més protagonisme a l'interior. No obstant, això no es donaria si abans no s'hagués assegurat una cohesió dins de la directiva: certament, després de 1972 el PSOE[H] es va blindar davant possibles noves traïcions, i pel fet que es rellevés a Llopis això no va canviar, ja que les postures dels dirigents seguien sent les mateixes; de fet, Llopis havia defensat des dels anys 60 les postures que s'havien assolit amb Prieto i seria justament l'exsecretari de Prieto, Víctor Salazar, qui les mantindria. Així, assegurant que aquesta unitat d'acció dins de l'executiva estava assegurada, es deixava marge als dirigents de l'interior per criticar la primera llei d'associacions d'Arias Navarro, entre altres temes. També, veiem com s'aniran reproduint missatges de les JJSS[H] de

---

⁶²⁷ *Ibid.*

⁶²⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 15 d'octubre de 1974, p. 1, 31 d'octubre de 1974, p. 2, i 15 de gener de 1975, p. 1.

l'interior, així com notícies sobre la UGT[H]: amb total tranquil·litat i sense donar explicacions, apareixen en la publicació bimensual del PSOE[H] articles que parlen de la UGT, quan en realitat es refereixen a la UGT rebel al congrés de 1971. Des d'aquesta UGT[H], que envia comunicats des d'un Comitè Nacional, curiosament ja sense caràcter provisional, es fa una crida a mantenir llaços estrets amb la CNT, per tal de ressuscitar la *Alianza Nacional de Fuerzas Democráticas*, organisme de la postguerra, i de mantenir el treball conjunt de partit i sindicat, referint-se a les branques històriques⁶²⁹.

De fet, pel que es pot entendre en els articles posteriors, sembla que la incertesa observada en l'últim congrés del PSOE[H] sobre què fer respecte als grups sindicals comença a aclarir-se. Sembla ser que la postura del *sorpasso* a la direcció renovadora de la UGT es va descartar i es va optar per desvincular-se del tot del sindicat liderat per Redondo i apostar per la UGT[H]; per això, es van començar a escollir càrrecs per a cada grup sindical a l'exterior i es va decidir que la seva tasca consistiria sobretot en fer de suport a l'activitat que duia a terme el Comitè Nacional de la UGT[H] a l'interior. En definitiva, encara que es negués, aquests col·lectius sindicals del PSOE[H] passaven a ser una força auxiliar de l'interior⁶³⁰. Això sí, per dissimular-ho, es formarà una directiva de la UGT[H] a l'exterior, presidida per Ildelfonso Torregrosa, també directiu del PSOE[H], que actuaria fins que es pogués celebrar un congrés conjunt amb la part directiva de la UGT[H] de l'interior⁶³¹. Es donava, per tant, una bicefàlia un tant curiosa, per no dir difícil d'explicar, en aquesta UGT[H].

També, amb el canvi d'any, es va produir un breu esclat d'articles criticant no només al PSOE[R] i l'amenaça comunista a Espanya agafant com a exemple el que ocorria a Portugal, sinó que també s'alçarien crítiques a la IS per permetre que hi hagi partits membres que estableixin aliances amb comunistes⁶³². Aquests articles, que en bona part venien de l'interior, van topar amb una circular fulminant des de l'executiva al mes de març: es vetarien tots els articles en contra del sector renovador, d'acord amb l'esperit emanat de l'últim congrés en favor de la reunificació⁶³³. Aquest fet no pot passar pas desapercbut, ja que efectivament va ser criticat com una censura. No obstant, tenia un bon motiu darrere: un altre cop en la discreció, s'estaven tenint converses amb el

---

⁶²⁹ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de gener de 1975, p. 2, i 31 de gener de 1975, p. 3.

⁶³⁰ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de febrer de 1975, p. 2.

⁶³¹ *Le Nouveau Socialiste*, 30 d'abril de 1975, p. 4.

⁶³² *Le Nouveau Socialiste*, 15 de gener de 1975, p. 2, i 28 de febrer de 1975, p. 3.

⁶³³ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de març de 1975, p. 4.

PSOE[R] i no es volia que cap declaració particular afectés a les converses. De fet, com bé assenyala Mario Bueno, es volen tenir aquestes converses en secret perquè s'és conscient que hi ha sectors del partit enfrontats sobre això i, sens dubte, és un tema que aixeca passions⁶³⁴. Així, per evitar conflictes interns, s'opta pel silenci.

Alguns temes que sí apareixen en el periòdic i que ens poden resultar d'interès són la gran atenció als esdeveniments a Portugal, el debat entorn al marxisme i l'aparició de líders del PSOE[H] residents a l'interior en la premsa comuna. El fet que els comunistes portuguesos intentessin condicionar l'arribada de la democràcia a Portugal va ser un element aprofitat pel PSOE[H] per engegar crítiques contra els comunistes en general, en els quals creia que no es podia confiar per ser traïdors i estar teledirigits per la URSS, una força totalitària. No obstant, l'alternativa d'esquerres al comunisme portuguès era una figura que tant rebia elogis i mostres de solidaritat com crítiques: Mario Soares va ser criticat per reunir-se amb Santiago Carrillo, del PCE, però rebrà felicitacions per la seva victòria electoral i mostres de solidaritat per part del PSOE[H]⁶³⁵. De fet, aquesta actitud d'alabar victòries, reproduir discursos i, a la vegada, criticar postures o declaracions de líders del socialisme europeu serà una constant en el PSOE[H].

En tant al debat sobre el marxisme, força breu i que no va comportar gaire polèmica, sabem que va començar quan, davant proclames obreristes d'altres columnistes i articles amb una clara empremta de la teoria marxista, un articulista anònim afirma que aquesta corrent de pensament és antiquada i que, sota el seu punt de vista, cal deixar enrere aquests ànims revolucionaris i rescatar testimonis com el de Prieto⁶³⁶. Ràpidament, un dels columnistes habituals, César Barona, va respondre fent una reafirmació del marxisme, però afirmant que en el partit cabien altres forces de pensament mentre compartissin el programa màxim. En efecte, setmanes més tard es feia un comunicat des de la directiva en el que es reivindica la identitat i idees marxistes⁶³⁷. Aquest fet, que ben bé es podria considerar anecdòtic, com ho és l'article que diu que Sara Montiel es considerava simpatitzant socialista⁶³⁸, és d'interès per demostrar com, efectivament, dins del PSOE[H] hi havia tendències diverses. Si bé el sector més radical del PSOE, entre altres, va decidir apostar pel sector renovador, el sector històric es va quedar amb

---

⁶³⁴ Mario BUENO, *op. cit.*, p. 349.

⁶³⁵ *Le Nouveau Socialiste*, 15 d'abril de 1975, p. 1, 15 de maig de 1975, p. 2, i 15 de setembre de 1975, p.1.

⁶³⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 30 de juny de 1975, p. 2.

⁶³⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de juliol de 1975, p. 2, i 15 de setembre de 1975, p. 1.

⁶³⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1975, p. 2.

elements un tant heterogenis, on no hi havia presència molt radical, però encara hi havia sectors marxistes i sectors socialdemòcrates. Aquesta diversitat ens és d'interès tenir-la present a l'hora de veure l'evolució de les postures del partit al llarg d'aquesta dècada dels 70 i intentar explicar per què es va donar.

Finalment, cal fer menció de l'aparició de membres destacats de l'interior pertanyents al PSOE[H] al seu òrgan de premsa, però reproduint notícies de la premsa comuna. Evidentment, no se'ls relacionarà directament amb el partit per evitar que poguessin tenir represàlies, però sí es destacarà la seva tasca en el món del dret, en el cas de Manuel Murillo, i la carta de Peydró a la publicació Blanco y Negro. Seran justament aquestes dues personalitats les que en els propers anys tindran un paper protagonista en el partit que ara tractem⁶³⁹.

Durant la segona meitat de l'any 1975, davant la imminent mort de Franco, es van succeir rumors de tota mena i en la publicació del PSOE[H] es recollien alguns: la presentació de Cantarero del Castillo com una esquerra dins del règim de cara a Europa, la promoció i difusió d'un sector del PSOE per part de banquers i les elits del règim⁶⁴⁰, el fals lideratge de Concha Prieto, filla del dirigent històric, en el PSOE[H]⁶⁴¹ ... No obstant, dos fets ens criden força l'atenció. El primer d'ells és que, en la relació de donacions al partit i al periòdic que s'acostumaven a reproduir en tots els números de *Le Nouveau Socialiste*, trobem una donació bastant gruixuda i amb un nom un tant difús: mentre que la majoria de donacions no arribaven als 100 francs, ens trobem que “*un grupo de amigos de México*” dona més de 12.000 francs; aquesta pràctica, un tant opaca, es repetiria durant els propers mesos i ens dona pistes d'una possible via de finançament del partit. L'altra dada d'interès és que, entre comunicats des de la direcció del partit reproduint les postures del PSOE[H] i fent referència a una transició pacífica pilotada per forces democràtiques, també s'engeguen crítiques novament contra el PSOE[R] des d'articles d'opinió sense signatura, denunciant la difusió que té i al·legant que els seus líders són infiltrats del PCE que van promoure la divisió del PSOE. Tot plegat contrastava amb el missatge de Víctor Salazar, el qual sostenia que tenia bones relacions amb la cúpula del PSOE[R] i que estaven havent converses per a la reunificació, i d'Ovidio Salcedo, que deia que era

---

⁶³⁹ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de juny de 1975, p. 2, i 30 de juny de 1975, p. 3.

⁶⁴⁰ *Le Nouveau Socialiste*, 1 d'octubre de 1975, p. 1.

⁶⁴¹ *Le Nouveau Socialiste*, 31 d'octubre de 1975, p. 1.

prematur parlar de dos PSOE. Tot ens porta a pensar que, efectivament, la negociació s'havia estancat⁶⁴².

Abans d'acabar l'any 1975, val la pena remarcar dos fets ben curiosos. En l'últim número de l'any, podem veure com es dona un llistat de noms dels membres de la part de

Imatge 19 - Part de la portada del primer número del periòdic del PSOE[H] després de la mort de Franco

Font: *Le Nouveau Socialiste*, 30 de novembre de 1975, p.3.

l'executiva del PSOE[H] a l'interior i, també, apareixen signats articles que abans només apareixien amb les inicials, cosa que suposava un relatiu atreviment, però també una presa de temperatura al règim postfranquista. L'altra dada d'interès té a veure amb com el partit, davant l'escenari d'incertesa, decideix pujar l'aposta de demandes per la nova democràcia: només s'acceptaria un govern sense signe institucional que gestionés la transició, no acceptarà cap

monarquia imposada, no acceptarà cap referèndum que no permeti una campanya lliure i on es puguin comprovar els resultats i no acceptarà cap democràcia que vingui des del règim⁶⁴³. Si més no, aquest efímer ímpetu serà compartit per bona part de les forces de l'oposició antifranquista, cadascuna al seu nivell, però crida l'atenció especialment en aquest partit per les postures que prendrà mesos més endavant. També, hem de rescatar una contradicció força evident i que mostra molt bé els desitjos i odis del PSOE[H]: en un mateix article, sense fer al·lusió directa a les plataformes de l'oposició, criticarà les aliances transversals que naixien mortes, però a la vegada feia una crida a portar la democràcia a Espanya a través d'una conjunció de forces democràtiques⁶⁴⁴. Això s'explica millor si tenim present que l'estratègia del PSOE durant tot l'exili havia consistit en una aliança de diverses forces democràtiques que fessin pressió al règim fins que caigués; de fet, en diverses ocasions havien intentat formar aquest bloc i en totes havien fracassat. Dit això, l'estratègia del PSOE[H] era exactament la mateixa, però no podia

⁶⁴² *Le Nouveau Socialiste*, 15 de novembre de 1975, p. 1, i 30 de novembre de 1975, p. 3.

⁶⁴³ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de desembre de 1975, p. 4.

⁶⁴⁴ *Le Nouveau Socialiste*, 30 de novembre de 1975, p. 1.

donar com a vàlides les plataformes liderades pel PCE o pel PSOE[R], pel que demanava un nou organisme en el que quedessin al marge els comunistes.

Amb el canvi d'any, ja al 1976, es pot percebre com els líders de l'interior passaran a tenir un encara major protagonisme, sobretot si ens fixem en el periòdic del partit. No obstant, en els mitjans de comunicació convencionals, aquests dirigents passaran més desapercibuts en un principi i es buscarà al líder socialista més conegut dins aquesta branca del PSOE: Rodolfo Llopis. Encara que Llopis no tenia cap càrrec executiu, les seves paraules seran àmpliament reproduïdes en mitjans com *ABC* o *Informaciones*, com si del líder del partit es tractés. Tot i això, Llopis limitarà les seves opinions personals i, en el seu viatge per Espanya a principis de 1976, que serà tot un esdeveniment després de tants anys d'exili i pel càrrec que havia ostentat, es limitarà a reproduir les postures del partit recollides en els últims congressos. Per exemple, Llopis va afirmar que el socialisme seria un moviment polític amb gran suport, va posar en dubte les intencions democràtiques del govern d'Arias Navarro, va preveure que la monarquia només sobreviuria a través de la democràcia, va dir que s'estava donant massa eco al PCE, va demanar una amnistia per polítics i sindicalistes, va demanar el retorn de les restes de grans personalitats enterrades a l'exili i va negar que ell i el partit al que pertanyia fossin anticomunistes⁶⁴⁵. On sí es permetrà més marge per a donar impressions personals serà quan li toqui opinar de l'altre sector del PSOE, ja que afirmarà que aquell sector no està en el PSOE, que van ser ells els que van promoure l'escissió, que la reunificació pot ser possible però encara es troba lluny i que no considera a Felipe González com el seu successor; certament, la seva actitud és prou lògica en ser un dels protagonistes del conflicte⁶⁴⁶. També, val a dir que Llopis es trobaria amb Tierno Galván, Antonio García López, Cantarero del Castillo, Mario Soares i ni més ni menys que amb Manuel Fraga, ministre de Governació⁶⁴⁷.

Evidentment, davant la cobertura de les activitats de Llopis i l'eclosió de notícies informant de l'aparició del PSOE[H] en públic, el periòdic *Le Nouveau Socialiste* reproduirà bona part d'aquestes notícies com a mostra de força. No obstant, si ens fixem en les notícies reproduïdes en la publicació bimensual, ens adonem que no sempre queda

---

⁶⁴⁵ *ABC*, 9 de gener de 1976, p. 4, i 18 de gener de 1976, p. 5; *Informaciones*, 17 de gener de 1976, p. 4, 22 de gener de 1976, p. 3, i 23 de gener de 1976, p. 7.

⁶⁴⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de gener de 1976, p. 3.

⁶⁴⁷ *Ibid*, p. 4.

ben parat el partit: si bé trobem notícies que relaten la previsió de la interiorització de l'executiva i les postures del partit, també n'hi ha que parlen de la “*facción del ilegal Partido Socialista Obrero Español que preside don Alfonso Fernández Torres y cuyo secretario es don Miguel Peydró Caro*”; aquesta simple cita demostra com el partit no ha rebut l'atenció deguda fins el moment, ja que hi ha informacions errònies en algunes notícies, com ho és el càrrec de Peydró. I això només seria el principi d'una campanya mediàtica de la que sortirien bastant mal parats. No obstant, sí val la pena rescatar la següent cita: “*sector -según ellos mismos se definen- “histórico y continuador de la legitimidad doctrinal del socialismo español”*”; efectivament, reproduint aquesta cita de *El Correo Catalán* i de *La Vanguardia Española*, implícitament acceptaven que a nivell mediàtic se'ls distingís de l'altre sector afegint la paraula “*histórico*”⁶⁴⁸. Un mes més tard ells mateixos s'autoproclamaran mitjançant un comunicat sector històric del PSOE⁶⁴⁹, encara que tot plegat es limités a l'àmbit periodístic i a nivell intern seguissin parlant de PSOE, sense afegits.

Si bé entre les notícies que trobem en aquesta posada en escena del PSOE[H] trobem de nou crides a la IS perquè ajudi a la reunificació i deixi de reconèixer en exclusiva a un sector del PSOE⁶⁵⁰ i també certs articles mostrant complicitat pels membres del govern més proclius a la democratització, Areilza i Fraga, crida l'atenció que hi hagi articles d'opinió que surten relativament de l'ortodòxia fins ara mantinguda des de l'exili. Per exemple, trobem un escrit de Jose Vila Cuenca on diu que la *Plataforma de Convergencia Democrática*, on hi és el PSOE[R] i no el PSOE[H], pot ser una bona opció per sortir de la dictadura i evitar la intervenció dels comunistes⁶⁵¹. També, en una entrevista feta a Peydró, secretari d'organització del PSOE[H], es permetrà el luxe de mostrar elogis a Willy Brandt, dirigent de l'SPD alemany, quan els rumors sobre la vinculació entre aquest últim partit i el PSOE[R] cada cop eren més coneguts⁶⁵². En canvi, en una entrevista al president del partit, Alfonso Fernández Torres, aquest es negarà a escollir entre el lideratge de Llopis i el Felipe González, cosa que s'entén millor si tenim

---

⁶⁴⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de gener de 1976, p. 4.

⁶⁴⁹ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de febrer de 1976, p. 2.

⁶⁵⁰ Sobre la IS, en l'òrgan de premsa del PSOE[H] es pot veure com era un tema que, si bé en un principi esdevenia un instrument per renovar la crida a la reunificació del PSOE, aviat se n'adonaran que recordar la seva exclusió d'aquest ens internacional era una mala publicitat per a ells. Així, no es pas casualitat que d'aquest crit perquè des de la IS deixin de recolzar només al PSOE[R], es passi a criticar la divisió dins de la IS entre socialistes i socialdemòcrates i, també, es comenci a dir que el PSOE[R] és una sucursal espanyola dels partits socialistes europeus del nord. *Le Nouveau Socialiste*, 15 de febrer de 1976, p. 1.

⁶⁵¹ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de gener de 1976, p. 2.

⁶⁵² *Le Nouveau Socialiste*, 15 de febrer de 1976, p. 3.

en compte que ell era força crític amb Llopis i era adversari polític de Felipe González; tot i això, no deixa de ser un fet cridaner⁶⁵³.

Ara bé, tot i aquesta eufòria inicial, la percepció de debilitat del PSOE[H] serà ràpidament entesa per la cúpula del partit i, arran de la ràpida sortida a la llum després de la clandestinitat i el cop d'efecte per la visita de Llopis, es van voler dur a terme més accions per arribar als mitjans i intentar millorar la seva situació. No només en tema de visibilitat en els mitjans el PSOE[R] guanyava per golejada, sinó que, segons Gillespie, entre els anys de litigi pel reconeixement de la IS el PSOE[H] havia perdut fins un 35% de la seva militància⁶⁵⁴; i les dades no havien millorat molt des de llavors. Per això, a primers de febrer es va reunir el Comitè Nacional del partit. Ja amb la plana major de l'executiva del partit a Espanya, es va decidir que es tornaria a intentar impulsar la reunificació amb el PSOE[H], fet que rebia l'aval de múltiples intervencions d'afiliats en el periòdic; no obstant, també s'obria la porta a tenir contactes amb altres forces polítiques. Així, mentre que les converses en pro de la reunificació no agafarien ritme fins setmanes més endavant, les converses amb altres forces sí tindrien un efecte immediat: arran de les converses amb la CNT, PSDE, RSE i USDE, podem veure mostres de suport mutu i coincidències importants. Tanmateix, mentre que mesos abans s'havia criticat a molts dels líders que encapçalaven aquestes formacions, com ara Cantarero del Castillo, ara en els diferents actes que feia el PSOE[H] tenien sempre la presència i suport de CNT, PSDE i RSE⁶⁵⁵.

També, el partit va prendre la decisió d'anar difonent les seves diferents postures i anar estenent l'organització per tot el territori per tal de, en el cas que les negociacions de reunificació sortissin malament, ells poguessin anar creant el seu espai polític diferenciat. Així, per exemple, voldran diferenciar-se del PSOE[R] dient que ells no reben diners de ningú, denunciaran la postura poc contundent de Felipe González davant el programa, segons el PSOE[H] gens democràtic, d'Arias Navarro, criticaran a Tierno Galván per la seva poca visió política, negaran que tota l'oposició estigui representada en la *Platajunta*, criticaran el mot "ruptura" per radical i proposaran el de "canvi democràtic", reafirmaran l'objectiu d'assolir una societat socialista sense classes socials,

---

⁶⁵³ *Le Nouveau Socialiste*, 29 de febrer de 1976, p. 4.

⁶⁵⁴ Richard GILLESPIE, *op. cit.*, p. 303.

⁶⁵⁵ *Informaciones*, 12 de febrer de 1976, p. 4; *ABC*, 27 de febrer de 1976, p. 3, i 17 de març de 1976, p. 5; *Le Nouveau Socialiste*, 15 de març de 1976, p. 2.

negaran tot compromís que sacrifici el socialisme en un futur, denunciaran tot tipus de violència com a instrument polític, rebutjaran tota mena de boicot que vingui des d'Europa per perjudicar directament a la societat espanyola i, a més, insistiran en el veto al PCE en qualsevol negociació, encara que acceptarien la seva legalització i participació en les eleccions⁶⁵⁶.

En tant a les converses sobre la reunificació, sabem que es van desbloquejar a finals de març de 1976 per decisió del PSOE[R]. Mentre que des del PSOE[H] s'havia decidit que la millor fórmula per assolir la unitat del PSOE era un congrés de reunificació, convocat per ambdues executives, el PSOE[R] fins llavors pretenia una unió des de la base; el PSOE[H], segons creu Santos Juliá, preferia una unió des de dalt per la seva afiliació menor⁶⁵⁷, ja que una unió per la base, si aquesta hipòtesi és certa, provocaria la seva marginació. Aquest fet, que es descongelessin les negociacions,

Imatge 20 - Fotografia d'una reunió de la Comissió Executiva del PSOE[H]

Presidida por don Alfonso Fernández, se reúne en Madrid la plenaria de la Comisión Ejecutiva del P.S.O.E., sector histórico.
(Foto Cifra. De la «Hoja del Lunes» de Madrid del 17-5-76.)

Font: *Le Nouveau Socialiste*, 31 de maig de 1976, p. 1.

va captar l'atenció dels mitjans de comunicació, que seguirien amb atenció el procés i les trobades, però també comportaria que hi hagués un *boom* d'articles en *Le Nouveau Socialiste* a favor de la reunificació⁶⁵⁸.

Finalment, l'acord es va assolir a principis de maig. La solució trobada era una mena de mix de les dues vies: es faria un congrés de reunificació convocat pels dos sectors del partit, on no hi hauria repartiment cupular i, en canvi, es votaria la gestió de cada Comissió Executiva per separat i, acte seguit, es farien els debats conjunts i s'escolliria una postura i cúpula comuna. El problema de l'acord és que, per motius excusats però certament sospitosos⁶⁵⁹, la part del PSOE[H] que va negociar era la part de l'executiva

⁶⁵⁶ *ABC*, 1 d'abril de 1976, p. 3; *Le Nouveau Socialiste*, 15 de març de 1976, p. 2.

⁶⁵⁷ Santos JULIÁ, *op. cit.*, p. 433.

⁶⁵⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 15 d'abril de 1976, p. 4.

⁶⁵⁹ Mario BUENO, *op. cit.*, p. 351.

resident a l'interior, que justament era la més procliu a la reunificació⁶⁶⁰. Això va comportar que, un cop el PSOE[R] ja havia votat a favor amb una àmplia majoria del seu Comitè Nacional, l'organisme equivalent del PSOE[H] va rebutjar l'acord i va imposar noves condicions. De fet, aquest episodi no hauria d'haver agafat a ningú per sorpresa, perquè tant en l'òrgan d'expressió del partit com a la premsa comuna Victor Salazar, secretari general del partit, ja havia mencionat la principal diferència entre els dos sectors del PSOE⁶⁶¹. Parlem, efectivament, de la pertinença del PSOE[R] a la *Platajunta*: aquesta participació no seria un problema si no fos perquè en aquest mateix organisme hi estava present també el PCE. Així, fent valer la resolució de l'últim congrés del PSOE[H], que deia que la reunificació quedava condicionada a deixar sense efectes tot acord amb el PCE, Salazar va imposar la seva postura; a més, també exigirà a l'altre sector que el nombre de delegats de cada sector havia de ser el mateix en el congrés conjunt⁶⁶². Evidentment, això no era més que una mostra de com el PSOE[H] estava encara comandat per aquells que pilotaven el partit durant l'escissió, els quals havien configurat una directiva que tenia com a missió una reunificació del PSOE amb dignitat; és a dir, parlem d'una direcció que provenia majoritàriament de l'exili.

Efectivament, les noves condicions van rebre la negativa del PSOE[R], per desviar-lo del seu propi camí polític, i les converses van entrar en un punt mort. La reunificació del PSOE, que havia aconseguit projectar al PSOE[H] als mitjans de comunicació, havia resultat ser un fracàs. No obstant, les conseqüències anirien més enllà que un projecte frustrat.

2.3. Del PSOE[H] al PSOE(H): una lluita per la legalització i per l'espai polític socialdemòcrata (1976-1977).

A poc a poc, fins i tot abans d'arribar al desenllaç de les converses amb el PSOE[R], el PSOE[H] va anar prenent posicions de cara a una futura contesa electoral. Peydró, en contra del que s'havia predicat al partit des de feia temps, feia una crida ja a mitjans d'abril a assolir aliances amb forces polítiques amb objectius afins⁶⁶³. Un tal "Sacamas", en un article d'opinió en l'òrgan de premsa del partit, criticarà els partits socialistes

---

⁶⁶⁰ Segons afirma Peydró, la part de l'executiva resident a l'interior va arribar a amagar informació al sector resident a l'exterior per tal de mantenir un bon clima de les converses, ja que sabien que des de l'exterior eren més sensibles a segons quins missatges del PSOE[R]. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, p. 211.

⁶⁶¹ *Le Nouveau Socialiste*, 15 d'abril de 1976, p. 2; *ABC*, 5 de maig de 1976, p. 5.

⁶⁶² Mario BUENO, *op. cit.*, pp. 352-353.

⁶⁶³ *Le Nouveau Socialiste*, 15 d'abril de 1976, p. 3.

europèus que es permeten pactar amb els respectius partits comunistes i acostar-s'hi ideològicament, fent extensiva aquesta crítica al PSOE[R]⁶⁶⁴ i salvant al Partit Socialista Portuguès⁶⁶⁵. Sens dubte, era tot un tímid precedent de la deriva socialdemòcrata que prendria aviat al partit, davant els discursos radicals provinents del PSOE[R]. No obstant, el fet que més hauria de cridar la nostra atenció és que a principis de juliol el PSOE[H] va decidir en el seu Comitè Nacional sol·licitar la legalització del seu partit, quan mesos abans s'havia criticat la llei i en la mateixa reunió plenària s'havia dit que la llei tenia aspectes negatius. De fet, curiosament, un cop presa la decisió no es va trigar gaires dies en actuar, ja que el dia 7 de juliol ja s'havia fet la sol·licitud al registre d'associacions⁶⁶⁶.

Aquest fet s'ha de llegir com tota una declaració d'intencions. Quan encara no s'havia descartat del tot la reunificació, es va prendre una acció que repercutia directament en les relacions entre els dos partits: el problema de les sigles es tornava a posar damunt la taula, ja que, si bé el PSOE[R] havia estat reconegut per la IS, a nivell espanyol cap dels dos havia estat reconegut, pel que aquest terreny encara estava per disputar. I, efectivament, estant en una postura de clara debilitat, des del PSOE[H] es va prendre la decisió de portar la capdavantera en aquest afer. Era una mesura, per tant, un tant arriscada i desesperada: gairebé cap partit polític havia vist bé aquest registre d'associacions polítiques i, si no fos per la seva situació de debilitat, segurament no hagués acceptat passar per aquest tràmit. És el principi, per tant, d'una sèrie de moviments i postures que es faran tenint en compte les de l'altre sector del PSOE i pensades per intentar combatre'l. Efectivament, deu dies més tard de la sol·licitud de legalització per part del PSOE[H], es trencaran les negociacions per a la reunificació⁶⁶⁷; aquest fet, però, no va agafar a ningú per sorpresa, ja que tots dos partits feia dies que ja miraven només pels seus interessos

També, serà a finals de juny que entrarà en la direcció del PSOE[H] una personalitat que tindria un paper molt rellevant en el partit els propers mesos: Manuel Murillo. En morir Miguel Armentia, qui ostentava la vicesecretaria general, es decidirà

---

⁶⁶⁴ Segons Peydró, sembla ser que aquest articulista, sota pseudònim, va provocar que almenys en una ocasió els contactes entre els dos sectors quedessin suspeses pels seus atacs al PSOE[R]. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 178-179.

⁶⁶⁵ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de juny de 1976, p. 4.

⁶⁶⁶ *ABC*, 7 de juliol de 1976, p. 5; *Le Nouveau Socialiste*, 15 de juliol de 1976, p. 1.

⁶⁶⁷ *ABC*, 17 de juliol de 1976, p. 6.

col·locar a Murillo per substituir-lo, cosa que suposava un ràpid ascens per una afiliat que portava en el partit des de 1972.

No obstant, el que causarà un terrabastall en el partit serà el sorgiment d'un sector dissident encapçalat pel mateix president del partit, Alfonso Fernández Torres. Durant la reunió del Comitè Nacional del sector històric del PSOE de principis de juliol, en la que efectivament es va debatre la situació de la reunificació i es va resoldre que les noves condicions considerades pel PSOE[H] eren necessàries⁶⁶⁸, també es va votar a favor d'un vot de censura contra Fernández Torres per mantenir una actitud impròpia contra els companys executius⁶⁶⁹. En resposta de tot plegat, el president del partit i tres membres més de l'executiva del partit decideixen dimitir dels seus càrrecs; parlem de Alfonso Fernández Torres, León Amorós, Manuel Turrión i Juan Zarrías⁶⁷⁰. Mentre que el primer denuncia incompatibilitats amb membres de la directiva, assenyalant directament a Salazar i Salcedo, Turrión i Zarrías es van pronunciar en contra de les noves condicions imposades al procés de reunificació del PSOE, cosa que els situava al costat de Fernández Torres⁶⁷¹. Amorós, per la seva banda, es posicionarà en contra de la sol·licitud de legalització del partit i mantindrà un perfil difús sobre la qüestió de la reunificació⁶⁷².

No obstant, un cop produïda aquesta dimissió, es podrà corroborar que el tema de la reunificació sí era molt delicat en el partit en el moment que dins de diverses agrupacions comencen a haver moviments de desobediència respecte al bloqueig de la reunificació del PSOE. També, algunes veus internes del partit protestaran en contra de la sol·licitud de legalització del partit, al·legant que aquesta decisió, per la seva transcendència, s'hauria d'haver votat també en referèndum de totes les agrupacions i

---

⁶⁶⁸ De fet, en la circular en la que s'informa del resum de la reunió, es diu que l'acord sobre la reunificació del Comitè Nacional devia ser sotmès a l'aprovació de les agrupacions mitjançant referèndum; tot i això, acte seguit s'informa que tot plegat perd sentit en el moment que l'altre sector del PSOE ja ha informat que rebutja les noves condicions. Aquest petit detall, no obstant, és una petita mostra de com la democràcia interna seguia amb bona salut, almenys aparentment, fent que les grans decisions requerissin del suport de les bases. Circular 10, 17 de juliol de 1976, PSOE[H]. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

⁶⁶⁹ Segons fa constar Peydró en el seu llibre, no era el primer cop que Alfonso Fernández Torres rebia una reprimenda, ja que a l'estiu de 1975 ja va rebre un toc d'atenció de la resta de la directiva per la seva actuació al marge de les seves funcions. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, p. 195.

⁶⁷⁰ La reunió en la que es va fer aquest vot de censura és narrada àmpliament per Peydró, qui, encara assistint i participant, ho narra en tercera persona. En tot cas, Peydró en el seu llibre defèn que aquest vot de censura no era convenient i que només aconseguia dividir més el PSOE[H]; finalment, encara que abandonà la reunió amb la resta de dimissionaris, ell finalment no abandonà el partit. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 232-237.

⁶⁷¹ ABC, 17 de juliol de 1976, p. 3, i 20 de juliol de 1976, p. 6.

⁶⁷² ABC, 3 d'agost de 1976, p. 5.

haver consultat abans al sector renovat del PSOE⁶⁷³. Certament, sobre aquesta última qüestió, sí que segurament hagués estat necessària aquesta consulta a les bases, però això hagués xocat amb el factor sorpresa que tenia implícita la mesura. A més, en aquests moments de definició del partit per trobar el seu propi espai polític i preparar-se per la confrontació, la directiva necessitava tirar pel dret en algunes qüestions en detriment de la democràcia interna del partit, encara que després a través de les respectives justificacions aconseguís la validació de les bases en un congrés. Per exemple, la direcció justificarà aquesta acció dient que creia que amb el vistiplau del Comitè Nacional era suficient per dur-ho a terme i que, si bé la llei d'associacions no era ideal, sí permetia als partits moure's en la legalitat i, així, organitzar-se i defensar els interessos dels treballadors⁶⁷⁴.

El més greu de tot plegat és que els mitjans de comunicació, especialment *El País*, es dedicaran a fer un seguiment molt minuciós d'aquest sector divergent alineat amb Fernández Torres. Per començar, s'informa que la federació alacantina del PSOE[H] acorda deslligar-se del partit i unir-se al PSOE[R]⁶⁷⁵; dies més tard, la federació malaguenya feia un comunicat dient que desautoritzaven a Salazar i Salcedo per les accions antidemocràtiques i il·legítimes, així com per tergiversar els fets sobre la reunificació, considerant que els únics representants del partit eren els directius que havien dimitit⁶⁷⁶. A continuació, s'informa de la creació d'una comissió gestora a l'Agrupació Socialista Madrilenya del PSOE[H] i, des del mateix mitjà de comunicació, es dona per fet que aquesta nova direcció és vàlida i els contactes que té representen a tota l'agrupació; evidentment, aquesta comissió gestora, liderada per Sócrates Gómez, també recolzaria la idea d'una reunificació prompta⁶⁷⁷. En la mateixa línia, el partit, des de la directiva, pren la decisió de dissoldre la federació sevillana del PSOE[H] i crear en el seu lloc una agrupació lleial, dirigida per Ventura Castelló⁶⁷⁸. Dies més tard, es presenta una guerra de xifres entre les parts enfrontades, on el sector dissident deia que el nombre de delegats, directius i representants discrepants amb Salazar pujaven a més de 50 i, en canvi, Salazar dirà que només hi havia 22 dirigents i una relació de familiars, amics i nouvinguts al partit fins arribar a la xifra de 193 persones. Dies més tard, Murillo diria

---

⁶⁷³ *ABC*, 24 de juliol de 1976, p. 4.

⁶⁷⁴ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1976, p. 1.

⁶⁷⁵ *El País*, 16 de juliol de 1976, p. 3.

⁶⁷⁶ *ABC*, 1 d'agost de 1976, p. 5.

⁶⁷⁷ *El País*, 20 de juliol de 1976, p. 4, i 23 de juliol de 1976, p. 5.

⁶⁷⁸ *El País*, 31 de juliol de 1976, p. 4.

que l'escissió només havia mobilitzat a 30 afiliats de ple dret, mentre que des del sector dissident dirien que només a Madrid ja sumaven més de 200 afiliats⁶⁷⁹. Així podríem seguir, però segurament ens resulta més d'interès saber l'extensió d'aquest col·lectiu dissident: sembla ser que sectors de Madrid, Alacant, València, Sevilla, Màlaga, Jaén, Biscaia i Granada van solidaritzar-se amb la postura de Alfonso Fernández Torres⁶⁸⁰. De fet, aquest mateix líder, encara que havia dimitit del seu càrrec, després de veure el suport que tenia, es proclamarà autèntic representant del sector històric del PSOE i, efectivament, seguiria les negociacions amb el PSOE[R] per culminar la reunificació⁶⁸¹. Per tant, si el PSOE s'havia dividit l'any 1972 entre el PSOE renovat i el PSOE històric, ara trobem, a més d'un PSOE renovat, un PSOE històric dividit entre continuistes, amb Salazar, i pro reunificació, amb Fernández Torres. Per sort, aquesta situació no s'allargaria massa, ja que les converses entre els seguidors de Fernández Torres i el PSOE[R] culminarien a finals d'estiu, havent acordat una integració del sector dissident del PSOE[H] al PSOE[R]⁶⁸²; per descomptat, els que anaven a integrar-se parlarien de fusió i negarien que s'anessin a incorporar a l'altre partit, per no semblar un procés humiliant. Entre les dades d'interès que podríem rescatar d'aquest procés de reunificació parcial, tenim la proposta que portarien al proper congrés del PSOE[R] consistent en una Espanya federal amb una capital fora de Madrid per contrarestar el centralisme existent i la proposta de vetar tot tipus de relacions amb el PCE⁶⁸³. Val a dir que, si bé no obtindrien càrrecs dins de l'executiva del PSOE[R], sí aconseguirien presència al Comitè Nacional i a càrrecs regionals destacats.

Aquesta àmplia campanya mediàtica serà denunciada des de l'òrgan de premsa del PSOE[H] per difondre els problemes interns del partit, atacar personalment a dirigents i oferir informació parcial, inexacta i tendenciosa⁶⁸⁴. A més, afegiran que la cobertura que s'ha donat als dissidents ha estat desproporcionada respecte al volum d'afiliats que són, que els dissidents en majoria eren afiliats nouvinguts sense força moral en el partit, que aquest tracte negatiu diferia bastant del que hi havia amb el PSOE[R], que hi havia una

---

⁶⁷⁹ *El País*, 23 de juliol de 1976, p. 3, 3 d'agost de 1976, p. 4, 10 d'agost de 1976, p. 6, i 4 de setembre de 1976, p. 3.

⁶⁸⁰ *El País*, 3 d'agost de 1976, p. 4, i 28 d'agost de 1976, p. 5.

⁶⁸¹ *ABC*, 21 d'agost de 1976, p. 6.

⁶⁸² De fet, segons recull Peydró en el seu llibre, el PSOE[R] va enviar una circular a la seva militància avisant de la crisi en el PSOE[H] i demanant-los que avisin als descontents amb el sector històric sobre la possibilitat d'ingressar en el sector renovat. És a dir, intentaven treure profit de la ferida oberta de l'adversari. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 230-231.

⁶⁸³ *ABC*, 21 de juliol de 1976, p. 5, 25 de juliol de 1976, p. 6, i 1 de setembre de 1976, p. 5.

⁶⁸⁴ *Le Nouveau Socialiste*, 31 de juliol de 1976, p. 1.

campanya per afeblir al “vertader” PSOE i confondre a la societat i que aquests problemes interns eren obra del col·lectiu d'intel·lectuals Argumento, vinculat al partit des de feia relativament poc i que, segons deien, encara tenia vincles estranys amb el règim⁶⁸⁵. Curiosament, observem que molts d'aquests articles per defensar-se de les notícies aparegudes en grans mitjans no tenien gaire eco i només aconseguien tenir visibilitat en periòdics de caràcter regional, on també es concedien de tant en tant entrevistes als dirigents del partit.

Ara bé, amb el desig de donar la volta a aquesta situació adversa, el PSOE[H] anunciarà una nova cita en el calendari: el seu proper congrés de principis d'octubre, el qual, evidentment, ja no li deien de reunificació. Aquest últim anunci, sens dubte, era un nou cop d'efecte: es presentava aquest congrés com el primer del PSOE després de la Guerra Civil, amb tot el simbolisme que això comportava. A més, per contrarestar les notícies aparegudes sobre l'escissió dins del PSOE[H], afirmaran que el partit sumava ja més de 6.000 afiliats, xifra, segons ells, que estava en constant creixement⁶⁸⁶.

Setmanes abans que es celebrés el congrés del PSOE[H], certament, ja podem trobar mostres de quin seria l'itinerari que seguiria el partit. Per exemple, a mitjans de juliol des del partit es renunciava a la fórmula Prieto de forma subtil, reivindicant ara unes eleccions constituents convocades per un govern autènticament representatiu⁶⁸⁷; de la reivindicació d'un govern sense signe institucional que deixés al poble escollir el seu futur, tant en la forma d'Estat com a nivell de govern, ja no es fa cap menció. Mesos més endavant, en canvi, es desenvolupa més aquesta nova postura dient que aquest govern que hauria de dur a terme la transició hauria d'integrar a partits de provada significació i representativitat⁶⁸⁸; criteri, sens dubte, força difús. No obstant, cal remarcar com aquelles reivindicacions sostingudes a l'exili, que de fet ja eren prou proclius a una convergència de forces de diferent signe i ja havien suposat algunes renúncies, com ara a la legalitat republicana, quedaven enrere i eren substituïdes per unes en les que encara es cedeix més terreny: era el preu que creia la directiva que s'havia de pagar per sobresortir i arribar a l'arena política, on, a diferència dels partits en la *Platajunta*, no havien arribat. Per fer-ho, per tant, van haver prendre postures que diferien de la resta de partits: si en general

---

⁶⁸⁵ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1976, p. 1.

⁶⁸⁶ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1976, p. 2.

⁶⁸⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 15 de setembre de 1976, p. 1.

⁶⁸⁸ *Le Nouveau Socialiste*, 30 de setembre de 1976, p. 3.

tots els partits tenien reticències cap a segons quines mesures del govern, el PSOE[H] passaria a ser un agent un tant col·laboracionista darrere d'arguments que feien al·lusió a respostes pragmàtiques i en favor de la ciutadania. També això era possible perquè el PSOE[H] s'havia desmarcat feia temps de les corrents d'esquerra hegemòniques, totes elles influïdes, per exemple, pel socialisme autogestionari, i, sobretot, s'havia mantingut al marge de certes pressions a les que sí estaven sotmesos el PSOE[R], el PCE i el PSP, en tant que tots tres competien per un electorat similar i tot moviment d'un d'ells era assenyalat pels altres. És a dir, que si dirigents del PSP es podien plantejar el sí al referèndum de la Llei per a la Reforma Política, per tot l'ideari que havia estat cultivant en la clandestinitat i per la pressió de la resta de partits d'esquerra, difícilment s'hagués col·locat en una posició compromesa; el PSOE[H], en canvi, podia posicionar-se de forma original i diferent precisament perquè les conseqüències positives, com ara la possible sortida de l'anonimat i la possible captació de partidaris d'opcions descartades per la resta de partits d'esquerra, podien anar per sobre de les negatives, com és la crítica per donar suport a mesures d'un govern postfranquista.

En la mateixa línia de l'argument anterior està el factor ideològic: si bé els tres grans partits d'esquerra, PCE, PSOE[R] i PSP, competien entre ells per un discurs d'esquerres pronunciat, encara adaptant-lo segons els convingués, el PSOE[H] va trobar un camp de cultiu força atractiu en la socialdemocràcia. Si bé el partit es seguia considerant marxista i en el camp de la socialdemocràcia ja hi havia un ecosistema propi, també bastant dividit, el PSOE[H] va decidir apostar per acostar-se a aquest espai polític; de nou, la cerca d'una postura diferent, sobretot respecte l'altre sector del PSOE, per voler-se distingir bé es fa prou evident. Tant era el seu convenciment que a finals de setembre, quan les eleccions amb prou feines es trobaven a l'horitzó, van afirmar que estaven disposats a una aliança electoral amb socialdemòcrates, republicans i, atenció, demòcrates cristians⁶⁸⁹. Tot plegat no es deia fruit d'una voluntat passatgera, sinó que feia setmanes que havien intensificat les converses amb RSE, liderada per Cantarero del Castillo, i PSDE, encapçalada per Antonio García López. El fruit d'aquestes converses va arribar al punt de la presentació d'un comunicat conjunt entre el PSOE[H] i el PSDE declarant la bona sintonia entre les formacions i la voluntat d'establir una oficina de premsa conjunta i de tenir relacions amb altres forces polítiques de forma conjunta⁶⁹⁰; a

---

⁶⁸⁹ *Le Nouveau Socialiste*, 30 de setembre de 1976, p. 1.

⁶⁹⁰ *ABC*, 1 de setembre de 1976, p. 5.

més, el PSDE havia començat a promoure que els seus afiliats ingressessin a la UGT[H]⁶⁹¹. Per la seva banda, RSE encara es feia pregar: deia que les converses amb tots dos partits avançaven, però que tenia algunes reticències, com ara la inclusió en l'acord de la CNT i grups regionals, i l'absència del PSOE[R] i del PSP⁶⁹². En tot cas, la reunificació del PSOE, en poques setmanes, havia quedat molt enrere i el PSOE[H] encenia els motors per fer la seva pròpia via⁶⁹³.

L'encarregat d'aquesta missió seria, ni més ni menys, Manuel Murillo, el qual seria escollit secretari general del PSOE[H] en el XXVII congrés del partit, celebrat a mitjans d'octubre. D'aquest esdeveniment podem treure diverses dades d'interès. En primer lloc, les delegacions fraternals que van anar van ser anecdòtiques i reforçaven el tarannà moderat que anava a adquirir el partit: partits liberals i socialdemòcrates d'Espanya, partits socialistes d'Europa de l'est a l'exili i un membre de la UGT[H]; l'única presència socialista d'Espanya era la de la

Imatge 21 - Fotografia del Congrés del PSOE(H) de 1976 en la seva clausura.

Font: *Le Nouveau Socialiste*, 31 d'octubre de 1976, p. 1.

FPS i l'únic partit europeu d'interès era el Partit Socialdemòcrata Italià. En segon lloc, a nivell ideològic destaquem que es reafirmés el caràcter republicà, marxista, de classe i revolucionari del partit i que, en tant a l'ordenació territorial d'Espanya, es defensés la pluralitat de països dins d'Espanya i l'existència d'autonomies; respecte a l'exterior, es nodria de la moda tercermundista quan afirmava el rebuig als dos blocs geopolítics, la solidaritat amb els pobles sotmesos a dictadures i la voluntat d'acostament a països no alineats i a Amèrica Llatina, encara que per damunt de tot plegat hi fos el projecte europeu. En tercer lloc, en tant a la relació amb altres forces internacionals, rebutjaren

⁶⁹¹ *Ya*, 26 de setembre de 1976, p. 3.

⁶⁹² *ABC*, 8 d'octubre de 1976, p. 5.

⁶⁹³ Segons recull Peydró en el seu llibre, Víctor Salazar, efectivament, havia frenat les activitats de l'executiva amb la intenció que la reunificació fos més fàcil, encara que finalment va arribar a un punt que no es podia esperar més. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, p. 168.

tota mena de padrinatge i ajuts econòmics estrangers, a la vegada que, curiosament, es decidirà informar a la IS i a tots els seus membres de les resolucions preses en el congrés; això sí, per primer cop es plantejarà la creació d'una nova internacional, encara que el projecte no s'arribés a concretar⁶⁹⁴. En quart lloc, en tant a les relacions amb altres forces polítiques espanyoles, es decidirà reafirmar el veto als comunistes i a tota força no autènticament democràtica i, en tant als sindicats, es decidirà mantenir les relacions amb la UGT[H] i la CNT, tot i que la primera opció tindria tracte preferent i s'intentaria fer comunicats conjunts amb ella; no obstant, cal percebre que queda enrere la tradició del PSOE de només reconèixer en exclusiva al seu sindicat germà, la UGT. En cinquè lloc, en una ponència a banda, es tornarà a debatre el tema de la reunificació, però amb un resultat que reafirmava la postura de l'últim congrés del partit, cosa que significava un enroc al voltant de la postura mantinguda en les últimes negociacions; també en la mateixa ponència s'afirmà el que tothom ja podia intuir: la major part dels esforços es traslladaven del tema reunificació a la potenciació del PSOE[H]. En sisè lloc, es validarà la gestió de l'executiva anterior en tant a la sol·licitud de legalització del partit i es fixarà que: si bé la legalització havia de ser amb el nom de PSOE, sense afegits, quan calgués es podia utilitzar la fórmula de "*Histórico Partido Socialista Obrero Español*"; això sí, aquesta maniobra per evitar que la "H" sigui una sigla més del partit, fracassarà tan bon punt es surti del congrés, ja que ni en el mateix òrgan d'expressió del partit es complirà. En setè lloc, crida l'atenció les xifres que presenta el congrés en tant a l'afiliació: ni més ni menys que 13.500 afiliats⁶⁹⁵, dels quals es calcula que un terç es troben a l'estranger, quan tot just un mes abans havien patit una escissió i afirmaven tenir menys de la meitat d'integrants⁶⁹⁶. En vuitè lloc, destaquem que tant la publicació del partit com la directiva s'interioritzaran de cop: s'havien d'iniciar tràmits per començar a publicar *El Socialista* des de Madrid, com així seria poques setmanes després, i per ser membre de la nova executiva s'havia de residir a Espanya. En novè i últim lloc, podem rescatar com el partit reclamarà els bens espoliats arran de la Guerra Civil, cosa que significava un nou litigi amb el PSOE[R]; ahora, de forma inesperada, reivindicarà l'esperanto com a llengua de la classe treballadora⁶⁹⁷.

---

⁶⁹⁴ *Ya*, 12 d'octubre de 1976, p. 5.

⁶⁹⁵ Aquesta xifra, a més, variarà segons el mitjà de comunicació, ja que *El País* notificarà 12.200 i, en canvi, *ABC* parlarà de 14.000. *ABC*, 13 d'octubre de 1976, p. 4; *El País*, 10 d'octubre de 1976, p. 3.

⁶⁹⁶ *Ya*, 10 d'octubre de 1976, p. 4.

⁶⁹⁷ *Le Nouveau Socialiste*, 31 d'octubre de 1976, p. 1, i 15 de novembre de 1976, p. 3.

Passat el congrés, ens adonem que no va ser el gran cop d'efecte esperat. De fet, en paral·lel a la seva celebració es va seguir donant veu al sector dissident del PSOE[H],

Imatge 22 - Fotografia del Congrés del PSOE(H) de 1976 en la seva obertura.

Font: *Le Nouveau Socialiste*, 15 de novembre de 1976, p. 1

des d'on Fernández Torres deia que ells sumaven el 80% de l'afiliació del partit⁶⁹⁸; a més, acabat l'esdeveniment, es difondran els càrrecs de forma errònia per part d'alguns mitjans⁶⁹⁹, cosa que amb partits com el PSOE[R] no passava i ja demostrava l'atenció que paraven als afers d'aquest partit. D'altra banda, també hi haurien titulars en els que ells defenien que no havien desaparegut, la

qual cosa ja és demostrativa de la irrellevància política a la que estaven sotmesos. El resum de tot plegat el trobem en el següent fragment:

*“El Partido Socialista Obrero Español, sector histórico -o, en rigor, lo que queda del PSOE histórico tras su escisión encabezada por su propio presidente, don Alfonso Fernández Torres, que habría arrastrado tras de sí a un ochenta o noventa por ciento de los militantes, continúa celebrando su XXVII Congreso ordinario en Madrid, que es el primero que se reúne en España desde 1932.”*⁷⁰⁰

En tot cas, també cal rescatar el fet que la nova directiva presentés un aspecte més rejuvenit, per tal d'aplacar les crítiques sobre l'edat avançada de la majoria del partit, i, alhora, tingués el vistiplau del congrés per tenir més marge de maniobra davant els futurs esdeveniments: davant un escenari canviant, es va decidir atorgar un vot de confiança a l'executiva per dur a terme el que cregués oportú, encara que, com de costum, seria controlada pel Comitè Nacional. Tanmateix, aquesta mesura no es faria pas a cegues, sinó que els líders de l'anterior executiva, Salazar i Salcedo, es van ocupar que les seves postures estiguessin garantides en la nova directiva i Comitè Nacional⁷⁰¹, per tal que els

⁶⁹⁸ *El País*, 9 d'octubre de 1976, p. 3; *Pueblo*, 9 d'octubre de 1976, p. 4.

⁶⁹⁹ *El País*, 13 d'octubre de 1976, p. 3.

⁷⁰⁰ *Informaciones*, 11 d'octubre de 1976, p. 4.

⁷⁰¹ Mario BUENO, *op. cit.*, p. 353.

imprevistos fossin mínims i la línia a seguir fos la que el col·lectiu que encapçalaven, provinent sobretot de l'exili, tenia prevista. De fet, el personatge idoni per aquesta nova etapa era Murillo, el qual tenia un perfil moderat i encaixava a la perfecció amb la línia que mesos abans el partit havia començat marcar. A tall d'exemple, només cal rescatar com farà de l'Estat de dret una reivindicació que lligaria en molts dels seus discursos⁷⁰²: mentre que la majoria de líders socialistes optaven per elements més utòpics, Murillo, provinent del món del dret i classificable dins la socialdemocràcia, optarà per introduir aquest concepte jurídic.

Així, el flamant nou líder del PSOE[H] s'enfrontava a la premsa tot just acabat el congrés per reproduir les postures assolides pel partit. Sobre això, rescatem el fet que reivindicés un partit socialista ampli, el qual integrés una ala socialdemòcrata, un centre pragmàtic i una ala esquerra marxista; de fet, continuarà afirmant que, en tant que la socialdemocràcia podia ser una gran competidora pel socialisme, s'havia optat per un acostament a ella, fent referència al PSDE i a RSE⁷⁰³. Serà precisament sobre el tema de les aliances que decidirà atacar al PSOE[R], al·legant que, a diferència de l'altre sector, el PSOE[H] només mantenia contactes amb forces polítiques de signe inequívocament democràtic⁷⁰⁴. Això, que és una picada d'ullet al contacte que tenien PSOE[R] i PCE, és un atac un tant contradictori en el moment que el PSOE[H] estava intentant assolir un pacte amb RSE, la qual estava integrada per sectors del règim franquista que apostaven per una obertura, però no deixaven de formar part del sistema i, per tant, també tenir un origen ben poc democràtic. No obstant, en aquest moment, de nou, el PSOE[H] fa la vista grossa a l'hora de prendre mesures i, mentre que considerava el comunisme una força irreformable i de la que sempre s'havia de desconfiar, sí creia, sembla ser, que els elements provinents del franquisme podien canviar i ser perdonats.

Finalment, també Murillo s'ocuparà de defensar la memòria del partit, fent seves les paraules de Llopis en el congrés: "*Queremos renovarnos, pero sin renegar de nuestro pasado*"⁷⁰⁵. A la vegada, afirmava, amb força ingenuïtat si ho veiem en perspectiva, que la IS es repensaria la seva decisió sobre el reconeixement del PSOE[R], un cop veiés les postures que ostentava el PSOE[H] i se n'adonés que el sector del PSOE que van

---

⁷⁰² Manuel MURILLO, *op. cit.*, p. 11; *El País*, 13 d'octubre de 1976, p. 4.

⁷⁰³ *ABC*, 13 d'octubre de 1976, p. 5.

⁷⁰⁴ *Ya*, 9 d'octubre de 1976, p. 5.

⁷⁰⁵ *Pueblo*, 13 d'octubre de 1976, p. 3.

reconèixer havia destinat els diners que li havien anat donant per difamar al PSOE[H] i pagar una campanya mediàtica contra ells⁷⁰⁶.

Finalment, arribem a un tema que també comentarà Murillo al final del congrés i que, sens dubte, serà el que major preocupació suposarà al partit durant mesos: la seva legalització. Si recordem, la seva sol·licitud es va produir a principis de juliol, però el que havia de ser un tràmit ràpid es convertirà en un autèntic calvari. Darrere d'aquesta complicació, evidentment, es trobava el govern de Suárez i el PSOE[R], qui, fent valer la força adquirida pels seus padrins europeus, va advertir que el reconeixement del PSOE[H] com a "PSOE" seria tota una declaració de guerra⁷⁰⁷. El PSOE[H] era ben conscient de tot plegat i ho denunciarà, ja que esdevenia una irregularitat el fet que un registre amb uns procediments determinats fos intervingut pel govern i fos objecte de pressions i interessos polítics⁷⁰⁸. De tant en tant, tot sigui dit, el PSOE[H] difondria a la premsa que, arran de filtracions de fonts fiables, la seva legalització seria imminent, però finalment mai era així⁷⁰⁹; per molt que intentessin que intervinguessin altres institucions, com ara el parlament, no hi va haver manera.

Si seguim avançant en el temps, situant-nos ja a finals de 1976, trobarem diferents picabaralles entre els dos sectors del PSOE⁷¹⁰, però també l'acord entre el PSOE[H] i el PSDE de formar un comitè d'enllaç, el qual pretenia ser un primer pas tant per assolir una unitat socialista com una futura aliança electoral. Aquest acord a finals d'octubre comportava que tots dos partits, així com els que es volguessin afegir, farien propaganda i accions comunes, prepararien un programa electoral conjunt i compartirien l'oficina de premsa⁷¹¹. En aquesta línia, es començarien a fer actes conjunts, participant també RSE i altres forces regionals. No obstant, si posem atenció al que es deia en aquests mítings, encara amb l'eufòria que aquests suposen, trobem afirmacions des del PSOE[H] que generen, com a mínim, sorpresa. Murillo, en un mateix míting, donarà dues peces dignes de menció. En primer lloc, afirmà que el PSOE[H] es trobava més a prop del PSDE i de RSE que de Tierno Galván i de Felipe González, fent referència al suposat dogmatisme que aquests gastaven. En segon lloc, també diria que, si no es donava la unitat socialista,

---

⁷⁰⁶ *ABC*, 13 d'octubre de 1976, p. 4.

⁷⁰⁷ *El País*, 7 de setembre de 1976, p. 4.

⁷⁰⁸ *ABC*, 21 d'octubre de 1976, p. 5.

⁷⁰⁹ *ABC*, 13 d'octubre de 1976, p. 3, 15 de gener de 1976, p. 5.

⁷¹⁰ *ABC*, 21 d'octubre de 1976, p. 5, i 29 d'octubre de 1976, p. 6.

⁷¹¹ *ABC*, 31 d'octubre de 1976, p. 4.

hi haurà dos sectors socialistes: el socialisme democràtic i el socialisme marxista⁷¹². El primer que caldria destacar és el gir cap a la moderació cada cop més pronunciat en aquest partit: la mateixa formació que setmanes abans s'afirmava marxista en un congrés, ara tenia un líder que distingia entre un socialisme democràtic i un socialisme marxista, situant l'organització que encapçalava en la primera categoria. També, crida l'atenció el canvi de terminologia que acompanya al canvi d'estratègia: es passarà del concepte reunificació, que només incloïa als dos sectors del PSOE, al de unitat del socialisme espanyol, que s'estirava tant com es podia fins a incloure als partits socialdemòcrates; tot plegat mentre s'atacava als dos partits socialistes amb els que anteriorment es volia la unitat, però que ara eren vistos com a competència.

Aquesta bona relació entre tots tres partits, PSOE[H], PSDE i RSE, acabaria convertint-se en aliança a principis de desembre de 1976. De nou, s'esperava que tot plegat fos un cop d'efecte i així es va intentar vendre als mitjans de comunicació. Després que RSE ho consultés a les seves bases, finalment es va presentar la “*Alianza Socialista Democrática*” (ASD), un ens que, sense pretendre la unió de tots tres partits, sí creava un comitè d'enllaç, el qual s'ocuparia que hi hagués una coordinació ideològica, una ajuda econòmica entre les parts integrants i, també, una unitat d'acció davant qüestions com el referèndum o les relacions amb altres partits; també, el seu propòsit era presentar-se a les futures eleccions junts, pel que després també es compartiria grup parlamentari. Aquesta plataforma, efectivament, feia una crida a altres partits socialistes i socialdemòcrates per unir-se i, a més, deia ser una de les forces polítiques amb més afiliats, sumant més de, segons ells, 50.000 membres⁷¹³; en tant a les xifres que integren aquesta aliança, es dirà que RSE aportarà la major part i el mateix Murillo afirmarà que el PSOE[H] sumava uns 7.000 afiliats, cosa que queda lluny de les xifres que es deien setmanes enrere, al voltant del doble, i demostraven la seva debilitat. Com a factor comú que trobem entre aquests partits de l'ASD tenim el seu rebuig a tot contacte amb el PCE, el seu sentit progressista moderat i la voluntat de voler quedar al marge de les plataformes de l'oposició existents; de fet, aquestes tres postures eren una mena de requisit d'entrada a l'aliança⁷¹⁴.

---

⁷¹² *Informaciones*, 15 de noviembre de 1976, p. 5.

⁷¹³ Curiosament, a finals de mes la xifra havia ascendit fins als 70.000 afiliats, segons declarava Murillo. *ABC*, 22 de desembre de 1976, p. 6.

⁷¹⁴ *ABC*, 30 de noviembre de 1976, p. 4, 1 de desembre de 1976, p. 5, 5 de desembre de 1976, p. 4.

En paral·lel a tot plegat, el PSOE[H] va decidir, a diferència de la postura abstencionista que havien acordat de forma conjunta el membres de la *Platajunta* i part de la resta de l'oposició, fer un comunicat demanant el sí al referèndum per la Llei per a la Reforma Política de Suárez⁷¹⁵. Tot i que des del partit es considerava una llei molt millorable, en tant que s'estava colant la figura del rei en aquest projecte, la directiva creia que era un pas endavant cap a la democràcia i la convivència i que deixava enrere la democràcia orgànica encara vigent. També, en el nou òrgan de premsa del partit, *El Socialista*, el qual rescatava el nom clàssic de la publicació del PSOE, es dirà que Suárez sí devia pactar la llei electoral amb la que s'acudiria a les eleccions i se l'invitava a fer-ho amb liberals i socialistes democràtics en lloc de amb dogmàtics⁷¹⁶. De nou, el PSOE[H] estava apostant per postures delicades, però que el diferenciaven dels altres dos grans partits socialistes i el col·locaven més a prop dels aliats socialdemòcrates. A més, a la vegada podem veure com es comencen a perfilar els blocs polítics socialista i socialdemòcrata, apostant el PSOE[H] per aquest últim.

Sobre aquesta postura i l'aliança amb partits socialdemòcrates, val a dir que, encara que no va tenir gaire ressò, és evident que sí va generar malestar intern en el partit. No obstant, havent patit recentment una divisió severa, els sectors discrepans de la línia marcada per la direcció del PSOE[H] van decidir mantenir un perfil baix. Això sí, és evident que aquests elements existien: només cal recuperar articles d'anys abans i observar els fets que ocorreren mesos més endavant per adonar-se que el col·lectiu més a l'esquerra del partit estava sotmès. Aquests, mentre que havien aconseguit que al congrés es consolidessin les seves idees, havien de suportar que a poc a poc els mitjans de comunicació col·loquessin al PSOE[H] a l'espai socialdemòcrata, fins i tot identificant-lo amb aquesta identitat política⁷¹⁷.

També serà a finals d'any que es donarà el cas que diverses agrupacions del PSOE[R], curiosament, començarien a passar-se al PSOE[H], la majoria d'ells fent referència a la deriva ideològica del partit arran del seu congrés i, també, criticant aspectes de la democràcia interna del partit. És el cas de l'agrupació de Múrcia, de Venècia i de Saragossa⁷¹⁸. També, amb motiu de la celebració de la Conferència de Partits Socialistes

---

⁷¹⁵ *ABC*, 20 de novembre de 1976, p. 5.

⁷¹⁶ *El Socialista* [H], 15 de desembre de 1976, p. 1.

⁷¹⁷ Jesús CONTE. *Los partidos políticos al desnudo*. Barcelona, Gassó Hermanos, 1977. p. 131.

⁷¹⁸ *El Socialista* [H], 15 de desembre de 1976, p. 2; *ABC*, 2 de desembre de 1976, p. 5, i 4 de desembre de 1976, p. 4.

del Mediterrani, comandada pel PSP i FPS i a la que no s'havia invitat al PSOE[H]⁷¹⁹, i del Congrés del PSOE[R], on es consumava la integració del sector dissident del PSOE[H]⁷²⁰, es donarà una nova onada de crítiques per part del PSOE[H] contra els altres dos grans partits socialistes espanyols. Entre les crítiques llançades, trobem al·lusions a l'errada que van cometre PSOE[R] i PSP en donar ales al PCE apostant per la *Platajunta*, tot preveient que serien absorbits pels comunistes després que s'hagin vist contagiats per la seva ideologia. També, en direcció al PSOE[R], es criticarà la seva ostentació en el congrés, que calculaven que havia costat 9 milions de pessetes, i els seus vincles amb la IS, cosa que alertaven que podria condicionar la seva actuació com a partit⁷²¹. En canvi, les crítiques cap a Tierno Galván seran menys punxegudes, ja que des de l'ASD es pretenia, en el ben entès que dins del PSP hi havia sectors moderats, incorporar el seu partit a l'aliança per tal de cobrir el flanc dels intel·lectuals⁷²².

El nou any serà rebut amb un mal regust de boca per part del PSOE[H], ja que, de nou, el partit havia estat ignorat en les constants peticions de legalització i, a més, s'estava ignorant al partit en tant a la redacció de la llei electoral. No obstant, la vida interna del partit seguia endavant i s'havia aconseguit inaugurar una nova seu prop de la Puerta del Sol⁷²³ i, també, s'havia celebrat un congrés provincial a Alacant⁷²⁴. A la vegada, el nou òrgan d'expressió, *El Socialista*, donava mostres de canvi substituint els articles nostàlgics i sobre la història del partit per articles de més actualitat. També, a finals de mes començaran els preparatius de cara a les eleccions: sobre la confecció de llistes, val la pena mencionar que es demanava que la decisió sorgís de les agrupacions i, en cas de desacord, s'elevés a les cúpules dels partits dins l'ASD per prendre la decisió final⁷²⁵.

---

⁷¹⁹ *Pueblo*, 27 de novembre de 1976, p. 4.

⁷²⁰ *Informaciones*, 4 de desembre de 1976, p. 5; *Pueblo*, 6 de desembre de 1976, p. 4.

⁷²¹ *El Socialista* [H], 15 de desembre de 1976, p. 1.

⁷²² *Arriba*, 28 de desembre de 1976, 5.

⁷²³ *El Socialista* [H], 15 de gener de 1977, p. 3.

⁷²⁴ *ABC*, 2 de gener de 1977, p. 4

⁷²⁵ *El Socialista* [H], 31 de gener de 1977, p. 1

No obstant, quan semblava que, amb motiu de les llistes electorals, hi havia un tímid acostament, sempre entre crítiques, entre els dos sectors del PSOE, no descartant una possible llista conjunta de socialistes de cara a les eleccions⁷²⁶, esclatarà de nou la polèmica pel tema de la legalització dels partits. Amb motiu de la reforma de la llei d'associacions polítiques, que ara passava del Ministeri d'Interior al de Justícia i el registre esdevenia gairebé automàtic, des del PSOE[H] es va considerar que, encara que per regla de tres la seva sol·licitud de l'estiu passat havia de ser regulada automàticament, s'havia de tornar a fer una sol·licitud tan bon punt entrés aquesta nova llei en vigor; de fet, com que es sabia que se'ls voldria perjudicar i que no volien renunciar de cap de les maneres a les sigles del PSOE, es va fer cua durant tota la nit abans que obrís el registre per assegurar-se ser els primers. Efectivament, van ser el segon partit en registrar-se, a les 9:30, mentre que el PSOE[R] ho va fer hores més tard. La sorpresa va ser dels dirigents del PSOE[H] quan, sense cap explicació, se'ls va retornar l'endemà la documentació de la sol·licitud del juliol passat, però també

Imatge 23 - Logotip del PSOE(H) reproduït en el seu periòdic.

Font: *El Socialista*, 28 de febrer de 1977, p. 1

la que acabaven de fer el dia anterior. En efecte, el PSOE dirigit per Felipe González havia aconseguit que, com era el “primer” en fer la sol·licitud, se li autoritzés automàticament el nom “*Partido Socialista Obrero Español*”. Davant això, el PSOE[H] al dia següent de la devolució de la sol·licitud presentarà una altra amb el nom “*Partido Socialista Obrero Español (Sector Histórico)*”: naixia així el PSOE(H)⁷²⁷. No obstant, naixia entre malediccions: el PSOE, quan s'assabentà de la legalització del PSOE(H), decidí atacar al govern per aquesta maniobra encaminada a crear confusió entre l'electorat i, també, deixar la *Platajunta* i totes les plataformes de l'oposició, ja que considerava que s'havien trencat els ponts entre el govern i el seu partit. És a dir, davant una legalització que és evident que hauria d'haver-se fet des de feia mesos, que s'havia prorrogat tant com s'havia pogut i que, a sobre, havia comportat la derrota del PSOE(H) en l'obtenció de les

⁷²⁶ *ABC*, 23 de gener de 1977, p. 2; *Arriba*, 23 de gener de 1977, p. 1.

⁷²⁷ *El Socialista* [H], 15 de febrer de 1977, p. 2; *ABC*, 9 de febrer de 1977, p. 5, 12 de febrer de 1977, p. 4, i 13 de febrer de 1977, p. 3; *Informaciones*, 11 de febrer de 1977, p. 5, i 12 de febrer de 1977, p. 4; *Arriba*, 11 de febrer de 1977, p. 4, i 13 de febrer de 1977, p. 3.

sigles històriques del partit, el PSOE de Felipe González decidirà convertir-ho en un espectacle mediàtic com si ells haguessin estat els perjudicats⁷²⁸.

El PSOE(H) a partir de llavors afegirà en el seu periòdic el complement “(H)” sota del símbol del partit, d’acord amb el registre que havien obtingut; no obstant, en els

Imatge 24 - Portada de l’òrgan de premsa del PSOE[H] després de la seva legalització.

Font: *El Socialista*, 28 de febrer de 1977, p. 1.

articles que s’incorporaven, continuarien parlant, respecte a l’altre sector, del PSOE renovat i al principi també l’anomenarien “*PSOE de la Moncloa*”. Alhora, els dirigents del partit optaran per presentar querelles contra el procediment seguit, amb la

intenció d’aconseguir les sigles que, segons ells, els pertocaven. Tanmateix, mentre pensaven presentar batalla judicial, van poder observar com, entretant, l’ús de les sigles PSOE, sense complements, seria penalitzat: un acte convocat pel PSOE(H) va ser prohibit perquè la sol·licitud havia estat presentada sense la sigla “(H)” i això podia generar confusió amb altres associacions ja constituïdes⁷²⁹. Aquest episodi seria el primer d’una llarga batalla judicial per les sigles “PSOE”, de les quals ja s’havia apoderat el sector encapçalat per Felipe González i ja mai més se’n desprendria; batalla judicial, d’altra banda que era amb foc creuat, ja que tots dos partits llançarien denúncies en contra de l’altre.

⁷²⁸ No només això, sinó que si recorrem a les memòries de dos dels ministres del govern de llavors, Osorio i Martín Villa, ens adonem com efectivament el PSOE de Felipe González havia mogut fils perquè fos ell el reconegut amb les sigles històriques. Tant és així que els ministres serien conscients que estaven deformant el funcionament de les lleis en favor del PSOE renovat i, fins i tot, en el cas d’Osorio de forma explícita, plantejarà el problema ètic. Davant aquesta situació, Suárez farà valdre l’argument que era el PSOE[R] el reconegut per la IS i, per acabar-ho de rematar, que calia fer política d’Estat i deixar les consideracions ètiques a banda. Rodolfo MARTÍN VILLA, *Al servicio del Estado*, Barcelona, Planeta, 1984, pp. 69-70; Alfonso OSORIO, *Trayectoria de un ministro de la Corona*, Barcelona, Planeta, 1980, pp. 280-281.

⁷²⁹ *Informaciones*, 19 de febrer de 1977, p. 3, i 21 de febrer de 1977, p. 5; *ABC*, 20 de febrer de 1977, p. 4.

Davant aquest episodi, val la pena rescatar un article de Murillo on deixava clar quina era la seva visió dels fets. Segons deia, estava havent moviments del capitalisme per tal de controlar l'esquerra espanyola, cosa que buscava frenar l'impuls del PCE, controlar la força socialista que sobresortís i liquidar el socialisme històric. Seguint amb el seu argument, afirmarà que s'havia aconseguit alçar determinats lideratges en el PSOE i que aquests eren els encarregats d'anar sufocant les personalitats i discursos radicals dins del partit, anar torpedinant els partits socialistes adversaris a través d'una premsa comprada i, a la vegada, anar oferint un discurs adequat a cada situació; tot plegat, afirmava, amb l'objectiu d'arribar al poder i finalment res canviï⁷³⁰.

Per la seva banda, José Prat, president del partit arran de l'últim congrés, el qual fins ara havia tingut un paper força discret i ara començaria a guanyar protagonisme, lamentava que el PSOE no es presentés unit a les eleccions, tot afirmant que l'estratègia d'una aliança àmplia era encertada⁷³¹. Efectivament, arran del problema de la legalització, la possible unitat del PSOE quedava encara més allunyada. Tot i així, cap a principis de març, Prat posarà la resta de la directiva en un compromís quan ell decidí trobar-se amb Felipe González: tot i que sempre de cara a l'estrat es va dir que era una trobada de caràcter personal, també Prat insinuà que era un pas endavant en la unió dels socialistes. La conseqüència d'això, que curiosament no es va traduir en cap vot de censura i reprimenda, seria que ràpidament Murillo va sortir als mitjans a dir que les converses per a la reunificació del PSOE estaven congelades i que, en tot cas, es reprendrien quan es deixessin de rebre atacs des de l'altre sector. Tot i que la directiva va tancar files al voltant del secretari general, la premsa es va adonar que les accions de Prat es podien interpretar com un intent de desplaçar el lideratge del partit en el tema de la unificació⁷³².

D'altra banda, la maquinària electoral seguia endavant i des de l'ASD s'havia presentat una plataforma encara més àmplia de cara a les eleccions: la *Unión Electoral*

Imatge 25 - Caricatura de Manuel Murillo.

Font: *El Socialista* [H], 15 de març de 1977, p. 2

⁷³⁰ *El Socialista* [H], 28 de febrer de 1977, p. 1.

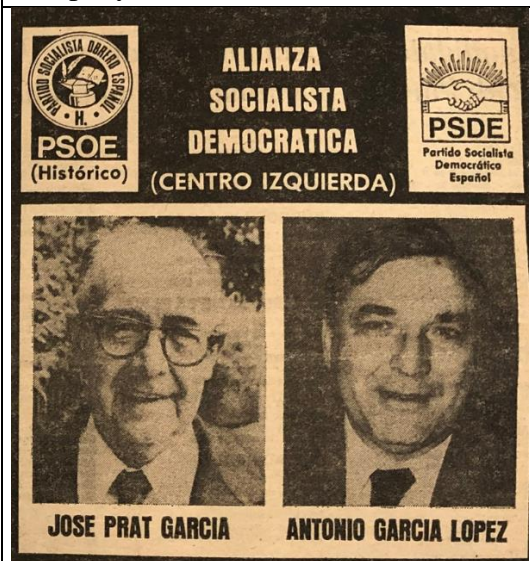
⁷³¹ *Ibid*, p. 2.

⁷³² *Informaciones*, 3 de març de 1977, p. 5, i 4 de març de 1977, p. 3; *ABC*, 4 de març de 1977, p. 4; *Diario* 16, 4 de març de 1977, p. 3.

de Centro Izquierda. Aquesta plataforma s'entén com una extensió de l'ASD per aquelles formacions que no estaven interessades a comprometre les seves postures a la coordinació amb altres forces, però, en canvi, sí desitjaven unir forces davant la cita electoral. La força per la qual es va fer aquest organisme era la *Federación Social Demócrata* (FSD), liderada per Jose Ramón Lasuén i, també, Francisco Fernández Ordóñez⁷³³.

Alhora, podem veure com es difondrà en els mitjans quan algun dels dirigents surtin a la televisió o s'entrevistin amb personalitats rellevants de la política, com ara el ministre d'Interior Rodolfo Martín Villa i el president de les Corts Torcuato Fernández Miranda⁷³⁴. També, a nivell de difusió de les idees de l'ASD, s'editarà un suplement que s'inclourà a les publicacions dels tres partits que l'integraven; així, de les quatre pàgines que tindria el periòdic des que s'editava a Espanya, ara, sumant les quatre del suplement, es passaria a vuit pàgines.

Imatge 26 - Publicitat d'ASD per la campanya electoral.

Font: *El Socialista*, 15 de març de 1977, p. 1

No obstant, en el mateix suplement que acabem de mencionar es poden trobar articles o entrevistes on es nota que no hi havia un discurs uniforme. Per exemple, Antonio García López, líder del PSDE, afirmava amb tota tranquil·litat:

*“Respecto al PSOE Histórico, si bien tiene los restos de los viejos militantes, no ha tenido importancia política. Todos somos nuevos partidos, que reflejamos corrientes de opinión distinta cuya importancia va a quedar al aire libre cuando el pueblo se manifieste en las elecciones.”*⁷³⁵

Aquesta afirmació segurament va semblar desafortunada a ulls dels lectors afiliats o fidels al PSOE(H). No obstant, tampoc devia ser agradable pel PSDE que a finals de febrer el seu vicepresident dimitís i decidís situar-se ben a prop del PSOE(H). Això sí, si aquests petits xocs podien provocar alguna espurna, el problema arribaria a finals de març,

⁷³³ *El Socialista* [H], 28 de febrer de 1977, p. 3.

⁷³⁴ *Informaciones*, 24 de febrer de 1977, p. 4; *Diario 16*, 25 de febrer de 1977, p. 3; *ABC*, 25 de febrer de 1977, p. 4.

⁷³⁵ *El Socialista* [H], 15 de març de 1977, p. 2.

quan, arran d'unes declaracions del PSOE(H) en contra del PSOE de Felipe González, l'ASD va implosionar. Fins llavors, i sobretot durant el mes de març, s'havia estat tenint converses amb *Federación Social Independiente*⁷³⁶, grup que integrava a sectors progressistes del règim i que tenien càrrecs governamentals o en les Corts, i amb el PSP, encara que el PSP ràpidament va desmentir tot tipus de pacte amb la plataforma electoral de l'ASD; de fet, crida l'atenció com mentre que el PSOE(H) seguia insistint, tot i la negativa expressa del PSP, en que s'avançava cap a la unitat electoral amb el partit de Tierno Galván, des del PSDE i RSE es deia que el PSOE(H) confonia converses amb negociacions, cosa que el deixava completament desacreditat⁷³⁷.

Doncs bé, si arribem a finals de març, pel camí ens hem trobat diverses topades entre els tres membres de l'ASD, tot i que les més sonades eren entre el PSOE(H) i RSE. Certament, el PSOE(H) havia anat rebaixant, i força, les seves postures ideològiques per tal d'enquadrar-se en l'ASD: per exemple, Murillo renegava de les fórmules socialistes caballeristes dels anys 20 per haver una societat ben diferent a la de llavors, a la vegada que es mostrava a favor dels sindicats desvinculats dels partits, cosa que xocava amb l'esperit fundacional del PSOE, i, també, es mostrava favorable a respectar la propietat privada per no caure en els errors que van portar a la Guerra Civil; tot plegat, sens dubte, permetia major complicitat amb els partits aliats, però provocava autèntics disgustos a una bona part de la base del partit. Doncs, encara així, en alguns mítings es podia percebre la diferència entre el PSOE(H), que feia gala de la seva història revolucionària, i el PSDE i RSE, que es declaraven no marxistes però partidaris d'assolir la màxima igualtat econòmica⁷³⁸. Un altre tema conflictiu era l'itinerari que cada partit volia de cara a l'aliança: si bé el PSOE(H) i el PSDE volien consolidar l'espai socialdemòcrata, intentant aplegar a tota força dins aquesta identitat, RSE i part del PSOE(H) eren partidaris d'insistir en una aliança entre socialistes i socialdemòcrates⁷³⁹. No obstant, serà durant les negociacions per les llistes electorals que es veuran les autèntiques pugnes; i serà tenint aquest malestar com a teló de fons, a causa que es va anar allargant el tema de les llistes sense arribar a un acord, que RSE forçarà el conflicte en l'aliança⁷⁴⁰.

---

⁷³⁶ *Informaciones*, 15 de març de 1977, p. 4.

⁷³⁷ *Arriba*, 16 de març de 1977, p. 5; *Ya*, 18 de març de 1977, p. 4; *Pueblo*, 31 de març de 1977, p. 5.

⁷³⁸ *ABC*, 8 de març de 1977, p. 5, i 22 de març de 1977, p. 5.

⁷³⁹ *Informaciones*, 15 de març de 1977, p. 4.

⁷⁴⁰ Segons es recull a *Diario 16*, des del PSOE(H) es va atacar a Felipe González pels seus vincles internacionals i això Cantarero del Castillo ho va desaprovat, afegint que s'estava atacant a una persona quan s'haurien de discutir les idees. En canvi, sota el punt de vista de Murillo, el líder de RSE va trobar de

Ara bé, els problemes no acabaven aquí. Enmig de la pugna entre el PSOE(H) i RSE, tenim en paral·lel un PSDE que pateix convulsions internes i fuga de militants i, també, una FSD que es troba a prop de l'escissió; en definitiva, la *Unión Electoral de Centro Izquierda* estava en escac⁷⁴¹.

El primer d'abril es feia públic que el PSOE(H) havia deixat sense efectes els acords amb RSE, havent-ho avisat abans al PSDE i a la FSD; tot i això, el PSOE(H) desitjava que la plataforma electoral seguís endavant. Sense haver-hi cap explicació en el comunicat del PSOE(H), els mitjans van poder esbrinar per la seva banda que en, com a mínim, set províncies no s'havia pogut assolir l'acord per les llistes electorals entre PSOE(H) i RSE. Ara bé, després d'aquesta separació, en que els dos estaven d'acord en trencar les relacions entre ells, s'obria un galimaties. Per una part, el PSDE no movia fitxa en favor de cap dels dos partits, dient que això eren coses seves i que el PSDE volia seguir mantenint relacions tant amb el PSOE(H) com amb RSE. Per l'altra part, RSE exigia la dissolució de l'ASD i demanava poder romandre dins la plataforma electoral, mentre que el PSOE(H) volia que s'expulsés a RSE de totes dues organitzacions; en resposta a la demanda del PSOE(H), RSE argumentarà que ningú podia expulsar a ningú de l'ASD. Finalment, després que el PSDE intentés que RSE no desertés de la *Unión Electoral de Centro Izquierda*, el partit de Cantarero del Castillo va optar per anar per lliure⁷⁴².

Les properes setmanes no serien molt millors pel PSOE(H); i evidentment això no quedaria reflectit en el seu periòdic, del qual desapareix a finals d'abril el suplement de l'ASD sense donar cap explicació. Entre els fets a destacar, ens trobem que immediatament després del trencament amb RSE, tornaran a sentir-se cants de sirena sobre una possible unitat del PSOE i, també, d'un pacte electoral entre FSD, PSOE(H) i PSP; tot plegat, efectivament, quedaria en res. També, crida l'atenció el tàndem que protagonitzaran el PSOE de Felipe González i *Fuerza Nueva* quan els primers difonguin la notícia que Murillo, secretari general del PSOE(H), va formar part de la guàrdia personal de Franco i es presentés a eleccions dins el *Movimiento*; per la seva part, *Fuerza Nueva* s'ocuparà d'aportar proves documentals que ràpidament Murillo s'ocuparia de

---

mal gust que Murillo aixequés el puny en un míting; a la vegada el líder del PSOE(H) relacionava tot plegat amb un gir a la dreta per part de RSE. *Diario 16*, 29 de març de 1977, p. 4, i 30 de març de 1977, p. 5.

⁷⁴¹ *Diario 16*, 31 de març de 1977, p. 4.

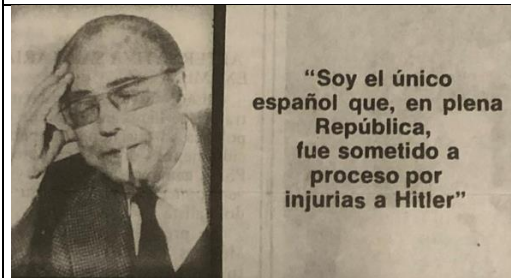
⁷⁴² *El Socialista* [H], 31 de març de 1977, p. 1; *ABC*, 1 d'abril de 1977, p. 5, i 2 d'abril de 1977, p. 4; *Hoja del Lunes*, 4 d'abril de 1977, p. 2.

denunciar per falses⁷⁴³. En tot cas, la maniobra de desprestigi va arribar als mitjans i no és pas casualitat que es fes públic en plena precampanya.

Un altre cop pel PSOE(H) va ser la pèrdua de l'aliança que creien haver tancat a Catalunya: mesos enrere s'havien acordat una coalició entre el PSOE(H), PSC-Reagrupament, Esquerra Republicana i RSE, però això s'havia esfondrat i el PSOE(H) anava a presentar-se sol a les províncies catalanes.

Però, sens dubte, la pitjor notícia que es va rebre des de l'ASD és que el dia que anaven a presentar la documentació per fer constar la coalició i la plataforma electoral, la FSD es despengés. Després que a principis de maig es refermés la plataforma de centreesquerra i es donava per fet que així es registraria per a les eleccions, des de la FSD es va començar a coquetejar amb el PSP i, de forma inesperada, dies després va decidir avortar els acords i converses i apostar per UCD. Tot plegat, a més, amb una dimissió en

Imatge 27 - Fotografia i cita de Peydró extrets d'una entrevista.

Font: *El Socialista*, 31 de març de 1977, p. 4

l'executiva del PSOE(H) per considerar que l'ASD anava en contra de la unitat dels socialistes, quatre dimissions en el PSDE acompanyades de denúncies de manca de democràcia interna i d'opacitat en els comptes i, per acabar-ho de rematar, amb Prat donant una abraçada a Felipe González a mode de concòrdia, quan dies abans el PSOE(H) estava sent bombardejat amb difamacions des del partit de Felipe González⁷⁴⁴.

Aquesta bateria d'adversitats, realment, no eren gaire bona publicitat per al PSOE(H) de cara a les imminents eleccions. Tampoc ho era que cada cop que entrevistessin als seus líders, aquests haguessin d'explicar la història del partit i diferenciar-se del PSOE de Felipe González, ja que tot plegat ja feia evident la seva debilitat i la poca visibilitat. Des del partit, a més, es denunciarà la poca igualtat d'oportunitats que hi havia hagut de cara a les eleccions, tant en l'ús de mitjans públics com en el marge de despesa econòmica⁷⁴⁵. No obstant, el PSOE(H) també podria haver estat una mica més transparent i pedagog si hagués explicat per què el líder de la formació,

⁷⁴³ *Pueblo*, 15 d'abril de 1977, p. 4; *ABC*, 23 d'abril de 1977, p. 5.

⁷⁴⁴ *Diario 16*, 30 d'abril de 1977, p. 4, i 3 de maig de 1977, p. 4; *ABC*, 2 de maig de 1977, p. 5, i 3 de maig de 1977, p. 4; *Arriba*, 3 de maig de 1977, p. 4.

⁷⁴⁵ *El Socialista* [H], 31 de març de 1977, p. 2.

Murillo, era presentat com a candidat a Àlaba, quan els caps de les formacions sempre s'havien presentat a Madrid i ell era gallec; per Madrid, en canvi, es presentava a Prat. De fet, durant la campanya electoral crida l'atenció com Prat i Peydró, tots dos candidats per Madrid, anirien cobrant protagonisme en detriment del secretari general del partit, Murillo. També, es podria haver explicat que en algunes províncies, com Saragossa o Cantabria, s'havia presentat el PSOE(H) en solitari. No obstant, entenem que, un cop més, es va optar pel silenci en lloc de l'enrenou, sobretot quan les contrarietats que havien tingut se'ls havien acumulat; silencis, insistim, que oculten informació que gairebé sempre és negativa.

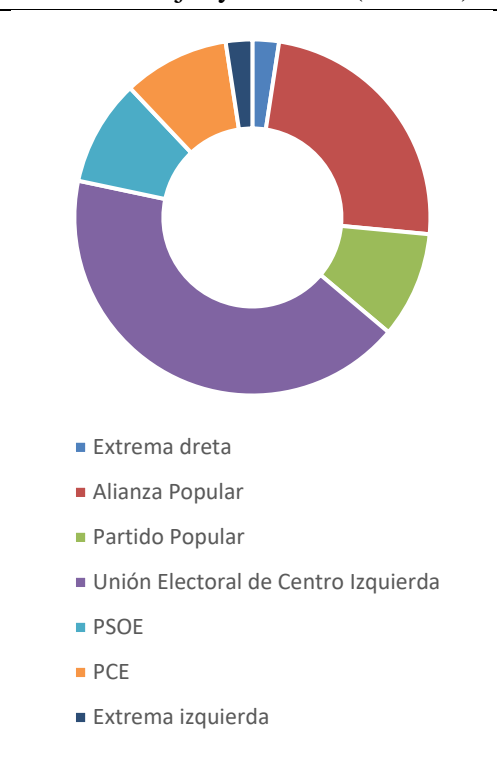
Els números abans de les eleccions del periòdic del PSOE(H), efectivament, ja preveïen els resultats electorals. Victimisme, recordatori de la manca de recursos, reflexions sobre el poc temps per preparar les eleccions, crides a la unitat del socialisme espanyol i, a la vegada, durs atacs contra el PSOE de Felipe González és el més destacat que trobem. Enrere quedava la previsió que feia Murillo durant la precampanya i quan els seus pactes electorals encara s'aguantaven, on deia que la seva plataforma electoral sumaria un 35% dels vots⁷⁴⁶.

Finalment, el dia de les eleccions va arribar i el desastre va ser gegant. Mentre que el PSOE de Felipe González havia aconseguit un 29,3% dels vots, el PSOE(H), integrat en

l'ASD, havia sumat un total de 0,68% dels vots. Sens dubte, tocava decidir quins eren els passos a seguir pel partit, però mentrestant, de cara a l'estrat, es deia el següent:

“A pesar de los resultados electorales y los pactos más o menos “secretos”, el glorioso Partido Socialista Obrero Español (Sector Histórico) que fundó Pablo Iglesias

Fig. 8 - Pronòstic de percentatges de vot de Manuel Murillo sobre les eleccions de juny de 1977 (31/3/77)

Font: *El Socialista* [H], 31 de març de 1977, p. 3.

⁷⁴⁶ *El Socialista* [H], 31 de març de 1977, p. 3.

*continuará solo luchando en pro de las ideas socialistas sin claudicaciones ni hipotecas.*⁷⁴⁷

2.4. Ressituar el PSOE(H) i seguir lluitant (1977-1979).

Efectivament, arran d'una reunió de l'executiva, es va decidir que el PSOE(H) seguiria endavant i, fent poca autocrítica en un principi, diran que els resultats electorals eren conseqüència de les limitacions econòmiques; a més, confirmaran que es preveia un resultat per l'estil⁷⁴⁸.

No obstant, el panorama era desolador. A més, els rumors sobre la reunificació del PSOE tornaran a aparèixer amb força i, evidentment, les condicions d'aquest possible procés havien canviat: el PSOE de Felipe González ara es sentia legitimat per les urnes per exigir unes condicions més favorables per a ell⁷⁴⁹. De fet, no ens hauria d'estranyar que la proposta fos similar a la dels altres grups que pretenia absorbir: integració en el PSOE i, a canvi, situar als elements destacats dels partits a dissoldre en càrrecs més o menys dignes. Això xocava, evidentment, amb allò que havien propugnat des de l'últim congrés del PSOE(H), que parlava d'una reunificació amb dignitat. No obstant, la pressió de la derrota electoral, d'una victòria de l'etern rival dins el bloc socialista i dels mitjans de comunicació farien remoure els intestins del PSOE(H).

Per si fos poca aquesta pressió, no hem d'oblidar el tema econòmic. Si bé una campanya electoral era cara, perdre-la ho era encara més. I a això hem de sumar que el partit ja arrossegava un deute curiós. Poc s'ha pogut esbrinar sobre els comptes del PSOE(H), ja que era un tema que es guardava per la directiva i, com la gran majoria de partits, argumentaven que només es sostenien a base de les quotes dels afiliats, cosa que els permetia ser independents. No obstant, aquesta proclama podríem dir que no és del tot clara i sincera: a través del seguiment de les donacions que es reflectien en el seu òrgan de premsa, trobem dades un tant opaques a la vegada que sospitoses i sorprenents. Si normalment en aquesta relació de donacions apareixien els noms i cognoms dels donants, primer només de l'exili i després també de la gent resident a Espanya, cap a mitjans de febrer de 1977 ja comencem a observar donacions que, amb inicials o simplement fent referència a l'agrupació de procedència, sobresortien amb escreix de la mitjana. Ja s'entén

---

⁷⁴⁷ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1977, p. 2.

⁷⁴⁸ *ABC*, 23 de juny de 1977, p. 5; *Arriba*, 23 de juny de 1977, p. 3.

⁷⁴⁹ *ABC*, 18 de juny de 1977, p. 4.

que en motiu d'unes eleccions, per les quals a més es van posar en circulació bons, hi hagués un auge d'ingressos. No obstant, si bé les donacions individuals rondaven normalment les 1.000 pessetes, ens trobem que al gener de 1977 hi havia “*Varios en Madrid*”, a banda dels que pertanyien a l'agrupació socialista i joventuts d'allà, que sumaven 84.000 pessetes; si això encara es podria entendre perquè a Madrid hi podia haver més militància que aconseguís vendre més bons, que tot podria ser, de sobte ens trobem que “*México*” aporta la quantitat de 386.104 pessetes. Això pel que respecta a la venda de bons, però en tant a les donacions directes al partit, sabem que la secció de Veneçuela va ingressar al partit el mes de gener la suma de 35.694 pessetes⁷⁵⁰. Si anem mesos més endavant, fins juny, observem que en la relació de donatius a través de bons del partit, de nou, “*México*” torna a sumar 130.000 pessetes⁷⁵¹. També, ja fora del terreny electoral, si arribem fins setembre del mateix any trobem ni més ni menys que des de Mèxic arriben 1.023.000 pessetes, on caldria sumar les 100.000 provinents de Caracas, Veneçuela⁷⁵². Sabent això, és evident que el partit no només es sostenia a través de les quotes i de les donacions a l'estil *crowdfunding*, sinó que els mateixos bons del partit es van emprar per blanquejar diners de dubtosa procedència; no obstant, sabem que aquesta procedència tenia relació amb les agrupacions socialistes de Mèxic, d'on venia Salazar, i de Veneçuela, d'on procedia Campillo, una personalitat que curiosament les properes setmanes escalaria posicions dins del partit. Això sí, tot i aquests moviments poc transparents de capital, per pagar la campanya es van requerir més diners: si ja durant la precampanya es va insinuar que es necessitarien crèdits⁷⁵³, després del resultat electoral el PSDE deia que sumava un deute de 30 milions de pessetes⁷⁵⁴; si bé no s'ha pogut esbrinar quin seria el deute del PSOE(H), segurament la xifra aniria en la mateixa línia, en tant que tots dos partits compartien despeses en els últims mesos.

I és precisament sobre l'efecte que tindrien les eleccions en l'ASD del que ens toca parlar ara. Efectivament, aquesta aliança, que ja només estava integrada per PSOE(H) i PSDE, saltaria pels aires als 10 dies de saber els resultats electorals⁷⁵⁵. De fet, tots dos partits començarien a culpar l'aliança dels resultats electorals: mentre que García

---

⁷⁵⁰ *El Socialista* [H], 15 de febrer de 1977, p. 3.

⁷⁵¹ *El Socialista* [H], 1 de maig de 1977, p. 4.

⁷⁵² *El Socialista* [H], 1 de setembre de 1977, p. 3.

⁷⁵³ *El Socialista* [H], 31 de març de 1977, p. 1.

⁷⁵⁴ *ABC*, 26 de juny de 1977, p. 5.

⁷⁵⁵ *ABC*, 25 de juny de 1977, p. 6.

López, del PSDE, deia que el PSOE(H) havia donat una imatge marxista a l'ASD⁷⁵⁶, des del PSOE(H) Peydró assenyalarà la manca de personalitats carismàtiques en unes eleccions molt personificades i, també, que l'aliança obligués a renunciar a les sigles del PSOE(H); per sostenir això últim, Peydró utilitzarà com a suport el resultat molt millor que es va assolir a Saragossa i Santander, on el PSOE(H) es va presentar per separat⁷⁵⁷.

Ara bé, cal assenyalar un fet un tant curiós que es donarà en el partit: mentre que els seus dos principals líders mantenien postures grises o fins i tot favorables a la reunificació amb el PSOE, en els articles que apareixien en el periòdic comença a percebre's un viratge del partit cap a l'esquerra.

Murillo, passada la contesa electoral, es limitarà a relatar fets que es van donar durant la campanya, com ara que UCD invités al PSOE(H) a afegir-se a la coalició⁷⁵⁸, i a comentar els resultats en clau d'anàlisi⁷⁵⁹; això sí, evitant mencionar els resultats del PSOE(H), cosa que deixava per a Miguel Peydró. Es va arribar a llegir en el diari *ABC* que Murillo estava satisfet pel resultat en les eleccions del PSOE de Felipe González⁷⁶⁰: *“Lo fundamental es que el Partido Socialista Obrero Español es hoy el primer partido del país. [...] Lo importante es el triunfo de las ideas y no de las personas”*⁷⁶¹. A la vegada, afirmava que el PSOE(H) estava obert a tota iniciativa encarada a la unitat del PSOE. Sobre això, el que prendria la iniciativa, un cop més, de cara a la unitat seria José Prat; no obstant, aquest cop Prat sí seria desautoritzat per prendre iniciatives sense el consentiment del partit i anar en contra de la postura del secretari general, qui preferia que les ofertes vinguessin des de l'altre sector del PSOE⁷⁶².

No obstant, mentre hi havia aquestes picabaralles en la directiva, des de l'òrgan d'expressió del PSOE(H) apareix un tal Carlos Prieto i afirma que el PSOE renovat s'ha tornat molt moderat, deixant enrere el marxisme, i que el PSOE(H) ha estat l'únic partit amb vertadera base d'afiliació que ha mantingut l'essència marxista. En el mateix número, que de fet era el primer després de les eleccions, trobem un altre article d'opinió d'I. Redondo on es diu que el PSOE renovat no és socialista. També, seguim en el mateix

---

⁷⁵⁶ *ABC*, 26 de juny de 1977, p. 5.

⁷⁵⁷ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1977, p. 2, i 1 d'agost de 1977, p. 1.

⁷⁵⁸ *El País*, 5 de juliol de 1977, p. 4.

⁷⁵⁹ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1977, p. 4.

⁷⁶⁰ *ABC*, 25 de juny de 1977, p. 4.

⁷⁶¹ *Informaciones*, 25 de juny de 1977, p. 5.

⁷⁶² *ABC*, 8 de juliol de 1977, p. 4, i 9 d'agost de 1977, p. 5; *Diario 16*, 8 de juliol de 1977, p. 3, i 10 de juliol de 1977, p. 4.

número, es reproduïx una nota de premsa d'uns afiliats del PSOE, on diuen que el partit ha guanyat les eleccions perdent el partit, remarcant la via caciquista i personalista que es segueix. Finalment, llegim un altre article d'opinió signat per Luís Hernández on diu que el PSOE renovat ha estat molt en contacte amb el poder, que està canviant les seves idees i, a la vegada, ironitza amb que vulguin abandonar el marxisme⁷⁶³.

Un altre fet que observarem en les properes setmanes és que, en resposta a la dinàmica en pro de la reunificació del PSOE que s'havien engegat des d'alguns sectors del partit, on hem de remarcat la figura de Prat, començaran a alçar-se veus en contra. Així ho farà constar la federació sevillana del PSOE(H) de forma explícita i directa⁷⁶⁴. No obstant, on es generarà més debat i hi haurà una confrontació de postures serà a l'*Agrupación Socialista Madrileña*, on Ildefonso Torregrosa, veterà provinent de l'exili, debatrà amb el mateix Prat. Per una banda, Torregrosa va defensar la idea que la reunificació havia de fer-se mitjançant un congrés conjunt, encara que prèviament s'havia de convocar un congrés extraordinari del PSOE(H) per discutir-ho; també, creurà convenient que el veto al PCE seguís vigent, encara que això, havent caigut la *Platajunta*, no fos un impediment ja⁷⁶⁵. Davant aquesta postura, que d'alguna manera intentava mantenir la idea de reunificació en igualtat i dignitat, Prat respondrà defensant les seves bones intencions quan contactà amb Felipe González i afirmarà que les eleccions van canviar-ho tot: la societat espanyola havia escollit l'opció que s'havia presentat amb les sigles "PSOE" i això canviava substancialment la situació que hi havia des de 1972, essent ara imperiosa, urgent i necessària la unitat del PSOE⁷⁶⁶; tot plegat venia a argumentar que ell no creia necessari celebrar un congrés extraordinari i optava per una unió per la base ràpida.

Prat va perdre la batalla a Madrid i, quan intentà portar el tema a l'executiva, també perdrà, però per un molt estret marge: l'abstenció de Murillo va ser determinant⁷⁶⁷. No només això, sinó que en el mateix número del periòdic on ell defenia la seva postura, es reproduïran dues notes escrites per Carmen García Bloise i Luís Gómez Llorente, tots dos de la directiva del PSOE, on es deia que el PSOE(H) eren ja inexistents i que només

---

⁷⁶³ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1977, p. 2.

⁷⁶⁴ *ABC*, 10 d'agost de 1977, p. 4.

⁷⁶⁵ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1977, p. 4, i 1 d'agost de 1977, p. 2.

⁷⁶⁶ *El Socialista* [H], 1 de setembre de 1977, p. 1.

⁷⁶⁷ De nou, en el llibre de Peydró trobem una narració de la reunió així com les postures que van prendre els dirigents del partit. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 244-245.

salvaven alguna personalitat, com ara a Prat⁷⁶⁸. Efectivament, desautoritzant la proposta de Prat i evidenciant la seva bona relació amb el sector renovat, se l'estava invitant a marxar, com efectivament faria dies després, però acompanyat de tres membres de l'executiva més i, encara que les xifres varien segons la font, uns 300 afiliats⁷⁶⁹. De nou, una sagnia que anava des de la cúpula a la base s'obria en el PSOE(H).

Mentre la premsa recollia les paraules de Prat dient que només hi havia un PSOE i era el que havia estat reconegut per les urnes, els preparatius pel congrés extraordinari seguien endavant⁷⁷⁰. Però no només es preparava això, ja que en la reunió de l'executiva on es van tractar els preparatius el congrés, on curiosament es volia invitar al PSP, també es va acordar apostar per una línia marxista del partit⁷⁷¹. Sens dubte, era tota una declaració d'intencions i caldria preguntar-se fins a quin punt es podia prendre una decisió així des de l'executiva i tenint un congrés tan pròxim. En tot cas, no és una postura que sorprengués, ja que, un cop més, l'òrgan del partit números abans, a través dels articles que publicava, ja donava a entendre la ruta que es seguiria. I no és pas casualitat que es triés aquesta opció justament ara, sinó que, una vegada més, el PSOE(H) estava ubicant-se ideològicament i estratègicament en funció d'on es situés el PSOE de Felipe González, buscant sempre un espai des d'on atacar-lo còmodament i sense que això fes cap vergonya pel fet que s'estava entrant en una contradicció flagrant respecte a postures sostingudes mesos abans. De nou, hi havia poques coses a perdre: la derrota i l'anonimat ja s'havien consumat i ara la idea era, pel que es veu, reforçar el partit costés el que costés i tornar a presentar batalla.

Efectivament, en aquest sentit es pronunciarà el congrés extraordinari del PSOE(H) d'octubre de 1977. Segurament no va ajudar gaire al col·lectiu partidari de la reunificació, si és que encara no havia marxat, que setmanes abans del congrés, el PSOE(H) alertés de: "*Nuevo ataque de los agentes felipistas contra el verdadero Partido Socialista Obrero Español*"⁷⁷². Tot plegat, que pel vocabulari utilitzat ja es veu l'actitud que es prenia en resposta, feia al·lusió als atacs llançats des del col·lectiu encapçalat per

---

⁷⁶⁸ *Ibid.*

⁷⁶⁹ *ABC*, 3 de setembre de 1977, p. 6, 14 de setembre de 1977, p. 4, i 18 de setembre de 1977, p. 5; *Arriba*, 3 de setembre de 1977, p. 3; *Diario 16*, 2 de setembre de 1977, p. 4.

⁷⁷⁰ Miguel Peydró rescatarà el comunicat que va fer Prat i la resta d'executius dimissionaris, on crida l'atenció com s'intenten citar les paraules d'Andrés Saborit en favor de la reunificació del PSOE com a autoritat. Miguel PEYDRÓ, *op. cit.*, pp. 246-251.

⁷⁷¹ *El Socialista* [H], 15 de setembre de 1977, p. 2.

⁷⁷² *Informaciones*, 12 de setembre de 1977, p. 4.

Prat, els quals, segons creien des de la directiva del PSOE(H), eren una campanya que promovia l'”*entreguismo*” a aquells que van dividir el partit. No obstant, curiosament, aquest comunicat, que venia acompanyat d'una crida a la cohesió i a guardar el debat pel congrés, on es faria funcionar la democràcia interna, no anava signat pel secretari general del partit, que era el que acostumava a fer-ho.

Si arribem a la celebració del congrés, de nou, toca comentar diversos aspectes d'interès. En primer lloc, aquest serà l'últim gran esdeveniment amb seguiment de la

Imatge 28 - Fotografia durant la celebració del Congrés extraordinari de 1977 del PSOE(H)

Font: *El Socialista*, 1 de novembre de 1977, p. 1

premsa d'àmbit estatal: a partir de llavors, les notícies que informaran sobre el partit, en general, seran anecdòtiques; en canvi, en segons quins mitjans regionals, sí trobarem encara alguna notícia referent a aquest partit. Això sí, val a dir que d'aquest congrés es reproduirà allò just: el que interessava a la premsa era saber si hi hauria reunificació o no. En segon lloc, ens trobem que hi ha una presència de delegats fraternals un tant peculiar: trobem el Partit Socialista Portuguès, el PASOK grec, la UGT(H) i ARDE, però també hi assistirà el PSP i, alerta, el Partit Socialista Àrab d'Iraq, entre altres; en relació als dos últims partits, presència nova en tots dos casos, cal tenir-los presents perquè la seva presència no era pas casualitat. En tercer lloc, en tant a la postura ideològica, es dirà que calia restablir la imatge de partit obrer al servei del poble i marxista; també, dirà que era un partit republicà que acceptaria la decisió del poble espanyol i que era partidari de la federació d'Espanya en forma d'autonomies per aquells pobles que ho demanessin. No obstant, veiem com també incorporava tesis ecologistes, demanava l'ingrés d'Espanya a la CEE, no feia cap menció a l'OTAN i, curiosament, demanava un acostament als països llatinoamericans i, també, països del Mediterrani; aquesta última postura, efectivament, resultava un clar apropament als dos partits abans mencionats, en tant que participants en la Conferència de Partits Socialistes del Mediterrani. En quart lloc, una resolució proposarà la creació d'un òrgan d'oposició de partits extraparlamentari, on els requisits per entrar eren haver quedat fora del parlament i no tenir vincles amb el poder; sens dubte, era una manera de poder, aplegant forces amb altres partits en la mateixa situació, tenir major presència i fer fronts comuns a l'hora de defensar els seus drets. En cinquè lloc, es decidirà que es

participaria a les properes eleccions municipals i, tot i que deixant marge per concertar aliances amb partits inequívocament democràtics, es faria sota el nom “*PSOE (Histórico)*”; postura, sens dubte, que pretenia esmenar allò fet durant les darreres eleccions. També, cal remarcar com encara a aquestes alçades, el PSOE(H) seguirà recollint allò de tenir relacions només amb partits inequívocament democràtics, essent tot plegat un eufemisme per referir-se al veto contra els comunistes. En sisè lloc, es mostrarà la voluntat de tenir relacions amb el moviment sindical, especialment amb la UGT(H); sindicat, d'altra banda, que seguia tenint una presència minoritària i no havia fet cap congrés, però seguia apareixent de tant en tant al periòdic del PSOE(H). En setè lloc, sabem que es donaran plens poders a l'executiva per tractar un problema relacionat amb la premsa, del qual es diu ben poc i que tractarem més endavant; també, es tractaran com a ponències a banda afers relacionats amb la dona⁷⁷³ i els treballadors emigrats⁷⁷⁴. En vuitè lloc, destaquem el fet que no s'informés degudament d'un factor que fins ara els havia servit, suposadament, per presumir: l'afiliació. De fet, quan el partit va ser preguntat pels mitjans, afirmà que sumaven al voltant de 30.000 militants, encara que, com sempre i més que mai, ho posem en dubte⁷⁷⁵.

Finalment, cal fer menció especial a la resolució relacionada amb la reunificació del PSOE. El congrés del PSOE(H) decidirà que el PSOE de Felipe González no havia aprofitat les oportunitats que havia tingut per assolir la reunificació i, en canvi, havia intentat desmembrar altres partits i havia sacrificat la seva democràcia interna, pel que es decidirà que no es tornarien a iniciar gestions sobre la reunificació amb el sector renovat del PSOE fins que no canviessin els procediments i no sorgís per la seva part un interès⁷⁷⁶. En definitiva, el PSOE(H) seguiria la seva pròpia trajectòria i deixava el tema de la reunificació en mans d'un partit que tenia ben poc interès en ella, en el ben entès que tenia altres partits més interessats i amb els que les negociacions serien més fàcils.

Aquesta postura, que suposava un enroc identitari, va comportar, a més, la renúncia de Murillo a presentar-se de nou a secretari general. És més, quan va acabar el congrés va dir obertament la seva opinió: considerava que el congrés havia significat una bunquerització del partit, que aquest acabaria liderat per una “*junta de ancianos*”, que hi

---

⁷⁷³ De fet, sabem que cap a mitjans de 1978 es va crear un *Colectivo de Mujeres Socialistas* en el partit, encara que no hem pogut saber quin estatus tenien dins del partit.

⁷⁷⁴ *El Socialista* [H], 1 de novembre de 1977, p. 2.

⁷⁷⁵ *Pueblo*, 14 d'octubre de 1977, p. 4.

⁷⁷⁶ *El Socialista* [H], 1 de novembre de 1977, p. 3.

hauria una fuga de prestigiosos socialistes al PSOE renovat, que calia una política més oberta i racional, que calia prioritzar la unitat socialista per damunt dels interessos partidaris, que el PSOE(H) no tenia cap futur, que havia guanyat la postura de l'ala més radical del partit, tenint a Salazar i Salcedo darrere, i, a sobre, que no descartava ingressar al PSOE liderat per Felipe González. Ahora, si bé no sabem si finalment ingressà al PSOE renovat, si sabem que el 21 d'octubre de 1977, una setmana després del congrés, s'havia donat de baixa del PSOE(H)⁷⁷⁷.

També, a mode d'anècdota d'aquest congrés, val la pena destacar la que seria una de les últimes aparicions de Llopis. Sobre la seva intervenció en el congrés, força passional i fervorosament en contra de la unitat amb el PSOE de Felipe González, crida l'atenció com d'ella es van fer diverses reproduccions. Segons un autor del periòdic del PSOE(H), Llopis digué: “*¡No pisaré el local de los renovados... jamás, jamás, jamás!*”⁷⁷⁸; no obstant, segons es recull a *El País*: “*Contra los que opinan que el partido se entregará al otro PSOE, nuestro partido no se humillará jamás, jamás, jamás. [...] Yo os juro que jamás Llopis estará en el otro lado.*”⁷⁷⁹ En tots dos casos, això sí, el missatge anava en la mateixa línia.

Dit això, un nou temps s'obria per a una directiva que estaria encapçalada per Miguel Peydró, com a president, i Rafael Campillo, com a secretari general. No obstant, si bé el lideratge del PSOE gairebé sempre havia estat en mans de la secretaria general i la presidència havia esdevingut un suport i una representació oficial, en la nova etapa que s'inaugurava en el PSOE(H) el lideratge rauria en la figura del president: Miguel Peydró, qui en les últimes setmanes s'havia ocupat de fer autocrítica en el partit i havia guanyat cert protagonisme en detriment de Prat i Murillo. Aquest, que sens dubte tenia el vistiplau del grup que des de l'any 1972 havia estat darrere de les grans decisions del partit, tenia la missió, per tant, de convertir el PSOE(H) en el reducte del socialisme espanyol fora del PSOE renovat. I, veient que el partit de Felipe González a poc a poc anava deixant enrere les proclames radicals per posicions més pragmàtiques, encaminades a donar suport al govern Suárez a l'hora de seguir amb la transició política i estabilitzar l'economia, el PSOE(H) anirà fent seva la identitat marxista i retornarà als postulats teòrics del socialisme com a arma contra les posicions del PSOE. Es retornava, en conseqüència, a

---

⁷⁷⁷ *Pueblo*, 21 d'octubre de 1977, p. 4.

⁷⁷⁸ *El Socialista* [H], 15 de novembre de 1977, p. 3.

⁷⁷⁹ *El País*, 13 d'octubre de 1977, p. 5.

una sintonia amb les postures ideològiques marcades en l'anterior congrés, les quals s'havien soterrat durant el mandat de Murillo i mentre va durar l'ASD. També, el sector socialdemòcrata del partit passaria a un segon pla i Peydró s'ocuparia de tornar a la llum el sector d'esquerres del partit fins ara sotmès i d'incentivar aquest gir a l'esquerra, tant en els seus discursos i articles com renovant la cartera d'habituals en l'òrgan d'expressió del partit⁷⁸⁰. De fet, Peydró apareixerà en cadascun dels números de *El Socialista* fins que deixi la presidència del partit al 1982, esdevenint, en conseqüència, un líder d'opinió dins del partit.

En tant a l'actuació del partit fins l'any 1978, destaquem la seva negativa a un govern de concentració nacional i, també, als Pactes de la Moncloa. Sobre aquests últims, diran que, si bé en la teoria s'aguanten raonablement bé i no sonen malament, es veu venir que no s'aplicaran en la totalitat i ha sigut una concessió poc lluitada per part del PSOE. En tant a la constitució que estava redactant-se i de la qual es va escapar un esborrany, Peydró afirmarà que hi havia punts positius, però preferia esperar-se a veure el text final per fer declaracions. Finalment, en tant a les iniciatives del partit, sabem que abans que acabi l'any s'hauran celebrat dues reunions de partits extraparlamentaris, de les quals una d'elles s'havia celebrat en locals del PSOE(H). Sobre aquestes trobades, la premsa detectarà dues postures: mentre que el PSOE(H) i els grups liberals tenien pensat fer una mena de *platajunta* de partits extraparlamentaris de cara a les eleccions municipals, els partits més d'esquerres i els hedillistes de Falange seran partidaris d'emprar aquestes reunions únicament per tractar temes concrets i defensar interessos comuns davant dificultats administratives post-electorals⁷⁸¹. Efectivament, el PSOE(H), si acudim a les paraules de Peydró, tenia intenció d'establir una coalició extraparlamentària de les forces de l'oposició d'esquerres⁷⁸². I sobre això, Peydró fa bé especificant amb qui es plantejava aquesta coalició: entre els partits extraparlamentaris, efectivament, hi havia elements que tant venien del franquisme com del comunisme; de fet, segurament sota el punt de vista d'alguns afiliats del partit ja s'estava anant molt lluny tenint una reunió amb aquests elements polítics vetats. No obstant, també és cert que aquesta iniciativa de partits extraparlamentaris tindria poc més recorregut per diversos motius, entre els que rescatem l'heterogeneïtat ideològica que hi havia i, també, que aquesta proposta del PSOE(H)

---

⁷⁸⁰ De fet, si fins ara s'havien estat reproduint de forma molt seguida articles del diari *ABC*, des d'ara s'anirien reduint fins desaparèixer, cosa que també era una mostra del canvi ideològic produït en el partit.

⁷⁸¹ *ABC*, 28 de desembre de 1977, p. 5.

⁷⁸² *El Socialista* [H], 20 de desembre de 1977, p. 3.

responia més al trauma post-electoral del partit que no a la nova estratègia de gir a l'esquerra que s'havia marcat. Això sí, a principis del 1978 aconseguiran fer un comunicat conjunt, en el que es demanarà: accés a les discussions sobre els règims autonòmics, evitar la marginació de iniciatives legislatives populars, igual tracte per a tots els partits a l'hora d'exercir el dret de reunió i manifestació i seient a les Corts per veure els plens i les comissions⁷⁸³.

El nou any seria rebut des del PSOE(H) amb atacs, per activa i per passiva, contra el PSOE: segons diversos articulistes havia comès una traïció a la classe treballadora i al socialisme acceptant col·laborar amb Suárez; a més, també es rescataran les declaracions de Tierno Galván en les quals deia que faltava maduresa política per assolir la unitat socialista. Respecte a l'últim comentari, val la pena assenyalar com, en aquesta constant dinàmica d'acostament i allunyament respecte al partit de Tierno Galván, ara s'estava en una època de clara proximitat, en tant que tots dos partits es trobaven en un escenari de debilitat enfront un PSOE enfortit.

També, començaran a fer-se visibles opinions en el periòdic que, de nou, contradieien allò que havia dit el partit fins llavors, i que avançaven subtilment futures postures. L'exemple més evident de tot plegat era la crida a organitzar una nova Internacional Socialista: fins feia ben poc, el partit criticava al PSOE renovat pel fet que s'allunyés de les tesis hegemòniques de l'ens internacional, sobretot quan coquetejava amb el PCE i marcava un perfil molt radical, però ara precisament es criticaria al PSOE i a la IS per oferir un discurs socialdemòcrata que s'allunyava de les tesis marxistes⁷⁸⁴. Així, si el dia 15 de gener un articulista anònim feia aquesta proposta, el dia 1 de febrer el PSOE(H) feia un comunicat en el que es comentaven les bones relacions que s'estaven tenint amb els partits socialistes àrabs i amb els partits socialistes europeus no membres de la "*Internacional Socialdemòcrata*"⁷⁸⁵. Efectivament, en el nou rumb marcat pel partit, la humiliació que suposava seguir insistint en entrar a la IS es deixava enrere i, pel contrari, es treballava per construir una nova internacional que reunís als exclosos de la IS i tingués com a factor comú el marxisme. Per tant, es trenca amb una part de la identitat del PSOE, que era la seva vinculació a l'internacionalisme socialista, sobretot d'origen europeu i occidental, per fer una aposta ben semblant a la que oferia llavors el PSP de

---

⁷⁸³ *El Socialista* [H], 15 de gener de 1978, p. 1.

⁷⁸⁴ *El Socialista* [H], 15 de gener de 1978, p. 3.

⁷⁸⁵ *El Socialista* [H], 1 de febrer de 1978, p. 1.

Tierno Galván, a la vegada que aprofitava els contactes que aquest havia establert. Tot plegat, recordem, mentre el PSP també estava en plena convulsió interna, encara que, finalment, acabaria abocat a la integració al PSOE de Felipe González⁷⁸⁶.

No obstant, mentre Peydró negava que el partit fos socialdemòcrata a la premsa que l'entrevistava, a la vegada que sovint encara es veia obligat a explicar la trajectòria

Imatge 29 - Caricatura sobre la integració del PSP al PSOE.

Font: *El Socialista*, 15 de febrer de 1978, p. 2

del partit des de l'escissió, també el PSOE(H) prenia noves iniciatives en la cerca d'aquest nou espai que reclamaven; espai que, si abans es trobava entre UCD i PSOE, ara es trobaria entre PSOE i PCE. Entre aquestes iniciatives, que aniran apareixent amb més o menys freqüència en els propers mesos, trobem l'acostament a col·lectius que es consideraven desemparats, com ara les mestresses de casa⁷⁸⁷, els *carabineros* de la Segona República⁷⁸⁸, els treballadors emigrats⁷⁸⁹,

els combatents i mutilats republicans⁷⁹⁰, els jubilats i pensionistes⁷⁹¹, els pesquers de Galícia i, fins i tot, els maçons⁷⁹².

També, deixant enrere el mandat de Murillo, es va decidir reprendre el contacte amb ARDE, aliat històric del PSOE, però especialment amb la UGT(H). A poc a poc, s'aniran introduint cada cop més missatges d'aquest sindicat en el periòdic del PSOE(H), fins al punt que pel primer de maig, el clàssic missatge que es llançaria amb motiu del dia dels treballadors es faria de forma conjunta entre les cúpules del partit i sindicat adjectivats històrics. De fet, fruit d'aquesta forta reconexió, que ens falten fonts per saber com es va dur a terme exactament la fusió entre els sectors sindicals de l'exili i de l'interior i com havia estat la trajectòria del sindicat fins aquest moment, podrem veure

⁷⁸⁶ De fet, serà precisament quan el partit ja es vegi encaminat a ser absorbit pel PSOE i quan es consumi el procés, que tornaran les crítiques cap a Tierno Galván. *El Socialista* [H], 15 de febrer de 1978, p. 2.

⁷⁸⁷ *El Socialista* [H], 1 de febrer de 1978, p. 2.

⁷⁸⁸ *El Socialista* [H], 1 de novembre de 1978, p. 1.

⁷⁸⁹ *El Socialista* [H], 1 de març de 1978, p. 3.

⁷⁹⁰ *El Socialista* [H], 15 de juny de 1978, p. 2.

⁷⁹¹ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1978, p. 5.

⁷⁹² *El Socialista* [H], 1 de maig de 1978, p. 1.

com també es reproduiran en el periòdic del PSOE(H) articles en contra de la UGT liderada per Nicolás Redondo⁷⁹³; fins llavors en canvi, s'havia decidit silenciar tota notícia sobre aquest sindicat.

També, la vida interna del partit seguirà: per exemple, durant el mes de març es celebrarà el II Congrés Provincial del PSOE(H) d'Alacant⁷⁹⁴, consolidant-se com a província amb més dinamisme del partit. També, cal destacar que es donarà un fet insòlit: el secretari general, Campillo, del qual es sabia ben poc des del seu nomenament, renunciarà a la secretaria general per motius de salut. Davant aquesta situació, hi haurà una certa incertesa: haurem de recórrer a les circulars per veure que es va decidir en Comitè Nacional que el càrrec de secretari general quedaria vacant i seria ocupat de forma temporal pel vicesecretari, Juan Ribó; en el periòdic del PSOE(H), en canvi, no hi haurà cap notícia sobre aquestes decisions.

D'altra banda, cal destacar que dues posicions rellevants es prendran cap a mitjans de l'any 1978. En primer lloc, sabem que des de l'executiva del partit es decidirà per primer cop a la seva història la posició categòrica en contra de l'OTAN: contradient allò que havien dit en campanya electoral, on es mostraven a favor de l'ingrés, es farà un gir de 180 graus, passant per damunt de l'abstenció i arribant al no a l'entrada d'Espanya a aquest organisme⁷⁹⁵. Aquesta postura, com és evident, no seria unànime a tot el partit, ja que setmanes després s'alçaran veus crítiques contra aquesta postura; tot plegat és natural en el moment que la directiva estava fent a marxés forçades canvis en les posicions del partit, arribant a contradir allò que es deia un any enrere i que, certament, anava en la línia de la història del partit, la qual no era purament atlantista, però s'hi acostava per ser l'alternativa a l'òrbita soviètica. També, val a dir que aquesta nova postura seria compartida per altres sectors de l'esquerra i, més endavant, suposaria un aglutinant de forces a l'esquerra del PSOE, les quals configurarien a mitjans dels 80 *Izquierda Unida* (IU).

L'altre aspecte a comentar serà el fervorós revulsiu marxista que es donarà en el partit arran de les declaracions de Felipe González suggerint que el partit que encapçalava abandonés el marxisme⁷⁹⁶. Efectivament, els propers números de l'òrgan de premsa del

---

⁷⁹³ *El Socialista* [H], 1 d'agost de 1978, p. 1.

⁷⁹⁴ *El Socialista* [H], 15 de març de 1978, p. 3.

⁷⁹⁵ *El Socialista* [H], 15 de maig de 1978, p. 2.

⁷⁹⁶ *El Socialista* [H], 1 de juny de 1978, p. 3.

partit aniran difonent una bateria d'articles criticant les declaracions en qüestió i traient pit de la postura marxista que sí tenien al PSOE(H). Tot plegat és un bon exemple de com el sector històric del PSOE, de forma sistemàtica, estava pendent de tot el que passava dins i fora del PSOE de Felipe González per tal d'atacar-lo: tant en les postures públiques com en les divisions internes i les fugues de militants, allà hi era el PSOE(H) per tal de donar-li visibilitat a la notícia.

En tant a altres postures que també val la pena rescatar, tenim el rebuig al bipartidisme, la defensa de la pluralitat de partits en el parlament, les discrepàncies a la llei electoral municipal per basar-se en llistes tancades, la denúncia del secretisme que envoltava la redacció de la constitució i la negativa a la imposició d'autonomies allà on no es demanessin⁷⁹⁷.

No obstant, a banda de les postures, cal tractar també altres qüestions cabdals. Crida l'atenció que, mentre que a principis de maig es deia que el partit tenia 35.000 afiliats, Ventura Castelló afirmés dos mesos després que el partit tenia 25.000 afiliats; de nou, contradiccions que signifiquen debilitat del partit. També, si recorrem a les circulars, trobem que la situació econòmica del periòdic era molt deficitària i es feia de nou una crida per fer més donatius i estar al dia de les quotes⁷⁹⁸; i, tot i que és una simple deducció, la situació del partit no tenia que estar molt millor. De fet, no sabem com es va poder fer front als possibles crèdits i deutes del partit, ja que, si seguim la pista dels donatius, veiem que tornen a mostrar xifres bastant reduïdes.

D'altra banda, no se'ns ha d'escapar que, per primer cop, la legalitat semblava somriure al PSOE(H). Des de 1976 estaven en procés els plets creuats entre els dos sectors del PSOE: mentre que el PSOE(H) pretenia que s'obligués al PSOE de Felipe González que afegís alguna sigla complementària, el PSOE volia que no es permetés l'ús de les sigles PSOE i fos d'ús exclusiu seu, pel que tampoc admetria l'ús de sigles complementàries. En aquest sentit, l'Audiència Nacional decidirà que tots dos partits tenien realitats històriques d'abans dels registres i que tenien noms diferents i distingibles, pel que no es duria a terme cap acció⁷⁹⁹. En la mateixa línia, sembla que també els tribunals acceptaran l'existència de la UGT(H), en contra de les denúncies de la UGT de Nicolás Redondo⁸⁰⁰.

---

⁷⁹⁷ *El Socialista* [H], 15 de maig de 1978, p. 1, i 1 de juliol de 1978, p. 3.

⁷⁹⁸ Circular 17, 10 de juny de 1978, PSOE(H). Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

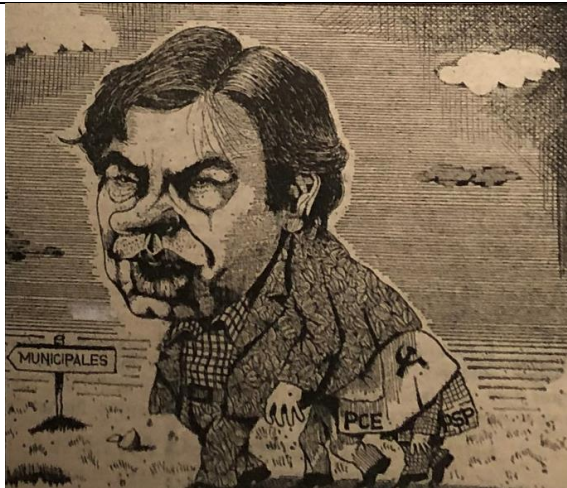
⁷⁹⁹ *ABC*, 14 de juliol de 1978, p. 5; *El Socialista* [H], 1 d'agost de 1978, p. 1.

⁸⁰⁰ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1978, p. 2.

En tant a l'activitat del partit durant la segona meitat de l'any 1978, sabem que es va donar una integració del partit MSA, liderat per Primitivo de la Quintana, al PSOE(H) i

Imatge 30 - Caricatura sobre la probable aliança entre PSOE i PCE en les municipals.

Font: *El Socialista*, 15 de febrer de 1979, p. 2.

que es va aprofitar l'acte d'unitat per arremetre contra el PSOE per la seva supèrbia en tant als processos d'unitat socialista i per la seva política socialdemòcrata. També, des del partit s'optarà per criticar la política de consens del govern i, especialment, el paper que havien adquirit el PSOE i el PCE. En aquesta línia, davant el referèndum sobre la Constitució, el PSOE(H) promourà l'abstenció, considerant que no es podia obstruir el camí a aquest text pels avenços que suposava, però condemnant que

s'hagi fet en secret, sigui ambigu i contingui trampes⁸⁰¹; curiosament, quan es mantingui aquesta postura, no s'entrarà gaire en detalls i no es dirà què haguessin promogut ells. En tot cas, un cop aquesta és aprovada, el partit accepta el document pel principi democràtic.

L'any 1979 vindrà carregat de notícies pel PSOE(H). La convocatòria d'eleccions municipals i generals comportarà que el partit es prepari per una nova contesa electoral. A la vegada, esdevenia, sens dubte, una nova oportunitat per accedir a esferes de poder, tant municipal, per on va començar el PSOE a principis de segle, com estatal; no obstant, Peydró feia una crida a la serenitat i recordava que la missió socialista era arribar al govern, però quan poguessin aplicar realment polítiques socialistes. És a dir, davant un PSOE que, segons el PSOE(H), havia fet renúncies i havia promogut les negociacions secretes, es presentava una opció que no faria cap renúncia als principis socialistes i ajudaria a assolir un parlament autènticament representatiu i transparent⁸⁰²; sens dubte, s'estava caient en la demagògia a l'hora de criticar al PSOE de Felipe González, però, un cop més, hi havia ben poc a perdre. Seguint en temes electorals, Peydró afirmarà que el partit aniria a les eleccions encara amb les grans dificultats que tenia, referint-se a les econòmiques, i, a la vegada, avançarà que un nou mal resultat no afectaria a la moral del

⁸⁰¹ *El Socialista* [H], 1 de novembre de 1978, p. 2.

⁸⁰² *El Socialista* [H], 15 de gener de 1979, p. 1.

partit; d'alguna manera, era un presagi del que segurament passaria. Sobre les llistes, val la pena assenyalar que per primer cop en el partit es presentarà com a cap de llista d'una província, Sevilla, a una dona: Dulce del Moral; en tant al nombre de províncies a les que presentaven candidatura, sumaven un total de 27⁸⁰³, exactament les mateixes que en les eleccions anteriors, cosa que dona a entendre que no hi havia hagut un gran desplegament del partit després de tot. Una altra dada curiosa és que Peydró seria cap de llista tant a les eleccions generals, per la província de Madrid, com a les eleccions municipals, a l'alcaldia de Madrid⁸⁰⁴. A més, tindrà l'oportunitat d'apareixer en televisió per denunciar “[el] silencio sistemático, injusto y discriminatorio de los medios de comunicación del Estado y de buena parte de la prensa nacional, lo que significa un mal servicio a la objetividad informática y a la libertad de expresión”⁸⁰⁵. En aquesta línia, crida l'atenció que es fes un comunicat conjunt de vàries forces polítiques minoritàries, entre les que hi havia el Partit Comunista del Treball, ARDE, OCR Bandera Roja i el Moviment Comunista, protestant que només alguns partits podien tenir accés a publicitat electoral gratuïta en la televisió⁸⁰⁶; fet insòlit, insistim, en un partit que es negava a tenir qualsevol contacte amb els comunistes, ja que el veto seguia present segons l'últim congrés, però que tot plegat s'entén davant la necessitat de fer força contra allò que consideraven injust. Finalment, les queixes van tenir resultat i el PSOE(H) sí va tenir possibilitat d'introduir propaganda electoral en la televisió i ràdio públics. En acabar, cal fer menció dels intents del PSOE d'atacar via judicial les candidatures del PSOE(H) en algunes de les províncies, cosa que marcarà un precedent a tenir en compte⁸⁰⁷.

Si anem als resultats electorals de les generals, el periòdic oferirà el següent titular: “*El PSOE (Histórico), satisfecho por el aumento de votos a favor de nuestras candidaturas*”. Efectivament, hi havia hagut un increment del nombre de vots, però no els suficients per aconseguir entrar al parlament; això sí, passarà de ser la tercera força extraparlamentària a ser la primera i, segons afirmaven, si no fos per la llei d'Hondt haguessin aconseguit 3 escons. Aquest increment de vots i capitania dels perdedors seran suficients per considerar que el partit havia sortit enfortit de les eleccions i s'encoratjava a treballar per les properes eleccions municipals, les quals es celebrarien en les properes setmanes. Sobre els resultats

---

⁸⁰³ *El Socialista* [H], 1 de febrer de 1979, p. 2.

⁸⁰⁴ *El Socialista* [H], 15 de febrer de 1979, p. 1.

⁸⁰⁵ *El Socialista* [H], 1 de març de 1979, p. 2.

⁸⁰⁶ *El Socialista* [H], 15 de febrer de 1979, p. 3.

⁸⁰⁷ *ABC*, 8 de febrer de 1979, p. 4, i 9 de febrer de 1979, p. 5.

de les municipals, també es mostraran satisfets, dient que de les 18 províncies on havien presentat candidatures, sumant un total de 51 municipis, havien aconseguit representació en 11, que, si ho desglossem, sumen un total de 58 regidors repartits en 24 municipis⁸⁰⁸. No obstant, el que crida més l'atenció de tot plegat és que ben poc es dirà de l'alcaldia que aconseguiran tenir en solitari al petit municipi granadí anomenat Ogíjares⁸⁰⁹ i de la que compartiran amb Alianza Popular al poble de Verín, Ourense, o amb independents a Gurra de Gállego, Osca; mentre que les polítiques promogudes en els ajuntaments podrien haver estat motiu de publicitat, imperarà el silenci sobre l'activitat municipal del partit, tret d'algunes reunions dels regidors amb les respectives agrupacions.

Això sí, si aquests resultats electorals esdevenen importants per a la vida del partit, cal prestar molta atenció a la convocatòria de congrés per quan haguessin passat les cites electorals, a mitjans de març; tot i que aquest congrés es previa per meitats d'any, una sèrie de qüestions, com l'anàlisi dels resultats electorals, van avançar la cita.

2.5. Del PSOE(H) al PASOC: la vertebració d'una alternativa socialista al PSOE (1979-1982)

Un fet força rellevant que hem guardat fins ara i que va ocórrer a finals de l'any 1978 és que el PSOE(H) va fer comunicats dirigits a les bases del PSOE invitant-los a ingressar a un partit que mantindria les tesis marxistes i, també, vetllaria per una correcta democràcia interna⁸¹⁰. Tot plegat, recordem, quan el PSOE estava fent de crossa del govern Suárez, quan la purga contra crítics del tàndem González-Guerra ja havia començat i el debat sobre el marxisme estava latent. Aquesta crida, a més, es va veure acompanyada d'una circular en la que es deia a totes les agrupacions que deixessin enrere els rancors i possibilitessin la tornada de tots els socialistes que volguessin reintegrar-se en el PSOE(H)⁸¹¹. Aquesta maniobra, sens dubte, el que buscava era, ja que no s'havia pogut guanyar al PSOE a les urnes, debilitar-lo des de la base. Si fins ara el PSOE és el que s'havia beneficiat d'aquest mètode, aconseguint captar els múltiples socialistes afiliats en altres partits, ara s'intentava des del PSOE(H) provocar moviments contraris. Per fer-ho,

---

⁸⁰⁸ *El Socialista* [H], 1 de maig de 1979, p. 2.

⁸⁰⁹ Descobrim que el PSOE(H) té aquesta alcaldia arran de l'esquela del seu alcalde, Rafael Figueroa Delgado. Sobre les polítiques que van dur a terme no en sabem res de res. Un cop es consulten els resultats al lloc web del *Ministerio del Interior*, sabem que el resultat electoral va ser: 6 regidors pel PSOE(H), 2 per UCD, 2 pel PSOE i 1 pel PCE. *El Socialista* [H], 1 de febrer de 1981, p. 3.

⁸¹⁰ Circular 19, 27 d'octubre de 1978, PSOE(H). Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

⁸¹¹ Circular 20, 6 de novembre de 1978, PSOE(H). Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

efectivament, s'estava intentant incidir en allò del que pecava més el partit de Felipe González: la seva moderació i el seu ànim pel control absolut del partit.

Si bé no sabem fins a quin punt aquestes crides van tenir el seu efecte en un principi, sí es va donar poc després una arribada d'afiliats remarcable. El cas més evident, que fins i tot arribarà a la premsa comuna, és el de Modesto Seara, qui havia estat secretari general de la federació gallega del PSOE fins gener de 1979⁸¹². En un article d'opinió del diari *ABC*, Jaime Capmany deia el següent:

*“Al PSOE se le ha encampanado parte de sus bases, porque no están conformes con el caciqueo que se han traído entre don Felipe González y don Alfonso Guerra. Les ha puesto a caldo don Modesto Seara, y ha renacido el PSOE histórico, que ya había pasado en las anteriores elecciones al museo arqueológico de la política nacional.”*⁸¹³

Efectivament, Seara serà un revulsiu pel PSOE(H), des de la seva arribada i durant força mesos i anys. En primer lloc, va portar darrere seu múltiples agrupacions del PSOE que s'havien solidaritzat amb ell⁸¹⁴. També, al tractar-se d'una figura coneguda, que havia crescut amb el PSOE i havia obtingut protagonisme, aconseguirà portar amb ell l'atenció dels mitjans i una bona part de l'electorat⁸¹⁵, sobretot després de les crítiques que havia fet al PSOE per la seva poca democràcia interna i pels mètodes caciquistes. De fet, si bé el PSOE havia absorbit a grans personalitats que al principi es resistien a la integració, era el primer cop que es donava el moviment invers: una persona amb prestigi es deslligava del PSOE per aterrar en un altre partit; no obstant, no seria l'últim. Aquell partit que es volia erigir com a nucli socialista resistent al leviatan de l'esquerra que representava el PSOE, a poc a poc aniria rebent afiliats; ara bé, això no vol dir que, efectivament, no seguissin havent fuites d'afiliats des del PSOE(H) fins el PSOE. Tanmateix, Seara, davant aquest partit que esdevenia atractiu per tenir una certa presència a nivell estatal, cuidar la seva democràcia interna i apostar per tesis més progressistes que el PSOE, aportarà, amb tot l'equip que l'acompanyava, noves tendències socialistes. Tota aquella cultura política que el PSOE(H) havia perdut en el moment que es va donar l'escissió de 1972 començaria a arribar al partit; i, efectivament, això es veuria reflectit

---

⁸¹² El relat del que li va passaren el PSOE el trobem en el llibre que ell mateix va publicar quan va aterrar al PSOE(H). Modesto SEARA, *op. cit.*, pp. 19-30.

⁸¹³ *ABC*, 25 de gener de 1979, p. 5.

⁸¹⁴ *El Socialista* [H], 1 de març de 1979, p. 2.

⁸¹⁵ Segons ell mateix remarcarà en el periòdic del PSOE(H), si el percentatge de vot del PSOE(H) a nivell estatal ha sigut d'un 1%, la mitjana a Galícia era de 3,34%. *El Socialista* [H], 15 de març de 1979, p. 3.

en la formació política. En tot cas, l'estratègia que havia de dur a terme Peydró, consistent en espolsar el qualificatiu socialdemòcrata atribuït al PSOE(H) i vertebrar una alternativa socialista al PSOE, començava a agafar cos. De fet, ell segurament serà una figura clau com a pont entre els sectors més moderats i les noves cultures polítiques que anirien aterrant a la formació.

Abans d'arribar al congrés, també cal remarcar com Seara ja apuntava alguna de les línies per les quals aniria el congrés. El dirigent gallec, que, si ens fixem en les actes del congrés d'abril de 1979, entraria també amb un seient en el Comitè Nacional del partit, va dir que l'allau d'agrupacions que havia portat amb ell havien generat problemes d'organització a nivell intern, afegint que caldria reformar l'estructura territorial del PSOE(H). També, afirmà que amb la seva arribada es va formar *Unidade Socialista Galega* (USG), un organisme, encara sense especificar què era exactament, que aviat tindria més presència que el PSOE a Galícia i que vetllaria per la democràcia interna, pels principis socialistes i pel galleguisme⁸¹⁶. Era, sens dubte, tota una declaració d'intencions⁸¹⁷.

Imatge 31 - Fotografia de Miguel Peydró i Modesto Seara.

Font: *El Socialista*, 15 de setembre de 1979, p. 2

En aquest congrés, efectivament, hi haurà canvis. Per començar, es passarà a una organització federal del partit en la que es potenciaran les agrupacions i les nacionalitats; dut al terreny, això significava que el que es considerava Comitè Nacional passaria a ser Comitè Federal, que la Comissió Executiva passaria a ser la Comissió Executiva Federal i que es conviuria amb partits federats, com ho era USG. Tot plegat era un trencament amb la tradició del PSOE, de mantenir-ho tot més o menys centralitzat, però era, allora, una posada al dia de l'organització, fent-se permeable a les noves tendències; per tant, es pot percebre una clara influència del sector nouvingut, que provocava que hi hagués similituds amb l'estructura del PSP i del PSOE de Felipe González. Sobre política

⁸¹⁶ *El Socialista* [H], 15 de març de 1979, p. 2.

⁸¹⁷ Així ho valorarà també en el seu llibre, on remarca el canvi hagut en el PSOE(H) quan ell va arribar respecte a quan va marxar anys enrere, així com la democràcia interna, la qual permetia que les agrupacions fossin les que elaboressin les llistes electorals. Encara així, Seara considerava que s'havia de seguir canviant el partit, tot i que mantenint la seva essència. Modesto SEARA, *op. cit.*, pp. 30-33.

internacional, es considerarà prioritari aconseguir l'entrada d'Espanya a la CEE, però també s'apostarà per l'eliminació dels blocs militars i es promouran les relacions amb els països de Llatinoamèrica, així com amb els països àrabs i Israel, sempre que això no afecti a Palestina; sobre aquest últim punt en parlarem més endavant. Alhora, com a novetat, s'inclourà la voluntat d'aconseguir a mitjà termini la independència energètica d'Espanya i, també, un referèndum pel poble saharauí. En relació a la formació d'una nova internacional, es dirà que es farà una crida a altres partits socialistes que comparteixin els principis de la IS i denunciïn les seves desviacions; pel que entenem, aquesta qüestió es tornava un tant ambigua: ni es parla de formar un ens internacional ni es diu si aquestes reunions pretenen reunir a progressistes a la dreta o a l'esquerra de la IS. Finalment, un últim aspecte cabdal que es va donar en aquest congrés va ser la fi del veto als comunistes: a partir d'ara, el partit tindria relacions amb altres partits que lluitessin perquè a l'Estat espanyol hi hagués una vertadera democràcia; enrere quedava la resolució que deia que només es tindrien relacions amb forces inequívocament democràtiques, que acostumava a estar acompanyada d'una menció especial als comunistes⁸¹⁸. Sens dubte, s'obria un nou temps pel PSOE(H).

No obstant, tot i aquests canvis amb la petjada de Seara i altres nousvinguts, el líder gallec quedarà fora de l'executiva federal⁸¹⁹: Peydró seguiria com a president i com a secretari general es designaria a Domingo de Mora, el qual, de nou, tindria un perfil baix. Això sí, en acabar el congrés, Mora seria l'encarregat de fer comentaris a la premsa, on arribarà a afirmar: "*Nosotros tenemos futuro, a pesar de que se ha dicho por todas partes que estamos muertos*"; acte seguit, deia que en dos mesos podien arribar als 55.000 afiliats⁸²⁰, xifra que, de nou, invitem al lector a agafar-la amb pinces.

---

⁸¹⁸ *El Socialista* [H], 1 de maig de 1979, p. 3.

⁸¹⁹ Cap la possibilitat que Seara quedés fora de l'executiva perquè per normativa del partit es considerava necessari portar un temps determinat en el partit per poder ser escollit i ocupar un càrrec rellevant.

⁸²⁰ *ABC*, 15 d'abril de 1979, p. 5.

En tot cas, aquest congrés es podria interpretar com un propulsant de la transformació del partit, ja que el col·lectiu que havia dirigit el partit des de l'escissió del PSOE aniria perdent pes en les seves postures o, com a mínim, es mostraria obert a acceptar les demandes dels sectors nous i anar cedint terreny. Era un fet força necessari si es volia sobreviure com a partit: els líders veterans, a poc a poc, anaven morint, si no és que feien acte de transfuguisme, i calia d'alguna manera relançar el partit. Si el PSOE progressivament s'havia anat movent cap a la dreta i havia anat ofegant el territori que en les passades eleccions volia ocupar el PSOE(H), calia ocupar aquell que quedava entre el PSOE i el PCE. I si aquest era l'objectiu, s'havia de fer el que fos, mentre no provoqués traumes a la militància, per assolir-ho. Un camí que se'ls va obrir, dels pocs que deixaven dues organitzacions totèmiques com el PSOE i el PCE, era, un cop situat el partit en les tesis marxistes, el de recollir aquells sectors descontents amb el PSOE. Ara bé, el preu que s'havia de pagar per la seva incorporació era, també, incorporar les idees que portaven; i així es va fer. D'aquesta manera, es va aconseguir una convergència entre els nous i els sectors veterans més a l'esquerra del partit per poder tirar endavant les resolucions d'aquest congrés. Això, no obstant, va provocar alguns disgustos: un d'ells és el d'Amadeo Calzada, el qual, des de Toulouse, encara que se'l renovà el seu seient en el Comitè Federal, va protestar per alguns acords del congrés, entre els que hi havia l'aixecament del veto als comunistes⁸²¹. Aquest testimoni recollit en el periòdic del PSOE(H), a la vegada, ens serveix per apreciar com en el partit es mantenia una certa

Imatge 32 - Caricatura de Felipe González en el context del Congrés del PSOE de 1979.

Font: *El Socialista*, 15 de juliol de 1979.

polifonia i es demostrava la discrepància de membres coneguts del partit. A més, també en la mateixa nota de premsa trobem com, efectivament, les agrupacions, un cop passat el congrés, havien de validar no només el mandat de llurs delegats, sinó aprovar definitivament les resolucions del congrés en referèndum.

Els propers mesos, el PSOE(H) estarà a l'aguait de tot el que passarà en el PSOE de Felipe González: tant el congrés on es reafirmà el marxisme com

l'interregne i el posterior congrés extraordinari on triomfa Felipe González, es veuran amb preocupació i seran motiu de diversos articles, tant de reflexió com d'atac.

⁸²¹ *El Socialista* [H], 15 de juny de 1979, p. 3.

Curiosament, entre les crítiques cap a la cúpula del PSOE, trobem com Seara també recupera terminologia pròpia de partits adversaris i se l'apropia: parlem, per exemple, de la idea de “*Socialismo en libertad*”⁸²²; si bé aquest concepte estava relacionat amb el PCE i el PSOE el va modificar subtilment per un “*Socialismo es libertad*”, val a dir que té tota una càrrega simbòlica pròpia d'una cultura política que, efectivament, es trobava en el socialisme democràtic i connectava amb l'eurocomunisme.

No obstant, en paral·lel al procés dins del PSOE, podem veure com una regió que havia passat inadvertida fins el moment, Galícia, guanyarà un dinamisme notori, comentant-se fil per randa la seva activitat en el periòdic del partit.

També, des d'aquesta regió es faran proclames que no rebran ninguna censura aparent, però que segurament van generar malestar en la resta de la formació: per exemple, es dirà que la UGT(H) tenia nul·la operativitat i que calia un sindicat potent, pel que es proposava enfortir la UGT liderada per Redondo, la qual, segons deien, estava completament sota control de membres del PSOE(H) a Ourense i també tenia una presència important de membres del partit a la resta de l'Estat⁸²³. Això, sens dubte, és conseqüència de dos fets: el sindicat

Imatge 33 - Logotip de la UGT(H) d'Aragó reproduït en el periòdic del PSOE(H).

Font: *El Socialista*, 1 de juliol de 1979, p. 3

vinculat al PSOE(H) no havia aconseguit tenir presència per tot l'Estat i, també, els nous n'entenen el veien com una eina inútil, ja que ells, havent tingut recorregut en els organismes renovats del socialisme històric, UGT i PSOE, trobaven poc sentit a l'estratègia sindical marcada pels veterans i preferien una col·laboració amb el sindicat de Redondo per fer oposició a Felipe González i a CCOO. Així, encara que oficialment el PSOE(H) seguirà donant suport a la UGT(H), ja trobem símptomes de com aquesta postura canviaria amb el pas del temps. D'altra banda, cal destacar com des de la USG de Galícia, la qual tampoc tenia a Seara en l'executiva regional però sí sabem que movia els fils a l'ombra, hi havia certa impunitat a l'hora de fer declaracions: sent un dels nous motors del partit i estant el PSOE(H) en ple procés d'obertura i creixement, es deixava més marge d'actuació i d'expressió.

⁸²² *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1979, p. 3.

⁸²³ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1979, p. 1.

També, en diversos punts de l'Estat espanyol, ja sigui en municipis on el PSOE(H) tingui representació o no, el partit iniciarà la batalla pel nom dels carrers, promovent diverses iniciatives perquè carrers amb noms de generals franquistes fossin substituïts per noms de personalitats com ara Pablo Iglesias⁸²⁴.

Ara bé, val la pena detenir-nos a tractar les divergències internes en certs temes que aniran sorgint. En un partit que segons Peydró ja sumava 75.000 afiliats⁸²⁵, ens trobem diferències en tant a temes com ara les nacionalitats i el contacte amb els països àrabs. En tant a les nacionalitats, només cal veure com des de l'òrgan de premsa del partit es parlarà del I Congrés de USG-PSOE(H), mentre quan es citen els discursos, veiem que els protagonistes es refereixen a l'esdeveniment com a “*I Congreso Nacional Gallego del PSOE(H)*”; aquest subtil detall ens pot suggerir que des de la direcció encara no havia calat suficient la idea de partit federal i hi havia resistència a algunes

concepcions. Només cal remetre'ns a articles de mesos abans⁸²⁶ o mesos després⁸²⁷ per adonar-nos que hi havia membres del partit que fins i tot qüestionaven la idea de les autonomies, encara que les resolucions dels congressos apostessin per aquestes.

En relació al contacte amb els països àrabs, hem de rescatar el curiós recolzament de representants dels partits socialistes d'Iraq i Líbia durant el congrés de 1977, la resolució que es va prendre llavors de voler acostar-se al concepte de socialisme del Mediterrani, mantinguda però rebaixada en el congrés de 1979, i, també, la introducció de la variable d'Israel a l'equació. Tenint això present, on podríem sumar un article de Peydró a finals del 1977 denunciant a Israel i mostrant solidaritat cap al poble palestí⁸²⁸, ens trobem que a finals de 1979 es dona una picabaralla entre els líders andalusos del PSOE(H), Ventura Castelló i Dulce del Moral, i el líder del PSA, Alejandro Rojas Marcos. Els líders del PSOE(H) demanaran rectificacions a Rojas Marcos arran d'unes

⁸²⁴ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1979, p. 5.

⁸²⁵ *El Socialista* [H], 15 de setembre de 1979, p. 3.

⁸²⁶ *El Socialista* [H], 1 de setembre de 1977, p. 1.

⁸²⁷ *El Socialista* [H], 15 de juny de 1981, p. 4.

⁸²⁸ *El Socialista* [H], 15 de novembre de 1977, p. 2.

declaracions i li trauran en cara els seus vincles amb dictadors àrabs, que també adjectiven de reaccionaris, a la vegada que diran que sí calia reconèixer a Israel com a Estat, fent al·lusió als congressos del PSOE(H)⁸²⁹. Aquestes declaracions, que s'anirien recreant per part dels mateixos protagonistes números més endavant, donen a entendre que, efectivament, una part del partit rebutjava els vincles amb el socialisme provinent del Mediterrani i d'Orient Pròxim; de fet, en l'últim congrés, sense haver un trencament, ja es mostra una redirecció de les relacions amb aquest socialisme. No obstant, caldria veure fins a quin punt el PSOE(H) es va beneficiar d'aquest contacte i hagués estat bé saber per què es va donar aquest distanciament; de nou, la manca de fonts ens dona llum insuficient per esbrinar què va passar. Tanmateix, els líders andalusos del PSOE(H) es van emparar en les resolucions de l'últim congrés per dir que s'havia de reconèixer Israel, cosa que mereix un matís: la resolució posava com a condició a les relacions amb Israel que aquestes no afectessin als palestins, cosa que s'obviava en la determinació de Castelló i Moral. Ara bé, el que ens crida l'atenció d'aquest fet és el que sembla ser un xoc de concepcions: mentre que Peydró, en el seu intent de desprendre's del llegat socialdemòcrata de Murillo, va fer una immersió en aquelles tesis pròpies d'una cultura política socialista de l'antifranquisme, incorporant el tercermundisme, l'ecologisme, idees autogestionàries i, també, la denúncia dels abusos d'Israel, ara semblava que un sector del partit feia algunes esmenes. Així, mentre que en un principi es va donar via lliure al líder del partit per prendre posicions, a poc a poc es reprendran alguns debats i es farà que, davant qüestions sense un consens, les resolucions en els congressos siguin prou ambigües per poder encabir a tothom. En aquest cas, la directiva regional andalusa es posicionava en contra de tot tipus de relació amb els líders àrabs, contra el discurs de moda tercermundista i a favor de reconèixer Israel, per considerar que el país era més "europeu"⁸³⁰.

Si seguim avançant en el temps, ens trobem amb més postures a comentar. Si bé a l'hora de votar la Constitució el PSOE(H) va promoure l'abstenció en el referèndum pels procediments usats i per les trampes que tenia el text, crida l'atenció com pels estatuts basc i català es promourà el sí en les votacions i no es donarà cap tipus d'explicació⁸³¹. Això ho podríem relacionar amb una falta de presència del partit en aquests dos territoris, sobretot pel que fa al País Basc, ja que en tant l'estatut d'autonomia gallec sí es farà un

---

⁸²⁹ *El Socialista* [H], 15 de setembre de 1979, p. 2.

⁸³⁰ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1980, p. 5.

⁸³¹ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1980, p. 3.

seguiment i es presentaran objeccions, encara que finalment s'optarà també pel sí⁸³². També, crida l'atenció com els líders andalusos del PSOE(H) s'implicaran no només en assolir un estatut d'autonomia per Andalusia, sinó que també aconseguiran que tot el partit es posicioni a favor de la nacionalitat andalusa⁸³³.

En general, l'any 1980 esdevindrà força tranquil pel PSOE(H), celebrant-se congressos regionals a Andalusia, el País Valencià i Astúries⁸³⁴, zones on, al igual que Galícia, es trobava el major focus d'activitat del partit. Com a dada d'interès, relacionat amb el que dèiem abans, arran del congrés a Andalusia es formarà el *Partido Socialista Obrero Andaluz*, que esdevindria un partit federat al PSOE(H), com USG, i que, també, celebraria els seus congressos nacionals⁸³⁵. Alhora, val a dir que aquest partit federat, en contra del que havia sostingut la directiva d'USG, sostindrà que s'havia de fer una aposta total per la UGT(H), en tant que consideraven el sindicat liderat per Redondo massa moderat⁸³⁶.

També, com a curiositats que trobarem en l'òrgan de premsa del PSOE(H) durant l'any 1980, hem de destacar una renovació de les persones que intervenien en la publicació bimensual: si bé fins ara l'article de Peydró no podia fallar en cada número, era gairebé l'únic entrevistat i les seves paraules sempre ocupaven les millors posicions del periòdic, ara ens trobem que compartirà el protagonisme amb personalitats com Seara o Ángel Albarracín, un nou líder emergent. També, trobem que s'aniran recollint missatges crítics contra el PSOE procedents de figures que havien tingut càrrecs de responsabilitats, però que, en canvi, no s'havien integrat en el PSOE(H); és el cas de Luis Alonso Novo, el qual més tard sí ingressaria en el partit. A la vegada, veiem com es reproduiran articles del líder d'ARDE, partit amb el qual es seguia tenint bona relació, així com s'anirà informant de les activitats de la UGT(H)⁸³⁷. Alhora, trobem referències a l'Operació Galàxia, missatges de solidaritat a pobles sotmesos a dictadures arreu del món, notes sobre el líder del PASOK grec Papandreu criticant la IS per ser molt moderada i articles a favor de la regulació de l'avortament, així com també es donarà visibilitat als

---

⁸³² *El Socialista* [H], 1 de novembre de 1979, p. 2.

⁸³³ *El Socialista* [H], 15 de novembre de 1979, p. 4.

⁸³⁴ *El Socialista* [H], 1 de desembre de 1979, p. 2.

⁸³⁵ *El Socialista* [H], 1 d'octubre de 1980, p. 3.

⁸³⁶ *Ibid.*, p. 2.

⁸³⁷ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1980, p. 4.

col·lectius que el partit pretenia representar, com els combatents republicans o els pensionistes.

En tant a debats generals, sabem que el partit es posicionarà a favor de la moció de censura contra el govern Suárez, però, a la vegada, rebutjarà al candidat proposat des del PSOE, Felipe González, afirmant que no era cap alternativa vàlida⁸³⁸. També, sabem que el partit es mostrarà a favor de l'energia nuclear i solar, per considerar-les energies més aviat netes i encaminades a una independència energètica. No obstant, el debat al qual més línies es dedicaran a les pàgines del periòdic del partit durant la segona meitat de l'any 1980 i l'any 1981 serà l'OTAN. Si bé el partit en el seu últim congrés s'havia posicionat en contra de qualsevol bloc militar, la seva postura efectiva davant de la proposta d'UCD de demanar l'ingrés d'Espanya en aquest tractat era en la línia de l'oposició d'esquerres: calia fer un referèndum per saber l'opinió de la població, ja que era un tema que afectava a tota la ciutadania de forma substancial i hi havia divisió d'opinions⁸³⁹. Ara bé, crida l'atenció com Peydró, cap a l'any 1981, en contra de la postura que ell mateix havia adoptat l'any 1978 i que ja hem comentat línies enrere, es mostrarà dubitatiu i aportarà claus per reflexionar, tot i que s'intueix una lleugera postura a favor. Concretament, afirmarà que la postura neutral, amb la força armamentística d'Espanya, no era viable i que calia superar el criteri estigmatitzat de dreta pro-OTAN i esquerra anti-OTAN, invitant a reflexionar, ponderant avantatges i inconvenients, què era el que realment convenia a Espanya en la situació vigent⁸⁴⁰; sens dubte, tot porta a pensar que aquesta actitud era l'avantsala d'una postura polèmica. La seva prudència, no obstant, és comprensible: era un tema controvertit i, tot i que líder del partit, no li convenia una postura arriscada. De fet, aproximadament des de la incorporació de Seara que passarà a fer declaracions més ambigües i no tant combatives com al principi del seu primer mandat, cosa que ens porta a pensar que la seva figura en el partit estava esdevenint progressivament més d'equilibrista i mediador entre les forces internes que de líder pròpiament.

Si aterrem a l'any 1981, quan el partit es trobava pensant en el seu XXX Congrés, previst per l'octubre, es donarà el cop d'Estat de Tejero, el qual rebrà una rotunda condemna per part de l'executiva del partit. A la vegada es dirà que s'esperava que arran d'aquest episodi quedés reforçada la democràcia i la Constitució; recordem: Constitució per la qual

---

⁸³⁸ *Ibid.*, p. 5.

⁸³⁹ *El Socialista* [H], 1 de juliol de 1980, p. 2.

⁸⁴⁰ *El Socialista* [H], 15 de gener de 1981, p. 3, i 1 de juny de 1981, p. 2.

ells van promoure l'abstenció en el referèndum. En tot cas, en la següent reunió del Comitè Federal del partit, en la qual estaria la plana major del partit fins arribar a tots els caps provincials, es van prendre diverses postures d'interès. En primer lloc, es va demanar a Seara i a un altre membre del comitè que redactessin una actualització del programa. En segon lloc, s'informarà de les gestions per formar una Internacional Socialista Democràtica (també referida com a *Movimiento Coordinador de Partidos Socialistas*), afirmant que ja es tenien bones relacions amb el Partit Socialista de Bolívia, que es tenia contacte amb grups socialistes de Panamá i Veneçuela, i que es tenien previstes converses amb socialistes de Santo Domingo, Puerto Rico, Colòmbia, Ecuador, Perú i altres països; sens dubte, tot semblava conduir a una nova internacional que, encara que força precària pels components que l'havien de vertebrar, tindria un esperit essencialment de països de parla hispana, deixant al marge la temptació àrab. En tercer lloc, s'informarà que la postura oficial del partit sobre el tema OTAN seria la de demanar un referèndum i procurar que es doni una campanya informativa completa; aquí, de nou, trobem una ambigüitat calculada, ja que no es deia quin seria el sentit del vot que es promouria des del partit, segurament a causa la divisió interna en relació a aquest tema. Finalment, també trobarem denúncies al govern per distingir entre regions i nacionalitats, per alentir el traspàs de competències a les autonomies, per la seva poca contundència contra el terrorisme i per la poca eficiència en tractar els problemes econòmics i socials del país⁸⁴¹.

També, serà per aquestes dates que Seara, en un entrevista a un mitjà de comunicació panameny, farà unes declaracions força contundents respecte al PSOE. Segons creia Seara, entre els dos sectors del PSOE s'havien generat diferències notables que els separaven cada cop més, fent referència a diferències orgàniques i programàtiques, però destacant la diferència d'objectius entre el que considera un partit socialista, el PSOE(H), i un partit socialdemòcrata, el PSOE. A la vegada, afirmava que el PSOE estava hipotecant el seu programa a través d'acords amb els bancs, que el PSOE cada vegada més considerava el PSOE(H) com una amenaça real i que el partit de Felipe González en les properes eleccions perdria força vots i escons⁸⁴². Efectivament, és una mostra més de com els dos sectors del PSOE estaven convençuts de veure's entre ells com a enemics i, ahora, de com la possibilitat de reunificació es donava per desapareguda.

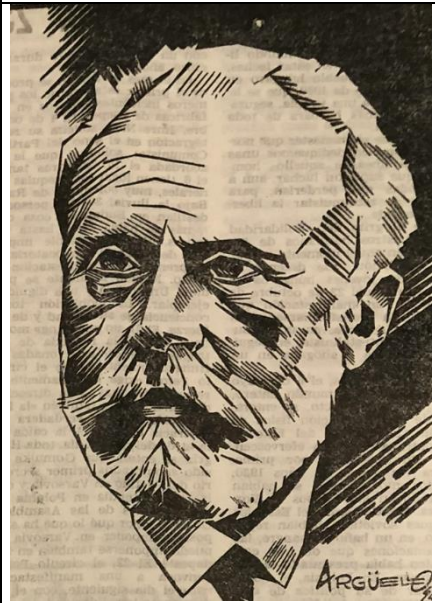
---

⁸⁴¹ *El Socialista* [H], 1 de març de 1981, p. 2.

⁸⁴² *Ibid*, p. 3.

Certament, l'any 1981, tret del 23F, va ser relativament tranquil per al PSOE(H) i va servir perquè es discutissin temes diversos, on hem de destacar el de l'OTAN. No obstant, hem observat que en l'òrgan de premsa del partit es van donar altres qüestions que ens resulten d'interès. En primer lloc, s'evidenciarà com el PSOE(H) tindrà relacions a petita escala amb el PCE i el PSOE: a nivell municipal, davant fronts de dretes, els regidors d'esquerres a vegades hauran de fer acords per contrarestar-los⁸⁴³; aquest fet, que és prou natural, va ser possible gràcies a l'aixecament del veto als comunistes que es va acordar al 1979. També, val la pena rescatar el testimoni de Miguel Signes, un articulista habitual en la publicació del partit que sostindrà postures un tant polèmiques; el millor exemple de tot plegat el trobem en els seus atacs al que ell interpreta com un pancatalanisme que amenaça altres territoris, com el País Valencià, i la unitat d'Espanya. Així, en la reivindicació de la immersió lingüística des de Catalunya, ell veurà un element nacionalista i separatista, a la vegada que una agressió al castellà⁸⁴⁴; naturalment, no ens sorprèn que bona part de les seves crítiques vagin dirigides al PSC, que es mostrés escèptic en relació al desplegament autonòmic i que, durant les negociacions de l'estatut d'autonomia valencià, ell proposés el nom "*Región Valenciana*"⁸⁴⁵. Sens dubte, aquest testimoni, que formava part de la directiva provincial d'Alacant, una de les més potents del partit, i del Comitè Federal, és una clara mostra de com el component moderat, que fins i tot podríem qualificar de prietista, seguia tenint presència en el partit. Finalment, una altra qüestió d'interès serà l'afalagament que es farà a Mitterrand quan aquest arribi al palau de l'Elisi: crida l'atenció com una figura que havia estat fortament criticada pel seu suport a Felipe González durant la primer meitat dels 70 i per la seva idea de unió de les esquerres amb el PCF, ara esdevingués una personalitat digna d'admiració per les polítiques socialistes que tenia intenció d'aplicar.

Imatge 35 - Dibuix de Pablo Iglesias, fundador del PSOE.

Font: *Acción Socialista*, 15 de desembre de 1982, p. 2.

⁸⁴³ *El Socialista* [H], 15 de març de 1981, p. 3.

⁸⁴⁴ *El Socialista* [H], 1 de maig de 1981, p. 2.

⁸⁴⁵ *El Socialista* [H], 1 d'abril de 1982, p. 1.

En tot cas, si arribem a finals de l'any 1981, trobem dos fets remarcables. El primer d'ells, de nou, l'hem de llegir pels silencis: la gran aposta del partit, USG, acudirà a les primeres eleccions gallegues amb Modesto Seara com a cap de llista, i el resultat serà un fracàs; i el que més crida l'atenció és que, si bé en les eleccions generals sempre es defenia l'intent i la gestió feta per la directiva, sobre aquestes eleccions autonòmiques no es dirà ni piu. No obstant, un altre problema anava a esclatar a principis de desembre: fruit de la insistència del PSOE en el terreny judicial, elevant la lluita per les sigles al Tribunal Suprem, el PSOE(H) anava a perdre les seves sigles⁸⁴⁶. El sector històric del PSOE, en aquest sentit, dirà que aquesta sentència era essencialment política, que el PSOE estava duent a terme una persecució judicial als partits que li feien ombra amb l'excusa que es diguessin socialistes, que a diferència del partit de Felipe González ells seguien sent marxistes i republicans i, també, que el canvi de nom al que es veien obligats no debilitaria la seva acció, ja que justament el partit estava en ple relleu⁸⁴⁷. Tot i aquests comentaris, normals davant la situació en la que es trobaven, és evident que va ser un cop molt dur, sobretot pels dirigents veterans: unes sigles per les que havien lluitat, patit exili o presó i dedicat part de la seva vida, ara, per una sentència un tant arbitrària, deixaven de ser seves. Aquell símbol, encara que amb el cognom "*Histórico*", que eren les sigles del PSOE eren una mena de vincle amb el projecte que inicià Pablo Iglesias més de cent anys enrere; sens dubte, no renunciarien a tota la càrrega identitària que acompanyava el partit, però sí a una marca estimada. Això sí, obligats per la llei a renunciar-hi, era una oportunitat per un rentat de cara al partit.

Amb aquest panorama s'anava a celebrar el XXX Congrés del PSOE(H), el qual s'havia retardat amb motiu de les eleccions gallegues. Sobre aquest congrés, de nou, cal destacar diverses qüestions. En primer lloc, no s'ha de passar per alt que era el primer cop des de 1974 que una executiva acabava el seu mandat en el partit, cosa que podria passar inadvertit, però és un símptoma de la relativa estabilitat que estava adquirint. En segon lloc, en tant a la denominació del partit, s'escollirà que el nom sigui "*Partido Socialista de España*"; denominació que creien que ja no donava lloc a confusions. També, val a dir que, encara que no era un canvi substancial, sí implicava: sigles diferents, la supressió del caràcter obrer, ja polèmic de per sí, i, també, es passava de "Español" a "de España". Juntament amb aquest canvi de nom, també s'aportarà un canvi de símbol del partit, cosa

---

⁸⁴⁶ ABC, 12 de noviembre de 1981, p. 5.

⁸⁴⁷ *El Socialista* [H], 1 de desembre de 1981, p. 2.

que, amb l'afegit d'un programa ben diferent, reforçava la idea de ja no generar confusió. En tercer lloc, sabem que és el primer cop que el partit no tindrà delegacions estrangeres en el congrés, encara que sí hi haurà mostres d'adhesió del Partit Socialista Obrer Croata a l'exili, el Partit Socialista d'Iraq (Baas) i la Federació de Socialistes Demòcrates (França); tot plegat és ben curiós en un partit que suposadament estava en ple relleu i estava intentant vertebrar una nova internacional. En quart lloc, destaquem un episodi de tensió en el congrés reproduït en el seu òrgan, en el qual un delegat es queixa que l'executiva intentava vertebrar una internacional amb forces que, segons algunes fonts, eren feixistes i, també, que estava havent censura en relació al debat de l'OTAN; en resposta, l'executiva dirà que els rumors sobre els partits socialistes amb els que tenien relació eren falsos, ja que es compartia amb ells visió política, i, sobre la censura, es dirà que simplement es feia una tria d'articles. En cinquè lloc, sabem que hi va haver un tens debat en relació al tema autonòmic i el seu desplegament, enfrontant a sectors que podríem qualificar de centralistes amb aquells sectors més federalistes, situats en les regions que havien configurat un partit federat, com ara Andalusia i Galícia. Sobre això, cal tenir en compte la força que tindran aquestes dues últimes regions mencionades, sent el seu criteri el que s'imposava en els congressos en detriment dels que optaven per fórmules més aviat del socialisme clàssic⁸⁴⁸.

Finalment, arribem a un fet ja esperat: mentre que Miguel Peydró conservaria la presidència del partit, Modesto Seara seria escollit secretari general i Ángel Albarracín seria el vicesecretari general. Aquesta incorporació de Seara al lideratge del partit, efectivament, significarà un gran canvi respecte a l'etapa que es tancava amb aquest congrés: la figura del secretari general tornaria a agafar el protagonisme del partit i, amb Peydró encara present però més en un segon pla, podríem dir que la transició del partit agafava força. En efecte, si en el congrés anterior ja s'havien introduït canvis substancials en les postures del PSOE(H), la nova cara visible del partit, encara que derrotada en les eleccions gallegues, era tota una declaració d'intencions: enrere quedava el lideratge dels veterans del PSOE i s'obria una etapa encapçalada per un líder nou, però amb recorregut a les espatlles. Alhora, remarcuem el fet que Seara fos més jove, personifiqués una cultura política determinada i, sobretot, que fos una persona coneguda per aquells elements del PSOE que patien o presenciaven la caça de bruixes que hi havia en el seu partit.

---

⁸⁴⁸ *El Socialista* [H], 15 de desembre de 1981, p. 1.

Passat el congrés, ens trobem dues sorpreses. En primer lloc, després d'enviar una carta al monarca, al president del Govern i al ministeri d'Interior demanant que intervinguessin en el conflicte de denominacions entre els dos sectors del PSOE, ja que el PSOE de Felipe González seguia posant problemes al nom "*Partido Socialista de España*", es registrarà amb èxit el nom "*Partido Socialista*" (PS), el qual semblava ser el definitiu. Diem sorpresa per dos motius: el nom final, "*Partido Socialista*", podia donar encara més problemes que l'inicial en tant a confusió i, també, és prou curiós, si no irregular, que el Ministeri d'Interior consultés al PSOE si acceptava el primer nom proposat abans d'aprovar-lo. En tot cas, el partit es quedava tranquil amb el nou nom, el qual, suposadament, tancava un litigi de 10 anys intentant lluitar per unes sigles i intentant diferenciar-se de l'altre sector. D'altra banda, la segona qüestió que ens ha cridat l'atenció és la franquesa amb la que s'expressava el dirigent murcià del PS, Miguel Doblado, en la premsa regional. En una entrevista reproduïda en *El Socialista*, Doblado donava detalls d'alguns debats en el congrés, qualificava l'últim congrés de tens, considerava que les resolucions emanades eren radicals i, a la vegada, deia que s'havia escollit el nom pel partit que els havien deixat, que el PS no pretenia captar militants sinó que s'acostessin per la seva pròpia voluntat, que es volia formar una nova internacional amb forces llatinoamericanes, europees i àrabs, que el nom del partit s'hauria d'haver canviat abans, que molts dels membres del partit eren desconeguts i que el sector crític del PSOE hauria d'haver plantat cara a Felipe González en l'últim congrés⁸⁴⁹. Tota aquesta bateria de dades, moltes d'elles prou compromeses pel partit que representava, no només les va dir en un mitjà de comunicació, sinó que el partit, que sempre havia intentat cuidar la seva imatge, ho va reproduir en el seu periòdic, cosa que ens genera bastanta sorpresa.

En tot cas, un tema que el partit ja havia donat per tancat resultarà que no estava tan resolt com pensaven, ja que el partit de Felipe González considerava el nou nom com una maniobra contra ells, ja que el registre només estava basat en elements jurídics; així, encara que el PS ràpidament sortirà a desmentir qualsevol maniobra, l'intent serà en va, com veurem més endavant⁸⁵⁰.

No obstant, encara amb aquest context de nova incertesa, seguirà la vida interna del PS, celebrant-se, per exemple, un nou congrés del partit federat corresponent al País Valencià: el "*Partido Socialista de la Región Valenciana*"; de fet, és de remarcar la ràpida adaptació

---

⁸⁴⁹ *El Socialista* [H], 15 de gener de 1982, p. 1.

⁸⁵⁰ *El Socialista* [H], 15 de febrer de 1982, p. 2.

dels noms dels organismes del partit i, també, el sorgiment d'un nou partit federat al PS. No obstant, un altre fet que ens és més d'interès és la reproducció d'una carta de Cipriano Garcia, un membre del PSOE acabat de dimitir; si bé la seva carta no aporta massa novetats en tant al contingut, sí és un preludi del que passarà setmanes més endavant. Després que el mateix Seara afirmés que es van donar converses entre el PS i el PSOE per estudiar una unitat de tots els socialistes, la qual, segons la seva versió, es va descartar perquè el PSOE havia fet masses renúncies programàtiques⁸⁵¹, cap a mitjans d'any es va celebrar un acte en el qual s'afiliaven al PS fins a 300 militants vinguts del PSOE. Darrere aquest acte, i també darrere de la carta de Cipriano Garcia, estava Alonso Puerta, el qual, sent tinent d'alcalde de Madrid, amb Tierno Galván com a alcalde, va ser expulsat del partit i del consistori per denunciar possibles irregularitats en les contractacions d'uns serveis per part de l'ajuntament. Doncs bé, Puerta, que va ser expulsat bàsicament per ser un membre crític contra la direcció de Felipe González, va arrossegar amb ell tot un seguit de militants del PSOE que, o bé havien patit la purga, o no estaven d'acord amb la línia que prenia el partit, tant en postures polítiques com en la democràcia interna. No obstant, aquest col·lectiu de nouvinguts, tots ells pròxims a *Izquierda Socialista* i propugnant la necessitat d'una unitat estratègica de l'esquerra, cosa que ens podria avançar possibles moviments futurs, no serien els únics a integrar-se al PS, sinó que durant les mateixes setmanes s'hi sumaran el *Partido Sindicalista*, alineat amb el socialisme llibertari i autogestionari, i la *Coordinadora Federal Socialista*, liderada per Luís Alonso Novo, també exmembre del PSOE. Tot plegat, bé podria ser motiu d'eufòria pel partit, ja que això podia marcar un precedent de futures noves incorporacions per l'estil; en tot cas, de moment, es podia afirmar amb més força que el PS estava esdevenint el punt de convergència de diverses corrents socialistes que apostaven per tesis a l'esquerra del PSOE. No obstant, cal tenir ben present que aquestes incorporacions no es farien simplement per la base, sinó que tenien un preu: els nouvinguts exigiran a canvi seients i vots en el Comitè Federal del partit; concretament, es destinarien tres als nouvinguts d'*Izquierda Socialista*, amb Alonso Puerta entre ells, i un al líder del *Partido Sindicalista*. Tanmateix, sospitem que la gran diferència entre els acords donats en altres partits en situacions similars i els que acabem de tractar és que, com que es tocava la composició del màxim òrgan del partit entre congressos, tot plegat es va sotmetre a referèndum perquè fos ratificat per les agrupacions; sens dubte, era tota una mostra de democràcia interna.

---

⁸⁵¹ *El Socialista* [H], 1 d'abril de 1982, p. 2.

El cas d'Alonso Novo, en canvi, com que es va incorporar més tard i ja s'havia remodelat el Comitè Federal, es tractarà diferent: la seva incorporació serà directament a l'executiva⁸⁵²; en aquest cas, desconeixem si es va donar aquesta votació a les bases, però intuïm que no.

També, relacionat amb aquesta arribada de nous militants, alguns d'ells prestigiosos, es decidirà reestructurar la redacció de *El Socialista*, on, efectivament, s'hi incorporaran com a articulistes habituals les personalitats amb més renom dels nouvinguts. D'aquest fet no se'ns ha d'escapar la circumstància i la voluntat que hi havia darrera: no només els nous afiliats volien protagonisme en el nou partit, sinó que al PS li interessava atorgar-los-el. Era una bona manera de treure profit de les noves incorporacions, d'enriquir el partit amb més polifonia i d'aprofundir la transformació del PS; i tot plegat, quan sonaven campanes de noves eleccions.

En tot cas, abans d'arribar a mitjans d'any, quan torna a originar-se un nou problema majúscul, val la pena comentar diverses qüestions que aniran apareixent durant la primera meitat de 1982. La primera d'elles té a veure amb el ràpid ascens d'alguns afiliats en el partit: segons els estatuts, abans de poder ser escollit per tenir càrrecs representatius en el partit, havia de passar un determinat temps, que acostumaven a ser anys; no obstant, amb aquest últim episodi comentat, sembla ser que els estatuts s'havien modificat o es modificarien per poder resoldre aquesta situació. La segona està força relacionada amb la primera: segons els estatuts clàssics del partit, per poder afiliar-se al partit es requeria no només acceptar el programa del partit, sinó tenir la recomanació de persones ja afiliades; en canvi, al primer de maig trobem un anunci on es diu que per afiliar-se al PS no hi havia cap requisit previ⁸⁵³, cosa que no sabem si interpretar literalment o no, però tot porta a pensar que el partit estava rebaixant les condicions per entrar-hi, cosa que també observem en altres partits, com el PSOE. En tercer lloc, val a dir que, passada l'eufòria de reivindicació del marxisme amb motiu de l'abandonament per part del PSOE, progressivament es donarà un canvi en favor d'introduir conceptes del marxisme en els diferents articles, però sense fer-ne una reivindicació explícita. En quart lloc, es dona un cas de transfuguisme ben sonat i criticat des del partit: Dulce del Moral, líder del partit a Andalusia, decidí passar-se al PSOE, encara que havia estat una de les seves més fermes crítiques; amb ella, la seguiran rumors que deien que s'enduia una bona part de l'afiliació

---

⁸⁵² *El Socialista* [H], 15 de maig de 1982, p. 1, i 1 de juny de 1982, p. 2.

⁸⁵³ *El Socialista* [H], 1 de maig de 1982, p. 3.

andalusa, cosa que serà desmentit pel PS⁸⁵⁴. En cinquè lloc, tot i que el partit havia estat afalagant mesos enrere a Mitterrand per la bateria de propostes que pretenia dur a terme en el govern francès, ens trobem un comunicat conjunt entre el PS i la Federació de Socialistes Demòcrates (França), un nou partit francès a l'esquerra de la formació en el govern amb la que es compartia la reivindicació de la democràcia interna, el pluralisme, el federalisme a nivell organitzatiu, la lluita per una societat socialista, democràtica i integrada en una Europa també socialista⁸⁵⁵. En sisè lloc, el partit denunciarà una campanya dels mitjans de comunicació contra ells perquè, després de tots els problemes tinguts, la premsa es referia a ells amb noms incorrectes, com ara “*Partido Socialista Español*”; en contrast amb això, en el seu òrgan, en tots els articles, no s'utilitzaran mai les sigles (PS) i quan es faci menció del seu nom s'utilitzaran les majúscules: “*PARTIDO SOCIALISTA*”⁸⁵⁶. Finalment, arribem a un tema que ens havia quedat prou oblidat, gairebé tant com descuidat estava en el periòdic: la UGT(H). Sense saber del tot perquè, sabrem que la UGT(H) passarà a ser la *Federación de Trabajadores de Oficios Varios* i així seria registrat com a sindicat; a més, aquest es posicionarà al costat de la CNT en contra del *Acuerdo Nacional de Empleo* signat per UGT i CCOO⁸⁵⁷. Sobre aquest sindicat sabem que bona part de les seves reunions es farien a Toulouse i que encara tenia en la directiva a persones provinents de l'exili, a la vegada que intuïm que la seva presència era molt minoritària, per no dir testimonial, en el panorama sindical. Ja sigui per la seva pròpia pugna per les sigles amb el sindicat de Redondo o per solidaritzar-se amb la situació del PS, el seu canvi de nom no canviarà res en el panorama sindical de l'Estat.

Finalment, si aterrem a mitjans d'any, quan aquesta estratègia de convertir-se en una mena d'*Izquierda Socialista* fora del PSOE, amb l'objectiu d'oferir una alternativa socialista als afiliats socialistes i a la societat, semblava que agafava força, sabrem que un nou episodi de boicot legal s'estava gestant. I mentre que en el cas de les sigles del PSOE(H) el partit va decidir comunicar-ho en el periòdic quan tot ja estava dat i beneït, ara el partit decidirà denunciar-ho des del principi: “*Otra vez quieren arrebatarnos el nombre*”⁸⁵⁸. En efecte, el PSOE havia interposat un recurs contra la seva inscripció i, en contra del que se'ls havia dit al registre, ara se'ls deia que es retiraria la seva inscripció. Això, dins del

---

⁸⁵⁴ *El Socialista* [H], 15 de març de 1982, p. 3.

⁸⁵⁵ *El Socialista* [H], 15 de juny de 1982, p. 4.

⁸⁵⁶ *El Socialista* [H], 15 d'abril de 1982, p. 1.

⁸⁵⁷ *El Socialista* [H], 1 d'abril de 1982, p. 1.

⁸⁵⁸ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1982, p. 2.

partit, serà interpretat com una nova persecució legal des del PSOE, que es sumava al boicot mediàtic i a la complicitat dels aparells de l'Estat, que acostumaven a, segons es deia des del PS, deformat les lleis fins que anessin bé al partit de Felipe González⁸⁵⁹. Efectivament, el PS presentaria un recurs contra el recurs del PSOE i escriuria una carta al president del Govern i al rei per demanar la seva intervenció en el que consideraven una injustícia. Curiosament, en el mateix número que s'informa d'aquesta rèplica legal, Modesto Seara es posicionarà a favor d'acabar la legislatura⁸⁶⁰: és evident que no tenia cap estima al govern vigent, però el que més temia era que la convocatòria electoral coincidís amb els problemes legals del partit i, també, que coincidís amb el que semblava un *soufflé* del PSOE davant un govern en descomposició; la idea era posposar la convocatòria fins que l'arena política fos el menys adversa possible per a ells. Finalment, aquest desig no es farà realitat i la cita electoral serà a finals d'octubre.

Fins llavors, ens agradaria rescatar dades d'interès sobre la vida interna del partit. En una entrevista conjunta a Seara i Puerta a finals de setembre, afirmaran que el PS comptava amb 300 agrupacions per tota Espanya, que era el partit més fort dels extraparlamentaris, que tenien intenció de presentar-se a totes les províncies en les properes eleccions, que a diferència d'altres

Imatge 36 - Fotografia d'Alonso Puerta i Modesto Seara durant una entrevista.

Font: *Acción Socialista*, 15 de desembre de 1982, p. 2.

partits ells no havien sacrificat els seus principis per acords amb bancs i, el més cridaner, que el PSOE estava vetant el seu nom i la seva entrada a la IS; diem cridaner perquè, mentre que semblava que tot estava encaminat a formar una nova internacional, tot indica que el PS també seguia intentant entrar a la IS. D'altra banda, segons es dirà setmanes més endavant, no es presentaran a totes les províncies, sinó que només ho faran a una trentena.

També arran d'una reunió del Comitè Federal, rescatem diverses qüestions. La primera és que mentre que hi havia veus en el partit que recomanaven anar a les eleccions amb una altra marca política, finalment, havent consultat les bases⁸⁶¹, s'optarà per anar amb

⁸⁵⁹ *El Socialista* [H], 15 de juliol de 1982, p. 1.

⁸⁶⁰ *El Socialista* [H], 1 d'agost de 1982, p. 2.

⁸⁶¹ *Acción Socialista*, 1 de febrer de 1983, p. 1.

les sigles del partit, PS; tot plegat tenint ben present que la sentència segurament no els seria favorable i la resolució coincidiria amb la cita electoral, amb el risc que comportava tot. La segona és que fruit de converses amb el *Partido Socialista del Pueblo Extremeño* i amb el *Partido Socialista de Aragón*, s'havia acordat que aquests dos partits s'incorporessin al PS repetint la fórmula que quan va arribar Seara: esdevenint partits federats; això sí, mentre que el primer ja ho havia confirmat, el segon, l'aragonès, encara ho havia de ratificar en un congrés. En tot cas, eren bones notícies pel partit, ja que aconseguia seguir ampliant la seva presència territorial. Finalment, també val la pena remarcar que, segons recull el president de la comissió sindical del PS, que justament era el nouvingut del *Partido Sindicalista*, Javier Espinosa, el partit tenia la seva militància repartida entre tres sindicats: la UGT, la CNT i, nova sorpresa, la *Central Sindical "Pablo Iglesias"*⁸⁶²; sobre aquest últim sindicat, en el mateix número del periòdic després apareix una nota dient que, arran del seu primer congrés, aquest sindicat recollia els antics afiliats de la UGT(H), pel que entenem que havia absorbit l'abans mencionada *Federación de Trabajadores de Oficios Varios*.

Curiosament, mentre que hauria d'haver sortit un número de *El Socialista*[H] abans de les eleccions, aquest no sortirà i directament ens trobarem amb el resultat de les eleccions. Abans d'entrar, ja podem avançar que l'escenari al novembre serà desolador: no només pel resultat electoral, sinó per dues sentències judicials i la nova fuga de militants que hi hauria. Per començar, trobem un article de Seara titulat "*Rescatar el socialismo*", en el que desitjava que el PSOE, guanyador de les eleccions, promogués el canvi que la gent volia, tot i que ell ja avançava que no tenia gaires esperances en el projecte de Felipe González, el qual ja en el programa es mostrava de centre. Tanmateix, afirmarà que en el nou parlament espanyol no hi hauria esquerra i que, davant aquesta situació, calia impulsar el partit per tal de rescatar el socialisme. També, Seara comentarà com en el dia de les eleccions les autoritats van retirar la candidatura del PS; no obstant, abans d'arribar aquí, cal rescatar les paraules de Mario Bueno per conèixer millor el recorregut:

"El proceso judicial fue bastante rocambolesco: la Audiencia Nacional, por auto del 1 de septiembre, ordenó la reinscripción del PS. Sin embargo, entre la Audiencia y el Ministerio del Interior «perdieron» la notificación, aunque al final consiguieron que constara la inscripción del PS. A pesar de ello, en pleno proceso de presentación de candidaturas, las Juntas Electorales Provinciales se negaron a aceptar las candidaturas

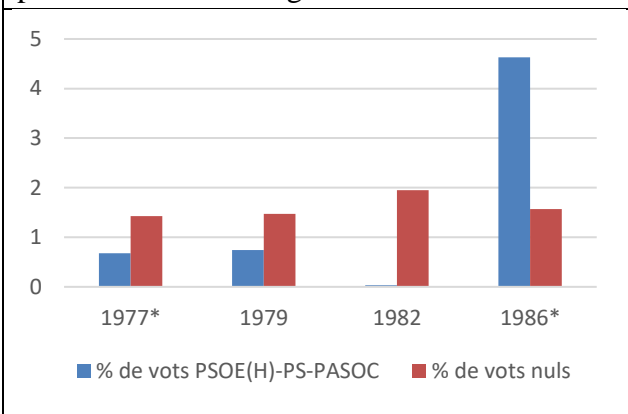
---

⁸⁶² *El Socialista* [H], 1 d'octubre de 1982, p. 2.

del PS porque «no figuraban en la lista de partidos registrados». El PS solicitó al Ministerio del Interior que notificara a la Junta Electoral Central (JEC, en adelante) que sí estaban registrados, pero la JEC mandó la notificación a las Juntas Provinciales por correo el último día de plazo para la presentación de candidaturas, sin tiempo prácticamente para que esa información llegara a las cincuenta y dos circunscripciones electorales. Ante la petición de los miembros del PS de que la notificación fuera por telegrama la JEC se negó, alegando que «no tenían obligación de enviar telegramas» y que «ya habían cumplido con su obligación». A pesar de estos impedimentos, el PS pudo registrar listas en veintiséis circunscripciones.

Finalmente, a tres días de las elecciones generales (el 25 de octubre), el PS tiene notificación oficial, a través del Ministerio del Interior, de una sentencia de la Audiencia Nacional por la cual se cancela la inscripción del PS. Al día siguiente, la JEC comunica por telegrama —esta vez sí— a las Juntas Provinciales la decisión de la Audiencia y del Ministerio del Interior, pidiendo la retirada de las candidaturas del PS.

Fig. 9 - Percentatge de vots del PSOE(H)-PS-PASOC i percentatge de vots nuls a les quatre primeres eleccions legislatives.

Font: *Ministerio del Interior*. *: A les eleccions de 1977 el PSOE(H) es va presentar en la coalició ASD. A les eleccions de 1986 es va presentar en la coalició IU, on la principal força era el PCE.

*Además, el PSOE ordenó a sus apoderados en la jornada electoral del 28 de diciembre recorrer las mesas electorales con fotocopias de la sentencia, pidiendo a las mesas electorales que se retiraran las papeletas del PS. Todo esto se combinó con un silencio absoluto de los medios de comunicación sobre dichas actuaciones.*⁸⁶³

Aquest fragment ens diu molt de com segons quins interessos estiguessin en joc, l'administració es movia més o menys; tot plegat en un Estat de dret en el qual la justícia havia de ser igual per a tothom. No obstant, si fem cas a la informació que trobem al periòdic del partit, encara hi havia més per dir. Segons un comunicat que farà el PS, la sentència els va arribar el 25 d'octubre i, pel procediment administratiu, aquesta sentència no seria ferma fins, com a mínim, el dia 28 a les 12, pel que el poder executiu no podia

⁸⁶³ Mario BUENO, *op. cit.*, p. 362.

avançar un acte jurídic; a més, afegiran que la candidatura era ferma i el fet d'anul·lar-la pel nom del partit havia vulnerat la llei. Encara així, sabem que es va aconseguir que en alguns punts de l'Estat es pogués votar a aquest partit, tal i com es mostra en els resultats electorals. Ara bé, tal i com també es recull en el periòdic, com que les paperetes es van requisar en plena jornada electoral, tots els vots que ja estaven introduïts a l'urna es van considerar durant el recompte, com a vots nuls; això, per desgràcia del PS, significava que tampoc podien saber, en el cas que haguessin sigut vots vàlids, quin seria el seu resultat electoral a mode d'estadística⁸⁶⁴. Tanmateix, si anem a veure els resultats electorals i ens fixem en el nombre de vots nuls, trobem un clar increment en comparació amb les dues anteriors eleccions i les següents. Lluny de voler fer hipòtesis sobre quin hagués estat el resultat electoral del PS, ja que a hores d'ara és impossible saber quins d'aquests vots nuls corresponien amb el PS, quines taules no van rebre cap comitiva que retirés les paperetes⁸⁶⁵, a quanta gent li va donar temps de votar abans que fossin retirades les paperetes i quanta gent en la taula electoral, sabent que no hi havia paperetes del PS va optar per una altra opció, cal plantejar que el PS podria haver augmentat el nombre de vots respecte a les eleccions de 1979. No obstant, l'objectiu del PSOE de ser l'única opció socialista a nivell estatal en aquestes eleccions es va aconseguir i, segurament, ho va capitalitzar.

En tot cas, com a resposta a aquest fet, el partit, orfe de nom, va optar per adoptar el de "*Partido Acción Socialista*" (PASOC). Aquest nom, d'altra banda, no és pas una decisió arbitrària de Seara, sinó que tenia un perquè: segons diu Mario Bueno, la directiva del partit, cap a l'agost, sabent la dinàmica que estava agafant el procés judicial per retirar-los de nou el nom, va decidir registrar tres noms de partit a mode d'alternativa: *Partido Acción Socialista*, *Partido Socialista del Pueblo* i, atenció, *Partido Socialista Popular*⁸⁶⁶. Finalment, es va optar pel nom amb un component més històric: *Acción Socialista* fou una publicació del PSOE sorgida l'any 1910⁸⁶⁷. I és precisament en l'últim número del periòdic *El Socialista* que s'anunciarà aquest nou nom pel partit, el qual reciclava el nom de la publicació que s'utilitzaria a partir de desembre.

---

⁸⁶⁴ *El Socialista* [H], 1-15 de novembre de 1982, p. 1.

⁸⁶⁵ Segons recull el diari *El País*, citant declaracions de Seara, es van retirar les paperetes a Castelló, Albacete, Valladolid, Santander, Málaga i Madrid. *El País*, 28 d'octubre de 1982, p. 3.

⁸⁶⁶ Mario BUENO, *op. cit.*, p. 362.

⁸⁶⁷ També, val a dir que aquest diari feia temps que havia estat reclamat pel PSOE(H), ja que a mitjans de 1977 apareixia per primer cop, però com a òrgan d'expressió de les JJSS del PSOE(H). *El Socialista* [H], 15 de maig de 1977, p. 2.

Això ens porta al següent problema legal que ens havia quedat pendent: *El Socialista* era tant la publicació del PSOE(H) com del PSOE liderat per Felipe González, produint-se, per tant, un solapament de noms i, de nou, una confusió jurídica que seria aprofitat per presentar batalla legal. Ja durant la primera meitat de l'any 1977 el PSOE(H) afirmava que el PSOE estava intentant presentar un recurs contra el nom del seu periòdic, però, alhora, reivindicava que la seva sol·licitud tenia el número 809.567 i la del PSOE tenia la 816.991. Com era d'esperar, dos anys més tard, els tribunals acabarien donant la raó al PSOE de Felipe González, dient que era el partit amb dret a utilitzar el nom de la publicació "*El Socialista*". Sense saber del cert com exactament, encara que és possible que la sentència de l'Audiència Nacional es recorregués al Tribunal Suprem i això permetés guanyar temps, el PSOE(H), i després el PS, havia estat utilitzant el mateix nom per la seva publicació fins novembre de 1982.

Finalment, ens queda recuperar un fet insòlit: Peydró, president del partit i protagonista de la recuperació del PSOE(H) arran de les primeres eleccions democràtiques l'any 1977, dimitia del seu càrrec i decidia ingressar al PSOE. I diem insòlit no només per la seva trajectòria, últimament contrària a la reunificació del PSOE, i reconeixements en el partit en el que fins llavors havia militat, sinó perquè en l'últim número de *El Socialista* havia denunciat els mètodes per retirar la candidatura al PS i condemnava l'actuació del PSOE, considerant que en aquestes accions es desprenia poca fraternitat socialista⁸⁶⁸. Tanmateix, Peydró no seria l'únic, sinó que l'acompanyarien altres membres del partit, molts d'ells amb càrrecs en el Comitè Federal, com ara Martínez de Velasco, procedent de l'exili, amb càrrecs en el sindicat successor de la UGT(H) i, sobretot, sent un dels màxims crítics contra el PSOE. No obstant, Peydró serà l'únic que captarà l'atenció de la premsa i això aprofitarà per defensar la seva decisió durant un acte en homenatge a Pablo Iglesias:

*“Efectuada hace un año la cancelación en el registro del Ministerio del Interior del PSOE histórico, y hace un mes del Partido Socialista, continuador de aquél, se ha cerrado una larga etapa de diez años de existencia del mencionado sector. [...] El compromiso voluntario de permanecer en el PSOE histórico mientras éste existiese se ha cumplido.”*⁸⁶⁹

---

⁸⁶⁸ *El Socialista* [H], 1-15 de novembre de 1982, p. 3.

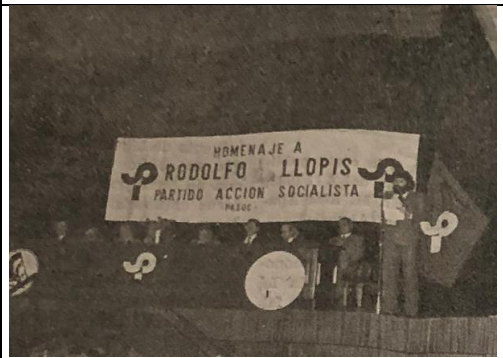
⁸⁶⁹ *ABC*, 9 de desembre de 1982, p. 4.

Així, mentre l'expresident del partit donava per desaparegut del sector històric del PSOE, en el PASOC s'estrenava nova publicació: *Acción Socialista*. Sobre aquest nou òrgan de premsa, abans de començar amb el contingut dels articles que integrava, val a dir que, en la seva fisonomia, integrava elements de tota la història del partit: la tipografia de la paraula "*Socialista*" era la mateixa que quan s'utilitzava el periòdic anterior i el logotip que es veia en l'encapçalament era el que havien pensat pel PS. També, si fem un escàner ràpid de la seva estructura, veiem com es segueixen rescatant articles de líders històrics del PSOE, com ara Prieto o Besteiro.

En tant al contingut dels articles, hem de destacar el que sembla una voluntat de seguir endavant sense fer autocrítica: com que a les eleccions els havien retirat les candidatures, sembla ser que la directiva considerava que no havia d'assumir cap culpa i només quedava preparar-se per les properes municipals i autonòmiques; tot plegat, evidentment, en una atmosfera de victimisme notable i de constant atac al PSOE. Això sí, tot i aquesta determinació en tornar a presentar batalla, remarcant sempre que les essències del partit seguien sent les mateixes tot i el canvi de nom, la necessitat d'un congrés es tornava imperiosa, pel que a finals de gener s'anava a celebrar un d'extraordinari⁸⁷⁰.

Aquest congrés, que es presentava com una oportunitat per mesclar en harmonia els veterans amb les noves incorporacions, buscarà acomodar una nova directiva, però també reformar els estatuts i el programa del partit, segons deien, per tal d'adaptar-los a les noves necessitats. Això és el que preveia Modesto Seara i això mateix serà el que passarà. Efectivament, hi havia una voluntat de fer una posada a punt del partit i de fer-lo renéixer des de l'adversitat, però sempre tenint en

Imatge 37 - Fotografia de l'homenatge a Rodolfo Llopis durant el I Congrés del PASOC.

Font: *Acción Socialista*, 1 de febrer de 1983, p. 3.

consideració als veterans que havien fet possible que aquest partit es mantingués en peu: precisament per això, es proposarà donar la presidència d'honor a Llopis i així ho farà el congrés. Davant una premsa que ells consideraven hostil, es dirà amb rotunditat que no s'acceptarà cap contacte sobre una possible reunificació mentre el PSOE no assolís una

⁸⁷⁰ *Acción Socialista*, 15 de desembre de 1982, p. 1.

democràcia interna raonable i tornés a oferir un programa socialista. També, en tant a l'actualització del socialisme, creien necessari fer una proposta que fos compatible amb l'ecologisme i la revolució tecnològica, entre altres qüestions, i a la vegada revalidés la idea de lluita de classes, la necessitat d'una col·lectivització dels mitjans de comunicació, la promoció d'una democràcia directa, l'organització federal de l'Estat, la planificació econòmica descentralitzada i la visió dels problemes de la classe treballadora des d'una òptica planetària. Així mateix, una de les eines que es trobarà per fer difusió de tot el que resolguessin, a banda de l'òrgan de premsa del partit, seria la *Fundación Julián Besteiro*, creada a principis de la Transició⁸⁷¹ sense èxit i ara rescatada per donar-li una nova funció i impuls. I una de les coses que podem destacar més és que, efectivament, totes aquestes iniciatives, que suposaven canvis substancials en el partit, es farien tenint en la mesa del congrés a membres veterans, símptoma de que seguien tenint força i de que participarien en les decisions. També, haurien de suportar i superar que en el congrés es parlés de renovació, amb les connotacions que tenia aquesta paraula, i rejuveniment del partit arran de les noves incorporacions. Alhora, en acabar el congrés el mateix Seara, reescollit secretari general, afirmava que, efectivament, en el partit hi havia corrents diverses, però, a diferència del que passava en el PSOE, les considerava positives i s'enorgullia que en el congrés s'hagués donat una retrobada de totes elles⁸⁷².

En tant a les xifres d'afiliació que es fan constar en el congrés, es diu que hi ha un total de 76 agrupacions, lluny de les que es deien tenir pocs mesos enrere, i un total de 39.180 afiliats⁸⁷³, cosa que contradeia les declaracions de Seara tres mesos enrere afirmant que sumaven 20.000 socialistes⁸⁷⁴.

Així, renovades les forces i amb noves incorporacions en la directiva, com ara Alonso Puerta com a vicesecretari general, el partit es disposava a seguir batallant. No obstant, la llarga dècada dels 70 havia acabat i els nous reptes que els esperaven serien coses dels 80.

---

⁸⁷¹ *El País*, 5 de maig de 1976, p. 4.

⁸⁷² *Acción Socialista*, 1 de febrer de 1982, p. 1.

⁸⁷³ *Ibid*, p. 2.

⁸⁷⁴ *El País*, 28 d'octubre de 1982, p. 5.

3. El socialisme més enllà del PSOE

Deia Federica Montseny al desembre de 1982, quan el PSOE de Felipe González ja havia assolit la presidència del Govern arran de la seva majoria absolutíssima en les darreres eleccions, el següent: “*Los socialistas no han tomado el poder, sino el poder a los socialistas*”⁸⁷⁵. Sense cap ànim de voler entrar en l’encertat contingut d’aquesta cita, sí hem de rescatar la relació que feia Montseny del concepte “*socialistas*” amb el PSOE. Certament, arribats a aquest punt de la tesi doctoral, ja sabem que a nivell mediàtic s’havia fet aquesta relació, identificant tot l’espai socialista al voltant de les sigles centenàries després que el PSP fos absorbit pel PSOE i es considerés marginable el PSOE(H). Per tant, aquesta relació a nivell social és un fet. A més, amb el pas del temps, veiem com s’ha consolidat.

No obstant, havent estudiat la trajectòria del sector històric del PSOE, ens adonem que aquesta relació no és del tot correcta: hi havia socialisme més enllà del PSOE. Abans, durant i després dels anys 70 hi havia formacions polítiques socialistes que oferien idees diferents a les que proposava el PSOE, pel que aquesta identificació, còmoda per la premsa, pels investigadors i per la societat, mereix matisos; bàsicament perquè és errònia. I, encara en el supòsit que no hi hagués cap formació política que es disputés en el camp del socialisme amb el PSOE, també podríem afirmar que hi havia socialisme més enllà del PSOE: en tant que les tesis socialistes havien impregnat la política des del segle XIX i això havia comportat que el socialisme impregnés la cultura política de diverses generacions, ben bé podem afirmar que podia haver socialistes que decidissin, davant un panorama polític advers, no militar en cap partit i seguir sostenint tesis socialistes i sentint-se socialistes.

Però no només això, sinó que caldria també posar en qüestió fins a quin punt es podia considerar socialisme el que proposava el PSOE. En tant que el partit en qüestió, titulat socialista, tenia un funcionament democràtic i havia rebaixat o liquidat els requisits per entrar-hi, les bases del partit decidien el futur de la formació, independentment que es consideressin socialistes o no; de fet, també caldria qüestionar si eren socialistes aquells que propugnaven les idees pròpies del socialisme o aquells que militaven en el partit socialista hegemònic.

---

⁸⁷⁵ *Acción Socialista*, 15 de desembre de 1982, p. 5.

Així, en el moment que el partit no assegura que hi hagi una pedagogia de les idees socialistes dins del partit i es converteix en un partit *catch-all*, en el qual el vot i el pensament del nouvingut val el mateix que el del veterà i en que el que busca es reformar, sense precisar res, el sistema per fer-lo més favorable a les classes treballadores, es dona una distorsió de les idees que es deien socialistes. Evidentment que eren els mateixos socialistes els que deien que les tesis socialistes no eren dogmàtiques sinó que havien d'estar en constant anàlisi i canvi per adaptar-se al context i a les necessitats del moment, però això mateix esdevenia un ariet per poder introduir idees estranyes al socialisme. Així, sota aquesta tesi de reforma constant del socialisme i aquesta obertura del partit a qualsevol ciutadà, ens trobem que la democràcia dins del PSOE, deixant a banda totes les trampes que amagava aquest concepte de democràcia interna, era la que decidia, suposadament, què era el que deia i feia el socialisme espanyol.

A més, podríem arribar a plantejar-nos si realment les tesis reformistes que emanen de la socialdemocràcia són també socialisme: en teoria, mentre que el socialisme busca arribar a una societat socialista en la que els éssers humans estiguem en igualtat i s'hagi superat el capitalisme, la socialdemocràcia aposta per corregir, dins del capitalisme, els efectes més lesius del sistema mitjançant reformes. Sabent això, i tenint present que és una realitat que els socialdemòcrates han estat sempre inclosos en el PSOE, també caldria plantejar si realment no es tracten de dos corrents polítics en un partit.

Llavors, quan a totes llums era evident que el màxim qualificatiu ideològic progressista al que podia aspirar el PSOE era la socialdemocràcia, referint-nos sobretot en el pas dels 70 als 80, ens trobem que això, segons la premsa, és el que era el socialisme. Tot plegat, sens dubte, és el producte de voler considerar que els moviments polítics estaven representats per partits polítics. Partits polítics, d'altra banda, que podien quedar condicionats no només per una ben heterogènia, però moderada, base, sinó pels compromisos que contreien, sent un bon exemple els bancs i els organismes internacionals.

En tenir això present, cal plantejar, recollint les idees aportades en l'apartat sobre les cultures polítiques, que el socialisme més aviat era un conjunt de subcultures polítiques que sempre van desbordar el PSOE. Això és ben clar si ens fixem en l'exemple català, que a nivell de socialisme, en aquesta dècada, va tenir la seva pròpia dinàmica: tot i que una part del socialisme va acabar emmotllant-se en el PSOE, encara mantenint un

perfil diferenciats, trobem altres partits socialistes catalans que decidiran acostar-se a corrents que vinculaven socialisme i independentisme o que triaran altres itineraris. No obstant, també és així en les forces estatals socialistes: si considerem que el socialisme espanyol estava format per diverses subcultures polítiques que anaven més enllà dels partits, podríem plantejar la possibilitat que els diferents partits polítics existents actuessin com continents d'aquestes cultures; continents, d'altra banda, que creaven les seves pròpies dinàmiques i interessos. Tanmateix, podríem dir que eren una mena de vasos comunicants: són diversos i notoris els intercanvis d'afiliats que es van donar entre els diversos partits socialistes existents; de fet, sabem que hi va haver militants que van passar pels tres partits estudiats i d'altres que van anar i tornar a un mateix partit. I diem intercanvi perquè així era: mentre que la premsa sempre va visibilitzar més l'itinerari d'afiliats socialistes provinents d'altres partits que aterraven al PSOE, sabem que durant tota la dècada dels 70 de forma contínua van haver aquests intercanvis: cadascun per motius diferents, encara que moltes vegades compartits, i en diferents intensitats, encara que ja hem vist que en moments crucials la migració d'afiliats s'intensificava.

De fet, aquest intercanvi d'afiliats era molt més que això. Hem esperat fins aquest punt de la tesi per poder tractar aquest tema precisament perquè al llarg d'aquest treball hem pogut veure una sèrie de dinàmiques. Continuant amb aquesta hipòtesi de vasos comunicants, els quals es van veure oberts i parcialment desbordats durant la Transició, cal remarcar com la cultura política hegemònica de l'antifranquisme, corresponent amb aquella que havien portat amb si els de la generació del 56, es va veure progressivament marginada en el PSOE gràcies a les maniobres de la direcció i a la majoria moderada nouvinguda al partit. També, hem pogut observar com el vas del PSP era abocat al vas del PSOE, tot i que bona part del contingut quedava fora i omplia altres vasos. Finalment, hem vist com una part del vas del PSOE es desbordava quan aquest s'inclinava massa cap a un dels costats: al principi perdia militants pel seu discurs radical i després els perdria pel seu discurs i pràctica moderada; de fet, hem trobat casos en els quals el sector històric del PSOE se'n beneficiava d'aquests vessaments. No obstant, mentre que en bona part de la narrativa sobre el socialisme espanyol dels 70 sembla que sortir del buc insígnia era abandonar el socialisme, ens adonem que no va ser del tot així, sinó que estava havent un reagrupament curiós i força invisibilitzat al marge del PSOE. Reagrupament, d'altra banda, que esdevenia una trobada de bona part dels veterans socialistes amb una part dels que havien impulsat la renovació del PSOE anys enrere i ara estaven, quan no expulsats,

descontents amb la dinàmica que estava prenent el partit que havien ajudat a construir. A altres afiliats del PSOE amb la mateixa cultura política que els que marxaven o expulsaven, certament, els irritava la deriva del seu partit, però seguien desitjant un canvi que no arribaria, convertint-se en un sector minoritari i marginat, però ben identificat; parlem d'*Izquierda Socialista*. No obstant, també cal rescatar aquells afiliats socialistes que van anar a parar a altres formacions, com ara el PCE, o que simplement van deixar la militància activa. Sobre això, caldria plantejar-nos si, pel simple fet de deixar aquests partits, deixaven de ser socialistes.

En tot cas, aquests transvasaments de militants, més que quedar com a simples anècdotes d'intercanvis d'afiliats entre partits similars, ajuden a explicar alguns fenòmens. En aquest treball hem observat que el PSOE(H) gairebé sempre va estar prenent postures en funció del que feia o deia el PSOE; dinàmica, d'altra banda, que estava pilotada per la directiva i rebia el suport del Comitè Nacional. Tant és així que en un temps rècord va fer un canvi de discurs gairebé més abrupte, referint-nos al que es va donar arran de les primeres eleccions al 1977, com el del PSOE renunciant al marxisme. Aquest fet, de forma inqüestionable, va ser fruit d'un cop de timó des de l'executiva, ja que la correlació de forces dins del partit no havia canviat tant i es va passar de les tesis socialdemòcrates a unes de les més radicals, enquadrades al socialisme democràtic. No obstant, aquesta reubicació a poc a poc va tenir els seus fruits: a mesura que el PSOE anava donant oxigen als governs d'UCD i anava comprometent les idees socialistes, cada cop més sectors del partit començaven a incomodar-se i a replantejar el seu vincle al partit. Fruit de la captació d'aquests tímids vessaments del PSOE, el PSOE(H) va anar, ara sí, modificant la seva fisonomia: si la línia discursiva iniciada per Peydró en un principi semblava una mica artificial, encara que certament tenia el seu suport, cada cop tindria més base. Tot plegat va acabar canviant tesis centrals del partit, com era el veto a tot contacte amb comunistes; i això tot indica que no va ser obra de la direcció, sinó del sentir d'unes bases diferents. Perquè, mentre que la cultura política hegemònica de l'antifranquisme havia estat marginada en el PSOE a finals dels 70, sí havia aconseguit trobar la seva hegemonia en el que seria el PASOC a partir de 1982; encara que, tot sigui dit, era una cultura política, com totes, en constant canvi i no estancada. Tanmateix, no se'ns ha d'escapar que aquest fenomen en aquest partit també es podria interpretar com una renovació. Renovació, d'altra banda, que s'havia fet esperar, però que, a diferència

d'altres, es faria de manera ordenada i sense fer canvis bruscos; i, a més, amb el vistiplau dels predecessors.

Aquest últim podria ser un bon exemple de com, observant la dinàmica de les cultures polítiques més enllà de l'estudi de les directives i de la trajectòria de partits, es poden detectar i explicar canvis en les formacions polítiques. Canvis, a més, que es produeixen en les bases dels partits, les quals acostumen a ser les grans oblidades dels estudis de les formacions polítiques. També, aquest exemple, fruit de l'estudi del PSOE(H) i de la comparació amb altres partits socialistes, reforça la nostra idea d'un socialisme que anava més enllà del PSOE. Aquells que van deixar el PSOE no van deixar de ser socialistes i molts d'ells no van deixar la política activa, sinó que van apostar per un altre projecte que s'alçava com a alternatiu al que proposava el PSOE. Alhora, aquest exemple ens reafirma en la idea que per estudiar el socialisme espanyol cal fer-ho des d'una perspectiva àmplia i comparada: si bé és cert que la relació del socialisme amb el poder sí afectaria bàsicament al PSOE, en tant que accedí al Govern, al parlament i a ens autonòmics i municipals, l'estudi del socialisme espanyol hauria d'intentar desprendre's del determinisme i elitisme imperant i oferir un panorama més complet de la diversitat tant de partits com de cultures dins seu, així com les semblances, diferències i relacions entre ells.

4. **Recapitulació i consideracions**

Així com hem fet en els blocs anteriors, creiem necessari fer una recapitulació de les principals idees tractades en les últimes pàgines, les quals han tingut com a tema principal l'evolució del sector històric del PSOE.

L'estudi d'aquell partit que amb prou feines s'havia tractat i que havia estat marginat sistemàticament pels mitjans de comunicació de l'època, massa ocupats en difondre informació d'altres partits socialistes, ha resultat d'allò més interessant i ha acabat d'arrodonir el que pretenia aquesta tesi: tractar tres de les principals forces socialistes estatals i, a través de la comparació, aportar noves claus per l'estudi del moviment socialista espanyol.

La divisió del partit serà vertaderament una ruptura traumàtica d'un PSOE que havia patit més de 30 anys de dictadura, amb la clandestinitat i exili que això comporta. I, mentre que en alguns ambients del sector renovat ja hi havia una intenció de passar pel damunt de la directiva tolosana i la ruptura no els suposarà tant problema, pensant sobretot en els afiliats més recents, en el col·lectiu veterà de tots dos sectors farà falta un procés de dol llarg; no obstant, aquest dol haurà de ser gestionat a la vegada que es prenen mesures delicades. Perquè no només serà el fet de la celebració del congrés d'agost, sinó que el sector fidel a Llopis haurà de presenciar, ja des d'un principi, el suport del PSF a l'altre sector, el furt de les oficines i la suspensió del seu òrgan d'expressió. D'aquesta manera, el partit "naixia" sense recursos, sense veu i en plena guerra amb el PSOE[R].

El sector fidel a Llopis, efectivament, prendrà mesures en resposta als diferents fets que es succeïren, generant-se una escalada de la tensió, i celebrarà un congrés a desembre, confirmant-se l'existència de dos sectors del PSOE separats. En aquest congrés Llopis haurà de tirar d'agenda fins donar amb Tierno Galván, qui va beneir el congrés tot i ser anteriorment considerat un traïdor al PSOE. I, com sabem, les relacions amb el *viejo profesor* no acabaran aquí, sinó que serà el seu principal aliat en la pugna dels dos sectors del PSOE pel reconeixement de la IS. En aquell moment donava igual que s'estigués donant una contradicció, pel fet que Tierno Galván fos simpatitzant confés de CCOO i del possibilisme monàrquic: l'objectiu era guanyar el reconeixement del socialisme europeu. No obstant, el PSOE[R] havia lligat molt bé des de feia temps els contactes suficients per aconseguir que finalment s'imposés la seva victòria. A partir del moment que se sap la derrota, encara que sigui de forma extraoficial, el procés d'unificació entre

el PSOE[H] i el PSI salta pels aires i la incertesa s'apodera del partit encara liderat per Rodolfo Llopis.

Efectivament, la derrota en la IS no serà suficient per acabar amb un partit que es creia el successor del que fou fundat per Pablo Iglesias i que tenia la missió de seguir lluitant per aconseguir una societat socialista. Encara que veien un sector adversari que a poc a poc aniria guanyant protagonisme, ells creien que la seva veterania els serviria per mantenir el seu prestigi i, arribat el moment, podrien aterrar a l'arena política amb més o menys repercussió. Certament, encara que els atacs creuats entre partits no cessarien fins entrat l'any 1976, sí es va poder veure un canvi d'intencions amb el lideratge de Víctor Salazar i Ovidio Salcedo: amb trajectòria de mediadors a l'esquena, substituïen un líder, Llopis, que s'havia guanyat la fama entre els renovadors de tirà. Precisament per aquest canvi, juntament amb les resolucions que trobem en els congressos, podem pensar que la seva intenció era aconseguir una reunificació abans que el dictador espanyol morís i comencés una ja prevista transició.

No obstant, no només no es donarà aquesta reunificació, sinó que durant la primera meitat de 1976 es demostrarà la seva feblesa en públic. El PSOE[H], fins aquest moment, s'havia enrocat en les postures que havia mantingut durant l'exili i precisament una d'aquestes provocarà que se'ls exclogui de l'escenari polític: el veto a tenir qualsevol contacte amb els comunistes. Només el sector moderat de l'oposició, com ara liberals i democristians, s'havien abstingut en un principi de participar en les plataformes que els antifranquistes d'esquerres havien organitzat; no obstant, aquella postura de setge al PCE que s'havia predicat entre bona part de l'antifranquisme, arribat el moment, va caure i el PSOE[H] es va trobar sol i aïllat. A això, sumem uns mitjans de comunicació que pronosticaven que tindrien un impacte reduït en la vida política del país i decidiren projectar allò que els interessava d'ells, com és el cas de la constantment frustrada reunificació. De fet, serà setmanes abans que es frustrés aquesta temptativa d'unitat del PSOE que el PSOE[H] ja començarà a prendre posicions encaminades a un itinerari propi, com ara la sol·licitud de legalització. Això s'explica millor si recordem que, efectivament, la direcció del partit, a nivell discursiu i estratègic, sí volien aquesta unificació, però tot plegat s'havia de dur a terme en unes condicions en les que ambdues parts mantinguessin l'honor; a banda d'això, caldria plantejar-se el seu possible temor a quedar marginats en l'hipotètic partit reunificat. Així, una part de la directiva, que tot apunta que era la mateixa que havia controlat el partit des de l'escissió de 1972, a l'últim moment, va fer un gir de

timó i es va frustrar la unitat del PSOE, no sense que això provoqués una nova escissió del PSOE[H] encapçalada pel president del partit, Fernández Torres.

El nou camí del partit passava, almenys en la segona meitat de 1976, per oferir diversos cops d'efecte per aconseguir accedir a l'esfera pública: la legalització, el seu congrés i l'ASD són els principals exemples. No obstant, com sabem, un rere l'altre s'aniran descobrint com a fracassos. Serà precisament en aquest moment que també veurem com, si fins llavors el PSOE[H] s'havia enrocat en les seves postures i des d'elles havia atacat al PSOE[R] per les diverses posicions que prenia, ara el sector històric del PSOE passarà a prendre decisions en funció de les postures de l'altre sector; és a dir, com més enfrontat i més diferenciat d'ell, millor, encara que això portés a adaptar-se als espais que l'altre deixava lliures i portés al partit a posicions un tant estranyes fins i tot per bona part de la seva militància. En aquesta línia, el PSOE[H] validarà la llei d'associacions polítiques que gairebé ningú acceptava, demanarà el vot afirmatiu pel referèndum de la Llei per a la Reforma Política i establirà aliances amb partits socialdemòcrates fins arribar a una certa convergència ideològica. No obstant això, Murillo, llavors líder del partit, haurà de presenciar com l'aliança electoral s'ensorrava mesos abans de les eleccions i com el factor reunificació seguia removent consciències dins del partit que encapçalava.

Efectivament, la derrota electoral fou estrepitosa i una part dels afiliats, encapçalats pel president del partit, Prat, van voler forçar de nou la reunificació del PSOE. Aquests, quan van rebre diverses negatives, van decidir que, en lloc d'esperar al congrés i deliberar la trajectòria del partit, preferien directament demanar la baixa del partit i anar a l'altre sector; sempre, òbviament, amb algun càrrec reservat per avançat. A això, li seguiria un congrés que acabaria amb l'anterior secretari general renegant del partit i fent crítiques gruixudes a la premsa: era l'acta de defunció del partit davant els mitjans estatals. A més, cal sumar una variable que és capital però de la qual no hem pogut esbrinar prou: la tresoreria. Mentre que el partit era una font de deutes, sabem que no va deixar mai de publicar el seu periòdic deficitari; de la mateixa manera, tampoc sabem com va fer front a les despeses de les diferents campanyes, especialment la primera, que, justament, era un dels motius pels quals sabem que el PSP va decidir fer-se l'*harakiri*. Sí hem pogut saber que hi havia una certa opacitat amb els comptes i un estrany suport econòmic provinent de Mèxic i Veneçuela, però segurament això no era més que la punta de l'iceberg.

En tot cas, el partit va decidir, encara amb totes aquestes adversitats, tirar endavant. Per fer-ho, el nou líder del partit, Peydró, com a president, marcarà el principi del canvi del PSOE(H): fent un altre gir de timó cap a l'esquerra, pretenia esdevenir una alternativa socialista al PSOE. A més, a la vegada, intentaria convertir el PSOE(H) en una casa d'acollida d'aquells que, pel funcionament intern o per la deriva ideològica del PSOE, busquessin nova llar política. Així, si en el partit es podia percebre una certa incomoditat en l'espai socialdemòcrata, també es palparà un cert malestar en la nova postura radical d'esquerres que protagonitzarà Peydró en un principi. També, paradoxalment pel que sabem que passarà en un futur, ell serà el paladí que agafarà les regnes del partit quan aquest prengui una resolució que de forma evident, però no explícita, renegava de la reunificació del PSOE.

Efectivament, el PSOE(H) durant els propers mesos es trobaria en un aïllament polític important, i no serà fins principis de 1979 que començarà a canviar la seva sort. Arran de les fuites de militants del PSOE, el PSOE(H) sabrà no només recollir bona part d'aquesta militància, sinó saber adaptar-se a ella. Aquella renovació que no es va produir al 1972 finalment arribaria de forma progressiva a través de la incorporació dels migrats des del PSOE. A través d'aquesta impregnació d'idees, podem veure com canviarà la mateixa estructura del partit i començaran a agafar més base aquelles postures que Peydró en un principi havia adoptat més per tàctica que per sentiment comú del partit. La polifonia en el partit retornarà, cosa que es feia evident el seu òrgan de premsa, on es troben intercanvis de postures sobre temes diversos; enrere quedava l'etapa de tancar files per por a mostrar divisió.

Dins el partit s'aniran alçant progressivament alguns lideratges, com el de Seara, i es començarà a fer més evident en quines regions el partit tenia més presència, com ara Andalusia, Galícia i el País Valencià. També, avançant en el temps, veiem com al partit el perseguiran els problemes legals pel seu nom: si ja al 1976 es van tenir problemes per a la inscripció del partit en el registre, això només era el preludi del viacrucis que li esperava al PSOE(H) en tant a la seva identificació legal. Efectivament, el PSOE va considerar prioritari, sobretot al 1982, fulminar per la via de la llei al seu partit socialista adversari i, per això, iniciarà una persecució legal pel nom del partit i pel nom de la seva publicació; finalment, el PSOE acabaria tenint el favor dels tribunals quan, curiosament, les querelles arribaven a les esferes més altes de la justícia espanyola. Així, el PSOE(H)

va haver de canviar el seu nom pel de PS i, un any més tard, hauria d'adoptar el seu nom definitiu: PASOC.

Això sí, abans d'adoptar el nom PASOC, va comptar amb noves incorporacions destacables, que acabarien d'arrodonir i enllestir aquesta determinació per donar rebuda a aquella cultura política hegemònica de l'antifranquisme, defenestrada des del PSOE, però que pel PS-PASOC esdevenia un rejuveniment i canvi. D'aquesta manera, noves cares apareixien representant al partit i el PS-PASOC guanyava força a nivell territorial i a nivell d'afiliació. No obstant, com sabem, en plena fase de relançament, el govern d'UCD cau, es convoquen eleccions i una nova maniobra sospitosa provoca que el partit sigui vetat de la cita electoral. Tanmateix, un cop més, tot i la nova fuga de militants, tornant a tenir el president, en aquest cas Peydró, entre els trànsfuges, el PASOC, en la seva llarga trajectòria de resistència davant l'adversitat, decidirà seguir endavant i seguir vertebrant aquesta alternativa socialista al PSOE; ara, a més, amb forces renovades.

Efectivament, aquesta no és la història d'una formació política guanyadora, sinó la d'un partit socialista que durant els anys setanta va representar una sèrie de cultures polítiques diverses i es va saber renovar, encara que no aconseguís estar en primera línia política. És precisament la voluntat de veure més enllà de l'enlluernador PSOE dels anys 70 la que ens ha portat a estudiar la trajectòria tant del PSP com el PSOE(H). Perquè se sabia que hi havia socialisme espanyol més enllà del PSOE, però no es sabia prou d'ells i de quin paper tenien en el conjunt del moviment polític. També, perquè el favorit dels mitjans va ser el PSOE i sovint ha interessat més estudiar aquells partits que van incidir en la vida política d'un país que estudiar un espai polític que va més enllà de governs i parlaments.

A través d'aquesta teoria dels vasos comunicants que simula el socialisme espanyol d'aquesta dècada, on hi ha fluids diferents i vasos contrincants i comunicants, veiem com efectivament hi havia connexions entre ells; i d'aquestes connexions també n'hem pogut aprendre. De fet, a través d'aquesta explicació, hem intentat explicar com aquests vasos comunicants i subcultures polítiques compartides ajuden a explicar segons quins rumbos van prendre els partits, ja que sovint s'ha dit que va passar però no com es va aconseguir prendre aquest rumb. Aquesta anàlisi, no obstant, requereix unes determinades fonts i un bon funcionament de la democràcia interna, i, encara que sospitem que tots els partits tendien a la mentida en tant a l'afiliació, amb tot el que això

comportava, sí hem trobat bones intencions democràtiques en partits com el PSOE(H), on en el seu periòdic des del principi fins el final s'anaven recollint, a banda d'opinions diverses, mostres de com les agrupacions anaven validant les decisions importants del partit. De fet, segurament aquesta era una de les poques maneres del partit per aconseguir certa cohesió en tant a les decisions preses, a la vegada que esdevenia un atractiu de cara a possibles nous afiliats.

Finalment, no podem acabar aquesta recapitulació sense fer menció de les grans absents: les dones. Ens hem fixat que aquest últim partit estudiat en algun moment va mostrar interès pels drets de les dones i va voler recollir les seves demandes, així com va intentar que participessin en la vida del partit; això, no obstant, no és exclusiu del PSOE(H), ja que els altres dos partits també havien vinculat les idees socialistes amb demandes feministes. Tanmateix, des del sector històric del PSOE es va presentar com a cap de llista per Sevilla en les segones eleccions democràtiques a una dona, Dulce del Moral, cosa un tant estranya en l'època. Això sí, tret de Dulce del Moral i, des del sector renovat, Carmen García Bloise, poca presència femenina trobem en la política socialista de l'època.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

Conclusions

Aquesta tesi doctoral ha treballat el socialisme espanyol en els anys 70. Defugint l'anàlisi parcial que suposa l'estudi de la trajectòria ideològica d'aquest moviment, tema força tractat i de forma excel·lent per diversos historiadors, s'ha intentat fer un estudi des de diverses vessants d'aquest espai polític. Des d'aquestes múltiples perspectives, on hi incloem l'anàlisi del lideratge i de la militància, així com de la influència de mitjans de comunicació o d'altres agents externs, s'ha intentat crear una imatge el més ajustada possible d'aquest moviment polític. Aquesta imatge sempre quedarà coixa fins que no s'integrin tots els casos de socialisme espanyol existents en aquesta dècada, ja que partits tan rellevants com la FPS han quedat relativament fora de l'anàlisi per qüestions logístiques; alhora, no hem pogut consultar totes les fonts que ens hagués agradat, tant perquè hagués significat un temps de dedicació encara major com per temes de disponibilitat de fonts. No obstant, les tres mostres de partits i les fonts consultades sobre aquests segurament ens permeten tenir una imatge encaminada de com era el socialisme espanyol abans, durant i després de la Transició espanyola a la democràcia.

El punt de partida d'aquest treball ja ha pretès ser trencador: partir de la idea que hi ha diverses opcions socialistes i que totes elles mereixen ser estudiades igualment, independentment de l'hegemonia política posterior. Precisament perquè s'ha considerat això des del principi, s'ha intentat també aportar una bateria de preguntes que expliquessin aquesta trajectòria tan particular que té el socialisme espanyol en la dècada que estudiem, evitant, en tot cas, tota classe de determinisme i intentant trobar explicacions des de la raó i fonamentant-ho en documents. De fet, l'avantatge d'haver estudiat tres casos diferents dins del mateix moviment polític ha permès que ens aprofitem del mètode comparatiu a l'hora de treure conclusions. És més, havent fet aquest treball comparatiu, considerem que, certament, no es pot estudiar el socialisme espanyol si no es parteix de la idea que hi ha socialisme més enllà del PSOE: no només pel simple fet que existien formacions polítiques alternatives, sinó perquè les connexions entre aquests partits i la seva militància ens diuen molt d'aquest espai polític.

A més, s'ha pogut veure durant tota aquesta tesi doctoral com hi ha hagut diverses maneres d'entendre el socialisme, diverses estratègies de partit, diferent tracte per part de tercers i lideratges distints, entre altres qüestions. No obstant això, també sabem que només una formació acabaria tenint un paper clau en el nou règim que s'erigiria al 1978

amb la promulgació de la nova constitució. Precisament aquesta formació, que va acabar responenent a una determinada concepció de socialisme, ben emmarcada en la moderació i fregant el liberalisme, va ser la que es va entroncar amb el sistema que va ajudar a concebre. Aquest treball ha estudiat la trajectòria d'altres formacions per veure similituds i diferències que hagin provocat que hagi triomfat aquesta determinada opció socialista i les altres s'hagin vist marginades o absorbides.

Per una part, tenim un partit socialista que, trencant amb la dinàmica de l'exili, decideix apostar per una reorientació estratègica ja en el tardofranquisme, tenint com a preu inicial la ruptura amb el sector continuista del partit. El creixement d'aquest partit és progressiu arran del reconeixement per part de la Internacional Socialista, però es torna exponencial un cop rep el suport exclusiu de l'esfera socialdemòcrata alemanya i, en paral·lel, comença un període de tolerància cap als partits polítics un cop mor el dictador. Govern postfranquista, governs europeus i mitjans de comunicació passaran a identificar aquest partit com a principal força de l'oposició, fent que el tauler polític, fins llavors amb el PCE liderant l'antifranquisme, pateixi una mutació. Des de 1974, certament, començarà a perfilar-se un determinat líder, el qual anirà centralitzant cada cop més el poder de decisió dins el partit i s'anirà rodejant d'un col·lectiu, diferent en cada moment, més afí a les seves idees i projecte; així, amb l'excusa de crear una referència personal pel partit, es gestarà un lideratge que es tornarà capital irrenunciable pel partit, arribant a provocar situacions traumàtiques. D'altra banda, la militància històrica del partit en qüestió aviat es veuria marginada davant l'arribada de nova afiliació; això no seria del tot destacable si no fos perquè el partit tenia un funcionament més o menys democràtic i tot plegat provocava que el pes efectiu de cada afiliat era el mateix de cara a prendre decisions. El mix de cultures polítiques dins aquest mateix partit va ser més o menys estable fins les primeres eleccions democràtiques, quan la direcció del partit ja començava a mostrar símptomes de moderació davant una militància amb un discurs hegemònic ben a l'esquerra. Així, mentre en la política estatal s'estava acabant de redactar la futura constitució, en els intestins del PSOE començaven a alçar-se veus disconformes amb la cúpula del partit: els sectors que havien lluitat durant bona part del franquisme contra la dictadura s'estaven rebel·lant contra uns dirigents que havien abraçat la moderació i el pragmatisme, els quals eren requisits indispensables en el famós període de consens. Finalment, la batalla es lliuraria durant l'any 1979, quan Felipe González veuria reafirmat el seu lideratge, cosa que, per descomptat, aprofitaria per consolidar la seva visió de partit

i, ahora, consolidar el model d'Estat que s'acabava d'implantar. Efectivament, era qüestió de temps que el PSOE arribés al poder.

Una altra opció socialista és la que personificava Tierno Galván: després d'una llarga trajectòria d'un antifranquisme més subtil, liderarà un partit que, nascut en el tardofranquisme i havent-se nodrit de l'herència del socialisme espanyol, decideix plantejar una estratègia diferent de la del PSOE. Així, un grup que havia mostrat activitat des de mitjans dels anys cinquanta, sempre emparant-se en la càtedra del seu líder i modulant el seu discurs segons ho permetés la dictadura, i que havia aconseguit vertebrar tota una xarxa de contactes amb la resta de l'oposició i l'estranger, decideix apostar per conformar un partit socialista nou l'any 1968 amb la intenció de reconfigurar l'espai socialista des de fora del PSOE. L'estratègia en qüestió, canviar el socialisme espanyol fent un partit a banda, es va veure frustrada arran de l'escissió del PSOE en dos i la interiorització de la cúpula dirigent del sector renovat. Havent perdut la simpatia de la IS i de l'esfera socialdemòcrata alemanya, el PSP es va veure relativament desemparat internacionalment i va optar per fer revisions discursives i estratègiques. D'aquesta manera, es va col·locar com una peça clau durant el període de tolerància encetat amb la mort de Franco, ajudant a reunir l'oposició antifranquista i a negociar amb el govern. No obstant, si la seva importància mediatora en el tauler polític de la Transició és inqüestionable, la seva participació en la pugna de partits i en la cursa pel poder es torna grisa. El capital electoral del seu líder no va ser suficient per fer front al PSOE de Felipe González i el resultat assolit, encara aliant-se amb diversos partits de la FPS, va ser mediocre. Arran d'aquest fet, una militància que tenia prou sintonia amb el president del partit i que s'havia mostrat generalment lleial, començarà a mostrar símptomes d'aldarulls i aviat s'alçaran veus en contra de les dues principals cares del partit, sobretot des de la vessant més d'esquerres de la formació. Davant un partit en convulsions i sense saber com orientar la trajectòria de la formació, la decisió que es pren des de la cúpula del partit és la d'integrar-se en el PSOE de Felipe González.

Finalment, la tercera opció socialista tindrà una dècada força difícil: si la seva estratègia en començar la dècada es basava en el reconeixement de la resta de l'oposició i en establir un front comú per poder assolir una democràcia, a mesura que avanci la dècada veurà inalterada la seva estratègia però sí els seus suports; i és que, arran de l'escissió del PSOE en dos sectors, el sector històric encetarà una dinàmica de fracassos que no aconseguirà remeiar fins endinsats els anys 80. El no reconeixement de la IS, el

desemparo internacional, la discriminació per part de la resta de l'oposició, la marginació per part del govern postfranquista, les batalles judicials, les aliances electorals assolides i les primeres eleccions, són alguns exemples del seguit de desventures a les que es va veure sotmès aquest partit. Si bé fins les primeres eleccions generals el sector històric del PSOE havia passat d'un socialisme moderat a unes postures cada cop més socialdemòcrates, el primer fracàs electoral comportarà una renovació de la cúpula i una reorientació del partit a l'esquerra, consolidant-se la tendència de convertir el PSOE(H) en un contrapartit del PSOE de Felipe González: quan un basculava cap a un costat, l'altre ho feia en direcció contrària. Per tant, si el sector històric fins 1977 havia jugat la carta de la moderació davant un PSOE renovat més radical, a mesura que el PSOE renovat fluctuava cap a la dreta, el PSOE(H) ho farà cap a l'esquerra. No obstant aquesta trajectòria, quedant en tot moment fora del sistema, el fet que mantinguessin la identitat i valors del centenari PSOE, així com la democràcia interna, aviat els valdria per ser un partit acollidor de sectors represaliats o desenganyats del PSOE de Felipe González. Així, si el sector històric del PSOE fins les primeres eleccions al 1977 havia alçat la bandera del socialisme i del marxisme mentre mantenien postures socialdemòcrates i a partir de la contesa electoral havien anat descuidant les postures socialdemòcrates per reforçar el flanc esquerre del socialisme espanyol, aviat anirà incorporant aquells elements provinents del socialisme democràtic que havien provocat l'escissió del PSOE anys enrere; esdevenint, per tant, un paradigma a mig camí entre la contradicció, la renovació i el reciclatge.

Pel que fa a reflexions que han anat sorgint durant aquest treball, m'agradaria destacar les següents.

En primer lloc, en contra del que s'ha sostingut des de diverses memòries i, també, en diversos treballs científics, considerem que l'estratègia sostinguda per l'exili socialista fins el tardofranquisme, així com les seves anàlisis, no és que fossin errònies ni que estiguessin desfasades, sinó que estaven encarades a una fase de tolerància que encara no havia arribat. Per tant, tot i que sectors de l'interior busquessin un canvi d'estratègia per intentar acordonar la zona d'influència i d'actuació del PCE, que ja era hegemònic als carrers, i per molt legítima que fos aquesta postura, això no tornava invàlida l'estratègia i punt de vista de la direcció tolosana. Si bé és cert que el protagonisme de la lluita antifranquista s'havia traslladat a l'interior des de feia anys, l'estratègia dels fronts polítics antifranquistes, encara exclouent el PCE, era completament viable: només cal veure

actuacions posteriors del PSOE[R] en relació a la resta de l'oposició, permetent-se, fins i tot, una postura autònoma i igualment respectada. És a dir, el canvi d'estratègia per intentar guanyar terreny al carrer tenia sentit en una lògica de clandestinitat, però el que realment va atorgar influència al PSOE durant la Transició va ser el reconeixement i suport de forces externes, que es va traduir en respecte de la resta de formacions polítiques, dels mitjans de comunicació i del règim franquista. A més, en defensa del sector històric, caldria fer dos matisos més: l'estratègia del sector renovat del PSOE no va aportar grans canvis positius a la formació, sinó que aquests es donarien més tard amb el suport internacional i ja en fase de tolerància; també, val a dir que el PCE mantindria una direcció a l'exili durant tota la dictadura i això no va invalidar als seus líders.

Força en la línia d'això dit, un altre factor que se'ns ha plantejat ha estat el xoc de cultures polítiques que es va donar entre les generacions que van participar activament en l'antifranquisme. Si bé el PCE va adherir-se amb rapidesa a hipòtesis de reconciliació nacional, com ja feia anys que havia fet el PSOE, també va saber anar restant rigidesa dogmàtica al seu ideari per anar incorporant totes aquelles demandes que anaven sorgint durant els 60; així, les idees provinents de l'Europa occidental es van anar incorporant, no sense produir tensions i escissions dins la militància comunista. En canvi, el PSOE, havent adoptat una postura on es desdibuixava el seu contingut genuïnament socialista per tal de trobar postures en comú amb la resta de l'oposició, es va tornar més rígid i resistent a segons quines influències de la nova esquerra, cosa que a la llarga li provocaria problemes. No obstant, en la línia del que dèiem en el paràgraf anterior, la postura ideològica de la cúpula del PSOE no es que fos invàlida i anacrònica, sinó que l'onada ideològica que va afectar a la majoria de formacions polítiques d'esquerres va trobar resistència en aquest partit, el qual, abans que les postures progressistes, posava per davant la transició a la democràcia des de la moderació. Així, davant uns partits socialistes generalment radicalitzats en termes ideològics i discursius, el PSOE, i després el seu sector històric, va passar a ser acusat de socialdemòcrata i moderat, com si tot plegat tingués connotacions negatives. La sorpresa la trobem quan mirem els programes electorals de les formacions socialistes per a les primeres eleccions i ens trobem que la moderació es generalitza i les mesures proposades per la majoria de partits progressistes són similars; així, mentre que la majoria de partits socialistes combinen discursos radicals amb programes moderats, el socialisme històric manté un discurs amb una certa continuïtat. A més, passada aquesta onada ideològica, observem com la moderació es

torna la nota general dins el PSOE de Felipe González i el PSP, i, en canvi, el PSOE(H) es va nodrint de les tesis d'esquerres per tal de criticar les postures del sector enfrontat.

A l'hora de trobar explicació d'aquesta moderació dins el socialisme, ens trobem que, tal i com intuïen els dirigents a l'exili i després apuntaven les enquestes d'opinió, l'àmplia majoria de la societat espanyola es trobava emmarcada en la moderació: ja fos centre-dreta o centre-esquerra, la ciutadania preferia els canvis progressius i no radicals, cosa que invitava els partits a moderar el contingut de les seves propostes. No obstant, aquesta moderació contextual es va anar convertint en ideologia de partit a mesura que anava avançant el procés polític transicional i s'exigia implícitament que el PSOE renunciés a certes demandes per consolidar el règim que s'estava erigint. D'aquesta manera, una moderació suposadament temporal acabaria convertint-se en crònica un cop els dirigents socialistes s'estaven endinsant en el sistema i veien les possibilitats de canvi, les conseqüències de cada possible moviment i els desitjos immediats de la gent. Certament, aquest canvi d'orientació es va donar en el nucli dirigent i de confiança del líder del PSOE i es va intentar justificar i generalitzar a nivell discursiu a tot el partit a través dels seus òrgans d'expressió. D'altra banda, Felipe González va aconseguir connectar amb una nova afiliació que generalment havia estat menys influïda per la nova esquerra i que s'identificava més amb una ideologia genèrica d'esquerres i progressista. Així, amb aquesta abundant afiliació disposada a un règim estable i a renunciar a les tesis utòpiques del socialisme, que tot plegat era el que representava Felipe González a finals dels setanta, s'aconsegueix sumar els ingredients necessaris per el gir a la moderació del PSOE. En definitiva, l'aterratge del socialisme espanyol a l'arena política va comportar que aquest influís a la societat espanyola, però també és veïés influït per ella.

En relació a la composició de l'afiliació socialista, i havent estudiat tres dels diversos partits socialistes que hi havia a l'Espanya dels setanta, creiem que té sentit parlar d'una espècie de vasos comunicants: tot i que durant la segona meitat dels anys setanta hi ha un boom d'afiliació integrant-se massivament a un sol dels tres partits, podem dir que la militància de tots tres partits està connectada. Certament, tot i les diferències en alguns aspectes ideològics i estratègics, la base cultural de tots tres partits és similar: tots tres partits es sentien hereus del socialisme històric i es trobaven dins un espai progressista, entre el liberalisme i el comunisme. Per això, no ens ha de sorprendre que els trànsfuges entre aquests partits siguin habituals; i no parlem de migracions unidireccionals, sinó d'intercanvi constant. Per posar un exemple força gràfic, sabem que a partir de les

primeres eleccions el PSOE de Felipe González es va consolidar en el centre gravitatori del socialisme espanyol i va acabar absorbint partits i rebent militància dels que es resistien; no obstant, no deixa de ser igual d'important la fuga de militants dissidents des del PSOE renovat fins al sector històric. Tant és així que un partit amb una certa cohesió a nivell cultural fins finals dels 70, com és el PSOE(H), aviat s'aniria convertint en un mix cultural on les postures més progressistes es tornaven reclam per reagrupar el socialisme alternatiu a l'hegemoní. De fet, el nivell de reagrupament va arribar al punt de desdibuixar l'estratègia sostinguda fins les primeres eleccions i tornar-lo un partit defensor del socialisme democràtic, postura ja abandonada de facto per part del PSOE de Felipe González. És a dir, d'alguna manera es va donar un procés d'osmosi: el PSOE del socialisme democràtic i divers es va tornar més tecnocràtic i moderat, mentre que el PSOE(H) de la socialdemocràcia i la tradició es converteix en un PASOC del socialisme democràtic i alternatiu; tot plegat explicable des del punt de vista estratègic, però també des de la vessant de l'afiliació i de les cultures polítiques.

Precisament perquè alguns processos ens costava explicar-los des de la lògica aparent, s'ha hagut de recórrer a l'estudi sociològic de la militància socialista i al món de les cultures polítiques. Així, estudiar l'evolució de la militància a nivell quantitatiu, qüestió fonamental en un organisme democràtic, i les diferències culturals que existeixen entre diversos col·lectius, fent, certament, categoritzacions i descripcions amb pinzellades de brotxa grossa, ens ha ajudat a entendre dinàmiques dins aquests tres partits. Evidentment que hem trobat perfils que sobresortien d'aquests esquemes que hem establert, però parlar de tres grans generacions i subcategories ens ha ajudat a entendre fets com ara l'aventura partidista de Tierno Galván, l'escissió del PSOE al 1972, les resolucions dels congressos del PSOE i del PSP al 1976 i els girs estratègics fets pel PSOE i el PSOE(H) a finals dels 70, entre altres. I és que tot porta a pensar que aquestes categories quasi generacionals són força descriptives del comportament de molts dels seus integrants, segurament perquè la seva personalitat política es va gestar amb unes determinades influències i aquestes, amb les degudes variacions, es van mantenir almenys fins al dècada dels setanta.

De fet, això connecta amb un fet prou rellevant: podem parlar de l'opinió majoritària d'un partit en el moment que es celebra un congrés i es prenen una sèrie de resolucions, però també cal valorar que, fora d'aquesta reunió puntual, dins un partit hi podia haver una certa polifonia. Aquesta heterogeneïtat d'opinions es podia veure més o

menys reflectida en els òrgans directius del partit, però, en tot cas, hi era; només cal veure els episodis de tensió just abans de donar-se les escissions, les fugues de militants o, sobretot, els congressos. No obstant, la diversitat d'opinions, si bé és interessant per conèixer les inquietuds culturals del moment, sovint ha estat ignorada a l'hora d'analitzar el recorregut d'un partit: l'opinió que ha rebut més atenció ha estat la que es desprèn de les declaracions dels seus màxims dirigents. De fet, és una pràctica natural en el moment que la cúpula dirigent del partit parteix d'una situació d'avantatge en termes d'opinió: té la responsabilitat i privilegi de respondre als fets com ho creu convenient, té garantit un mandat, té la possibilitat de justificar la seva actuació i pot tenir la temptació d'influir a l'opinió dels militants, quan no de censurar als seus opositors interns. No obstant, si tenim l'opinió de la cúpula d'un partit que rep el focus d'atenció i es torna efectiva de cara a l'exterior, també tenim una diversitat d'opinions entre la militància que generalment és conduïda o ignorada i, finalment, tenim la imatge que es crea de les formacions polítiques des de l'exterior. En aquest últim cas, es tracta d'una influència externa amb una intencionalitat política que busca presentar allò que fan els diversos partits d'una determinada forma a la societat; per tant, és el canal a través del qual arriba la informació a la ciutadania. A més, lluny de tota innocència, aquest canal es pot tornar un ariet contra les corrents d'opinió dins els partits, tant per donar un cop de mà als líders d'una formació per aplacar la militància com per animar a la militància a fer caure una cúpula.

I aprofitant l'avinentesa del paper dels mitjans de comunicació, cal també tractar com aquests van anar recuperant certa credibilitat a nivell social durant el període de tolerància després d'anys de manipulació flagrant i de desconfiança per part de la societat. Si fins llavors els canals culturals de l'oposició s'havien vist reduïts a la transmissió de valors de pares a fills, les tertúlies d'amics en petit comitè i el món universitari, aviat es donaria el cas que els mitjans franquistes començarien a desprendre's d'un control ferri del règim i, també, que començarien a aparèixer mitjans de caire progressista. El conjunt dels mitjans de comunicació tenien l'objectiu de desenterrar el debat polític, fins llavors a les catacumbes, per oferir-lo d'una determinada manera a la societat en general, intentant substituir els canals fins llavors usats per la clandestinitat. D'alguna manera, a la vegada que van a anar projectant quines forces polítiques mereixien més interès, també van ajudar a moure tots els partits cap a la moderació i al centre dins l'espectre polític. Sabent això, per part de l'esquerra, fins llavors obsessionada amb debats intel·lectuals i utopies a llarg termini, es va haver d'aprendre a ajustar el seu discurs polític de cara a l'opinió pública i,

per això, entre altres motius, es va donar el cas d'un doble discurs, un per a la militància i l'altre per a la societat. Així, un sector socialista fins llavors dominat per intel·lectuals, professionals liberals i obrers republicans va haver d'aprendre a modular certs debats de la clandestinitat per adaptar-se a les demandes d'una classe treballadora heterogènia i amb necessitats immediates. És a dir, paradoxalment, un espai socialista que, arran de la incorporació d'universitaris, havia patit una radicalització ideològica, amb la posada en escena i la incorporació de nou de classes treballadores al partit tornarà a moderar-se fins adaptar-se a les demandes socials immediates.

Lligat al tema de la visibilitat social, ens adonem que el PCE, tot i els ingents esforços que va destinar a intentar netejar la seva aura de perillositat i trencar els vincles evidents amb el comunisme soviètic, el seu resultat electoral va ser un relatiu fracàs tenint en compte l'hegemonia assolida en la clandestinitat tardofranquista. Tants anys de publicitat negativa durant el franquisme i una premsa encara bel·ligerant contra el partit en qüestió, van ajudar que el PSOE ostentés la categoria de primera força de l'oposició després de les eleccions de 1977. No obstant, si ens parem a veure l'ideari i discurs d'ambdues formacions, així com del PSP i altres forces socialistes, i deixant a banda la hipotètica definició marxista-leninista, ens adonem que les diferències no són substancials; i és que l'onada ideològica de la nova esquerra havia deixat empremta en formacions socialistes, però també en el PCE. Llavors, quan ens preguntem què va marcar la diferència entre aquestes organitzacions polítiques, la resposta la trobem en les sigles, en els mitjans de comunicació i en els suports externs. En tant a les sigles, aquelles que arrossegaven una identitat més afavorida social i mediàticament i que també rebrien més suport electoral serien les del PSOE. No obstant, si posem la vista en els anys entre 1972, any en què el PSOE es divideix en dos, i 1977, ens adonem que no és casualitat que el PSOE que es presenta en societat com a tal sigui el sector renovat. El socialisme internacional va ser l'encarregat de, pel motiu que fos, seleccionar en exclusiva el sector renovat del PSOE en temes de reconeixement i, posteriorment, en temes de suport. Amb la intenció de preparar un partit socialista que fes front a un PCE hegemònic en unes futures eleccions democràtiques, l'actuació del socialisme europeu va aconseguir que no només aquest objectiu fos assolit, sinó que també va aconseguir imposar des de fora quina era l'opció socialista que havia de ser la referent del moviment en conjunt i a la qual s'havien d'integrar la resta. Sens dubte, a banda de voler deixar fora de joc l'amenaça comunista, el socialisme europeu va actuar, en part, en profit propi: es volia que arribés

la democràcia a Espanya però evitant ruptures i possibles girs radicals; és a dir, es volia un règim democràtic però que no canviés res a nivell geopolític i econòmic.

Aquest fenomen, que de facto suposà una ingerència externa en afers propis del socialisme espanyol, va perjudicar greument les altres opcions socialistes. El tauler polític per al socialisme espanyol estava gairebé sentenciat quan amb prou feines començava la Transició. De fet, ben aviat es va donar la dinàmica de passar a identificar "PSOE" amb el partit de Felipe González, sense plantejar-se la disputa de legitimitat que hi havia darrere aquestes sigles amb el sector històric. També, passades les eleccions i absorbit el PSP, es passaria a identificar el socialisme espanyol amb el PSOE, passant a ignorar l'opinió d'altres opcions socialistes; dinàmica que, de fet, ha arribat fins als nostres dies. Finalment, anys més tard passaria a relacionar-se el socialisme espanyol amb la socialdemocràcia, primer de forma implícita i després ja explícitament.

Sens dubte, el model de PSOE que havia arribat de la clandestinitat, força fidel a la tradició del partit, acabaria desdibuixant-se sota la mateixa marca electoral fins arribar a ser un producte ben diferent. Hi ha historiadors que han afirmat que es va tractar d'una actualització a la societat del moment, d'una transició dins la Transició, donant per bo, en conseqüència, que el deure d'un partit és adaptar-se a la societat que intenta canviar. El fet és que el PSOE de Felipe González, que ostentava un programa màxim que pretenia, en coordinació amb la UGT, l'assoliment d'una societat socialista on no hi haguessin classes socials, va renunciar de facto a tot allò sostingut durant cent anys per la seva formació i va considerar més convenient fer-se corresponsable de la nova constitució, la de 1978, cosa que significarà el final d'una època en la que tot estava per decidir; de retruc, com que corresponsable, es tornarà part del sistema i ajudarà que aquest faci arrels, arribant a delimitar la democràcia naixent. A més, passaria a considerar convenient l'adaptació del partit al nou règim democràtic, des de la seva fisonomia territorial fins al seu ideari; de fet, el vistiplau de tot plegat es rebrà al 1979, data a partir de la qual Felipe González i la resta de la cúpula socialista tindrà prou marge per dur el que creguessin convenient a la pràctica. En definitiva, es va apostar per un sistema creat des del consens, en coordinació amb la dreta política, el qual, sens dubte, era el més fàcil d'assolir i oferia unes condicions polítiques força acceptables. No obstant, no per això era l'única opció ni la més correcta; per tant, tampoc era completament necessari l'adaptació del partit al nou règim. El que es va aconseguir amb això, certament, és un règim que ha durat fins els nostres dies amb una certa estabilitat, però que també ha censurat, amb la petjada del

PSOE darrere, certs debats. Així mateix, molts militants del PSOE decidrien abandonar el partit en busca d'una formació que encara conservés l'horitzó utòpic, com ho era el PSOE(H), més tard convertit en PASOC. Certament, podríem dir que, davant el model socialista hegemònic del PSOE, el PASOC, així com *Izquierda Socialista*, ostentarien aquell model socialista subaltern, però ben present.

Precisament sobre aquest marge d'utopia, caldria fer referència de nou a quan el PSOE renovat i el PSP, fins voltants de 1976, van saber combinar dos discursos, un moderat de cara a la societat i un radical de cara a l'estrat socialista. Aquest *modus operandi*, també compartit en altres formacions, mentre que alguns historiadors han insinuat que es tractava d'una estratègia calculada, sobretot des del PSOE, sembla que més aviat es tractava d'una situació que es sobreportava. El cas del PSP, on Tierno Galván estava prou còmode amb aquest discurs doble, és un tant diferent, tot i que es repeteix la dinàmica d'una base militant més aviat radical i una cúpula, remarcant el paper de Morodo, que s'ocupava d'anar frenant. No obstant, el cas del PSOE és un tant diferent i la mostra de tot plegat es fa evident al 1978, quan el líder de la formació mostra la seva incomoditat amb aquesta doble ànima del PSOE: allò que els sevillans anys enrere havien ajudat a implantar a nivell de partit, una cultura política hegemònica que s'acull al socialisme democràtic, quan es troben al capdavant de la formació i havent de mediar amb el socialisme europeu i els governs postfranquistes, se'ls torna realment incòmode. L'imaginari polític de la cúpula del PSOE renovat havia patit un canvi significatiu i, sobretot, l'havia experimentat al marge de la seva base militant. La solució que van trobar passava per no enfrontar-se a una cultura política hegemònica que anava més enllà de la seva pròpia afiliació, almenys fins que es trobés el moment oportú, que va ser un cop s'havia absorbit al PSP.

I aprofitant la referència a aquesta cultura política hegemònica, cal fer esment de nou de la teoria dels vasos comunicants, abans mencionada, per apuntar que, més que un efecte contagi de certes postures entre partits socialistes, com ara el federalisme o el socialisme autogestionari, pot ser que més aviat es tractés d'una mescla de dos factors: la conseqüència de compartir una cultura política semblant, on les lògiques porten a conclusions similars sempre que no es xoqui amb la identitat d'un adversari, i l'efecte de donar-se noves majories arran del transvasament de militància d'una formació a una altra. De fet, quan parlem de vasos comunicants, ens adonem que aquests tres vasos treballats, on caldria sumar tants com opcions socialistes hi haguessin, tenen fluids diversos dins

seus, tants com subcultures polítiques, però acaben sent parcialment independents per la dinàmica de competència que es dona entre ells. Aquest escenari, en el qual la militància dels partits anava formant una mena de sentiment identitari envers a la respectiva formació, provocarà que la unificació sigui a marxes forçades; tot i que, insistim, les semblances eren majors que les diferències.

No obstant, si fins ara hem vist que les decisions en les formacions polítiques treballades es prenen aparentment sota una bandera democràtica en els congressos, tot i la interferència d'actors externs i l'extralimitació dels seus dirigents, també creiem necessari posar èmfasi en la presència d'opacitat en aquestes organitzacions. Tots tres partits de forma premeditada manipularan les dades d'afiliació segons els convingui i ocultaran el seu finançament, tant de cara a l'estrat com de cara a la mateixa organització. Tot plegat no seria d'interès si no fos perquè aquesta opacitat ocultava informació essencial per unes organitzacions amb funcionament democràtic: en un congrés, si es presentaven xifres inflades en determinades regions, com efectivament va passar en el PSOE, es podia arribar a distorsionar la fisonomia del mateix partit en favor d'un sector determinat. Així, un factor que sovint s'ha passat per alt o s'ha menyspreat per diversos historiadors, potser caldria revaloritzar-lo a l'hora d'estudiar aquestes organitzacions; encara que també és igualment cert que moltes vegades és molt difícil arribar a aclarir aquest fenomen per la falta de documentació.

En definitiva, aquest treball, insistim, ha estat el fruit d'un estudi de tres partits socialistes. Hem demostrat que hi havia socialisme espanyol més enllà del PSOE: encara que aquest acaparés l'atenció de la societat del moment i dels historiadors amb motiu de la seva presència en la vida política de l'Estat espanyol des de la Transició, l'estudi d'aquest moviment polític als anys 70 sempre hauria d'haver comportat el tractament de la resta de formacions i cultures polítiques socialistes. De moment, aquesta tesi doctoral ha treballat tres partits socialistes amb les respectives dinàmiques internes, evolucions diferents i situacions diverses, però que, a la vegada, tenien molt en comú. La comparació d'aquests partits, a més, ens ha demostrat que tots tres eren dignes d'estudi, que tenien connexions diverses encara amb la seva independència i que formaven part del socialisme espanyol.

Bibliografia i fonts primàries

Llibres

- ÁGUILA, Rafael (del). *El discurso político de la transición española*. Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1984.
- ALFAYA, Javier. *Raul Morodo. Perfil humano y político*. 2a edició. Madrid, Cambio 16, 1977.
- ALTED, Alicia, AROCA, Manuela i COLLADO, Juan Carlos (coord.). *El sindicalismo socialista español: aproximación oral a la historia de UGT (1931-1975)*. Madrid, Fundación Francisco Largo Caballero, 2010.
- ANDRADE, Juan Antonio. *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. 2a edició. Tres Cantos, Siglo XXI, 2012.
- AREILZA, Jose Maria. *Diario de un ministro de la monarquía*. Barcelona, Planeta, 1977.
- ARMARIO, Diego. *El triangulo: El PSOE durante la transición*. València, Fernando Torres, 1981.
- BOBILLO, Francisco. *PSP. Partido Socialista Popular*. Barcelona, Avance, 1976.
- CALZADA, Amadeo. *Mi compromiso con la historia. Sobre el exilio y el mito de Suresnes*. Santander, Ediciones de la Universidad de Cantabria, 2008.
- CASTELLANO, Pablo. *Yo sí me acuerdo*. Madrid, Temas de Hoy, 1994.
- CONTE, Jesús. *Los partidos políticos al desnudo*. Barcelona, Gassó Hermanos, 1977.
- DÍAZ NOSTY, Bernardo. *Ramon Rubial. Mi compromiso con el socialismo*. Madrid, RBA, 1986.
- FUENTE, Juan José (de la). *La invención del socialismo: radicalismo y renovación en el PSOE durante la dictadura y la transición a la democracia (1953-1982)*. Gijón, Ediciones Trea, 2017.
- GARCÍA SANTESMASES, Antonio. *Repensar la izquierda: evolución ideológica del socialismo en la España Actual*. Barcelona, Anthropos, 1993.
- GILLESPIE, Richard. *Historia del Partido Socialista Obrero Español*. Madrid, Alianza, 1991.

- JULIÁ, Santos. *Los socialistas en la política española*. Madrid, Taurus, 1997.
- LEÓN, Guillermo. *La construcción de la alternativa socialista en la provincia de Badajoz (1974-1979)*. Badajoz, Universidad de Extremadura, 2018.
- MARTÍN VILLA, Rodolfo. *Al servicio del Estado*. Barcelona, Planeta, 1984.
- MARTÍNEZ REVERTE, Jorge. *Nicolás Redondo: memoria política*. Madrid, Temas de Hoy, 2008.
- MARX, Karl i ENGELS, Friedrich. *Manifiesto comunista & Antología de "El Capital"*. Barcelona, Ediciones Brontes, 2017.
- MATEOS, Abdón i MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio (coord.). *Transición y democracia: Los socialistas en España y Portugal*. Madrid, Pablo Iglesias, 2015.
- MATEOS, Abdón. *El PSOE contra Franco. Continuidad y renovación del socialismo español*. Madrid, Editorial Pablo Iglesias, 1993.
- MATEOS, Abdón. *Historia del Antifranquismo*. Barcelona, Flor del Viento, 2011.
- MATEOS, Abdón. *Las izquierdas españolas desde la guerra civil hasta 1982*. Madrid, UNED, 1997.
- MATEOS, Abdón. *Historia del PSOE en transición: de la renovación a la crisis, 1970-1988*. Madrid, Silex, 2017.
- MATEOS, Abdón i LEÓN, Guillermo (coord.). *La reconstrucción del PSOE durante la transición: una perspectiva territorial*. Madrid, UNED, 2017.
- MENENDEZ GIJÓN, Manuel Ángel. *Los archivos secretos del PSOE en el exilio*. Madrid, Editorial El Ángel, 2017.
- MORODO, Raúl. *Atando cabos: memorias de un conspirador moderado*. Madrid, Taurus, 2001.
- MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio. *El amigo alemán. El SPD y el PSOE de la dictadura a la democracia*. Barcelona, RBA Libros, 2012.
- MURILLO, Manuel. *Partido Socialista Obrero Español (Sector Histórico)*. Bilbao, Ediciones Albia, 1977.
- ORTUÑO, Pilar. *Los socialistas europeos y la transición española*. Madrid, Marcial Pons, 2005.
- OSORIO, Alfonso. *Trayectoria política de un ministro de la Corona*. Barcelona, Planeta, 1980.

- PALOMARES, Alfonso. *Felipe González: el hombre y el político*. Barcelona, Ediciones B, 2005.
- PÉREZ LEDESMA, Manuel i SIERRA, María (coord.). *Culturas políticas: teoría e historia*. Saragossa, Institución Fernando el Católico, 2010.
- PEYDRÓ, Miguel. *Las escisiones del PSOE*. Esplugues de Llobregat, Plaza & Janés, 1980.
- PRIETO, Joaquín, JULIÁ, Santos i PRADERA, Javier (coord.). *Memoria de la transición*. Madrid, Taurus Ediciones, 1996.
- QUIROSA-CHEYROUZE, Rafael (coord.). *Historia de la transición en España: los inicios del proceso democratizador*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2007.
- QUIROSA-CHEYROUZE, Rafael (coord.). *Los partidos en la Transición: las organizaciones políticas en la construcción de la democracia española*. Almeria: Biblioteca Nueva, 2013.
- RUBIO, Maria Amalia. *Un partido en la oposición: el Partido Socialista Popular*. Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1995. Tesi doctoral inèdita.
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep. *La Segunda República en el exilio*. Barcelona, Planeta, 2011.
- SEARA, Modesto. *El socialismo en España*. Mèxic DF, UNAM, 1980.
- SIRVENT, Adelina María. *Rodolfo Llopió y el PSOE en el exilio*. Madrid, Liber Factory, 2014
- SOTO, Álvaro i MATEOS, Abdón (coord.). *Historia de la época socialista*. Madrid, Sílex, 2013.
- TEZANOS, José Félix. *Sociología del socialismo español*. Madrid, Tecnos, 1983.
- TIERNO GALVÁN, Enrique. *Cabos Suelto*. Barcelona, Bruguera, 1981.
- TIERNO GALVÁN, Enrique i Bobillo, Francisco. *PSP: una opción socialista*. Madrid, Akal, 1976.
- TUSELL, Javier i SOTO CARMONA, Álvaro. *Historia de la transición, 1975-1986*. Madrid, Alianza, 1996.
- VARGAS, Bruno. *Rodolfo Llopió. Una biografía política*. Barcelona, Planeta, 1999.
- YSART, Federico. *Enrique Tierno Galván. Perfil humano y político*. Madrid, Cambio 16, 1977.

Articles

- BUENO, Mario. "Del PSOE (Histórico) al PASOC. Un acercamiento a su evolución política e ideológica (1972-1986)". *Studia historica. Historia contemporánea*, 34 (2016). pp. 333-369.
- CINTAS, Gerard. "El socialismo español ante la prensa durante la Transición", a: *Rúbrica Contemporánea*. Vol. 10, núm. 19 (2021). pp. 207-218.
- CINTAS, Gerard. "PSOE es aquello que los hombres llaman PSOE", a: MARTOS, Emilia, QUIROZA-CHEYROUZE, Rafael i SABIO, Alberto (eds.), *40 años de Ayuntamientos y Autonomías en España*. Zaragoza, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Zaragoza, 2019. pp. 901-915.
- DÍAZ, Elías. "Sobre los orígenes de la fragmentación actual del socialismo español (Autocrítica para la unidad)". *Sistema*, 15 (1976). pp. 125-137.
- GARCÍA SANTESMASES, Antonio. "Evolución ideológica del socialismo en la España actual". *Sistema*, 68 (1985). pp. 61-78.
- GONZÁLEZ, Felipe. "La unidad de los socialistas". *Sistema*, 15 (1976). pp. 45-51.
- GRANADINO, Alan. "La evolución del PSOE en la Transición. Entre el socialismo del sur de Europa y la socialdemocracia europea". *Ayer*, 117 (2020). pp. 75-102.
- GRANADINO, Alan. "¿Gestores del capitalismo o un modelo de socialismo a seguir? La imagen de la socialdemocracia alemana en el PSOE entre 1972 i 1977" *Espacio, tiempo y forma*, 32 (2020). pp. 75-102.
- GUERRA, Alfonso. "Los partidos socialistas del sur de Europa y las relaciones socialistas-comunistas". *Sistema*, 68 (1976). pp. 53-60.
- JULIÁ, Santos. "Continuidad y ruptura en el socialismo". *Leviatán*, 17 (1984). pp. 121-130.
- JULIÁ, Santos. "La refundación del PSOE". *Claves de razón práctica*, 60 (1996). pp. 2-11.
- MATEOS, Abdón. "El PSOE hace cuarenta años". *Letra internacional*, 121 (2005). pp. 19-22.
- MATEOS, Abdón. "El Partido Socialista bajo la dictadura franquista". *Temas para el debate*, 117 (2004), pp. 51-54.
- MATEOS, Abdón. "El PSOE frente a Franco". *Leviatán*, 41 (1990). pp. 49-64.

- MATEOS, Abdón. "Presentación. La batalla de la OTAN en España. Un tardío ajuste". *Ayer*, 103 (2016). pp. 13-17.
- MATEOS, Abdón. "Los socialistas españoles y la cuestión atlántica hasta el referéndum de 1986". *Ayer*, 103 (2016). pp. 51-70.
- MATEOS, Abdón. "El socialismo español ante el cambio político posfranquista: apoyo internacional y federalización". *Historia Contemporánea*, 54 (2016). pp. 311-338.
- RODRÍGUEZ ZAPATERO, Jose Luís. "125 años de socialismo español". *Temas para el debate*, 117 (2004). pp. 22-26.
- TEZANOS, José Félix. "El PSOE en la democracia". *Temas para el debate*, 117 (2004). pp. 55-60.
- TEZANOS, José Félix. "Continuidad y cambio en el socialismo español. El PSOE durante la transición democrática". *Sistema*, 68 (1985). pp. 19-60.

Fonts primàries

➤ Periòdics de partits

- Acción Socialista (1982-1983)
- Boletín de la Agrupación Socialista Española en México (PSOE[H] i PSOE(H)) (1972-1976)
- Boletín Informativo del PSOE(H) (1976)
- El Socialista [H] (1976-1982)
- El Socialista [editat per l'Agrupación Socialista en Wuettemberg] (1974)
- El Socialista, Emigración (1979)
- Gaceta Socialista (1977)
- Le Nouveau Socialiste (1972-1976)
- Vanguardia Socialista (1977)

➤ Periòdics de premsa comuna (1975-1982)

- ABC
- Arriba
- Diario 16
- El País
- Informaciones

- Pueblo
- Ya

➤ *Altra documentació de partits*

- Circulars del PSOE[H] i PSOE(H). Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.
- Comunicats del PSOE(H) i del PSP. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.
- Propaganda electoral del PSP. Fons Porqueras. Arxiu Biblioteca Pavelló de la República.

Índex de sigles

AP – *Alianza Popular*

ARDE – *Acción Republicana Democrática Española*

ASD – *Alianza Socialista Democrática*

ASO – *Alianza Sindical Obrera*

ASU – *Agrupación Socialista Universitaria*

CEE – *Comunitat Econòmica Europea*

CCOO – *Comisiones Obreras*

CNT – *Confederación Nacional del Trabajo*

FPS – *Federación de Partidos Socialistas*

IS – *Internacional Socialista*

IU – *Izquierda Unida*

JJSS – *Juventudes Socialistas*

MSC – *Moviment Socialista de Catalunya*

OFSUE – *Organización del Frente Socialista Unificado Español*

OTAN – *Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord*

PASOC – *Partido Acción Socialista*

PCE – *Partido Comunista de España*

PLB – *Partit Laborista Britànic (en anglès, Labour Party)*

POD – *Plataforma de Organizaciones Democráticas*

PS – *Partido Socialista*

PSAD – *Partido Social de Acción Democrática*

PSC – *Partit dels Socialistes de Catalunya*

PSDE – *Partido Socialista Democrático Español*

PSF – *Partit Socialista Francès (en francès, Parti Socialiste)*

PSI – *Partido Socialista del (o en el) Interior*

PSOE – *Partido Socialista Obrero Español*

PSOE[H]/PSOE(H) – *Partido Socialista Obrero Español, Sector Histórico*

PSOE[R] – *Partido Socialista Obrero Español, Sector Renovado*

PSP – *Partido Socialista Popular*

RSE – *Reforma Social Española*

SPD – *Partit Socialdemòcrata Alemany (en alemany, Sozialdemokratische Partei Deutschlands)*

UCD – *Unión de Centro Democrático*

UGT – *Unión General de Trabajadores*

UGT(H) – *Histórica Unión General de Trabajadores*

USG – *Unidade Socialista Galega*

USO – *Unión Sindical Obrera*

Índex d'imatges

Bloc 1

Imatge 1 - Congrés del PSOE de 1974, celebrat a Suresnes.	76
Imatge 2 - Willy Brandt i Alfonso Guerra, amb un retrat de Pablo Iglesias de fons, durant el Congrés del PSOE de 1976.	82
Imatge 3 - Logotip del PSOE fins 1975.	83
Imatge 4 - Logotip del PSOE a les eleccions de 1977.	84
Imatge 5 - Felipe González, François Mitterrand i Willy Brandt durant el Congrés del PSOE de 1976.	93
Imatge 6 - Portada de la revista "El Jueves".	110
Imatge 7 - Felipe González al Congrés ordinari del PSOE de 1979.	114
Imatge 8 - Vinyeta sobre el Congrés del PSOE de 1979 a l'ABC.	115
Imatge 9 - Plana major del PSOE durant el Congrés extraordinari del PSOE al 1979.	116
Imatge 10 - Cartell de la campanya del PSOE a les eleccions generals de 1982.....	122
Imatge 11 - Logotip del PSOE.	177

Bloc 2

Imatge 12 - Logotip del PSP.	224
Imatge 13 - Fotografia durant el III Congrés del PSP, on apareixen Enrique Tierno Galván i Raúl Morodo.	230
Imatge 14 - Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el caràcter independent del partit.	235
Imatge 15 - Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el caràcter pràctic del partit.	242
Imatge 16 - Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el suport a iniciatives democràtiques.	243
Imatge 17 - Vinyeta extreta d'un pamflet electoral remarcant el caràcter internacionalista del partit i la voluntat d'assolir la convivència.	245

Bloc 3

Imatge 18 - Fotografia del Congrés del PSOE[H] de desembre de 1972.	281
--	-----

Imatge 19 - Part de la portada del primer número del periòdic del PSOE[H] després de la mort de Franco.	295
Imatge 20 - Fotografia d'una reunió de la Comissió Executiva del PSOE[H].	299
Imatge 21 - Fotografia del Congrés del PSOE(H) de 1976 en la seva clausura.	307
Imatge 22 - Fotografia del Congrés del PSOE(H) de 1976 en la seva obertura.	309
Imatge 23 - Logotip del PSOE(H) reproduït en el seu periòdic.	315
Imatge 24 - Portada del periòdic del PSOE[H] després de la seva legalització.	316
Imatge 25 - Caricatura de Manuel Murillo.	317
Imatge 26 - Publicitat d'ASD per la campanya electoral.	318
Imatge 27 - Fotografia i cita de Peydró extrets d'una entrevista.	321
Imatge 28 - Fotografia durant la celebració del Congrés extraordinari de 1977 del PSOE(H).	328
Imatge 29 - Caricatura sobre la integració del PSP al PSOE.	333
Imatge 30 - Caricatura sobre la probable aliança entre PSOE i PCE en les municipals.	336
Imatge 31 - Fotografia de Miguel Peydró i Modesto Seara.	340
Imatge 32 - Caricatura de Felipe González en el context del Congrés del PSOE de 1979.	342
Imatge 33 - Logotip de la UGT(H) d'Aragó reproduït en el periòdic del PSOE(H).	343
Imatge 34 - Publicitat de USG-PSOE(H).	344
Imatge 35 - Dibuix de Pablo Iglesias, fundador del PSOE.	349
Imatge 36 - Fotografia d'Alonso Puerta i Modesto Seara durant una entrevista.	356
Imatge 37 - Fotografia de l'homenatge a Rodolfo Llopis durant el I Congrés del PASOC.	361

Índex de figures

Fig. 1 - Resultat de les eleccions generals de 1977 (en escons i percentatge de vots). ..	97
Fig. 2 - Resultat de les eleccions generals de 1979 (en escons i percentatge de vots).	111
Fig. 3 - Resultat de les eleccions municipals de 1979 (en regidors i percentatge de vots).	112
Fig. 4 - Resultat de les eleccions generals de 1982 (en escons i percentatge de vots).	124
Fig. 5 - Percentatge d'afiliació segons el moment d'arribada al PSOE (1982).....	130
Fig. 6 - Evolució de l'afiliació segons dades oficials del PSOE.	136
Fig. 7 - Distribució regional de l'afiliació al PSOE al 1981.	170
Fig. 8 - Pronòstic de percentatges de vot de Manuel Murillo sobre les eleccions de juny de 1977 (31/3/77).	322
Fig. 9 - Percentatge de vots del PSOE(H)-PS-PASOC i percentatge de vots nuls a les quatre primeres eleccions legislatives.	358

Índex de taules

Taula 1 - Despesa dels partits en les eleccions generals de 1977 segons el que van declarar a la Junta Electoral Central (en milions de pessetes).	96
Taula 2 - Pressupostos del PSOE entre 1977 i 1982 (en milions de pessetes).	119
Taula 3 - Despesa dels partits segons la Junta Electoral Central (en milions de pessetes).	120
Taula 4 - Relació d'afiliats declarats pels representants de l'interior en els Congressos de la UGT de 1971 i del PSOE d'agost de 1972.	168

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

ANNEXOS

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

Índex dels Annexos

Annex 1

Congressos i comissions executives del PSOE	III
Congressos i comissions executives del PSOE[R]-PSOE	III
Congressos i comissions executives del PSOE[H]-PSOE(H)-PS-PASOC	V
Congressos i comissions executives del PSI-PSP	VIVII

Annex 2

Postura dels principals partits socialistes durant la campanya de les primeres eleccions generals (1977)	VIII
---	-------------

Annex 3

Resposta dels principals partits socialistes espanyols a fets destacats	IX
--	-----------

Annex 4

Figures de l'anàlisi comparatiu de la premsa	X
---	----------

Annex 5

Programa màxim del PSOE (en castellà)	XIV
--	------------

Annex 6

Breus biografies de personalitats del socialisme espanyol	XV
Antonio Amat Maíz (Vitoria, 1919 - Mar Mediterrani, 1979).	XV
León Amorós Dupuy (Villena (Alacant), 1929 - Madrid, 2015)	XV
Luís Araquistáin Quevedo (Bárcena de Pie de Concha (Santander), 1886 - Ginebra (Suïssa), 1959)	XVI
José Barreiro García (Sama de Langreo (Astúries), 1908 - Toulouse, 1975)	XVI
Julián Besteiro Fernández (Madrid, 1870 - Carmona (Sevilla), 1940).	XVII
Pedro Bofill Albeilhe (Alcazarquivir (Marroc), 1946)	XVII
Francisco Javier Bobillo de la Peña (Orense, 1946 - Lanzarote, 2017).	XVIII
José Bono Martínez (Albacete, 1950).	XVIII
Francisco Bustelo García del Real (Madrid, 1933).	XVIII
Amadeo Calzada Fernández (Los Corrales de Buelna (Santander), 1930).	XIX
Manuel Cantarero del Castillo (Málaga, 1926 - Málaga, 2009)	XIX
Pablo Castellano Cardalliaguet (Madrid, 1934).	XX
Francisco Fernández Ordóñez (Madrid, 1930 - Madrid, 1992)	XXI
Alfonso Fernández Torres (Torreperogil (Jaén), 1907 - Manzanares (Ciudad Real, 1978)	XXI
Donato Fuejo Lago (Vigo (Pontevedra), 1926)	XXII
Antonio García López (Pampliega (Burgos), 1929)	XXII

Juan Gómez Egido (Valsain (Segovia), 1888 - Madrid, 1980).	XXIII
Luis Gómez Llorente (Segovia, 1939 - Madrid, 2012).	XXIII
Sócrates Gómez Pérez (Vigo (Pontevedra), 1914 - Madrid, 1989).....	XXIV
Felipe González Márquez (Sevilla, 1942).	XXIV
Alfonso Guerra González (Sevilla, 1940).	XXV
Pablo Iglesias Posse (Ferrol, 1850 - Madrid, 1925).	XXV
Arsenio Jimeno Velilla (Zaragoza, 1909 - Zaragoza, 1991).	XXVI
Julián Lara Cavero (Zafra de Zánacara (Cuenca), 1908 - Madrid, 1995).	XXVI
Francisco Largo Caballero (Madrid, 1869 - París, 1946).....	XXVII
Rodolfo Llopis Ferrándiz (Callosa de Ensarriá (Alacant), 1895 - Albi (França), 1983).	XXVII
Enrique Múgica Herzog (San Sebastià (Guipúscoa), 1932 - Madrid, 2020).....	XXVIII
Raúl Morodo Leoncio (Ferrol (A Coruña), 1935).....	XXIX
Manuel Murillo Carrasco (Zalamea de la Serena (Badajoz), 1936).....	XXIX
Juan Negrín López (Las Palmas de Gran Canaria, 1892 - París, 1956).	XXX
Miguel Peydro Caro (Lorca (Múrcia), 1913 - Lorca, 1998).....	XXX
José Prat García (Albacete, 1905 - Madrid, 1994).	XXXI
Indalecio Prieto Tuero (Oviedo, 1883 – Ciutat de Mèxic (Mèxic), 1962).	XXXII
Alonso Puerta Gutiérrez (Avilés (Astúries), 1944).	XXXIII
Nicolas Redondo Urbieto (Baracaldo (Biscaia), 1927.....	XXXIII
Dionisio Ridruejo Jiménez (El Burgo de Osma (Soria), 1912 - Madrid, 1975)....	XXXIV
Francisco Román Díaz (Linares (Jaen), 1914 - Málaga, 2003).....	XXXV
Andrés Saborit Colomer (Alcalá de Henares (Madrid), 1889 - València, 1980). ...	XXXV
Victor Salazar Herrero (Sopuerta (Biscaia), 1908 - Ensenada (Mèxic), 1988).	XXXVI
Manuel Sánchez Ayuso (Múrcia, 1941 - València, 1982)	XXXVII
Modesto Seara Vázquez (Allariz (Orense), 1931)	XXXVII
Enrique Tierno Galván (Madrid, 1918 - Madrid, 1986).....	XXXVII
Manuel Turrión de Eusebio (Madrid, 1919 - Madrid, 2004).....	XXXVIII
Juan Zarrías Jareño (Algeciras (Cádiz), 1918 - Sevilla, 2002).....	XXXIX

ANNEX 1

Congressos i comissions executives del PSOE

X Congrés del PSOE en l'expatriació (1967)

President	-
Vicepresident	<i>Miguel Armentia</i>
Secretari general	<i>Rodolfo Llopis</i>
Vicesecretari general	<i>José Martínez</i>
Tresorer	<i>Carlos Martínez</i>
Secretaris i Vocals	<i>Juan Iglesias</i> <i>Manuel Muiño</i> <i>Ildefonso Torregrosa</i> <i>Manuel Simón</i> <i>Paulino Barrabés</i> <i>Antonio García</i>
Sec. i Vocals interior (1968-1970)	<i>Ramón Rubial</i> <i>Cristóbal Cáliz</i> <i>Enrique Múgica</i> <i>Antonio Ramos</i> <i>Juan Vives/ Juan Elías Muriño</i> <i>Miguel Peydró</i> <i>Joaquín López/ Agustín González</i>

*- En cursiva els membres que també estaven a l'executiva de la UGT entre 1968 i 1971.

XI Congrés del PSOE en l'expatriació (1970)

President	-
Vicepresident	-
Secretari general	<i>Rodolfo Llopis</i>
Secretaris i Vocals	<i>José Martínez</i> <i>Julio Fernández</i> <i>Juan Iglesias</i> <i>Miguel Armentia</i> <i>Ildefonso Torregrosa</i> <i>Antonio García/ Antonio Pallares</i>
Sec. i Vocals interior (1970-1972)	<i>Nicolás Redondo</i> <i>Enrique Múgica</i> <i>Pablo Castellano</i> <i>Eduardo López Albizu</i> <i>Agustín González</i> <i>Felipe González</i> <i>Joaquín Jou</i> <i>Basilio Rodríguez</i> <i>Marcelo García</i>

*- En cursiva els membres que també estaven a l'executiva de la UGT entre 1971 i 1973.

Congressos i comissions executives del PSOE[R]-PSOE

XII Congrés del PSOE[R] en l'expatriació (1972)

Sec. Organització	<i>Antonio García</i>
Sec. Administració	<i>José Mata</i>
Sec. Relaciones	<i>Juan Iglesias</i>
Sec. Polític	<i>Máximo Rodríguez</i>
Sec. Emigració	<i>Carlos Pardo</i>
Sec. Polític	<i>Nicolás Redondo</i>
Sec. Organització	<i>Enrique Múgica</i>
Sec. Internacionals	<i>Pablo Castellano</i>
Sec. Premsa i Propaganda	<i>Felipe González</i>
Sec. Sindical	<i>Agustín González</i>
Sec. Administració	<i>Eduardo López Albizu</i> <i>Joaquín Jou</i> <i>Marcelo García</i> <i>Alfonso Guerra</i>

*- En cursiva els membres que també estaven a l'executiva de la UGT entre 1973 i 1976.

XIII Congrés del PSOE[R] en l'expatriació (1974)

Primer secretari	<i>Felipe González</i>
Sec. Organització	<i>Nicolás Redondo</i>
Sec. Premsa	<i>Alfonso Guerra</i>
Sec. Propaganda	<i>Guillermo Galeote</i>
Sec. Internacional	<i>Pablo Castellano</i>
Sec. Formació	<i>Francisco Bustelo</i>
Sec. Administració	<i>Eduardo López Albizu</i>
Sec. Sindical	<i>Agustín González</i>
Sec. Joventuts	<i>José M. Benegas</i>
Sec. Emigració	<i>Juan Iglesias</i>

*- En cursiva els membres que també estaven a l'executiva de la UGT entre 1976 i 1978.

XXVII Congrés del PSOE[R] (1976)

President	Ramón Rubial
Primer secretari	Felipe González
Sec. Organització	Alfonso Guerra
Sec. Relacions	Enrique Múgica
Sec. Internacional	Luís Yáñez
Sec. Formació	Luís Gómez Llorente
Sec. Propaganda	Guillermo Galeote
Sec. Premsa	Javier Solana
Sec. Sindical	Eduardo López
Sec. Joventuts	Jose M. Benegas
Sec. Administració	Carmen García
Sec. Emigració	Josep M. Albiñana
Vocals	Nicolás Redondo
	Antonio García Miralles
	Rafael Ballesteros
	Luís Fajardo
	Carlos Cigarrán
	Josep M. Trignet

XXVIII Congrés del PSOE (1979)

<u>Comissió Gestora</u>	
President	José Federico Carvajal Pérez
Vocals	Ramón Rubial
	Carmen García Bloise
	Antonio García Duarte
	José Prat

Congrés extraordinari del PSOE (1979)

President	Ramón Rubial
Secretari general	Felipe González
Vicesecretari general	Alfonso Guerra
Sec. Organització	Carmen García
Sec. Administració	Emilio Alonso
Sec. Formació	Jose M. Maravall
Sec. Estudis y programa	Javier Solana
Sec. Política sectorial	Ciriaco de Vicente
Sec. Cultura	Ignacio Sotelo
Sec. Sindical	Joaquín Almunia
Sec. Emigració	Francisco López Real
Sec. Política autonòmica	María Izquierdo
Sec. Joventuts	Juan A. Barragán
Sec. Relacions	Enrique Múgica
Sec. Política municipal	Luís Fajardo
Sec. Premsa i propaganda	Guillermo Galeote
Vocales	José F. Carvajal
	José M. Benegas
	Raimon Obiols
	Gregorio Peces-Barba
	Donato Fuejo
	Carlos Cigarrán
	Pedro Bofill
	José Ángel Fernández Villa

XXIX Congrés del PSOE (1981)

President	Ramón Rubial
Secretari general	Felipe González
Vicesecretari general	Alfonso Guerra
Sec. Acció social	Ciriaco de Vicente
Sec. Imatge	Guillermo Galeote
Sec. Administració	Emilio Alonso
Sec. Cultura	Jose M. Maravall
Sec. Estudis i programa	Joaquín Almunia
Sec. Organització	Carmen García
Sec. sense cartera	María Izquierdo
	Carmen Mestre
	Javier Sáenz
	José M. Benegas
	Manuel Chaves
	Pedro Bofill
	Salvador Clotas
	Francisco López Real
	Salvador Fernández
	Joan Lerma
	José A. Fernández
	Javier Solana
	Luis Fajardo
	Enrique Múgica
	Raimon Obiols
	Joan Prats
	José Ángel Fernández Villa

Congressos i comissions executives del PSOE[H]-PSOE(H)-PS-PASOC

XI Congrés del PSOE[H] en l'expatriació (1972)

President	<i>Juan Gómez Egido</i>
Vicepresident	Ildefonso Torregrosa
Secretari general	Rodolfo Llopis
Vicesecretari general	José Martínez Velasco
Tresorer	José Torrente
	Antonio Pallares
	Avelino Fernández
	Miguel Armentia
	<i>Miguel Peydró</i>
	<i>Lázaro Movilla</i>
	<i>Juan Zarrías</i>
	<i>Basilio Rodríguez</i>
	<i>León Amorós</i>
	<i>Manuel Turrión</i>

*- En cursiva els membres residents a Espanya.

XII Congrés del PSOE[H] en l'expatriació (1974)

President	<i>Alfonso Fernández Torres</i>
Vicepresident	Ovidio Salcedo
Secretari general	Víctor Salazar
Secretaris i Vocals	Jose Torrente
	Rafael Campillo
	Miguel Armentia
	Teodoro Gómez
	Jose Ros
Sec. i Vocals interior	<i>Miguel Peydro</i>
	<i>Juan Vives</i>
	<i>León Amorós</i>
	<i>Manuel Murillo</i>
	<i>Manuel Turrión</i>
Tresorer	<i>Juan Zarrías</i>

*- En cursiva els membres residents a Espanya.

XXVII Congrés del PSOE[H] (1976)

President	José Prat
Vicepresident	Miguel Peydró
Secretari general	Manuel Murillo
Vicesecretari general	Lorenzo Bannasar
Tresorer	José Torrente
Vocals	Maria Paz Climent
	Juan Francisco Aguado
	Raimundo García
	Ignacio Ordoño
	José Caules
	Agustina Zamorano
	Julián Lara
	Manuel López del Castillo
	Antonio Fernández
	Juan Vives
	Teodoro Gómez
	Rafael Campillo

XXVIII Congrés extraordinari del PSOE(H) (1977)

President	Miguel Peydró
Vicepresident	Julián Lara
Secretari	Rafael Campillo
Vicesecretari	Juan Ribo
Vocals	José Luis Mintegui
	Julio Orive
	Carlos Prieto
	Agustina Zamorano
	Lázaro Movilla
	Dulce del Moral
	Domingo de Mora
	Eduardo López Albizu
	Francisco Cuadra
	Luis Otaño
	Antonio Fernández

XXIX Congrés del PSOE(H) (1979)

President	Miguel Peydro
Vicepresident	Julián Lara
Secretari	Domingo de Mora
Vicesecretari	Esteban García
Tresorer	José Torrente
Vocals	Nazario Astudillo
	Eduardo Fernández
	Felipe Gabiña
	Manuel Villar
	Agustina Zamorano
	Manuel Gabriel Alberto
	Angel Ventosa
	Alina Ortega
	Francisco Cuadra
	Fernando Navarro
	Enrique Pérez Pastor
	Dulce del Moral
	Antonio Gómez de Zamora
	Francisca Neira
	Francisco Iniesta
	Carlos Hermoso

XXX Congrés del PSOE(H) (1981)

President	Miguel Peydró
Vicepresident	Julián Lara
Secretari general	Modesto Seara
Vicesecretari	Angel Albarracín
Tresorer	Jose Torrente
Contador	Isaac Pérez
Vocals	Domingo de Mora
	Esteban García
	Agustina Zamorano
	Paquita Neira
	Felipe Gabiña
	Enrique Pérez
	Juan Vives
	Miguel Doblado
	Luis Font
	Eduardo Fernández
	Antonio Fernández
	Antonio Martínez Puñal
	Carlos Maza
	Ramiro Cuadrado
	Juan Vega
Vocal Delegat Joventuts	Javier García

Congrés extraordinari del PASOC (1983)

President	Julián Lara
Vicepresident	Ángel Albarracín
Secretari general	Modesto Seara
Vicesecretari general	Alonso Puerta
Sec. Organització	Luís Alonso
Tresorer	Jose Torrente
Sec. Política Municipal	Javier Espinosa
Sec. Relacions Int.	Jose Luís Rubio
Sec. Programa	Franco González
Sec. Imatge	Augusto Ventín
Sec. Sindical	Francisco Zugasti
Sec. Formació	Domingo de Mora
Sec. Joventuts	Javier Garcia Oviedo
Sec. Finançament	Rufino Oliva
Vocals	Antonio Fernández
	Felipe Ronda
	Francisca Neira

Congressos i comissions executives del PSI-PSP

I Congrés del PSI (1968)

President	Enrique Tierno Galván
Secretari general	Raúl Morodo

Congrés extraordinari del PSI (1974)

President	Enrique Tierno Galván
Secretari general	Raúl Morodo

II Congrés del PSP (1975)

President	Enrique Tierno Galván
Vicepresident	Manuel Mora Antonio Ojeda Javier Paulino
Secretari general	Raúl Morodo
Sec. Informació	Francisco Bobillo
Sec. Organització	José Bono
Sec. Relacions Inter.	Donato Fuejo
Sec. Sindical	Antonio Pérez
Sec. Assumptes Interns	Pedro Bofill
Tresorer	Ernesto Casado

III Congrés del PSP (1976)

President	Enrique Tierno Galván
Vicepresident	Javier Paulino Manuel Mora
Secretari general	Raúl Morodo
Sec. Informació	Pedro Bofill
Sec. Organització	Jorge Enjuto
Sec. Relacions Inter.	Manuel Pastor
Sec. Relacions	Donato Fuejo
Sec. Sindical	José Luí Gaitán
Vocals	José Alonso Francisco Bobillo Soledad Balaguer Ernesto Casado Vicente Castillo Bernardo Díaz-Nosty José González Deleito Aranzazu Echevarría Juan González Encinar Alfonso Lazo Federico Morales Alfonso Murillo Angel Nombela Gabriel Pinazo Carlos Rodríguez Martín Rodríguez Contreras Manuel Sánchez Ayuso Gonzalo Velasco

IV Congrés del PSP (1978)

(dissolució)

ANNEX 2

Postura dels principals partits socialistes durant la campanya de les primeres eleccions generals (1977)¹

	PSOE	PSOE(H)-ASD	PSP-US
Federalisme	☒ (reconeixent el dret a l'autodeterminació)	☒	☒
Eleccions constituents	☒	☒	☒
Separació Estat-Església	☒ (Estat laic)	☒	☒ (Estat no confessional)
Legalització de tots els partits	☒	☒	☒
Autonomia per a Catalunya	☒	☒	☒
Amnistia per als presos polítics	☒	☒	☒
Abolició de la pena de mort	☒	☒	☒
Expropiació de latifundis	☒	☒ (segons convingui)	☒ (cooperativisme agrari)
Limitació herències	☒	☒	☒
Igualtat total entre dones i homes	☒	☒	☒
Legalització del divorci	☒	☒	☒
Legalització de l'avortament	☒	☒ (amb limitacions)	☒ (amb limitacions)
Ensenyament públic i gratuït	☒	☒	☒
Coeducació	☒	☒	☒
Obligatorietat de l'ensenyament fins	15 anys	16 anys	17-18 anys
Establir la selectivitat	☒	☒	-
Servei militar	Obligatori (cal nou estatut sobre objecció de consciència)	Voluntari	- (respecte objecció de consciència)
Centrals sindicals	Central unitària	Pluralitat	-
Regulació de l'acomiadament laboral	☒	☒	-
Relacions diplomàtiques amb tothom	☒ (exclosos els condemnats per l'ONU)	☒ (exclosos totalitaris)	- (preferència a Iberoamèrica, Tercer Món i Mediterrani)
Recuperació de Gibraltar	☒	☒	- (autodeterminació habitants)
Cessió de Ceuta i Melilla	☒	-	- (autodeterminació habitants)
Ingrés a l'OTAN	☒	☒	☒
Ingrés a la CEE	☒	☒	☒
Llei per protegir als animals	☒	☒	☒
Cadenes privades de TV	☒	☒ (amb limitacions)	-
Mesures econòmiques a curt termini	Contra mesures que perjudiquin a les classes populars, inversió sector públic, millors salaris i pensions, jornada laboral de 40 hores setmanals, més crèdit	Les mesures que calguin, encara que impopulars; més llocs de treball i inversió pública	Reactivació econòmica selectiva: més llocs de treball, exportacions i inversió pública on calgui
Mesures econòmiques a mitjà termini	Consolidar i aprofundir la democràcia, nou marc jurídic pel funcionament de l'economia, reforma fiscal	Mesures contra l'evasió fiscal, foment de l'ocupació en empresa pública i privada	Limitar deute públic, gestió pública del crèdit, suport a la petita i mitjana empresa, projecció al món àrab i iberoamericà
Mesures econòmiques a llarg termini	Transició al socialisme	Condicionades al marc de la CEE, més subsidi d'atur, mesures contra la pluriocupació i reforma agrària	Democràcia econòmica, planificació Estatal, nacionalització de monopolis i intervenció a multinacionals

¹ Dades extretes d'un retall de premsa titulat "A qui i per què votar", on es fan les mateixes preguntes als caps de llista per Barcelona; en aquests cas, Narcís Serra pel PSC-PSOE, José Orts per l'ASD i Javier Nart pel PSP català.

ANNEX 3

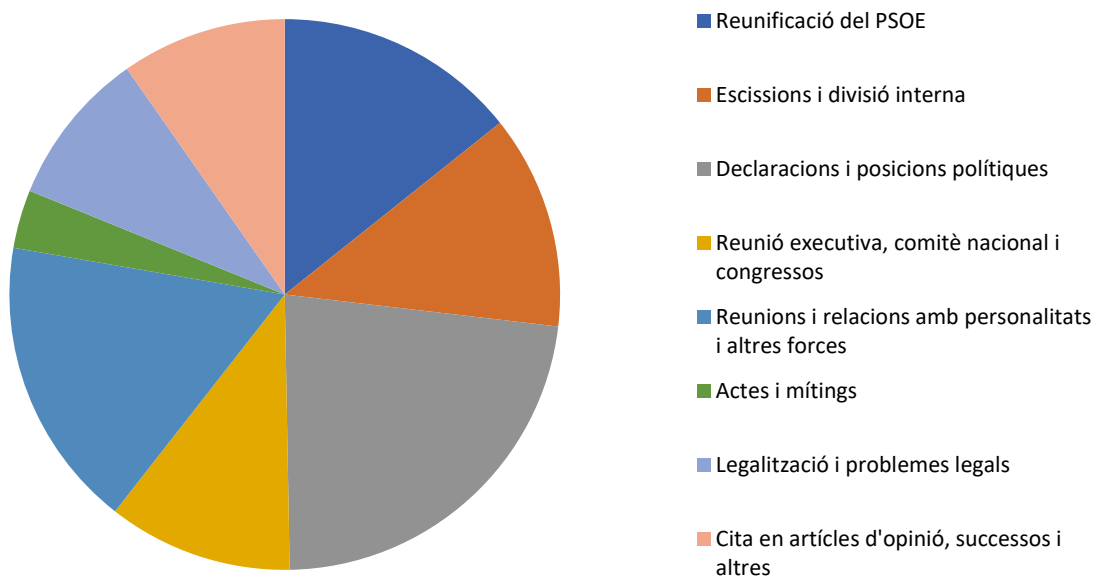
Resposta dels principals partits socialistes espanyols a fets destacats

	PSOE[R]- PSOE	PSOE[H]- PSOE(H)- PS- PASOC	PSI-PSP
Sorgiment de la Junta Democrática de España	☒	☒	☑
Sorgiment de la Conferencia Socialista Ibérica	☑	-	-
Sorgiment de la Plataforma de Convergencia Democrática	☑	☒	☑
Coronació de Juan Carlos de Borbón	☒	☒	☒
Arias Navarro com a primer cap de govern de la monarquia	☒	☒	☒
Llei d'associacions polítiques d'Arias Navarro d'estiu de 1976	☒	☑	☒
Sorgiment de la Platajunta	☑	☒	☑
Sorgiment de la FPS	☒	-	☑
Nomenament d'Adolfo Suárez com a cap de govern	-	-	-
Referèndum per a la Llei per a la Reforma Política	- (abstenció)	☑	- (abstenció)
Llei d'associacions polítiques de Suárez	☑	☑	☑
Legalització del PCE	☑	☑	☑
Pactes de la Moncloa	☑	☒	☑
Govern de concentració nacional en motiu de la crisi econòmica	☒	☒	☑
Constitució de 1978	☑	- (abstenció)	☑

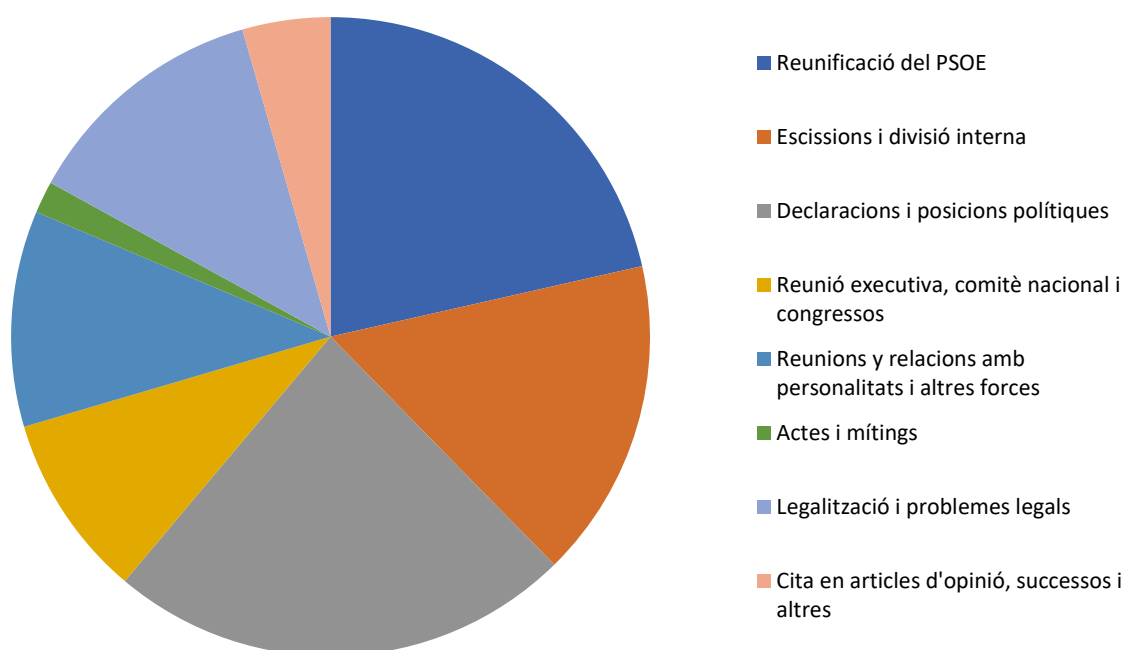
ANNEX 4:

Figures de l'anàlisi comparatiu de la premsa

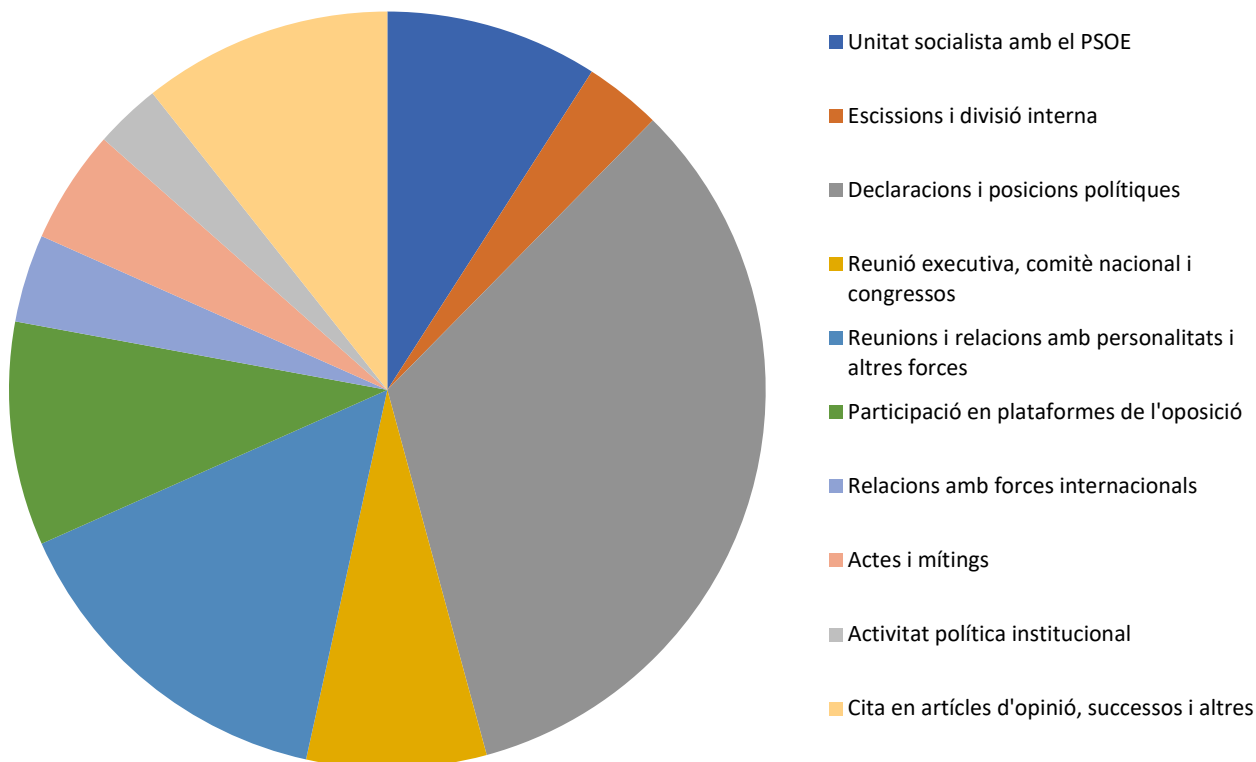
Fig. 1 - Freqüència de temes en les notícies sobre el sector històric del PSOE a l'ABC entre gener de 1975 i maig de 1978

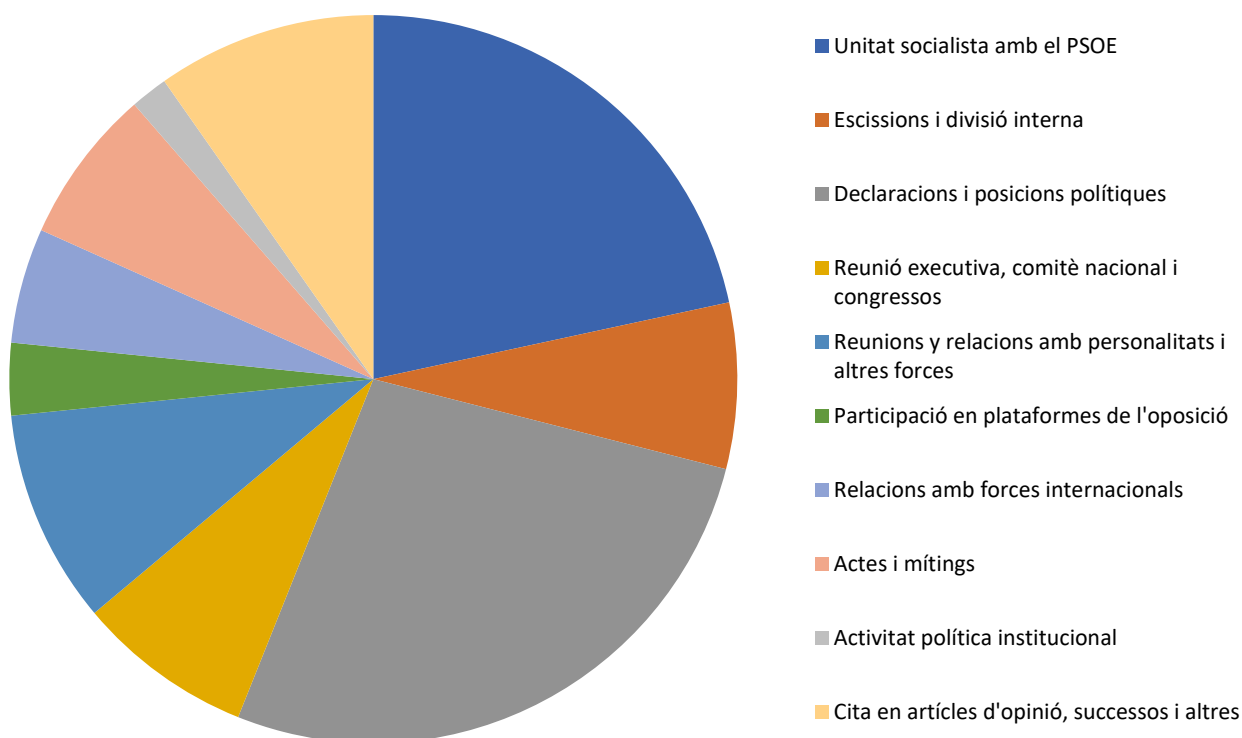
Fig. 2 - Freqüència de temes en les notícies sobre el sector històric del PSOE a *El País* entre maig de 1976 i maig de 1978

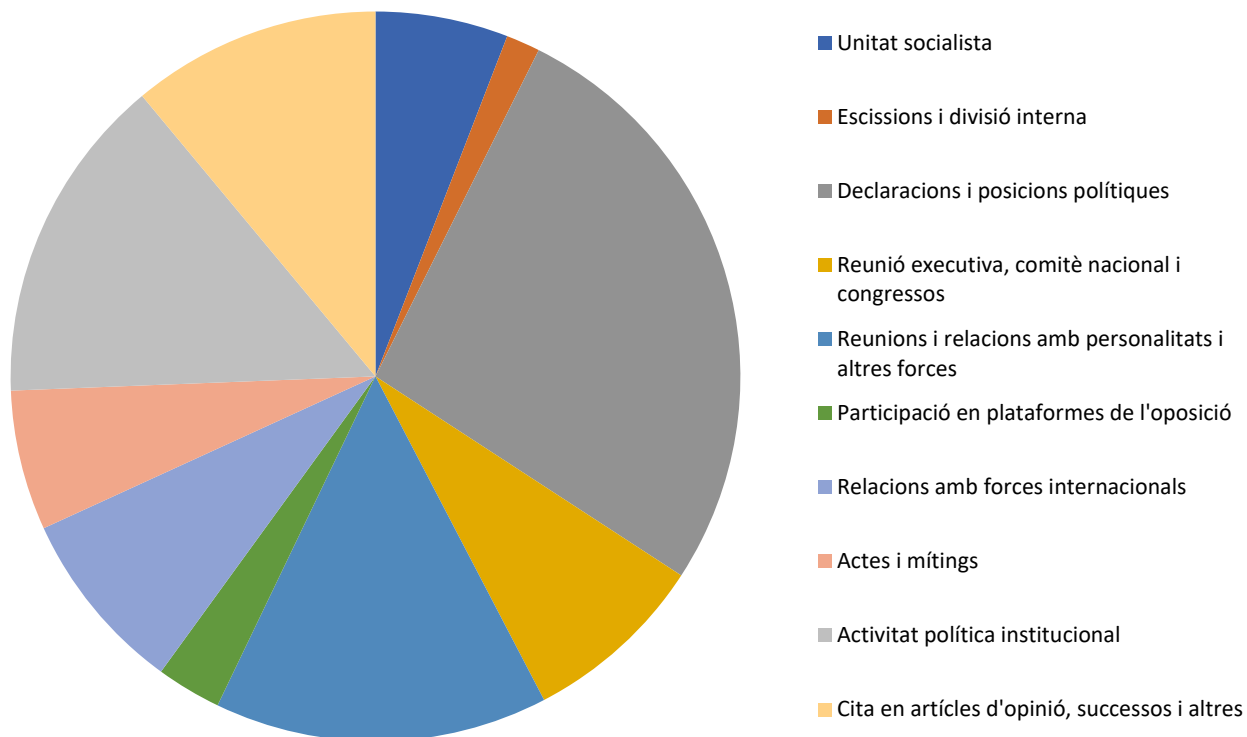
Fig. 3 - Freqüència de temes en les notícies sobre el PSP a l'ABC entre gener de 1975 i maig de 1978

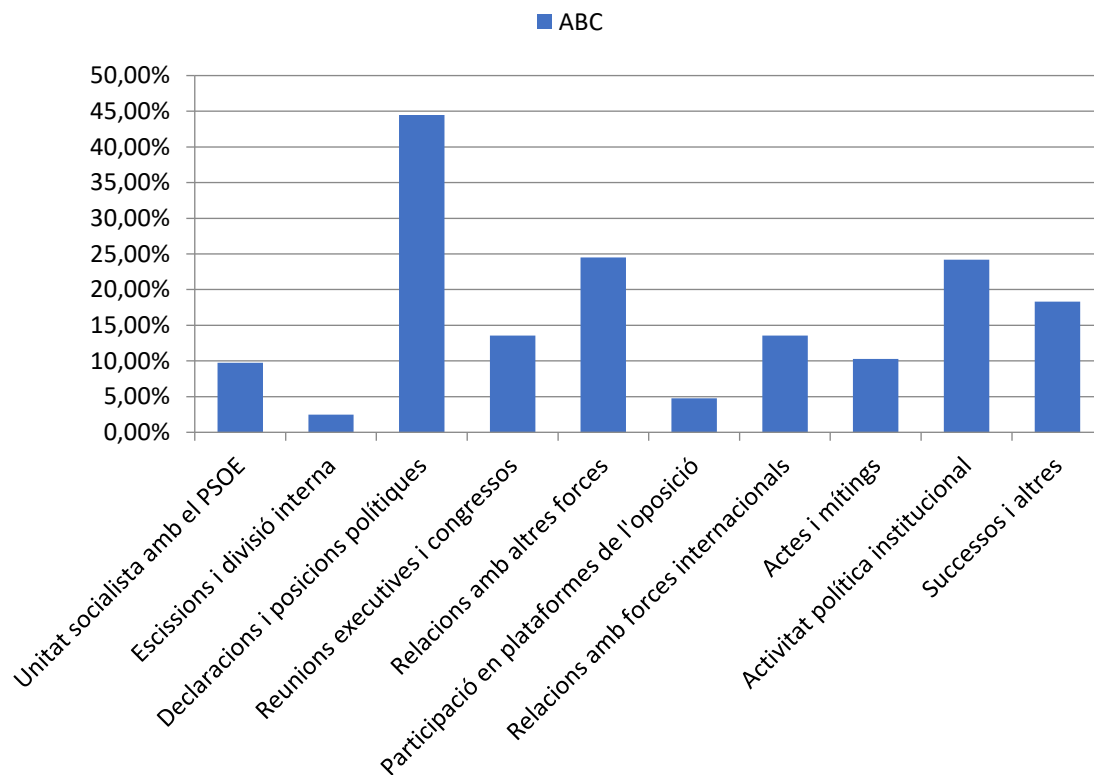
Fig. 4 - Freqüència de temes en les notícies sobre el PSP a El País entre maig de 1976 i maig de 1978

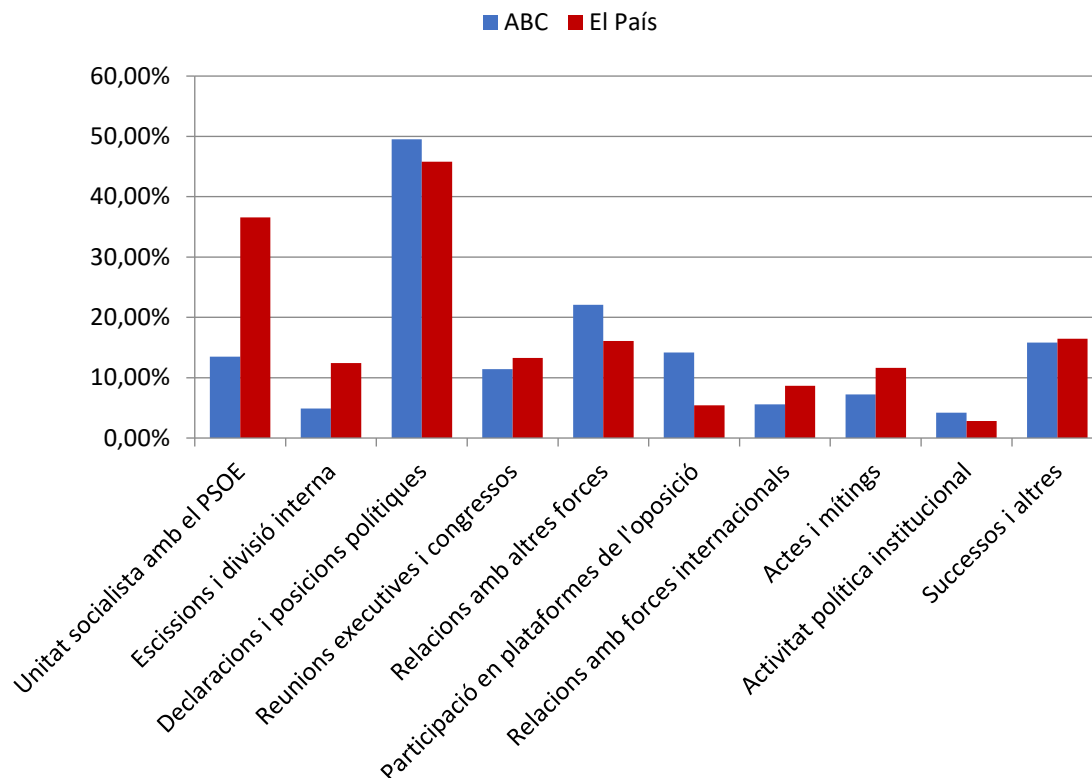
Fig. 5 - Freqüència de temes en les notícies sobre el sector renovat del PSOE a l'ABC entre gener de 1975 i maig de 1978

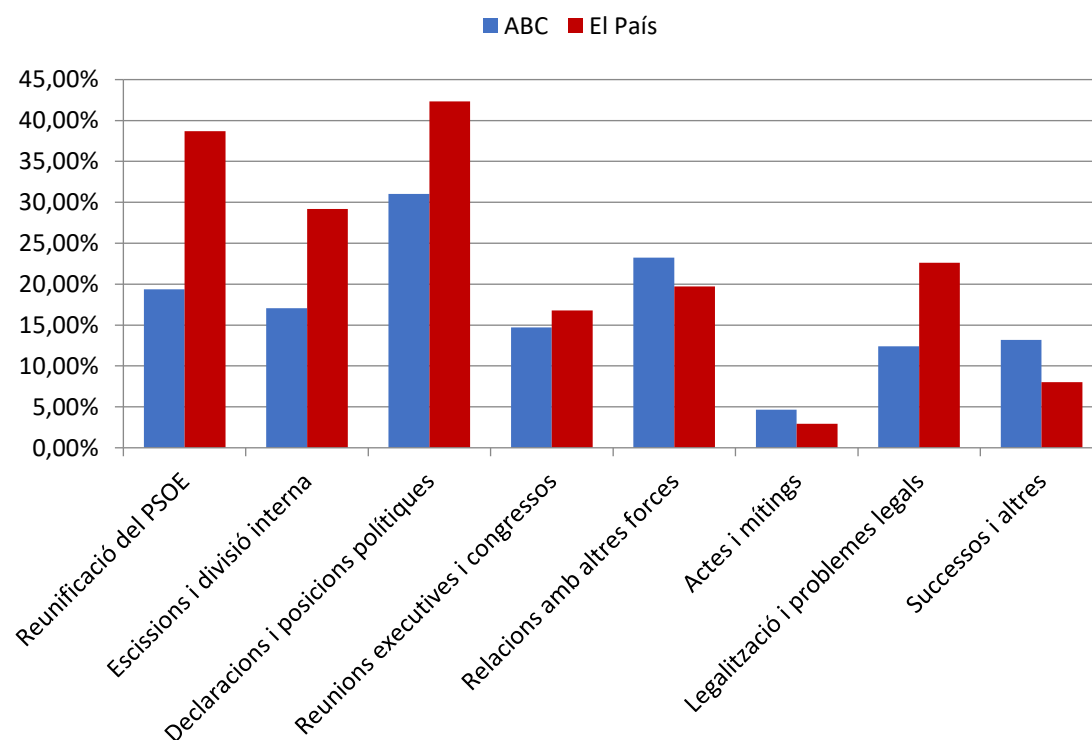
Fig. 6 - Freqüència de temes en las noticias sobre el sector renovat del PSOE entre gener de 1975 i maig de 1978

Fig. 7 - Frequència de temes en les notícies sobre el PSP entre gener de 1975 i maig de 1978

Fig. 8 - Frequència de temes en les notícies sobre el sector històric del PSOE entre gener de 1975 i maig de 1978

ANNEX 5

Programa màxim del PSOE (en castellà)

Considerando:

- Que esta sociedad es injusta, porque divide a sus miembros en dos clases desiguales y antagónicas: una la burguesía, que, poseyendo los instrumentos de trabajo, es la clase dominante; otra, el proletariado, que, no poseyendo más que su fuerza vital, es la clase dominada.
- Que la sujeción económica del proletariado es la causa primera de la esclavitud en todas sus formas: la miseria social, el envilecimiento intelectual y la dependencia política.
- Que los privilegios de la burguesía están garantizados por el poder político, del cual se vale para dominar al proletariado.

Por otra parte:

- Considerando que la necesidad, la razón y la justicia exigen que la desigualdad y el antagonismo entre una y otra clase desaparezcan, reformando o destruyendo el estado social que los produce.
- Que esto no puede conseguirse sino transformando la propiedad individual o corporativa de los instrumentos de trabajo en propiedad común de la sociedad entera.
- Que la poderosa palanca con que el proletariado ha de destruir los obstáculos que a la transformación de la propiedad se oponen ha de ser el poder político, del cual se vale la burguesía para impedir la reivindicación de nuestros derechos.

El Partido Socialista declara que tiene por aspiración:

1. La posesión del poder político por la clase trabajadora
2. La transformación de la propiedad individual o corporativa de los instrumentos de trabajo en propiedad colectiva, social o común. Entendemos por instrumentos de trabajo la tierra, las minas, los transportes, las fábricas, máquinas, capital-moneda, etc., etc.
3. La organización de la sociedad sobre la base de la federación económica, el usufructo de los instrumentos de trabajo por las colectividades obreras, garantizando a todos sus miembros el producto total de su trabajo, y la enseñanza general científica y especial de cada profesión a los individuos de uno u otro sexo.
4. La satisfacción por la sociedad de las necesidades de los impedidos por edad o por padecimiento.

En suma: el ideal del Partido Socialista Obrero es la completa emancipación de la clase trabajadora; es decir, la abolición de todas las clases sociales y su conversión en una sola de trabajadores, dueños del fruto de su trabajo, libres, iguales, honrados e inteligentes.

ANNEX 6

Breus biografies de personalitats del socialisme espanyol²

Antonio Amat Maíz (Vitoria, 1919 - Mar Mediterrani, 1979).

Després de passar per la Marina i pels estudis de medicina, Amat finalment va titular-se en dret i va exercir com a advocat; no obstant, ja des d'un principi va estar implicat en diversos judicis per la seva activitat política i sindical. De fet, fou condemnat diverses vegades i hagué de passar diverses temporades a la presó: en un principi es lliurà d'una condemna per afegir-se a les files del bàndol franquista, però més tard complirà pena per intentar creuar la frontera armat i participar en la resistència francesa, per participar en una vaga al 1951 i, també, per ser militant del socialisme espanyol. El seu vincle amb les organitzacions socialistes històriques comença de facto al 1952, quan comença a carregar-se de responsabilitats fins a convertir-se en cap del PSOE i la UGT a l'interior d'Espanya. Capaç de relacionar-se amb forces i personalitats de tot tipus, tant joves com veterans i tant monàrquics com comunistes, aconseguí el seu màxim poder al 1958, moment en què fou detingut i caigué la xarxa de contactes que durant tant de temps havia anat configurant. Tot i que seguí militant en actiu fins i tot estant a la presó, la directiva socialista decidí canviar la màxima responsabilitat de l'interior, assumint aquesta responsabilitat Ramón Rubial, més lleial a la línia marcada per Toulouse. Amat, sens dubte, havia aconseguit un renom important per la seva tasca i, a més, perquè es sabia que el que propugnava trencava amb la línia del partit marcada en els congressos i defensada per l'exili socialista; tot i això, decidí fer un pas al costat, acceptar el lideratge de Rubial, tornar a l'activisme de base i defensar un canvi de les organitzacions socialistes històriques des de dins. De fet, moltes de les demandes que ell sostenia serien reivindicades durant anys per representants de la clandestinitat socialista i, més tard, pel bloc renovador. Donant suport a aquest últim, seguí militant en el PSOE de Felipe González, tot i que d'una forma força discreta, rebutjant tots els càrrecs que se li oferiren i cada cop més allunyat, rebutjant la deriva política de finals dels 70.

León Amorós Dupuy (Villena (Alacant), 1929 - Madrid, 2015).

Dedicat al món de l'advocacia, provenia d'una família de la indústria vitivinícola i que mantenia bones relacions amb la de Rodolfo Llopis. Encara que durant la Guerra Civil marxarà amb sa mare a França, d'on era ella, els seus estudis els cursarà majoritàriament a Madrid i Salamanca, on també estudiarà dret. Els seus primers passos com a advocat els donarà a Alacant, encara que mantindria un constant contacte amb les organitzacions clandestines socialistes a Madrid.

Esdevindrà un dels homes de confiança de Llopis, arribant a anar al famós *Contubernio de Múnic*, on va defensar les postures de la directiva tolosana en la taula dels dirigents de l'interior. A banda d'això, destaca la seva tasca com a advocat defensor de molts antifranquistes en el TOP

² Informació i fotografies extretes majoritàriament de la pàgina web de la Fundació Pablo Iglesias, on hi ha un diccionari biogràfic de personalitats del socialisme espanyol. S'han complementat algunes biografies amb informació aportada per fonts online, obres biogràfiques, documentació de cada partit i entrevistes realitzades.

i la defensa dels drets professionals dels mestres republicans. Al 1972 decidirà donar suport al sector històric i dins d'aquest va tenir un gran impuls, esdevenint membre del Comité Nacional al 1974 i membre de la Comissió Executiva al 1975. Davant l'alentiment de les converses de la reunificació del PSOE al 1976, decidirà dimitir de la directiva, marxar del partit i ingressar al PSP de Tierno Galván, ja al 1977. Després de l'absorció del PSP per part del PSOE de Felipe González, Amorós decidirà retirar-se de la política activa i focalitzar en l'exercici de l'advocacia.

Luís Araquistáin Quevedo (Bárcena de Pie de Concha (Santander), 1886 - Ginebra (Suïssa), 1959).

Periodista de professió, encara que havent estudiat per a pilot de marina mercant, treballarà en publicacions de diversos països, on també sovint es traslladarà per viure-hi una temporada, com ara Argentina, França, Alemanya i Anglaterra. Amb aquesta experiència en el món periodístic, tornarà a Espanya i decidirà afiliar-se al PSOE al 1915, on des del mateix any que ingressà accedí al Comité Nacional. Al 1918 esdevindria diputat pel PSOE per la província de Guipúscoa i un any després accediria a la Comissió Executiva del partit, en el qual ja era una veu força respectada. Mentre era regidor de l'ajuntament de Madrid, al 1921 decidirà marxar del PSOE per acollir-se a la III Internacional i, juntament amb Negrín, fundaria l'Editorial España. Al 1929 reingressarà al PSOE i durant la Segona República tindrà un paper destacat, esdevenint diputat en totes les eleccions, participant en diverses comissions parlamentàries, sent subsecretari de diversos ministeris del PSOE, sent Ambaixador a Alemanya, Suïssa, el Regne Unit i França i creant revistes on deixava constància de la seva tendència d'esquerra dins del PSOE. Ja a l'exili, tindrà una postura fermament anticomunista i dins el PSOE serà representant d'una ala crítica amb algunes postures de la direcció tolosana, esdevenint un líder discrepant i que resultava atractiu per sectors de l'interior.

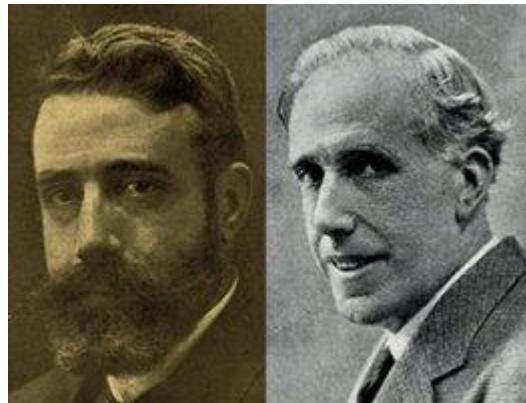
José Barreiro García (Sama de Langreo (Astúries), 1908 - Toulouse, 1975).

Dedicant-se a l'educació primària i al sector de la mineria, va vincular-se al socialisme espanyol cap a 1929. En qüestió de quatre anys, va convertir-se en un destacat membre de l'agrupació de la seva localitat natal, Sama de Langreo; a més, va participar en els fets d'octubre de 1934, cosa que li va comportar una estada a la presó. Després d'haver-se implicat en la Guerra Civil, ostentant diversos càrrecs, va haver d'exiliar-se, triant el sud de França com a destinació. Des de la reorganització del PSOE i de la UGT a les acaballes de la Segona Guerra Mundial, va participar en tots els congressos representant a diverses seccions i, també, va ser membre de la comissió executiva del partit, com a vicesecretari des de 1950 fins 1966, i de la UGT, com a vocal des de 1946 fins 1969. Tot i que durant tot l'exili havia estat un destacat partidari de Llopi, i encara havent-se apartat relativament de la primera línia per motius de salut, va ser des de 1969 endavant una figura clau del bloc renovador del PSOE. De fet, sembla ser que el pes i contactes que havia aconseguit havent estat tant de temps en la directiva del partit i el sindicat socialistes, sumat al fet que seguís en contacte de la poderosa agrupació asturiana, van moure força fils. Tant és així que va ser vocal del Comité Nacional de la UGT de 1971 a 1973 i del PSOE[R] de 1972 a 1974. Morí a l'exili.

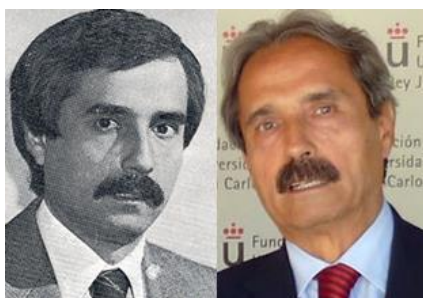
Julián Besteiro Fernández (Madrid, 1870 - Carmona (Sevilla), 1940).

Catedràtic d'universitat en filosofia, començà la seva activitat política en el republicanisme, fins que cap al 1912 decidí ingressar en el PSOE i la UGT. El seu ascens dins les organitzacions socialistes va ser força ràpid, ja que al 1914 ja formava part de la directiva i des de 1915 ostentava càrrecs superiors, com ara la vicesecretaria i la vicepresidència, arribant finalment a ser president de les dues formacions socialistes. La seva personalitat fou remarcable, arribant a tenir un grup remarcable de fidels a les seves postures i sent considerat, per molts, el successor de Pablo Iglesias i el segon referent del socialisme espanyol. Les seves posicions estan associades al sector dretà de les formacions socialistes, per les idees que predicava, però també per negar-se rotundament a que el PSOE s'alineés amb la Komintern, per apostar per un col·laboracionisme sindical durant la dictadura de Primo de Rivera, per rebutjar la coneguda com a Revolució d'Octubre de 1934 i, també, per donar suport al cop d'Estat contra la República dirigit pel coronel Casado a les acaballes de la Guerra Civil. Les seves postures van trobar diversos opositors, com ara Prieto o Negrín, però sens dubte el seu principal rival dins del socialisme espanyol fou Largo Caballero. Entre els càrrecs institucionals que ostentà, trobem la presidència de les corts republicanes, formar part de la diputació permanent durant la Guerra Civil i ser diputat per Madrid en les successives eleccions entre 1918 i 1936, obviant el parèntesi de la dictadura de Primo de Rivera. Morí en la presó de Carmona després de ser condemnat a 30 anys de presó per ser socialista, degut a les males condicions de les presons on el van engarjolar.

Pedro Bofill Albeilhe (Alcazarquivir (Marroc), 1946).

Havent estudiat ciències polítiques i econòmiques, s'ha dedicat a la docència universitària des dels anys 70. Abans d'això, va participar activament en l'aixecament d'un sindicat democràtic d'estudiants. A finals dels 60 va decidir integrar-se en el PSI, en el qual tindrà un ràpid ascens, arribant a formar part ben aviat del nucli dur de Tierno Galván i Morodo; dins el partit, a més, serà del sector més d'esquerres. Amb el canvi de nom del partit, Bofill aconseguirà formar part de la directiva del partit, sent secretari de relacions polítiques i d'informació i premsa. També, serà representant del partit en la *Junta Democrática* i la *Platajunta*. Passades les eleccions, tindrà un paper destacat en les negociacions entre el PSP i el PSOE i, efectivament, un cop donada d'absorció, passarà a tenir un paper rellevant en el PSOE, sent membre de l'executiva fins 1984 i posteriorment membre del Comité Federal. Alhora, serà director d'*El Socialista* de 1984 a 1986 i diputat per Terol de 1979 fins 1989, moment en què passà al Parlament Europeu. Després d'uns anys més ostentant càrrecs diversos en política, sempre mentre Felipe González governava, decidirà retornar a la docència, prenent altres iniciatives com ara la direcció de revistes o la participació en organismes com el *Consejo Económico Social*.

Francisco Javier Bobillo de la Peña (Orense, 1946 - Lanzarote, 2017).

Dedicat al món de la docència universitària, arribant a tractar diversos camps, com ara el de les ciències polítiques, l'economia i la sociologia, va establir contacte per primer cop amb el socialisme espanyol a través del grup de Tierno Galván, amb el que donà poc després de l'expulsió d'aquest últim del món universitari. Des de llavors, va participar activament en la vida d'aquest grup polític, després convertit en partit, i, a més, es convertirà en un important assessor de Tierno Galván, a la vegada que membre de la directiva. A causa del seu activisme, va rebre represàlies en forma de multa i arrest domiciliari. Essent part de la línia d'esquerres dins del PSP, quan aquest partit passí a formar part del PSOE, decidirà deixar la primera línia política i focalitzar en la seva formació acadèmica i professional, tot i que això no li va impedir seguir assessorant a Tierno Galván durant la seva etapa com a alcalde de Madrid. A partir de llavors, es doctorarà i seguirà formant-se i treballant a universitats dels EUA, tot i que retornarà a Espanya per treballar a la UCM i la Universidad Menéndez Pelayo, institució de la qual seria secretari general. També, serà director durant força anys de l'Editorial Tecnos i arribarà a ser Director General del Llibre, Arxius i Biblioteques del Ministeri de Cultura.

José Bono Martínez (Albacete, 1950).

Advocat de professió, prové d'una família propietària d'una tenda de teixits i propera a Falange, sent son pare alcalde de Salobre (Albacete) de 1957 a 1974. Havent rebut formació en centres catòlics, un cop llicenciat es dedicarà a donar classes a la UCM i, també, treballarà en el despatx d'advocats de Raúl Morodo, on haurà de defensar a diversos antifranquistes al TOP; de fet, entre els casos més sonats en els que participarà, està el dels militars de la *Unión Militar Democrática* i el dels advocats laboralistes d'Atocha assassinats. Tot i que la seva militància inicial va ser en les files dels cristians antifranquistes, al 1969 decidí ingressar al PSI, arribant a tenir un ràpid ascens; a tall d'exemple, sabem que ben aviat serà el president de la regió de Madrid dins del partit, secretari d'organització en el si de l'executiva estatal i també representant del PSP en la *Junta Democrática* i la *Platajunta*. Arran de les primeres eleccions, en les quals no obtingué cap escó, serà del sector del PSP amb una voluntat més decidida per la seva integració en el PSOE. Un cop produït aquest procés, tindrà un paper destacat en la regió manxega dins el PSOE, aconseguint els més alts càrrecs dins del partit federat, ser escollit diputat al Congrés i la presidència de l'ens autònom de Castella-la-Manxa, càrrec que ocupà de 1983 a 2004. A nivell estatal, des de 1980 va aconseguir mantenir de forma permanent la seva presència en l'executiva federal. L'any 2000 va intentar optar a la secretaria general del PSOE, sent vençut per Rodríguez Zapatero. Tot i això, aconseguí ostentar el càrrec de ministre de Defensa i de president del Congrés dels Diputats.

Francisco Bustelo García del Real (Madrid, 1933).

Economista i docent de professió, s'enllaçà a l'antifranquisme durant els seus estudis universitaris, quan participà en la formació de l'ASU. Des de llavors, la seva vinculació al PSOE i UGT seria creixent, tot i les diferències que tenia amb la directiva de Toulouse. Degut a la seva activitat

política, seria empresonat en diverses ocasions i hagué de patir l'exili. Seria un dels divulgadors de les tesis dels renovadors més destacat en l'escenari previ a l'escissió del PSOE, tot i que no va accedir a l'executiva del partit fins 1974 i en aquesta va durar ben poc temps. A causa de les desavinences amb el sector sevillà del partit, entre altres motius, va anar distanciant-se de la cúpula del PSOE i va anar convertint-se en una figura incòmoda dins el partit; tot i això, formà part de les llistes electorals i aconseguí un escó a les eleccions de 1977. El seu major protagonisme dins la formació socialista arribà arran de la polèmica del marxisme i de la celebració del Congrés de 1979, on s'alçà com a principal defensor d'un partit marxista i respectuós amb la democràcia interna; no obstant, la victòria pírrica en el congrés ordinari va portar a una derrota absoluta en el congrés extraordinari del mateix any. Des de llavors, i fins 1981, fou un dels impulsors de *Izquierda Socialista*, corrent interna del PSOE que apostava per una postura alternativa i progressista a la línia de Felipe González. Al 1981 és escollit rector de la Universidad Complutense de Madrid i es retira de l'arena política; no obstant, al 1989 s'afilia al PASOC de la mà de Pablo Castellano. En aquesta formació accedí a càrrecs orgànics rellevants ben aviat, però les seves discrepàncies amb les postures d'*Izquierda Unida* van provocar que marxés de nou de la política. Al 2004, d'altra banda, va afiliar-se de nou al PSOE.

Amadeo Calzada Fernández (Los Corrales de Buelna (Santander), 1930).

Metal·lúrgic de professió, decidí afiliar-se a les JJSS, el PSOE i la UGT al 1950, un any després que la seva família es reunís a l'exili: la mare i germans de Calzada van anar a trobar a Toulouse al seu pare, un militant socialista veterà i amb responsabilitats en el partit i sindicat socialistes a l'exili. Durant el tardofranquisme va pertànyer al Consejo General de la UGT i al Comité Director del PSOE, a més d'assistir a tots els congressos del PSOE i la UGT i representar a seccions del sud de França. En motiu de l'escissió del partit, decidí mostrar suport al sector històric del PSOE, on ostentaria permanentment un lloc en el Comité Director i Nacional. Romandria en aquest mateix partit durant tota la transició i més tard seguiria militant en el PASOC, partit hereu del PSOE(H), on formaria part del Comité Federal. Des de 2003 va formar part del *Consejo General de la Emigración*.

Manuel Cantarero del Castillo (Málaga, 1926 - Málaga, 2009).

Advocat de professió, va ser un actiu dirigent falangista durant la dictadura franquista, destacant en els últims anys de la dictadura pel seu intent de connexió entre les tesis falangistes i les socialistes. A la vegada, va aconseguir captar l'atenció de la manipulada premsa franquista per tal de destacar com a líder polític progressista provinent del règim i partidari d'una obertura política. Així, al 1976 va fundar el partit *Reforma Social Española*, el qual va ser un dels primers en legalitzar-se; a més, aquesta formació pretenia esdevenir el partit progressista del nou règim, intentant desplaçar algunes organitzacions de l'oposició. Desmarcant-se de les tesis marxistes i negant-se a participar en tot organisme amb presència del PCE, intentava defensar una visió socialdemòcrata i poc trencadora dins dels paràmetres demòcrates, per la qual cosa va acabar coincidint amb el PSOE[H] i el PSDE. Justament amb aquests dos partits havia d'anar a les eleccions de 1977, però la forta personalitat dels líders

implicats va provocar la ruptura de les relacions i que RSE anés sola a la contesa electoral, no obtenint cap escó. Després de la desfeta electoral, el partit que havia fundat es dissoldrà, anant la major part de la seva militància al PSOE, mentre que Cantarero del Castillo preferí integrar-se en el partit liberal liderat per Areilza. A través d'aquest partit, acabaria vinculant-se a l'Alianza Popular (AP) de Manuel Fraga i aconseguiria ser diputat al 1982, així com membre de la delegació espanyola al Parlament Europeu al 1986.

Pablo Castellano Cardalliaguet (Madrid, 1934).

Advocat de professió, va vincular-se a la política inicialment a través d'exiliats anarquistes a París. Durant els seus estudis a la Universidad Complutense de Madrid, va participar en les protestes de 1956 i s'aproximà al socialisme espanyol de la mà de Villar Massó, primer militant a UGT i després al PSOE. Dins l'*Agrupación Socialista Madrileña*, en la qual va afiliar-se al 1965, va anar adquirint força renom, també degut a la seva implicació en judicis laborals i sobre presos polítics. Va formar part de la directiva del PSOE des de 1971 fins 1975 i de la UGT de 1971 a 1976; sobre la seva implicació en la cúpula del partit, havent participat en el moviment renovador, va ser considerat el líder del PSOE[R] a causa de la visibilitat que li donava ser l'encarregat de tenir relacions internacionals i de viure a la capital d'Espanya. Les disputes intestines en la cúpula del PSOE[R], en les quals ell sovint es trobava implicat, finalment es van resoldre amb més o menys èxit al Congrés de Suresnes (1974), quan Felipe González va assumir el lideratge. Castellano, després de veure com González ocupava les seves funcions executives, i segurament també per discrepàncies amb aquest, va decidir dimitir i passar a ser militant de base. Tot i ser un militant incòmode per a l'executiva socialista, va obtenir un escó en les tres primeres legislatures per Cáceres, fou secretari de la mesa del Congrés durant la legislatura de 1977 i, també, membre de la comissió constitucional durant el mateix període. El protagonisme que tingué en el tardofranquisme es veuria més o menys recuperat durant la polèmica sobre la identitat marxista del PSOE: juntament amb Bustelo i Gómez Llorente va liderar la defensa del marxisme i de la democràcia interna del partit, tant abans del congrés ordinari de 1979 com entre l'ordinari i l'extraordinari i posteriorment, conformant *Izquierda Socialista*. Promovent la idea d'un partit contrari a l'hiperlideratge i a postures pròximes al liberalisme, faria declaracions també a favor de l'ecologisme, el feminisme, l'amor lliure, els drets del col·lectiu LGTB i el desmantellament de les bases dels EUA. Alhora, recolzaria la campanya anti-OTAN, cosa que el col·locava en oposició frontal amb el que predicava el PSOE coetani. Després de denunciar un cas de tràfic d'influències, el PSOE el va expulsar al 1987. Dos anys més tard, passava a afiliar-se al PASOC i a formar part de la directiva d'*Izquierda Unida*. Durant onze anys fou president del PASOC, de 1990 a 2001. A la seva trajectòria, cal sumar la seva participació en la formació de l'ens autonòmic d'Extremadura, el seu pas pel Consell General del Poder Judicial i diverses iniciatives vinculades al món del dret.

Francisco Fernández Ordóñez (Madrid, 1930 - Madrid, 1992).

Advocat de professió, va entrar en el món de la política des de l'aparell franquista, ocupant-se de temes relacionats amb la hisenda, d'acord amb els seus estudis en dret i fiscalitat. Tot i obtenir càrrecs de renom, va dimitir d'alguns d'ells per discrepàncies polítiques i aviat va posicionar-se

com a oposició al règim, tot i que des d'una vessant progressista i moderada. El seu renom és inqüestionable des del moment que forma part de la *Comisión de los Nueve*, organisme representant de l'oposició democràtica al règim un cop la *Platajunta* comença a desdibuixar-se. No obstant, quan es convoquen les primeres eleccions democràtiques al 1977, decideix apostar per la coalició que encapçalarà Adolfo Suárez, UCD, on s'hi integraria amb el partit que recentment havia fundat, el *Partido Social Demócrata*. Prèviament, tot sigui dit, havia coliderat la *Federación Social Demócrata*, però discrepàncies dins la formació van provocar la seva divisió. Havent guanyat les eleccions la coalició amb la que es presentava, ell obtingué el ministeri d'Hisenda

per a la legislatura constituent. Així mateix, després de revalidar la seva victòria UCD al 1979, passaria a ocupar la cartera de Justícia fins 1982, tot i el canvi de govern al 1981. Fruit de les disputes dins el partit en el govern, que agrupava tendències polítiques força dispars i sumava l'agreujant d'exterioritzar aquests conflictes, finalment Fernández Ordóñez va optar per precipitar l'escissió del partit i recuperar la fórmula d'un partit independent, ara anomenat *Partido de Acción Democrática*. Aquesta formació decidí anar a les eleccions integrada en les llistes del PSOE de Felipe González, on a finals d'any s'hi afiliaria. Gràcies a això, Fernández Ordóñez va aconseguir la presidència del Banco Exterior i, també, la cartera d'Exteriors entre 1985 i 1992.

Alfonso Fernández Torres (Torreperogil (Jaén), 1907 - Manzanares (Ciudad Real, 1978).

Treballant la major part de la seva vida com a administratiu, Fernández Torres tingué un recorregut polític remarcable. Membre del PSOE i de la UGT des de 1929, va anar escalant ràpidament dins les organitzacions socialistes a nivell local i provincial, arribant a tenir diversos càrrecs de representació política. Tingué una participació activa durant els fets d'octubre de 1934 i també durant la Guerra Civil, cosa que li va suposar anys de reclusió, en el primer cas un i en el segon cas nou, després de ser commutada la pena de mort i rebre un permís de llibertat vigilada.

En aquests anys de presó establirà contactes amb futurs membres rellevants dins les organitzacions socialistes i, efectivament, quan sortí en llibertat va implicar-se de nou en el partit i sindicat, la qual cosa li comportarà més anys de presó al 1950 i 1958. Com a dades d'interès sobre la seva activitat en el partit, val a dir que fou membre de la Comissió Permanent del PSOE entre 1964 i 1965, apadrinà l'entrada al partit del seu fill i, també, de Felipe González, Alfonso Guerra, Guillermo Galeote i Luís Yáñez i, tot i l'enfrontament històric

que mantenia amb la direcció de Toulouse i amb Llopis des de mitjans dels 60, es mantingué en el sector històric del PSOE quan es produí l'escissió. Dins el PSOE[H], en el qual arribà a ser president i, sens dubte, un membre destacat de l'interior, va ser un ferm partidari de la reunificació del PSOE; de fet, per promoure una proposta de reunificació saltant-se les funcions que li pertocaven va ser censurat, obligat a dimitir i, en resposta, va decidir forçar aquesta reunificació amb el col·lectiu que li feia costat, obrint una bretxa dins el PSOE[H]. Dins el PSOE de Felipe

González va ser nomenat president de la federació socialista de Sevilla i aconseguí un escó en les eleccions de 1977 per Jaén; no obstant, va morir fortuïtament arran d'un accident ferroviari.

Donato Fuejo Lago (Vigo (Pontevedra), 1926).

Dedicat al món de la medicina, sent metge especialista en pulmó i cor i sent un dels metges que va participar en el primer trasplantament de cor realitzat a Espanya, després dels seus estudis de

medicina a Cadis i Sevilla, traslladarà la seva residència a Madrid després de doctorar-se. Serà precisament en aquesta ciutat que començarà a establir contacte amb el moviment socialista sobre els anys 50, situant-se ben aviat a prop del grup liderat per Tierno Galván. Va ser membre fundador del PSI, membre de l'entorn més de confiança de Tierno Galván i ostentarà diverses secretaries durant la vida d'aquest partit, com ara la de finançament, la de relacions internacionals i la de relacions amb altres partits. Arran de la roda de premsa que es va fer en motiu de *Junta Democrática*, en la qual ell era un dels representants del PSP, va ser processat pel TOP i va passar per presó. D'altra banda, també seria representant

del PSP en la Platajunta. Durant les primeres eleccions, serà candidat del PSP per Madrid i aconseguirà ser escollit diputat, passant a integrar-se, després de l'absorció del PSP per part del PSOE, al Grup Parlamentari Socialista en el Congrés. També va ser escollit diputat pel PSOE en les properes dues eleccions, 1979 i 1982, tot i que al 1984 renuncià al seu escó. A més, formarà part de la directiva estatal del PSOE fins 1981 i posteriorment de la directiva madrilenya. Entre altres càrrecs ostentats, hi ha el de delegat d'Espanya del Consell d'Europa i de la Comissió de Sanitat i Seguretat Social, representant d'Espanya a la OMS, on arribà a ser vicepresident, president del Consell de Seguretat Nuclear i *Defensor del Pueblo*.

Antonio García López (Pampliega (Burgos), 1929).

Advocat i economista de formació, va endinsar-se en el món de la política sense descuidar les diverses professions que tingué, entre les que trobem la seva participació a l'OCDE i docència universitària. Tot i això, liderant el seu propi partit sí que va fer un parèntesi professional. S'endinsà a la política activa de la mà de Dionisio Ridruejo, el qual predicava una opció socialdemòcrata alternativa al règim franquista i que pretenia reconciliar la societat espanyola, deixant enrere la divisió social arran de la Guerra Civil. També, es relacionarà amb el PSOE a l'exili durant uns anys, però sense arribar a vincular-se formalment. Finalment, cofundaria al 1974 amb Dionisio Ridruejo *Unión Social Demócrata Española*, partit successor del *Partido Social de Acción Democrática*, una formació que pretenia ocupar l'espai polític de l'antiga *Izquierda Republicana* oferint una opció socialdemòcrata en un moment d'expansió dins les esquerres de les tesis marxistes. Aquesta organització política, que tingué un relatiu èxit i arribà a participar en la *Plataforma de Convergencia Democrática* promoguda pel PSOE[R], patí una crisi interna quan morí el seu principal líder, Ridruejo. De fet, García López decidiria escindir-se i formar el seu propi partit: *Partido Socialista Democrático Español*. Des d'aquesta plataforma política, es defendria un socialisme no marxista, alineat amb la filosofia del Congrés de l'SPD celebrat a Bad Godesberg al 1959. A més, també es faria força evident l'animadversió d'aquest nou partit cap al comunisme. Amb aquestes característiques, i mantenint-

se al marge de les plataformes de l'oposició democràtica, tot i algun puntual contacte, decidí cap a finals de 1976 assolir una aliança amb el sector històric del PSOE. Aquesta aliança s'estendria temporalment fins incorporar a RSE de Cantarero del Castillo i la FSD, tot i que finalment no anirien tots junts a les eleccions. Malauradament, la candidatura ASD no va obtenir els resultats esperats, ja que no es va assolir ni un sol escó, i pocs dies després de saber els resultats es va donar per dissolta l'aliança. En una assemblea del PSDE a principis de 1978, després d'una fuga evident dels principals líders del partit, es va decidir autodissoldre la formació i García López va passar a un segon pla en la política espanyola.

Juan Gómez Egido (Valsain (Segovia), 1888 - Madrid, 1980).

Pintor de professió, va ingressar ben aviat a la UGT i a les JJSS, ja residint a Madrid. Al 1926 ingressarà en el PSOE i ben aviat participarà en la vida del partit com a delegat en els congressos. Amb la victòria del Front Popular formarà part del consell d'administració del Patrimoni de la República i durant la Guerra Civil participarà en l'ajuntament de Madrid i en el govern de la República. Va ser nomenat secretari general del PSOE en una reunió de les *Federaciones Provinciales Socialistas* al 1939, sense arribar a exercir gaires funcions en motiu del final de la contesa i de la seva detenció i empresonament. Tot i això, seguí sent un líder socialista, encara dins la presó, i, un cop en llibertat de nou al 1944, formarà una nova Comissió Executiva del PSOE, d'on sortirà escollit president. Certament, aquesta nova directiva de l'interior tindrà poc recorregut, però destacarà per la formació de l'*Alianza Nacional de Fuerzas Democráticas* juntament amb altres organitzacions. Després de dotze anys a la presó, quan surti tornarà a tenir un paper destacat, sent membre de la Comissió Executiva del PSOE entre 1962 i 1964 i tenint un fort pes a l'*Agrupación Socialista Madrileña*. De fet, seria un dels artífexs de l'expulsió de Tierno Galván en la seva breu estada en el PSOE. Després de l'escissió del PSOE, romandrà en el sector històric i serà president de la Comissió Executiva entre 1974 i 1976, encara que tenint un paper cada cop més discret.

Luis Gómez Llorente (Segovia, 1939 - Madrid, 2012).

Historiador i docent de professió, va iniciar la seva trajectòria política durant els seus estudis universitaris, quan va relacionar-se amb l'ASU i, posteriorment, amb el PSOE. El seu ascens en el partit fou remarcable, ja que tot just tres anys després d'haver-hi entrat va corepresentar a l'interior en un congrés, concretament el de 1961. El seu paper en les JJSS i en la difusió d'una cultura política diferent de la dels veterans va ser significativa, cosa que es va traduir després en la seva participació en l'executiva del PSOE[R] sorgida al 1976, en la qual va responsabilitzar-se

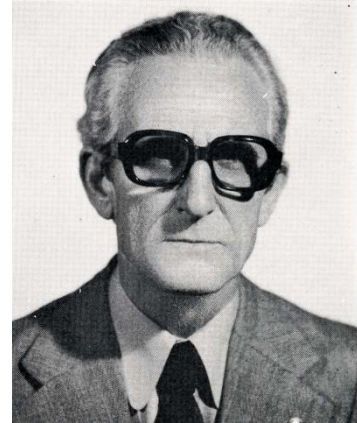
de la formació de la militància. En paral·lel, després de passar per la presó a causa de la seva militància política, també va participar en una candidatura en el col·legi de doctors i llicenciats en filosofia i lletres de Madrid, en un moment en què personalitats de l'antifranquisme donaven batalla al règim en els col·legis professionals. En el cas de Gómez Llorente, va exercir de vicedegà del Col·legi en qüestió de 1974 a 1977. D'altra banda, va sortir escollit diputat pel PSOE en la legislatura

constituent i en la primera legislatura constitucional, en tots dos casos per Astúries; en ambdues legislatures, a més, tingué un càrrec en la mesa del congrés. No obstant, el major protagonisme l'adquirirà quan, juntament amb Pablo Castellano i Francisco Bustelo, presenti batalla en favor de conservar el terme marxista en la definició del partit i, alhora, en defensa de la democràcia interna del partit, de les tesis d'esquerra i d'un model de formació de militància diferent del que s'estava modelant amb Felipe González i Alfonso Guerra. Tot i la seva derrota en el congrés extraordinari, va ajudar a impulsar *Izquierda Socialista*, encara que ben aviat deixà la política activa i mantingué un perfil més discret; això sí, mantenint la seva afiliació al PSOE i l'adhesió a *Izquierda Socialista*. Des de llavors, la seva tasca com a historiador del moviment obrer i la seva activitat sindical i professional ocuparan la major part del seu temps. Cap al 2004, de forma inesperada, recuperà visibilitat en la seva defensa d'una educació laica i en valors cívics, arribant a ser un dels pares de l'assignatura d'educació secundària anomenada "Educació per a la ciutadania".

Sócrates Gómez Pérez (Vigo (Pontevedra), 1914 - Madrid, 1989).

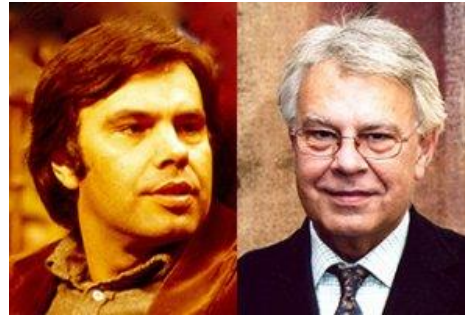
Periodista de professió, va créixer en el si d'una família ja immersa en el socialisme espanyol, ja que son pare va ser dirigent del sector ferroviari de la UGT, diputat socialista per Pontevedra al 1931 i, també, governador civil de Madrid durant la Guerra Civil. Des dels nou anys ja ajudava a una impremta i amb 14 anys va començar a militar a les JJSS, assolint càrrecs de responsabilitat ben aviat en la zona de Madrid, tant de les joventuts, com del sindicat i partit socialistes. Durant la Guerra Civil treballarà per la República i serà director de dues publicacions, fins que sigui detingut a Alacant i ficat a la presó. El seu pare, per desgràcia, per la implicació que havia tingut políticament amb el règim republicà, va ser afusellat. Sortint de la presó abans d'hora per una rebaixa de la condemna, decidirà participar en la reorganització de les joventuts socialistes, tot i que ben aviat seria detingut per la policia franquista. Aquest escenari de sortida de la presó i reingrés per implicació en les organitzacions socialistes s'anirà repetint fins 1951. Després d'haver estat participant en la primera executiva de l'interior, en la que finalment s'escollí president a Gómez Egido, serà detingut i, quan fou posat en llibertat, decidirà exiliar-se a Londres i participar activament en les organitzacions socialistes a l'exili, tenint un paper destacat de forma intermitent. Va tornar a Espanya el 1972 i, en el procés d'escissió del PSOE, prendrà part pel sector històric, passant a ser el president de l'*Agrupación Socialista Madrileña*. Va ser un ferm defensor de la reunificació del PSOE i, arran de la divisió de criteri en la directiva durant 1976, decidirà posicionar-se a favor de Fernández Torres, forçant una integració de membres destacats al partit liderat per Felipe González. Dins el PSOE[R], seria membre del Comitié Federal de 1977 al 1982, seria escollit diputat del PSOE per Madrid al 1977, regidor de l'ajuntament de Coslada a les eleccions municipals de 1979, diputat de l'Assemblea de Madrid i Senador entre 1983 i 1987.

Felipe González Márquez (Sevilla, 1942).

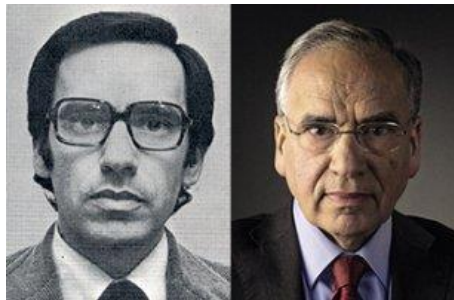
En paral·lel als estudis de dret i a diverses professions que tingué, entre elles la d'advocat laboralista, va endinsar-se a la política a través de sectors universitaris i catòlics progressistes, fins aterrar al PSOE cap al 1963. Va anar escalant posicions fins assolir a finals dels 60 una posició a la comissió executiva del PSOE i la UGT. Des de posicions a l'ala esquerra del socialisme espanyol, va aconseguir organitzar amb la resta del bloc renovador el congrés d'agost

de 1972, d'on va sortir membre de l'executiva col·legiada. Arran de les desavinences sorgides en el si del PSOE entre 1972 i 1974, va dimitir dels seus càrrecs, però seguí al corrent de l'activitat de la cúpula del partit; fins al punt que al 1974 sorgí escollit primer secretari. Des de llavors, assumí el lideratge del partit i aconseguí que aquest es situés, un cop celebrades les primeres eleccions democràtiques a Espanya, al capdavant de l'esquerra i de l'oposició i, a partir de 1982, del govern. En aquest recorregut de 1974 a 1982, cal destacar com deixà enrere les posicions més d'esquerra del partit per situar-se en el flanc més socialdemòcrata, procés que serà prou evident des de la campanya electoral de 1977 fins el fatídic doble congrés de 1979. Conservarà la presidència del govern des de 1982 fins 1996, primer amb dues majories absolutes i després amb dues en minoria. Finalment, al 1997, havent perdut la presidència del govern, deixa la secretaria general del partit.

Alfonso Guerra González (Sevilla, 1940).

Durant la seva estada a la universitat, on estudià una enginyeria i filosofia i lletres, fou un dels impulsors d'un nou grup de joves socialistes a Sevilla, que ràpidament enllaçà amb el PSOE a

través de Alfonso Fernández Torres i son fill. Així, combinant-ho més tard amb la seva carrera docent, va anar escalant en el partit i la UGT des de 1962, arribant a tenir protagonisme i accés a la part de l'executiva de l'interior a finals dels 60. La seva trajectòria des d'un principi va estar força vinculada a la resta del grup de sevillans, com ara Felipe González o Luíís Yáñez, amb els que anà creixent en paral·lel. Amb ells, va promoure les tesis d'esquerres en el partit abans de l'escissió, va

ser un dels organitzadors del congrés del PSOE d'agost de 1972 i membre de la comissió executiva col·legiada que se'n derivà i, també, va ostentar diversos càrrecs de la directiva del partit posteriorment, destacant la vicesecretaria general, la qual va conservar de 1979 fins 1997. En la seva trajectòria dins la directiva del partit, es va guanyar la fama de ser el màxim responsable del control intern del partit, mentre Felipe González s'ocupava de la cara externa del partit. El càrrec de vicesecretari general del partit el va combinar entre 1982 i 1991 amb la vicepresidència del govern.

Pablo Iglesias Posse (Ferrol, 1850 - Madrid, 1925).

Tipògraf de professió, fou un dels fundadors del PSOE i la UGT, al 1879 i 1888 respectivament, i és considerat un dels pares del socialisme espanyol. Participant en la Primera Internacional i adherit més tard a la Segona, de caire marxista, és considerat un líder obrer per les demandes que sostenia, pels contactes que aconseguí fer, pel renom que adquirí i pel volum de seguidors que va aportar al socialisme.

També, fou el primer diputat socialista que entrà al parlament espanyol arran de la conjunció republicanosocialista de 1910. Tot i que sota el seu lideratge es va viure una etapa d'or del socialisme espanyol, en constant expansió, també va haver de patir presó, atur i pobresa en diversos moments de la seva vida. A nivell de posicionaments ideològics, destaquem la seva

aposta pel marxisme, pel pacifisme, per un socialisme desvinculat de la Komintern i per la reafirmació del caràcter obrer del partit que fundà.

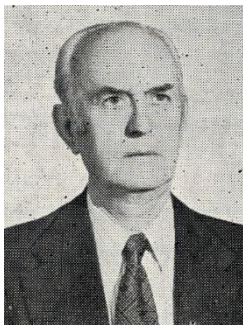
Arsenio Jimeno Velilla (Zaragoza, 1909 - Zaragoza, 1991).

Tècnic industrial de professió, va ingressar al PSOE i a la UGT al 1927. Aquell mateix any també va començar a liderar les JJSS de Saragossa. Arran de la participació en els fets d'octubre de 1934, decidí exiliar-se a França, on, de fet, hauria de tornar anys més tard pel lideratge que assumí durant la Guerra Civil en el bàndol republicà i en el partit. Durant la invasió nazi en terres franceses va participar en la resistència i representar el socialisme espanyol, el qual va contribuir a reorganitzar un cop acabada la contesa mundial. Des de 1944 fins 1946 va ser vicesecretari general del PSOE i més tard va seguir ostentant càrrecs executius, com ara vocal, responsable d'actes i arxiu i director de *El Socialista*, fins 1967. A més, també estigué gairebé sense interrupció en el Comité Director del partit. Val a dir que fou un dels principals i primers opositors a les postures sostingudes per Llopi, amb qui, tret de moments puntuals, va marcar diferències. De fet, amb unes idees no del tot coincidents amb les dels renovadors de l'interior d'Espanya, va decidir formar part del bloc que impulsaria el congrés del PSOE d'agost de 1972. Durant els anys 1972, 1973 i 1974 va poder tenir una certa quota de poder en l'executiva col·legiada del partit, però les desavinences en la directiva van portar que al Congrés de Suresnes fos marginat i exclòs de l'executiva. Amb la mort de Franco va retornar a Espanya i des de 1978 fou president de la federació aragonesa del PSOE.

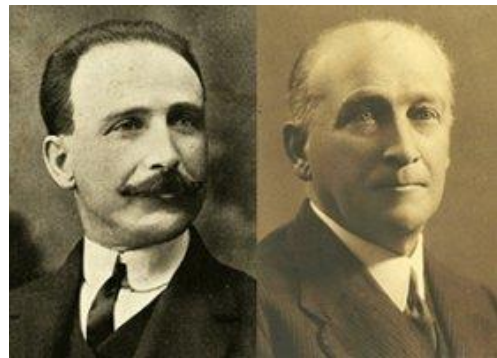
Julián Lara Cavero (Zafra de Záncara (Cuenca), 1908 - Madrid, 1995).

Tipògraf de professió, treballarà des de jove en una impremta, lloc on establirà contacte amb la UGT i de la qual decidirà fer-se membre. Si al 1925 es va afiliar a UGT, poc després ho va fer a les JJSS i al 1928 al PSOE, on ràpidament va assumir càrrecs de responsabilitat. Durant la Guerra Civil, es va implicar de manera destacada en el sector armat, ascendint ràpidament dins l'escala militar i, també, ocupant càrrecs de responsabilitat dins del cos de carabiners, arribant a formar part del grup que custodiava del tresor d'Espanya. A principis de 1939, va creuar la frontera amb França i viatjarà amb el *Mexique* a Mèxic, on ajudarà a aixecar el Círculo Pablo Iglesias i vertebrar les organitzacions socialistes espanyoles a Mèxic. Després de treballar durant uns anys per empreses del sector de la impressió, gràcies als diners del *Vita*, formarà una cooperativa d'arts gràfiques que més tard culminaria en la destacada editorial Fondo de Cultura Económica, integrant a un grup d'intel·lectuals mexicans i espanyols. Des de 1964 tindrà un paper destacat en el PSOE, assumint en diverses ocupacions càrrecs de responsabilitat, sobretot quan decideixi traslladar-se a Toulouse al 1968. Durant l'escissió del partit, prendrà part pel PSOE[H] i formarà part de la seva directiva. A mitjans dels 70 ostentaria la vicepresidència del partit i des del 1983 ostentaria la presidència, esdevenint al 1990 una presidència honorífica. Lara seria membre fundador del PASOC, però també de la Fundació d'Estudis Socialistes i de la Fundació Indalecio Prieto.

Francisco Largo Caballero (Madrid, 1869 - París, 1946).

Dedicat a diverses professions, però especialitzat en el treball de l'estuc, Largo Caballero és una figura remarcable del socialisme espanyol, juntament amb Pablo Iglesias i Julián Besteiro. Provenint d'una família molt humil i treballant d'una professió manual, va relacionar-se per primer cop amb el moviment obrer organitzat durant la festa del primer de maig de 1890, quan Pablo Iglesias va fer un discurs com a president del PSOE i de la UGT. Arran d'aquella experiència, Largo Caballero va decidir impulsar una secció sindical del seu sector i enllaçar-la a la UGT, on militaria des de 1890; tres anys més tard, també ingressaria al PSOE. A mesura que van anar passant els anys, va anar conscienciant-se més com a obrer, bevent de textos de Marx, Kautsky i Iglesias, entre altres. A nivell d'organitzacions, va anar ascendint lentament dins el partit i el sindicat socialistes, essent un exemple, a diferència de Besteiro, de militant de base que va alçants progressivament com a líder. Concretament, des de 1899 fins 1937 va tenir càrrecs a la UGT i el PSOE de forma quasi ininterrompuda. A nivell de política institucional, el seu primer càrrec fou el de regidor per l'ajuntament de Madrid l'any 1905, que feu compatible amb la presidència de l'*Agrupación Socialista Madrileña* i la *Casa del Pueblo* de Madrid; el càrrec de regidor, a més, el combinaria amb el de diputat provincial al 1911. En paral·lel, Largo Caballero arribaria a la vicepresidència de la UGT al 1908, però també viuria represàlies pel seu activisme contra la Guerra de Marroc i contra l'actuació del govern en diverses àrees, així com per la seva implicació als fets de 1917. Havent mort Pablo Iglesias, Largo Caballero s'alçava com a líder de la facció esquerra del PSOE i de la UGT i, a més, estava molt ben situat per fer tenir en compte les seves decisions: des de 1928 fins 1935 seria president o vicepresident del PSOE i des de 1918 fins 1937, excepte el lapse de 1932-1934, secretari general de la UGT. Als anys 30, seria empresonat per la seva implicació en el moviment republicà al 1930 i per la seva participació en els fets d'octubre de 1934. No obstant, també seria escollit diputat en totes les legislatures republicanes, seria membre de la Diputació Permanent, president del grup parlamentari socialista, ministre de Treball, ministre de la Guerra i president del Govern. Acabada la Guerra Civil, hagué de marxar a l'exili francès i allà fou capturat per la Gestapo, motiu pel qual fou empresonat. Morí poc després de l'alliberació dels camps de concentració per part de les tropes aliades.

Rodolfo Llopis Ferrándiz (Callosa de Ensarriá (Alacant), 1895 - Albi (França), 1983).

Dedicat al món de la docència, Llopis va fer ben aviat compatible la seva vocació com a pedagog i mestre amb el món de la política: ni més ni menys que des de 1917, quan començà a exercir com a professional i s'afilià a la UGT. Durant tota la dècada dels anys 20 va fer compatible l'ampliació dels seus estudis com a pedagog amb la seva dedicació política, on incloem càrrecs públics a nivell municipal a Conca. A més, també seria durant els anys 20 quan iniciaria la seva trajectòria en el món de la maçoneria. Ja als anys 30, seria redactor d'una revista relacionada amb el socialisme, cap de la filial d'ensenyament de la UGT i, també, director general de primer ensenyament durant la Segona República durant el primer bienni. Durant el bienni conservador i també amb el triomf del Front Popular, en canvi, s'ocuparia de tasques parlamentàries representant al PSOE. Amb l'inici de la Guerra Civil, formaria part del nucli dur de Largo Caballero, formant

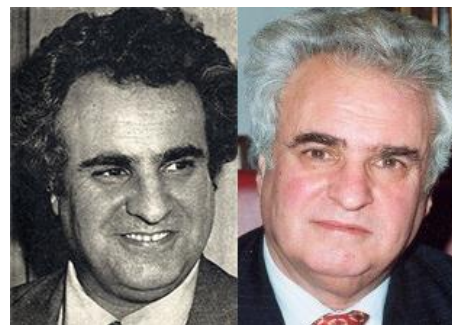
part del seu gabinet en una subsecretària. No obstant, a mesura que anà avançant la contesa, Llopis s'aniria allunyant de les postures del govern que encapçalava Negrín i decidí exiliar-se a França, on la seva dona treballava. Havent participat en la reorganització del PSOE arran de l'alliberació de França de l'ocupació alemanya, fou nomenat secretari general del PSOE a l'exili en el primer congrés que es celebrà a França, al 1944. Aquest càrrec, a més, el conservaria de forma ininterrompuda, encara que amb moments de més o menys feblesa, durant 30 anys. A banda de liderar el PSOE durant bona part de la dictadura, cal sumar a la trajectòria de Llopis durant aquests anys haver ostentat

alts càrrecs també dins la UGT, arribant a ser president des de 1956 fins 1971, haver estat president del govern de la Segona República a l'exili durant 1947 i haver estat representant del PSOE en la refundació de la Internacional Socialista. Dins el seu període com a líder del PSOE, les principals oposicions que tindrà seran Prieto, Fernández Torres i Arsenio Jimeno, encara que no fou fins que el bloc renovador va configurar-se a principis dels 70 que el seu lideratge fou realment qüestionat. Al 1972 va ser coprotagonista de l'escissió del PSOE entre els històrics i els renovadors, i, finalment, acabà liderant durant dos anys més la fracció dels històrics. Al 1974, passats els 30 anys al capdavant de la formació socialista, decideix fer un pas al costat i s'aparta de la cúpula del partit. Al 1976 va tornar de visita a la seva terra natal, Alacant, i, tot i les seves negatives inicials, al final va ser convençut perquè participés en les primeres eleccions generals democràtiques a Espanya, al 1977, per la província d'Alacant com a senador. El resultat, desolador per a Llopis, va fer que es retirés definitivament de la política activa, encara que conservant la seva militància. Poc després de ser nomenat president d'honor de l'acabat de refundar PASOC, morí a Albi, França.

Enrique Múgica Herzog (San Sebastià (Guipúscoa), 1932 - Madrid, 2020).

Advocat de professió i provinent d'una família republicana de classe mitjana, després de fugir de la Guerra Civil i retornar, va estudiar a la seva localitat natal i examinar-se d'algunes assignatures de dret, les quals s'havia preparat de forma autònoma, a la Universitat de Valladolid, on establiria contactes amb militants antifranquistes. Després d'establir contacte amb gent del PSOE i del PCE, marxarà a Madrid per acabar els seus estudis i allà decidirà incorporar-se al PCE i prendre part en les protestes estudiantils que estaven naixent a mitjans dels 50. Acabats els estudis i després de rebre represàlies i presó pel seu activisme, decidirà seguir la tasca antifranquista sent organitzador dins del PCE del territori guipuscoà, a la vegada que exercia com a advocat i donava classes particulars. Arran de la seva participació en la Vaga General Pacífica engegada pel PCE al 1959, serà empresonat de nou, tot i formar part de la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Guipúscoa, i establirà contacte amb Antonio Amat, el qual serà una gran influència perquè transités cap a les tesis del PSOE. Al 1963, estant a la presó, decidirà afiliar-se al PSOE i, amb Ramón Rubial com a intermediari, ràpidament serà incorporat en la part de l'executiva del PSOE a l'interior. Formant part de la directiva des de 1967, Múgica tindrà un paper destacat en el moviment renovador dins del PSOE, estant darrere de molts dels moviments que van portar a l'escissió del partit al 1972. Dins del PSOE renovat, ostentarà càrrecs de direcció fins 1994, passant després a

formar part del Comité Federal. A més, també representarà al PSOE[R] en la *Plataforma de Convergència Democràtica* i la *Platajunta*. Fou escollit diputat del PSOE per Guipúscoa des de 1977 fins l'any 2000, quan passà a ser *Defensor del Pueblo*, un càrrec que mantindria fins 2010. De 1988 a 1991 exerciria el càrrec de ministre de Justícia. Al 2010, decidí deixar la política activa.

Raúl Morodo Leoncio (Ferrol (A Coruña), 1935).

Dedicat a la docència universitària, a la política i a les relacions internacionals, Morodo esdevé una figura rellevant en l'etapa de la Transició espanyola a la democràcia. Els seus inicis a l'activitat política els trobem sempre relacionats amb la figura de Tierno Galván, amb qui, des de l'àmbit universitari, impulsaria diverses iniciatives. El seu activisme clandestí, tot i ser més o menys

discret, començà per l'uropeisme i acabà fent-se cada cop més explícit el seu vincle amb el socialisme. Tant per una cosa com per l'altra, fou certament controlat per la policia i detingut en alguna ocasió. La seva tasca docent i el seu vincle amb Tierno Galván van permetre que fes conferències arreu del món i es guanyés un renom dins el món de l'oposició antifranquista. Fou al 1968 quan es constituí el PSI i es consolidà el tàndem de Tierno Galván i Morodo al capdavant del seu col·lectiu socialista. De fet, a diferència d'altres partits socialistes del moment, es van repartir les tasques entre els dos i es va arribar a un cert coprotagonisme, tot i que el primer fos el president i el segon el secretari general. Ja amb el partit reconvertit en PSP, va concórrer a les

eleccions de 1977 i va sortir escollit diputat per Madrid. Mesos més tard, quan el PSP decidí la integració en el PSOE, ell es distancià de la postura majoritària i optà per no afiliar-se al partit de Felipe González i mantenir-se fins el final de la legislatura en el grup mixt. La seva trajectòria política aparentment va quedar aparcada fins mitjans dels 80, quan decideix integrar-se en el partit de Suárez, *Centro Democrático y Social*. Gràcies a aquest partit fou escollit eurodiputat al 1987 i 1994. La seva trajectòria política, que semblava que s'havia tornat a enlairar arribant a ser vicepresident de la Internacional Liberal entre 1989 i 1992, va rebre un revés de nou al 1991, quan no assoleix el lideratge del partit. No obstant, poc després iniciaria una trajectòria com a ambaixador que aniria des de 1995 fins 2007, amb les degudes interrupcions i combinant-t'ho amb tasques docents i socioculturals.

Manuel Murillo Carrasco (Zalamea de la Serena (Badajoz), 1936).

Advocat de professió, va patir les conseqüències de la política des de ben petit, ja que el seu pare havia tingut un paper actiu en la Guerra Civil i des de llavors la seva família, com tantes, van rebre sovint un tracte discriminatori. Tant és així que, tot i obtenir la titulació en dret, va haver d'ocupar-se de casos que ningú volia, incloent la defensa de treballadors i de persones discriminades per orientació sexual. En paral·lel a la seva trajectòria professional, des de molt jove va endinsar-se en el món de la política, encara que no seria fins endinsada la dècada dels 70 que prendrà un paper protagonista. Pertanyent a una federació poc concorreguda, la de Galícia, va optar per romandre lleial al lideratge de Llopis durant l'escissió del partit al 1972. Dos anys més tard, ja amb Ovidio Salcedo i Víctor Salazar al capdavant del PSOE[H], va accedir a la Comissió Executiva com a secretari de l'interior, arribant a ser considerat cap al final del mandat vicesecretari general. Efectivament, després del mandat dels "mexicans", va assumir la secretaria general del

PSOE[H] en un moment decisiu: la unitat amb el PSOE[R] no s'havia assolit, la transició política del règim estava en una fase avançada i les eleccions eren imminents. Apareixent com la cara moderada del socialisme espanyol, fregant la fina línia amb la socialdemocràcia, no va aconseguir l'èxit esperat en les eleccions amb la plataforma ASD. Mesos més tard dimitia del seu càrrec, com altres membres de l'executiva, i es precipitava la convocatòria d'un congrés extraordinari, on ell no pensava presentar batalla. Ja sense càrrec, deixà la primera línia política, tot i seguir pendent dels passos del socialisme espanyol, i decidí focalitzar l'atenció en la seva professió, l'advocacia.

Juan Negrín López (Las Palmas de Gran Canaria, 1892 - París, 1956).

Metge de professió, va créixer en el si d'una família benestant, cosa que li va permetre estudiar amb comoditat i permetent-se anar a universitats europees, on també va aprendre diversos idiomes. En motiu de la Gran Guerra, va decidir tornar a Espanya per acabar els seus estudis i especialitzar-se, arribant a una càtedra dins la facultat de medicina de la universitat madrilenya en set anys. Des de llavors, cap al 1922, va continuar amb la seva activitat acadèmica, però fent-la compatible amb la causa socialista, amb la qual ja havia pres contacte des de la seva estada a Alemanya. La seva alta al PSOE es va donar al 1929, tot i que ja podem veure comportament militant en l'editorial España, la qual va fundar amb dos socialistes força rellevants, Luis Araquistáin i Julio Álvarez del Vayo. El seu ascens dins del partit fou prou ràpid, ja que en qüestió de quatre anys ja formava part del Comité Nacional del PSOE i en nou anys passaria a formar part de l'executiva i, a més, del govern del Front Popular. En totes tres eleccions de la Segona República fou escollit diputat i la seva activitat parlamentària fou rellevant per les diverses comissions a les que va pertànyer representant al PSOE.

Tot i que formava part del sector caballerista del partit, quan Negrín assolí la presidència del govern va haver una successió de figures socialistes que es van oposar a les seves postures, arribant a la confrontació i traïció. Havent perdut la guerra el bàndol republicà, Negrín va exiliar-se a França i, després, a Londres, des d'on seguiria ostentant la presidència del govern de la República a l'exili fins 1945. No obstant, havent perdut el control financer del govern per una maniobra de Prieto i tenint a la gran majoria del seu propi partit en contra, la seva figura es va convertir en incòmoda per la gran majoria de les forces republicanes i es va procedir a escollir un nou cap de govern. De fet, en el PSOE de la postguerra es va convertir en un cap de turc que va aconseguir ser un punt de cohesió de les forces abans enfrontades, com ho eren els prietistes, besteiristes i caballeristes; la seva defensa de la continuació del Front Popular, en clara aliança amb el PCE, va ser el motiu de discòrdia amb la resta de socialistes, arribant a comportar la seva expulsió del partit reorganitzat a l'exili. La seva activitat política va minvar dràsticament un cop va deixar la presidència del govern, tot i que el seu grup de seguidors van continuar amb les idees que predicava, sent Álvarez del Vayo el seu principal valedor. El doctor Negrín va morir a l'exili, a París, l'any 1956 i no fou fins 2008 que va ser rehabilitat dins el PSOE.

Miguel Peydro Caro (Lorca (Múrcia), 1913 - Lorca, 1998).

Advocat de professió, va fer compatible des de la seva etapa d'estudiant la seva vocació amb el seu activisme polític. Afiliat al PSOE i a la UGT des de 1931, va liderar la *Casa del Pueblo* de Lorca i va promoure i presidir el sindicat d'advocats dins la UGT. També, va col·laborar en diverses publicacions i fou autor de diversos treballs sobre temes polític, com ara el problema agrari. Acabada la Guerra Civil, va exiliar-se al nord d'Àfrica, des d'on seguiria promovent idees socialistes, participant en congressos i actes del PSOE i UGT i publicant assajos. L'any 1957

decideix retornar a Espanya, on exerciria d'advocat i aniria adquirint un paper cada cop més rellevant dins l'*Agrupación Socialista Madrileña*. De fet, des de 1962 formaria part del comitè de l'agrupació i viuria l'expulsió, ni més ni menys, de Tierno Galván al 1967. Membre de la Comissió Permanent del PSOE entre 1967 i 1970, finalment opta per seguir lleial a Llopis durant l'escissió del partit al 1972. En aquest sector del PSOE, tornaria a rebre càrrecs dins la comissió executiva, fins al punt de ser president del PSOE(H) entre 1978 i 1982. Durant aquest període, la figura del secretari general, clàssic líder del partit, es va veure invisibilitzada i ell, de facto, va agafar les regnes de la formació. A més, protagonitzaria l'inici del gir a l'esquerra del PSOE(H), partit que fins les eleccions havia optat per un programa i discurs força moderat. Amb Peydro al capdavant, s'incorporarien antigues demandes i personalitats del PSOE de Felipe González, el qual ara girava ideològicament en sentit contrari, a la dreta. Al 1982, quan el PSOE(H) finalment adopta el nom de PASOC, Peydro decideix abandonar el partit i afiliar-se al PSOE, on seria escollit president de la *Federación Socialista Madrileña* i diputat a l'Assemblea de Madrid. Finalment, al 1986 deixa el càrrec, així com la política més activa, i decideix retornar a la seva localitat natal.

José Prat García (Albacete, 1905 - Madrid, 1994).

Dedicat a l'advocacia, va tenir una rellevant trajectòria a nivell d'estudis abans d'implicar-se políticament: acabada la llicenciatura en dret, va obtenir el doctorat en un any i en poc temps va obtenir, prèvia oposició, un càrrec dins el cos jurídic militar. A més, va pertànyer també al consell d'Estat al 1932 i al Tribunal Suprem. Degut a la seva activitat política, en constant creixement des de 1931, quan s'afilià al PSOE, sol·licità l'excedència a la seva feina per poder dedicar-se al complet a la causa socialista. Fins llavors, també havia tingut presència en els ateneus i en l'assessorament jurídic de sectors de la UGT. Dins la seva activitat parlamentària, que aniria des de 1933 fins 1939, va ser vicepresident del grup parlamentari socialista i va ser responsable de

diverses comissions. Paradòjicament, tot i que en un principi es trobava en el sector dretà del PSOE, durant la Guerra Civil seria del cercle més estret de Negrín, tant quan fou ministre com quan fou president del Govern. D'altra banda, ja a l'exili, a Colòmbia en el seu cas, decidí prendre part en el sector reorganitzat del PSOE i es distancià de Negrín. A Colòmbia es convertiria en una persona força activa, col·laborant en diverses revistes i mitjans de comunicació i participant en actes culturals. A més, cal destacar la seva activitat docent en diverses universitats i la seva presència en l'*Academia de la Lengua* de Colòmbia. La seva trajectòria política durant l'exili fou més aviat discreta fins 1976, quan torna a Espanya, és nomenat

president del PSOE[H] i es prepara per presentar-se a les properes eleccions. El fracàs de la seva candidatura va provocar que es convertís en un dels promotors de la reunificació del PSOE, tot i que dins el partit aviat fou repudiat i decidí anar-se'n pel seu compte al PSOE de Felipe González. En aquest partit, fou escollit president de la *Federación Socialista Madrileña* i, també, obtingué un escó de senador des de 1979 fins 1989.

Indalecio Prieto Tuero (Oviedo, 1883 – Ciutat de Mèxic (Mèxic), 1962).

Taquígraf i periodista de professió, Prieto va estar vinculat al món de la política des d'un principi, primer via la seva participació en diaris liberals i després implicant-se activament en la política institucional. Va ingressar al PSOE a través de l'agrupació de Bilbao, on residia des de feia uns anys, i, també, va participar en la fundació de les JJSS locals. Dins el món institucional, va ser diputat provincial per Bilbao, regidor de l'ajuntament de la mateixa localitat i diputat pel PSOE des de 1918 fins 1936, exceptuant el període de la dictadura de Primo de Rivera. A nivell de partit, en canvi, va formar part del Comité Nacional del PSOE des de 1919 i va ser membre de la Comissió Executiva del partit des de 1918 fins 1939, amb alguna interrupció. En relació a la seva actitud política, és recordat per ser una persona amb força caràcter, personalitat i passió, cosa que li va comportar enfrontaments dins el partit per les seves posicions. Sens dubte, es podria considerar un dels artífexs de la Segona República, tant per ser un dels seus promotors com per formar part dels dos primers governs, el provisional i el primer constitucional. En totes les eleccions republicanes fou escollit diputat per Biscaia, s'ocuparia de diverses comissions i formaria part de la Diputació Permanent de les Corts; a més, durant la Guerra Civil ocuparia ministeris en els governs de Largo Caballero i Negrín. A les acaballes de la guerra, és enviat a Amèrica com a ambaixador amb la missió de fer propaganda a favor de la República Espanyola. Finalment, acabaria instal·lant-se a Mèxic, on rebria un nou impuls en la seva carrera política: a través del material dins el Vita, on es trobava part del tresor d'Espanya, va aconseguir que les institucions republicanes a l'exili i el PSOE posessin el focus en ell de nou. També, es convertiria en nou líder espiritual del socialisme espanyol des de 1947, quan, un cop s'havia aconseguit marginar als seguidors de Negrín i s'havia reorganitzat el PSOE, aconseguiria imposar els seus punts de vista fins a la seva mort. En realitat, amb la mort de Besteiro a les presons franquistes i la mort de Largo Caballero arran del seu pas per camps de concentració nazi, Prieto era l'últim dels grans líders supervivents. Així, al 1947 aconseguiria allunyar al PSOE de les institucions republicanes a l'exili i faria una aposta per assolir una aliança amb els monàrquics per tal de presentar una alternativa de govern de caire transversal davant la comunitat internacional. El fracàs de la seva operació van fer que dimitís dels càrrecs que havia assolit dins el PSOE i la UGT, encara que els seus criteris d'evitar qualsevol pacte únicament amb forces de l'exili, es mantindrien. Des de 1952 fins la seva mort seguiria present en el Comité Director del PSOE i aniria repel·lent iniciatives com ara el possibilisme monàrquic, la col·laboració sindical amb el règim o diverses iniciatives que venien de l'interior d'Espanya.

Alonso Puerta Gutiérrez (Avilés (Astúries), 1944).

Havent estudiat enginyeria de camins, Puerta finalment ha dedicat bona part de la seva vida a la política. La seva afiliació al PSOE es va produir al 1972, optant des d'un principi pel sector renovador del partit. La seva trajectòria va prendre més rellevància durant la segona meitat de la dècada dels 70, que fou quan va ser escollit secretari general de la *Federación Socialista Madrileña*. La seva candidatura val a dir que era una tercera via davant dos sectors ben enfrontats, el sector més d'esquerres i el sector més moderat i recolzat des de la cúpula del partit. Sens dubte, des del principi del seu mandat va ser una persona un tant incòmode pels dirigents del partit. No obstant això, va aconseguir la incorporació de *Convergencia Socialista Madrileña* a la federació madrilenya del PSOE i va ser escollit diputat per Madrid en les primeres eleccions democràtiques. També, un cop el PSP és absorbit pel PSOE, va aconseguir fer equip amb Tierno Galván arran de les primeres eleccions municipals, on ambdós foren escollits regidors de Madrid i formaren govern consistorial. Tot i que la militància socialista de Madrid va donar suport al seu lideratge fins al congrés regional de 1979, Puerta va patir les conseqüències de denunciar un suposat cas de corrupció a l'ajuntament madrileny. Arran d'aquesta denúncia, que afectava al seu partit, va ser destituït dels seus càrrecs orgànics, expulsat del partit en qüestió de mesos i, temporalment, expulsat del consistori. Tot plegat va ocórrer tot just acabada la batalla entre Felipe González i els crítics al 1979. Tancat aquest capítol de la seva vida, va decidir seguir en el món de la política, ara des del sector històric del PSOE, on tindria un ascens destacable: en qüestió de mesos passaria a formar part de l'executiva del partit. Sens dubte, seria un dels promotors de la superació d'antigues concepcions del PSOE(H), incorporant demandes a l'esquerra del PSOE i oferint un programa socialista alternatiu. De fet, sota el seu lideratge es va fer un pas crucial en el PASOC: es va passar de la negativa a tot contacte amb el PCE a establir una aliança juntament amb una sèrie de partits extraparlamentaris, que s'anomenaria *Izquierda Unida*. Amb aquesta candidatura aconseguirà representació europarlamentària des de 1987 fins 2004, ostentant, a més, la vicepresidència de l'eurocambra i la presidència del respectiu grup parlamentari. Tot i això, l'any 2001 va renunciar a ser reescollit líder del partit i, a més, va promoure que el PASOC sortís d'IU. Pocs mesos més tard va retirar-se de la política i passà a dirigir la Fundació Indalecio Prieto.

Nicolas Redondo Urbietta (Baracaldo (Biscaia), 1927).

Obrer metal·lúrgic de professió, Redondo va néixer en el si d'una família ja endinsada en el món de la política, ja que el seu pare era un destacat líder socialista. Fruit d'aquest vincle, ben aviat decidí implicar-se en la causa socialista. Afiliat al PSOE i a la UGT al 1945, Redondo va assolir, després de passar per presó en diverses ocasions per la seva activitat clandestina, el lideratge de la federació de Biscaia dins les organitzacions socialistes històriques. Des de la segona meitat dels 60 fins els primers moments de l'escissió va esdevenir una figura respectada, tant per gent del moviment renovador, pel fet que estava influït per algunes idees que predicaven, com per la directiva de Toulouse, per la seva veterania en el partit i la seva lleialtat i implicació durant anys. Aplegant tradició i renovació en el seu ideari, finalment va optar per donar una empena definitiva al bloc renovador, cosa que era indispensable per assolir, com finalment va passar, l'èxit de l'operació al PSOE i a la UGT. En l'interregne que van

tenir aquestes dues organitzacions, en el qual que no hi havia un lideratge de iure, bona part de les bases reconeixia a Redondo com a líder de facto, segurament perquè controlava força vots, però també per la figura que representava: ni tan radical, ni tan moderat, continuista, però introduint alguns canvis. Finalment, havent obtingut el lideratge de la UGT, va renunciar a estar al capdavant del PSOE i va impulsar la candidatura de Felipe González, amb qui durant els propers anys s'aniria coordinant. Mantinent un cert control del sector basc del PSOE, Redondo focalitzaria la seva activitat en el sindicalisme; tot i això, va ser escollit diputat del PSOE per Biscaia des de 1977 fins 1987. La coordinació Redondo-González, en el marc de les relacions entre sindicat i partit socialistes germans, va patir daltabaixos, sent prou bona durant la transició però arribant a una tensió desmesurada durant la dècada socialista, tenint com a punt culminant la vaga general organitzada entre CCOO i UGT contra el govern de Felipe González al 1988. A diferència d'un PSOE que anava navegant cap al liberalisme, va quedar palès que la UGT va patir canvis ideològics més tard, de forma més harmoniosa i no tan diametral. Finalment, al 1994 deixa la secretaria general de la UGT i es retira de la vida política i sindical.

Dionisio Ridruejo Jiménez (El Burgo de Osma (Soria), 1912 - Madrid, 1975).

Escriptor de professió, encara que format en dret, va enllaçar-se des de ben aviat al món de la política, interessant-se en un principi per la figura de Jose Antonio Primo de Rivera. Militant falangista força actiu, cosa que també es veia en la seva obra literària, amb l'esclat de la Guerra Civil apostà pel bàndol colpista i dins aquest ascendirà molt ràpidament. Gràcies a amistats rellevants, com la de Ramón Serrano Suñer, arribaria a ser cap de la propaganda en el nou règim franquista. Partidari d'assolir un règim totalitari i on l'Església tingués una influència mínima, va intentar enfocar la propaganda fent valer aquestes idees. També, en plena Segona Guerra Mundial va formar part del comitè enviat per Franco per tal de mantenir

relacions amb l'Alemanya nazi; a més, s'allistaria a la *División Azul*. No obstant, precisament durant la seva estada al front i amb el seu retorn a Espanya començà desplaçar-se cap a l'oposició al règim: la revolució nacionalsindicalista s'havia traït, segons pensava Ridruejo, i Franco era un àrbitre de forces contradictòries en un règim impopular, amb gana generalitzada, justícia arbitrària, pressió eclesiàstica i sostingut per un exèrcit opressor. Des de 1942 es mantindrà al marge del sistema polític i es convertirà en una figura incòmode pel franquisme: en privat i en públic critica el règim i predicà la seva liberalització. A la segona meitat dels 50, a més, formaria la plataforma d'*Acción Democrática* i es vincularia amb l'oposició antifranquista, des de sectors universitaris fins partits com el PCE i el PSOE, cosa que li acabaria comportant alguna estada a la presó. Als 60, en canvi, es mantindrà fora d'Espanya arran del *Contubernio de Munich*, essent docent a diverses universitats a l'estranger. Mentrestant, la seva orientació política ja havia fluctuat de forma evident cap a postures de caire més socialdemòcrata i liberal. L'any 1974 va refundar el seu partit, ara la USDE, des del qual pretenia ocupar un espai polític de centre-esquerra. De fet, aquest paper li era reconegut per l'oposició i el mateix PSOE de Felipe González volia que s'incorporés a la *Plataforma de Convergencia Democrática* per aquest motiu. Tots els plans que Ridruejo tenia preparats es van veure ensorrats de sobte amb la seva mort a l'estiu de 1975.

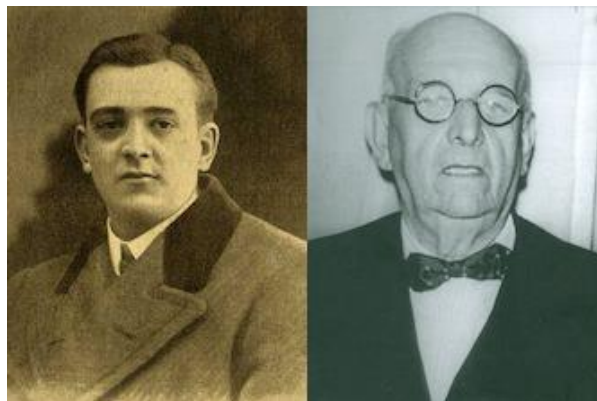
Francisco Román Díaz (Linares (Jaen), 1914 - Málaga, 2003)

Administratiu i comptable de professió, va vincular-se al socialisme espanyol des de ben jove: la seva afiliació a les JJSS data de 1930, quan tenia 16 anys. Tot i això, aviat agafaria un protagonisme destacable, arribant a ser secretari de les JJSS de la província de Málaga en tres anys i secretari de l'*Agrupación Socialista Malagueña* en cinc. A més, durant els fets d'octubre de 1934 va formar part del comitè revolucionari de Málaga. Havent participat en la Guerra Civil en les files republicanes, passada la contesa va ser empresonat i condemnat a mort, tot i que li seria commutada la pena i acabaria sortint de la presó al 1946 sota règim de llibertat vigilada i fora de la seva terra natal. Un cop va poder tornar a Málaga, va incorporar-se a les organitzacions socialistes clandestines. A més, des de 1955 s'enllaçaria amb Antonio Amat i formarien un tàndem important en el socialisme clandestí. Amat i Román aniran a reunions amb la directiva de Toulouse, amb qui tindrien profundes diferències. No obstant, també es trobarien amb líders del MSC, amb Ridruejo i personalitats del socialisme internacional. La seva força dins el moviment clandestí es va veure afectada arran de dues intervencions policials, una força severa al 1958 i una altra al 1960. Tot i això, no va cessar en el seu activisme i només sortir de la presó va seguir lluitant per la causa socialista. La seva imatge va quedar força difuminada durant els 60, però sabem que al 1972 va apostar pel sector històric del PSOE, dins el qual passaria a ser membre del Comité Nacional entre 1974 i 1976, a més de president de la federació malaguenya. Al 1976, en canvi, formarà part del col·lectiu liderat per Fernández Torres que decidí integrar-se al PSOE de Felipe González poc abans del seu congrés de 1976. En aquesta formació ostentaria càrrecs a nivell provincial i sortiria escollit diputat en la legislatura de 1977-1979 i senador en la primera legislatura constitucional, de 1979 a 1982, en ambdós casos per Málaga. Havent deixat la vida parlamentària, des de 1982 es dedicaria a la vida interna de l'agrupació malaguenya, a més de participar dins de la corrent d'*Izquierda Socialista*.

Andrés Saborit Colomer (Alcalá de Henares (Madrid), 1889 - València, 1980).

Periodista de professió, ja en els seus inicis com a treballador en una impremta va mostrar interès pel món sindical, cosa que el connectà amb el moviment socialista. Al 1904 va ser membre fundador de les JJSS a Madrid i aviat obtindria càrrecs directius de les JJSS a nivell estatal, a la vegada que dirigiria *Renovación*, l'òrgan d'expressió de les JJSS. A causa del seu protagonisme en les JJSS, també ostentà la representació de diverses regions en els congressos del PSOE i de la UGT i, per culpa d'alguns posicionaments, com ara en contra de la Guerra del Marroc i a favor de la Vaga General de 1917, serà empresonat. Serà fundador del diari *Acción Socialista* i, a la mort de Pablo Iglesias, serà director del diari *El Socialista* fins 1931. Tot plegat ho compaginarà amb la seva participació en el Comité Nacional del PSOE i de la UGT. En les eleccions d'abans i després de la dictadura de Primo de Rivera, seria escollit diputat en diverses ocasions; a més, durant la Segona República participaria en diverses comissions parlamentàries. Arran dels conflictes dins del partit i sindicat socialistes, amb Saborit clarament posicionat a favor de Besteiro i en contra del sector caballerista, serà sancionat i

expulsat del partit per declaracions en contra de companys al 1935, encara que tres anys després seria readmès. Si bé durant la Guerra Civil no tingué un paper gaire destacat, sí tingué un fort protagonisme a l'hora de reconstruir les organitzacions socialistes a l'exili a les acaballes de la Segona Guerra Mundial. A més, ostentaria càrrecs de direcció de la UGT i del PSOE fins mitjans dels 50, quan passaria a una línia més discreta, tot i que mantenint un seient en el Comité Director del PSOE i el Consell General de la UGT fins el tardofranquisme. Durant l'escissió del partit decidí mantenir el suport al sector històric del PSOE, on va romandre fins els seus últims dies, encara que exercint pressió perquè s'assolís una reunificació. Al 1977 va tornar a Espanya, on establí la seva residència.

Victor Salazar Herrero (Sopuerta (Biscaia), 1908 - Ensenada (Mèxic), 1988).

Dedicat a la taquigrafia, va néixer en el si d'una família de tradició socialista i endinsada en el món miner, on adquiriria naturalment una sèrie d'idees polítiques. Als 18 anys sabem que ja formava part del nucli dur d'Indalecio Prieto, ja que fou llavors quan es traslladà amb ell a Madrid. Així com el seu mestre, participaria en diaris de caire progressista i militar activament en el socialisme. D'altra banda, el seu activisme i posicionaments també li portarien disgustos, ja que arran de la seva participació en els fets d'octubre de 1934 hauria de passar una temporada a la

presó. Si bé abans de la Guerra Civil havia estat secretari de Prieto quan aquest tenia la cartera d'Obres Públiques, durant la contesa també seria secretari d'aquest, tot i que en la cartera de Defensa. El seu paper dins la guerra el va portar a liderar el cos de carabineros i a tractar amb soviètics sobre l'enviament d'armament. Perduda la guerra, decideix exiliar-se a Mèxic, on seria promotor de la reconstrucció del socialisme espanyol en aquest país i, també, artífex de la marginació del sector seguidor de Negrín. Un cop es connectà el socialisme espanyol a Mèxic amb l'exiliat a Europa i Àfrica, passarà a tenir un paper més aviat

discret dins l'organització, però sempre participant en la potent agrupació mexicana. A la mort de Prieto, a més, seria un valedor de les idees que el líder socialista predicava. Just abans de l'escissió del PSOE al 1972, Salazar i Salcedo van ser els encarregats d'intentar mediar entre la directiva de Toulouse i el bloc renovador, per tal d'evitar una ruptura en el partit. Tot i el seu esforç, el partit es va dividir i ells seguirien en el sector històric, on serien recordats com a socialistes exemplars. El tàndem Salazar-Salcedo es tornaria a repetir quan Llopis decideix retirar-se de la secretaria general al 1974. Des d'aquest any i fins 1976, Salazar adoptaria la secretaria general i Salcedo seria el vicepresident del partit. La seva principal missió, un cop s'havia perdut el reconeixement de l'IS, fou donar vitalitat al partit i desplegar una xarxa de federacions, a la vegada que, de nou, se'ls encomanava mediar entre els dos sectors del PSOE per assolir una reunificació. Lamentablement, al 1976 els dos partits seguirien dividits i els dos exiliats mexicans, Salazar i Salcedo, farien un pas al costat del lideratge del partit. Des de llavors, Salazar va romandre en un perfil més discret, tot i que seguint militant en el sector històric del PSOE. A la dècada dels 80, contra tot pronòstic, va tenir un nou impuls dins el partit, participant en la constitució del PASOC. També, participaria en la constitució de la Fundació Indalecio Prieto.

Manuel Sánchez Ayuso (Múrcia, 1941 - València, 1982)

Economista de professió, va tenir una meteòrica trajectòria acadèmica i professional fins que decidí ficar-se en política: havent estudiat dret a València, aconseguirà doctorar-se per la UCM i passarà a estudiar i treballar per institucions tant espanyoles com franceses, italianes i internacionals, com la OCDE. Va ser quan aterrà de nou a Espanya, quan va guanyar una càtedra per exercir de docent a la universitat, a principis dels 70, que decidirà incorporar-se al PSI de Tierno Galván. Ben aviat serà escollit membre de l'executiva i serà una peça fonamental pel partit a la regió valenciana, on tindrà un activisme destacat. També, dins del partit, serà una referència tinguda molt en compte a l'hora d'elaborar el programa econòmic del PSP. En les primeres eleccions, aconseguirà un escó per València, el qual conservarà durant la integració del PSP al PSOE i el portarà a exercir el càrrec de conseller de Sanitat i Seguretat Social en l'ens preautonòmic valencià. Mantinent un paper destacat en l'executiva valenciana del PSOE, també serà membre fundador de la corrent *Izquierda Socialista*. De fet, sobreviurà a la depuració del partit i aconseguirà anar renovant el seu escó al Congrés al 1979 i 1982. També, estarà implicat en entitats de caràcter econòmic i cultural.

Modesto Seara Vázquez (Allariz (Orense), 1931)

Jurista i professor universitari, va rebre les conseqüències de la Guerra Civil ben aviat, sent assenyalat des de petit per ser fill de l'alcalde d'Allariz. Estudià dret a la Universidad Complutense de Madrid, on participaria activament en el moviment estudiantil antifranquista, a través del qual donaria amb grups socialistes. Després d'una estada a Anglaterra i Suïssa, es doctorarà a la Sorbona de París i, un cop tornat a Espanya, decidirà fugir a Mèxic per evitar la seva detenció per part de la *Brigada Político Social*. A Mèxic, serà professor a la UNAM i es vincularà a l'*Agrupación Socialista Española de México*, vinculada al PSOE. A més, participarà en el govern mexicà com a assessor, farà estades en universitats estatunidenques, espanyoles i alemanyes i farà conferències a diversos països. Al 1976, en plena transició, decideix tornar a Espanya i implicar-se més activament en el partit, sent escollit el mateix any

membre del Comité Federal del PSOE i un any després secretari general del PSOE a Galícia. Formant part d'un col·lectiu que incomodava a la directiva del PSOE de Felipe González, després de diverses pressions decideix abandonar el partit i afiliar-se al PSOE(H) al 1979. En aquest partit tindrà un ràpid ascens, ja que dos anys després d'haver-se incorporat, aconseguirà la secretaria general i ajudarà a donar un nou rumb per al partit, tot i les dificultats. A mitjans dels 80 decidirà deixar la política activa i retornarà a les seves tasques acadèmiques a Mèxic, on rebrà l'encàrrec de crear la Universidad Tecnológica Mixteca a Oaxaca, de la qual serà rector molts anys. Entre les distincions rebudes, Seara ha rebut la Medalla Castelao de la Junta de Galicia, la Medalla d'or al mèrit acadèmic de la UNAM i, també, l'Àguila Azteca de Mèxic.

Enrique Tierno Galván (Madrid, 1918 - Madrid, 1986)

Professor universitari i advocat, va veure com la política interferia en la seva vida des de ben jove: els seus estudis es van veure interromputs per la Guerra Civil i, a més, arran del seu enrolament

en l'exèrcit republicà, va passar per la presó al final de la contesa. Un cop en llibertat de nou, va acabar els seus estudis en dret, filosofia i lletres i, tres anys més tard, es va doctorar en la rama de dret. Tres anys més endavant aconseguia una plaça per oposició per ser catedràtic en dret polític. Així, cap a 1948, començava el periple de Tierno Galván pel món universitari com a docent, però també com a persona cada cop més identificada amb l'oposició: des de la seva càtedra, es permetria dur a terme reunions, debats i publicacions on es criticava més o menys obertament el règim franquista. Al 1954, arran d'una conferència amb una càrrega ideològica clarament associada al marxisme, va començar a rebre represàlies. No obstant, no seria fins 1957 que seria detingut i empresonat, juntament amb Morodo i Ridruejo. Fou precisament llavors quan va començar a connectar més amb la vella oposició, sobretot amb el PSOE. A més, també establiria contacte amb monàrquics i organitzaria un grup europeista. Al 1964, després d'una estada als EUA, decideix incorporar-se al PSOE. Tot i això, mai va ser rebut com esperava i l'any següent seria expulsat no només del partit per ser una figura polèmica, sinó també de la seva càtedra a causa de la seva vinculació amb l'oposició i el moviment estudiantil. De tornada d'una altra estada als EUA, decideix reunir un grup de socialistes no vinculats al PSOE i conformar el PSI. Aquest grup es guanyarà un lloc a l'oposició, arribant a participar i ser una figura clau en la *Junta Democrática* promoguda pel PCE, la *Platajunta* i la *Comisión de los 10*, principals plataformes de l'oposició antifranquista. No obstant, el que seria el PSP des de 1974 no va obtenir el suport electoral esperat durant les primeres eleccions democràtiques. Tierno Galván, davant el nou escenari, es va veure forçat per les bases del seu propi partit a acceptar la integració del PSP al PSOE, encara que ell mateix no ho creia del tot necessari. Tot i així, fruit d'aquesta unió de partits socialistes, aconseguiria la seva candidatura per a l'alcaldia de Madrid. Efectivament, després de ser escollit diputat al 1977 i 1979, deixà la política estatal per passar a ostentar l'alcaldia de Madrid a través d'un pacte amb el PCE. Tenint un perfil més aviat discret dins el PSOE, tot i que sovint esdevenia una veu crítica, estaria al capdavant del consistori madrileny fins la seva mort al 1986.

Manuel Turrión de Eusebio (Madrid, 1919 - Madrid, 2004)

Provinent del món de la construcció, portava poc temps afiliat a les organitzacions socialistes, des de 1934 començant per les JJSS i després incorporant-se a la UGT i al PSOE, quan va irrompre la Guerra Civil. Pel fet de participar en l'exèrcit republicà, va ser condemnat a 30 anys de presó i va ser internat en un camp de treball. Quan va quedar en llibertat, va decidir treballar per la reorganització del PSOE i la UGT en la clandestinitat des de Madrid. Si bé va tenir un perfil baix durant bona part de la clandestinitat, no arribant a tenir càrrecs directius o rellevants, en el moment de l'escissió del PSOE decideix romandre al sector històric, en el qual aconseguiria un ràpid ascens, arribant a formar part de la directiva entre 1974 i 1976. Va

ser en aquest últim any quan va formar part del col·lectiu del PSOE[H] partidari d'una integració ràpida al PSOE. Ja integrat en el partit de Felipe González, va ser escollit diputat del PSOE per Madrid al 1977 i formarà part de comissions parlamentàries referents a temes penitenciaris, d'obres públiques i de transports. Durant el Congrés del PSOE de 1979, donarà suport a la vigència del marxisme en el partit i, un cop derrotada la postura en el congrés extraordinari, decidirà donar suport a la formació de la corrent *Izquierda Socialista*. No obstant, temps més

endavant també esdevindrà crític amb la corrent d'esquerres i optarà per desmarcar-se de la primera línia.

Juan Zarrías Jareño (Algeciras (Cádiz), 1918 - Sevilla, 2002)

Dedicat al món del comerç i provinent d'una família republicana, va afiliar-se a les JJSS als 15 anys i dos anys més tard al PSOE. Mentre que ell participà en la Guerra Civil i va rebre una condemna de 30 anys de presó, el seu pare, alcalde republicà, va ser condemnat a mort al 1940. Tot i això, un cop va estar en llibertat, es va implicar activament en la reorganització del partit i sindicat socialistes en la clandestinitat, arribant a formar part de la primera Comissió Executiva del PSOE a l'interior, presidida per Juan Gómez Egido. En motiu de les successives caigudes de les organitzacions clandestines del PSOE i la UGT per culpa de la repressió franquista, Zarrías passaria diversos anys a presó, sense que això comportés la seva desvinculació de les organitzacions socialistes. Des de 1962, establert a Madrid i amb Rubial dirigint el socialisme històric clandestí, ocuparà diversos càrrecs directius fins 1970. Produïda l'escissió del PSOE, es mantindrà fidel al sector històric, en la directiva del qual formaria part entre 1974 i 1976, moment en què decideix formar part del col·lectiu que, amb Alfonso Fernández Torres al capdavant, forcen la integració d'un grup del PSOE[H] al PSOE. Dins del partit liderat per Felipe González aconseguirà ser senador de 1977 a 1993, serà president de la Federació Provincial Socialista de Jaén fins 1982 i de 1983 fins 1991 serà alcalde de Cazalilla.

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

LA (RE)CONSTRUCCIÓ DEL SOCIALISME ESPANYOL DURANT LA TRANSICIÓ ESPANYOLA.

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA COMPARADA DE TRES PARTITS SOCIALISTES EN LA DÈCADA DELS SETANTA

Gerard Cintas Hernández

UNIVERSITAT
ROVIRA i VIRGILI